

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK (DENİZ HUKUKU)
ANABİLİM DALI**

GEMİ KİRA SÖZLEŞMESİ

DOKTORA TEZİ

Salih ÖNDER

05921807

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Hakan KARAN

Ankara 2016

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK (DENİZ HUKUKU)
ANABİLİM DALI

GEMİ KİRA SÖZLEŞMESİ

Doktora Tezi

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Hakan KARAN

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

İmzası

.....	
.....	
.....	
.....	
.....	
.....	

Tez Sınavı Tarihi

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	I
KISALTMALAR	VII
GİRİŞ	1
I. KONU VE AMAÇ	1
II. KAPSAM VE PLAN	2
III. METOD VE YAKLAŞIM	3

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL YAKLAŞIM

I. TANIMI VE UNSURLARI	5
A) TANIMI.....	5
B) UNSURLARI	6
1- Geminin Kullanımının Geçici Olarak Devri Taahhüdü	7
a) Genel Olarak.....	7
b) Gemi	8
c) Kullanımın Geçici Olarak Devri	11
aa) Zilyetliğin Devri	11
bb) Teknik İdarenin Devri	12
cc) Ticari İdarenin Devri	13
2- Kira Bedeli Ödeme Taahhüdü	16
3- Anlaşma.....	16
a) Genel Olarak.....	16
b) Şekli.....	17
c) Tip Gemi Kira Çarter Partileri.....	21
aa) Genel Olarak.....	21
bb) BARECON Çarter Partileri	22
aaa) BARECON 74	22
aaaa) BARECON A.....	22
bbbb) BARECON B.....	25
bbb) BARECON 89	27

ccc) BARECON 2001	30
cc) Genel İşlem Şartları.....	40
II. TARAFLARI	45
A) KİRAYA VEREN	45
1- Genel Olarak.....	45
2- Yeni Malik.....	47
3- Sicile Şerh.....	48
B) KİRACI	52
III. HUKUKÎ NİTELİĞİ.....	54
IV. UYGULANACAK HUKUK	55
V. TÜRLERİ.....	61
A) ÇIPLAK GEMİ KİRA SÖZLEŞMESİ.....	61
B) DONATILMIŞ GEMİ KİRA SÖZLEŞMESİ	62
VI. BENZER SÖZLEŞMELERLE KARŞILAŞTIRILMASI	63
A) FİNANSAL KİRA SÖZLEŞMESİ	63
B) ZAMAN ÇARTERİ SÖZLEŞMESİ	70
C) NAVLUN SÖZLEŞMESİ	79
1- Yolculuk Çarteri Sözleşmesi	80
2- Kırkambar Sözleşmesi	82
D) GEMİ YÖNETİMİ SÖZLEŞMESİ	83

İKİNCİ BÖLÜM

KİRAYA VERENİN BORÇLARI

I. GEMİYİ TESLİM BORCU	87
A) GENEL OLARAK.....	87
1- İfa Tarafları	88
2- İfa Konusu.....	89
a) Geminin Denize Elverişli Olması	89
b) Geminin, Kira Sözleşmesi İle GÜdülen Amaca Uygun Bir Şekilde Kullanıma Hazır Olması	92
3- İfa Zamanı.....	95
4- İfa Yeri	97

B) İHLALİ	100
1- Geminin Geç Teslimi	100
a) Genel Olarak	100
b) Kiraya Verenin Sorumlu Tutulamayacağı Sebeplerle	101
c) Mücbir Sebeplerle	102
d) Kiraya Verene Atfedilen Sebeplerle	104
2- Geminin Erken Teslimi	105
3- Geminin Teslim Yerinin Değişmesi	107
a) Kiraya Verene Atfedilemeyen Sebeplerle	107
b) Mücbir Sebeplerle	108
c) Kiraya Verene Atfedilen Sebeplerle	109
II. GEMİYİ KULLANIMA UYGUN BULUNDURMA BORCU	111
A) GENEL OLARAK	111
1- Geminin Kira Sözleşmesinin Kurulmasından Sonra El	
Değiştirmesi	114
2- Üçüncü Kişinin Sınırlı Ayni Hak Sahibi Olması	116
3- Geminin Kamulaştırılması	117
B) İHLALİ	120
III. SÖZLEŞMEDE BELİRLENEN KULLANIM AMACINA UYGUN	
GEMİ ADAMI TAHSİS ETME BORCU	120
A) GENEL OLARAK	120
B) İHLALİ	126
IV. GEMİYE AİT MALİ YÜKÜMLÜLÜKLER İLE YAN GİDERLERE	
KATLANMA BORCU	127
A) GENEL OLARAK	127
B) İHLALİ	129
V. AYIBA KARŞI TEKEFFÜL BORCU	131
A) GENEL OLARAK	131
1- Ayıp Kavramı	132
2- Ayıba Karşı Tekeffülün Şartları	136
a) Geminin Teslim Edilmiş Olması	136
b) Geminin Ayıplı Olması	138

c) Muayene ve İhbar Külfetlerinin Süresinde Yerine Getirilmiş Olması.....	139
3- Geminin Teslimi Anındaki Ayıpları	144
4- Geminin Tesliminden Sonraki Ayıpları.....	147
B) İHLALİ	148
1- Gemideki Ayıbın Giderilmesini Talep Hakkı.....	148
2- Gemideki Ayıbı Kiralayan Adına Giderme ve Bu Nedenle Yapılan Masrafları Kira Bedelinden İndirme Hakkı	150
3- Kira Bedelinde İndirimi Talep Hakkı	153
4- Kira Bedelinin Ödenmemesini veya Önceden Ödenmiş Kira Bedellerinin İadesini Talep Hakkı	155
5- Geminin Değiştirilmesini Talep Etme Hakkı	158
6- Kira Sözleşmesini Feshetme Hakkı	162
7- Tazminat Talep Etme Hakkı	164
VI. ZAPTA KARŞI TEKEFFÜL BORCU	165
A) GENEL OLARAK.....	165
B) İHLALİ	168

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KİRACININ BORÇLARI

I. GENEL OLARAK.....	170
II. GEMİYİ TESELLÜM BORCU.....	171
A) GENEL OLARAK.....	171
B) İHLALİ	172
III. GEMİYİ SİGORTALATMA BORCU	176
A) GENEL OLARAK.....	176
B) İHLALİ	182
IV. GEMİYİ SÖZLEŞMEYE UYGUN OLARAK VE ÖZENLE KULLANMA BORCU	184
A) GENEL OLARAK.....	184
B) İHLALİ	189

V. GEMİNİN İŞLETİLMESİNDEN DOLAYI, ÜÇÜNCÜ KİŞİLERİN KİRAYA VERENE KARŞI YÖNELTECEKLERİ İSTEMLERİ KARŞILAMA BORCU	192
A) GENEL OLARAK.....	192
B) İHLALİ	196
VI. GEMİNİN AYIPLARININ GİDERİLMESİNE, GÖSTERİLMESİNE VE GEMİDE YENİLİK VE DEĞİŞİKLİK YAPILMASINA KATLANMA BORCU.....	198
A) GENEL OLARAK.....	198
B) İHLALİ	204
VII. GEMİNİN BAKIMI, AYIPLARINDAN DOĞMAYAN TAMİRLERİ VE PARÇALARININ DEĞİŞTİRİLMESİ İLE İŞLETİLMESİNDEN DOĞAN GİDERLERE KATLANMA BORCU	206
A) GENEL OLARAK.....	206
B) İHLALİ	209
VIII. GEMİ ADAMLARININ ÇALIŞTIRILMASINDAN DOĞAN BORÇ VE YÜKÜMLÜLÜKLERE KATLANMA BORCU	210
A) GENEL OLARAK.....	210
B) İHLALİ	213
IX. KİRA BEDELİNİ ÖDEME BORCU	214
A) GENEL OLARAK.....	214
1- İfa Konusu.....	215
2- İfa Zamanı.....	216
3- İfa Şekli.....	218
4- İfa Yeri.....	218
B) İHLALİ	219
1- Genel Olarak	219
2- Kiraya Veren Sözlüşmeyi Fesih Hakkı	221
3- Kiraya Veren Hapis ve Rehin Hakkı	222
a) Genel Olarak	222
b) Kiraya Veren Hapis Hakkı.....	223

aa) Kiraya Verenin Kiracıya Ait Taşınır ve Kıymetli Evrak Üzerindeki Hapis Hakkı	223
bb) Kiraya Verenin Kiracıya Ödenecek Navlunu Teminat Altına Alan Hapis Hakkı	229
c) Kiraya Verenin Rehin Hakkı	232
X. GEMİYİ İADE ETME BORCU	235
A) GENEL OLARAK	235
B) İHLALİ	238

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

GEMİ KİRA SÖZLEŞMESİNİN SONA ERMESİ

I. GENEL SONA ERME NEDENLERİ	245
II. KİRA SÖZLEŞMESİNE ÖZGÜ SONA ERME NEDENLERİ	250
A) KİRA SÜRESİNİN SONA ERMESİ	250
B) BELİRSİZ SÜRELİ KİRA SÖZLEŞMESİNDE FESİH	252
C) OLAĞANÜSTÜ FESİH	256
1- Önemli Nedenlerle Fesih	256
2- Kiracının İflası Nedeniyle Fesih	261
3- Kiracının Ölümü Nedeniyle Fesih	264
D) TARAFLARIN BORCA AYKIRI DAVRANIŞLARI NEDENİYLE KİRA SÖZLEŞMESİNİN SONA ERMESİ	268
1- Kiracının Kira Bedelini Ödememesi Nedeniyle Fesih	268
2- Gemiye Sözleşmeye Uygun Olarak ve Özenle Kullanma Borcunun İhlali Nedeniyle Fesih	272
3- Ayıba Karşı Tekeffül Nedeniyle Fesih	276
SONUÇ	281
KAYNAKÇA	290
A. KİTAPLAR	290
B. MAKALELER	293
ÖZET	298
ABSTRACT	299

KISALTMALAR

AÜEHFD	: Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi
Bakanlık	: Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı
BARECON A	: The Baltic and International Maritime Conference Standard Bareboat Charter Code Name: “BARECON A”
BARECON B	: The Baltic and International Maritime Conference Standard Bareboat Charter Code Name: “BARECON B”
BARECON 89	: The Baltic and International Maritime Council Standard Bareboat Charter Code Name: “BARECON 89”
BARECON 2001	: The Baltic and International Maritime Council Standard Bareboat Charter Code Name: “BARECON 2001”
BATİDER	: Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi
BIMCO	: Baltık ve Uluslararası Denizcilik Konseyi (<i>The Baltic and International Maritime Council</i>)
Bkz	: Bakınız
C	: Cilt
DEÜDFD	: Dokuz Eylül Üniversitesi Denizcilik Fakültesi Dergisi
DEÜHFD	: Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
DİK	: Deniz İş Kanunu
dn	: Dipnot
E	: Esas No
FKK	: 6361 sayılı Finansal Kiralama, Faktoring ve Finansman Şirketleri Kanunu
Mülga FKK	: 3226 sayılı Finansal Kiralama Kanunu
GÜHFD	: Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
HÜHFD	: Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
HD	: Hukuk Dairesi
HMK	: 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu

İTÜSBD	: İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi
K	: Karar No
KHHD	: Kazancı Hakemli Hukuk Dergisi
m	: Madde
MÜHFHAD	: Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi
MÖHUK	: 5718 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun
N	: Number / No
Mülga BK	: 818 sayılı Borçlar Kanunu
Mülga TTK	: 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu
S	: Sayı
s	: Sayfa
TBBD	: Türkiye Barolar Birliği Dergisi
TBK	: 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu
TMK	: 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu
TNBD	: Türkiye Noterler Birliği Dergisi
TTK	: 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu
TUGSK	: 4490 sayılı Türk Uluslararası Gemi Sicili Kanunu
vd	: Ve devamı
Vol	: Volume
Y	: Yıl

GİRİŞ

I. KONU VE AMAÇ

6762 sayılı Türk Ticaret Kanununun¹ (Mülga TTK) yürürlükte olduğu dönemde gemi kira sözleşmesiyle ilgili olan tek hüküm, Kanunun 890. maddesiydi. Bu madde ise sadece sicile kayıtlı gemilerin kiralanmasında Türk Borçlar Kanununun gayrimenkul kiralarna ilişkin hükümlerinin kıyas yolu ile uygulanacağını düzenlemekteydi. Gemi kira sözleşmesinin ülkemiz denizciliğinde yaygın olarak uygulanmasına karşın, konu hakkında söz konusu madde dışında neredeyse hiçbir hükme yer verilmemesi sözleşmenin uygulanması esnasında ortaya çıkan hukukî uyuşmazlıkların çözümünü olumsuz yönde etkilemekteydi. Bu durum, 6102 sayılı yeni Türk Ticaret Kanununda gemi kira sözleşmesi konusunda ayrıntılı düzenlemeler getirilmesini zorunlu hale getirmiştir. Bu anlamda 14/02/2011 tarihli ve 27846 sayılı Resmî Gazete’de yayınlanan ve 01/07/2012 tarihinde yürürlüğe giren 6102 sayılı Türk Ticaret Kanununun² (TTK) getirdiği en önemli yeniliklerden birini, kanunun 1119 ile 1130. maddeleri arasında düzenlenen, “Gemi Kira Sözleşmeleri” oluşturmaktadır.

Türk Ticaret Kanunu ile ilk defa düzenlenmesine rağmen gemi kira sözleşmesi, ülkemiz denizciliği ve deniz hukuku açısından yeni bir kavram değildir. Gerçekten de deniz taşımacılığında gemiye duyulan ihtiyaç karşısında, yeni bir gemi inşa ettirmenin çok uzun zaman alması, gemi maliyetlerinin yüksekliği ve gemi sahibi olmanın getirdiği mali yükümlülük ve riskler, geminin kiralanması yoluyla teminini her zaman için daha avantajlı duruma getirmiştir. Söz konusu avantajları nedeniyle geminin, kira sözleşmesiyle temin edilmesi Türk denizciliğinde oldukça sık başvurulmuş bir yol olmuştur.

Gemi kira sözleşmesi ile genel olarak, kiraya veren bir gemiyi belli bir bedel karşılığında kiracının kullanımına bırakmayı; kiracı ise bu edim karşılığında kira bedeli ödemeyi taahhüt etmektedir. Bu anlamda ilk bakışta gemi kira sözleşmesinin diğer kira

¹ 09/07/1956 tarihli ve 9353 sayılı Resmî Gazete

² 14/02/2011 tarihli ve 27846 sayılı Resmî Gazete

sözleşmelerinden çok da farklı olmadığı kanaatine varılabilir. Ancak kiraya verenin gemi ile birlikte gemi adamlarını da kiracının emrine vermeyi üstlenmesi ve kiracının gemiyi sigortalatma borcunun bulunması gibi hususlar gemi kira sözleşmesini, diğer kira sözleşmesi türlerinden ayırmaktadır. Diğer bir ifadeyle gemi kira sözleşmesi, taraflarına adi kira sözleşmesinde bulunan klasik hak ve borçların yanı sıra bazı özel hak ve borçlar getiren bir deniz hukuku sözleşmesidir. Bu özel durumu sözleşmenin uygulanmasından kaynaklanan bir takım önemli hukukî sorunları da beraberinde getirmektedir.

Gemi kira sözleşmesinin ülkemiz denizciliğinde yaygın bir uygulama alanı bulmasına rağmen, Türk hukuk doktrinde, bugüne kadar, sözleşmenin kendine özgü yapısı ve uygulanmasından kaynaklanan hukukî sorunlarını inceleyen özgün bir çalışma yapılmamıştır. Bu husus gemi kira sözleşmesi konusunun ele alınıp ayrıntılı bir şekilde incelenmesini gerekli kılmaktadır. Bu kapsamda gemi kira sözleşmesinin akademik bir çalışmada incelenmesi ve benzer sözleşmelerden ayrılan hususlarının belirlenmesi Türk hukuk doktrini açısından faydalı olduğu gibi sözleşmeye ilişkin olarak uygulamada yaşanan sorunların çözümüne de katkı sağlayacaktır.

Bu kapsamda tezin amacı, gemi kira sözleşmesinin tanımı, unsurları, tarafları, hukukî niteliği, benzer sözleşmelerden farkları, tarafların hak ve borçları ile sona ermesinin maddi hukuk, uygulama ve doktrindeki mevcut görüşler ışığında ayrıntılı şekilde incelenmesidir.

II. KAPSAM VE PLAN

Tez dört bölümden oluşmaktadır. Konuya giriş yapabilmek açısından çalışmanın birinci bölümünde gemi kira sözleşmesinin tanımı, unsurları, tarafları ve hukukî niteliği incelendikten sonra sözleşmeye uygulanacak hükümler açıklanmaya çalışılmıştır. Yine bu bölümde gemi kira sözleşmesinin türlerine değinilmiş ve benzer sözleşmeler ile karşılaştırılması yapılmıştır. Anılan bölümde ayrıca Dünya denizcilik sektöründe gemi kira sözleşmelerinin akdedilmesinde yaygın olarak uygulanan “BARECON” standart sözleşme türleri hakkında bunların tarihsel gelişimine uygun olarak genel bilgiler verilmiştir.

Tezin ikinci ve üçüncü bölümünde kiraya verenin ve kiracının gemi kira sözleşmesinden doğan borçları detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Bu bölümlerde tarafların borçlarını ifa etme şekil ve zamanları üzerinde durulurken söz konusu borçların ihlal edilmesi durumunda ortaya çıkabilecek hukukî uyuşmazlıklara çözüm yolları aranmıştır. Bu konular ele alınırken özellikle “BARECON 2001” şeklinde isimlendirilen tip sözleşmede yer alan hükümler ve konunun Türk hukuku bakımından nasıl düzenlendiği üzerinde durulmuş ve konuya ışık tutabilecek Yargıtay İçtihatları ile İngiliz Mahkemelerinin kararlarına yer verilmiştir. Tezin dördüncü bölümünde ise gemi kira sözleşmesinin genel ve özel sona erme sebepleri ile sözleşmenin sona ermesinin sonuçları incelenmiştir.

III. METOD VE YAKLAŞIM

Uygulamada gemi kira sözleşmeleri, sözleşmenin taraflarınca ayrıca hazırlanmak yerine genellikle bu konuda hazırlanmış tip sözleşmeler üzerinden yapılmaktadır. Söz konusu tip sözleşmelerin en çok kullanılanı ise Baltık ve Uluslararası Denizcilik Konseyi (*The Baltic and International Maritime Council*) tarafından ilki 1974 yılında hazırlanan ve türüne göre “BARECON” ön adıyla anılan tip sözleşmelerdir. Bunlardan en günceli ve en çok kullanılanı “BARECON 2001” şeklinde isimlendirilen tip sözleşmedir.

Türk Ticaret Kanununun genel gerekçesinde de belirtildiği üzere, gemi kira sözleşmesine ilişkin kanunda yer alan hükümler yedek hukuk kuralı niteliğindedir. Bu nedenle taraflar, gemi kira sözleşmesine farklı hükümlerin uygulanmasını kararlaştırmakta serbesttirler. Akdedilen gemi kira sözleşmesinde ve Türk Ticaret Kanununda hüküm bulunmayan hallerde ise Kanunun 1130. maddesinde yapılan yollama gereğince Türk Borçlar Kanununun adi kira sözleşmesine ilişkin hükümleri tamamlayıcı hukuk normu olarak uygulama alanı bulmaktadır.

Gemi kira sözleşmesine ilişkin Türk Ticaret Kanununun getirdiği hükümler yedek hukuk kuralı niteliğinde olduğundan uygulamada gemi kira sözleşmelerinin yine, ağırlıklı olarak İngiliz hukukunun etkisinde kalınarak hazırlanan ve “BARECON 2001” şeklinde isimlendirilen tip sözleşme esas alınarak akdedilmeye devam edilebileceği düşünülmektedir. Bununla birlikte Türk Ticaret Kanununun düzenlemesinden sonra

gemi kira sözleşmelerinden doğacak hukukî uyuşmazlıkların çözümünde Türk hukuku uygulanmasına daha sık rastlanacağı yadsınamaz bir gerçektir. Dolayısıyla tezin hazırlanmasında Türk hukukunun yanında yabancı hukuk kaynaklarından toplanan veriler objektif bir gözle değerlendirildikten sonra, tümevarım yöntemi kullanılmıştır.

Yukarıda yer verilen nedenlerle ülkemizde yapılacak gemi kira sözleşmelerine Türk hukukunun uygulanacağı düşüncesinden hareket edilmiştir. Bu kapsamda tezin hazırlanmasında, sözleşmenin düzenlendiği 6102 sayılı Türk Ticaret Kanununun hükümleri; burada hüküm bulunmayan hallerde ise aynı Kanunun 1130. maddesinde yapılan yollama gereğince Türk Borçlar Kanununun adi kira sözleşmesine ilişkin hükümleri esas alınmıştır. Ayrıca yeri geldikçe konunun “BARECON 2001” tip sözleşmesinde düzenleniş şeklinden bahsedilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL YAKLAŞIM

I. TANIMI VE UNSURLARI

A) TANIMI

Türk Ticaret Kanunun¹ 1119(1). maddesi uyarınca gemi kira sözleşmesini, “*Kiraya verenin belirli bir süre için geminin kullanılmasını, kira bedeli karşılığında, kiracıya bırakmayı üstlendiği bir sözleşme*” şeklinde tanımlamak mümkündür². TTK’nın 1119(2). maddesinde ise “*Kiraya verenin, gemi ile birlikte gemi adamlarını da kiracının emrine vermeyi üstlenmesi, sözleşmenin niteliğini değiştirme(yeceği)*” hükme bağlanmaktadır. Bu anlamda gemi ile birlikte gemi adamlarının hizmetinin de kira sözleşmesinin konusuna dâhil edilmesi, sözleşmeyi gemi kira sözleşmesi olmaktan çıkarmaz³.

Türk Ticaret Kanununun bu tanımı aslında konusu geminin, adamları olmaksızın kiracıya tahsis edilmesi olan “Çıplak Gemi Kira Sözleşmesi”ne (*Bareboat Charter Contract*)⁴ ilişkindir⁵. Oysa gemi kira sözleşmesinin konusu gemi ile birlikte gemi adamlarının hizmetinin de kiracıya tahsis edilmesini öngören “Donatılmış Gemi Kira

¹ 14/02/2011 tarihli ve 27846 sayılı Resmî Gazete

² Gemi kira sözleşmesi hukukumuzda ilk defa Türk Ticaret Kanunu ile düzenlenmektedir. Türk Ticaret Kanunu tasarısının gemi kira sözleşmesine ilişkin kısmında Fransız Hukuku model olarak alınmıştır. Tasarının hazırlık çalışmalarında ayrıca Alman ve Norveç Hukuklarının ilgili hükümleri de göz önünde bulundurulmuştur. Bkz. Ünân, S.: “Bareboat and Time Charters in the New Turkish Commercial Code (a short comparison to German Draft dated 2011)”, Recent Developments in Maritime Law, İstanbul 2012, s. 25.

³ Çetingil / Kender / Ünân / Yazıcıoğlu’na göre, bu durumda kiraya veren gemi adamları ile olan iş sözleşmelerini kiracıya devretmekte ise sorun yoktur. Fakat aksi halde yani kiraya veren bu sözleşmelerin tarafı olmaya devam ediyorsa “kira” ilişkisinin varlığı çok şüphelidir. Bkz. Çetingil, E. / Kender, R. / Ünân, S. A. / Yazıcıoğlu, E.: “Türk Ticaret Kanunu’nun Deniz Ticaretine Ayrılan Dördüncü Kitabında Hükümlerin Değiştirilmesine Dair Tasarı Taslağı”, Deniz Hukuku Dergisi 2002, Özel Sayı, s. 115.

⁴ Okay, S.: *Deniz Ticareti Hukuku II*, B. 2, İstanbul 1971, s. 3; Akıncı, S.: *Deniz Hukuku - Navlun Mukaveleleri*, İstanbul, 1968, s. 13, dn. 1.

⁵ Çıplak gemi kira sözleşmesinin farklı bir tanımı, 23/06/2000 tarihli ve 24088 sayılı Resmî Gazete’de yayınlanan Türk Uluslararası Gemi Sicili Yönetmeliği’nin 4(1)(j). maddesinde “j) *Çıplak Kiralama (Bareboat): Bir ülke bayrağındaki geminin, bir donatan/işletici sorumluluğunda başka bir ülke bayrağına geçici bir süreyle geçmesini sağlayan, geminin giderlerinin kimin tarafından hangi ölçüde karşılanacağı özel anlaşmalara tabi olan kiralamayı,*” şeklinde yapılmaktadır.

Sözleşmesi”⁶ (*Demise Charter Contract*) isimli bir türü daha bulunmaktadır⁷. TTK’nın 1119(2). maddesi, donatılmış gemi kira sözleşmesinin de hukukî nitelik olarak bir gemi kira sözleşmesi olduğunu ve dolayısıyla bu tür sözleşmelerin de gemi kira sözleşmesine uygulanan kurallara tâbi olduğunu belirtmektedir. Aslında her iki hükümde belirtilen gemi kira sözleşmeleri tek tanım altında toplanarak uygulamayla uyumluluk sağlanabilirdi⁸. Fakat bu takdirde gemi adamlarının hizmetlerinden, kiralınmaları ile yararlanılabileceği gibi kanun koyucu tarafından da istenilmeyen bir sonuç ortaya çıkabilirdi. Bu nedenle Türk Ticaret Kanununda da yapıldığı gibi sözleşmenin temel tanımının verilmesi ile yetinilmesi ve gemi adamlarının hizmetlerinin de sözleşmeye dâhil edilebileceğinin ayrıca kabul edilmesi daha yerinde olmuştur. Buradan hareketle “gemi kira sözleşmesi, kiraya verenin geminin kullanılmasını çıplak olarak⁹, geçici bir süre için, kira bedeli karşılığında, kiracıya bırakmayı üstlendiği sözleşme” olarak tanımlanabilir¹⁰.

B) UNSURLARI

Gemi kira sözleşmesinin adi kira sözleşmesinde olduğu gibi; kullanmanın geçici olarak devri taahhüdü, kira bedeli ödeme taahhüdü ve taraflar arasında anlaşma olmak üzere üç unsuru vardır¹¹.

⁶ Bkz. Yargıtay 11. HD., 11.10.2012, E. 2011/8537, K. 2012/15837.

⁷ Algantürk Light, S. D.: “CMI Tarafından Gemi İşletme Müteahhidinin (Bareboat Charterer) Tesciline İlişkin Yapılan Çalışmalar ve Değerlendirme”, İTÜSBD, Y. 4, S. 8, 2005, s.150.

⁸ Nitekim Yargıtay bir kararında, sözleşme içeriğinden dava konusu teknenin kaptanı ve personeli ile birlikte kiraya verildiğini ve bu nedenle de sözleşmenin çıplak kira sözleşmesi niteliğinde olmadığını belirtmektedir. Bkz. Yargıtay 11. HD., 11.10.2012, E. 2011/8537, K. 2012/15837.

⁹ “Is the hire of the a naked ship” Bkz. Bonnick, S.: *Gram on Chartering Documents*, Second Edition, London, New York, Hamburg, Hong Kong 1988, s. 82.

¹⁰ Ülgener ise 22/4/1926 tarihli ve 818 sayılı Türk Borçlar Kanununun 248. maddesinden hareketle gemi kira sözleşmesini “Gemi kira sözleşmesi öyle bir sözleşmedir ki, gemi maliki kiralayan, onunla gemi işletme müteahhidine ücret karşılığında geminin kullanılmasını terk etmeyi taahhüt eder.” şeklinde tanımlamaktadır. Bkz. Ülgener, F.: *Çarter Sözleşmeleri I: Genel Hükümler, Sefer Çarter Sözleşmeleri*, İstanbul 2000, s. 35.

¹¹ Altaş, H.: *Hasılat ve Şirket Kirası*, Ankara 2009, s. 48; Ünan, bu unsurlara ayrıca “belirli bir süre unsurunu” da eklemektedir. Bkz. Ünan, S.: “Bareboat and Time Charters in the New Turkish Commercial Code”, s. 26.

1- Geminin Kullanımının Geçici Olarak Devri Taahhüdü

a) Genel Olarak

Gemi kira sözleşmesi, geminin kullanılmasının kiracıya geçici bir süre için bırakılmasını amaç edinir. Bu nedenle söz konusu edimin taahhüdü sözleşmenin asli unsurudur ve taahhüdün yapılması sözleşmenin kurulabilmesi açısından yeterlidir¹². Taahhüde uygun olarak geminin kullanılmasının kiracıya devredilmesi, kiraya veren tarafından üstlenilen bu burcun ifasından ibarettir. Ancak aşağıda ele alınacağı üzere kiraya verenin buradaki taahhüdü, benzer sözleşmelerden farklı olarak geminin teknik ve ticari idaresini de içine alacak şekilde bütün kontrolünün kiracıya devrini kapsamaktadır¹³. Şu kadar ki; sözleşme konusu olan gemi kavramından anlaşılması gerekenin ve sözleşme ile kiracıya kullanılması bırakılan devrin kapsamının ayrıca ortaya konması, konunun daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır. Bilindiği gibi geminin tanımı bakımından gerek ulusal¹⁴ ve yabancı¹⁵, gerekse uluslararası¹⁶ mevzuatta bir yeknesaklık yoktur. Bunun sebebi, tanımın yapıldığı mevzuatın farklı amaçlarla kaleme alınmış olmasıdır¹⁷. Bu nedenle burada gemi kavramından ne anlaşılması gerektiği gemi kira sözleşmesinin düzenlendiği Türk Ticaret Kanunu esas alınarak açıklanacaktır.

¹² Altaş, H.: *Hasılat ve Şirket Kirası*, s. 47.

¹³ Ülgener, F.: “Gemi İşletme Müteahhidi, Gemi Yöneteni ve Zaman Çartereri Kavramları”, *Deniz Hukuku Dergisi*, Y. 6-7 (2001-2002), S. 1-4, s.12; Gorton, L./ Ihre, R./ Sandevrn, A./ Hillenius, P.: *Shipbroking and Chartering Practice 2009*, s. 112; Algantürk Light, S. D.: “Gemi İşletme Müteahhidinin Tescili”, s.153.

¹⁴ Örneğin, 1957 tarihli Gemi Sicili Nizamnamesi’nin hükümleri gereğince sicile kayıt edilemeyen gemilerin tescili için hazırlanan 4490 sayılı Türk Uluslararası Gemi Sicili Kanunu (TUGSK) 2(a). maddesinde gemi: “*Gemi: Ticari amaçla kullanılan her türlü yük, yolcu ve açık deniz balıkçı gemilerini ifade eder.*” şeklinde tanımlanmaktadır.

¹⁵ Gerçekten de İngiliz Deniz Ticaret Kanunu’nda denizde kürekten başka aletle sefer yapan her tekneyi gemi olarak tanımlarken; Hollanda Ticaret Kanunu, adı ve nevi ne olursa olsun, bütün deniz vasıtalarını gemi olarak tanımlamaktadır. Bkz. Akan, P.: *Deniz Hukuku’nda Geminin Enkaz Haline Gelmesinin Hukuki Niteliği ve Sonuçları*, İstanbul 2005 (*Geminin Enkaz Haline Gelmesi*), s. 11; Farklı tip sözleşmelerdeki gemi tanımları için Bkz. Gaskell, N. / Asariotis, R. / Baatz, Y.: *Bills of Lading: Law and Contracts*, London 2000, s. 161-166.

¹⁶ Grigs, P. / Williams, R. / Farr, J.: *Limitation of Liability For Maritime Claims*, Fourth Edition, London 2005, s.12, 13; Lahey/Visby Kurallarına (m. 1/d.) göre deniz taşımacılığında kullanılan her türlü araç, gemi tanımına dâhildir. Görüldüğü üzere bir aracın gemi sayılabilmesi için deniz taşımacılığında kullanılabilmesi yeterlidir. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 11/12/2008 tarihinde kabul edilen Rotterdam Kuralları’nda da (m. 1/25) geminin söz konusu tanımı korunmuştur. Bkz. Günay, M. B.: *Hazırlık Çalışmalarının Işığında Lahey/Visby Kuralları (Rotterdam Kuralları ile Karşılaştırmalı Olarak)*, Ankara 2013, s. 85, 86 (*Lahey/Visby Kuralları*).

¹⁷ Kalpsüz, T.: *Deniz Ticareti Hukuku*, Birinci Cilt (Giriş – Gemi), Ankara 1971, s. 73.

b) Gemi

Gemi kira sözleşmesini diğer kira sözleşmelerinden ayıran en önemli özellik konusunun “gemi” olmasıdır. Bu bakımdan suda kullanılan ancak gemi sayılmayan yüzer araçların kiraya verilmesi, tek başına gemi kira sözleşmesine vücut vermez. Dolayısıyla geminin tanımlanması, tanım kapsamındaki araçların tabi olacağı hükümlerin belirlenmesi¹⁸ yanında, bunların kiralınmasına ilişkin sözleşmelerin gemi kira sözleşmesi kapsamında olup olmadığının belirlenmesi açısından büyük öneme sahiptir.

6762 sayılı Mülga Türk Ticaret Kanununun¹⁹ 816. maddesinde gemi, “*tahsis edildiği gayeye uygun olarak kullanılması, denizde hareket etmesi imkânına bağlı bulunan ve pek küçük olmayan her türlü tekne*” olarak tanımlanmaktaydı. Kanunun bu tanımından, denizde hareket etmeyen veya denizde kullanılmayan veya tekne şeklinde inşa olunmayan araçların gemi kapsamında sayılmadığı ve bunların kullanılmasının devrini öngören sözleşmelerin gemi kira sözleşmesi kapsamında olmadığı açıkça anlaşılmaktaydı. Bununla birlikte bu tanım, sadece denizde hareket etmeyi ve tekne olmayı esas alması, dolayısıyla geminin güncel tanımından uzak olması bakımından eleştirilmekteydi²⁰. Nitekim günümüzde gemi sadece denizde değil, aynı zamanda iç sularda da kullanılmaktadır. Bununla birlikte günümüz gemi mühendisliği ve inşasında kaydedilen gelişmeler sonucunda gemilerin tekne şeklinin dışında yapılması da mümkün hale gelmiştir²¹.

¹⁸ Kalpsüz, T.: *Deniz Ticareti Hukuku*, s. 84; Mandaraka – Sheppard, A.: *Modern Maritime Law*, Second Edition, London & New York 2007, s. 14.

¹⁹ 09/07/1956 tarihli ve 9353 sayılı Resmî Gazete

²⁰ “... Ticaret Kanununda “gemi” tarif edilirken “denizde” değil, “suda” ibaresinin tercih edilmesi ve bu suretle nehir ve göllerde hareket eden gemilerle yapılan ticaretin de Ticaret Kanununun deniz ticaret ile ilgili V. Kitabının kapsamına sokulması daha uygun olurdu.” Kalpsüz, T.: *Deniz Ticareti Hukuku*, s. 79; “... “tekne” kelimesinin kullanılması, denizde faaliyet gösteren yeni bazı araçların gemi sayılmaması nedeniyle gemiye dair hükümlerin uygulanma imkânını ortadan kaldırmaktadır ve bu ihtiyaçları karşılamamaktadır.” Bkz. Kender, R.: “Gemi”, 40. Yılında Türk Ticaret Kanunu, İstanbul 1997, s. 248; Atamer, K.: “Gemilerde Ayni Haklara ve Cebri İcraya Uygulanacak Hukuk”, *Deniz Hukuku Dergisi*, Y. 6-7 (2001-2002), S. 1-4, s. 80.

²¹ Nitekim Kalpsüz’e göre: “Bir cismin gemi addolunabilmesi için tekne olması lazım geldiği halde, gemi inşasında alışılmış tarz ve şekilde imâl edilmiş bulunması gerekmez. Geminin kendisi için inşa edildiği gayeye göre, tekne mutad gemi şekline farklı bir tarzda imâl edilmiş olabilir.” Bkz. Kalpsüz, T.: *Deniz Ticareti Hukuku*, s. 76.

Tanımaya ilişkin söz konusu eksiklik ve eleştirilerin giderilmesi amacıyla TTK'nın 931(1). maddesinde geminin yeni bir tanımı yapılmıştır. Buna göre; “*tahsis edildiği amaç, suda hareket etmesini gerektiren, yüzme özelliği bulunan ve pek küçük olmayan her araç, kendiliğinden hareket etmesi imkânı bulunmasa da, bu Kanun bakımından ‘gemi’ sayılır.*” Bu yeni düzenleme ile gemi tanımının genişletildiği, denizde hareket etme ve tekne şartlarından vaz geçildiği; bunun yerine suda hareket etme ve yüzme özelliği bulunan her aracın gemi addedildiği görülmektedir²². Yeni hüküm bunlara ilaveten yüzme özelliği bulunması şartıyla kendiliğinden hareket etmesi imkânı bulunmayan su araçlarını da gemi olarak nitelendirmektedir.

Türk Ticaret Kanununun bu hükmünden hareketle bir su aracının gemi olarak kabul edilmesi için, öncelikle tahsis edildiği amaç suda hareket etmesini gerektirmelidir. Dolayısıyla, bir yere devamlı suretle demirlenme, karaya oturtulma veya karada bulundurulma suretiyle lokanta, otel veya diğer herhangi bir şekilde işletilen su araçları, tahsis edildiği amaç suda hareket etmesini gerektirmediğinden gemi tanımının kapsamı dışındadır²³. Tabiatıyla bu tür araçların kiralanması suretiyle devrini öngören sözleşmeler gemi kira sözleşmesinin konusunu oluşturmaz. Aksine yüzme özelliği bulunan ve pek küçük olmayan bir su aracı, kendiliğinden hareket etmesi imkânı bulunmasa da gemi sayıldığından, bunların kiralanması suretiyle devrini öngören sözleşmeler gemi kira sözleşmesinin konusunu oluşturur.

Geminin tanımı bakımından her iki Türk Ticaret Kanununun ortak özelliği söz konusu tekne veya aracın “pek küçük” olmaması kıstasını kabul etmesidir²⁴. Ancak bu ifadeden ne anlaşılması gerektiğine ilişkin bir açıklama her iki Kanunda da yapılmamıştır. Doktrinde, “pek küçük” olmama ifadesinden; denizin tehlikelerine karşı koyacak büyüklükte olma²⁵ veya normal bir deniz yolculuğunun tehlikelerine karşı

²² Karan, H.: “The Draft Turkish Maritime Law”, Journal of Maritime Law and Commerce, Vol. 36, N. 4, October 2005, s. 480; Algantürk Light, S. D.: “TTK Tasarısı'nın Deniz Ticareti Başlıklı Beşinci Kitabı ile Getirilen Düzenlemeler ve Değerlendirmeler”, İTÜSBD, Y. 5, S. 10, 2006, s. 126.

²³ Kalpsüz, T.: *Deniz Ticareti Hukuku*, s. 81.

²⁴ Günay, B.: *Lahey/Visby Kuralları*, s. 86.

²⁵ Tekil, F.: *Deniz Hukuku*, B. 6, İstanbul 2001, s. 68 (*Deniz Hukuku*); Can, M.: *Deniz Ticaret Hukuku Ders Kitabı, Cilt I: Giriş-Gemi-Deniz Hukuku Kişileri*, Ankara 2000, s. 11 (*Deniz Ticaret Hukuku*); Akan, P.: *Geminin Enkaz Haline Gelmesi*, s. 5; Okay, S.: *Deniz Ticareti Hukuku I, (Giriş-Gemi-Donatma ve Donatma İştiraki)*, B. 3, İstanbul 1970, s. 79.

koyabilme ve böyle bir yolculuğu tamamlayacak nitelikte olma²⁶ ölçütünün anlaşılması gerektiği ifade edilmektedir. Geminin Türk Ticaret Kanunundaki yeni tanımı güncel ihtiyaçların karşılanması açısından daha elverişlidir. Ancak kanunda tanımı yapılmayan ve somut bir ölçüye dayanmayan “pek küçük olmayan” kavramının geminin tanımı bakımından korunması anlaşılır değildir²⁷. Bu kavram ile ancak belirli büyüklükteki veya kapasitedeki su araçlarının gemi olarak kabul edilmesi ve bunun tartışmaya yer bırakmayacak şekilde düzenlenmesi, bu araçların kiralanmasının tâbi olacağı hukuki rejimin kolayca belirlenmesi bakımından daha doğru olurdu.

Türk Ticaret Kanununda gemiler tahsis edilme veya kullanılma amacı bakımından ticaret gemisi olmayan gemiler ve ticaret gemileri olarak ikiye ayrılır. Nitekim TTK’nın 931(1). maddesinde ticaret gemisi olmayan “gemi”nin; 931(2). maddesinde ise “ticaret gemisi”nin tanımı yapılmaktadır. TTK’nın 931(2). maddesinde verilen tanımdan hareketle, kimin tarafından ve kimin adına veya hesabına kullanılırsa kullanılsın suda ekonomik menfaat sağlama amacına tahsis edilen veya fiilen böyle bir amaç için kullanılan her gemi “ticaret gemisi”dir. Tanımından da anlaşılacağı üzere ticaret gemisi olmanın ilk şartı, Türk Ticaret Kanunu anlamında gemi vasfına sahip olmaktır. Diğer önemli şart ise geminin suda ekonomik menfaat sağlama amacına tahsis edilmiş veya fiilen böyle bir amaç için kullanılmış olmasıdır. Bu nitelikteki bir geminin kimin adına veya hesabına veya kimin tarafından kullanıldığının ise ticaret gemisi sayılmasına bir etkisi yoktur.

Bir geminin TTK’nın 931. maddesi bakımından “ticaret gemisi” olup olmaması ona uygulanacak hükümlerin belirlenmesi bakımından önem taşır²⁸. Nitekim TTK’nın 935(1). maddesinde “*aksini öngören kanun hükümleri saklı kalmak kaydıyla, bu Kanunun deniz ticaretiyle ilgili hükümleri ticaret gemileri hakkında uygulanır.*” denilmektedir. Gemi kira sözleşmelerine ilişkin hükümler ise TTK’nın 935(1). maddesi anlamında, Türk Ticaret Kanununun deniz ticaretiyle ilgili hükümleri arasındadır. Bu anlamda Türk Ticaret Kanununun gemi kira sözleşmelerine ilişkin hükümleri, kural

²⁶ Kalpsüz, T.: *Deniz Ticareti Hukuku*, s. 77.

²⁷ Günay, B.: *Lahey/Visby Kuralları*, s. 86.

²⁸ Kalpsüz, T.: *Deniz Ticareti Hukuku*, s. 84, 99; Kender, R./ Çetingil, E.: *Deniz Ticareti Hukuku (Takip Hukuku ve Deniz Sigortaları İle Birlikte) Temel Bilgiler*, 12. Bası, İstanbul 2010, s. 37, 38.

olarak, TTK'nın 931(2). maddesinde tanımlanan ticaret gemileri hakkında uygulanabilir²⁹. Diğer bir deyişle suda ekonomik menfaat sağlama amacına tahsis edilmeyen veya fiilen böyle bir amaç için kullanılmayan gemilerin kiralanması gemi kira sözleşmesinin konusunu oluşturmaz³⁰. Bununla birlikte bu emredici bir düzenleme değildir. Sözleşme serbestisi ilkesi gereği taraflar, ticaret gemisi olmayan bir geminin kiralanmasına da Türk Ticaret Kanununun gemi kira sözleşmelerine ilişkin hükümlerinin uygulanmasını kararlaştırabilirler. Bu halde ticaret gemisi olmayan bir geminin kiralanması hakkında da söz konusu hükümler uygulama alanı bulabilir.

c) Kullanımın Geçici Olarak Devri

aa) Zilyetliğin Devri

Zilyetlik, eşya üzerindeki fiili hâkimiyettir³¹. Zilyetlik aynı zamanda eşya üzerindeki şahsi hakların³² kullanılmasına da imkân sağlar³³. Bu anlamda gemi kira sözleşmesinde geminin kullanılmasının kiracıya bırakılabilmesi için, geminin zilyetliğinin kiracıya devredilmesi gerekmektedir³⁴. Çünkü geminin sözleşme uyarınca kullanılabilmesi, zilyetliğinin kiracıya devredilmesine bağlıdır. Geminin kiracıya teslim edilmesi ile tesis edilen dereceli zilyetlik yapısı içerisinde kiracıya bir alacak hakkına dayanan doğrudan³⁵ zilyetlik sağlanmaktadır³⁶. Kiracının buradaki zilyetliği, kişisel bir hakka dayandığı için aynı zamanda fer'i zilyetliktir³⁷. Fakat burada kiracı donatan gibi sözleşme konusu geminin doğrudan zilyedi olabileceği gibi, gemi üzerindeki

²⁹ Ünan, S.: "Bareboat and Time Charters in the New Turkish Commercial Code", s. 25.

³⁰ Ünan, S.: "Bareboat and Time Charters in the New Turkish Commercial Code", s. 25.

³¹ Oğuzman, M. K. / Barlas, N.: *Medeni Hukuk, Giriş Kaynaklar Temel Kavramlar*, İstanbul 2008, (Medeni Hukuk), s. 132; Ertaş, Ş.: *Eşya Hukuku*, B. 9, İzmir 2011, s. 27.

³² Gemi eşya olarak bir taşınır eşyadır. Bu nedenle, "Taşınır eşyaların sahipliği hakkında uygulanan ilkeler gemi sahipliğine de uygulanır". Bkz. Mandaraka – Sheppard, A.: *Modern Maritime Law*, s. 296.

³³ Oğuzman, K./ Seliçi, Ö./ Oktay-Özdemir, S.; *Eşya Hukuku, İstanbul 2009 (Eşya Hukuku)*, s. 92.

³⁴ Dimigen, K.: *Bareboat charter und Bareboatregistrierung*, Hamburg 2000, s. 3; Ülgener, F.: *Çarter Sözleşmeleri I*, s. 34; Trowbridge, C. L.: C. L.: "History, Development, and Characteristics of the Charter Concept", Tulane Law Review, Vol. 49, N. 4, May 1975, s. 748; LeRoy, L.: "Damages Arising from Breach of Contract, Loss of Revenue, and Indirect Damages", Tulane Law Review, Vol. 72, 1997-1998, s. 763; King, B. A.: "Ships as Property: Maritime Transactions in State and Federal Law", Tulane Law Review, Vol. 79, N. 5-6, 2005, s. 1266.

³⁵ "Gemi kira süresinde gemi işletme müteahhidinin vasıtasız zilyetliğinde ("full possession") bulunacak ve her türlü kontrolü belirtilen tarafa geçecektir." Bkz. Ülgener, F.: *Çarter Sözleşmeleri I*, s. 35.

³⁶ Gümüş, M. A.: "Yeni" 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu'na Göre Kira Sözleşmesi, İstanbul 2011, s. 26 (Kira Sözleşmesi).

³⁷ Öztan, B.: *Medeni Hukukun Temel Kavramları*, 24. Bası, Ankara 2006, s. 676; Altaş, H.: *Hasılat ve Şirket Kirası*, s. 49; Ülgener, F.: "Gemi İşletme Müteahhidi", s.13.

hâkimiyetini kaptanı aracılığı ile sürdürmesi durumunda olduğu gibi dolaylı zilyet de olabilir.

Gemi zilyetliğinin devri için uygulamada geminin fiilen kiracıya teslimi aranmasına rağmen, bunun yerine gemiyi temsil eden belgelerin veya geminin kullanılmasına özgülenmiş anahtarlar³⁸ gibi araçların kiracıya teslimi de yeterli kabul edilmelidir³⁹. Burada gemi zilyetliğinin devrinin kira sözleşmesine uygun olarak yapılması diğer bir değişle geminin, kira sözleşmesinde güdülen amaç doğrultusunda kullanılmaya elverişli olarak teslim edilmesi devrin geçerliliği açısından büyük önem taşımaktadır. Gemi zilyetliğinin devri ile kiracı artık TTK'nın 1061(2). maddesi anlamında gemi işletme müteahhidi sıfatını kazanır⁴⁰ ve bundan sonra üçüncü kişilerle olan ilişkilerinde donatan⁴¹ sayılır⁴². Bu aşamadan sonra gemi sahibi kiraya veren de, donatan sıfatını yitirir⁴³. Bu anlamda gemi sahibi kiraya veren ve kiracının sorumlulukları gemi zilyetliğinin devri ile değişir⁴⁴. Gemi kira sözleşmesinde gemi zilyetliğinin kiracıya devri aynı zamanda sözleşmeye uygun olarak geminin teknik ve ticari idaresinin devrini de içermektedir⁴⁵.

bb) Teknik İdarenin Devri

Geminin teknik idaresi, geminin kullanımı konusundaki karar verme yetkisini içermektedir. Ancak bundan sadece geminin sevki (seyri) konusundaki yetkiler değil

³⁸ Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: Özel Hükümler, s. 191.

³⁹ İnceoğlu, M.: *Kira Hukuku*, Cilt I, İstanbul 2014, s. 75.

⁴⁰ Dimigen, K.: *Bareboat charter und Bareboatregistrierung*, s. 5; Algantürk Light, S. D.: “Gemi İşletme Müteahhidinin Tescili”, s.153.

⁴¹ Yargıtay 11. HD., 02.04.2012, E. 2010/14514, K. 2012/5152.

⁴² Sözer, B.: *Gemi Geminin Mütemmim Cüzü ile Teferruatı ve Bunların Finansal Kiralama Sözleşmesi ile Temini Halinde Ortaya Çıkabilecek Sorunlar*, İstanbul 2010, s. 111 (*Gemi Finansal Kiralama Sözleşmesi*); Çetingil, E.: “Finansal Kiralama Konusu Gemiler Üzerinde Gemi Alacaklısı Hakkının Doğması ile İlgili Olarak Ortaya Çıkan Bazı Sorunlar” *Deniz Hukuku Dergisi*, Y. 4 (1999), S. 1-2, s. 11 (*Finansal Kiralama Konusu Gemiler*); Ülgener, F.: “Gemi İşletme Müteahhidi”, s.12; Algantürk Light, S. D.: “Gemi İşletme Müteahhidinin Tescili”, s. 154.

⁴³ Ülgener, F.: “Gemi İşletme Müteahhidi”, s.14; Ayrıca bu aşamadan sonra gemi sahibi kiraya veren, kiraya verdiği gemi dolayısıyla üçüncü kişilerle olan ilişkilerinde donatan gibi sorumlu olmaz. Bkz. Yargıtay 11. HD., 14.06.2011, E. 2011/3597, K. 2011/7173. Gemi alacakları ise bu durumun istisnasını oluşturur.

⁴⁴ Gebb, S. A.: “The Demise Charter: A Conceptual and Practical Analysis”, *Tulane Law Review*, Vol. 49, N. 4, 1974-1975, s. 768,784.

⁴⁵ Ülgener, F.: *Çarter Sözleşmeleri I*, s. 34.; Göktaş, I.: *Taşıyanın Mali Mesuliyet Sigortası P&I Koruma ve Tazmin*, İstanbul 2006, (*Taşıyanın Sigortası*), s. 15; Algantürk Light, S. D.: “Gemi İşletme Müteahhidinin Tescili”, s.153.

aynı zamanda geminin varlığının korunması için gerekli olan ve geminin diğer teknik idaresi olarak adlandırılan konulardaki karar verme yetkileri⁴⁶ de anlaşılmalıdır⁴⁷.

Gemi kira sözleşmesinde geminin kullanımının geçici bir süre kiracıya devri amaçlanır. Bu nedenle gemi kira sözleşmesinde, yolculuk veya zaman charteri gibi diğer deniz ticareti sözleşme türlerinden farklı olarak geminin kullanılmasının ve kontrolünün esaslı unsuru olan teknik idarenin kiracıya devri zorunludur⁴⁸.

Geminin bütün manevra hareketleri, rotanın belirlenmesi, kılavuzluk hizmetinden yararlanılması, dümen ve makine kumandaları, mevki tayini, radara bakılması, demirleme, meteorolojik haberleri değerlendirme, harita ve pusulanın kullanılması, ışıklandırma, işaret verme ve deniz trafik kurallarına uyulması gibi hususlar geminin sevki konusundaki yetkilere örnek olarak verilebilir⁴⁹. Geminin sevki dışında kalan⁵⁰ ve özellikle onun korunması, tamir edilmesi, yolculuğu esnasında elverişli halde tutulması ve emniyetinin sağlanması için alınması gerekli olan tedbirler ise geminin diğer teknik idaresine dâhildir⁵¹.

cc) Ticari İdarenin Devri

Gemi kira sözleşmesinde geminin ticari idaresinin de kiracıya devri zorunludur⁵². Geminin ticari idaresi, daha çok onun işletilmesi ve yükü veya yolcuları

⁴⁶ Ülgener, F.: “Zaman Charterlerinin Gemiye Kullanma Yetkisi ve Bunun Sınırları”, MÜHFHAD, C. 10, S. 1-3 (1996) (“Zaman Charterlerinin Gemiye Kullanma Yetkisi”), s. 451.

⁴⁷ “Geminin teknik yönetimi, gemiyi sefere elverişli ve sözleşmede belirtilen amaca uygun kullanıma hazır halde bulundurmaktan ibaret değildir; geminin periyodik denetimleri yaptırmak ve iyi halde muhafazasına yönelik diğer tedbirleri almak, Güvenli Yönetim Kodu (ISM Code) uyarınca güvenli yönetim sistemi oluşturmak, gemiye ilişkin gerekli belgeleri alma ve gemide bulundurma gibi işler de teknik yönetim kapsamındadır.” Bkz. Kender, R. / Çetingil, E./ Yazıcıoğlu, E.: *Deniz Ticareti Hukuku Temel Bilgiler Cilt 1* (6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu’na Göre Güncellenmiş B.13, İstanbul 2012, s. 134) (*Deniz Ticareti Hukuku I*).

⁴⁸ Trowbridge, C. L.: C. L.: “History, Development, and Characteristics of the Charter Concept”, s. 748; Gebb, S. A.: “The Demise Charter: A Conceptual and Practical Analysis”, s. 766.

⁴⁹ Çağa, T.: *Navlun Sözleşmesi*, İstanbul 2004, s. 156; Ülgener, F.: “Zaman Charterlerinin Gemiye Kullanma Yetkisi”, s. 451; Karan, H.: *Taşıyanın Yükün Ziya ve Hasarından Sorumluluğunda Teknik Kusur-Ticari Kusur Ayrımı (Teknik Kusur-Ticari Kusur Ayrımı)*, (Yüksek Lisans Tezi) Ankara 1992, s. 102, 118, 119.

⁵⁰ Uygulamada da geminin idaresinin veya sevkinden başka bir kusuru açıklamak için ticari kusur kavramı kullanılır. Bkz. Karan, H.: *The Carrier’s Liability Under International Maritime Conventions: The Hague, Hague-Visby, and Hamburg Rules (The Carrier’s Liability)*, New York-Ontario 2007, s. 289.

⁵¹ “Yüke hizmet eden tedbirler bunun dışındadır.” Bkz. Çağa, T.: *Navlun Sözleşmesi*, s. 157.

⁵² Ülgener, F.: *Çarter Sözleşmeleri I*, s. 34.

ile ilgili karar ve tedbirlerin alınması yetkisini içermektedir. Dolayısıyla geminin ticari idaresi onu işletenin menfaatine hizmet ederken; teknik idaresi daha çok onun varlığının korunması ve devam ettirilmesine hizmet etmektedir. Hangi limanlara ve ne zaman uğranılacağı, hangi tür yüklerin taşınacağı, yükün elleçlenmesi, yüklenmesi ve korunması, geminin yola çıkma veya çalışma saatlerinin belirlenmesi gibi hususlar geminin ticari idaresi konusundaki yetkilere⁵³ örnek olarak gösterilebilir⁵⁴.

Bazen kullanılan yetkinin geminin teknik idaresine mi yoksa ticari idaresine mi ait olduğu konusu açık olmayabilir. Örneğin yolculuk sırasında geminin yükü yer değiştirilebilir veya bu yük bir ara limanda boşaltılabilir⁵⁵. Bu durumda söz konusu hareketin geminin teknik idaresi mi yoksa ticari idaresi kapsamında mı olduğunu belirlemek önem arz eder⁵⁶. Türk Ticaret Kanununda bu konuyu doğrudan açıklığa kavuşturan bir hüküm yoktur. Bununla birlikte taşıyanın “teknik kusur ve yangın” durumundaki sorumluluğunu düzenleyen TTK’nın 1180. maddesinden yararlanılabilir.

TTK’nın 1180(1). maddesi uyarınca, “Zarar geminin sevkine veya başkaca teknik yönetimine ilişkin bir hareketin veya yangının sonucu olduğu takdirde, taşıyan yalnız kendi kusurundan sorumludur. Daha çok yükün menfaati gereği alınan önlemler, geminin teknik yönetimine dâhil sayılmaz.” Hükümden ilk olarak, geminin sevkine veya başkaca teknik yönetimine ilişkin hareketlerin teknik idare kapsamında olduğu anlaşılmaktadır. Hükümün karşı anlamından ise daha çok yükün menfaati gereği olarak alınan önlemlerin, geminin ticari idaresine dâhil olduğu anlaşılmaktadır⁵⁷. TTK’nın 1180(2). maddesi ise tereddüt hâlinde zararın, teknik yönetimin sonucu olmadığının kabul edileceğini düzenlemektedir. Fakat buradan hareketle yapılan

⁵³ Ülgener, F.: “Zaman Çarterlerinin Gemiye Kullanma Yetkisi”, s. 452; Uluğ, İ.: “Taşıyanın Mutlak Sorumsuzluk Halleri”, GÜHFD (Haziran-Aralık 2012), C. 6, S. 1-2, s. 10, 11.

⁵⁴ “TTK’da belirtilmemiş olmakla birlikte, bir geminin ticari yönetimi, “geminin yük veya yolcu taşıma ya da tahsis edildiği diğer bir amaca uygun kullanımı ile kazanç elde etmeye yönelik sözleşmelerin akdedilmesi ve bu sözleşmelerden doğan borçların ifasına yönelik işlerin planlanması” olarak anlaşılabilir.” Bkz. Kender, R. / Çetingil, E./ Yazıcıoğlu, E.: *Deniz Ticareti Hukuku I*, s.134.

⁵⁵ “Mesela aralimanda geminin bozulan dengesinin sağlanması amacıyla yeniden yapılan istifleme faaliyeti yük üzerinde gerçekleşmekle birlikte geminin teknik idaresine ait bir harekettir.” Karan, H.: *Teknik Kusur-Ticari Kusur Ayrımı*, s. 105, 107.

⁵⁶ Aslında teknik idare-ticari idare kavramı, teknik kusur-ticari kusur gibi birbirinin karşıtı olarak kullanılır. Bkz. Karan, H.: *Teknik Kusur-Ticari Kusur Ayrımı*, s. 101.

⁵⁷ Söz konusu hüküm Mülga TTK’nın 1062. maddesinin yeniden kaleme alınmış hâli olduğundan benzer sonuca Mülga TTK’nın 1062. maddesinden de varılmaktaydı. Bkz. Karan, H.: *Teknik Kusur-Ticari Kusur Ayrımı*, s. 154, 155.

eylemin teknik veya ticari idare kapsamında kaldığının belirlenmesinde de benzer karinenin uygulanması gerektiği sonucuna varılamaz. Çünkü söz konusu hüküm münhasıran taşıyanın “teknik kusur ve yangın” durumundaki sorumluluğunu düzenlemektedir.

Netice olarak kullanılan yetkinin geminin teknik idaresine mi yoksa ticari idaresine mi ait olduğu hususunda yapılan hareket ile güdülen amaca bakılarak⁵⁸ karar verilmelidir⁵⁹. Burada TTK’nın 1180(1). maddesinde yer alan “daha çok” ifadesi bilinçli olarak kullanılmıştır. Dolayısıyla kullanılan yetkinin daha çok neyi amaçladığı göz önünde bulundurulmalıdır. Çünkü geminin teknik olarak iyi bir şekilde idaresinde öncelikle geminin dolayısıyla da sahibinin menfaati varken; geminin ticari idaresinde yani onun ticari olarak verimli bir şekilde kullanılmasında ise daha çok işletenin menfaati bulunmaktadır⁶⁰. Örneğimize dönecek olursak, söz konusu yükün yer değiştirilmesi veya boşaltılması geminin korunması amacıyla yapılmış ise geminin teknik idaresi söz konusudur⁶¹. Bunlar yükün korunması amacıyla yapılmış ise, geminin ticari idaresi söz konusu olur⁶². Kullanılan yetkinin veya yapılan hareketin kısmen başka bir amaca hizmet etmesi ise sonucu değiştirmez⁶³.

⁵⁸ Benzer bir durum “denizcilik ve ticari kusur” ayrımı bakımından da söz konusudur. Anglo-Amerikan yargısı bu problemi “fayda kriteri” temelinde çözmüştür. Buna göre Anglo-Amerikan yaklaşımı çizgisinde gemiden çok yüklerin menfaatine olan önlemleri almadaki kusur ticari kusurdur. Bkz. Karan, H.: *The Carrier’s Liability*, s. 289.

⁵⁹ Çağa, T.: *Navlun Sözleşmesi*, s. 158.

⁶⁰ “...aynı kusur genellikle hem geminin hem de yükün menfaatini etkiliyorsa belirsizlik ortaya çıkabilir. Kusurun yol açtığı hatalı yükleme yükün emniyetini olduğu kadar geminin dengesini doğrudan veya yüklerin emniyetinin sonucu olarak da tehlikeye atabilir. Bu durumda hatalı yüklemeden kaynaklanan kayıp veya zararı kim karşılayacaktır. Bu sorunun cevabı için, gerçek olayda alınan tedbirin ana nedeni bulunmalıdır. Denizcilik kusuru ve ticari kusur arasındaki bu ayrım, alınmayan tedbirlerin asıl amacına bağlıdır ve bu nedenle her bir olayın gerçeklerinden çıkarılır.” Bkz. Karan, H.: *The Carrier’s Liability*, s. 289.

⁶¹ Bunların dışında yükü havalandırmak, yükleri istiflemek, özel kargo bölümlerinin ısısını kontrol etmek, branda ile kapakları yağmura karşı korumak, soğutma araçları ile ısıyı aşağıda tutmak, mavna üzerindeki yükün kaymaması için yük güvenliği tedbiri almak gemiden çok yükün menfaatine hizmet eden hareketlerdir ve geminin teknik idaresi kapsamındadır. Bkz. Karan, H.: *The Carrier’s Liability*, s. 290.

⁶² “... yükün bakım ve muhafazasındaki kusurlar demek olan ticari kusur..” Bkz. Uluğ, İ.: “Taşıyanın Mutlak Sorumsuzluk Halleri”, s. 10.

⁶³ Karan, H.: *Teknik Kusur-Ticari Kusur Ayrımı*, s. 106, 135.

2- Kira Bedeli Ödeme Taahhüdü

TTK'nın 1119(1). maddesinde gemi kira sözleşmesinin, “kira bedeli” karşılığında yapılacağı açık şekilde hükme bağlanmaktadır. Bu açıdan gemi kira sözleşmesinin bir diğer unsuru kira bedeli ödeme taahhüdüdür. Dolayısıyla geminin kullanımının ivazsız⁶⁴ olarak devri gemi kira sözleşmesine vücut vermez⁶⁵. Bununla birlikte söz konusu hükümde “kira bedeli” ifadesi kullanılmasından dolayı kiranın para⁶⁶ veya bunun dışında misli olan veya olmayan bir eşya olabileceği sonucuna da varılmaktadır⁶⁷. Bunların yanında kira bedeli kira konusu şeyden elde edilen cironun belirli bir kısmı veya yüzdesi olarak da belirlenebilir⁶⁸. Bu anlamda taraflar kira bedelinin kiraya verilen (örneğin balıkçı gemisi) gemi ile elde edilecek kazancın belirli bir kısmı olmasını da kararlaştırabilirler. Diğer taraftan kira bedelinin belirlenebilir olması yeterli olup⁶⁹, sözleşme yapılmadan önce açıkça belirlenmiş olması zorunlu değildir⁷⁰.

3- Anlaşma

a) Genel Olarak

Gemi kira sözleşmesi tıpkı adi kira sözleşmesi gibi rızai bir akitir⁷¹. Bu yüzden tarafların sözleşmenin esaslı noktalarına ilişkin birbirine uygun iradelerini beyan

⁶⁴ “Bu ivaz unsuru, kirayı ariyet ve karzdan ayırır.” Bkz. Tandoğan, H.: *Borçlar Hukuku, Özel Borç İlişkileri, C II, İstisna (Eser) ve Vekalet Sözleşmeleri, Vekaletsiz İş Görme, Kefalet ve Garanti Sözleşmeleri*, B II, Ankara 1982, s. 14 (*Özel Borç İlişkileri, C II*).

⁶⁵ “...bedelin ödenmesi gerektiği hususunda taraflar anlaşmak zorundadır. Aksi halde, kira sözleşmesi kurulmuş olmaz.” Bkz. Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: 6098 sayılı *Türk Borçlar Kanunu’na Göre Borçlar Hukuku Dersleri (Özel Hükümler)*, 10. Baskı, İstanbul 2012, s. 184 (*Özel Hükümler*).

⁶⁶ “Kira sözleşmesinde karşılık (ivaz), kural olarak parayla ödenir.” Bkz. Gökyayla, E.: “Türk Borçlar Kanunu’nun Kira Bedelinin Belirlenmesine İlişkin 344. Maddesinin Değerlendirilmesi” (*Kira Bedelinin Belirlenmesi*), KHHD, Y. 2013, C. 9, S. 103-104, s. 19.

⁶⁷ Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 26; Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 185; Gökyayla, E.: “Kira Bedelinin Belirlenmesi”, s. 19; Altaş, H.: *Hasılat ve Şirket Kirası*, s. 50.

⁶⁸ Gökyayla, E.: “Kira Bedelinin Belirlenmesi”, s. 19.

⁶⁹ Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 184; Altaş, H.: *Hasılat ve Şirket Kirası*, s. 50.

⁷⁰ Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 27. Altaş’a göre, “Kira bedeli sözleşmede esaslı noktadır ve bunun üzerinde tarafların anlaşması ileriye bırakılamaz. Bedel belirlenmeden kira sözleşmesi uygulama konulmuşsa, kiracı ve kiralayan sonradan belirlenen bedeli kabul ederlerse sözleşme devam eder. Eğer bedele taraflarca itiraz edilirse, hâkim geçmiş dönem kira bedelini kendisi belirler ve sözleşme ileriye dönük olarak sona erer.” Bkz. Altaş, H.: *Hasılat ve Şirket Kirası*, s. 50.

⁷¹ Altaş, H.: *Hasılat ve Şirket Kirası*, s. 46, 47.

etmeleri sözleşmenin kurulması için yeterlidir⁷². Taraflar gemi kira sözleşmesinin esaslı noktaları⁷³ olan, geminin kullanımının kira bedeli karşılığında geçici bir süre kiracıya bırakılması konusunda karşılıklı olarak anlaşmalıdır. 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunun⁷⁴ (TBK) 12. maddesi uyarınca, tarafların sözleşmenin tali noktaları üzerinde uyuşmamış olmaları sözleşmenin kurulmasına engel değildir⁷⁵. Geminin teslim edileceği yer, sefer yapabileceği yerler, kullanım türü, kira bedelinin ödenme şekli veya yatırılacağı banka hesabı sözleşmenin tali noktalarına örnek olarak gösterilebilir. Sözleşmenin süresi de bu kapsamdadır. Bu nedenle tarafların sözleşmede kira süresini belirlemeleri zorunlu değildir⁷⁶. Bununla birlikte taraflar sözleşmenin esaslı noktaları üzerinde uyuşmamışlarsa veya bu hususlar üzerinde uyuşmayı ileriye bırakmışlarsa, bu durum sözleşmenin kurulamadığı anlamına gelir⁷⁷.

b) Şekli

TBK'nın 12. maddesi uyarınca sözleşmelerde şekil serbestisi esastır⁷⁸. Gemi kira sözleşmesi, kanunen şekil şartına bağlanmadığından sözlü, yazılı ve hatta örtülü olarak da yapılabilir⁷⁹. Örneğin geminin satıldığı halde alıcıya teslim olunmayıp satıcının yedinde bırakıldığı, alıcının da buna ses çıkarmak yerine satıcı tarafından geminin kendisinde bulunduğu süre zarfında yapılan düzenli ödemeleri kabul ettiği hallerde

⁷² Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 182; Hazırlar arasında birbirine uygun irade beyanlarının yapılması ile sözleşme kurulur ve hüküm ve sonuçlarını doğurur; hazır olmayanlar arasında ise sözleşme kabul beyanının varması ile kurulur ancak hüküm ve sonuçlarını kabul beyanının yapıldığı andan itibaren doğurur. Bkz. Altaş, H.: *Hasılat ve Şirket Kirası*, s. 53.

⁷³ "... esaslı noktalar taraflarca belirlenmiş veya sözleşme şartlarına ve düzenleyici hukuk kurallarına göre belirlenebilir nitelikteyse, uyuşma gerçekleşmiş olur." Bkz. Kocaağa, K.: "Sözleşmenin Kurulabilmesi için Tarafların İrade Beyanları Arasındaki Uygunluğun Kapsamında Yer Alması Gereken Noktalar", TBBD, S.79, 2008, s. 82 (Sözleşmenin Kurulabilmesi).

⁷⁴ 04/02/2011 tarihli ve 27836 sayılı Resmî Gazete

⁷⁵ Ülgener, F.: "Çarter Sözleşmesinin Kuruluşu", Deniz Ticareti Dergisi, Y. 18 (2001), Mart Sayısı, s. 68.

⁷⁶ Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 185.

⁷⁷ Kocaağa, K.: *Sözleşmenin Kurulabilmesi*, s. 86.

⁷⁸ Altaş, H.: *Hasılat ve Şirket Kirası*, s. 47; "Kira sözleşmesinin geçerliliği, herhangi bir şekle uyulmasına bağlı değildir. Ancak uygulamada "T.C. Maliye Bakanlığı Kira Kontratosu" (kira sözleşmesi) nüshalarının kullanıldığı görülmektedir. Kullanılan bu belge ispat şekli olarak işlev görmektedir." Bkz. Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 182; Çarter sözleşmelerinde de çarterparti ispat işlevi görmektedir. Bkz. Erşan, G.: "Konişmento ve Çarterpartinin Hukuki Fonksiyonu", Deniz Ticareti Dergisi, Y. 5 (1988), S. 20, s. 66.

⁷⁹ Diğer çarter sözleşmelerinin kuruluşu da şekil şartına bağlı değildir. Bkz. Ülgener, F.: "Çarter Sözleşmesinin Kuruluşu", s. 67.

taraflar arasında örtülü olarak kurulmuş⁸⁰ bir gemi kira sözleşmesi vardır⁸¹. Ancak taraflar gemi kira sözleşmesinin belirli bir şekilde yapılmasını kararlaştırabilirler; bu takdirde, bu iradi şekil şartına uygun yapılmayan sözleşme, TBK'nın 17. maddesi uyarınca geçersiz olur⁸².

Gemi kirasında şekil serbestliği olsa da, ispatının kolaylığı ve kabul edirliliği bakımından bu sözleşmenin yazılı şekilde yapılması daha yerinde olur⁸³. Sözlü olarak yapılan bir gemi kira sözleşmesine uygulamada nadiren rastlanır⁸⁴. Ayrıca 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunun⁸⁵ 200(1). maddesi uyarınca, yapıldıkları zamanki miktar veya değerleri ikibinbeşyüz Türk Lirasını geçen ve bir hakkın doğumu, düşürülmesi, devri, değiştirilmesi, yenilenmesi, ertelenmesi, ikrarı ve itfası amacıyla yapılan hukuki işlemlerin senetle ispat olunması gerekir. Bu nedenle söz konusu miktarı geçen gemi kira sözleşmelerinin kurulması şekle bağlı değilse de ispatı senetle olacağından yazılı şekilde yapılması daha doğrudur. Bunun yanında TTK'nın 1120. maddesi, tarafların gemi kira sözleşmesini belgelendiren, tevsik edici bir belgeyi diğerinden talep etme hakkını tanımaktadır⁸⁶. Söz konusu belge tek taraflı olarak düzenleneceğinden gemi kira sözleşmesini tek taraflı olarak tevsik edici niteliğe sahip olur⁸⁷.

TTK'nın 1120. maddesi, gemi kira sözleşmesinin tevsik edileceği belgeyi “gemi kira charter partisi” olarak adlandırmaktadır. Böylelikle söz konusu hüküm, Türk mevzuatına yeni bir kavram kazandırmaktadır. Bilindiği üzere “charter veya charter parti”

⁸⁰ “Örtülü olarak anlaşmanın varlığı özellikle kiranın amacından çıkarılabilmektedir.” Bkz. Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 188.

⁸¹ Yargıtay bir kararında, taraflar arasındaki ödemelere ilişkin defter ve kayıtların gemi kira sözleşmesinin varlığını gösterdiğini belirtmiştir. Bkz. Yargıtay 11. HD., 20.09.2011, E. 2009/11624, K. 2011/10597.

⁸² Altaş, H.: *Hasılat ve Şirket Kirası*, s. 47, 48; Taraflar charter sözleşmesinin belirli bir şekilde yapılması konusunda anlaşmış iseler sözleşme; üzerinde anlaşılan standart charterpartinin veya taraflarca özel olarak hazırlanan metnin imzalanmasına kadar ertelenmiş olur. Bkz. Ülgener, F.: “Charter Sözleşmesinin Kuruluşu”, s. 67.

⁸³ Tandoğan, H.: *Özel Borç İlişkileri*, C II, s. 95; Charter partilerin geçerliliği için kanuni bir şekil şartı yoktur. Ancak sözlü olarak yapılan charter partilerde problem teorik olarak hukuki geçerliliğinde değil ispat edilebilirliğindedir. Bkz. Jamieson, A.: *Shipbrokers and The Law*, London - Hong Kong 1997, s. 54.

⁸⁴ Dimigen, K.: *Bareboat charter und Bareboatregistrierung*, s. 18.

⁸⁵ 04/02/2011 tarihli ve 27836 sayılı Resmî Gazete

⁸⁶ Ünan, S.: “Bareboat and Time Charters in the New Turkish Commercial Code”, s. 26.

⁸⁷ Ünan, S.: “Bareboat and Time Charters in the New Turkish Commercial Code”, s. 26.

(*charter-charterparty*)⁸⁸ kavramı denizcilikte genellikle geminin belirli bir bedel karşılığında tahsisi sözleşmesini karşılamaktadır⁸⁹ ve kendi içerisinde çeşitleri bulunmaktadır⁹⁰. Ancak charter kavramı, “gemi kira charter partisi” olarak da adlandırılan gemi kira sözleşmesini de içine alan daha geniş bir kapsama sahiptir. Bu nedenle Türk Ticaret Kanunu, yerinde olarak gemi kira sözleşmesini tek taraflı olarak tevsik edecek olan belgeyi “gemi kira charter partisi” olarak adlandırmıştır⁹¹. Diğer taraftan söz konusu hükümdeki “bir gemi kira senedi” ibaresinden, bu senedin talep edilen tarafça tek yanlı olarak sözleşme hükümlerini içerecek şekilde düzenlenerek karşı tarafa vereceği anlaşılmaktadır. Gerçi Türk Ticaret Kanununda bu konuda açık bir hüküm yoktur. Ancak bu senedin çoğunlukla gemi kiracısı tarafından talep edileceği ve gemiyi kiraya veren tarafından sözleşme şartlarını içerecek şekilde düzenleneceği muhakkaktır. Bu durumda gemi kira senedi düzenleyenin taahhüdünü tevsik eder. Fakat beklenen bunun her iki tarafça imzalanmak suretiyle gemi kira sözleşmesini tam olarak tevsik eder hale getirilmesidir.

Gemi kira charter partisinin, tarafların üzerinde anlaştığı gemi kira sözleşmesi şartlarını tam olarak içermemesi durumunun ayrıca değerlendirilmesi gerekmektedir. Öncelikle gemi kira sözleşmesi tarafların iradelerini karşılıklı ve birbirine uygun olarak açıklamalarıyla TBK’nın 1. maddesi anlamında kurulmuş olur. Bu nedenle sözleşmenin kurulmasından sonra düzenlenecek olan gemi kira charter partisinin sözleşmesinin kurulmasına bir etkisi yoktur⁹².

⁸⁸ “... *charter-parti charter mukavelesini tevsik eden senedin adıdır.*” Bkz. Erşan, G.: “Konişmento ve Charterpartinin Hukuki Fonksiyonu”, s. 65.

⁸⁹ “*Bu adlandırma sözleşme tiplerinin henüz türlere göre ayrı olarak görülmediği ve bu nedenle bu ibarelerin önemli bir rol oynamadığı bir dönemden kalmaktadır.*” Bkz. Dimigen, K.: *Bareboat charter und Bareboatregistrierung*, s. 3.

⁹⁰ Doehring, S. J.: “Chartering of Vessels for Tideland Operations”, *Tulane Law Review*, Vol. 32, N. 4, 1957-1958, s. 243, 244; Ülgener, F.: “Charter Sözleşmesinin Kuruluşu”, s. 67.

⁹¹ TTK’nın 1120. maddesi mevzuatımıza yeni bir kavram kazandırmıştır. Bununla birlikte, madde başlığının “Gemi Kira Senedi” olmasına rağmen gemi kira sözleşmesinin tevsik edileceği belgenin adını “gemi kira charter partisi” olarak belirlenmesi ikiliğe de neden olabileceğinden çok da kullanışlı değildir. Çünkü her iki kavram da neticede aynı amaçla düzenlenecek belge içindir ve muhtemelen birbirinin yerine kullanılacaktır. Dolayısıyla “gemi kira charter partisi” denizcilik uygulamasında daha sık kullanılabilecek bir kavram olduğundan çalışmamızda, gemi kira sözleşmesinin tevsik edileceği belge olarak bu kavram tercih edilecektir.

⁹² Ünan, S.: “Bareboat and Time Charters in the New Turkish Commercial Code”, s. 26; “*Şekil şartı bulunmadığından charter sözleşmesinin kuruluşu charterpartinin düzenlenmiş olmasına bağlı değildir.*” Bkz. Ülgener, F.: “Charter Sözleşmesinin Kuruluşu”, s. 67.

Öte yandan gemi kira sözleşmesinden farklı hükümler içeren gemi kira çarter partisinin sözleşmenin içeriğine etkisini, sözleşmesinin yazılı ve sözlü olarak yapıldığı durumlar bakımından ayırmakta yarar vardır.

Gemi kira sözleşmesinin yazılı olarak yapıldığı durumlarda sözleşme ve içeriğinin ispatı kolaydır. Bunun yanında TBK'nın 17(2). maddesinin TBK'nın 13 vd. maddelere yaptığı atıf dolayısıyla taraflar sözleşmenin yazılı şekilde yapılması gerektiği hususunda anlaşmış iseler, sözleşmede yapılacak değişikliklerinde yazılı şekilde yapılması zorunludur. Bu nedenle taraflardan birinin düzenleyeceği gemi kira çarter partisinden gemi kira sözleşmesinin esaslı ve tali şartlarını tam olarak içermemesinin gemi kira sözleşmesi ve içeriğine etkisi olmaz. Bu durum yeni bir gemi kira sözleşmesi kurulması veya mevcut sözleşmenin şartlarının değiştirilmesi için yapılmış bir öneri olarak kabul edilebilir.

Gemi kira sözleşmesinin sözlü olarak yapıldığı durumlarda da sözleşmeden farklı hükümler içeren gemi kira gemi kira çarter partisinden gemi kira sözleşmesi ve içeriğine etkisi olmaz. Zira bu durumda da yeni bir gemi kira sözleşmesi kurulması veya mevcut sözleşmenin şartlarının değiştirilmesi için yapılmış bir önerinin yapıldığı kabul edilir. Fakat bu halde hem sözleşmenin hem de içeriğinin ispatı kolay olmadığından gemi kira sözleşmesinin esaslı ve tali şartlarını tam olarak içermeyen gemi kira çarter partisine itiraz edilmelidir. Aksi halde gemi kira çarter partisinden aslında gemi kira sözleşmesinin içeriğini yansıtmadığını ispat kolay olmayacaktır.

Netice olarak TTK'nın 1120. maddesinin mevcut haliyle uygulamada hukukî uyumsuzluklara yol açacağı görülmektedir. Bu nedenle söz konusu hükmün yeniden ele alınması gerekmektedir. Dolayısıyla kanaatimce söz konusu maddede, gemi kira çarter partisinden taraflarca sözleşme şartlarını içerecek şekilde düzenlenmesinin öngörülmesi ve bunun (en azından kira bedelinin belirli bir miktarı geçmesi halinde)sözleşmenin geçerlilik şartı olarak kabul edilmesi daha yerinde olacaktır. Nitekim ileride değinileceği üzere günümüz denizcilik uygulamasında gemi kira sözleşmeleri, sözleşmenin taraflarınca ayrıca hazırlanmak yerine genellikle bu konuda hazırlanmış tip sözleşmeler üzerinden yazılı olarak yapılmaktadır.

c) Tip Gemi Kira Çarter Partileri

aa) Genel Olarak

Sözleşmelerin konusu ve şartlarının ve getirdiği hak ve yükümlülüklerin, taraflarının serbest iradeleri ile belirlenmesi esastır. Ancak bu durum sürekli ve çok sık kullanılan sözleşmelerin yapılması açısından uygulamada başvurulan bir yol değildir. Özellikle de sözleşmenin esaslı unsurlarının değişmediği sadece tarafları, yeri, tarihi ve uygulanma süresi gibi unsurlarının değişiklik arz ettiği sözleşmelerin konusu ve şartlarının tek tek ve detaylı olarak taraflarca belirlenmesi, ticari hayatın akışı içerisinde zaman ve para kaybına yol açacağı gibi pratik de değildir. Bu ve benzeri sakıncalarından dolayı içeriği tarafları veya üçüncü bir kişi veya kurum tarafından daha önceden belirlenmiş ve uygulamada “tip sözleşme” olarak adlandırılan hazır sözleşmelerin kullanılması daha yaygındır. Bu tür sözleşmeler konusuna göre kanundan kaynaklanan veya uygulamada genel kabul görmüş zorunlu ve seçimlik şartları içerirler. Taraflar sadece kendilerine ve sözleşmenin konusu, tarihi ve süresine ilişkin olan ve boş bırakılan yerleri doldurmak ve imzalamak suretiyle iradelerine uygun bir sözleşmeyi çok basit bir usulle ve kısa bir sürede yaparlar.

Yukarıda bahsedilen husus gemi kira sözleşmeleri için de geçerlidir. Gerçekten de uygulamada gemi kira sözleşmeleri, sözleşmenin taraflarınca ayrıca hazırlanmak yerine genellikle bu konuda hazırlanmış tip sözleşmeler üzerinden yapılmaktadır. Söz konusu tip sözleşmelerin en çok kullanılanı Baltık ve Uluslararası Denizcilik Konseyi (*The Baltic and International Maritime Council*) (BIMCO) tarafından 1974 yılında hazırlanan ve türüne göre “BARECON A” veya “BARECON B” şeklinde isimlendirilen tip sözleşmelerdir⁹³. Her iki sözleşme de kısa zamanda Dünya çapında kabul görmüş ve uygulamada amacına uygun baskın bir rol oynamıştır⁹⁴. Söz konusu tip sözleşme, BIMCO tarafından 1989 ve 2001 yılında olmak üzere iki kez yenilenmiştir⁹⁵. Günümüzde ise “BARECON 2001” şeklinde isimlendirilen tip sözleşme kullanılmaktadır.

⁹³ Algantürk Light, S. D.: “Gemi İşletme Müteahhidinin Tescili”, s. 154, 155.

⁹⁴ Davis, M.: *Bareboat Charters*, s. 19; Ülgener, F.: “Gemi İşletme Müteahhidi”, s. 11.

⁹⁵ Algantürk Light, S. D.: “Gemi İşletme Müteahhidinin Tescili”, s. 154, 155, dn. 5.

Gemi kira sözleşmesine ilişkin Türk Ticaret Kanununun getirdiği hükümler yedek hukuk kuralı niteliğinde olduğundan, uygulamada gemi kira sözleşmelerinin yine BIMCO tarafından hazırlanan ve 2001 yılında yenilenen “BARECON 2001” esas alınarak akdedilmeye devam edilebileceği düşünülmektedir⁹⁶. Bu nedenle aşağıda gemi kira sözleşmelerinde kullanılmak üzere BIMCO tarafından hazırlanan tip sözleşmeler tarihi sırasına göre ayrıntılı şekilde incelenmiştir.

bb) BARECON Çarter Partileri

aaa) BARECON 74

1970’li yılların ortasına kadar gemi kira sözleşmelerinde kullanılmak üzere hazırlanmış standart bir belge bulunmamaktaydı, bunun yerine İkinci Dünya Savaşı boyunca basitçe hazırlanan hükümet formlarını da içeren bir takım özel formlar kullanılmaktaydı⁹⁷. BIMCO, 1974 yılında gemi kira sözleşmeleri için iki tür sözleşme formu hazırlamıştır. Bunlardan “BARECON A” kullanılmakta olan (ipotekli veya ipoteksiz) gemilerin kiralanmasında, “BARECON B” ise özellikle yeni inşa edilen ve ipotek ile finanse edilen gemilerin kiralanmasında kullanılmıştır⁹⁸. Söz konusu tip sözleşmeler, BARECON 89’un hazırlanmasına kadar kullanılmış ve kendilerinden sonra hazırlanan ve “BARECON” ön adıyla anılan gemi kira sözleşmelerinin temelini oluşturmuştur.

aaaa) BARECON A

BARECON A toplam üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm gemi kira sözleşmesi yapacak tarafların veya temsilcilerinin genel olarak kendileri ve sözleşme konusu gemi ve bunun kullanımına ilişkin bilgilerin doldurulacağı 36 tanesi numaralı iki tanesi ise imza için boş bırakılmış olmak üzere 38 tane kutucuktan oluşmaktadır⁹⁹.

⁹⁶ Algantürk Light, S. D.: “Gemi İşletme Müteahhidinin Tescili”, s. 155, 156.

⁹⁷ Davis, M.: *Bareboat Charters*, s. 19; Ülgener, F.: “Gemi İşletme Müteahhidi”, s. 10.

⁹⁸ Davis, M.: *Bareboat Charters*, s. 19; Ülgener, F.: “Gemi İşletme Müteahhidi”, s. 11; Algantürk Light, S. D.: “Gemi İşletme Müteahhidinin Tescili”, s.154, 155; Bonnick, S.: *Gram on Chartering Documents*, s. 82.

⁹⁹ Bu kutularda sırayla şu hususlara ilişkin bilgilerin doldurulması gerekmektedir: 1-Gemi Acentesi, 2-Yer ve Tarih, 3- Malikler (Kiralayanlar)/Ticari Merkez, 4- Gemi Kiralayıcı(ları)(Kiracılar)/Ticari Merkez, 5- Gemi Adı (kloz 8), 6- Bayrağı & Tescil Edildiği Ülke (kloz 8), 7- Tanıtma İşareti, 8- Gemi Tipi (Motor veya Buhar, Kuru Yük, Tank, Soğuk Hava veya Yolcu), 9- GRT/NRT, 10- Nerede/Ne

Her kutu, varsa ilgili olduğu kloz numarası ile gösterilmektedir. Boş bırakılan bazı kutuların¹⁰⁰ doldurulması seçimliktir; tarafların ihtiyarına bırakılmıştır.

İkinci bölüm, birinci bölümdeki kutularda belirtilen 25 tane klozdan oluşmaktadır. Burada sırasıyla her bir klozun içeriğine ilişkin detaylı bilgilere yer verilmektedir. Bu bölüm sözleşmenin uygulanma koşulları da dâhil tarafların hak ve yükümlülüklerinin de düzenlendiği gemi kira sözleşmesinin çatısını oluşturmaktadır. Bu bölümde başlıca, geminin nerede, ne zaman ve kimin tarafından teslim ve iade edileceği, sözleşmenin feshi, geminin kullanılacağı ticarî idare kapsamı (sözleşme kapsamında gemi ile taşınması veya yüklenmesine izin verilen yükler), geminin teslimi, iadesi ve kullanımı sırasındaki muayene ve denetimi, geminin envanteri, tüketilebilir yakıt ve emtiası ile bakım ve işletilmesi, kira bedelinin ödenmesi, geminin sigorta ve tamiri ile taraflar arasında çıkacak uyuşmazlıklara uygulanacak hukuk ve çözüm yolları gibi hususlar yer almaktadır. Bu bölümde ayrıca sadece petrol taşımacılığında kullanılan gemilere uygulanabilen ve “Tovalop Planı” olarak adlandırılan bir hüküm bulunmaktadır. Bu hükmün amacı kiracının petrol kirliliğinden kaynaklanan sorumluluğunu¹⁰¹ düzenlemektir¹⁰².

Zaman İnşa Edildiği, 11- Toplam Taşıma Kapasitesi, 12- Sınıfı (kloz 8), 13- Geminin Tâbi Olduğu Sınıflandırma Topluluğunca Yapılan Son İnceleme Tarihi, 14- Geminin Diğer Özellikleri (Geminin Sınıf Sertifikasının Minimum Geçerlilik Süresi Belirtilecek (kloz 13), 15- Teslimat Limanı (kloz 1), 16- Teslimat Tarihi (kloz 2), 17- İptal Tarihi (kloz 3), 18- İade Limanı (kloz 13), 19- İş Günleri Bildirimi (kloz 2’de Farklı Olarak Kararlaştırılmamışsa), 20- Kuru Havuzlama Sıklığı (kloz 8’de Farklı Olarak Kararlaştırılmamışsa), 21- Ticaret Limitleri (kloz 4), 22- Kira Süresi, 23- Kira Bedeli (kloz 9), 24- Para Birimi ve Ödeme Şekli (kloz 9), 25- Ödeme Yeri, Lehdar ve Banka Hesap No (kloz 9), 26- Banka Garantisi/Tahvil (Miktar ve Yer), (kloz 21 İhtiyari), 27- İpotekler, Eğer Varsa (kloz 10), 28- Sigorta (Denizcilik ve Savaş Riskleri) (kloz 11(E) veya Uygulanacaksa kloz 12(K) Ya Göre Değeri), 29- İla ve Sigorta Kapsamı, Eğer Uygulanacaksa kloz 12 (G) veya Maliklerin Sınırlı Hesabı İçin (kloz 11 (B)), 30- İla ve Sigorta Kapsamı, Eğer Uygulanacaksa kloz 12 (G) veya Kiracıların Sınırlı Hesabı İçin (kloz 11 (B)), 31- Acente Komisyonu ve Kime Ödeneceği (kloz 24), 32- Sonradan Ortaya Çıkan Kusurlar (kloz 1 de Belirtilen Süreden Başka Bir Süre Kararlaştırılması Halinde Doldurulacaktır), 33- Uygulanacak Hukuk (kloz 25), 34- Tahkim Yeri (kloz 25), 35- Kira/Satış Sözleşmesi (Eğer III. Bölüm Uygulanacaksa) (İhtiyari), 36- Eğer Kararlaştırılmışsa, Özel Hükümleri İhtiva Eden İlave Klozlar.

¹⁰⁰ Örneğin, 35. kutuda yer alan “Kira/Satış Sözleşmesi”.

¹⁰¹ Anderson, C. B. / De La Rue, C.: “Liability of Charterers and Cargo Owners for Pollution from Ships”, Tulane Law Review, Vol. 26, 2001-2002, s. 9.

¹⁰² Benzeri hükme BARECON 89’un 9. klozunda da yer verilmekteydi ancak 1997’de “Tovalop Planı”nın sona ermesiyle bu hüküm BARECON sözleşmelerinden de çıkarıldı. Bunun yerine kiracının üçüncü kişilerin sorumluluklarını da kapsayacak şekilde mali güvence (financial security) sağlaması kural haline getirildi. Bkz. Davis, M.: *Bareboat Charters*, s. 56.

BARECON A'nın 25. klotunda düzenlenen "Uygulanacak Hukuk ve Tahkim" klotu gemi kira sözleşmesinin, taraflarca kararlaştırılan ülkenin hukuku veya kararlaştırılmamış ise İngiliz hukuku uyarınca yürütüleceğini düzenlemektedir. Sözleşmeden kaynaklanan uyuşmazlıkların ise taraflarca kararlaştırılan yerde veya Londra'da tahkime götürüleceğini belirtmektedir.

Taraflar uyuşmazlığın çözümü için tek bir hakem tayin edilmesi konusunda anlaşabilirler, anlaşamazlarsa uyuşmazlık üç hakem tarafından çözülür. Hakem heyetinin belirlenmesinde tarafların birer hakem tayin etmeleri, üçüncü hakeminde tarafların belirlediği hakemler tarafından tayin edilmesi esastır. Tarafların hakemleri üçüncü hakemin tayin edilmesi konusunda anlaşamazlarsa, bu belirleme Kopenhag'da BIMCO tarafından yapılır.

Belirlenen hakemler görevi reddederse veya temsili yetersizse, onu tayin eden yerine yenisini tayin eder. Taraflardan biri hakem tayin etmezse hakemini tayin eden tarafın diğerine iki hafta içerisinde yükümlülüğünü yerine getirmesi için mektup, telgraf veya teleks yoluyla ihbarda bulunma hakkı mevcuttur. Yine de hakem tayin edilmezse BIMCO, hakemini tayin eden tarafın başvurusundan sonra yükümlülüğünü yerine getirmeyen tarafın yerine bir hakem tayin eder. Uyuşmazlığın çözümüne ilişkin olarak hakem heyeti tarafından verilen karar kesindir ve taraflarını bağlar. Bu karar gerekirse mahkeme veya yetkili diğer kişi tarafından mahkeme hâkiminin kararı gibi uygulanılacak niteliğe haizdir.

BARECON A'nın son bölümü olan üçüncü bölüm ise ikinci bölümün devamı niteliğinde 26'dan 32'ye kadar olan klotları içermektedir. Ancak bu bölüm birinci bölümde yer alan 35. kutunun doldurulması suretiyle taraflarca kabul edilmesi durumunda geçerli olan "Kira/Satış Sözleşmesi"ni düzenlemektedir. Üçüncü bölümün uygulanması halinde kiracı sözleşme sonunda kira konusu gemiyi son taksitine kadar ödediği kiralar karşılığında satın alma hakkına sahip olmaktadır. Ancak kiracının bu hakkı elde edebilmesi kira bedelinin ödenmesi başta olmak üzere, sözleşme sonuna kadar sözleşmeden doğan ve birinci ve ikinci bölümde belirtilen yükümlülüklerini yerine getirmesine bağlıdır. Bu şartın yerine getirilmesi ile kiraya veren ve kiracı artık

sözleşmede satıcı ve alıcı sıfatlarını kazanmaktadır. Bu bölüm gemi kira sözleşmesinin aynı zamanda bir finansman aracı olmasına da imkân sağlamaktadır¹⁰³. Çünkü BARECON A'nın üçüncü bölümü ile kiracı, sözleşmenin başından beri ihtiyaç duyduğu ve sözleşmenin tamamlanmasından sonrada ihtiyaç duyacağı ancak mali zorlukları nedeniyle satın alamadığı gemiyi kiralamak ve kira süresinin sonunda satın almak imkânına sahip olmaktadır.

bbbb) BARECON B

BARECON B, BARECON A gibi toplam üç bölümden oluşmaktadır. BARECON B, yeni inşa edilen ve ipotek ile finanse edilen gemilerin kiralanması amacıyla hazırlanması nedeniyle¹⁰⁴ taşıdığı özellikler dışında, BARECON A ile hemen hemen aynı şartlara sahip bir sözleşmedir.

Sözleşmenin ilk bölümü tarafların veya temsilcilerinin genel olarak kendileri ve sözleşme konusu inşa edilecek gemi ve bunun kullanımına ilişkin bilgilerin dolduracağı 30 tanesi numaralı iki tanesi ise imza için boş bırakılmış olmak üzere 32 tane kutucuktan oluşmaktadır. Kira sözleşmesinin konusu olan gemi henüz inşa edilmediği için, bu bölümde BARECON A'dan farklı olarak gemi adı, tanıtmaya işareti ve nerede/ne zaman inşa edildiğine ilişkin kutulara yer verilmezken bunun yerine geminin tersane inşa numarası ve inşa sözleşmesinin tarihine ilişkin yeni kutulara yer verildiği ve BARECON A'daki gibi teslimat limanından değil, teslimat yerinden bahsedildiği görülmektedir. Geminin inşası için gemi sahibi (kiraya veren) ile tersane sahibi arasında yapılan “inşa sözleşmesi” ise BARECON B'nin eki niteliğine sahiptir. Bu bölümde ayrıca BARECON A'da doldurulması seçimlik olan ipotek kutusu, sözleşmenin ipotek ile finanse edilen gemilerin kiralanması amacıyla hazırlanması niteliğinden dolayı zorunlu hale getirilmektedir.

İkinci bölüm, yine birinci bölümdeki kutularda belirtilen 25 tane klotdan oluşmaktadır. Ancak burada da sözleşme konusu geminin yeni inşa edilecek olmasından kaynaklanan bir takım yeni klotlara ve klotlarda bazı değişikliklere yer verilmektedir.

¹⁰³ “... *gemi kira sözleşmesi sık sık özel bir finansman veya satın alma sözleşmesi ile ilişkilidir.*” Bkz. Schocnbaum, T. J.: *Admiralty and Maritime Law*, s. 675.

¹⁰⁴ Algantürk Light, S. D.: “Gemi İşletme Müteahhidinin Tescili”, s.155, dn. 5.

Bunlardan başlıcası “Şartname ve İnşa Sözleşmesi” klotudur. Şartname ve inşa sözleşmesi klotuna göre gemi, gemi sahibi ile tersane sahibi arasında yapılan inşa sözleşmesinde belirtilen şartlara ve plana uygun olarak inşa edilecektir. İnşa sözleşmesi, şartları ve planları kiracı tarafından onaylanarak imzalanır ve bundan sonra kiracının rızası olmaksızın geminin inşasında herhangi bir değişiklik yapılamaz.¹⁰⁵ Dolayısıyla gemi, gemi sahibi ile tersane sahibi arasında yapılan inşa sözleşmesi altında ancak kiracı tarafından belirtilen şartlara ve plana uygun olarak inşa olunacaktır¹⁰⁶.

Kiracı geminin kendi onayladıkları şartlar ve plana uygun olarak yapıp yapılmadığını denetlemek amacıyla inşa sırasında temsilcilerini inşanın yapıldığı tersaneye gönderme hakkına sahiptir¹⁰⁷. Buna karşın kiracı inşa sözleşmesinde belirtilen şartlara ve plana uygun olarak inşa edilen gemiyi teslimat tarihinde tamamlanmış ve inşa edilmiş olarak kabul etmekle yükümlüdür. Kiracı, bu kabulden sonra geminin performans şartları ve eksiklikleri ile ilgili olarak gemi sahibinden herhangi bir talepte bulunamaz. Ancak kiracı teslimattan itibaren 12 ay içerisinde ortaya çıkan eksikliklerin tamiri ya da değiştirilmesi için tersane sahibine başvurabilir.

BARECON B, yeni inşa edilen bu nedenle henüz bir adı olmayan gemiler hakkında düzenlendiği için burada “Geminin Adı” klotunu da yer verilmiştir. Bu klot ile geminin planından inşasına kadar söz sahibi olan kiracının geminin adı ve renginin belirlenmesine katılması öngörülmektedir. Söz konusu klot uyarınca geminin adı, gemi sahibi ve kiracının ortak anlaşmasıyla belirlenir ve gemi kiracının dilediği renge boyanır.

BARECON B’nin ikinci bölümünün devamı niteliğinde olan ve 26’dan 32’ye kadar olan klotları içeren üçüncü bölüm, birinci bölümde yer alan 29. kutunun taraflarca kabul edilmesi durumunda uygulanacak olan “Kira/Satış Sözleşmesi”ni

¹⁰⁵ Dimigen, K.: *Bareboat charter und Bareboatregistrierung*, s. 8.

¹⁰⁶ Davis, M.: *Bareboat Charters*, s. 190.

¹⁰⁷ “Kiraya veren kiracıya, inşaatın denetimini üstlenerek ve tersaneye talimatlar vererek geminin inşa süresince geniş bir yetki verebilir. Kiracının sipariş veren rolünü üstlendiği görüşü savunulmasına rağmen denetim ve talimat verme hakkına sahip olmasıyla kiracı gemi inşa sözleşmesinin bir tarafı haline gelemez. Kiracı sadece kiraya verene karşı talep ileri sürebilir.” Bkz. Dimigen, K.: *Bareboat charter und Bareboatregistrierung*, s. 8.

düzenlemektedir. Bu bölüm BARECON A'nın üçüncü bölümü ile aynı hükümleri içerdiğinden bu bölümde yapılan açıklamalara yollamada bulunulacaktır.

bbb) BARECON 89

Gemi kira sözleşmeleri için iki farklı tür sözleşme formu kullanılması yöntemi 1989 yılında terk edilerek, BIMCO tarafından, BARECON A ve BARECON B formlarının yerine, "BARECON 89"¹⁰⁸ kısa adıyla anılacak yeni bir gemi kira sözleşmesi formu hazırlanmıştır¹⁰⁹. BARECON A ve BARECON B formlarında üç olan bölüm sayısı BARECON 89'da beşe çıkarılmıştır. BARECON 89'un ilk dört bölümü, BARECON A ve BARECON B'nin hükümlerinin birleştirilmesi veya yeniden gözden geçirmesi sonucu getirilen düzenlemeleri; beşinci bölümü ise gemi kira siciline kayıtlı gemiler için uygulanacak yeni hükümlerin bulunduğu düzenlemeleri içermektedir. Bu nedenle BARECON 89; BARECON A ve BARECON B'nin devamı niteliğinde ancak güncel ihtiyaçlara göre yenilenmiş halini oluşturmaktadır¹¹⁰.

Sözleşmenin ilk bölümü iki tanesi tarafların imzası için boş bırakılmış olmak üzere toplam 44 tane kutucuktan oluşmaktadır. Bu bölümdeki en önemli yenilik 40. kutuda bulunan "gemi kira sicili"dir¹¹¹. Kira sözleşmesine konu gemi, eğer gemi kira siciline kayıtlı bir gemi ise bunlar hakkında BARECON 89'un beşinci bölüm hükümlerinin uygulanması söz konusudur. Bu hükümlere tâbi gemiler iki ayrı sicile tescil edilmektedir. Bunlardan ilki geminin, kira sözleşmesi süresince bayrağını taşıdığı ve kiracısının gemi kiracısı olarak kayıtlı olduğu "gemi kira sicili"dir¹¹². Diğeri ise gemi

¹⁰⁸ https://www.bimco.org/media/Chartering/Document_Samples/Withdrawn/Sample_Copy_BARECON_89.ashx

¹⁰⁹ Davis, M.: *Bareboat Charters*, s. 19.

¹¹⁰ Bu nedenle çalışmanın devamında BARECON 89'un, BARECON A ve BARECON B'nin tekrarı niteliğinde bulunmayan ve çalışmamız açısından önemli bulunan hükümlerinin üzerinde durulacaktır.

¹¹¹ BARECON 74'ün yapılışından sonraki 15 yıl sonra yenilenmek istenilmesinin asıl nedenini gemi kira sicilleri oluşturmaktadır. Çünkü geminin kira siciline kayıtlı olması bayrağının bulunmamasına neden olmaktadır ve dolayısıyla da ipotek alacaklılarının durumunu tehlikeye düşürmekteydi. Bkz. Davis, M.: *Bareboat Charters*, s. 19.

¹¹² Söz konusu sicile kayıtlı olmak gemiye ve kiracısına, kaydı yapan devletin bayrağını çekme ve bu devletin vergisel muafiyetlerinden yararlanma hakkı verir. Ancak bu durum söz konusu devlet tarafından getirilen ticari taşıma ve gemide çalıştırılacak kişilere ilişkin sınırlamalara uyma yükümlülüğünü de beraberinde getirir. Bkz. Berlingieri, F.: "The New Italian Law on Temporary Registration of Bareboat Chartered Vessels", *Journal of Maritime Law and Commerce*, Vol. 21, N. 2, April 1990, s. 206; "İngiltere gemi kira siciline tescil geminin, İngiltere gemisi sayılması ve bu devletin bayrağını taşıması hakkını verir." Hill, C. / Hodges, S.: *Principles of Maritime Law*, London -

maliklerinin gemi maliki olarak kayıtlı olduğu ve kira sözleşmesi sonunda geminin yargısal yetki ve kontrolünün geri döneceği devletin “esas sicili”dir. Bu sicillerden birincisi gemi kiracısına bağlı ve ihtiyari iken, diğeri gemi malikine bağlı ve zorunludur.

Beşinci bölüm hükümlerine tâbi gemiler ipotekle finanse edilirler. Gemi maliki ipotek alacaklısına ödemede temerrüde düşerse ve ipotek alacaklısı bu yönde bir talepte bulunursa, kiracı malikten geminin yeniden esas siciline kaydedilmesini isteyebilir. Malikin ipotek alacaklısına ödemede temerrüde düşmesi neticesinde geminin kaydı kira sicilinden silinirse, kiracı sözleşmeden doğan diğeri haklarına hâlel gelmeksizin ve derhal kira sözleşmesini sona erdirmeye hakkına sahiptir.

BARECON 89’da getirilen yeniliklerin çoğu sözleşmenin ikinci bölümüne ilişkindir. Öncelikle ilk klotda gemi maliki ile kiracının tanımına yer verilmektedir. Gemi maliki, geminin maliki olarak sicile kayıtlı şirket veya kişi olarak anlandırılmaktadır. Yapılan tanımdan da anlaşılacağı üzere gemi kira sözleşmesinin kiraya vereni olma sıfatı, malik olarak sicile kayıtlı olma ölçütüne dayandırılmıştır. Buna göre gemi maliki olmayan kişiler, gemi kira sözleşmesinin kiraya veren tarafı olamayacaktır. Diğeri bir ifadeyle ancak gemi sicilinde malik olarak gözükenler gemilerini BARECON 89 ile kiraya¹¹³ verilebilir. Kiracı ise gemi kira sözleşmesi kiracısı olarak tanımlandıktan sonra bu kavramın zaman veya sefer charteri kiracısı anlamına gelmediği açıkça belirtilmiştir. Aslında bu hüküm ile kiracı tanımının ötesinde gemi kira sözleşmesinin bir zaman veya sefer charteri sözleşmesi olmadığı, bizzat BARECON 89 dolayısıyla da BIMCO tarafından ortaya konulmaktadır.

BARECON A’da geminin teslim zamanı, taraflarca aksi kararlaştırılmamış ise, malikin kiracıya bildireceği ancak otuz günden daha az olmayan bir tarih olarak belirlenmekteydi. BARECON 89 tarafından ise ön ve kesin olmak üzere iki ayrı bildirim belirlenmiştir. Buna göre teslim zamanı, taraflarca aksi kararlaştırılmadıkça,

Hong Kong 2001, s. 23 (Principles of Maritime Law); Mandaraka - Sheppard, A.: *Modern Maritime Law*, s. 293; Odeke, A.: *Are Bareboat Charter Registrations Flag of Convenience*, s. 333.

¹¹³ Ancak bu tanım sicile gemi maliki olarak kayıtlı olmayan kişilerin gemi kira sözleşmelerini kiraya veren sıfatıyla akdetmelerine engel değildir. Nitekim bu kişilerin BARECON 89 dışında bir sözleşme ile bir gemiyi kiraya vermeleri elbette mümkündür.

malikin kiracıya yapacağı otuz günden daha az olmayan ön bildirim ve on dört günden az olmayan kesin bildirim tarihidir.

BARECON A ve B’de düzenlenen ve geminin sözleşme ile izin verilen kullanma veya ticaret sınırlarına ilişkin hükümler BARECON 89’da birleştirilmiştir. Farklı olarak BARECON 89’da eğer istenilirse kiracının, gemi maliki ve ipotek alacaklısının kullanıma ilişkin tavsiyelerini tutması öngörülmüştür¹¹⁴.

BARECON A ve B’de düzenlenen kira bedeline ilişkin klotda¹¹⁵, kira ödemesinde gecikme halinde malikin yıllık yüzde on faize hak kazanacağı düzenlenmekteydi. BARECON 89’da ise, gecikme faiz oranının taraflarca belirlenmesi; bunun yapılmamış olması durumunda ise tarafların iş merkezinin bulunduğu yer oranının uygulanması esas alınmıştır.

BARECON A’da savaş durumuna ilişkin klotda; İngiltere, ABD, Fransa, SSCB ve Çin Halk Cumhuriyeti arasında savaş çıkması halinde (savaş ilanı olsun ya da olmasın) hem malikin hem de kiracının sözleşmeyi fesih hakkı bulunmaktaydı. BARECON 89’da aynı klotun kapsamı ülke isimleri sayılmaksızın, hatta hangi ülkelerin bu kapsamda olduğunun taraflarca belirlenmesi esas alınarak genişletilmiştir. Bu klot uyarınca gemi kira sözleşmesi feshedilirse kiracı, gemiyi sözleşme uyarınca¹¹⁶ yükü varsa varış yerinde veya buradan yasaklanmış ise malikin yönlendirdiği en yakın açık ve güvenli limanda yükünü boşaltmış olarak malike iade etmekle yükümlüdür. Eğer yükü yoksa gemi, o an bulunduğu yerde veya denizde ise malikin yönlendirdiği en yakın açık ve güvenli limanda iade edilir.

BARECON A ve B’nin 25. klotunda düzenlenen “Uygulanacak Hukuk ve Tahkim” klotu BARECON 89’da büyük bir değişikliğe uğrayarak yeniden kaleme alınmıştır. Daha önce gemi kira sözleşmesinin, taraflarca kararlaştırılan ülkenin hukuku veya kararlaştırılmamış ise İngiliz hukuku uyarınca yürütüleceğini ve sözleşmeden kaynaklanan uyuşmazlıkların ise taraflarca kararlaştırılan yerde veya Londra’da tek

¹¹⁴ BARECON 89’da kiracı için benzer yükümlülük getiren bir hükme geminin kullanılmasının denetimine ilişkin 7. klotda da yer verilmektedir.

¹¹⁵ BARECON A’da 9. klot, BARECON B’de ise 10. klotda düzenlenmektedir.

¹¹⁶ BARECON 89’un 14. klotuna uygun olarak.

hakeme veya üç kişiden oluşan hakem heyetine götürüleceği düzenlenmekteydi. BARECON 89’da bu sistem değiştirilerek taraflara üç farklı seçenek sunulmaktadır ve artık bu yeni haliyle BARECON 89’da İngiliz hukukunun yanında Amerikan hukukunun da etkisi görülmektedir.

Birinci seçeneğe göre, sözleşme İngiliz hukukuna göre yürütülür ve sözleşmeden kaynaklanan uyuşmazlıklar Londra hakem heyetine götürülür. Taraflar 1950 ve 1979 tarihli Tahkim Kanunlarına uygun olarak birer hakem tayin eder. Bir tarafın hakem tayininin yazılı olarak alınmasından itibaren 14 gün içinde diğer taraf hakemini tayin eder. Bunun yapılmaması halinde uyuşmazlık tek hakem tarafından çözümlenir. Tayin edilen iki hakemin anlaşamaması halinde bunlar uyuşmazlığı nihai olarak çözecek üçüncü hakemi belirler.

İkinci seçeneğe göre, sözleşmeden kaynaklanan uyuşmazlıklar New York’taki üç kişilik hakem heyetine götürülür. Her bir taraf kendi hakemini seçer, üçüncü hakem ise bu hakemler tarafından belirlenir. Hakem heyeti tarafından verilen karar kesindir ve karar uygulanmak amacıyla mahkeme kararı haline getirebilir¹¹⁷. Hakem heyeti üyeleri New York Deniz Hakem Topluluğu üyeleri arasından belirlenir ve uyuşmazlığın çözüm süreci bu topluluk kurallarına uygun olarak yapılır.

Üçüncü ve son seçeneğe göre ise sözleşmeden kaynaklanan uyuşmazlıklar taraflarca kararlaştırılan yerdeki hakem heyetine götürülür. Uyuşmazlığın çözümü ve usulü bu yer kurallarına uygun olarak yapılır. Taraflar BARECON 89’da bu seçeneklerden birini kararlaştırmamışlarsa uyuşmazlığın çözümüne birinci seçenek uygulanır.

ccc) BARECON 2001

BARECON 74, yaklaşık 15 yıl uygulamada kalmasına karşın BARECON 89’un ömrü ancak 12 yıl sürmüştür. Bunun en önemli nedeni BIMCO’nun gemi kira sözleşmesi hükümlerini denizcilik sektöründeki hızlı değişime uygun hale getirmek istemesidir. Nitekim BIMCO’nun 1999 yılında BARECON 89’un güncellenmesi kararı

¹¹⁷ LeRoy, L.: “Damages Arising from Breach of Contract, Loss of Revenue, and Indirect Damages”, s. 761.

üzerine, görevli olan alt komite, sözleşmenin sona erdirilmesi ve geminin yeniden tasarruf altına alınması gibi özel şartların da eklenmesiyle sözleşmenin daha geniş kabul görecektir şekilde yenilenmesine karar vermiştir¹¹⁸. “BARECON 2001” isimli yeni sözleşme Kasım 2001’de BIMCO tarafından kabul edilmiş ve BARECON 89 Aralık 2001 tarihinden geçerli olmak üzere uygulamadan çekilmiştir¹¹⁹. Toplam beş bölümden oluşan BARECON 2001, temelde BARECON 89’da da yer alan BIMCO’nun geleneksel hükümlerini düzenlemenin yanında sözleşmenin daha geniş uygulanmasını sağlayacak değişiklik ve yenilikleri de beraberinde getirmiştir¹²⁰.

BARECON 2001, tanımların düzenlendiği ilk klotda gemi maliki ile kiracının tanımını değiştirirken, ilk defa “gemi” ve “mali senet” tanımına yer vermiştir. Yapılan değişiklikle gemi maliki ve kiracı, sözleşmenin 3. ve 4. kutularında gösterilenler olarak tanımlanmıştır. Böylece kiraya veren olma sıfatının “malik olarak sicile kayıtlı olma” ölçütüne dayandırılmasından, haklı olarak, vazgeçilmiştir. Zira önceki tanımdan gemi maliki olmayan kişilerin gemi kira sözleşmesinin, kiraya veren tarafı olamayacağı anlaşılmaktaydı. Ayrıca kiracı tanımındaki “zaman veya sefer charteri kiracısı” anlamına gelmediği ifadesi metinden çıkarılmıştır.

BARECON 89 döneminde yapılan tartışmalar dikkate alındığında, BARECON 2001’de gemi maliki ile kiracı tanımlarının basitleştirilmesi isabetli olmuştur¹²¹. Tanımlarda gemi terimine yer verilmiş olsa da, teknik anlamda gemi tanımı yapılmamış sadece geminin 5. kutuda ismi ve 6 ilâ 12. kutularda özellikleri belirtilen gemiyi ifade ettiği belirtilmekle yetinilmiştir.

İkinci klotda sözleşmenin süresi, 22. kutuda belirlenen kira karşılığında 21. kutuda belirlenen süre için, gemiyi malikin kiraya verme kiracının da kiralamayı kararlaştırması şeklinde tanımlanmıştır. Sözleşmenin süresi veya bunun tanımı BARECON 89’da yer almamaktaydı. Bu durum sözleşmenin kurulması ve uygulanması açısından bir eksiklik de oluşturmamaktaydı. Çünkü bunun yerine BARECON 89’da geminin teslim ve iade zamanı düzenlenmekteydi ve bunlardan sözleşmenin süresi de

¹¹⁸ Davis, M.: *Bareboat Charters*, s. 19.

¹¹⁹ Davis, M.: *Bareboat Charters*, s. 19 ve 20.

¹²⁰ Davis, M.: *Bareboat Charters*, s. 20.

¹²¹ Davis, M.: *Bareboat Charters*, s. 21.

anlaşılmaktaydı. Ancak bu sözleşmenin süresinin tam olarak belirli olmasına da hizmet etmemekteydi. Bu nedenle bu hususun BARECON 89'da açıkça düzenlenmeyişi karışıklığa neden olduğundan BARECON 2001'de yapılan yeni düzenlenme uygulamada yaşanan sorunların çözümü açısından isabetli olmuştur¹²².

BARECON 89'un geminin kiracıya teslimine ilişkin 2. klotunda geminin, teslim tarihinde usulüne uygun olarak belgelendirilmesi gerektiği düzenlenmekteydi. Bununla birlikte belgelerin hangi klas kuruluşunca, hangi ülke hukukuna görece düzenleneceği ve bunların ne zamana kadar geçerli olacağına dair bir hüküm bulunmamaktaydı. BARECON 2001'in 3. klotunda bu husus biraz daha detaylandırmıştır. Buna göre, gemi taraflarca 5. kutuda belirlenen bayrak devletin hukukuna ve 10. kutuda belirlenen klas kuruluşunun şartlarına uygun olarak belgelendirilmelidir. Ayrıca gemi teslimatında dönemsel kontrollerine haiz ve ticari ve klas sertifikaları ise 12. kutuda belirlenen ay süresince geçerli olmalıdır.

BARECON 89'un 2. klotunun son cümlesinde gemi malikinin teslimat tarihinde mevcut olmak şartıyla, geminin gövdesi, makineleri ile müstemilatında tamir ya da yenileme gerektiren ve sonradan ortaya çıkan eksikliklerden sorumlu olacağını düzenlemekteydi. Fakat gemi malikinin bu sorumluluğu söz konusu eksikliklerin aksi 30. kutuda kararlaştırılmamışsa teslimden sonraki 18 ay içerisinde ortaya çıkması şartına bağlanmaktaydı. BARECON 2001'in 3. klotu bu süreyi aksi kararlaştırılmamışsa teslimden sonraki 12 ay olarak kısaltmaktadır.

BARECON 89'un teslimat zamanını düzenleyen 3. klotu sadece geminin kiracının rızası olmadıkça 14. kutuda belirlenen tarihten önce teslim edilmeyeceğini düzenlemekteydi. BARECON 2001'in bu hususa ilişkin 4. klotu ise bu konuda, maliki geminin tesliminin 15. kutuda belirlenen fesih süresinden sonra olmaması için gerekli özeni göstermekle yükümlü kılmaktadır.

BARECON 89'un sözleşmenin feshini düzenleyen 4. klotu geminin 15. kutuda belirlenen fesih süresinde teslim edilmemesi durumunda kiracıya diğer haklarına halel gelmeksizin sözleşmeyi feshetme hakkı tanımaktaydı ancak bu hakkın kullanılmasına

¹²² Davis, M.: *Bareboat Charters*, s. 22.

ilişkin bir usul öngörmemekteydi. BARECON 2001'in 5. klotu bu durumda kiracının, gemi malikine 15. kutuda belirlenen fesih tarihinden itibaren 36 saat içerisinde fesih ihbarında bulunarak sözleşmeyi feshedebileceğini aksi takdirde sözleşmenin geçerli ve yürürlükte olacağını düzenlemektedir.

BARECON 89'un geminin sözleşme ile izin verilen kullanma veya ticaret sınırlarına ilişkin hükümlerinin yer aldığı 5. klotunda düzenlenen ve eğer istenilirse kiracının, gemi maliki ve ipotek alacaklısının geminin kullanımına ilişkin tavsiyelerini tutmasına ilişkin hüküm BARECON 2001'de bakım ve işletme başlıklı 10. klotun (c) bendi haline getirilmiştir.¹²³. Hatta bu klot ile kiracı, gemi maliki ve ipotek alacaklısının geminin kullanımı yanında planlanan kuru havuzlanması ve önemli tamiratlarına ilişkin tavsiyelerini de tutmakla yükümlü tutulmaktadır.

BARECON 2001'in denetimin düzenlendiği 8. klotu, gemi malikinin istediği zaman gemiyi denetleme kuralına bu amaçla kiracıya uygun bir ihbarın yapılması usulünü getirmektedir. Aynı konunun düzenlendiği BARECON 89'un 7. klotu uyarınca malikin yapacağı denetim, geminin gerekli tamir ve bakımının yapılıp yapılmadığının kontrolünü kapsamaktaydı. BARECON 2001'in söz konusu klotu ise bu kapsama "gerekli gördükleri bir diğer ticari neden"i de eklemek suretiyle gemi malikinin kira sözleşmesi ile işletilen gemilerini denetleme konusundaki yetkisini denetimin nedenleri bakımından artırmaktadır. Buradan malikin dilediği zaman gerekli gördüğü "diğer ticari neden"i ileri sürerek gemisini denetleme hakkına sahip olduğu anlaşılmalıdır. Çünkü BARECON 2001, bu denetimin geminin ticari faaliyetlerine haksız yere engel olmamak şartıyla yapılabileceğini öngörmektedir. Aksi takdirde kötü niyetli malikin bu yolla kiracısını gemiyi ticari faaliyetleri için kullanmaktan kolayca alıkoyabileceği muhakkaktır.

Geminin envanteri, tüketilebilir yakıtı ve emtiasına ilişkin BARECON 89'un 8. klotu, geminin kapsamlı envanterinin malikle işbirliği içinde kiracı tarafından teslim ve iade sırasında yapılmasını öngörmekteydi. Bu klot uyarınca gemide bulunan kömür ve

¹²³ BARECON 89'da kiracı için benzer yükümlülük getiren ve geminin kullanılmasının denetimine ilişkin 7. klotda da yer hüküm de BARECON 2001'de bakım ve işletme başlıklı 10(c). klotu haline getirilmiştir.

yağlar ile su, boya, ipler ve diğer tüketilebilir mallar sırayla kiracı ve malik tarafından teslim ve iade sırasında teslim alınır ve iade edilir; tüketilmiş olanların parası ise malike geminin iade limanındaki cari pazar fiyatları üzerinden ödenir. BARECON 2001'in söz konusu hususu düzenleyen 9. klozu bunlara ilaveten kiracıya, geminin iadesi için sözleşme süresince kullanılan ve gemi envanterinde listelenen bütün yedek parçaların masrafları kendilerine ait olmak üzere değiştirilmesini sağlama yükümlülüğünü de getirmektedir.

Gemi kira sözleşmesi süresince kiracının, geminin yeni sınıflandırma gereklerinden veya zorunlu kanuni değişikliklerden kaynaklanan ve geminin işletilmesi için zorunlu olan masrafları yapması gerekebilir. Bu kapsamda gerek geminin geliştirilmesi ve yapısal değişiklikleri gerekse yeni ekipman temini için yapılacak masraflar kiracı bakımından geminin kira maliyetini etkiler. Bütün bu masraflara tek başına kiracının katlanması hakkaniyete uygun değildir. Söz konusu masraflar gemi maliki açısından kaçınılmaz olduğundan bunların hakkaniyete uygun olarak taraflar arasında paylaşılması daha isabetlidir. Bu amaçla BARECON 89'un 9. klozu, aksi kararlaştırılmadıkça, yeni sınıflandırma gereklerinden veya zorunlu kanuni değişikliklerden doğan ve geminin işletilmesi için zorunlu olarak yapılan masrafların geminin deniz sigortası bedelinin yüzde beşini aşması durumunda bunun, gemi kira sözleşmesinin kalan zaman dilimi de gözetilmek suretiyle, taraflar arasında paylaşılmasını öngörmektedir. Tarafların masrafların paylaşımı konusunda anlaşamamaları durumunda uyuşmazlık 26. kloza göre tahkime götürülür. BARECON 2001'in 10. klozu ise söz konusu paylaşımın yapılabilmesi için yukarıda söz edilen masrafların¹²⁴ geminin deniz sigortası bedeline oranının ne kadar olması gerektiğini 23. kutuda belirlenmek üzere taraflara bırakmaktadır. Taraflarca bir belirleme yapılmamış ise bu oran, geminin deniz sigortası bedelinin yüzde beşidir ve tarafların masrafların paylaşımı konusunda anlaşamamaları durumunda uyuşmazlık 30. kloza göre uyuşmazlık çözüm yöntemine götürülür.

¹²⁴ BARECON 2001'in 10. klozu "kiracının zaman kaybı"nı açıkça söz konusu masrafların dışında tutmaktadır.

BARECON 89'un 9. klozu kiracıyı, yakıt ve diğer çevreyi kirletebilecek maddelerin meydana getirebileceği zararlar bakımından geminin mali güvenliği ve sorumluluğunu kurmak ve devam ettirmekle yükümlü tutmaktaydı. Bu yükümlülüğün amacı geminin herhangi bir ceza ödemedi ve meşru olarak herhangi bir ülkenin limanlarına, karasularına ve başka yerlerine gecikme olmadan girmesi ve kalması için düşünülmüştü. BARECON 2001'in 10. klozu ise kiracının geminin mali güvenliği ve sorumluluğuna ilişkin yükümlülüğünün kapsamını, nedenlerini tek tek saymak yerine "üçüncü kişilerin sorumlulukları bakımından" gibi bir ifadeyi kullanarak genişletmiştir¹²⁵. Böylece kiracı, BARECON 2001 ile yakıt¹²⁶ ve diğer çevreyi kirletebilecek maddelerin meydana getirebileceği zararlar yanında üçüncü kişilerin sorumlulukları bakımından da geminin finansal güvenliği ve sorumluluğunu devam ettirmekle yükümlü tutulmaktadır.

Kira sözleşmesi süresince kiracıyı gemiyi kendi diledikleri renge boyaması, kendi ülkesinin baca işaretini taşıması ve şirket bayrağını kullanması konusunda serbest bırakan BARECON 89'un 9(c). klozu, geminin sözleşmede belirlenen ismi ve bayrağının değiştirilemeyeceğini öngörmekteydi. Söz konusu kural BARECON 2001'in 10(d). klozu ile değiştirilmiş ve kiracının gemi kira sözleşmesi süresince geminin ismi ve bayrağını malikin rızasıyla değiştirebilmesine imkân tanınmıştır.

BARECON 89'un 9(f). klozu kiracıyı, aksi kararlaştırılmamış ise, gemiyi tesliminden itibaren 18 ayda bir kezden az olmamak üzere gerektiği zamanlarda kuru havuzlamak ve su altı parçalarını temizleyip boyamakla yükümlü tutmaktaydı. BARECON 2001'in 10(g). klozu kiracının söz konusu yükümlülüğünü genişleterek gemiye ilişkin bu bakımların, 19. kutuda belirlenen süreden az olmamak üzere, eğer bu belirleme yapılmamış ise gemiyi tesliminden itibaren her 60 ayda bir kez veya klas kuruluşu veya bayrak devletinin talep ettiği diğer bir sürede yapılmasını öngörmektedir.

Kira bedelinin ödenme şekli daha önce aylık ve götürü olarak ve ilk ve son ay hariç nakit olarak ödenmesi iken BARECON 2001'in 11. klozu kiranın otuz günü

¹²⁵ Davis, M.: *Bareboat Charters*, s. 56.

¹²⁶ Benzeri bir amaçla hazırlanan ancak sadece petrol taşımacılığında kullanılan gemilere uygulanabilen ve "Tovalop Planı" olarak adlandırılan bir hüküm BARECON A'nın 8. klotunda da yer almaktaydı.

geçmemek üzere peşin ve nakit olarak ödenmesini düzenlemektedir. BARECON 89'un 10. klozu "geminin zayi veya kaybolması" halinde geminin kaybolduğu ya da en son haber alındığı tarihte kira ödemesine son verileceğini düzenlemektedir¹²⁷. BARECON 2001'in 11. klozu ise bu duruma "geminin kaybolmuş sayılması" halini de eklemektedir. Buna göre gemi, son raporundan 10 gün sonra veya Lloyd's tarafından kayıp olarak ilan edildiğinde kaybolmuş sayılır ve bu tarihte kira ödemesine son verilir. BARECON 89'un 10. klozu kira ödemesinde gecikme halinde malikin sözleşmede belirlenen oranda faize hak kazanacağını söz konusu belirlenme yapılmamışsa malikin iş merkezinin bulunduğu yer cari piyasa oranının uygulanmasını öngörmektedir. BARECON 2001'in 11. klozu ise faiz oranının sözleşmede belirlenmemesi durumunda 25. kutuda gösterilen para biriminin ödemenin muaccel hale geldiği tarihte İngiliz Bankerler Derneği (BBA) tarafından belirlenen değeri üzerinden, Londra'da uygulanan üç aylık bankalar arası faiz oranının yüzde 2'lik bir artışla uygulanacağını öngörmektedir.

BARECON 89'un 12. klozu kira süresince geminin kiracı tarafından denizcilik, savaş ve P&I kulüp risklerine karşı sigorta ettirilmesini öngörmekteyken BARECON 2001'in 13. klozu, sigorta edilecek risklere geminin gövdesi ve makinalarını da eklemiştir.

Genel avaryanın düzenlendiği BARECON 89'un 19. klozu, genel avarya olması halinde bunun 1974 York-Anvers Kurallarına veya bunun olayın meydana geldiği tarihteki güncel değişikliklerine göre ayarlanacağını ve kira bedelinin genel avaryaya dâhil olmayacağını belirlemektedir. Söz konusu hüküm BARECON 2001'in taslağını hazırlayanlar tarafından, genel avaryanın gemi ile kargo arasında olması¹²⁸ ve dolayısıyla gemi kira sözleşmesinin tarafları arasında olmaması gerekçesiyle metinden çıkarılmıştır. Konuya ilişkin olarak BARECON 2001'in 21. klozu sadece malikin genel avaryaya katılmayacağını düzenlemektedir.

¹²⁷ Gebb, S. A.: "The Demise Charter: A Conceptual and Practical Analysis", s. 776.

¹²⁸ Davis, M.: *Bareboat Charters*, s. 112.

Kiracı, gemi kira sözleşmesinden doğan haklarına zarar verecekse, sözleşme süresince geminin satılmayacağından emin olmak ister¹²⁹. BARECON 2001 kiracının bu endişesini haklı olarak gidermek adına, daha önce sadece sözleşmenin devri ve alt kiranın düzenlendiği klotun kapsamını 22. klotu “satış”ı da eklemek suretiyle genişletme yoluna gitmiştir. Buna göre gemi maliki, sözleşme süresince kiracının önceden yazılı olarak alınmış muvafakatı dışında gemiyi satamaz. Ancak kiracı da önceden yazılı olarak verilmiş muvafakatini makul bir sebep olmaksızın geri alamaz. Buna rağmen gemi maliki gemiyi üçüncü bir kişiye satarsa kiracı, mahkeme kararıyla, yeni malikin gemiyi gemi kira sözleşmesi hükümleri dışında kullanmasına engel olabilir¹³⁰.

BARECON 2001’in getirdiği yeniliklerden biri de 23. klotu düzenlenen “taşıma sözleşmeleri” (*Contracts of Carriage*) dir. Benzer düzenleme BARECON 89’un 21. klotunda “konişmento” (*Bills of Lading*) ismiyle yer almaktaydı. İsminden de anlaşılacağı üzere BARECON 2001 bu klotun kapsamını genişleterek, geminin kullanım amacına yük taşımacılığının yanında yolcu taşımacılığını da dâhil etmektedir. Klot uyarınca kiracı tarafından sözleşme süresince yapılacak taşıma senetleri taşıyanın yük sorumluluğu ile ilgili ticarete zorunlu bağlayıcılığa sahip bir kanuna etkinlik sağlayan “Paramount Klotu”¹³¹ taşınmalıdır. Bu nitelikte bir kanunun bulunmaması durumunda bu senetler taşıyanın sorumluluğuna ilişkin olarak ise Lahey/Visby Kuralları’nı içermelidir¹³². Söz konusu senetler ayrıca “New Jason Klotu’nu” ve “Both-to-Blame Çatma Klotunu” da içermelidir. Yolcu ve bagajlarının taşınmasına ilişkin kiracı tarafından düzenlenecek yolcu biletleri ise taşıyanın yolcu ve bagajlarına ilişkin sorumluluğu ile ilgili ticarete zorunlu bağlayıcılığa sahip bir kanuna etkinlik sağlayan

¹²⁹ Davis, M.: *Bareboat Charters*, s. 116.

¹³⁰ Davis, M.: *Bareboat Charters*, s. 122.

¹³¹ “Çarterpartinin taraflarının kanun ve konvansiyonlardan birine etkinlik kazandırılmaları için gereken, aralarında anlaşarak, bu belgeye söz konusu yönde bir klot koymalarıdır. Uygulamada belirli bir hukuka atıfta bulunan klotlara paramount klotu adı verilmektedir.” Bkz. Ülgener, F.: “Çarter Mukavelelerinde Tarafların Uygulanacak Hukuku Belirlemeleri” (Uygulanacak Hukuku), BATİDER XVIII/1-2, 1995, s. 104.

¹³² Klotun BARECON 89’un 21. klotunda yer alan haline göre kiracı tarafından sözleşme süresince yapılacak taşıma senetleri İngiliz Denizde Yük Taşıma Kanunu’nu (British Carriage of Goods by Sea Act) içermelidir. BARECON 2001’in 23. klotunda İngiliz Denizde Yük Taşıma Kanunu yerine Lahey /Visby Kuralları’na atıfta bulunulması BIMCO tarafından hazırlanan sözleşmenin uluslararası olma niteliğini bir adım daha ileriye taşıması bakımından önemli bir gelişmedir.

Paramount Klotu taşımalıdır. Bu nitelikte bir kanunun bulunmaması durumunda bu yolcu biletleri 1974 tarihli Yolcu ve Bagajlarının Taşınmasına İlişkin Atina Konvansiyonu ve bunun protokollerini içermelidir.

BARECON 89’da farklı klotlar içerisinde yer alan hem malikin hem de kiracının sözleşmeyi fesih hakkı BARECON 2001’de 28. klot olarak sistematik bir şekilde ve tek çatı altında düzenlenirken; sözleşmenin 29. klotunda ise feshin doğal bir sonucu olan malikin gemiyi geri alma (veya yeniden tasarrufu altına alma) hakkı düzenlenmektedir.

BARECON tip sözleşmelerinin hemen hepsinde “Uygulanacak Hukuk ve Tahkim” klotunun mutlaka bulunduđu¹³³ ve bir sonraki şeklinde yenilendiği görölmektedir¹³⁴. BARECON 2001’de bu eğilime uyarak başta adını “Uyuşmazlık Çözümü” olarak, içeriğini de genişletmek suretiyle bu klotu yenilemiştir.

Sözleşmeden kaynaklanan uyuşmazlıkların çözümü konusunda BARECON 89’da taraflara bırakılan üç farklı seçenek BARECON 2001’in 30. klotu ile “arabuluculuk” seçeneği de eklenmek suretiyle dörde çıkarılmaktadır. Birinci seçeneğe göre, sözleşme İngiliz hukukuna göre yürütölür ve sözleşmeden kaynaklanan uyuşmazlıklar 1996 tarihli Tahkim Kanununa göre Londra hakem heyetine götürölür. Tahkim yönetimi Londra Deniz Hakemleri Birliği (London Maritime Arbitrators Association) Kuralları’na göre yapılır. Değeri 50,000 Amerikan Dolarının altında olan davalara Londra Deniz Hakemleri Birliği’nin Küçük Davalar Usulü uygulanır. İkinci seçeneğe göre, sözleşme 9 Sayılı Amerika Birleşik Devletleri Kanunu ve Amerika Birleşik Devletleri Deniz Ticaret Hukukuna göre yürütölür ve sözleşmeden kaynaklanan uyuşmazlıklar New York’taki hakem heyetine götürölür. Tahkim yönetimi Deniz Hakemleri Topluluğu Kuralları’na göre yapılır. Değeri 50,000 Amerikan Dolarının altında olan davalara Deniz Hakemleri Topluluğu’nun Kısa Davalar Usulü uygulanır. Üçüncü seçeneğe göre sözleşme taraflarca birlikte kararlaştırılan yer hukukuna göre yürütölür ve sözleşmeden kaynaklanan uyuşmazlıklar bu yerdeki hakem heyetine

¹³³ Davis, M.: *Bareboat Charters*, s. 173.

¹³⁴ Durham, W. A.: “We Just Want Our Ship Back - Action for Possession in Admiralty”, *Tulane Law Review*, Vol. 15, 1990, s. 55, 56.

götürülür. Uyuşmazlığın çözümü ve usulü de yine taraflarca birlikte kararlaştırılan yer kurallarına uygun olarak yapılır.

Dördüncü seçeneğe göre ise ilk üç seçeneğe rağmen veya bu seçeneklere göre tahkim süreci başlamış olsa bile taraflar her zaman sözleşmeyle ilgili veya ondan kaynaklanan anlaşmazlık veya uyuşmazlıklarını arabulucuya götürmeye karar verebilirler. Arabuluculuk taraflarca kararlaştırılan yerde, yine onlar tarafından belirlenen usul ve kurallara göre yapılır. Tarafların bu hususlarda anlaşamaması halinde arabuluculuğun yeri, usul ve kuralları arabulucu tarafından belirlenebilir.

Taraflar BARECON 2001'in 30. klozu ile bu seçeneklerden birini kararlaştırmamışlarsa uyuşmazlığın çözümüne tahkimi öngören birinci seçenek uygulanır; arabuluculuğu öngören dördüncü seçenek ise her zaman uygulanabilir.

BARECON 2001 tarafından getirilen bir diğer yenilikte son klozu olan 31. klotunda düzenlenen “İhbar” veya “Bildirim” (Notice) dir¹³⁵. Bu klot ile taraflarca yapılacak ihbarın şekli belirlenmektedir. Buna göre taraflardan birinin diğerine yapacağı ihbar yazılı şekilde ve özel ulak, kayıtlı veya taahhütlü posta veya faks ve teleksle gönderilir. Bu hüküm aslında BARECON tip sözleşmesi açısından tamamen yeni sayılmaz. Çünkü benzer bir düzenleme BARECON A'nın 25. klotunda yer alan “Uygulanacak Hukuk ve Tahkim” klotunda kendi hakemini tayin etmeyen tarafa yapılacak ihbarın “mektup, telgraf veya teleks yoluyla” yapılması gerektiği şeklinde yer almaktaydı. Neticede BARECON 2001'in söz konusu klotu ile getirilen yazılı şekil şartı taraflar arasında yapılan ihbarların ispatlanması açısından son derece önemlidir. Ancak bu klotda yapılan ihbarın ne zaman ulaşmış sayılacağına ve yazılı ihbarın yanında email yoluyla yapılacak ihbara ilişkin bir düzenlemeye yer verilmemesi bir sonraki BARECON tip sözleşmesiyle giderilmesi gereken bir eksikliktir¹³⁶.

BARECON sözleşmesine “maktu zararlar” (Liquidated damages) kavramı BARECON 2001 tarafından getirilen bir yeniliktir¹³⁷. Bu kavrama ilişkin seçeneğe sözleşmenin birinci bölüm 41. kutusunda yer verilmektedir. Burada üç seçenek halinde

¹³⁵ Davis, M.: *Bareboat Charters*, s. 181.

¹³⁶ Davis, M.: *Bareboat Charters*, s. 181.

¹³⁷ Davis, M.: *Bareboat Charters*, s. 20.

belirlenen zarar ve masraflardan kimin sorumlu olacağının taraflarca kararlaştırılmasına imkân tanınmaktadır. İlgili klozu ise sözleşmenin yeni inşa edilen gemilere ilişkin ikinci bölümündeki 1 ve 2 numaralı klotların (d) bentlerinde düzenlenmektedir. Bu klot uyarınca, gemideki fiziki eksiklik veya kusurlardan kaynaklanan her türlü maktu zararlar 41(a); bu nedenle inşacılar aleyhinde dava açılması ve talepte bulunulması giderleri 41(b)¹³⁸ ve gemi inşa sözleşmesi altındaki geminin tesliminin gecikmesi nedeniyle doğan her türlü maktu zararlar ve buna bağlı olarak açılacak davaların takip masrafları 41(c)¹³⁹ kutusunda belirlenen tarafın payına düşer. 41(a), (b) ve (c) kutularında masrafların ait olacağı tarafa ilişkin böyle bir belirleme yapılmamış ise masraflar taraflar arasında eşit olarak paylaşılır.

cc) Genel İşlem Şartları

Sözleşme içeriğinin tarafların serbest iradeleri ile belirlenmesi esastır. Bununla birlikte ticari hayatın akışı içerisinde pek çok sözleşme, zaman ve masraftan tasarruf edilmesi amacıyla, taraflarınca tek tek hazırlanmak yerine daha önceden kaleme alınmış “standart sözleşme” metinleri¹⁴⁰ üzerinden yapılmaktadır¹⁴¹. Bu sözleşme hükümleri, taraflardan biri veya üçüncü bir kişi tarafından hazırlanabilir. Eğer birinci yol seçilmişse, bu tür sözleşmelerin içerdiği ve bir tarafça karşılıklı müzakere edilmeksizin önceden hazırlanan hükümlere “genel işlem şartları”¹⁴² denilmektedir. Sözleşme hükümlerini hazırlayan tarafın, bunları kendi lehine düzenleme eğiliminde olmasının yanında ve sözleşmenin yapıldığı sırada karşı tarafın bu hükümleri okuma veya anlama imkânının bulunmaması muhtemeldir¹⁴³. Bu durumun nedeni bazen bu tür

¹³⁸ Davis, M.: *Bareboat Charters*, s. 191.

¹³⁹ Davis, M.: *Bareboat Charters*, s. 193.

¹⁴⁰ “*Çarter partiler de genellikle hazırlanan standart formlar ile yapılmaktadır ...*” Bkz. Baughen, S.: *Shipping Law*, Second Edition, London & Sydney 2002, s. 171.

¹⁴¹ Kara, M. S.: “*Genel İşlem Şartlarına İlişkin Haksız Rekabet Hükümleri*”, GÜHFD, C. XVII, Y. 2013, S. 1-2, (*Genel İşlem Şartları*), s. 724, 725; “*Bugünün ekonomik işleyişi dikkate alındığında sözleşmelerde genel işlem koşulları kullanmanın ekonominin vazgeçilmez bir ihtiyacı olduğu açıktır.*” Bkz. Yeniocak, U.: “Borçlar Kanunu Hükümlerine Göre Genel İşlem Koşullarının Yargısal Denetimi”, TBBD, Y. 2013, S. 107, (*Genel İşlem Koşulları*), s. 95.

¹⁴² Türk Borçlar Kanununda kanun metninin Türkçeleştirilmesi amacıyla genel işlem şartları yerine “genel işlem koşulları” kavramının kullanılması tercih edilmiştir. Ancak çalışmamızda söz konusu kavram hukuk dilimize ve uygulamamıza yerleştiği şekilde “genel işlem şartları” olarak kullanılacaktır.

¹⁴³ “*Karşı tarafı oluşturan müşteriler, müzakere şanslarının bulunmaması nedeniyle, ya gerçek iradelerine uygun olmasa da genel işlem şartlarını kabul edip sözleşmeyi imzalarlar ya da sözleşme yapmaktan vazgeçerler.*” Bkz. Kara, M. S.: *Genel İşlem Şartları*, s. 725; “*Konunun uzmanı kişilerce*

sözleşmelerin sıkça yapılıyor olması veya sözleşmede ekonomik anlamda güçlü olan tarafın buna imkân vermemesidir. Bankaların kredi kullandırma sözleşmeleri veya telefon operatörleri tarafından hazırlanan abonelik sözleşmeleri bunun en çok görülen örneklerindendir. Kredi alan veya telefon abonesi olan kişinin sözleşmenin karşı tarafıyla sözleşmenin önceden hazırlanmış hükümlerini müzakere ederek değiştirmesi imkânı bulunmamaktadır.

Genel işlem şartlarının çoğunlukla onu hazırlayan kişinin menfaatlerine hizmet etmesi tehlikesi sözleşmenin karşı tarafının kanunen korunmasını gerekli kılmaktadır¹⁴⁴. Hukukumuzda da bu amaçla genel işlem şartları “Genel işlem koşulları” başlığı altında TBK’nın 20 ilâ 25. maddeleri arasında düzenlenmektedir¹⁴⁵. TBK’nın 20(1). maddesinden genel işlem şartları, “*bir sözleşme yapılırken düzenleyenin, ileride çok sayıdaki benzer sözleşmede kullanmak amacıyla, önceden, tek başına hazırlayarak karşı tarafa sunduğu sözleşme hükümleri*”dir. Türk Borçlar Kanununun genel işlem şartlarının tanımında “*ileride çok sayıdaki benzer sözleşmede kullanmak amacıyla*” ifadesini öne çıkarması doğru değildir. Çünkü bu amaçla hazırlanmamış olması bir hükmün genel işlem şartları sayılmasına tek başına engel değildir. Nitekim genel işlem şartlarının kanunen düzenlenmesinin ve sözleşmenin karşı tarafının korunmak istenmesinin nedeni hangi nedenle yapılmasından öte bunların sözleşmenin karşı tarafının menfaatine aykırı olması, sözleşmenin niteliğine ve işin özelliğine yabancı olması veya dürüstlük kurallarına aykırı olarak, karşı tarafın aleyhine veya onun durumunu ağırlaştırıcı nitelikte olmasıdır.

TBK’nın 20. maddesinden, genel işlem şartlarının öne çıkan unsurlarının; sözleşmenin yapılmasından önce ve tek tarafı olarak hazırlanması olduğu anlaşılmaktadır. Buradan sözleşmenin yapılmasından önce ve tek tarafı olarak

bütün olasılıklar düşünülerek hazırlanan genel işlem koşulları, çoğu kez sadece kendilerini hazırlatarak kullanan kişinin çıkarını kollamakta ve korumaktadır.” Bkz. Altop, A.: “Türk Borçlar Kanunu Tasarısı’ndaki Genel İşlem Koşulları Düzenlemesi”, Çetingil ve Kender’e 50. Birlikte Çalışma Yılı Armağanı, İstanbul 2007, (Genel İşlem Koşulları Düzenlemesi), s. 254.

¹⁴⁴ Kara, M. S.: *Genel İşlem Şartları*, s. 725.

¹⁴⁵ Genel işlem şartlarına ilişkin hukukumuzdaki ilk düzenleme 1998 yılında Sermaye Piyasası Kurulu’nun “Aracılık Faaliyetleri ve Aracı Kuruluşlara İlişkin Esaslar Tebliği’nde Değişiklik yapılmasına Dair Seri: 5, N. 38 sayılı Tebliğ” ile; ilk kanuni düzenleme ise 2003 yılında Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin 6. maddesinde yapılan değişiklik ile yapılmıştır. Bkz. Kara, M. S.: *Genel İşlem Şartları*, s. 726.

hazırlanan her sözleşme hükmünün genel işlem şartları olarak değerlendirileceği de anlaşılmamalıdır. Nitekim TBK'nın 21 ve 25. maddelerine göre bir sözleşme hükmünün genel işlem şartları olarak değerlendirilebilmesi için bunlar, sözleşmenin karşı tarafının menfaatine aykırı olmalı, sözleşmenin niteliğine ve işin özelliğine yabancı olmalı veya dürüstlük kurallarına aykırı olarak, karşı tarafın aleyhine veya onun durumunu ağırlaştırıcı nitelikte olmalıdır. Bir sözleşmede genel işlem şartları bulunmasının müeyyidesi ise TBK'nın 21. maddesi uyarınca bunların “yazılmamış sayılması” ve 23. maddesi uyarınca “düzenleyenin aleyhine ve karşı tarafın lehine yorumlanması”dır.

TBK'nın 20. maddesine göre genel işlem şartları sayılan hükümler, sözleşmenin bir tarafınca ve söz konusu hükümler karşılıklı olarak müzakere edilmeksizin hazırlanmakta ve karşı tarafa gerçekte bunlar üzerinde bir değişiklik yapma hak ve yetkisinin tanınmamaktadır. Ancak bu, genel işlem şartlarının sözleşmenin bir tarafınca bizzat¹⁴⁶ hazırlanması gerektiği anlamına da gelmemektedir¹⁴⁷. Bu anlamda taraflardan birinin bunu bir başka kişi veya kuruma hazırlatması veya doğrudan sözleşmenin tarafı olmayan bir kişi veya kurum tarafından hazırlanması bunların genel işlem şartları sayılmasına engel teşkil etmemelidir¹⁴⁸. Bu anlamda sözleşmeye taraf kişilerin mensubu olduğu veya olmadığı meslek kuruluşlarının veya uluslararası kurumların hazırladığı tip sözleşme hükümleri de genel işlem şartları olarak değerlendirilebilir¹⁴⁹. Çünkü önemli olan bunların, sözleşmenin bir tarafınca hazırlanmasından çok bunları sunan tarafın lehine karşı tarafın ise aleyhine hükümler içermesi ve bunların yapılması veya değiştirilmesi hakkında karşı tarafa söz söyleme hak ve imkânı verilmemesidir.

¹⁴⁶ “Tanım fıkrasında kullanılan “tek başına” ibaresi ise, genel işlem koşullarının kimseden yardım almaksızın anlamında değil, sözleşmenin karşı tarafıyla müzakere edilmeksizin, tek taraflı olarak hazırlanmış olması şeklinde anlaşılmalıdır.” Bkz. Yeniocak, U.: *Genel İşlem Koşulları*, s. 80.

¹⁴⁷ Kara, M. S.: *Genel İşlem Şartları*, s. 732. Yeniocak’a göre Türk Borçlar Kanununun 20. maddesinde “Düzenleyen” ibaresinin kullanılması ve bunun bir sözleşme hükmünün genel işlem koşulu olarak değerlendirilebilmesi için, o sözleşmeyi mutlaka sözleşme taraflarından birinin düzenlemiş olması şeklinde anlaşılmaya müsait olması genel işlem koşullarına ilişkin hükümlerin uygulama alanını, amaca aykırı şekilde daraltacaktır. Bkz. Yeniocak, U.: *Genel İşlem Koşulları*, s. 78, “... madde metnindeki “düzenleyenin” ifadesi “kullananın” olarak değiştirilmesi gerektiği kanısındayım”. Bkz. Altop, A.: *Genel İşlem Koşulları Düzenlemesi*, s. 259.

¹⁴⁸ “Uygulamada, tanıtımda geçen “düzenleyen” ibaresi, genel işlem koşullarını kullanan, karşı tarafa sunan şeklinde anlaşılmalı ve hukuki niteleme bakımından sözleşme hükümlerini mutlaka sözleşme taraflarından birinin hazırlamış olması aranmamalıdır.” Bkz. Yeniocak, U.: *Genel İşlem Koşulları*, s. 79.

¹⁴⁹ “Hatta sözleşme taraflarından birinin; bir meslek örgütü, dernek veya şirketin hazırladığı metinleri, ileride müşteri ile yapacağı sözleşme olarak kullanması halinde de denetim yapılması gerekecektir.” Bkz. Kara, M. S.: *Genel İşlem Şartları*, s. 732.

Taşınmazların kiralanması için sıkça kullanılan ve herhangi bir kırtasiyeden kolaylıkla temin edilebilen kira sözleşmeleri bu niteliktedir¹⁵⁰. Bunlar sözleşmenin hiçbir tarafınca hazırlanmadığı halde genellikle kiraya veren lehine ve kiracı aleyhine hükümler içermektedir¹⁵¹. Sırf taraflardan biri tarafından hazırlanmadığı için bu tip hükümlerin genel işlem şartları sayılmaması doğru değildir. Bu nedenle genel işlem şartları tanımının yapıldığı Türk Borçlar Kanununun söz konusu hükümlerinin, taraflarca müzakere edilmeksizin ve sözleşmenin tarafı olmayan kişilerce hazırlanan hükümleri de kapsayacak şekilde değiştirilmesi uygun olur. Bu anlamda gemi kira sözleşmesinin yapılması için taraflardan biri, genellikle kiraya veren tarafından karşı tarafla müzakere edilmeksizin ve karşı tarafa bunlar üzerinde değişiklik yapma hakkı verilmeksizin hazırlanan ve karşı tarafın aleyhine olan hükümler genel işlem şartlarıdır. Bu nitelikteki hükümler TBK'nın 21. maddesi uyarınca yazılmamış sayılır ve 23. maddesi uyarınca düzenleyenin aleyhine ve karşı tarafın lehine yorumlanır. Sözleşmede yer alan ve genel işlem şartı niteliğinde olmayan hükümler ise TBK'nın 22. maddesi uyarınca geçerliliğini korur.

Burada BIMCO tarafından hazırlanan “BARECON” tip sözleşme hükümlerine değinmekte fayda vardır. Uygulamada bu hükümler taraflarınca değiştirilmeksizin kullanılmaktadır. “BARECON” tip sözleşme hükümleri sözleşmenin taraflarınca tek başına hazırlanmadığı için Türk Borçlar Kanunu anlamında genel işlem şartları niteliğinde değildir. Diğer taraftan yukarıda da belirttiğimiz üzere bir hükmün genel işlem şartı sayılması için bunun özellikle “tek başına hazırlanma” kriterine uygunluğunun aranması doğru değildir. Bu nedenle konuya Türk Borçlar Kanununun aradığı diğer unsurlar açısından da bakılmalıdır. Bu halde ise “BARECON” tip sözleşme hükümlerinin, “*sözleşmenin niteliğine ve işin özelliğine yabancı olma*” kriterine aykırı olmak bir yana bizzat bu kritere uygun olduğu görülecektir. Nitekim söz konusu hükümler, gemi kira sözleşmesini uluslararası ticarete de kabul gören standartlarda düzenlemektedir. Bu nedenle “BARECON” tip sözleşme hükümlerinin

¹⁵⁰ Yeniocak, U.: *Genel İşlem Koşulları*, s. 78.

¹⁵¹ Örneğin Barecon tip sözleşmesi dâhil charter sözleşme tipleri, tarafların dışında BIMCO gibi bağımsız kuruluşlarca hazırlanmasına rağmen tek yanlıdır ve genellikle sözleşmenin kiraya veren, tahsis eden veya taşıyan tarafının lehine hükümler içerirler. Ayrıntılı bilgi için Bkz. Gram, P.: “Chartering Problems from an International Point of View”, s. 1084, 1085, 1086.

genel işlem şartları kapsamında değerlendirilmesi mümkün değildir. İlaveten taraflar “BARECON” tip sözleşmesinin yapılması hususunda anlaşmışlarsa artık müzakere edilmemiş bir sözleşmeden veya genel işlem şartlarından bahsedilemez¹⁵².

Bununla birlikte taraflar, “BARECON” tip sözleşme hükümlerini sözleşmelerine esas almanın ötesinde bunlar üzerinde karşılıklı olarak değişiklik yapma hak ve yetkisine sahiplerse ve bu yönde hareket ederek sözleşmenin bazı hükümlerini müzakere ederek değiştirirlerse gemi kiralamak amacıyla “BARECON” tip sözleşmesinin dışında yeni bir sözleşme meydana getirmiş olurlar. Bu durumda değiştirilmeyen hükümlerin genel işlem şartları sayılması veya bunun iddia edilmesi dürüstlük kuralına uygun değildir. Nitekim bu durumda tarafların sözleşmenin bütün hükümlerini müzakere etme hak ve imkânı bulunmaktadır. Bu imkân bazı hükümler açısından taraflardan biri tarafından daraltılırsa veya tanınmazsa bu kapsamdaki hükümlerin genel işlem şartları olduğu kabul edilmelidir.

Genel işlem şartlarına ilişkin bir diğer düzenleme de TTK’nın 55(1)(f). maddesinde bulunmaktadır. Söz konusu hüküm uyarınca dürüstlük kuralına aykırı veya özellikle yanıltıcı bir şekilde diğer taraf aleyhine işlem şartları kullanmak bir haksız rekabet halidir. Türk Borçlar Kanununun genel işlem şartlarına ilişkin hükümleri tüketici-tacir ayrımına gitmediğinden¹⁵³ ve Türk Ticaret Kanununda açıkça düzenlendiğinden tacirler de tüketiciler gibi genel işlem şartlarından korunmak için bunların denetimini talep edebilirler¹⁵⁴. Burada tacirlerin, TTK’nın 18(2). maddesi anlamında, ticaretine ait bütün faaliyetlerinde basiretli bir iş adamı gibi hareket etmesi gerektiği ve bu nedenle tacirlerin ticari işletmesi ile ilgili faaliyetlerinde düşüncesizliği veya deneyimsizliğinden söz edilemeyeceği hususu akla gelebilir¹⁵⁵. Ancak TTK’nın

¹⁵² “Bu tür sözleşmeler, her ne kadar daha önceden hazırlanmış olsalar da, her iki tarafın kabulü ve müdahale edebilme imkânı bakımından eşit konumda olmaları sebebiyle bireysel sözleşme niteliği taşırlar.” Bkz. Kara, M. S.: *Genel İşlem Şartları*, s. 732; “... her iki tarafın, üçüncü bir kişinin hazırladığı kurallar bütününi serbest iradeleriyle anlaşarak kabul etmeleri halinde, genel işlem koşulunun varlığını iddia etmek mümkün olsa da, sözleşmenin genel işlem koşullarına göre denetlenmesi (müdahale edilmesi) mümkün olmayacaktır.” Bkz. Yeniocak, U.: *Genel İşlem Koşulları*, s. 79.

¹⁵³ “Bu düzenleme öncelikle, sözleşmenin -kullanan dışındaki- diğer tarafının tüketici olup olmamasına bakılmaksızın, her türlü sözleşmede kullanılan genel işlem koşulunun denetlenmesine olanak sağlamaktadır.” Bkz. Altop, A.: *Genel İşlem Koşulları Düzenlemesi*, s. 257.

¹⁵⁴ Kara, M. S.: *Genel İşlem Şartları*, s. 727, 728.

¹⁵⁵ Kara, M. S.: *Genel İşlem Şartları*, s. 727.

55(1)(f). maddesinin genel işlem şartlarına ilişkin daha özel bir düzenleme olduğu düşünüldüğünde tacirlerin genel işlem şartlarından korunmak için bunların denetimini talep etmeleri, basiretli bir iş adamı gibi hareket etme yükümlülüğüne aykırı değildir¹⁵⁶.

II. TARAFLARI

A) KİRAYA VEREN

1- Genel Olarak

Gemi kira sözleşmesinin tanımlandığı, TTK'nın 1119(1). maddesinden hareketle “kiraya veren”, geminin kullanılmasını kendisine ödenmesi taahhüt olunan kira bedeli karşılığında geçici bir süre için kiracıya bırakmayı taahhüt eden kişidir. Kiraya verenin gemi maliki olması zorunlu olmadığı¹⁵⁷ için başkasına ait gemiyi kiraya verme maksadıyla yapılan sözleşme de geçerlidir¹⁵⁸.

Gemi kira sözleşmesi mülkiyeti nakil borcu doğuran sözleşmelerden olmadığından, geminin malikinde bir değişiklik getirmez. Bu nedenle, kira süresince kiraya veren gemi maliki olarak kalmaya devam eder. Fakat bu sözleşmeyle birlikte TTK'nın 1061(1). maddesinde belirtilen “*gemisini menfaat sağlamak amacıyla suda kullanma*” şart ve imkânına sahip olamayacağından aynı zamanda donatan¹⁵⁹ sayılmaz¹⁶⁰. Hâlbuki hem yolculuk charteri hem de zaman charteri sözleşmesinde tahsis eden gemi maliki, gemisini menfaat sağlamak amacıyla suda kullanmaya devam ettiğinden donatan¹⁶¹ sayılır¹⁶².

¹⁵⁶ Kara, M. S.: *Genel İşlem Şartları*, s. 728.

¹⁵⁷ “Kiralayanın mutlaka kiralanan şeyin maliki olması gerekmez.” Bkz. Tandoğan, H.: *Özel Borç İlişkileri*, C II, s. 104; “Önemli olan kiraya verenin şeyi kiracının kullanmasına elverişli bir şekilde teslim etme imkânına sahip olmasıdır; aksi halde kira sözleşmesinin kendisine yüklediği borcu ifa edemez.” Bkz. Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 184.

¹⁵⁸ Altaş, H.: *Hasılat ve Şirket Kirası*, s. 49.

¹⁵⁹ Yargıtay 11. HD., 14.06.2011, E. 2011/3597, K. 2011/7173.

¹⁶⁰ “Gemi kirasının tarafları (kiralayan) gemi maliki ile (kiracı) gemi işletme müteahhididir. Donatan ifadesinin burada yeri bulunmamaktadır, çünkü TK. md. 946 uyarınca kendi adına işletme unsuru kira sözleşmesinin yapılmasıyla sona ermektedir.” Bkz. Ülgener, F.: “Gemi Tahsis Sözleşmelerinin Hukuki Mahiyetleri ve Tarafların Vasıfları ile İlgili Yargıtay Kararlarının İncelenmesi”, (Deniz Hukukuna İlişkin Yargıtay Kararları Sempozyumu’nda Verilen Tebliğlerin Özetleri) Deniz Hukuku Dergisi, Y. 1 (1996), S. 3-4, (“Gemi Tahsis Sözleşmeleri ile İlgili Yargıtay Kararlarının İncelenmesi”), s. 54; Dimigen, K.: *Bareboat charter und Bareboatregistrierung*, s. 3.

¹⁶¹ Dolayısıyla zaman charteri sözleşmesinde tahsis olunan gemi işletme müteahhidi sıfatını kazanamaz. Bkz. Yargıtay 11. HD., 08.11.2012, E. 2012/7726, K. 2012/17698.

Kiraya veren bir geçek veya tüzel kişi olabilir. Burada yeri gelmişken yalnızca deniz hukukuna özgü bir kurum olan donatma iştirakinin kiraya veren sıfatına sahip olup olamayacağı hususuna kısaca değinmekte fayda bulunmaktadır. TTK'nın 1064(1). maddesinden hareketle donatma iştiraki, birden çok kişinin paylı mülkiyet şeklinde malik oldukları bir gemiyi, menfaat sağlamak amacıyla aralarında yapmış oldukları sözleşme gereğince, hepsi adına ve hesabına suda kullanmaları olarak tanımlanabilir.

Tanımından da anlaşıldığı üzere donatma iştiraki: i) Birden çok kişinin paylı mülkiyet şeklinde malik oldukları bir gemiyi, ii) Menfaat sağlamak amacıyla¹⁶³ ve aralarında yapmış oldukları sözleşme gereğince, iii) Hepsi adına ve hesabına suda kullanmaları, unsurlarından oluşmaktadır. Bu unsurların en sonuncusu ve iştiraki tamamlayan geminin, hepsi adına ve hesabına suda kullanılmasıdır. Burada özellikle “suda kullanma” hususu ortada bir donatma iştirakinin var olup olmadığı konusunda belirleyici öneme sahiptir. Bu nedenle diğer unsurlar bulunsun bile eğer bir gemi suda kullanılmıyorsa donatma iştirakinin varlığından da bahsedilemez.

Geminin kiraya verilmesinde ise geminin, paylı malikleri tarafından değil bilakis kiracı tarafından kullanılması söz konusu olur. Diğer bir ifadeyle donatma iştirakine ait gemi kiraya verildiği zaman, iştiraki tamamlayan “*hepsi adına ve hesabına suda kullanma*” unsuru ortadan kalkar. Bu durumda donatma iştirakinin varlığından da bahsedilemez. Bu nedenle birden çok kişinin paylı mülkiyet şeklinde malik oldukları bir gemiyi aralarında yapmış oldukları sözleşme gereğince hepsi adına ve hesabına kiraya vermek suretiyle menfaat sağlamaları donatma iştirakini meydana getirmez. Ayrıca normalde donatma iştiraki adına yapılan bütün hukukî işlemlerden doğan hak ve borçlar iştirake ait olurken¹⁶⁴, iştirake konu geminin kiraya verilmesi durumunda geminin paylı malikleri kiraya veren olur.

¹⁶² Dimigen, K.: *Bareboat charter und Bareboatregistrierung*, s. 4; Ayrıca bkz. Yargıtay 11. HD., 02.04.2012, E. 2010/14514, K. 2012/5152.

¹⁶³ Söz konusu madde hükmündeki “menfaat sağlamak” kavramı, geminin yük ve yolcu taşımacılığı başta olmak üzere gelir elde etmek amacıyla kullanılmasıdır. *Can*'a göre: “*Bir geminin yük ve yolcu taşımacılığı dışındaki işlere tahsis edildiği hallerde, şayet bu işler ticarethane şeklindeki bir ticari işletmeye vücut veren işlerden (TK 12) değilse, onların ticari şekilde işletilen bir müessese niteliğindeki bir ticari işletmeye (TK 13, II) vücut verdiğini kabul etmek gerekir.*” Bkz. *Can, M.: Deniz Ticaret Hukuku*, s. 153.

¹⁶⁴ *Can, M.: Deniz Ticaret Hukuku*, s. 182.

2-Yeni Malik

Geminin mülkiyetindeki değişikliğin kira sözleşmesine etkisi üzerinde durmakta fayda vardır. Gemi kira sözleşmesinde öngörülen kira süresi devam ederken geminin mülkiyeti bir başkası tarafından iktisap edilebilir. Bu halde yeni malikin sözleşme ile bağlı kalmak zorunda olup olmadığı hususu gündeme gelir. Bu duruma ilişkin olarak Türk Ticaret Kanununda bir hüküm yoktur. Burada TTK'nın 1130. maddesinde yapılan atıf uyarınca konunun düzenlendiği TBK'nın 310. maddesinin uygulanacağı akla gelebilir.

TBK'nın 310(1). maddesinin diğer kira sözleşmeleri bakımından uygulanacağı tartışmasıdır. Aynı hükmün gemi kira sözleşmesine uygulanması ise mümkün değildir. Nitekim, 310(1). madde de dahil Türk Borçlar Kanununun adi kira sözleşmeleri hakkındaki hükümleri TTK'nın 1130(1). maddesinde yer alan atıf uyarınca gemi kira sözleşmelerine de uygulanacaktır. Fakat TTK'nın 1130(1). maddesi bunun için hüküm bulunmamasını öncelikli şart olarak aramaktadır. Dolayısı ile Türk Ticaret Kanununda hüküm bulunan hallerde, gemi kira sözleşmelerine Türk Borçlar Kanununun adi kira sözleşmeleri hakkındaki hükümleri uygulanmaz. Bunun dışında Türk Ticaret Kanununda hüküm bulunmaması kavramı bir hususun kanununda bilinçli olarak düzenlenmemesini kapsamamaktadır. Bu nedenle gemi kira sözleşmelerine ilişkin bir husus Türk Ticaret Kanununda bilinçli olarak düzenlenmemiş ise TTK'nın 1130(1). maddesine dayanılarak söz konusu husus hakkında, Türk Borçlar Kanununun adi kira sözleşmeleri hakkındaki hükümlerine başvurulamaz.

Türk Ticaret Kanununda, gemi kira sözleşmesi devam ederken geminin mülkiyetinin kiraya verenden üçüncü bir kişiye geçmesi halinde yeni malikin sözleşmenin tarafı olup olmayacağına ilişkin bir hüküm yoktur. Fakat sözleşmenin sicile şerhinin düzenlendiği TTK'nın 1121. maddesinin gerekçesi, *“Madde 1121 – Tasarıda Borçlar Kanununun 255 inci maddesinde yer alan sözleşmenin sicile şerhine cevaz verilmek suretiyle, gemi kira sözleşmesinden doğan kiracılık hakkının kuvvetlendirilmesi imkânı sağlanmıştır. Buna karşılık, Hollanda Deniz Ticareti Kanununun 530 uncu maddesindeki yollama dolayısıyla 375 inci maddesinde benimsenmiş olan kiracının şerhe bağlı olmaksızın yeni malike karşı korunması Türk*

*Hukuku bakımından isabetli görülmediğinden Tasarıya alınmamıştır.” şeklinde kaleme alınmıştır*¹⁶⁵.

Görüldüğü üzere sözleşmenin sicile şerhi Türk Borçlar Kanununa uygun olarak gemi kira sözleşmesinden doğan kiracılık hakkının kuvvetlendirilmesi amacıyla düzenlenmiştir. Bununla birlikte, gerekçede “kiracının şerhe bağlı olmaksızın yeni malike karşı korunması” olarak ifade edilen, sözleşme devam ederken gemiyi devralan yeni malikin doğrudan kira sözleşmesinin tarafı olacağı hususuna bilinçli olarak yer verilmemiştir. Bu gerçek karşısında Türk Ticaret Kanununda hüküm bulunmadığı gerekçesi ile TBK’nın 310(1). maddesi gemi kira sözleşmesine uygulanamaz. Bu halde sözleşmenin sicile şerh edilmiş olması dışında, yeni malik doğrudan gemi kira sözleşmesinin tarafı olmaz.

3- Sicile Şerh

Kira sözleşmesinin sicile şerhi, TBK’nın 312. maddesinde sadece taşınmazlar için öngörülmüştür. TTK’nın 1121(1). maddesi ise gemi kira sözleşmesinin sicile şerhine imkân tanımaktadır. Konuları farklı da olsa her iki şerh sonuçta aynı işleve sahiptir. Kira sözleşmesinden doğan haklar şahsi haklardandır¹⁶⁶. Bunlar sadece sözleşmenin taraflarına karşı ileri sürülebilirler. Şerh ise gemi kira sözleşmesinin kiracıya tanıdığı şahsi hakların kuvvetlendirilmesine¹⁶⁷ olanak sağlamaktadır¹⁶⁸. Böylece şerh edilen haklar, aynı haklara yaklaştırılmakta ve bunların üçüncü kişilere karşı ileri sürülmesine de imkan sağlanmaktadır¹⁶⁹.

Gemi kira sözleşmesinde şerhin işlevi daha çok kiracı lehinedir. Nitekim TTK’nın 1121(2). maddesi uyarınca şerh, geminin kira sözleşmesi kurulmasından sonraki maliklerini, kiracının gemi kira sözleşmesindeki koşullar çerçevesinde gemiyi

¹⁶⁵ Bkz. *Türk Ticaret Kanunu Tasarısı*, Ankara 2005, Adalet Bakanlığı, s. 683.

¹⁶⁶ Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 182; Altaş, H.: *Hasılat ve Şirket Kirası*, s. 46, 47.

¹⁶⁷ Sözer, B.: *Deniz Ticareti Hukuku-I*, s. 333; Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 182; Altaş, H.: *Hasılat ve Şirket Kirası*, s. 63.

¹⁶⁸ Sözer’e göre, “Esasen, gemi sicili sistemi, tapu sicilinde olduğu gibi, kişisel hakların güçlendirilmesini sağlamaya elverişli bir düzenleme getirmemiştir.” Bkz. Sözer, B.: *Deniz Ticareti Hukuku-I*, s. 334.

¹⁶⁹ Tandoğan, H.: *Özel Borç İlişkileri*, C II, s. 131; Sözer, B.: *Deniz Ticareti Hukuku-I*, s. 333.

kullanmasına izin vermekle yükümlü kılar¹⁷⁰. Sicile şerh, aynı zamanda TTK'nın 973. maddesinde düzenlenen sicilın aleniliği gereği, üçüncü kişilerin kiracı aleyhine iyi niyetle hak iktisap etmelerine engel olma işlevine sahiptir¹⁷¹. Bu sebeple TTK'nın 1121. maddesi uyarınca yapılacak şerh, yeni malik dâhil üçüncü kişilerin de kiracı aleyhine iyi niyetle hak iktisap etmelerine engel olur¹⁷². Şerhten sonra gemi üzerinde elde edilecek ve mülkiyete eş değer ayni haklar da bu kapsamdadır¹⁷³. Böylece şerh sayesinde kiracının sözleşmeden doğan hakları malikin değişmesinden etkilenmeksizin daha iyi bir korumaya sahip olur¹⁷⁴. Ancak kira sözleşmesinin sicile şerh edilmesi kamulaştırmanın doğurduğu sonuca etki etmez¹⁷⁵.

TBK'nın 312. maddesinin “*Taşınmaz kiralarında, sözleşmeyle kiracının kiracılık hakkının tapu siciline şerhi kararlaştırılabilir.*” hükmünden şerhin yapılabilmesi için bu hususta tarafların anlaşmasının¹⁷⁶ gerekli olduğu anlaşılmaktadır¹⁷⁷. TTK'nın 1121(1). maddesi ise “*Sözleşmede aksi kararlaştırılmadıkça, taraflar, gemi kira sözleşmelerinin Türk Gemi Siciline veya 941 inci maddenin üçüncü fıkrası gereğince Bakanlık*¹⁷⁸ *tarafından tutulan özel sicile şerhini isteyebilirler.*” hükmü ile sicile şerhin yapılması için tarafların bu hususta anlaşmasının gerekli olmadığını; ancak aksinin de sözleşmede kararlaştırılmamış olması gerektiğini belirtmektedir. Hatta bu hükme göre taraflar tek başına da sicile şerhi talep edebilirler¹⁷⁹. Ancak uygulamada taraflardan sadece birinin,

¹⁷⁰ Ünan, S.: “Bareboat and Time Charters in the New Turkish Commercial Code”, s. 26.

¹⁷¹ Sözer'e göre, “*bu fıkra uyarınca tutulan sicilın aleniliği olmadığı gibi, kamu güvenliğine sahip bir sicil olmadığı ve hatta gerçek anlamı ve niteliği bakımından bir sicil değerini taşımadığı da açıktır.*” Bkz. Sözer, B.: *Deniz Ticareti Hukuku-I*, s. 334.

¹⁷² Genel olarak tescilin işlevleri için bkz. Topsoy, F.: “Serbest Bölgelerde İnşa Edilmekte Olan Gemilerin, Yapı Hâlindeki Gemilere Özgü Sicile Tescili Sorunu”, BATİDER, 2011, C. XXVII, S. 3, s. 173.

¹⁷³ Tandoğan, H.: *Özel Borç İlişkileri*, C II, s. 133; Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 150.

¹⁷⁴ Karan, H.: “The Draft Turkish Maritime Law”, s. 482.

¹⁷⁵ Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 150; Tandoğan, H.: *Özel Borç İlişkileri*, C II, s. 136; Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 150.

¹⁷⁶ “*Şerh anlaşması, kira sözleşmesinin şekil şartlarına tabidir; yani bir geçerlilik şekline tabi değildir.*” Bkz. Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 149.

¹⁷⁷ Aral, F. / Ayrancı, H.: *Özel Borç İlişkileri*, s. 243; Tandoğan, H.: *Özel Borç İlişkileri*, C II, s. 132.

¹⁷⁸ Daha önce Denizcilik Müsteşarlığı tarafından yerine getirilen söz konusu sicili tutma görevi 01/11/2011 tarihli ve 28102 Mükerrer sayılı Resmî Gazete yayınlanarak yürürlüğe giren KHK/655 karar numaralı Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname'nin 98(1)(e). maddesi uyarınca, Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı'na bağlı Deniz ve İçsular Düzenleme Genel Müdürlüğü'ne verilmiştir.

¹⁷⁹ Kender, R. / Çetingil, E. / Yazıcıoğlu, E.: *Deniz Ticareti Hukuku I*, s.128; Sözer, B.: *Deniz Ticareti Hukuku-I*, s. 333.

özellikle de kiracının veya gemi maliki olmayan kiraya verenin¹⁸⁰, bu yöndeki talebine sicil memurunun tereddütsüz olumlu cevap vererek şerhi yapması kolay görülmemektedir. Sözleşmenin sözlü olarak yapıldığı durumlarda ise bu neredeyse imkânsız bulunmaktadır. Çünkü talebi alan memur bunu yerine getirebilmek için iddia edilen gemi kira sözleşmesini tevsik edici bir belge talep edecektir. Aksi davranış, yani sicil memurunun her talep edenin kiracılık hakkını sicile şerh etmesi başta onun hukuki sorumluluğunu doğurur. Bu sebeple kanaatimce gemi kira sözleşmesi yazılı olarak yapılmamış ise TTK'nın 1121(1). maddesi lafzına rağmen sözleşmenin şerhi, tarafların birlikte veya en azından kiraya veren gemi malikinin talebiyle yapılmalıdır¹⁸¹. Fakat gemi kira sözleşmesi yazılı olarak yapılmış ise sözleşmenin veya gemi kira charter partisinin ibrazı ile tarafların birlikte veya tek başına sözleşmenin şerhi talebi üzerine, söz konusu şerh yapılmalıdır. Sözleşmede aksi kararlaştırılmamasına rağmen kiraya veren şerhin yapılmasını kabul etmiyorsa veya buna engel oluyorsa; bu durumda kiracı mahkemeye başvurabilir; mahkemenin vereceği kararda kiraya verenin bu konudaki muvafakati sayılır¹⁸². Bununla birlikte mevcutsa kiraya veren kiracının şerhin yapılmamasından kaynaklanan zararlarından sorumlu olur¹⁸³.

TTK'nın 1121. maddesi şerhin içeriğine ilişkin bir hüküm ihtiva etmez¹⁸⁴. Ancak her halükarda şerh sözleşmenin konusunu, taraflarını ve süresini içermelidir.

¹⁸⁰ “Malik olmayan kiralayanın (örn. alt kira sözleşmesindeki kiralayan tarafta yer alan kiracının) akdettiği kira sözleşmesi dahi, malikin rızasıyla şerh verilebilir; ancak malikin salt alt kiraya vereceği rıza, alt kiracıya alt kiranın şerhini talep etme hakkı tanımaz.” Bkz. Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 149.

¹⁸¹ Yavuz’a göre, “Tapuya şerh için iki tarafın rızası aranmakta ise de her ikisinin birlikte tapuya başvurusu gerekmez.” Bkz. Yavuz, N.: 6098 Sayılı *Yeni Türk Borçlar Kanunu’na Göre Kira Sözleşmesinin Feshi ve Kira Bedelinin Belirlenmesi Davaları*, Ankara 2012 (*Kira Sözleşmesi*), s. 72.

¹⁸² Tandoğan, H.: *Özel Borç İlişkileri*, C II, s. 132.

¹⁸³ Tandoğan, H.: *Özel Borç İlişkileri*, C II, s. 132.

¹⁸⁴ Gümüş’e göre “Kira-satım sözleşmelerinin şerhi mümkün değildir.” Bkz. Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 149. BARECON tip sözleşmelerinde olduğu gibi, gemi alımlarının uzun süreli finansmanına hizmet eden uzun süreli kira-satım sözleşmeleri bulunmaktadır. Bunlar ağır basan nitelikleri itibarıyla kira sözleşmesi niteliğindedir. Çünkü sözleşmede belirtilen sürede ödeme planına uygun davranılması halinde ve kiracılıktan doğan yükümlülüklerin yerine getirilmiş olması şartıyla geminin mülkiyeti kiracıya devredilmektedir. Bu şartın gerçekleşmesine kadar geçen süre boyunca ve gerçekleşmemesi halinde bu ana kadar geçecek süre için taraflar arasındaki ilişkiye kira hukukunun hükümleri hakimdir. Bunun yanında TMK'nın 736. maddesi on yıllık bir süre için bile olsa alım hakkının tapu kütüğüne şerh verilmesine imkân tanımaktadır. Bu sebeple kanaatimce, yapılmasına ve uygulanmasında daha çok kira hukuku hükümlerinin ağır bastığı kira-satım sözleşmeleri de, en azından şerh edilecek hak TMK'nın 736. maddesi anlamında alım hakkı olarak kabul edilerek, sicile şerh edilebilmelidir.

Şerhin süre belirtilmeden yapılması halinde bunun kira sözleşmesi süresince olduğu kabul edilmelidir¹⁸⁵. Bu anlamda sözleşmenin sicile şerhi sözleşme süresince talep edilebilecek ve yapılabilecektir. Şerhin etkisi süresinin sona etmesi veya terkinin ile sona erer; ancak süresinden önce terkin yapılabilmesi için kiracının terkin talebi veya buna muvafakati aranmalıdır¹⁸⁶.

Şerhin yapılacağı sicil, TTK'nın 1121(1). maddesine göre "*Türk Gemi Sicili*" veya 941 inci maddenin üçüncü fıkrası gereğince Bakanlık tarafından tutulan özel sicil" olarak belirtilmektedir. "*Türk Gemi Sicili*" ifadesinden ilk anlaşılan, TTK'nın 954 vd. maddesinde tutulan gemi sicili¹⁸⁷ ve TUGSK ile düzenlenen Türk Uluslararası Gemi Sicili (TUGS)'dir¹⁸⁸.

TUGS'a tescil edilebilecek gemiler ve yatlar TUGSK'un 4 ve 5(1). maddesinde düzenlenmektedir. Bununla birlikte TUGSK'un 5(2). maddesi, yurt dışından finansal kiralama yoluyla temin edilecek gemiler ve yatların bu sicilin özel bir sütununa "kaydedileceğini" öngörmektedir. Bu Kanunun uygulanmasına ilişkin Türk Uluslararası Gemi Sicili Yönetmeliği'nin 12. maddesi ise "*Çıplak kiralama (bareboat) kapsamındaki gemiler ve yatlar TUGS'ye tescil edilemez.*" hükmü ile gemi kira sözleşmesine konu gemilerin bu sicile tescil edilemeyeceğini düzenlemektedir. Dolayısıyla tescil edilemeyen bir gemi hakkında şerh tesisi de mümkün olmayacağından yurt dışından finansal kiralama yoluyla temin edilecek gemiler ve yatların yanında TUGS'a tescili mümkün olmayan gemilerin kira sözleşmesi de TUGS'a şerh edilemez. Bu sebeple TTK'nın 1121(1). maddesi uyarınca gemi kira sözleşmesinin şerh edilebileceği sicil, bunlara tescili mümkün olan gemiler bakımından, TTK'nın 954 vd. maddesinde tutulan gemi sicili, TUGS ve TTK'nın 941(3). maddesi uyarınca Türk Bayrağı çekebilecek kişilere en az bir yıl süreyle kendi adlarına işletilmek üzere

¹⁸⁵ Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 149.

¹⁸⁶ Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 151.

¹⁸⁷ Sözer, B.: *Deniz Ticareti Hukuku-I*, s. 333.

¹⁸⁸ Kender, R. / Çetingil, E. / Yazıcıoğlu, E.: *Deniz Ticareti Hukuku I*, s.128.

bırakılan ve “Türk gemisi olmayan” gemiler hakkında Bakanlık tarafından tutulan özel sicildir¹⁸⁹.

Görüldüğü üzere, TTK’nın 1121(2). maddesinde öngörülen hüküm dolaylı da olsa, kira sözleşmesine konu edilen “yabancı gemilerin” özel sicile şerhi halinde bunların sonraki maliklerini, geminin kira sözleşmesindeki koşullar çerçevesinde kullanmasına izin vermekle yükümlü tutmaktadır. Fakat bu konuda *Çetingil / Kender / Ünan / Yazıcıoğlu* haklı olarak, TTK’nın 941(3). maddesi uyarınca tutulan sicilin resmi bir sicil olmayıp bir “defter” olduğunu, bu nitelikteki bir kayıtla da yabancı bir geminin üzerindeki mülkiyet hakkına sınırlama getirilemeyeceğini belirtmektedir¹⁹⁰. Gerçekten de söz konusu hükmün bu kapsamdaki gemi maliklerine uygulanabilme kabiliyeti olmamalıdır. Bu nedenle TTK’nın 1121(1). maddesinde yer alan “veya 941 inci maddenin üçüncü fıkrası gereğince Denizcilik Müsteşarlığı tarafından tutulan özel sicile” ifadesi madde metninden çıkarılmalıdır¹⁹¹.

TTK’nın 1121(2). maddesi kiracıya TBK’nın 310. maddesinden daha geniş bir koruma sağlamaktadır. Nitekim gemi kira sözleşmesi kurulmasından sonra gemi siciline yaptırılacak şerh, sonraki malikleri kiracının gemi kira sözleşmesindeki koşullar çerçevesinde gemiyi kullanmasına izin vermekle yükümlü kılarken üçüncü kişilerin gemi üzerinde kiracı aleyhine hak iktisap etmelerine de engel olmaktadır¹⁹².

¹⁸⁹ Kender/ Çetingil/ Yazıcıoğlu’na göre “TTK’nın gemi kirasına ilişkin hükümleri TUGS’de kayıtlı gemilerin kiralınması hakkında da uygulanacağına göre, TTK m. 1121 hükmünde yer alan “*Türk Gemi Sicili*” ifadesinin TUGS’ni de kapsayacak şekilde kullanıldığı kabul edilmek gerekir.” Bkz. Kender, R. / Çetingil, E. / Yazıcıoğlu, E.: *Deniz Ticareti Hukuku I*, s.128; benzer görüş için Bkz. Sözer, B.: *Deniz Ticareti Hukuku-I*, s. 333.

¹⁹⁰ Ünan, S.: “Bareboat and Time Charters in the New Turkish Commercial Code”, s. 26. Kender/ Çetingil/ Yazıcıoğlu’na göre “TTK m. 941/3 hükmü uyarınca Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı tarafından tutulan ve uygulamada “kiracı sicili” olarak anılan özel sicil, TTK m. 941/2 hükmünde öngörülen şartların mevcudiyeti halinde Türk bayrağı çekme izni verilen yabancı (Türk gemisi olmayan) gemilere ve kiralınmalarına ilişkin bilgilerin (bayrak çekme hakkının takibi amacıyla) kaydedildiği bir defterdir. Dolayısıyla TTK m. 941/3 hükmünde “sicil” denilmiş ise de, TMK m. 7 anlamında resmi bir sicil olmayan bu deftere kayıt ile yabancı geminin yeni malikinin mülkiyet hakkına sınırlama getirilmektedir. Kira süresinde gerçekleşen mülkiyetin devri sonucu gemi Türk gemisi niteliği kazanmadığı takdirde, TTK m. 1121/2 hükmünün uygulanma kabiliyetinin olmayacağı, diğer bir anlatımla özel sicile şerhin, yeni maliki kiracının kira süresi sonuna kadar geminin kullanılmasına izin vermek zorunda bırakmayacağı açıktır.” Bkz. Kender, R. / Çetingil, E. / Yazıcıoğlu, E.: *Deniz Ticareti Hukuku I*, s.128; Çetingil, E. / Kender, R. / Ünan, S. / Yazıcıoğlu, E.: “Tasarı Taslağı”, s. 116, 117.

¹⁹¹ Çetingil, E. / Kender, R. / Ünan, S. A. / Yazıcıoğlu, E.: “Tasarı Taslağı”, s. 115, 117.

¹⁹² Bu konuya “Kiraya Veren Borçları” başlıklı İkinci Bölüm’de detaylı olarak açıklanmaktadır.

B) KİRACI

TTK'nın 1119(1). maddesinden hareketle kiracı, gemi kira sözleşmesi kapsamında, geminin kullanılması kira bedeli karşılığında geçici bir süre için kendisine bırakılan kişi olarak tanımlanabilir. Kiracı bir gerçek veya tüzel kişi¹⁹³ olabilir. TTK'nın 1064(1). maddesi uyarınca donatma iştirakinin mevcudiyeti için birden çok kişinin bir gemiye paylı mülkiyet şeklinde malik olmaları gerektiğinden, donatma iştiraki gemi kira sözleşmesinin kiracısı olamaz.

Gemi kira sözleşmesinde kiracı, kira süresince gemi işletme müteahhidi olur¹⁹⁴ ve üçüncü kişilerle olan ilişkilerinde TTK'nın 1061(2). maddesi uyarınca donatan sayılır¹⁹⁵. Dolayısıyla kiracı, üçüncü kişilere karşı da donatan gibi sorumlu olur¹⁹⁶. Kiracının sorumluluğunun, diğer bir ifadeyle donatan sayılmasının, hangi andan itibaren başlayacağını tespiti önemlidir. Zira donatan sıfatının kazanılması anı, aynı zamanda, kiracının donatanın sorumluluğunun sınırlanması¹⁹⁷ imkânından yararlanmasının da başlangıcıdır.

Türk Ticaret Kanununda açık bir hüküm bulunmamakla birlikte kiracının donatan sayılması anı olarak, gemiyi deniz ticaretinde kullanmaya başlayabileceği en erken tarih olan¹⁹⁸, geminin kendisine teslim tarihi esas alınabilir. Aslında kira sözleşmesine konu edilen ancak henüz teslim edilmemiş bir gemi için kiracıyı donatan saymak ve üçüncü kişilerle olan ilişkilerinde donatan gibi kabul etmek hakkaniyete uygunda değildir. Zira kiracı gemiyi, kira sözleşmesinin kurulmasıyla değil; teslim almakla kullanmaya başlayabilir. Bu açıdan kiracının gemiyi teslim tarihi itibarıyla,

¹⁹³ Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 31.

¹⁹⁴ Dimigen, K.: *Bareboat charter und Bareboatregistrierung*, s. 21; Algantürk Light, S. D.: "Gemi İşletme Müteahhidinin Tescili", s.153.

¹⁹⁵ Çetingil, E.: "Finansal Kiralama Konusu Gemiler", s. 11; Can, M.: "Mülkiyeti Finansal Kiralama Şirketine Ait Gemiler Üzerinde Gemi Alacaklısı Hakkının Doğup Doğmayacağı Meselesi"(Finansal Kiralama), XVI. Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu (14 Mayıs 1999) Ankara 1999, s. 203; Ülgener, F.: "Gemi İşletme Müteahhidi", s.12; Algantürk Light, S. D.: "Gemi İşletme Müteahhidinin Tescili", s.154.

¹⁹⁶ Kiracının üçüncü kişilere karşı sorumluluğu esas olarak gemi sahibinininki gibidir. Bkz. Gebb, S. A.: "The Demise Charter: A Conceptual and Practical Analysis", s. 765; Can, M.: "Finansal Kiralama", s. 203.

¹⁹⁷ Schocnbaum, T. J.: *Admiralty and Maritime Law*, Fourth Edition, 2004, s. 671; Gaskell, N. / Asariotis, R. / Baatz, Y.: *Bills of Lading: Law and Contracts*, s. 104.

¹⁹⁸ Fakat kiracı kiraladığı gemiyi deniz ticaretinde kullanmaz ise gemi işletme müteahhidi vasfını kazanamamaktadır. Bkz. Ülgener, F.: "Gemi İşletme Müteahhidi", s.14.

üçüncü kişilerle olan ilişkilerinde, donatan gibi sorumlu kabul edilmesi daha doğru olur. TTK'nın 1061(2). maddesinin de donatan sayılmak için kendisinin olmayan bir gemiyi menfaat sağlamak amacıyla suda “kullanma”yı esas aldığı görülmektedir.

Gemi kira sözleşmesinin, kiraya vereni gibi, kiracısı birden fazla kişi olabilir. Bu durumda kira sözleşmesinde kiracıların müteselsil sorumluluğu açıkça veya örtülü olarak kabul edilmemişse veya bu husus hal ve şartlardan da çıkarılmıyorsa kiracıların borçluluğu kısımdır¹⁹⁹ ve dolayısıyla kiracılar kira bedeli dolayısıyla iç ilişkilerindeki payları oranında sorumlu tutulur²⁰⁰. Gemi, kiracılardan biri veya hepsi bakımından ticari bir amaçla kiralanmış ise durum farklıdır. Nitekim Türk Ticaret Kanununun “Teselsül karinesi”ni düzenleyen 7(1). maddesi uyarınca ticari bir iş dolayısıyla birden fazla kişinin ortak borçlu olması durumunda bunlar arasında müteselsil borçluluk esastır²⁰¹. Bu nedenle birden fazla kişi, içlerinden yalnız biri veya hepsi için ticari niteliği haiz bir iş dolayısıyla, gemi kira sözleşmesi akdederlerse kanunda veya sözleşmede aksi öngörülmedikçe kira bedeli dolayısıyla kiraya verene karşı müteselsilen sorumlu olurlar²⁰².

III. HUKUKİ NİTELİĞİ

Hukukî niteliği bakımından ele alındığında gemi kira sözleşmesinin adi kira sözleşmesi gibi²⁰³; rızai, ivazlı ve tam iki tarafa borç yükleyen bir sözleşme olduğu söylenebilir²⁰⁴. Gemi kira sözleşmesi “rızai sözleşme”dir. Bu nedenle tarafların sözleşmenin esaslı noktalarına ilişkin birbirine uygun iradelerini beyan etmeleri sözleşmenin kurulabilmesi için yeterlidir. Tarafların sözleşmenin tali noktaları üzerinde uyuşmamaları, TBK'nın 12. maddesi uyarınca sözleşmenin kurulmasına engel oluşturmaz.

¹⁹⁹ Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 186.

²⁰⁰ Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 32, 33; Tandoğan, H.: *Özel Borç İlişkileri*, C II, s. 108.

²⁰¹ Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 32; Tandoğan, H.: *Özel Borç İlişkileri*, C II, s. 108 ve 109.

²⁰² Sözleşmenin kiracı tarafı birden fazla kişiden oluşmaktaysa ve sözleşme ticari nitelikli bir kira sözleşmesi ise bunlar arasında müteselsil sorumluluk söz konusudur. Bkz. Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 186.

²⁰³ Ülgener, F.: “Gemi İşletme Müteahhidi”, s.12; Buz, V.: *Borçlunun Temerrüdünde Sözleşmeden Dönme*, Ankara 1998, s. 98.

²⁰⁴ Altaş, H.: *Hasılat ve Şirket Kirası*, s. 46.

Gemi kira sözleşmesi “ivazlı sözleşmeler”dendir. Nitekim kiraya verenin gemi kira sözleşmesi yoluyla gemisinin kullanımını belirli bir süre kiracıya bırakmaktaki menfaati, bu kullanım dolayısıyla alacağı kira bedelidir. TTK’nın 1119(1). maddesinde geminin “kira bedeli” karşılığında kira sözleşmesine konu edileceğini düzenlemektedir. Bu nedenle geminin kullanımının ivazsız²⁰⁵ devri durumunda, gemi kira sözleşmesi değil, diğer özelliklerini de taşımak şartıyla²⁰⁶, TBK’nın 379. maddesinde tanımlanan kullanım ödücü sözleşmesi söz konusu olabilir.

Gemi kira sözleşmesinde taraflardan birinin borcu aynı zamanda diğer tarafın alacağını oluşturmaktadır. Bu nedenle gemi kira sözleşmesi “tam iki tarafa borç yükleyen” sözleşmedir. Bu sözleşmede geminin kullanımının geçici bir süre için devri, kiraya verenin borcu iken, kiracının alacağıdır; benzer bir şekilde kira bedelinin ödenmesi kiracının borcu iken, kiraya verenin alacağıdır.

Gemi kira sözleşmesi “sürekli borç ilişkisi” doğuran sözleşmelerdendir²⁰⁷. Bu niteliğinden dolayı, taraflar bazı edimlerini bir anda ifa etseler bile, geminin kullanımının bırakılması belirli bir süreyi kapsayacağından tarafların özellikle de kiracının menfaati sözleşme süresince devam eder.

IV. UYGULANACAK HUKUK

Gemi kira sözleşmesi ilişkin olarak Türk Ticaret Kanununda yer alan hükümler yedek hukuk kuralı niteliğindedir. Bu nedenle taraflar, gemi kira sözleşmesine farklı hükümlerin uygulanmasını kararlaştırmakta serbesttir. Böyle bir belirleme yapılmamış ise sözleşmeye Türk Ticaret Kanunu ve TTK’nın 1130. maddesinde yapılan yollama gereğince TBK’nın adi kira sözleşmesine ilişkin hükümleri uygulanır. Bununla birlikte geminin, gemi kira sözleşmesi dışında bir sözleşmeye konu edilmesi halinde sözleşmeye uygulanacak hükümler de buna göre belirlenir. Örneğin geminin TBK’nın

²⁰⁵ “Bu ivaz unsuru, kirayı ariyet ve karzdan ayırır.” Bkz. Tandoğan, H.: *Borçlar Hukuku, Özel Borç İlişkileri, C II, İstisna (Eser) ve Vekalet Sözleşmeleri, Vekaletsiz İş Görme, Kefalet ve Garanti Sözleşmeleri*, B II, Ankara 1982, s. 14 (*Özel Borç İlişkileri, C II*).

²⁰⁶ TBK’nın 380(2). maddesi uyarınca “Ödünç alan, ödünç konusunu başkasına kullanıramaz.” Bu nedenle konusu gemi olan ivazsız bir kullanımı devir sözleşmesinin kullanım ödücü olarak nitelendirilebilmesi için ödünç alan tarafın ödünç konusu gemiyi bir başkasına kullandırma hakkının bulunmaması gerekir.

²⁰⁷ Dimigen, K.: *Bareboat charter und Bareboatregistrierung*, s. 23.

357 vd. maddesinde düzenlenen “ürün (hasılat) kirası”na konu edilmesi mümkündür. Özellikle ticaret gemileri TBK’nın 357(1). maddesi anlamında “ürün veren bir şey” niteliğinde olduğundan bunlar ürün kira sözleşmesi ile kiraya verilebilir. Bu durumda sözleşmeye TBK’nın 357 vd. maddesinde yer alan ürün kirasına ilişkin hükümler uygulanır²⁰⁸.

TBK’nın 26. maddesi uyarınca, taraflar bir sözleşmenin içeriğini kanunda öngörülen sınırlar içerisinde özgürce belirleyebilme hakkına sahiptir. Borçlar hukukunun genel kabul görmüş ilkelerinden olan ve kısaca “sözleşme özgürlüğü” ilkesi olarak ifade edilen bu ilkenin bir diğer görünümü de tarafların kanunda öngörülen sınırlar içerisinde sözleşmeye uygulanacak hukuku belirleyebilmesidir²⁰⁹. Nitekim bu husus, 5718 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanunun²¹⁰ 24(1). maddesinde yer alan “*Sözleşmeden doğan borç ilişkileri tarafların açık olarak seçtikleri hukuka tâbidir.*” hükmü ile ifade edilmiştir.

Tarafları sözleşmeye uygulanacak hukuku belirlemeye yönelten çeşitli etkenler vardır. Bu, bazen sözleşme konusunun ulusal mevzuatta yeterince düzenlenmemiş olması veya sözleşme konusunda uluslararası kabul görmüş kuralların sözleşmeye uygulanmasını sağlamak olabileceği gibi, bazen de sözleşmedeki yabancılik unsuruna bağlı olan ve tarafların farklı ülke vatandaşı olmaları, bu ülkelerdeki mevzuatın yeknesak olmaması²¹¹ veya yapılan sözleşmenin uluslararası niteliğe sahip olmasından

²⁰⁸ Bir geminin ürün kirasına konu edilmesi halinde artık gemi kira sözleşmesinin varlığından bahsedilemez. Nitekim her iki sözleşmenin unsurları ve taraflarına getirdikleri yükümlülükler benzer özellikler taşıyorsa da birbirinden tamamen farklıdır. Burada gemi kira sözleşmesine konu olan bir geminin kira bedelinin, TBK’nın 357(2). maddesi anlamında belirlenmesinin sözleşmeyi ürün kirası haline getirip getirmeyeceği hususu akla gelebilir. Nitekim TBK’nın 357(2). maddesinde düzenlenen “Ürüne katılmalı kira, kira bedelinin devşirilecek ürünün belli bir oranı olarak kararlaştırıldığı ürün kirasıdır.” hükmüne benzer şekilde geminin kira bedelinin ondan elde edilecek kazanç üzerinden belirli bir oran olarak belirlenmesi mümkündür. Fakat ürün kirası, TBK’nın 364. maddesinde düzenlenen “kiracının kiralananı kullanma ve işletme borcu” gibi gemi kira sözleşmesine tamamen yabancı hükümler getirmektedir. Bu nedenle sırf kira bedelinin belirlenmesi usulüne bakılarak sözleşmenin aslında bir ürün kirası olduğu sonucuna varılamaz. Benzer şekilde ürün veren bir taşınırın, ürünlerinden yararlanılmak üzere kiraya verilmesi halinde sözleşme ürün kirası; aksi halde adi kira niteliğindedir. Ayrıca bkz. Tandoğan, H.: *Özel Borç İlişkileri*, C II, s. 4.

²⁰⁹ Toker, A. G.: *Yabancı Unsurlu Teminat Mektubu Sözleşmesine Uygulanacak Hukuk*, DEÜHFD, C. 12, Özel Sayı, 2010, s. 1023, 1024 (*Uygulanacak Hukuk*).

²¹⁰ 12/12/2007 tarihli ve 26728 sayılı Resmî Gazete

²¹¹ Trowbridge, C. L.: “History, Development, and Characteristics of the Charter Concept”, s. 746.

kaynaklanır²¹². Uygulanacak hukukun taraflarca belirlenmesi özellikle yabancılık unsuruna sahip sözleşmelerde önem arz eder. Bu sayede tarafların farklı ülke vatandaşı olduğu durumlarda karşı tarafın hukukunun tam bilinmemesinden kaynaklanan sakıncalar bertaraf edildiği gibi, uluslararası kabul görmüş kurallara duyulan güven, sözleşme ilişkisine de yansıtılır²¹³.

Gemi kira sözleşmeleri genellikle taraflarından kaynaklanan bir yabancılık unsuru²¹⁴ taşır²¹⁵. Ayrıca bu sözleşmenin Türk Ticaret Kanunu öncesi dönemde mevzuatımızda yeterince düzenlenmemiş olması ve bu tür sözleşmelerin çoğunlukla İngiliz hukukunun etkisi altında kalınarak²¹⁶ ve Dünya çapında yaygın olarak uygulanan tip sözleşmeler esas alınarak düzenlenmesi nedeniyle bu sözleşmelerde de uygulanacak hukukun taraflarca ayrıca belirlenmesi yoluna gidilmektedir. Gemi kira sözleşmesinde uygulanacak hukukun belirlenmesinin aşağıda sırayla değinileceği üzere iki ayrı görünümü bulunmaktadır. Bunlardan birincisi sözleşmenin yürütülmesi ve yorumlanması için uygulanması belirlenen maddi hukuk; ikincisi ise sözleşmeden kaynaklanan uyuşmazlıkların çözüm yöntemi ve buna uygulanacak usul hukukudur.

Kira sözleşmesi veya gemi kira sözleşmesi Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanununda ayrıca düzenlenmediğinden²¹⁷ gemi kira sözleşmesinde uygulanacak hukukun belirlenmesi hakkında Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul

²¹² Uluslararası nitelikteki bu tür problemleri engellemenin iki temel yolu bulunmaktadır: Birincisi uygulanacak hukuku açıkça belirlemek; ikincisi ise detaylı ve yüksek standartlara sahip klotlar içeren charter parti formlarını geliştirmek. Bkz. Gram, P.: "Chartering Problems from an International Point of View", Tulane Law Review, Vol. 49, N. 4, 1974-1975, s. 1076.

²¹³ "Yabancı unsurlu borç ilişkileri bakımından hukuk seçimi, taraflar arasındaki ilişkilerin güven ve istikrarını sağladığı gibi ileride ortaya çıkabilecek ihtilaflarda uygulanacak hukukun tespiti konusunda yargı merciinin işini kolaylaştırmaktadır" Bkz. Toker, A. G.: Uygulanacak Hukuk, s. 1024, 1025.

²¹⁴ "Taraflar arasındaki hukuki ilişki, birden çok hukuk sistemiyle ilgiliyse yabancı unsurun varlığı kabul edilmektedir." Bkz. Toker, A. G.: Uygulanacak Hukuk, s. 993.

²¹⁵ Aslında, "Gemilere ilişkin uyuşmazlıkların büyük çoğunluğu, bir "yabancılık" unsuru içermektedir." Bkz. Atamer, K.: "Gemilerde Ayni Haklara ve Cebri İcraya Uygulanacak Hukuk", s. 75.

²¹⁶ Ünan, S.: "Bareboat and Time Charters in the New Turkish Commercial Code", s. 30; Algantürk Light, S. D.: "Gemi İşletme Müteahhidinin Tescili", s.151.

²¹⁷ Buna karşılık taşınmazlara ilişkin sözleşmeler, tüketici sözleşmeleri, iş sözleşmeleri, fıkri mülkiyet haklarına ilişkin sözleşmeler ve eşyanın taşınmasına ilişkin sözleşmelerde uygulanacak hukukun belirlenmesine ilişkin hükümler MÖHUK'un 25 ilâ 29. maddelerinde ayrıca düzenlenmektedir. Bkz. Toker, A. G.: Uygulanacak Hukuk, s. 1021, 1022.

Hukuku Hakkında Kanunun “Sözleşmeden doğan borç ilişkilerinde uygulanacak hukuk” başlıklı 24. maddesi uygulama alanı bulur²¹⁸.

Bu kapsamda taraflar gemi kira sözleşmesine uygulanacak hukuku²¹⁹ sözleşme öncesinde, sırasında veya sonrasında her zaman belirleyebilir veya değiştirilebilir. Uygulanacak hukukun belirlenmesi sözleşmenin kurulmasından sonra yapılmış ise, bu belirleme MÖHUK’un 24(3). maddesi uyarınca, üçüncü kişilerin hakları saklı kalmak kaydıyla ve geriye etkili olarak geçerlidir. Bu nedenle sözleşmenin kurulmasından sonra yeni belirlenen hukuk ile eskisi birbirinden farklı ise, sözleşmenin meydana gelmesi ve geçerliliğine eski; sözleşmenin hükümlerine ise sonradan belirlenen yeni hukuk uygulanır²²⁰. Taraflar belirlenen hukukun sözleşmenin tamamına olduğu gibi bir kısmına uygulanmasını da kararlaştırabilir. Söz konusu belirleme belirli bir geçerlilik şekline tâbi olmadığı için²²¹ açıkça veya örtülü olarak yapılabilir. Ayrıca tarafların sözleşme hükümlerinden veya hâlin şartlarından tereddüde yer vermeyecek biçimde hukuk seçiminde bulundukları anlaşılmalıdır²²².

Sözleşmeye uygulanacak hukuk, taraflarca açıkça veya örtülü olarak belirlenmemişse sözleşmeden doğan ilişkiye, sözleşmeyle “en sıkı ilişkili olan hukuk” uygulanır. MÖHUK’un 24(4). maddesi uyarınca, sözleşmeyle en sıkı ilişkili olan hukuk, karakteristik edim²²³ borçlusunun, sözleşmenin kuruluşu sırasındaki mutat meskeni hukuku, ticarî veya meslekî faaliyetler gereği kurulan sözleşmelerde ise karakteristik edim borçlusunun işyeri, bulunmadığı takdirde yerleşim yeri hukuku,

²¹⁸ Toker, A. G.: *Uygulanacak Hukuk*, s. 1021.

²¹⁹ MÖHUK’un 2(4). maddesi uyarınca taraflara uygulanacak hukuku seçme imkânı verilen hâllerde, taraflarca aksi açıkça kararlaştırılmadıkça seçilen hukukun, kanunlar ihtilafı kuralları değil, maddî hukuk hükümleri uygulanır. Bkz. Toker, A. G.: *Uygulanacak Hukuk*, s. 1047.

²²⁰ Toker, A. G.: *Uygulanacak Hukuk*, s. 1034, 1035.

²²¹ Toker, A. G.: *Uygulanacak Hukuk*, s. 1028.

²²² “Bunun için ise tarafların bu yöndeki sözleşmeye yansıyan iradelerinin tespiti yeterlidir”. Bkz. Toker, A. G.: *Uygulanacak Hukuk*, s. 1029.

²²³ “Öğretide karakteristik edim, sözleşmeye hukuki özelliğini veren, ona damgasını vuran, ilişkide rizikolu olduğu kabul edilen edim olarak açıklanmaktadır.” Bkz. Toker, A. G.: *Uygulanacak Hukuk*, s. 1037.

karakteristik edim borçlusunun birden çok işyeri varsa söz konusu sözleşmeyle en sıkı ilişki içinde bulunan işyeri hukuku olarak kabul edilir²²⁴.

Gemi kira sözleşmesinin karakteristik edimi²²⁵, geminin kiracıya teslimidir. Bu borcu ifa edecek olan borçlu, kiraya verendir. Bu halde duruma göre, kiraya verenin mutat meskeni, işyeri, yerleşim yeri veya sözleşmeyle en sıkı ilişki içinde bulunan işyeri hukuku sözleşmeye uygulanacak hukuk olarak kabul edilir. Ancak hâlin bütün şartlarına göre sözleşmeyle “daha sıkı ilişkili bir hukukun” bulunması hâlinde sözleşme, bu hukuka tâbi olur. Buna göre sözleşmenin ifa yeri, dili, kuruluş yeri, tarafların ortak mutat meskeni veya ortak yerleşim yeri, yetki sözleşmesinin varlığı gibi durumlardan sözleşmenin bu yer hukukları ile daha sıkı ilişkili olduğu anlaşılırsa bu yer hukuku sözleşmeye uygulanır²²⁶.

Yukarıda belirtilen esaslar çerçevesinde belirlenen ve gemi kira sözleşmesine uygulanacak olan hukuku hâkim re’sen uygular. Belirlenen hukuk yabancı bir hukuk ise ve bu hukukun olaya ilişkin hükümlerinin tüm araştırmalara rağmen tespit edilememesi hâlinde, MÖHUK’un 2(2). maddesi gereğince Türk hukuku uygulanır. Diğer taraftan yetkili yabancı hukukun belirli bir olaya uygulanan hükmünün Türk kamu düzenine açıkça aykırı olması hâlinde, MÖHUK’un 5(1). maddesi gereğince bu hüküm uygulanmaz; gerekli görülen hâllerde Türk hukuku uygulanır.

Ayrıca gemi kira sözleşmesi yabancılık unsuru taşıyorsa taraflar sözleşmeden doğan uyuşmazlıkların yabancı bir devletin mahkemesinde görülmesi konusunda bir “yetki anlaşması”²²⁷ yapabilirler²²⁸. Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanunda yetki anlaşmasının şekline ilişkin bir düzenleme yoktur. Ancak bu durum yetki anlaşmasının sözlü, yazılı veya örtülü olarak yapılabileceği anlamına da

²²⁴ MÖHUK’un 3. maddesi uyarınca yetkili hukukun vatandaşlık, yerleşim yeri veya mutat mesken esaslarına göre tayin edildiği hâllerde, aksine hüküm olmadıkça, dava tarihindeki vatandaşlık, yerleşim yeri veya mutat mesken esas alınır.

²²⁵ “... kira sözleşmesinde kiraya verenin, ... edimi karakteristik edimdir.” Bkz. Toker, A. G.: *Uygulanacak Hukuk*, s. 1037.

²²⁶ Toker, A. G.: *Uygulanacak Hukuk*, s. 1041.

²²⁷ Buna karşılık MÖHUK’un 44, 45 ve 46. maddelerinde belirlenen iş sözleşmesi ve iş ilişkisi davaları, tüketici sözleşmesine ilişkin davalar ve sigorta sözleşmesine ilişkin davalar hakkındaki mahkemelerin yetkisi MÖHUK’un 47(2). maddesi uyarınca tarafların anlaşmasıyla değiştirilemez.

²²⁸ Bkz. Yargıtay 11. HD., 13.05.2013, E. 2012/9707, K. 2013/9076.

gelmemektedir. Çünkü MÖHUK'un 47(1). maddesi bu tür bir anlaşmanın, yazılı olarak ortaya konmasını geçerlilik koşulu olarak düzenlemektedir.

Sözleşmeye uygulanacak hukukun seçimi çoğunlukla sözleşme hükümleri arasında yer alan özel bir kayıtla yapılır²²⁹. Diğer deniz ticareti sözleşmelerinde olduğu gibi gemi kira sözleşmesinde de sözleşmenin yürütülmesinde uygulanacak hukuk veya sözleşmeden kaynaklanan uyuşmazlıkların çözümünde uygulanacak hukuk bu sözleşmelere konulan kayıtlarla yapılmaktadır.

Gemi kira sözleşmesi için kullanılan en güncel tip sözleşme olan BARECON 2001'in "Uyuşmazlık Çözümü" isimli 30. klozu, sözleşmenin yürütülmesi ve sözleşmeden kaynaklanan uyuşmazlıkların çözümü konusunda taraflara dört farklı seçenek sunmaktadır:

(i) Sözleşme İngiliz hukukuna göre yürütülür ve sözleşmeden kaynaklanan uyuşmazlıklar 1996 tarihli Tahkim Kanununa göre Londra hakem heyetine götürülür.

(ii) Sözleşme 9 Sayılı Amerika Birleşik Devletleri Kanunu ve Amerika Birleşik Devletleri Deniz Ticaret Hukukuna göre yürütülür ve sözleşmeden kaynaklanan uyuşmazlıklar New York'taki hakem heyetine götürülür.

(iii) Sözleşme taraflarca birlikte kararlaştırılan yer hukukuna göre yürütülür ve sözleşmeden kaynaklanan uyuşmazlıklar bu yerdeki hakem heyetine götürülür.

(iv) İlk üç seçeneğe rağmen veya bu seçeneklere göre tahkim süreci başlamış olsa bile taraflar her zaman sözleşmeyle ilgili veya ondan kaynaklanan anlaşmazlık veya uyuşmazlıklarını arabulucuya götürmeye karar verebilirler.

Taraflar BARECON 2001'in bu klozu ile gemi kira sözleşmesinde, sözleşmenin yürütülmesinde uygulanacak hukuku veya sözleşmeden kaynaklanan uyuşmazlıkların çözümünde uygulanacak hukuku 35 numaralı kutuya yazarak belirleme imkânına sahiptir.

²²⁹ Toker, A. G.: *Uygulanacak Hukuk*, s. 1029.

V. TÜRLERİ

A) ÇIPLAK GEMİ KİRA SÖZLEŞMESİ

Çıplak gemi kira sözleşmesi (*Bareboat Charter Contract*)²³⁰, kiraya verenin gemiyi, adamları, yakıtı²³¹ ve kumanyası ile donatılmaksızın kiracıya kullandırmayı taahhüt ettiği bir gemi kira sözleşmesidir²³². Sözleşmenin doğal yapısı gereğince kiraya veren sözleşme süresince geminin teknik ve ticari idaresini kiracıya bırakır²³³. Ancak çıplak gemi kira sözleşmesi kiracının yapacağı ayrı bir hizmet sözleşmesi ile kiraya verenin adamlarının hizmetinden yararlanmasına engel değildir. Bu nedenle sözleşme süresince kiracı gemisini bizzat istihdam ettiği kendi adamları²³⁴ veya kiraya verenin, kiracının emrine verdiği, adamları aracılığı ile kullanılabilir²³⁵. İkinci durumda kiracı

²³⁰ Doktrinde sözleşme “Çıplak/Boş Gemi Çarteri/Kirası” olarak da adlandırılmaktadır. Bkz. Sözer, B.: *Deniz Ticareti Hukuku, Gemi-Donatan-Taşıyan ve Deniz Ticareti Hukuku’nda Sorumluluk Rejimi*, İstanbul 2011, s. 554 (*Deniz Ticareti Hukuku*); Tekil’e göre “*Bare Boat Charter*’da geminin gerçekten çıplak değil, teçhizatı ile de olsa, yalnız kendisinin kiralanmış bulunması söz konusudur.” Bkz. Tekil, F.: *Deniz Hukuku*, s. 234.

²³¹ Dimigen, K.: *Bareboat charter und Bareboatregistrierung*, s. 3.

²³² Okay, S.: *Deniz Ticareti Hukuku II*, s. 3; Cooke, J. / Kimball, D. / Young, T. / Martowski, D. / Taylor, A. / Lambert, L.: *Voyage Charters*, London 2001, s. 3; “...gemi genellikle çıplak değil teçhizatı ile birlikte kiralanmaktadır. O bakımdan buradaki “çıplak kiralama” sözünden münhasıran geminin personelsiz kiralanmış bulunduğu anlamı çıkarılmalıdır.” Bkz. Tekil, F.: *Deniz Hukuku*, s. 233; Diğer taraftan Ülgener’e göre; “*Bareboat charter*”: Bu tür gemi kirasında gemi işletme müteahhidi gemiyi ya personeli ile birlikte kiralamakta, ya da bunları sonradan kendisi tayin etmektedir.” Bkz. Ülgener, F.: *Çarter Sözleşmeleri I*, s. 35; “Gemi gerçek anlamıyla çıplak ya da boş olarak teslim edilir. Gemi adamları bulunmaz, gemide yakıt, kumanya ve su da yoktur. Eğer gemi teslim aşamasının tamamlanması için belli bir miktar yakıt ile getirildi ise, malik bu miktar yakıtın bedelini dahi ayrıca tahsil eder veya gemi sözleşme sona erdiğinde, aynı cins ve miktar yakıt ile iade edilir.” Bkz. Sözer, B.: *Deniz Ticareti Hukuku*, s. 555.

²³³ Dimigen, K.: *Bareboat charter und Bareboatregistrierung*, s. 3; Ülgener, F.: “Gemi İşletme Müteahhidi”, s.12; Gorton, L. / Ihre, R. / Sandevrn, A. / Hillenius, P.: *Shipbroking and Chartering Practice*, s. 112; Algantürk Light, S. D.: “Gemi İşletme Müteahhidinin Tescili”, s.153.

²³⁴ Schocenbaum, T. J.: *Admiralty and Maritime Law*, s. 671; Cooke, J. / Kimball, D. / Young, T. / Martowski, D. / Taylor, A. / Lambert, L.: *Voyage Charters*, s. 3

²³⁵ Dolayısıyla kiracı Türk hukuku bakımından gemi işletme müteahhidi sıfatını kazanır. Bkz. Sözer, B.: *Deniz Ticareti Hukuku*, s. 555; Trowbridge, C. L.: “History, Development, and Characteristics of the Charter Concept”, *Tulane Law Review*, Vol. 49, N. 4, May 1975, s. 748; Bu nedenle çıplak gemi kira sözleşmesinde kiracı istihdam ettiği gemi adamlarının ücretlerinin yanı sıra geminin bakımı, tamiri ve işletilmesi için gerekli yakıt ve kumanyasının sağlanmasından da sorumludur. Bkz. Davis, M.: *Bareboat Charters*, Second Edition, London - Singapore 2005, s. 167; Sözer, B.: *Deniz Ticareti Hukuku*, s. 555; Luddeke, C.: *Practical Guides Marine Claims (A Guide for The Handling and Prevention of Marine Claims)*, Second Edition, 1996, 205; Cooke, J. / Kimball, D. / Young, T. / Martowski, D. / Taylor, A. / Lambert, L.: *Voyage Charters*, s. 3; Gorton, L. / Ihre, R. / Sandevrn, A. / Hillenius, P.: *Shipbroking and Chartering Practice*, s. 119; Odeke, A.: *Are Bareboat Charter Registrations Flag of Convenience*, Prof. Dr. Turgut Kalpsüz’e Armağanı, 2003, s. 333; King, B. A.: “Ships as Property: Maritime Transactions in State and Federal Law”, s. 1266.

kendisi adam bulmak yerine gemiyi kiraya verenin adamları ile kullanır²³⁶ ve bu kişiler ile olan ilişkisinde işveren²³⁷ sıfat ve sorumluluğuna sahip olur²³⁸.

B) DONATILMIŞ GEMİ KİRA SÖZLEŞMESİ

İngilizce “*Demise charter*” veya “*Charter by demise*” olarak adlandırılan donatılmış gemi kira sözleşmesi gemi kira sözleşmesinin bir türüdür²³⁹. Çıplak gemi kira sözleşmesinde teçhizatı ile birlikte de olsa yalnızca geminin kiralınması söz konusu iken²⁴⁰, donatılmış gemi kira sözleşmesinde gemi, adamları, kumanyası ve yakıtı ile donatılmış olarak²⁴¹ kiralanmaktadır²⁴². Sözleşmeleri birbirinden ayıran özellik ise çıplak gemi kira sözleşmesine eklenen “*management agreement*” klotur²⁴³. Bu klot ile kiraya veren geminin kullanımını kiracıya bırakmanın yanında, alacağı işletme ücreti (*management fee*) karşılığında kiracıyı temsilen gemiyi gemi adamları, kumanyası ve yakıtı ile donatma yükümlülüğü altına da girmektedir²⁴⁴.

²³⁶ Sözer, B.: *Deniz Ticareti Hukuku*, s. 555.

²³⁷ Ülgener, F.: “Gemi İşletme Müteahhidi”, s.12; Kar, B.: *Deniz İş Hukuku (Ders Kitabı)*, Ankara 2014, s. 139.

²³⁸ “*Bare boat Charter’da kaptan ve gemi adamları hukuki alanda asla kiraya veren tarafından atanmış olmadıkları Demise Charter’de böyle bir atama kural olmamakla beraber mümkündür.*” Bkz. Tekil, F.: *Deniz Hukuku*, s. 234.

²³⁹ Aslında demise charter sıklıkla bareboat olarak anılır. Bkz. Gebb, S. A.: “The Demise Charter: A Conceptual and Practical Analysis”, s. 766; Akıncı, S.: *Navlun Mukaveleleri*, s. 13, 14, dn. 2, Bonnick, *Gram on Chartering Documents*, s. 82; Wilford, M./ Coghlin, T./ Healy, N. J./ Kimball, J. D.: *Time Charters London 1982*, s. 368; LeRoy, L.: “Damages Arising from Breach of Contract, Loss of Revenue, and Indirect Damages”, s. 763; King, B. A.: “Ships as Property: Maritime Transactions in State and Federal Law”, s. 1266.

²⁴⁰ Wilford, M./ Coghlin, T./ Healy, N. J./ Kimball, J. D.: *Time Charters*, s. 368.

²⁴¹ Bkz. Yargıtay 11. HD., 11.10.2012, E. 2011/8537, K. 2012/15837.

²⁴² Tekil, F.: *Deniz Hukuku*, s. 234; Bedük, M. N.: *Deniz İş Sözleşmesi*, Bursa 2012, s. 115; Donatılmış gemi kira sözleşmesinde gemi adamları kiraya veren tarafından temin edilmiş olsa da geminin hem teknik hem de ticari idaresi kiracıya aittir. Bkz. Trowbridge, C. L.: “History, Development, and Characteristics of the Charter Concept”, s. 748.

²⁴³ “*Buna göre taraflar “bareboat charter” formuna koyacakları bir “management agreement” klotu ile sözleşmeyi veya “charter by demise” şekline dönüştürebilmektedir.*” Bkz. Ülgener, F.: *Çarter Sözleşmeleri I*, s. 35; Ülgener, F.: “Gemi İşletme Müteahhidi”, s.19.

²⁴⁴ Ülgener, F.: *Çarter Sözleşmeleri I*, s. 36; Ülgener, F.: “Gemi İşletme Müteahhidi”, s.19; Algantürk Light, S. D.: “Gemi İşletme Müteahhidinin Tescili”, s.151.

VI. BENZER SÖZLEŞMELERLE KARŞILAŞTIRILMASI

A) FİNANSAL KİRA SÖZLEŞMESİ

Finansal kira (leasing) sözleşmesi, kullanımına ihtiyaç duyulan malların karşılanması için başvurulmuş bir tür finansman aracıdır²⁴⁵. Bu sözleşme türü özellikle yüksek maliyetli taşınır veya taşınmaz yatırım mallarının tedarikine yöneliktir. Ancak günümüzde konut temini veya daha düşük maliyetli tüketici ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla da sıklıkla kullanılmaktadır²⁴⁶.

Finansal kira sözleşmesinde esas olan sözleşme konusu malın doğrudan doğruya kiraya veren tarafından veya kiracının talebi ve seçimi üzerine üçüncü bir kişiden temin edilmesi ve zilyetliğinin kiracıya kararlaştırılan süre boyunca devredilmesidir²⁴⁷. Bunun yanında kiraya verenin bizzat kiracıdan satın aldığı bir mal da finansal kira sözleşmesine konu edilebilir. Finansal kira sözleşmesine konu olan mal, kiracının talebi ve seçimi üzerine belirlenir. Sözleşmenin bu özelliği sayesinde kiracının ihtiyaç duyduğu belirli bir malın finansmanı sağlanır²⁴⁸.

Finansal kira sözleşmesi ülkemizde 6361 sayılı Finansal Kiralama, Faktoring ve Finansman Şirketleri Kanunu²⁴⁹ ile düzenlenmiştir. Bu sözleşme mevcut malların temini için yapılabileceği gibi henüz mevcut olmayan malların inşası veya imali içinde yapılabilir. Bu yöntemde kiraya veren ile kiracı arasında, malik tarafından temin edilecek veya müteahhit tarafından üretilcek bir malın²⁵⁰ zilyetliğinin ödenecek kira

²⁴⁵ Baştürk, F.: “Finansal Kiralama Sözleşmesinin Şekli ve Tescili veya Şerhi”, AUHF, C. 57, S. 4, 2008, s. 101.

²⁴⁶ Bununla birlikte FKK’nın 19. maddesi bilgisayar yazılımlarının çoğaltılmış nüshaları hariç olmak üzere patent gibi fikrî ve sınai hakların finansal kira sözleşmesine konu edilemeyeceğini düzenlemektedir.

²⁴⁷ Dimigen, K.: *Bareboat charter und Bareboatregistrierung*, s. 28.

²⁴⁸ FKK 15(1). maddesinde kiracının, finansal kiralama konusu maldaki zilyetliğini bir başkasına devredemeyeceğini düzenledikten sonra takip eden fıkralarında, tüketicilerin konut edinmesine veya yatırımlara finansman sağlayan finansal kiralama işlemlerinde kiracının, kiracılık sıfatını ve/veya sözleşmeden doğan hak ve/veya yükümlülüklerini, kiralaya verenden yazılı izin alınması kaydıyla devredebileceğini ve konut finansmanı kapsamında yapılan finansal kiralama işlemlerinde kiracının, kiraya verene bilgi vermek, diğer finansal kiralama işlemlerinde ise sözleşmede hüküm bulunmak kaydıyla finansal kiralama konusu malın zilyetliğini bir başkasına devredebileceğini düzenlemektedir.

²⁴⁹ 13/12/2012 tarihli ve 28496 sayılı Resmî Gazete

²⁵⁰ Finansal kira sözleşmesinin konusu henüz mevcut olmayan mallar ise bu durumda kanun koyucu FKK’nın 20. maddesi ile bu malların imal veya inşa edilerek kiracıya teslimi için bir üst sınır belirlemektedir. Bu hüküm uyarınca sözleşmede aksi belirtilmediği takdirde, sözleşme konusu malın sözleşme tarihinden itibaren iki yıl içinde kiracıya teslim edilmesi zorunludur.

bedeli karşılığında belirli bir süre için kiracıya devredilmesi öngörülür. Bu durumda sözleşmede açıkça belirtilmek kaydıyla sözleşme konusu mal henüz imal edilmemiş veya kiracıya teslim edilmemiş olsa dahi, sözleşme tarihinden başlamak üzere kira bedelleri tahsil edilebilir.

Finansal kira sözleşmesinde kural olarak kiracının finansal kiralama konusu maldaki zilyetliğini bir başkasına devretme hakkı yoktur. Kiracı maldaki zilyetliğini, kiracılık sıfatını veya sözleşmeden doğan hak veya yükümlülüklerini ancak kiraya verenden yazılı izin almak kaydıyla devredebilir²⁵¹.

Diğer taraftan sözleşmede aksi öngörülmemişse kiraya veren, malın mülkiyetini üçüncü bir kişiye devredemez. Sözleşmede devir öngörülmüş olsa bile sözleşmeye konu mal ancak başka bir kiraya verene devredilebilir. Devralan, kiracı ile daha önceden yapılmış olan sözleşme hükümlerine uymak zorundadır. Burada kiracı, malikin değişmesi ile ortaya çıkacak risklerden korumak amacıyla kanuni halefiyet imkanı getirilmiştir²⁵². Zira devrin kiracıya karşı geçerli olması için, devrin sözleşmede öngörülmüş olması tek başına yeterli değildir. Aynı zamanda FKK'nın 27(1). maddesi gereğince kiracının devirden haberdar edilmesi gereklidir.

Finansal kira sözleşmesi için kanunda belirlenmiş asgari bir sözleşme süresi²⁵³ veya kira bedeli²⁵⁴ yoktur. Bununla birlikte kira konusu “malın ekonomik ömrü”²⁵⁵ ve

²⁵¹ 6361 sayılı Kanun ile mülga olan 3226 sayılı Finansal Kiralama Kanununun 15(3). maddesi uyarınca sözleşmede hüküm bulunmak kaydıyla kiracı finansal kiralama konusu malın zilyetliğini bir başkasına devredebilmekteydi. 6361 sayılı Kanun ise bu konuda kiraya verenden yazılı izin alınmasını düzenleyerek kiracının finansal kiralama konusu malın zilyetliğini bir başkasına devredebilmesini daha ağırlaştırmıştır. Mülga FKK için bkz. 28/06/1985 tarihli ve 18795 sayılı Resmî Gazete

²⁵² FKK'nın 27. maddesi ile finansal kira sözleşmesinin konusu olan bir malın mülkiyetini devralan üçüncü kişinin kendisinden önce yapılan ve daha önce tarafı olmadığı sözleşmenin hükümlerine uymakla yükümlü tutmaktadır.

²⁵³ Mülga FKK'nın 7. maddesi uyarınca finansal kira sözleşmelerinin en az dört yıl süre ile feshedilemeyeceği hükme bağlanmaktaydı. Dolayısıyla kural olarak finansal kira sözleşmeleri dört yıldan daha az bir süre için kurulamamaktaydı. Bu kuralın istisnası ise doğrudan Kanun tarafından getirilmiş ve 31/5/2012 tarihli ve 6321 sayılı Kanunun 4. maddesi ile Finansal Kiralama Kanununa bir Ek Madde eklenmek suretiyle, yolcu ve yük taşıma faaliyetinde bulunan hava yolu şirketlerine hava taşıma araçlarının, motorlarının ve bunların aksam ve parçalarının; kurulu bulunulan ülke mevzuatına göre bunları kiralama yetkisini haiz olan şirket, kuruluş ve finansal kiralama şirketleri tarafından, finansal kira sözleşmesine dayalı olarak en az 2 yıl süreyle yurt dışından kiralınması işlemlerinin finansal kiralama olarak değerlendirileceği hükme bağlanmıştır. Kanununun 7. maddesi ayrıca hangi kiralama hallerinde bu sürenin kısıllacağını, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu'na (BDDK) çıkarılacak yönetmelikte belirleneceğini düzenlemektedir. BDDK 10.10.2006 tarih ve 26315 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Finansal Kiralama, Faktoring ve Finansman Şirketlerinin Kuruluş

“kira bedeli” gibi iki kıstasla yapılan her türlü kira sözleşmesi finansal kiralama değildir. Nitekim FKK’nın 3(1)(ç). maddesi uyarınca kiralama süresinin malın ekonomik ömrünün yüzde sekseninden daha büyük bir bölümünü kapsamaması veya finansal kira sözleşmesine göre yapılacak kira ödemelerinin bugünkü değerlerinin toplamının malın rayiç bedelinin yüzde doksandan daha büyük bir değeri oluşturması hâllerinden herhangi birini sağlayan kiralama işlemleri için yapılan sözleşmeler finansal kira sözleşmesi olarak nitelendirilebilir.

Finansal kira sözleşmesinde kiralama konusu malın mülkiyeti sözleşme süresince kiraya verende kalır. Fakat taraflar sözleşmede, malın mülkiyetinin kira süresi sonunda kiracıya devredilmesini veya kiracıya kira süresi sonunda malı rayiç bedelinden düşük bir bedelle satın alma hakkına sahip olmasını da kararlaştırabilirler²⁵⁶. Böylece sözleşme ile sözleşme süresi sonunda kiracının malın mülkiyetini iktisap etmesi de amaçlanabilir ki, bu sayede sözleşme ile kiracının sözleşme sonrasında ihtiyaç duyacağı bir malın finansmanı sağlanmış olur.

Finansal kira sözleşmesinin kiracı tarafı her hangi bir gerçek veya tüzel kişi olabilirken, kiraya veren tarafı ancak katılım bankaları, kalkınma ve yatırım bankaları ile finansal kiralama şirketleri olabilir²⁵⁷. Diğer taraftan sözleşmenin kurulmasında şekil serbestisi ilkesi de geçerli değildir; sözleşme taraflar arasında ancak yazılı şekilde

ve Faaliyet Esasları Hakkında Yönetmelik’in 21(1). maddesinde finansal sözleşme süreleri dört yıldan kısa olabilecek malları: “a) *Teknolojik niteliği veya ekonomik yararlanma ve işletme süresi itibarıyla kullanımının dört yıldan kısa olduğu Kurumca onaylanan mallar.* b) *Yurtiçinde ve yurtdışında yerleşik finansal kiralama şirketleri tarafından yapılan kiralama işlemlerinde, sözleşmenin ilgili düzenlemelerde yer alan haklı nedenlerle sona ermesi ya da feshi halinde, finansal kiralama sözleşmesine konu malın asgari dört yıl süresini doldurulması kaydıyla aynı kiracı veya başka bir kiracıyla yapılan finansal kiralama sözleşmesine konu olan mallar.* c) *Yurtiçinde ve yurtdışında savaş hali ile savaşa yol açabilecek durumlar veya sabotaj, yangın, ağır kaza ve tabii afetler sebebiyle zarar gören mallar ile bu sebeplerle kiralayanı ya da kiracısı zarar gören mallar.*” olarak belirlemekteydi. Bkz. Erol, A. / Yıldırım, A. E. / Toroslu, M. V.: *Tüm Yönleriyle Finansal Kiralama (Leasing)*, Ankara 2008, s.120, 121.

²⁵⁴ Mülga FKK’ da yurt içinden yapılacak finansal kiralamalarda asgari bir kira bedeli öngörmemektedir. Bununla birlikte 7(2). maddesi ile yurt dışından yapılacak finansal kiralamalarda kiralama bedelinin yıllık 25000 Amerikan Doları karşılığı Türk Lirasından az olamayacağını öngörmekteydi.

²⁵⁵ Finansal kira sözleşmesinde kararlaştırılan kira süresi çoğu zaman kiralanan şeyin ekonomik ömrü ile sınırlıdır. Bkz. Can, M.: “Finansal Kiralama”, s. 205.

²⁵⁶ Dimigen, K.: *Bareboat charter und Bareboatregistrierung*, s. 28.

²⁵⁷ Mülga FKK’nın 10. maddesi, finansal kira sözleşmesinin kiraya veren tarafının ancak anonim ortaklık şeklinde kurulmuş bir şirket olabileceğini düzenlemektedir.

yapılır²⁵⁸. Bununla birlikte taşınmaz mallara ilişkin sözleşmeler taşınmazın bulunduğu tapu kütüğünün şerhler hanesine, kendilerine mahsus özel sicili bulunan taşınır mallara dair sözleşmeler bu malların kayıtlı oldukları sicile tescil ve şerh olunur²⁵⁹. Görüldüğü üzere finansal kira sözleşmesinin sicile tescili²⁶⁰ veya şerhi kurucu değil²⁶¹ bildirici bir etkiye sahiptir ve bu sayede sözleşmenin kurulmasından sonra kiraya veren üçüncü kişilerin finansal kiralama konusu mal üzerindeki aynı hak iktisaplarından korunmuş olur²⁶².

Finansal kira sözleşmesine konu malı, dolayısıyla kiraya vereni, maddi ve hukukî rizikolardan koruyucu tedbirler de öngörülmüştür. Bu anlamda kiralama konusu malın sözleşme süresince sigorta ettirilmesi zorunludur²⁶³. Malın kimin tarafından sigorta ettirileceği sözleşme ile belirlenir ancak sigorta primleri kiracı tarafından ödenir²⁶⁴. Bunun yanında FKK'nın 28(1)-(2). maddesi ise kira konusu malı, hukukî

²⁵⁸ Finansal kira sözleşmesinin kurulmasında şekil serbestisi ilkesi daha önceden de kabul edilmemekteydi aradaki fark ise Mülga FKK'nın 8. maddesi, finansal kira sözleşmesinin düzenleme şeklinde noterlikçe yapılmasını öngörmesiydi. Bkz. Altop, A.: "Gemilere İlişkin Finansal Kiralama Sözleşmelerinin Ülkemizdeki Gelişimi ve Ortaya Çıkan Özellikli Durumlar" (Gemilere İlişkin Finansal Kiralama), Deniz Hukuku Dergisi, Y. 3 (1998), S. 3-4, s. 22; Arkan, S.: "Gemilerle İlgili Finansal Kiralamadan Doğan Bazı Sorunlar", Haluk Tandoğan'ın Hatırasına Armağan, Ankara 1990, s. 435.

²⁵⁹ Mülga FKK'nın 8. maddesi, taşınır mala dair finansal kira sözleşmelerinin, kiracının ikametgâhı noterliğinde özel sicile tescil edileceğini; gemilere dair finansal kira sözleşmelerinin ise gemi siciline şerh edileceğini açıkça düzenlemekteydi. FKK 15. maddesi ise bu hükmü gemilere dair finansal kira sözleşmelerini de kapsayacak biçimde "*kendilerine mahsus özel sicili bulunan taşınır mallara dair sözleşmeler bu malların kayıtlı oldukları sicile tescil ve şerh olunur*" hükmüyle yeniden düzenleyerek genişletmiştir.

²⁶⁰ Burada sicile şerh edilecek olan sözleşmenin kendisi değil kiracının sözleşmeden kaynaklanan yararlanma ve kullanma haklarıdır. Zira sicile sözleşmeler değil haklar tescil veya şerh edilir. Bkz. Altop, A.: "Gemilere İlişkin Finansal Kiralama", s. 23.

²⁶¹ Sözer, B.: *Gemi Finansal Kiralama Sözleşmesi*, s. 4.

²⁶² Finansal kira sözleşmesinin tescil veya şerhi ile sözleşmenin kurulmasından sonra kiraya veren üçüncü kişilerin finansal kiralama konusu mal üzerindeki aynı hak iktisaplarından korunmak istenilmesi FKK'nın 22(5). maddesi olan "(5) *Tescil veya şerhten sonra, üçüncü kişilerin finansal kiralama konusu mal üzerindeki aynı hak iktisapları kiralayana karşı ileri sürülemez.*" hükmü ile sağlanılmaya çalışılmıştır.

²⁶³ Hem Mülga FKK'nın 17. maddesi hem de FKK'nın 24. maddesi kiralama konusu malın sözleşme süresince sigorta ettirilmesini zorunlu tutulmak ve sigorta primlerinin ödenmesinden kiracıyı sorumlu tutmaktadır. Aradaki fark ise daha önce malın sigorta ettirilmesi kiraya verenin sorumluluğunda iken Finansal Kiralama Kanunu, bunun kim tarafından yapılacağının tarafların sözleşme ile belirlemesini düzenlemektedir.

²⁶⁴ Atamer, K.: "*Yeni Türk Hukuku Uyarınca, Gemi Üzerinde İpotek, İntifa, Kira ve Finansal Kira Hallerinde Sigorta İlişkileri*" (Gemi Üzerinde Sigorta İlişkileri), Yeni Türk Ticaret Kanunu'nda Deniz Sigortaları Sempozyumu, İstanbul 2012, s. 55; Somer, M.: "Başkası Hesabına Sigortanın Gerçekleşme Şekilleri", Fahman Tekil'e Armağan, İstanbul 2003, s. 46; Erol, A. / Yıldırım, A. E. / Torosl, M. V.: *Tüm Yönleriyle Finansal Kiralama*, s. 267.

rizikolardan korumak amacıyla kiracının iflası halinde iflas memurunu, büro teşkilinden önce, finansal kiralama konusu malların tefrikine; kiracı aleyhine icra yoluyla takip yapılması halinde ise, icra memurunu, finansal kiralama konusu malların takibin dışında tutulmasına karar vermekle yükümlü kılmaktadır.

Geminin finansal kira sözleşmesine konu edilmesi; bir diğer ifadeyle finansal gemi kiralama sözleşmesi elbette mümkündür. Hatta büyük miktarda sermaye gerektiren gemileri satın almak yerine bu yolla kiralamak ve deniz ticaretinde kullanmak müteşebbisler için tercih nedenidir²⁶⁵. Hukuki açıdan ise finansal kira sözleşmesi gemi kira sözleşmesine yapı itibariyle çok yakın bir sözleşmedir²⁶⁶. Özellikle her iki sözleşmede de sözleşme konusunun kullanımının kiracıya bırakılması ve sözleşme sonunda satın alma seçeneğinin²⁶⁷ bulunması bunu göstermektedir²⁶⁸. Gerçekten de gemi kira sözleşmesine kiracıya sözleşme sonunda satın alma seçeneğinin tanındığı durumlarda ödenen kira bedeli, finansal kira sözleşmesindeki gibi, geminin satın alınmasına kaynak sağlar²⁶⁹. Buna rağmen aşağıda açıklamaya çalışacağımız nedenlerden dolayı bu iki sözleşme bir biri yerine kullanılamaz.

Öncelikle gemi kira sözleşmesindeki temel amaç kira süresince geminin kullanımının kiracıya bırakılmasıdır. Finansal kira sözleşmesinde ise kiracının, özellikle kira süresi sonrasında ihtiyaç duyduğu belirli bir malın finansmanı amaçlanır. Bu nedenle finansal kira sözleşmesi genellikle, geminin bütün ticari ömrünü de kapsayacak şekilde, gemi kira sözleşmesinden daha uzun süreler için yapılır²⁷⁰.

Bunun yanında gemi kira sözleşmesinin konusunu sadece gemiler oluşturabilirken finansal kira sözleşmesinin konusunu gemi de dâhil özellikle yüksek

²⁶⁵ Can, M.: “Finansal Kiralama”, s. 206.

²⁶⁶ Hatta *Dimingen*’e göre, gemi kira sözleşmesi en fazla finansal kira sözleşmesine benzemektedir ve bu nedenle finansal kira sözleşmesine uygulanabilen hükümler gemi kira sözleşmesinde ele alınmayan sorunların çözümü için kullanılabilir niteliktedir. Bkz. Dimigen, K.: *Bareboat charter und Bareboatregistrierung*, s. 31.

²⁶⁷ Gorton, L. / Ihre, R. / Sandevrn, A. / Hillenius, P.: *Shipbroking and Chartering Practice*, s. 119.

²⁶⁸ Dimigen, K.: *Bareboat charter und Bareboatregistrierung*, s. 30, 31.

²⁶⁹ Çünkü bu durumda ödenen kira bedeli aynı zamanda geminin kullanılmasından elde edilen kazancın, geminin amortismanının, yatırımcıların paylarının ve faizlerin ödenmesine imkân verir. Bkz. Kalaidjian, E. C.: “Government Chartering and the Charter in Modern Finance”, *Tulane Law Review*, Vol. 49, N. 4, 1974-1975, s. 1031.

²⁷⁰ Davis, M.: *Bareboat Charters*, s. 3.

maliyetli taşınır veya taşınmaz yatırım malları oluşturmaktadır. Finansal kira sözleşmesi mevcut malların temini için yapılabileceği gibi henüz mevcut olmayan malların inşası içinde yapılabilir. Gemi kira sözleşmesi ise esasen mevcut gemilerin kiralınması için öngörülmektedir. Ancak bu durum henüz mevcut olmamakla birlikte teslim tarihinde inşası tamamlanacak bir geminin gemi kira sözleşmesine konu edilmesine engel değildir.

Finansal kira sözleşmesinin söz konusu olması için kiralama süresinin malın ekonomik ömrünün yüzde sekseninden daha büyük bir bölümünü kapsamaması veya finansal kira sözleşmesine göre yapılacak kira ödemelerinin bugünkü değerlerinin toplamının malın rayiç bedelinin yüzde doksandan daha büyük bir değeri oluşturması gereklidir. Gemi kira sözleşmesi için ise öngörülmüş herhangi bir asgari süre sınırı veya kira bedeli tutarı yoktur.

Finansal kira sözleşmesinde kiracı maldaki zilyetliğini, kiracılık sıfatını veya sözleşmeden doğan hak veya yükümlölüklerini, kiraya verenden yazılı izin almak kaydıyla devretme hakkına sahiptir. Gemi kira sözleşmesinde ise kiracının, kiraya verene zarar verecek bir değışikliğe yol açmamak şartıyla, gemi üzerindeki zilyetliğini veya kiracılık hakkını bir alt gemi kira sözleşmesi ile devretmesi aksi sözleşmede öngörülmemişse her zaman mümkündür²⁷¹.

Finansal kira sözleşmesinde aksi kararlaştırılmamışsa kiraya veren, malın mülkiyetini üçüncü bir kişiyeye devredemez. Sözleşmede devrin öngörülmüş olması halinde ise devir, kiracının devirden haberdar edilmesi şartıyla, ancak başka bir kiraya verene yapılabilmekte ve yeni malik, önceden yapılmış olan finansal kira sözleşmesi

²⁷¹ Gemi kira sözleşmesine konu edilmiş bir gemi üzerindeki zilyetliğin, kiracılıktan doğan kullanım hakkının veya kiracılık ilişkisinin devri Türk Ticaret Kanununda düzenlenmemektedir. Ancak TTK'nın 1130. maddesinde yapılan gönderme nedeniyle ve TBK'nın 322 ve 323. maddeleri hükümleri uyarınca kiracı, kiraya verene zarar verecek bir değışikliğe yol açmamak koşuluyla, kiralanan gemiyi tamamen veya kısmen başkasına kiraya verebileceği gibi, gemi üzerindeki kira sözleşmesine dayanan kullanım hakkını da başkasına devredebilir. TBK'nın 322(2). maddesi ise söz konusu devir işlemi için sadece konut ve çatılı işyeri kiralaları için olmak üzere kiraya verenin yazılı rızasını zorunlu bir unsur olarak aramaktadır. Bu nedenle gemi kira sözleşmesine konu bir gemi üzerindeki zilyetliğin devri veya geminin tamamen veya kısmen kiraya verilebilmesi için kiraya verenin bu konudaki sözlü rızası yeterli olacaktır. Kanaatimizce devri bildiği halde makul bir süre bu duruma itiraz etmeyen kiraya verenin örtülü rızasının varlığını yeterli kabul etmek gerekmektedir. Kiracılık ilişkisinin devri ise daha sıkı şartlara tâbi tutulmaktadır. Nitekim TBK'nın 323(1). maddesi uyarınca kiracı, kiraya verenin yazılı rızasını almadıkça, kira ilişkisini başkasına devredemez.

hükümlerine uymakla yükümlü olmaktadır. Gemi kira sözleşmesinde ise öngörülen kira süresi devam ederken kiraya veren geminin mülkiyetini üçüncü bir kişiye devredebilir veya geminin mülkiyeti diğer sebeplerle de el değiştirebilir²⁷². Finansal kira sözleşmesinden farklı olarak devrin kiracıya karşı geçerli sayılabilmesi için kiracının devirden haberdar edilmesi şart değildir.

Görüldüğü üzere finansal kira sözleşmesine konusu malın devri halinde yeni malik önceden yapılmış olan finansal kira sözleşmesinin tarafı olmayıp sadece onun hükümlerine uymakla yükümlü olmaktadır. Gemi kira sözleşmesine konu geminin devri halinde ise, TTK'nın 1121. maddesi uyarınca sözleşmenin sicile şerhi saklı kalmak kaydıyla, yeni malik mülkiyetin devriyle birlikte kira sözleşmesinin tarafı haline gelmez.

Gemi kira sözleşmesinin kiraya veren tarafı her hangi bir gerçek veya tüzel kişi olabilirken finansal kira sözleşmesinin kiraya veren tarafı²⁷³ ancak katılım bankaları, kalkınma ve yatırım bankaları ile finansal kiralama şirketleri olabilir. Bunun yanında gemi kira sözleşmesinin kurulmasında şekil serbestisi ilkesi geçerli iken; FKK'nın 19. maddesi gereğince finansal kira sözleşmesi taraflar arasında yazılı şekilde yapılır.

Konusu gemi olan finansal kira sözleşmesi gemi siciline şerh edilirken²⁷⁴; gemi kira sözleşmesinde taraflar sözleşmenin Türk Gemi Siciline veya TTK'nın 941(3). maddesi gereğince Bakanlık tarafından tutulan özel sicile şerhini isteyebilirler. Her iki düzenlemedeki şerhin öngörülmesindeki amaç kiracının sözleşmeden doğan haklarının sonraki maliklere karşı korunmasıdır²⁷⁵. Ayrıca her iki durumda da şerhin sözleşmenin

²⁷² Gemi kira sözleşmesine konu edilen bir geminin mülkiyetinin kira süresi devam ederken bir başkası tarafından iktisap edilmesine ilişkin olarak Türk Ticaret Kanununda hüküm bulunmamaktadır. Türk Borçlar Kanununun “Kiralananın el değiştirmesi” başlıklı 310. maddesi ise kamulaştırmaya ilişkin hükümler saklı kalmak kaydıyla sözleşmenin kurulmasından sonra kiralananın herhangi bir sebeple el değiştirmesi durumunda yeni malikin kira sözleşmesinin tarafı olacağını düzenlemektedir.

²⁷³ Uygulamada finansal kira sözleşmesine konu edilen bir gemi yeni inşa ediliyorsa bunun kiraya vereni olan gemi maliki bir banka veya diğer bir finans kurumudur. Bkz. Davis, M.: *Bareboat Charters*, s. 190.

²⁷⁴ Baştürk, F.: “Finansal Kiralama Sözleşmesinin Şekli ve Tescili veya Şerhi”, s. 120; Arkan, S.: “Gemilerle İlgili Finansal Kiralamadan Doğan Bazı Sorunlar”, s. 435.

²⁷⁵ Şerh ayrıca iyiniyetli üçüncü kişilerin malik olmayandan mülkiyet veya bir sınırlı ayni hak kazanmalarının önüne geçtiğinden kiraya verenin mülkiyet hakkını da korumaktadır. Bkz. Arkan, S.: “Gemilerle İlgili Finansal Kiralamadan Doğan Bazı Sorunlar”, s. 435.

kurulmasına etkisi bulunmamakla²⁷⁶ birlikte finansal kira sözleşmesinin gemi siciline şerhi zorunlu iken²⁷⁷ gemi kira sözleşmesinin şerhi ihtiyaridir.

Hem finansal kira sözleşmesinde hem de gemi kira sözleşmesinde sözleşme konusunun sigorta ettirilmesi zorunludur ve sigorta primlerinin ödenmesinden kiracı sorumludur²⁷⁸. Ancak finansal kira sözleşmesinde sözleşme konusu malın kimin tarafından sigorta ettirileceği sözleşme ile belirlenirken; gemi kira sözleşmesinde gemi kiracı tarafından fakat sigorta sözleşmesinde ve poliçesinde kiraya veren ismen bildirilmek suretiyle “kimin olacaksa onun lehine” sigorta ettirilmektedir.

Son olarak kiracının iflası halinde iflas memuru, büro teşkilinden önce, finansal kiralama konusu malların tefrikine; kiracı aleyhine icra yoluyla takip yapılması halinde ise icra memuru, finansal kiralama konusu malların takibin dışında tutulmasına karar vermekle yükümlü iken gemi kira sözleşmesinde bu tür bir durumda iflas veya icra memurunun benzeri bir yükümlülüğü söz konusu değildir.

B) ZAMAN ÇARTERİ SÖZLEŞMESİ

Gemi tahsis sözleşmelerinin uygulamada görülen²⁷⁹ bir türü de geminin, sadece ticari idaresinin ödenecek ücret karşılığında taşıtana tahsisinin kararlaştırıldığı zaman çarteri sözleşmesidir²⁸⁰. Zaman çarteri sözleşmesi Mülga TTK’da doğrudan

²⁷⁶ Baştürk, F.: “Finansal Kiralama Sözleşmesinin Şekli ve Tescili veya Şerhi”, s. 108-111.

²⁷⁷ FKK’nın 22(1). maddesi ikinci cümlesinde “*Taşınmaz mallara ilişkin sözleşmeler taşınmazın bulunduğu tapu kütüğünün şerhler hanesine, kendilerine mahsus özel sicili bulunan taşınır mallara dair sözleşmeler bu malların kayıtlı oldukları sicile tescil ve şerh olunur ve kiralayan tarafından ayrıca Birliğe bildirilir.*” hükmüne yer vermektedir. Söz konusu hükmün lafzi yorumundan finansal kiralama sözleşmesinin gemi siciline şerhinin zorunlu olduğu sonucuna varılabilir. Fakat FKK’nın 22. maddesi söz konusu tescil veya şerh işleminin nasıl yapılacağına ilişkin bir hükme yer vermemektedir. Kanaatimizce sözleşme daha önce olduğu gibi Noterlik tarafından düzenleme şeklinde yapılmak yerine taraflar arasında yazılı şekilde yapılacağından ve bu yeni usulde taraf iradeleri sözleşmenin yapılmasında ve içeriğinin belirlenmesinde ön planda tutulduğundan söz konusu tescil veya şerh işlemi de ancak tarafların talebi üzerine yapılabilecektir.

²⁷⁸ Atamer, K.: Gemiler Üzerinde Sigorta İlişkileri, s. 55; “*Kiracı pirim ödeme borcunu ya kiralayan adına sigortacıya ödemedede bulunarak veya kiralayanın yaptığı ödemeleri ona karşı ifa ederek yerine getirir.*” Bkz. Somer, M.: “Başkası Hesabına Sigortanın Gerçekleşme Şekilleri”, s. 47.

²⁷⁹ “*Uygulamada nadiren görülen, dolayısıyla teorik olmaktan öteye gidemeyen bu sözleşme.....yelkenli gemilerin kullanıldığı devrin bir takım özel ihtiyaçlarına cevap oluşturmak için yapılmış bir düzenlemedir.*” Bkz. Ülgener, F.: *Çarter Sözleşmeleri I*, s. 40.

²⁸⁰ Cooke, J. / Kimball, D. / Young, T. / Martowski, D. / Taylor, A. / Lambert, L.: *Voyage Charters*, s. 3; Ülgener, F.: “Zaman Çarterinde Gecikmeden Dolayı Donatanın Sorumluluğu (Off-Hire Klozu)”, BATİDER C. XV, S. 3, s. 22.

düzenlenmemiştir²⁸¹. Bununla birlikte Mülga TTK'nın 1016(1). maddesinde, navlun sözleşmesinin bir alt türü olan "Çarter Mukavelesi", geminin tamamını veya bir cüzünü yahut muayyen bir yerini taşıtana tahsis ederek eşyayı denizde taşımayı taahhüt etme şeklinde tanımlanmıştır. Bu hükümden navlun, dolayısıyla da çarter sözleşmesinin belirleyici unsurunun taşıyanın sözleşmenin karşı tarafı olan taşıtana eşyayı denizde "taşımayı taahhüt" etmesi olduğu anlaşılmaktaydı. Nitekim Mülga TTK'nın 1016(2). maddesinde yer alan ve navlun sözleşmesinin diğer alt türü olan "Kırkambar Mukavelesi"nin tanımında da sözleşmenin belirleyici unsurunun taşıyanın parça mal olan muayyen eşyayı denizde "taşımayı taahhüt" etmesi olduğu görülmektedir²⁸². Bu tanımlamalar, doktrinde zaman çarteri sözleşmesinin bir gemi "tahsis sözleşmesi" mi yoksa "navlun sözleşmesi" mi olduğu tartışmalarını da beraberinde getirmiştir.

Tahsis sözleşmesi görüşünü savunanlar²⁸³, zaman çarteri sözleşmesi ile hiçbir şekilde taşıma taahhüdü²⁸⁴ yapılmadığını²⁸⁵ ve bu sözleşmede önemli olan unsurun geminin zaman üzerinden tahsisi olduğunu ileri sürmektedir²⁸⁶. Navlun sözleşmesi

²⁸¹ Konuyla ilişkin olabilecek tek düzenleme, ücretin süre esas alınarak tespitine ilişkin "müddet üzerine navlun" başlıklı Mülga TTK'nın 1076. maddesinden ibaretti. Bkz. Ülgener, F.: *Çarter Sözleşmeleri I*, s. 40.

²⁸² Kaner (Deniz), İ.: "Çarter ve Kırkambar Sözleşmesi Ayrımı", MÜHFHAD, C. 10, S. 1-3 (1996) (Çarter ve Kırkambar Sözleşmesi Ayrımı), s. 428.; Kender, R. / Çetingil, E.: *Deniz Ticareti Hukuku Temel Bilgiler*, s. 109.

²⁸³ Göktan, I.: *Taşıyanın Sigortası*, s. 14; Hill, C.: *Maritime Law*, Sixth Edition, London - Hong Kong 2003. s. 171; Tetley, W.: *International Maritime and Admiralty Law*, 2002, s. 124; Ivamy, E. H.: *Payne&Ivamy's Carriage of Goods by Sea*, London 1989. s. 9; Ilgın, S.: *Deniz Hukukunda Chartering ve Hukuku*, İstanbul 1988, (Chartering), s. 35, 37; Okay, S.: *Deniz Ticareti Hukuku II*, s. 3, 6, 7.

²⁸⁴ Ülgener'e göre, "Bu bakımdan uygulamada kullanılan standart tip zaman çarterpartilerinde taşıma taahhüdü gibi bir ifade yer almasa dahi, aradaki ilişki fiilen bu yönde gerçekleşmektedir. (Belirtilen hallerde taşıma taahhüdünü zımnen bulunduğu kabul edilmek durumundadır.) Buna göre taşımayı yine fiilen taşıyan ifa etmektedir." Bkz. Ülgener, F.: *Çarter Sözleşmeleri I*, s. 49.

²⁸⁵ Bekman'a göre ise araç sahibi taşımayı taahhüt etmişse navlun sözleşmesi; aracını çıplak olarak veya mürettebatı ile birlikte tamamen diğer tarafın istifadesine bırakmış ise kira sözleşmesi söz konusudur. Bkz. Bekman, A. K.: "Taşıt Kira Sözleşmeleri ve Taşıma (Navlun) Sözleşmeleri", TNBD, 1976, S. 9, s. 32.

²⁸⁶ Ilgın'a göre zaman çarteri sözleşmesinde önemli olan unsur geminin zaman üzerinden kiralınması olup, belirli bir sefer ve belirli bir yük söz konusu değildir. "Bir gemi, zaman esaslı ile yapılan mukavele gereğince, sahibi tarafından charterer diye adlandırılan diğer tarafa, önceden belirlenen bir zaman dilimi içerisinde kullanılmak üzere kiralanabilir veya tahsis edilebilir. Bu çeşit gemi kiralınması veya tahsisi "Time Charter" olarak adlandırılmakta ..." Bkz. Ilgın, S.: *Chartering*, s. 35, 37; Tekil'e göre "Zaman çarteri sözleşmesi asla bir taşıma sözleşmesi değildir. Çünkü Zaman çarteri sözleşmesi ile hiçbir şekilde taşıma taahhüdü yapılmış bulunulmamaktadır. Tersine donatanın akdi borçları gemide yük bulunmasa da vardır." Bkz. Tekil, F.: *Deniz Hukuku*, s. 235.

görüşünü savunanlar²⁸⁷ ise zaman çarteri sözleşmesinin özünde taşıma taahhüdü bulunduğunu²⁸⁸, sözleşmede geminin sadece ticari idaresi tahsis olunana geçtiğinden tahsis olunanın hangi yüklerin nereden nereye taşınacağı konusunda karar verme yetkisine sahip olduğunu²⁸⁹; bu kararların yerine getirilmesinin ise tahsis eden tarafından yerine getirildiğini belirtmektedirler²⁹⁰.

Zaman çarteri sözleşmesi taşıma taahhüdü içermez. Ayrıca burada, kira sözleşmesine benzer bir şekilde, geminin teknik idaresi tahsis olunana da bırakılmaz, aksine teknik idare tahsis edence üstlenilir. Hatta tahsis eden, geminin teknik idaresini kaptanı marifetiyle de olsa elinde bulundurduğu için geminin zilyetliği hiçbir zaman

²⁸⁷ Göknıl, M. N.: *Deniz Ticareti Hukuku*, Ankara 1935, s. 220, 221; Sözer, B.: *Deniz Ticareti Hukuku*, s. 536; Çağa T. / Kender, R.: *Deniz Ticaret Hukuku II, Navlun Sözleşmesi*, 7. Bası, İstanbul 2004 (*Deniz Ticareti Hukuku II*). s. 8; Aybay, G.: *Denizciler, İşletmeciler ve Yöneticiler İçin Deniz Hukuku*, İstanbul, 1998 (*Deniz Hukuku*) s. 585; Wilson, J. F.: *Carriage of Goods by Sea*, London 2004, (*Carriage*), s. 4; Ülgener, F.: *Çarter Sözleşmeleri I*, s. 46.

²⁸⁸ Ülgener taşıma taahhüdünün bulunmaması halinde zaman çarter sözleşmesinin her hangi bir amacı bulunmayan boş bir sözleşme özelliğine büründüğünü belirtmektedir. Bkz. Ülgener, F.: *Çarter Sözleşmeleri I*, s. 48; Gümüş'e göre "Bir kira sözleşmesi olarak gemi kira sözleşmesinde (bare-boat charter) malik sıfatına sahip olan veya olmayan kiralayan, bir gemiyi, çıplak –münhasıran personelsiz- olarak kiracıya (gemi işletme müteahhidine) kira bedeli karşılığı, istediği gibi kullanmak üzere kiralamaktadır. Gemi kirası bakımından amaç geminin çıplak kullanımının kiracıya bırakılmasıdır. Oysa sui generis sözleşme olarak çarter sözleşmesinde amaç yükün taşınmasıdır ve bu sözleşmeyle bir geminin tamamı veya bir kısmı yükün taşınması için, belirli bir veya birkaç yolculuk için (yolculuk çarteri) veya belirli bir zaman için (zaman çarteri) tutulmaktadır." Bkz. Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 23, 24.

²⁸⁹ "Bir taşıt aracının kullanılmasının bedel karşılığında devri halinde, faydalanan, aracı bizzat veya adamları vasıtasıyla kullanıyorsa yahut aracı, mesela bir vapuru, personeliyle birlikte kendi ad ve hesabına işletmek üzere tutmuşsa kira, aracı kendi ad ve hesabına işletmeksizin mallarını taşıyorsa taşıma akdi karşısında bulunulur." Bkz. Tandoğan, H.: *Özel Borç İlişkileri*, C II, s. 12.

²⁹⁰ Göknıl'e göre zaman çarter sözleşmesi bir tür navlun sözleşmesidir, fakat bu sözleşme ile gemi çıplak olarak değil yüklenecek malı nakil ile mükellef bir kaptanı, diğer gemi adamları ve donanması tam olarak kiracının emrine verilir. Bkz. Göknıl, *Deniz Ticareti Hukuku*, s. 220, 221; "Zaman çarterinde taşıyan taşıtanın yüklerini taşımayı taahhüt eder, diğer bir ifade ile zaman çarteri sözleşmesinin özünde taşıma taahhüdü yatar." Bkz. Sözer. *Deniz Ticareti Hukuku*, s. 537; "Zaman çarteri sözleşmesinde gemi sahibi tarafından yükün taşınması ön planda geldiğinden sözleşme, gemi adamlarının hizmetlerini temin taahhüdü ile birlikte bir gemi kirası değil, bir navlun sözleşmesidir." Bkz. Çağa. T. / Kender, R.: *Deniz Ticareti Hukuku II*, s. 8; "Eğer time-charter sözleşmesiyle bir gemi belli bir süre için çarterere özgülenmiş; ancak çarterer kaptana sadece ticari talimat verme yetkisi tanınmışsa bu sözleşme bir navlun sözleşmesidir." Bkz. Aybay, G.: *Deniz Hukuku*, s. 585; "Geminin belirli bir süre için veya bir veya daha fazla yolculuk için tutulmasına göre taşıma sözleşmesinin (carriage charter) iki esas türü bulunmaktadır. Her ikisinde de geminin ekipman kontrolü ve yönetimi gemi malikinde kalır ve taşıma hizmetinin sağlanması kararlaştırılır. Sefer çarter sözleşmesinde gemi maliki yükün belirlenen iki yer arasında; zaman çarteri sözleşmesinde ise kiracının belirlediği süre içerisinde geminin taşıma kapasitesinin ayrılan bölümleriyle taşınmasını üstlenir." Bkz. Wilson, J. F.: *Carriage*, s. 4; "Eğer amaç tahsis edilen geminin yük taşımaya elverişli olan kısımlarında yük taşımak ise, eğer zilyetliğin devri düşünülüyor ise, bu durumda kullanılan ifadeler ne olursa olsun, taraflar bir navlun sözleşmesi yapmış olarak kabul edileceklerdir." Bkz. Ülgener, F.: *Çarter Sözleşmeleri I*, s. 49.

için tahsis olunana geçmez²⁹¹. Bu nedenle tahsis olunan, gemi işletme müteahhidi sayılmaz²⁹². Diğer taraftan sözleşmede geminin sadece ticari idaresini elinde bulunduran tahsis olunanın hangi yükün nereden nereye taşınacağı konusunda karar verme yetkisine sahip olduğu; bu kararların yerine getirilmesi maksadıyla geminin sevki veya başkaca teknik idaresi işinin ise tahsis eden tarafından yerine getirildiği görülür²⁹³.

Zaman çarteri sözleşmesine ilişkin yukarıda değinilen tartışmanın ana nedenini bu sözleşmenin kanunda düzenlenmeyişi oluşturmaktaydı. Ancak aşağıda açıklanacağı üzere bu sözleşme Türk Ticaret Kanununda, söz konusu tartışmayı da giderecek bir tarzda ayrıntılı olarak düzenlenmiştir.

Zaman çarteri sözleşmesi, TTK'nın 1131 ilâ 1137. maddelerinden hareketle, sözleşme süresince geminin zilyetliği ve teknik yönetimini elinde bulunduran tahsis edenin, ücret karşılığında donatılmış bir geminin ticari yönetimini belli bir süre için tahsis olunana bırakmayı üstlendiği sözleşme olarak tanımlanabilir²⁹⁴.

Zaman çarteri sözleşmesinde geminin zilyetliği sözleşme süresince teknik yönetimini elinde bulunduran tahsis edene aittir²⁹⁵. Bu nedenle geminin kullanılmasından kaynaklanan ekonomik rizikolar²⁹⁶ ve teknik idaresinden kaynaklanan diğer bütün sorumluluğu da tahsis eden²⁹⁷ üstlenir²⁹⁸. Bu sözleşme ile denizci olmayan veya denizciliğin kendine has rizikolarından kaçınmak isteyen tahsis olunan, ihtiyaç

²⁹¹ Trowbridge, C. L.: "History, Development, and Characteristics of the Charter Concept", s. 749. ; Algantürk Light, S. D.: "TTK Tasarısı ve Değerlendirmeler", s.131; "Ancak "demise charter" halinde zilyetliğin gemi işletme müteahhidine geçmesi, bu türü zaman çarterinden belirgin bir şekilde ayırmaktadır." Bkz. Ülgener, F.: *Çarter Sözleşmeleri I*, s. 36.

²⁹² "Time charter sözleşmeleri charterere belirli sınırlar içinde kaptana talimat verme yetkisi tanımakta ise de kaptan ve gemi adamları ile gemi maliki arasındaki hizmet ilişkisi ve malikin gemi üzerindeki hâkimiyeti devam ettiğinde.." Bkz. Yargıtay 11. HD., 08.11.2012, E. 2012/7726, K. 2012/17698.

²⁹³ Okay, S.: *Deniz Ticareti Hukuku II*, s. 4, 6; Algantürk Light, S. D.: "TTK Tasarısı ve Değerlendirmeler", s.132.

²⁹⁴ Cooke, J. / Kimball, D. / Young, T. / Martowski, D. / Taylor, A. / Lambert, L.: *Voyage Charters*, s. 3.

²⁹⁵ Trowbridge, C. L.: "History, Development, and Characteristics of the Charter Concept", s. 749, 750; Okay, S.: *Deniz Ticareti Hukuku II*, s. 4; Algantürk Light, S. D.: "TTK Tasarısı ve Değerlendirmeler", s.131.

²⁹⁶ Kalpsüz, T.: *Deniz Ticareti Hukuku*, s. 9; Trowbridge, C. L.: "History, Development, and Characteristics of the Charter Concept", s. 752.

²⁹⁷ Doebling, S. J.: "Chartering of Vessels for Tideland Operations", s. 244.

²⁹⁸ Yargıtay bir kararında, geminin vinçlerindeki yetersizlik ve gemi adamlarının vinçi hatalı kumanda etmesinden kaynaklanan zararın gemiden kaynaklandığını ve zaman çarteri sözleşmesine konu gemi üzerindeki hâkimiyet gemi malikinde kalmaya devam ettiğinden zarardan doğan sorumluluğunda bu kişiye ait olduğunu belirtmektedir. Bkz. Yargıtay 11. HD., 08.11.2012, E. 2012/7726, K. 2012/17698.

duyduğu geminin ticari idaresini sözleşme ile belirlenen süre kadar elde eder²⁹⁹. Tahsis edende gemisinin teknik idaresinin bir başkasına bırakılmasından doğacak sakıncalardan emin olacağı bir şekilde ve ticari bir riziko üstlenmeksizin gemisini kazanç sağlamak amacıyla kullanma imkânına sahip olur. Sözleşme süresince geminin zilyetliği dolayısıyla da gemiyi kazanç sağlamak amacıyla kullanma imkânı teknik yönetimini elinde bulunduran tahsis edene ait olduğundan tahsis olunan bu sözleşmeye dayanarak gemi işletme müteahhidi olmaz³⁰⁰. Tahsis eden ise gemisini bizzat veya kendi adamı olan³⁰¹ kaptan marifetiyle kazanç sağlamak amacıyla kullanma imkânına sahip olduğundan donatan³⁰² veya gemi işletme müteahhidi olarak kalmaya devam eder³⁰³.

Zaman charteri sözleşmesinde tahsis eden, geminin teknik idaresini ve dolayısıyla donatımını üstlenir³⁰⁴. Bu nedenle tahsis eden gemiyi kararlaştırılan tarihte ve yerde hazır bulundurmanın yanı sıra sözleşme süresince denize, yola ve zaman charteri sözleşmesinde belirtilen amaca elverişli bir hâlde bulundurmakla yükümlüdür. TTK'nın 1137(2). maddesi uyarınca tahsis olunan sözleşme bitiminde gemiyi sözleşmede belirlenen yerde ve kendisine teslim edildiği hâlde iade etmekle yükümlüdür. Zaman

²⁹⁹ Slaughter, J. C.: "Basic Principles of the Law of Admiralty", s. 104.

³⁰⁰ "Taşıtan kaptana ancak geminin ticari amaçla kullanılması ile sınırlı olarak talimat vermek yetkisine sahip olur, teknik yönetim yine kaptanda ve dolayısı ile de taşıyanda kalır." Bkz. Sözer, B.: Deniz Ticareti Hukuku, s. 341.

³⁰¹ "Zaman charteri sözleşmesinde gemi belirli bir süre için kiralanır, gemi maliki kaptan ve gemi adamlarının işvereni olarak; kaptan ve gemi adamları ise gemi malikinin müstahdemi olarak kalmaya devam eder." Bkz. Hill, C.: Maritime Law, s. 171; Okay, S.: Deniz Ticareti Hukuku II, s. 3.

³⁰² Dimigen, K.: Bareboat charter und Bareboatregistrierung, s. 4; "Time charter sözleşmesi ile tuttuğu gemiye zilyet olmaksızın onun ticari idaresi yetkisini elde eden kişi, donatan mevkiinde değildir. Yani, donatan mevkiinde olan kişiler, bir kaptan aracılığıyla olsa bile, ona verecekleri emir ve talimatlar sayesinde deniz ticaretinde kullanılan geminin teknik idaresi yetkisini elinde tutarlar." Bkz. Can, M.: Deniz Ticaret Hukuku, s. 152, dn. 5.

³⁰³ "Gemi işletme müteahhidi sayılabilmek için, bu kişi gemiyi tamamen kendi kontrolü ve denetimi altında tutmalıdır. Bu bakımdan geminin kaptanı ve mürettebatı kendi işçisi-personeli olmalı, kaptan ve mürettebat ile işçi-işveren ilişkisi içerisinde bulunulmalıdır. Bu nitelikte bir ilişkinin varlığını gösterecek en nemli kıstas, kaptan da dâhil olmak üzere, gemi adamlarını istihdam etmek, çalışma şartlarını belirlemek ve iş sözleşmelerini fesih etmek yetkilerinin tamamen ve serbest iradesi ile kullanmak şartı ile, gemi işletme müteahhidinde olmasıdır. Bazı gemi kiralamalarında, özellikle charter with demise sözleşmelerinde, malik gemisinin mürettebatı ile birlikte kiralanmasını şart koşar; hatta, çoğu ahvalde, bu şart kiracının da işine gelebilir. Sözleşmede yer alacak böyle bir hüküm ciddi yorum tartışmalarına yol açabilir. Kira sözleşmesi ile birlikte, mürettebat kiracının adamları durumuna giriyor ise, tartışma çıkmayabilir; fakat mürettebat, özellikle kaptan, malikin müstahdemi olarak kalmaya devam ediyor ise, sözleşmenin diğer tarafı gemi işletme sıfatını kazanmaz." Bkz. Sözer, B.: Deniz Ticareti Hukuku, s. 340, 341.

³⁰⁴ Schocnenbaum, T. J.: Admiralty and Maritime Law, s. 670.

çarteri sözleşmesinde tahsis eden sözleşme süresince geminin zilyedi olmaya devam ettiği için burada tahsis olunanın gemiyi iade yükümlülüğü de yoktur. Bu nedenle söz konusu hüküm, tahsis olunanın gemi üzerindeki ticari idare hakkını, geminin sözleşme sonunda sözleşme ile belirlenen yerde ve halde bulunacak şekilde kullanması şeklinde anlaşılmalıdır³⁰⁵. Tahsis olunan sözleşme bitiminde söz konusu yükümlülüğünü yerine getirmekte temerrüde düşerse, daha yüksek bir zararın meydana geldiğinin ispat edilmiş olması saklı olmak üzere, gecikilen zaman dilimi için zaman çarteri sözleşmesinin bittiği tarihte ödenmesi gereken tahsis ücretinin iki katını tahsis edene ödemekle yükümlü olur.

Tahsis eden, geminin teknik idaresini kaptan marifetiyle kullanır³⁰⁶ ve sözleşme süresince onun istihdam edeni olmaya devam eder³⁰⁷. Geminin ticari idaresi ise sözleşme süresince tahsis olunana ait olur. Bu süre zarfında kaptan ile arasında bir hizmet ilişkisi bulunmayan³⁰⁸ tahsis olunan, kaptana ancak geminin ticari amaçla kullanılması ile sınırlı olarak³⁰⁹ talimat verme yetkisine sahip olur³¹⁰. Kaptan tahsis olunanın geminin ticari yönetimine ilişkin olarak zaman çarteri sözleşmesi hükümleri çerçevesinde kendisine verdiği bütün talimatları yerine getirmekle yükümlüdür³¹¹. Tahsis olunan, sözleşme hükümleri çerçevesinde gemiyi ticari olarak dilediği gibi idare etme hakkına sahiptir ve geminin ticari işletilmesinden doğan, özellikle makinelerinin düzenli bir şekilde işlemlerini sağlayacak nitelik ve miktarda yakıtın sağlanması gibi tüm giderler tahsis olunana aittir. Bunun yanında geminin ticari idaresi dolayısıyla tahsis edenin bir zararı söz konusu olursa bu tür zararlardan tahsis olunan sorumlu olur.

Türk Ticaret Kanununda zaman çarteri sözleşmesinin geçerlilik şekline ilişkin bir düzenleme bulunmadığından sözleşme, taraflarının sözleşmenin esaslı noktalarında anlaşmaları anında kurulmuş olur. Bu nedenle sözleşme yazılı, sözlü hatta örtülü olarak

³⁰⁵ Kender, R. /Çetingil, E. / Yazıcıoğlu, E.: *Deniz Ticareti Hukuku I*, s.136.

³⁰⁶ Sözer, B.: *Deniz Ticareti Hukuku*, s. 341.

³⁰⁷ Çağa, T. / Kender, R.: *Deniz Ticareti Hukuku I, Giriş, Gemi, Donatan ve Kaptan*, 14. Bası, İstanbul 2005 (*Deniz Ticareti Hukuku I*), s. 134; Hill, C.: *Maritime Law*, s. 171.

³⁰⁸ Sözer, B.: *Deniz Ticareti Hukuku*, s. 341.

³⁰⁹ Bkz. Yargıtay 11. HD., 08.11.2012, E. 2012/7726, K. 2012/17698.

³¹⁰ Sözer, B.: *Deniz Ticareti Hukuku*, s. 341; Okay, S.: *Deniz Ticareti Hukuku II*, s. 4, 6; Ülgener, F.: “Zaman Çarterlerinin Gemiye Kullanma Yetkisi”, s. 458; King, B. A.: “Ships as Property: Maritime Transactions in State and Federal Law”, s. 1266.

³¹¹ Okay, S.: *Deniz Ticareti Hukuku II*, s. 6.

da kurulabilir. Bunun yanında zaman çarteri sözleşmesi yapıldığında taraflardan her biri, giderini vererek, sözleşme şartlarını içeren bir zaman çarter partisi düzenlenmesini ve kendisine verilmesini isteyebilir. Zaman çarter partisi, gemi kira çarter partisinde olduğu gibi, zaman çarteri sözleşmesini tevsik edici bir niteliğe sahiptir. Diğer taraftan zaman çarter partisi sözleşmenin geçerlilik şartı olmadığından zaman çarteri sözleşmesinin kurulmasına bir etkisi yoktur.

TTK'nın 1136(1). maddesi uyarınca zaman çarteri sözleşmesinde geminin tahsis ücreti, onun ticari idaresinin fiilen tahsis olunana bırakıldığı günden başlamak üzere ödenir. Geminin ticari bakımdan yararlanılabilir bir durumda olmadığı süre için ise bu sürenin en az yirmidört saati geçmiş olması şartıyla ücret ödenmez. Tahsis eden zaman çarteri sözleşmesinden doğan bütün alacakları için tahsis olunana ait taşınır, kıymetli evrak ve navlun üzerinde TTK'nın 1136(3). maddesi kapsamında hapis ve alacak rehni haklarına sahiptir.

Gemi kira sözleşmesinin birçok yönü zaman çarteri sözleşmesi ile aynı veya benzerdir³¹². Bu nedenle iki sözleşme çoğu durumda bir birbirinden kolaylıkla ayırt edilememektedir³¹³. Ancak aşağıda açıklanacağı üzere bu iki sözleşme birbirinden tamamen farklıdır³¹⁴.

Gemi kira sözleşmesinde geminin teknik ve ticari bütün idaresi kiracıya bırakılır. Zaman çarteri sözleşmesinde ise geminin sadece ticari yönetimi belli bir süre için tahsis olunana bırakılır. Böylece tahsis olunan geminin teknik idaresinden kaynaklanan veya denizciliğin kendine has rizikolarından korunmuş olur. Bu nedenle gemi kira sözleşmesinde kiracının, üçüncü kişilerin, geminin işletilmesinden dolayı, kiraya verene

³¹² Davis, M.: *Bareboat Charters*, s. 2.; Ülgener, F.: *Çarter Sözleşmeleri I*, s. 41.

³¹³ Okay, S.: *Deniz Ticareti Hukuku II*, s. 3; “Her iki sözleşme arasındaki benzerlik, gemi kirasının alt türü özelliğindeki “demise”-çarter halinde daha da artmaktadır. Belirtilen alt türde sayılan özelliklerin yanında, gemi maliki (“management-agreement” klozu ile) kaptanı temin etme, gemiyi donatma ve bakım/tamirini üstlenme görevlerini de yüklenmektedir.” Bkz. Ülgener, F.: *Çarter Sözleşmeleri I*, s. 40, 41, dn. 17; Ülgener, F.: “Gemi İşletme Müteahhidi”, s.19.

³¹⁴ Trowbridge, C. L.: “History, Development, and Characteristics of the Charter Concept”, s. 751; Algantürk Light, S. D.: “TTK Tasarısı ve Değerlendirmeler”, s.131.

karşı yöneltecekleri tüm talepleri karşılamak yükümlülüğü vardır³¹⁵. Zaman çarteri sözleşmesinde ise tahsis olunanın böyle bir yükümlülüğü yoktur³¹⁶.

Zaman çarteri sözleşmesinde geminin teknik idaresi tahsis edende kaldığından tahsis eden, ticari idare gerektiriyor ise, taşımanın icrasını da gerçekleştireceğinden taşıyan veya fiili taşıyan sıfatını alabilir³¹⁷. Gemi kira sözleşmesinde ise kiraya veren kira süresince geminin teknik ve ticari idaresine sahip olmadığından taşıyan veya fiili taşıyan sıfatını almaz³¹⁸.

Zaman çarteri sözleşmesinin konusunu sadece “donatılmış” gemiler oluşturabilirken gemi kira sözleşmesi mevcut veya inşa edilecek mürettebatsız gemiler veya gemi ile birlikte onun mürettebatı konu edinmektedir. Ayrıca zaman çarteri sözleşmesinde geminin teknik idaresi tahsis edende kalmakta ve tahsis eden bunu kaptanı vasıtasıyla kullanmaktadır³¹⁹. Bu nedenle mevcut veya inşa edilecek mürettebatsız gemilerin zaman çarteri sözleşmesi ile tutulması mümkün değildir.

Gemi kira sözleşmesinde kiracının gemi üzerindeki zilyetliği tamdır³²⁰ ve kiracı geminin hem teknik hem de ticari idaresine sahip olur³²¹; zaman çarteri sözleşmesinde ise tahsis olunanın gemi üzerinde zilyetliği yoktur ve geminin sadece ticari idaresine³²² sahiptir³²³. Dolayısıyla, gemi kira sözleşmesinde kiracının, TTK’nın 1130. maddesinde yapılan gönderme nedeniyle ve TBK’nın 322 ve 323. maddeleri hükümleri uyarınca

³¹⁵ Schocnbaum, T. J.: *Admiralty and Maritime Law*, s. 676; Ünan, S.: “Bareboat and Time Charters in the New Turkish Commercial Code”, s. 26.

³¹⁶ Trowbridge, C. L.: “History, Development, and Characteristics of the Charter Concept”, s. 751.

³¹⁷ Gebb, S. A.: “The Demise Charter: A Conceptual and Practical Analysis”, s. 765.

³¹⁸ Dimigen, K.: *Bareboat charter und Bareboatregistrierung*, s. 13.

³¹⁹ Trowbridge, C. L.: “History, Development, and Characteristics of the Charter Concept”, s. 751.

³²⁰ Wilford, M. / Coghlin, T. / Healy, N. J. / Kimball, J. D.: *Time Charters*, s. 368.

³²¹ Gebb, S. A.: “The Demise Charter: A Conceptual and Practical Analysis”, s. 766; Algantürk Light, S. D.: “Gemi İşletme Mütahhhidinin Tescili”, s.150, 153.

³²² İngiliz Mahkemesi kararlarında bir sözleşmenin gemi kira sözleşmesi mi yoksa zaman çarter sözleşmesi mi olduğu hususunun ele alındığı ve sözleşmenin isimlendirilmesine bakılmaksızın durumun, geminin bütün zilyetlik, kontrol ve seyir idaresinin kiracıya bırakılmış olup olmadığına göre belirlendiği görülmektedir. Örneğin, bir geminin işletilmesinden kaynaklanan zarardan kimin sorumlu olacağına konusu edildiği Walker v. Braus davasında Mahkeme, gemi kira sözleşmesi için geminin bütün zilyetlik, kontrol ve seyir idaresinin kiracıya bırakılmasının gerekli olduğunu belirtmiştir. Bu davada Mahkeme kararı, kiraya verenin geminin kontrol yetkilerinden bazılarını elinde bulundurmaya devam etmesine göre sözleşmenin gemi kira sözleşmesi değil zaman çarteri olduğuna karar vermiştir. Bkz. Watson, H. K.: “Admiralty Law”, 26 Texas Tech Law Review 321, 1995, s. 321, 322.

³²³ Trowbridge, C. L.: “History, Development, and Characteristics of the Charter Concept”, s. 751.

gemi üzerindeki zilyetliğini veya kiracılık hakkını bir alt gemi kira sözleşmesi ile devretmesi aksi sözleşmede öngörülmemişse mümkündür. Bunun dışında kiracı gemiyi zaman veya sefer charteri sözleşmesi ile üçüncü bir kişiye kiralayabilir³²⁴. Zaman charteri sözleşmesinde ise tahsis olunanın gemi üzerinde zilyetliği olmadığı için bunun devride söz konusu değildir. Ayrıca TTK'nın 1130. maddesinde yapılan gönderme gemi kira sözleşmesine mahsus olduğu için tahsis olunanın sözleşmeden doğan hakkını bir alt sözleşme ile devretmesi de mümkün değildir. Ancak bu durum taşıyanın, zaman charteri sözleşmesine konu gemi ile taşınmak üzere, üçüncü kişiler ile taşıma sözleşmesi yapmasına engel değildir.

Taraflar gemi kira sözleşmesinin Türk Gemi Siciline veya TTK'nın 941(3). maddesi gereğince tutulan özel sicile şerhini isteyebilirlerken; zaman charteri sözleşmesinin şerhi söz konusu değildir. İlaveten gemi kira sözleşmesinin sicile şerhi, sözleşme devam ederken geminin mülkiyetini iktisap eden sonraki maliklere, kiracının gemi kira sözleşmesindeki koşullar çerçevesinde gemiyi kullanmasına izin vermek zorunluluğunu yükler³²⁵. Zaman charteri sözleşmesinde ise sözleşme devam ederken geminin mülkiyetini iktisap eden sonraki maliklerin kendilerinden önce yapılmış olan zaman charteri sözleşmesine bağlı kalma zorunluluğunu yoktur³²⁶.

Gemi kira sözleşmesinde kiraya veren, kiralanan gemiyi kararlaştırılan tarihte ve yerde denize elverişli olarak teslim etmekle yükümlü iken³²⁷; zaman charteri sözleşmesinde tahsis eden, belirlenen gemiyi sözleşme süresince denize elverişli olmanın yanında yola elverişli hâlde de bulundurmakla yükümlüdür³²⁸.

Gemi kira sözleşmesinde kiracı, gemiyi iadesine kadar doğacak denizcilik ve sorumluluk rizikolarına karşı sigorta yaptırmak ile yükümlüdür³²⁹; zaman charteri sözleşmesinde ise tahsis olunanın böyle bir yükümlülüğü bulunmaz.

³²⁴ Dimigen, K.: *Bareboat charter und Bareboatregistrierung*, s. 5.

³²⁵ Ülgener, F.: "Gemi İşletme Müteahhidi", s.21.

³²⁶ "... navlun sözleşmeleri ile bağlı değildir." Bkz. Ülgener, F.: "Gemi İşletme Müteahhidi", s. 22.

³²⁷ Schocnenbaum, T. J.: *Admiralty and Maritime Law*, s. 675; Algantürk Light, S. D.: "Gemi İşletme Müteahhidinin Tescili", s.152; Slaughter, J. C.: "Basic Principles of the Law of Admiralty", s. 105.

³²⁸ Trowbridge, C. L.: "History, Development, and Characteristics of the Charter Concept", s. 749; Gebb, S. A.: "The Demise Charter: A Conceptual and Practical Analysis", s. 769, 770, 778.

³²⁹ Ülgener, F.: "Gemi İşletme Müteahhidi", s.12.

Gemi adamlarının hizmetlerinin de kiracıya tahsis edildiği gemi kira sözleşmesinde gemi adamlarının çalıştırılmasından doğan bütün borç ve yükümlülükler kiracıya ait iken; zaman charteri sözleşmesinde ise tahsis olunan gemi adamlarının hiçbir zaman için istihdam edeni olmadığı için söz konusu borç ve yükümlülükler tahsis edene aittir³³⁰.

Yukarıda yer verilen farkların yanında zaman charteri sözleşmesinin gemi kira sözleşmesi ile benzer yönleri de bulunmaktadır. Örneğin her iki sözleşmeye de şekil serbestisi ilkesi uygulanır ve taraflardan her biri, giderini vererek, sözleşme şartlarını içeren bir charter parti³³¹ düzenlenmesini ve kendisine verilmesini isteyebilir. Her iki sözleşmede de geminin yararlanılabilir³³² bir durumda olmadığı süre için, bu sürenin en az yirmi dört saati geçmiş olması şartıyla ücret ödenmez. Tahsis edende zaman charteri sözleşmesinden doğan bütün alacakları için tahsis olunana ait taşınır, kıymetli evrak ve navlun üzerinde TTK'nın 1136. maddesi kapsamında hapis ve alacak rehni haklarına sahiptir. Son olarak her iki sözleşmede de geminin işletilmesinden³³³ doğan, özellikle makinelerinin düzenli bir şekilde işlemlerini sağlayacak nitelik ve miktarda yakıtın sağlanması için gerekli giderler gibi tüm giderlere tahsis olunan veya kiracı³³⁴ katlanır.

C) NAVLUN SÖZLEŞMESİ

Türk Ticaret Kanununda yalın olarak navlun sözleşmesinin tanımına yer verilmemiştir³³⁵. Bununla birlikte TTK'nın navlun sözleşmesinin türlerini sayan 1138.

³³⁰ Trowbridge, C. L.: "History, Development, and Characteristics of the Charter Concept", s. 749; Zaman charteri sözleşmesinde tahsis olunanın gemi adamlarının kusurundan doğan zararlardan sorumluluğu söz konusu değildir. Sözleşmede eksini belirten bir hüküm varsa tahsis olunan, gemi kiracısına (demise charterer) dönüşür. Bkz. Hildebrandt, K. C.: "Chartering Cruise Ships for Special Occasions", Journal of Maritime Law and Commerce, Vol. 29, N. 2, April 1998, s. 212.

³³¹ Her iki belge arasındaki fark ise bunlara verilen isimdir; zira bu belgenin adı zaman charteri sözleşmesinde "zaman charter partisi", gemi kira sözleşmesinde ise "gemi kira charter partisi"dir.

³³² Ancak zaman charteri sözleşmesi bakımından söz konusu durum geminin "ticari bakımdan" yararlanılamaması; gemi kira sözleşmesinde ise geminin "hareketsiz kalması"na bağlıdır.

³³³ Zaman charteri sözleşmesinde tahsis olunan bu giderlere geminin "ticari işletmesi" ile ilgili olmak kaydıyla katlanır. Gemi kira sözleşmesinde ise böyle bir sınırlama bulunmaz. Bu sözleşmede geminin ayıplarından doğan tamirler ile bu yüzden değiştirilen parçaların giderleri dışındaki diğer giderlere kiracı katlanır.

³³⁴ Dimigen, K.: *Bareboatcharter und Bareboatregistrierung*, s. 5; Schocnbaum, T. J.: *Admiralty and Maritime Law*, s. 670, 671.

³³⁵ Hâlbuki deniz yoluyla eşya taşınması maksadıyla yapılan bilinen en eski ve en temel sözleşme navlun sözleşmesidir. Hatta, "Navlun sözleşmeleri milattan sonra 600-800 yıllarından beri uygulanmaktadır." Bkz. Cumalıoğlu, E.: *Kırkambar Sözleşmesi*, Ankara 2011, s. 36.

maddesi hükmünden hareketle navlun sözleşmesinin tanımı yapılabilir. Buna göre navlun sözleşmesi, taşıyanın navlun karşılığında eşyayı denizde taşımayı üstlendiği sözleşmedir. Görüldüğü üzere navlun sözleşmesinin karakteristik özelliği veya yapılış amacı navlun karşılığında eşyanın deniz yoluyla taşınmasıdır³³⁶. Bu özelliğinden ötürü ancak navlun karşılığında yapılacak ve konusu veya amacı eşyanın deniz yoluyla taşınması olan sözleşmeler navlun sözleşmesi olarak nitelendirilebilir³³⁷. Navlun sözleşmesinin, TTK'nın 1138. maddesinde düzenlenen “yolculuk çarteri” ve “kırkambar sözleşmesi” isimli iki alt türü mevcuttur. Aşağıda bu sözleşmeler, gemi kira sözleşmesine benzerliği ve bu sözleşmeden farkları bakımından ele alınmıştır.

1- Yolculuk Çarteri Sözleşmesi

TTK'nın 1138(1)(a). maddesinde yolculuk çarteri sözleşmesi, taşıyanın navlun karşılığında geminin tamamını veya bir kısmını ya da belli bir yerini taşıtana tahsis ederek eşya taşımayı üstlendiği sözleşme şeklinde tanımlanmıştır³³⁸. Taşıyanın navlun karşılığında ve geminin tamamı da dâhil belli bir yer tahsis etmek suretiyle eşya taşımayı üstlenmesi sözleşmenin esaslı unsurlarındandır. Sözleşmenin tanımında kullanılan “*tahsis*” ifadesi, yolculuk çarteri sözleşmesinin bir tür gemi tahsis sözleşmesi olduğu anlamına gelmez. Aslında tahsis ifadesiyle kast edilen eşyanın taşınması amacıyla geminin tamamı veya bir kısmının ya da belli bir yerinin taşıtana ayrılmasıdır. Bu husus yolculuk çarteri sözleşmesini diğer deniz ticareti sözleşmelerinden ayırt eden karakteristik özelliiktir. Bu nedenle, söz konusu ayırt etme veya tahsis yapılmaksızın eşyanın deniz yoluyla taşınmasının üstlenilmesi durumunda yolculuk çarteri sözleşmesi değil; kırkambar sözleşmesinin varlığı söz konusu olur³³⁹.

³³⁶ Dimigen, K.: *Bareboatcharter und Bareboatregistrierung*, s. 19; Okay, S.: *Deniz Ticareti Hukuku II*, s. 6; Akıncı, S.: *Navlun Mukaveleleri*, s. 2; Ülgener, F.: “Off-Hire Klozu”, s. 21; Bu özelliğinden ötürü navlun sözleşmesi bir kira sözleşmesi değildir. Bkz. Çelikkaya, A.: “Türk Vergi Hukuku Açısından Navlun Sözleşmelerinin Değerlendirilmesi”, AUHF, C. 54, S. 1, 2005, s. 87.

³³⁷ LeRoy, L.: “Damages Arising from Breach of Contract, Loss of Revenue, and Indirect Damages”, s. 761.

³³⁸ Benzer tanım için Bkz. Trowbridge, C. L.: “History, Development, and Characteristics of the Charter Concept”, s. 753.

³³⁹ “Yolculuk çarteri sözleşmesinde de kırkambar sözleşmesinde olduğu gibi geminin teknik ve ticari yönetimi taşıyandadır, taşıtanın kaptana talimat verme yetkisi bulunmamaktadır. Ancak kırkambar sözleşmesinin aksine gemi taraflarca belirlenir ve taşıma kural olarak o gemi ile yapılır.” Bkz. Cumalıoğlu, E.: *Kırkambar Sözleşmesi*, s. 37.

Yolculuk çarteri sözleşmesinde, sözleşme kapsamında geminin tamamının taşıtana tahsis edilmesi durumu da dâhil, geminin zilyetliği ile teknik ve ticarî idaresinin taşıtana devri söz konusu değildir³⁴⁰. Bu durum yolculuk çarteri sözleşmesini, geminin ticari idaresinin tahsis olunana devredildiği, zaman çarteri sözleşmesinden ayırt eden en önemli husustur. Gerçekten de yolculuk çarteri sözleşmesi kapsamında geminin tamamı taşıtana tahsis edilmiş olsa bile, taşıtan geminin ticari işleri hakkında söz sahibi değildir. Taşıtan ancak kendisine ayrılan gemi ile veya geminin bir kısmında yükünü taşıtma hakkına sahiptir. Diğer taraftan zaman çarteri sözleşmesinde ticari idareyi elinde bulunduran tahsis olunan geminin nereden nereye gideceğini diğer bir ifadeyle ticari rotasını da belirleme hakkına sahip iken; yolculuk çarteri sözleşmesinde taşıtanın benzer bir hakkı bulunmamaktadır; o sadece kendisi için ayrılan gemi ile veya geminin belirli bir bölümünde yükünü taşıtma ayrıcalığına sahiptir.

Son olarak TTK'nın 1139. maddesi uyarınca yolculuk çarteri sözleşmesi yapıldığında taraflardan her biri, giderini vererek, sözleşme şartlarını içeren bir yolculuk çarter partisi düzenlenmesini ve kendisine verilmesini isteyebilir. Türk Ticaret Kanunu yolculuk çarteri sözleşmesinin belirli bir şekilde yapılacağını düzenlemediğinden, tarafların birbirine uygun iradelerini açıklamalarıyla sözleşme kurulmuş olur. Sözleşmenin kurulmasından sonra düzenlenecek "yolculuk çarter partisi" ise bu sözleşmeyi tevsik edici bir niteliğe sahiptir.

Gemi kira sözleşmesi ile yolculuk çarteri sözleşmesinin benzeyen yönleri; her iki sözleşmenin de bedel karşılığında yapılması, iki sözleşmeye de şekil serbestisi ilkesinin uygulanması ve her iki sözleşmede de taraflardan birinin, giderini vererek, sözleşme şartlarını içeren bir çarter parti düzenlenmesini ve kendisine verilmesini isteyebilmesidir. Bunun yanında her iki sözleşmede de kiracının ve taşıtanın alt sözleşme yaparak asıl sözleşmeden doğan hakkını devretmesi mümkündür. Bu hususların dışında bu iki sözleşme birbirinden tamamen farklıdır.

Öncelikle gemi kira sözleşmesinde kiraya verenin üstlendiği ana edim geminin kullanımının kiracıya devri; yolculuk çarteri sözleşmesinde taşıyanın üstlendiği ana

³⁴⁰ Trowbridge, C. L.: "History, Development, and Characteristics of the Charter Concept", s. 753; King, B. A.: "Ships as Property: Maritime Transactions in State and Federal Law", s. 1266.

edim ise taşıtana geminin tamamı, bir kısmı veya belirli bir yeri tahsis edilerek eşya taşınmasıdır³⁴¹. Bununla birlikte gemi kira sözleşmesinde geminin teknik ve ticari idaresi kiracıya aittir, dolayısıyla gemi adamları onun talimatlarına göre hareket ederler³⁴²; yolculuk charteri sözleşmesinde ise taşıtanın geminin idaresi konusunda kaptan veya gemi adamlarına talimat verme yetkisi yoktur³⁴³.

Diğer taraftan yolculuk charteri sözleşmesinde, geminin tamamının taşıtana tahsis edilmesi durumu da dâhil, geminin zilyetliği taşıtana geçmeyip taşıyan da kalırken, gemi kira sözleşmesinde kiracı sözleşme kapsamında teknik ve ticari idaresini elinde bulundurduğu geminin zilyedidir³⁴⁴. Yolculuk charteri sözleşmesinin gemi kira sözleşmesi gibi Türk Gemi Siciline veya TTK'nın 941(3). maddesi gereğince tutulan özel sicile şerhi söz konusu değildir. Gemi kira sözleşmesinde kiraya veren, kiralanan gemiyi kararlaştırılan tarihte ve yerde denize elverişli olarak teslim etmekle yükümlü iken³⁴⁵; yolculuk charteri sözleşmesinde taşıyan, gemiyi denize, yola ve yüke elverişli hâlde de bulundurmakla yükümlüdür³⁴⁶. Yolculuk charteri sözleşmesinde taşıtanın gemiyi sigorta yaptırmak ve geminin işletilmesinden doğan giderlere katlanmak gibi yükümlülüğü de yoktur. Ayrıca geminin kısımları veya belli yerleri için birden çok taşıtan ile bağımsız yolculuk charteri sözleşmeleri yapılması mümkündür.

2- Kırkambar Sözleşmesi

Kırkambar sözleşmesi, taşıyanın navlun karşılığında ayırt edilmiş eşyayı denizde taşımayı üstlendiği sözleşmedir³⁴⁷. Bu sözleşmenin ana unsurunu, ayırt edilmiş eşya³⁴⁸

³⁴¹ Schocnbaum, T. J.: *Admiralty and Maritime Law*, s. 671; "... çıplak gemi kira sözleşmesi bir geminin mal veya yolcu taşımacılığına hiç değinmeden devrini kapsar." Bkz. Dimigen, K.: *Bareboat charter und Bareboatregistrierung*, s. 3.

³⁴² Gebb, S. A.: "The Demise Charter: A Conceptual and Practical Analysis", s. 765.

³⁴³ Dimigen, K.: *Bareboat charter und Bareboatregistrierung*, s. 22; Trowbridge, C. L.: "History, Development, and Characteristics of the Charter Concept", s. 753.

³⁴⁴ Gebb, S. A.: "The Demise Charter: A Conceptual and Practical Analysis", s. 766; Algantürk Light, S. D.: "Gemi İşletme Mütahhidinin Tescili", s. 150,153.

³⁴⁵ Trowbridge, C. L.: "History, Development, and Characteristics of the Charter Concept", s. 749; Schocnbaum, T. J.: *Admiralty and Maritime Law*, s. 675; Algantürk Light, S. D.: "Gemi İşletme Mütahhidinin Tescili", s.152; Slaughter, J. C.: "Basic Principles of the Law of Admiralty", s. 105.

³⁴⁶ Bunların yanında yolculuk charter sözleşmesinde taşıyan genellikle güvenli limanın seçilmesi de dâhil yükün yüklenmesi, istiflenmesi ve boşaltılmasından da sorumludur. Bkz. Trowbridge, C. L.: "History, Development, and Characteristics of the Charter Concept", s. 753.

³⁴⁷ Akıncı, S.: *Navlun Mukaveleleri*, s. 14; Kender, R. / Çetingil, R.: *Deniz Ticareti Hukuku Temel Bilgiler*, s. 109.

oluşturmaktadır³⁴⁹. Diğer bir ifadeyle yolculuk çarteri sözleşmesinde esaslı unsur, geminin tamamının, bir kısmının veya belli bir yerinin taşıtana tahsis edilmesi iken; kırkambar sözleşmesinde ayırt edilmiş eşyadır³⁵⁰. Bu nedenle yolculuk çarteri sözleşmesinde sözleşmenin kurulması açısından taşıtana hangi geminin veya bunun hangi kısmının veya yerinin tahsis edildiği; kırkambar sözleşmesinde ise hangi eşyanın taşınacağı önem arz etmekte ve belirleyici olmaktadır. Dolayısıyla kırkambar sözleşmesi, taşıyanın navlun karşılığında ayırt edilmiş eşyayı geminin tamamı veya bir kısmı ya da belli bir yeri taşıtana tahsis edilmeksizin taşımayı üstlendiği sözleşme olarak da tanımlanabilir. Bununla birlikte kırkambar sözleşmesine konu eşyanın taşınması için geminin tamamı, bir kısmı veya belli bir yerinin kullanılması mümkündür. Ancak bu durum sözleşmenin yolculuk çarteri sözleşmesi olarak nitelendirilmesi için tek başına yeterli değildir. Bunun için bunların “taşıtana tahsis edilmesi” unsurunun bulunması gereklidir.

Kırkambar sözleşmesi, eşyanın taşınması amacıyla geminin tamamı, bir kısmı veya belli bir yerinin taşıtana tahsis edilmesi dışında yolculuk çarteri sözleşmesi ile hemen hemen aynı niteliklere sahip³⁵¹ ve hükümlere tâbi bir sözleşmedir. Gereksiz tekrardan kaçınmak amacıyla, kırkambar sözleşmesinin gemi kira sözleşmesiyle karşılaştırılması hususunda yolculuk çarteri sözleşmesiyle ilgili açıklamaların, kırkambar sözleşmesi için de geçerli olduğu söylenebilir. Bununla birlikte kırkambar sözleşmesinin konusuna tahsis olunan gemi girmediğinden bu sözleşme gemi kira sözleşmesinden tamamen farklıdır.

D) GEMİ YÖNETİMİ SÖZLEŞMESİ

Geminin teknik olarak kullanılması denizcilik bilgisinin yanında belirli belgelere sahip olunmasını; geminin ticari olarak kullanılması ise bunların yanında deniz

³⁴⁸ Mülga TTK’da “ayırt edilmiş eşya” yerine “parça mal olan muayyen eşya” kavramı kullanılmaktaydı. “... taşınacak eşyaya parça mal (eşya) denilmesinin nedeni; eşyanın, taşıtan tarafından diğer taşıtanların eşyası ile karışmayacak şekilde muhafaza altına alınmış olmasıdır. TTK m. 1016’nın yalnızca sözüne bakarak, dökme eşyanın kırkambar sözleşmesine konu yapılamayacağı sonucuna varmak doğru olmaz çünkü bu tür eşya da konteyner veya başka bir taşıma kabı içine konularak parça eşya haline getirilebilir ve kırkambar sözleşmesine konu olabilir.” Bkz. Cumalıoğlu, E.: *Kırkambar Sözleşmesi*, s. 17.

³⁴⁹ Kaner, İ.: “Çarter ve Kırkambar Sözleşmesi Ayrımı”, s. 431.

³⁵⁰ Akıncı, S.: *Navlun Mukaveleleri*, s. 14; Kaner, İ.: “Çarter ve Kırkambar Sözleşmesi Ayrımı”, s. 432.

³⁵¹ Akıncı, S.: *Navlun Mukaveleleri*, s. 25.

ticaretinde tecrübe sahibi olmayı gerektirir. Bu anlamda geminin normal veya ticari bir amaçla, en az riskle ve verimli bir şekilde kullanılması bu konuda profesyonel yöneticilerden faydalanılmasını gündeme getirir. Bu sayede gemi maliki bahsedilen niteliklere sahip olmaksızın gemisini güvenli bir şekilde kullanma veya onunla en verimli şekilde kazanç sağlama imkânına sahip olur. Geminin teknik veya ticari idaresinin bu şekilde bir başkasının yönetimine bırakılması “gemi yönetimi sözleşmesi” ile mümkündür.

Gemi yönetimi sözleşmesi Türk Ticaret Kanununda düzenlenmemiştir. Dünya uygulamasında ise yaygın olarak bu sözleşme BIMCO tarafından hazırlanan SIPMAN olarak isimlendirilen standart sözleşme metni kullanılarak yapılmaktadır³⁵². Gemi yönetimi sözleşmesi ana hatlarıyla, donatanın gemisinin teknik, ticari ve diğer yönetiminin tamamını veya bir kısmını bedeli karşılığında bir yöneticiye bıraktığı sözleşme olarak tanımlanabilir³⁵³. Sözleşme ile yönetici gemi adamlarının çalıştırılması ve idaresi de dâhil geminin kendisine bırakılan yönetimi konusunda bütün kararları almaya ve uygulamaya yetkili hale gelir³⁵⁴. Ancak yönetici bu işlemlerin tamamını donatan nam ve hesabına yapar³⁵⁵. Bu nedenle aksi sözleşmede kararlaştırılmadıkça yöneticinin geminin işletilmesinden elde edilen kazanç üzerinde hiçbir hakkı olmaz. Nitekim yöneticinin sözleşme karşılığı olan alacağı yönetim bedelidir. Yönetici, üçüncü bir gerçek veya tüzel kişi olduğundan donatan ile arasında işçi işveren ilişkisi yoktur³⁵⁶. Sözleşme ile yönetici belirli bir sonucu taahhüt etmez; yönetici sözleşme süresince geminin kendisine bırakılan yönetimini gerçekleştirir³⁵⁷.

Buraya kadar yapılan açıklamalardan anlaşıldığı üzere, geminin yönetiminin tümünün veya bir kısmının üstlenilmesi, bedel, yöneticinin üçüncü bir kişi olması, sonuç taahhüt edilmemesi gemi yönetimi sözleşmesinin esaslı unsurlarıdır. Tarafları bakımından tam iki tarafa borç yüklemesi, sürekli borç doğurması ve bedele ilişkin

³⁵² Şeker Ögüz, Z.: *Gemi Yönetimi Sözleşmesi*, İstanbul 2003, s. 9. ; Çetin, İ. B. / Cerit, A. G.: “Turkish Shipowners’ Perceptions of Third Party Ship Management Companies: A Market Research Study”, DEÜDFD, C. 6, S. 1, 2014, s. 116.

³⁵³ Şeker Ögüz, Z.: *Gemi Yönetimi Sözleşmesi*, s. 8; Çetin, İ. B. / Cerit, A. G.: *Third Party Ship Management Companies*, s. 113.

³⁵⁴ Çetin, İ. B. / Cerit, A. G.: *Third Party Ship Management Companies*, s. 116.

³⁵⁵ Şeker Ögüz, Z.: *Gemi Yönetimi Sözleşmesi*, s. 4.

³⁵⁶ Şeker Ögüz, Z.: *Gemi Yönetimi Sözleşmesi*, s. 49, 50.

³⁵⁷ Şeker Ögüz, Z.: *Gemi Yönetimi Sözleşmesi*, s. 56.

nitelikleri gemi yönetimi sözleşmesinin gemi kira sözleşmesine benzer bir sözleşme olduğu izlenimi vermektedir³⁵⁸. Fakat aşağıda açıklanacağı üzere benzer özellikler taşısa da bu sözleşmeler birbirinden tamamen farklıdır.

Öncelikle gemi yönetimi sözleşmesinin konusu geminin teknik, ticari veya personeli bakımından yönetilmesine ilişkindir. Gemi kira sözleşmesinin konusu ise geminin kullanılmasının devridir. Dolayısıyla gemi yönetimi sözleşmesi hiçbir zaman için bir “kullanımın devri” veya bir “kira” sözleşmesi niteliğinde değildir. Gemi yönetimi sözleşmesinde donatan, gemisinin teknik, ticari ve diğer yönetiminin tamamını veya bir kısmını yöneticiye bırakırken geminin zilyedi kalmaya devam eder. Gemi kira sözleşmesinde ise geminin yönetimi değil, tamamen kendisi kiracıya bırakılır ve kiracı geminin zilyedi olur. Gemi yönetimi sözleşmesinde yöneticinin sözleşme kapsamında yaptığı bütün işlemler donatan nam ve hesabına yapılır. Dolayısıyla bu işlemlerden doğan borç ve kazançlar donatana aittir. Gemi kira sözleşmesinde ise kiracı gemiyi kendi nam ve hesabına kullanır. Gemi yönetimi sözleşmesinde yönetim bedelinin borçlusu donatan alacaklısı ise yöneticidir; gemi kira sözleşmesinde ise kira bedelinin borçlusu kiraya veren alacaklısı ise kiracıdır.

Gemi yönetimi sözleşmesi, çıplak gemi kira sözleşmesinin dışında “*demise charter*” veya donatılmış gemi kira sözleşmesi ile de tamamen farklı özelliklere sahiptir. Daha önce değinildiği üzere donatılmış gemi kira sözleşmesinde gemi, adamları, kumanyası ve yakıtı ile donatılmış olarak³⁵⁹ kiralanmakta veya çıplak gemi kira sözleşmesine eklenen “*management agreement*” klozu ile geminin kiraya vereni tarafından kiracı adına yönetilmesi söz konusu olmaktadır³⁶⁰. Gemi yönetimi sözleşmesi bağımsız bir sözleşme olarak yapılmaktayken “*demise charter*” çıplak gemi kira sözleşmesine “*management agreement*” klozu eklenerek yapılmaktadır. Dolayısıyla da bu halde de sözleşmenin asıl unsurunu gemi kira sözleşmesi oluşturmaktadır³⁶¹. Diğer

³⁵⁸ Hasılat kirası ve yönetim sözleşmesi farkı için ayrıca bkz. Öz, T.: *Yönetim (Management) Sözleşmesi*, İstanbul 1997, s. 46, 47.

³⁵⁹ Bkz. Yargıtay 11. HD., 11.10.2012, E. 2011/8537, K. 2012/15837.

³⁶⁰ Ülgener, F.: *Çarter Sözleşmeleri I*, s. 35; Ülgener, F.: “Gemi İşletme Müteahhidi”, s.19.

³⁶¹ Şeker Ögüz, Z.: *Gemi Yönetimi Sözleşmesi*, s. 10, 11.

tarafından yönetici her zaman için üçüncü bir kişiyken “*demise charter*” geminin maliki veya kiraya verenidir³⁶².

³⁶² Şeker Ögüz, Z.: *Gemi Yönetimi Sözleşmesi*, s. 10, 11.

İKİNCİ BÖLÜM

KİRAYA VERENİN BORÇLARI

I. GEMİYİ TESLİM BORCU

A) GENEL OLARAK

Geminin teslim edilmiş sayılması için gemi üzerindeki bütün kontrol yetkisinin¹ fiilen kiracıya bırakılması gerekmektedir². Diğer bir ifadeyle eşya üzerindeki fiili hâkimiyet zilyetlikle sağlandığından teslimin yapılmış sayılması için kiracının geminin doğrudan³ ve fer'i zilyetliğine imkân sağlanmalıdır⁴. Kiracının, temsilcisinin veya görevlendirdiği kaptanın gemi bordasına çıkmasına imkân sağlanması, geminin kiracının zilyetliğinde olduğuna karine teşkil eder. Gemi zilyetliği kiracıya, geminin fiilen teslimli veya teslimsiz devri ile bırakılabilir. Geminin bizatihi aynının teslimi, gemi üzerinde hâkimiyeti sağlayan (anahtarlar gibi) araçların teslimi veya geminin kaptanı tarafından kiralınması gibi kısa elden teslim durumlarında, geminin zilyetliği kiracıya fiilen teslimli devredilir. Geminin kiracı yerine temsilcisine teslimi⁵, gemiyi temsil eden emtia senetlerinin teslimi veya sattığı gemisini kiralayarak ve kiracı sıfatıyla kullanmaya devam eden kiracının durumu gibi hükmen teslim hallerinde de, geminin zilyetliği kiracıya teslimsiz devredilir.

Burada önemli olan kiracının gemiyi doğrudan veya dolaylı kullanmasına imkân sağlanmasıdır⁶. Bu sebeple geminin kullanılabilmesi için gemiyi temsil eden veya gemide bulunması zorunlu belgelerin⁷ veya geminin kullanılmasına özgülenmiş

¹ Gemi kira sözleşmesinde kiracıya tanınan özel durum, geminin standart sözleşmede tanımlanan çıplak kiralınmasının verdiği yetkiden kaynaklanmaktadır. Bkz. Hill, C. / Hodges, S.: *Principles of Maritime Law*, London - Hong Kong 2001, s. 22 (Principles of Maritime Law).

² King, B. A.: "Ships as Property: Maritime Transactions in State and Federal Law", s. 166.

³ Ülgener, F.: *Çarter Sözleşmeleri I*, s. 35.

⁴ İnceoğlu, M.: *Kira Hukuku*, Cilt I, s. 75.

⁵ İnceoğlu, M.: *Kira Hukuku*, Cilt I, s. 75.

⁶ "Kiraya veren, kiralananı, kiracının kullanmasına âmade tutarak, örneğin binalarda kiracının taşınmasına imkân verecek bir halde bulundurarak teslim borcunu yerine getirebilir." Bkz. Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 191.

⁷ Nitekim *Kalpsüz*'e göre, gemi tasdiknamesi, bayrak şahadetnamesi, ölçme belgesi, denize elverişlilik belgesi, ve izin kağıdı gibi gemi evrakından olan belgeler geminin teferruatından sayılır. Bkz. Kalpsüz, T.: *Deniz Ticareti Hukuku*, s. 119.

anahtarlar⁸ gibi araçların kiracıya teslimi zorunlu ise, geminin sadece fiilen teslimi ile kiraya veren teslim borcunu ifa etmiş olmaz. Ayrıca bunlar da teslim edilmelidir.

Geminin kiracıya teslimi, belirli bir süre içerisinde aksi iddia edilene ve ispatlanana kadar, kiraya verenin o ana kadar olan yükümlülüklerini yerine getirdiğine karine teşkil eder. Bu husus BARECON 2001 sözleşmesinin teslimi düzenleyen 3(c). klotunda yer alan “*Geminin malikler tarafından teslimi ve kiracılar tarafından teslim alınması maliklerin 3. kloza göre bütün yükümlülüklerini eksiksiz olarak yerine getirdiğini teşkil eder...*” şeklindeki ilk cümlesinde ifade edilmektedir. Ancak aşağıda inceleneceği üzere kiraya verenin gemiyi teslim etme yükümlülüğünü TTK’nın 1123. maddesi anlamında tam olarak ifa etmiş olması için gemi kiracıya, kararlaştırılan tarihte, yerde, denize elverişli ve sözleşme ile güdülen amaca uygun bir şekilde kullanmaya hazır olarak teslim edilmelidir⁹.

1- İfa Tarafları

Gemi kira sözleşmesinin TTK’nın 1119(1). maddesinde verilen tanımında kiraya verenin belirli bir süre için geminin kullanılmasının kiracıya bırakmayı üstlenmesi unsuruna yer verilmiştir. Aynı borç TTK’nın 1123. maddesinde kiraya verenin asli borcu olarak açıklığa kavuşturulmuştur¹⁰. Bunun yanında kiraya veren sözleşme kapsamında teslim borcunu öncelikle¹¹ ifa etmelidir¹².

⁸ Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 191.

⁹ Ünan, S.: “Bareboat and Time Charters in the New Turkish Commercial Code”, s. 27; Algantürk Light, S. D.: “Gemi İşletme Müteahhidinin Tescili”, s.152.

¹⁰ Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 94; Çarter sözleşmesi geminin adamları ve kaptanı ile birlikte kiracıya teslim edilmesi ile tamamlanabilir. Bkz. Gebb, S. A.: “The Demise Charter: A Conceptual and Practical Analysis, s. 767.

¹¹ Kira sözleşmesinde kiraya verenin kiralananı teslim borcu öncelikle ifa edilmelidir. Ancak kiracının gemiyi sigortalatma yükümlülüğünün düzenlendiği TTK’nın 1126. maddesi “(1) *Kiracı, geminin iadesine kadar doğacak denizcilik ve sorumluluk rizikolarına karşı sigorta yaptırmak ve sigorta sözleşmesinin kurulduğunu kiraya verene önceden bildirmekle yükümlüdür.*” şeklindedir. Aşağıda açıklanacağı üzere, bu hükümde geçen kiracının sigorta sözleşmesinin kurulduğunu kiraya verene “önceden bildirmekle” yükümlü olması ifadesinden, bu yükümlülüğün geminin teslim alınmasından önce yerine getirilmesi gerektiği anlaşılmaktadır. Bu nedenle bu hususta kiracı temerrüde düşer ise kiraya veren, geminin tesliminden önce söz konusu yükümlülüğün yerine getirilmesini TTK’nın 1126. maddesine dayanarak talep edebilir. Bkz. Kender, R. / Çetingil, E. / Yazıcıoğlu, E.: *Deniz Ticareti Hukuku I*, s.132.

¹² Altaş, H.: *Hasılat ve Şirket Kirası*, s. 55; Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 94, 95; “*Hatta kiracının kira bedelini peşin olarak ödenmesinin kararlaştırıldığı durumlarda dahi kira alacağı kiraya verenin teslim borcunu yerine getirmeye hazır olmadıkça doğmaz.*” Bkz. Tandoğan, H.: *Özel Borç İlişkileri*, C

Kiraya verenin söz konusu edimi şahsen ifası zorunlu değildir, onun yerine temsilcisi veya bir başkası da sözleşme kapsamındaki bu edimi ifa edebilir. Geminin teslimi bölünemeyen bir edim (alacak) olduğundan kiracının birden fazla olması durumunda, geminin bunlardan hepsine birlikte veya bunların ortak yetkili temsilcisine teslimi gereklidir¹³.

2- İfa Konusu

Söz konusu borcun ifa edilmiş sayılması için kiracıya her hangi bir gemi değil, sözleşmeyle kararlaştırılan gemi teslim olunmalıdır. Bununla birlikte geminin kesin olarak belirlenmesi şart değildir. Teslim tarihinden önce taraflardan birince belirlenmesi veya teslim zamanında inşası tamamlanacak bir geminin kararlaştırılmış olması da yeterlidir. Bu durumda borcun ifa edilmesi için inşa sözleşmesi şartları uyarınca teslim zamanında inşası tamamlanacak olan veya sözleşmede yetkilendirilen tarafça belirlenen geminin kiracıya teslimi gereklidir¹⁴. Bunun yanında gemi, aşağıda açıklanacağı üzere denize elverişli ve sözleşme ile güdülen amaca uygun bir şekilde kullanmaya hazır olarak teslim etmelidir.

a) Geminin Denize Elverişli Olması

Gemi kira sözleşmesi kapsamında kiracıya teslim edilecek gemide bulunması gereken ilk ve temel vasıf onun denize elverişli olmasıdır¹⁵. TTK'nın 1123. maddesi kiraya vereni, kiralanan gemiyi kiracıya denize elverişli olarak teslim etmekle yükümlü tutar¹⁶. Bu nedenle sadece sözleşmede belirlenen geminin teslim edilmesi, bu borcun

II, s. 110, 111; Eren, F.: *6098 sayılı Türk Borçlar Kanununa Göre Hazırlanmış Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, Ankara 2014, s. 993.

¹³ Alacaklının birden çok olması ve bölünemeyen alacak için bkz. Eren, F.: *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, s. 1127.

¹⁴ Davis, M.: *Bareboat Charters*, s. 190.

¹⁵ Dimigen, K.: *Bareboat charter und Bareboatregistrierung*, s. 5, 6; Trowbridge, C. L.: "History, Development, and Characteristics of the Charter Concept", s. 749; Schocenbaum, T. J.: *Admiralty and Maritime Law*, s. 675; Algantürk Light, S. D.: "Gemi İşletme Mütahhidinin Tescili", s. 152.

¹⁶ Sözer'e göre buradaki denize elverişlilik unsuru gerçek anlamı ile TTK'nın 932(1). maddesinde belirtilen denize elverişlilik şartı değildir, TTK'nın 932(1). maddesi navlun sözleşmeleri bakımından getirilen bir kriterdir. Bkz. Sözer, B.: *Deniz Ticareti Hukuku-I*, s. 336.

yerine getirilmesi anlamında yeterli değildir. Ayrıca teslim edilen geminin denize elverişli olması da sağlanmalıdır¹⁷.

Kiraya veren teslim öncesinde ve sırasında geminin denize elverişli olması için gerekli dikkat ve özeni göstermelidir¹⁸. Aksi davranış kiraya verenin, ayıplı ifa sebebiyle sorumluluğunu doğurur¹⁹.

Geminin denize elverişliliğinden anlaşılması gereken TTK'nın 932(1). maddesinde belirtilmektedir. Buna göre gövde, genel donanım, makine, kazan gibi esas kısımları bakımından, yolculuğun yapılacağı sudan ileri gelen (tamamıyla anormal tehlikeler hariç) tehlikelere karşı koyabilecek bir gemi "denize elverişli" sayılır²⁰. Görüleceği üzere geminin denize elverişliliği ağırlıklı olarak onun fiziki özelliklerine²¹ bağlı dayanıklılığına ilişkindir²².

Tanımdaki "genel donanım", geminin telsiz, pusula, borda evrakı²³, harita ve benzeri her türlü zorunlu teknik donanımın elverişli olmasını ifade eder²⁴. "*Yolculuğun yapılacağı sudan ileri gelen*" ifadesinden ise, geminin normal şartlarda kullanılacağı veya kira sözleşmesinde belirtilen kullanım amacının gerektirdiği bölgelerdeki deniz (veya su) ve hava şartlarının normal tehlikeleri şeklinde anlaşılmalıdır. Geminin denize elverişli olup olmadığı mutlak değil nisbî bir durumdur²⁵ ve bunun tespitinde herhangi

¹⁷ Geminin denize elverişliliğinin sağlanması kiraya verenin Türk Ticaret Kanununda düzenlenen asgari sorumluluğudur. Bu sebeple taraflar kiraya verenin bunun dışında TTK'nın 932. maddesinde tanımlanan geminin yola ve yüke elverişli olarak kiracıya teslim edileceğini de düzenleyebilirler.

¹⁸ Tetley, W.: *International Maritime and Admiralty Law*, s. 162, 163.

¹⁹ Gemi sahibinin denize elverişsizlikten sorumluluğu onun kusurundan bağımsızdır, fakat bu nedenle zarar gören zararın özel bir fiil veya ihmalden kaynaklanmadığını, bilakis geminin denize elverişsizliğinden kaynaklandığını ispatlamalıdır. Bkz. Tetley, W.: *International Maritime and Admiralty Law*, s. 560.

²⁰ Akıncı, S.: *Navlun Mukaveleleri*, s. 95, 96; Göger, E.: "Denize Elverişli Gemi", *Adalet Dergisi* 1961, S. 1-2, s. 48; Kalpsüz, T.: *Deniz Ticareti Hukuku*, s. 108; Menteş, T.: "Gemi Adamı", *Deniz Atı Dergisi*, Y. 6 (1992), S. 1, s. 30.

²¹ "daha ziyade geminin maddi yapısı bakımından" Bkz. Kalpsüz, T.: *Deniz Ticareti Hukuku*, s. 108.

²² "Denize elverişlilikten geminin klasifikasyonu ve onun teknik durumunun seyri sefere elverişli olması anlaşılır." Bkz. Dimigen, K.: *Bareboatcharter und Bareboatregistrierung*, s. 6.

²³ Kalpsüz, T.: *Deniz Ticareti Hukuku*, s. 119; Kender, R. / Çetingil, E. / Yazıcıoğlu, E.: *Deniz Ticareti Hukuku I*, s.83; Okay, S.: *Deniz Ticareti Hukuku I*, s. 154-156; Kender, R. / Çetingil, R.: *Deniz Ticareti Hukuku Temel Bilgiler*, s. 71.

²⁴ Cumalıoğlu, E.: *Kırkambar Sözleşmesi*, s. 84-85.

²⁵ Geminin zaman ve yük gözetilmeksizin bütün denizlerde her türlü yolculuğa elverişli olması mutlak elverişlilikdir. Ancak geminin belirli bir yükle belirli bir zaman için denizin belirli bir kısmındaki yola elverişliliği nispi elverişlilikdir. Bkz. Göger, E.: "Denize Elverişli Gemi", s. 49.

bir yer ve zamanda yapılacak yolculuk değil²⁶ kira sözleşmesinde belirtilen kullanım amacının gerektirdiği yolculuk göz önünde bulundurulmalıdır²⁷. Burada, kiraya verenin gemiyi kullanılacağı bölgenin doğal şartlarına elverişli teslim etmesi aranmalıdır. Bu durum, geminin çıkacağı yolculuğun şartlarına elverişli olmasını da kapsayan “geminin yola elverişliliği” ile karıştırılmamalıdır. Nitekim daha önce değinildiği gibi, kiraya verenin gemiyi yola elverişli teslim etme yükümlülüğü yoktur.

TTK’nın 932(1). maddesindeki tanıma göre, yolculuğun yapılacağı sudan ileri gelen “tamamıyla anormal tehlikeler”in geminin denize elverişli sayılmasına etkisi bulunmaz²⁸. “Tamamıyla anormal tehlikeler”in önceden öngörülemeyen ve engellenemeyen ve bu nedenle mücbir sebep sayılan durumları kapsadığı ise açıktır²⁹.

Kiraya verenin gemiyi denize elverişli olarak teslim etme yükümlülüğü BARECON 2001 sözleşmesinin 3(a). klotunda düzenlenmektedir. Gerçekte bu, Lahey/Visby Kurallarına göre taşıyanın yükümlülüğünün benzeri bir yükümlülüktür³⁰. Buna göre kiraya veren, geminin denize elverişli halde bulundurulması için gereken özeni göstermeli ve sözleşmeye uygun hizmet görmesi için onu tekne, makine ve teçhizatı bakımından hazır hale getirmelidir.

Uygulamada geminin teslimi ve iadesi sırasında kiraya veren ve kiracı, geminin söz konusu şartlara sahip olup olmadığını yazılı olarak tespit etmek için kendi sömürörlerini görevlendirir³¹. Kiraya verenin geminin denize elverişli halde teslim etme yükümlülüğüne aykırı davranmasına ilişkin bir düzenlemeye BARECON 2001’de yer verilmemiştir. Ancak bu durum sözleşmenin 28(b). klotu anlamında kiraya verenin

²⁶ Kender, R. / Çetingil, E. / Yazıcıoğlu, E.: *Deniz Ticareti Hukuku I*, s.145; “Örneğin, Marmara Denizi’nde yazın yapılacak yolculukla, kışın Atlantik’te yapılacak yolculuk için, aynı gemide aranan elverişlilik şartları birbirinden farklıdır. Dolayısıyla geminin yapacağı belirli yolculuk ve yolculuğun yapılacağı zaman esas alınarak denize elverişli olup olmadığı tespit edilir.” Bkz. Kender, R. / Çetingil, E. / Yazıcıoğlu, E.: *Deniz Ticareti Hukuku I*, s.132.

²⁷ Geminin denize elverişli olup olmaması, geminin yapacağı yolculuğa ve maruz kalacağı deniz tehlikesinin türüne göre değişir. Bkz. Kalpsüz, T.: *Deniz Ticareti Hukuku*, s. 108, 109.

²⁸ “Şüphesiz geminin denize elverişli sayılabilmesi için sadece sakın ve müsait havalarda değil, denizin dalgalı ve fırtınalı olduğu havalarda da yolculuğu güvenle yapabilecek bir durumda olması lazımdır; lakin ondan bir tayfuna veya orkana karşı koyacak durumda olması da beklenemez.” Bkz. Kalpsüz, T.: *Deniz Ticareti Hukuku*, s. 109.

²⁹ Cumalıoğlu, E.: *Kırkambar Sözleşmesi*, s. 88, 89, dn. 270.

³⁰ Tetley, W.: *International Maritime and Admiralty Law*, s. 163.

³¹ Tetley, W.: *International Maritime and Admiralty Law*, s. 163, dn. 196; Gebb, S. A.: “The Demise Charter: A Conceptual and Practical Analysis”, s. 779.

temerrüdü sayılır. Bu takdirde kiracı söz konusu klot uyarınca, denize elverişsizlik nedeniyle gemiyi kullanamıyorsa kiraya verene gemiyi denize elverişli hale getirerek teslim etmesi ihbarında bulunmalıdır³². İhbara rağmen on dört gün içerisinde gemi denize elverişli hale getirilerek teslim edilmezse kiracı, kiraya verene yazılı ihbarda bulunmak suretiyle sözleşmeyi feshetme hakkına sahiptir.

b) Geminin, Kira Sözleşmesi İle GÜDÜLEN Amaca Uygun Bir Şekilde Kullanıma Hazır Olması

Gemi kira sözleşmesi kapsamında kiraya veren, kiralanan gemiyi TTK'nın 1123. maddesi uyarınca sözleşme ile güdülen amaca uygun bir şekilde kullanmaya hazır olarak teslim etmelidir³³. Buradaki “sözleşme ile güdülen amaç” ifadesi “sözleşme ile kararlaştırılan veya sözleşmede amaçlanan kullanım” şeklinde anlaşılmalıdır³⁴. Kiraya verenin teslim yükümlülüğünü³⁵ tam olarak yerine getirip getirmediğinin³⁶ tespiti bakımından “sözleşme ile güdülen amaç” ifadesinden ne anlaşılması gerektiğinin belirlenmesi önemlidir. Özel amaçlara tahsis edilmiş gemiler hakkında bu belirlemenin yapılması nispeten kolaydır ancak sözleşme konusu genel kullanıma uygun gemiler olduğunda bu daha zordur³⁷. Geminin sözleşme ile güdülen amacının tespiti için her şeyden önce tarafların özellikle de kiracının gemi kira sözleşmesine³⁸ yansıyan iradesine ve burada kullanılan ifadelerle bakmak gerekir³⁹.

³² Dimigen, K.: *Bareboat charter und Bareboatregistrierung*, s. 7.

³³ Ünan, S.: “Bareboat and Time Charters in the New Turkish Commercial Code”, s. 27.

³⁴ Nitekim *Gümüş*'e göre adi kira sözleşmelerine ilişkin TBK'nın 301. maddesinde yer alan “sözleşme ile amaçlanan kullanım” ifadesi, sözleşme ile kararlaştırılan veya sözleşmede amaçlanan kullanım şeklinde kaleme alınsaydı daha doğru olurdu. Bkz. *Gümüş*, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 94.

³⁵ “... kiralananın kullanım amacına uygun nitelik taşıması, yani kiralananın vasıfları kiralayanın edim yükümlülüğünün kapsamına dâhildir.” Bkz. *Gümüş*, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 96.

³⁶ “... sadece teslim yeterli olmayıp ayrıca kiralananın kira sözleşmesinde amaçlanan ya da öngörülen kullanıma elverişli bir durumda teslim edilmesi gerekir; aksi halde kiraya veren, borcunu gereği gibi ifa etmiş olmaz”. Bkz. Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 191, 192.

³⁷ “Akaryakıt tankerleri veya LPG tankerleri gibi gemiler veya römorkörler, yangın söndürme işinde kullanılan gemiler, balıkçı tekneleri gibi kullanım amacı belirgin olan gemiler bakımından sorun çıkmayabilir. Fakat kuru yük gemilerinin, hatta yolcu gemilerinin pek çok şekilde kullanılmaları mümkündür. Bu tür, yaygın kullanım imkânı veren gemiler bakımından bu şartın oldukça geniş ve esnek bir formül içinde anlaşılması gerekecektir.” Bkz. Sözer, B.: *Deniz Ticareti Hukuku-I*, s. 337.

³⁸ “Kullanmanın türü, her şeyden önce sözleşme esas tutularak tespit olunur.” Bkz. Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 184.

³⁹ “Bu çerçevede sözleşmeye uygun kullanımı belirlemede ilk planda tarafların anlaşması önem taşır.” Bkz. *Gümüş*, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 95.

Taraflar açıkça kararlaştırmışlar ise geminin sözleşme ile güdülen amacını belirlemek kolaydır. Aksi halde bu husus, tarafların sözleşme öncesi ve sırasındaki beyanları başta olmak üzere, ticari örf ve âdete⁴⁰, geminin normal kullanım şekline⁴¹, mutat uygulamaya veya kira bedeli tutarına⁴² göre belirlenir⁴³. Bu anlamda geminin kullanım amacına göre, estetik açıdan görüntüsü⁴⁴, yola ve yüke elverişliliği, gemi adamlarının yeterliliği, gerekli soğutma tesisatının tam ve çalışıyor olması, balıkçı teknesi ise gerekli ağılara ve buzhaneye sahip olması gibi hususlar geminin “sözleşme ile güdülen amaç” bakımından uygunluğunun olup olmadığının göstergesi olabilir.

TTK’nın 1123. maddesi geminin sadece sözleşme ile güdülen amaç bakımından uygunluğunu değil, geminin “kullanmaya hazır” olarak teslimini de aramaktadır. Diğer bir ifadeyle gemi, teslim edildiğinde kiracı bakımından kullanmaya hazır olmalıdır. Bu açıdan gemi normal bir hazırlık aşaması haricinde, zaman kaybetmeksizin kullanmaya hazır değilse kiraya verenin teslim yükümlülüğünü tam olarak ifa ettiğinden bahsedilemez. Ancak kiracı sözleşme ile güdülen amaç bakımından yetersiz durumu biliyorsa, gizli ayıplar dışında, artık sözleşmede öngörülen kullanım elverişliliğinin sağlanmasına yönelik talepte bulunamaz⁴⁵.

Bunun dışında sözleşme ile güdülen amaca uygun bir şekilde kullanmaya hazır olmanın sağlanmamış olması geminin ayıplı olarak teslim edilmesi anlamına gelir⁴⁶. Geminin bu nitelikteki ayıbı önemli ve kısa sürede giderilemeyecek ise kiracı, TBK’nın 304. maddesine göre gemiyi teslim almayarak, TBK’nın 117 vd. maddeleri uyarınca

⁴⁰ Tandoğan, H.: *Özel Borç İlişkileri*, C II, s. 114; Fakat sözleşmenin tarafları tacir değilse TTK’nın 2(3). maddesi uyarınca ticari örf ve âdet, “ancak onlar tarafından bilindiği veya bilinmesi gerektiği takdirde” uygulanır.

⁴¹ “Bazen kiralanan şeyin mahiyeti (özümlendiği amaç) kullanım türünün tayini için sözleşmenin yorumunda rol oynayabilir.” Bkz. Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 184.

⁴² Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 95.

⁴³ Sözleşmede belirlenen kullanım şekli dışında uzun süreli bir kullanım söz konusu ise sözleşmedeki kullanım şeklinin değiştiğinin kabulü konusunda çekinceli davranılmalıdır; şüphe halinde adet olan kullanım üzerinde tarafların anlaştığı kabul edilmelidir. Bkz. Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 95.

⁴⁴ Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 95.

⁴⁵ Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 95.

⁴⁶ “... kiralananın sözleşmeyle öngörülen kullanmaya elverişli bir şekilde teslim edilmemesi halinde ayıba karşı tekeffülden doğan sorumluluk söz konusu olur.” Bkz. Aral, F. / Ayrancı, A.: *Borçlar Hukuku, Özel Borç İlişkileri*, B. 9, Ankara 2012, s. 225 (*Özel Borç İlişkileri*); Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 99.

borçlunun temerrüdü hükümlerinden yararlanabilir⁴⁷ veya kiraya verenin kiralananın sonradan ayıplı duruma gelmesinden doğan sorumluluğuna ilişkin hükümlere başvurabilir. TBK'nın 305(2). maddesi ayıbın önemli olması durumunda kiracıya sözleşmeyi fesih hakkı da tanımaktadır. Gemideki ayıp önemli değilse veya gemi tesliminden sonra ayıplı hale gelirse, kiracı, yine kiraya verenin kiralananın sonradan ayıplı duruma gelmesinden doğan sorumluluğuna ilişkin hükümlere başvurabilir. Bu durumda kiracı, TBK'nın 305. maddesine göre, kiraya verenden ayıpların giderilmesini veya kira bedelinden ayıpla orantılı bir indirim yapılmasını ya da zararının giderilmesini isteyebilir. Ancak, zararın giderilmesi istemi kiracının diğer seçimlik hakların kullanılmasını önlemez.

Söz konusu ayıbın kiraya veren tarafından giderilmesi, kiracının teslim sonrası gemiyi kullanmak için bir süre beklemesini gerektirir. Bu durumda TTK'nın 1124. maddesi hükümleri uygulama alanı bulur⁴⁸ ve geminin söz konusu ayıbından doğan tamirler ile bu yüzden değiştirilen parçaların giderleri kiraya verene ait olur⁴⁹. Geminin, ayıbından dolayı yirmidört saatten fazla bir süre hareketsiz kalması hâlinde, aşan süre için kira bedeli ödenmez. Kira bedeli daha önceden peşin olarak ödenmiş ise kiracıya iade edilir.

Kiraya verenin, kiralananı sözleşme ile güdülen amaca uygun bir şekilde kullanmaya hazır olarak teslim etme yükümlülüğü, TBK'nın 301. maddesinde “*Kiraya veren, kiralananı kararlaştırılan tarihte, sözleşmede amaçlanan kullanıma elverişli bir durumda teslim etmek ve sözleşme süresince bu durumda bulundurmakla yükümlüdür.*” şeklinde düzenlenmektedir. Söz konusu hükmün devamında ise bu yükümlülüğün, konut ve çatılı işyeri kiralalarında kiracı aleyhine değiştirilemeyeceği; diğer kira sözleşmelerinde ise, kiracı aleyhine genel işlem koşulları yoluyla düzenlenemeyeceği öngörülmektedir.

⁴⁷ Kender, R. / Çetingil, E. / Yazıcıoğlu, E.: *Deniz Ticareti Hukuku I*, s.129.

⁴⁸ Kender, R. / Çetingil, E. / Yazıcıoğlu, E.: *Deniz Ticareti Hukuku I*, s.129.

⁴⁹ Sözer, B.: *Deniz Ticareti Hukuku-I*, s. 337.

TBK'nın 301. maddesi emredici niteliktedir⁵⁰ ve gemi kira sözleşmesi, söz konusu hükümde geçen “diğer kira sözleşmeleri” kapsamındadır. Bu sebeple gemi kira sözleşmesinde kiraya verenin, sözleşme konusu gemiyi sözleşme ile güdülen amaca uygun bir şekilde kullanmaya hazır olarak teslim etme yükümlülüğü kiracı aleyhine genel işlem koşulları yoluyla düzenlenemez. Türk Borçlar Kanunu, bu duruma ilişkin özel bir yaptırım öngörmemektedir. Ancak TBK'nın 301. maddesinin emredici niteliği göz önüne alındığında, böyle bir düzenleme TBK'nın 27. maddesi uyarınca kesin hükümsüzlük ile geçersizdir⁵¹. Bununla birlikte bu durum sözleşmenin tamamını değil bu nitelikteki hükümlerini geçersiz hale getirir⁵².

Kiraya verenin, gemiyi sözleşme ile güdülen amaca uygun bir şekilde kullanmaya hazır olarak teslim etme yükümlülüğü, gemiyi denize elverişli teslim etme yükümlülüğü ile birlikte BARECON 2001 sözleşmesinin 3(a). klotunda düzenlenmektedir. Buna göre kiraya veren, teslimatta ve öncesinde geminin sözleşmeye uygun hizmet görmesi için tekne, makine ve teçhizatı bakımından hazır hale getirecektir. Kiraya verenin bu yükümlülüğüne aykırı davranmasına ilişkin bir düzenleme BARECON 2001'de yoktur. Ancak bu durum, denize elverişlilikte olduğu, sözleşmenin 28(b). klotu anlamında kiraya verenin temerrüdü sayılır. Bu takdirde kiracı, aykırılık nedeniyle gemiyi kullanamıyorsa kiraya verene aykırılığı gidermesi ihbarında bulunmalıdır. İhbara rağmen on dört gün içerisinde gemi, sözleşme ile güdülen amaca uygun bir şekilde kullanmaya hazır hale getirilmezse kiracı, kiraya verene yazılı ihbarda bulunmak suretiyle sözleşmeyi feshedebilir.

3- İfa Zamanı

Diğer kira sözleşmelerinde olduğu gibi gemi kira sözleşmesinde de kiralananın kullanılmak istenildiği zaman dilimi çok önemlidir. Bunun sebebi kiracının o dönemdeki ticari fırsatlardan yararlanmak istemesi olabileceği gibi, gemiye o dönemde duyulan ihtiyaçtan da kaynaklanabilir. Bununla birlikte parasal anlamda başlı başına önemli bir ekonomik değer olan gemiyi kiralamak ve onu ticari hayatta kullanmak geminin işletilmesi ile ilgili masrafların yanında denizcilikten kaynaklanan belirli

⁵⁰ Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 97.

⁵¹ Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 97.

⁵² Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 98.

risklerin⁵³ üstlenilmesini gerektirir⁵⁴. Bu sebeplerle kiracının planladığı zaman diliminde gemiyi kullanabilmesi için gemi tam zamanında teslim edilmelidir. Diğer taraftan geminin teslimi kiraya verenin kira bedeline hak kazanmasına doğrudan etkili olduğundan geminin zamanında teslimi kiraya verenin sözleşmeden beklediği kazancın gerçekleşmesi açısından da önem taşır. Nitekim TTK'nın 1128(1). maddesi gereği kira bedeli, sözleşmede kararlaştırılan zamanda, bu hususta anlaşma yoksa geminin zilyetliğinin sözleşme şartları çerçevesinde kiracıya devredildiği günden başlamak üzere aylık olarak ve peşin ödenmesi gereğine işaret etmektedir.

Görüldüğü üzere geminin teslim zamanı, kira bedelinin ödeneceği tarihin taraflarca belirlenmediği hallerde, kiraya verenin kira bedeline hak kazanması açısından büyük önem taşır. Benzer şekilde kira bedelinin ödenmesine ilişkin BARECON 2001'in 11(b). klotunda da kira bedelinin, "*geminin teslim günü ve saatinden itibaren*" başlamak üzere ödeneceğini öngörmektedir. Geminin teslimi kiracının kira bedelini ödeme ve yan giderlere katlanma borcundaki temerrüdünün tespiti açısından da önem arz eder. Zira TBK'nın 315(1). maddesi uyarınca kiracı, "kiralananın tesliminden sonra" muaccel olan kira bedelini veya yan gideri ödeme borcunu ifa etmezse, kiraya veren kiracıya yazılı olarak bir süre verip, bu sürede de ifa etmeme durumunda, sözleşmeyi feshedeceğini bildirebilir.

TTK'nın 1123. maddesi ve TBK'nın 301. maddesi, kiralananın kiracıya kararlaştırılan tarihte teslimini düzenlemektedir. Buna göre, kiraya verenin gemiyi teslim etme yükümlülüğünü yerine getirmiş olması için teslimin sözleşme ile belirlenen tarihte yapılması gereklidir⁵⁵. Teslim tarihi taraflarca açıkça veya örtülü olarak belirlenebilir. Sözleşmede teslim tarihi açıkça belirlenmemiş ise Türk Borçlar Kanununun ifa zamanına ilişkin 90. maddesi hükmü uygulanır. Buna göre ifa zamanı, taraflarca kararlaştırılmadıkça veya hukukî ilişkinin özelliğinden anlaşılmadıkça her borç, doğumu anında muaccel olur. Buna göre taraflarca ayrıca kararlaştırılmadıkça

⁵³ "Bir yandan geminin, diğer yandan yükün yüksek değeri, gemi sahiplerinin büyük bir sermaye ve sorumluluk rizikosu altına girmeleri neticesini doğurur." Bkz. Kalpsüz, T.: *Deniz Ticareti Hukuku*, s. 9.

⁵⁴ Dimigen, K.: *Bareboat charter und Bareboatregistrierung*, s. 5.

⁵⁵ Ünán, S.: "Bareboat and Time Charters in the New Turkish Commercial Code", s. 27.

gemi, gemi kira sözleşmesinin kurulduğu tarihte teslim edilmelidir⁵⁶. Geminin teslim tarihinden önce veya sonra teslimi ise kiracının bu konudaki rızasına bağlıdır.

BARECON 2001 sözleşmesinde geminin kiracıya teslim tarihi 14. kutuya yazılmak suretiyle belirlenmektedir. Kiraya vereninin geminin tesliminden önce kiracıya, geminin beklenen teslim hazırlanma tarihine ilişkin birisi “ön” diğeri “kesin” olmak üzere iki ayrı bildirimde bulunması gerekmektedir. Bu bildirimlerden ilki geminin beklenen teslim hazırlanma tarihinden birbirini takip eden en az 30 gün önce, ikincisi ise en az 14 gün önce yapılır. Teslim tarihinden önce kiracıya yapılacak ön ve kesin bildirim için taraflarca 18. kutuda farklı bir gün sayısı belirlenmiş ise bildirimler buna uygun olarak yapılır. Bu arada kiraya veren kiracıyı geminin konumunda meydana gelen muhtemel değişiklikler hakkında yakından bilgilendirir. BARECON 2001 sözleşmesinde ayrıca “iptal tarihi” isimli 15. kutu bulunmaktadır. Burada belirlenen tarih geminin teslimi açısından önemlidir. Çünkü sözleşmenin 4. kızı kiraya vereninin geminin 15. kutuda belirtilen tarihten sonra teslim edilmemesi için gerekli özeni göstermekle yükümlü tutmaktadır.

4- İfa Yeri

Gemiler genellikle seyir halinde olup, sürekli olarak belirli bir limana bağlı değildir. Gemin bağlanacağı limanlar veya yerler ise güvenlik ve ekonomik gerekçelerle farklı olabilir. Nitekim bazı deniz alanlarında, coğrafi ve hava şartlarından kaynaklanan, geminin karaya oturma, batma veya beklenildiği şekilde yol alamama⁵⁷ riski daha yüksektir. Bazı deniz alanları ise orada cereyan eden savaş, siyasi kargaşa veya deniz haydutluğu faaliyetlerinin yoğunluğu sebebiyle geminin, yükünün ve mürettebatının

⁵⁶ “Teslim zamanını taraflar sözleşmede belirleyebilirler. Eğer bu konuda sözleşmede bir hüküm yoksa karşılıklı sözleşme olan kira sözleşmesinde aynı anda ifa etme prensibinin uygulanması gerekir.” Bkz. Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 191; “...sözleşmenin yürürlüğe girmesinden itibaren derhal yerine getirilmesi gerekir.” Bkz. İnceoğlu, M.: *Kira Hukuku*, Cilt I, s. 76.

⁵⁷ Özellikle buzlanma olayının sıkça olduğu veya belirli bir süre devam ettiği kutup bölgelerine yakın sular bu niteliktedirler. “Kış mevsiminde özellikle Kuzey Avrupa Limanları buzlanma sebebiyle etkilenmekte olup, bazılarında ancak tekneleri kuvvetlendirilmiş olan gemiler girebilmektedir. Bunun yanında buzlanma hali başlamadan gemilerin terk etmeleri gerektiği, aksi takdirde bu bölgelerde uzun bir süre kalmalarının kaçınılmaz olduğu denizler ve özellikle deniz ile iç limanları bağlayan su yolları bulunmaktadır. (Tuna Nehri, St. Lawrence Nehri gibi)” Bkz. Ülgener, F.: *Çarter Sözleşmeleri I*, s. 593.

güvenliği bakımından tehlikeli olabilir⁵⁸. Bazen de geminin bulunduğu yerdeki ticari hayat, gemiye duyulan ihtiyacı ve onun kullanılmasının karşılığı olacak paranın az veya çok olmasını belirler. Bütün bu olasılıklar, gemi ile elde edilecek kazancın miktarını doğrudan etkiler. Bu sebeple geminin bulunduğu yerdeki coğrafi, iklimsel, siyasal ve ekonomik şartlar, geminin taşıdığı kazanç ve risklerin ihtimali üzerinde belirleyici rol oynar. Bunun dışında geminin bulunduğu yer ile kiracının onu teslim almak ve kullanmaya başlamak istediği yer arasındaki mesafenin uzunluğu kiracı açısından katlanılacak fazladan masraf anlamındadır. Dolayısıyla kiracı gemiyi teslim aldığı yere göre geminin taşıdığı söz konusu kazanç ve risklere yakın veya uzak olur. Bu açıdan kiracının öncelikli amaçlarından biri, gemiyi mümkün olduğu kadar kendisi ve sözleşmedeki amacı açısından en uygun limanda teslim alarak kullanmaya başlamaktır. Aynı şekilde kiraya veren de gemiyi mümkün olduğu kadar gemisi, kendisi ve sözleşmedeki amacı açısından en uygun ve güvenli limanda teslim etmek ister.

Bu bakımdan geminin teslim edileceği yerin her iki taraf bakımından güvenli bir liman olması önem arz eder. Güvenli liman, *Ülgener*'in güvenli olmayan liman⁵⁹ konusundaki tanımı esas alınarak yapılabilir: Güvenli liman, sözleşme konusu geminin, mücbir sebepler dışında, uygun bir seyir ve denizcilik bilgisi ile zamanında ulaşabileceği, kullanabileceği, terk edebileceği ve kiracıya teslim edilebileceği limandır⁶⁰. Bu anlamda geminin sözleşmeye uygun olarak teslimi borcu ancak güvenli bir limanda yapılırsa tam olarak ifa edilmiş olur.

Geminin kiracıya teslim edileceği liman, taraflarca açık veya örtülü olarak kararlaştırılabilir. TTK'nın 1123. maddesi uyarınca kiraya veren, kiralanan gemiyi kararlaştırılan yerde kiracıya teslim etmekle yükümlüdür⁶¹. Bu nedenle kiraya veren

⁵⁸ “Her ne kadar limanın güvenliği konusunda buranın fiziksel özellikleri ön planda yer almaktaysa da, politik olarak güvenlik de inceleme konusu bakımından önemli bir role sahiptir. ...liman bölgesinde bir savaş halinin söz konusu olması ya da burada bir isyan ya da halk hareketinin bulunması, buranın güvenli sayılmaması bakımından yeterli sayılmaktadır.” Bkz. Ülgener, F.: *Çarter Sözleşmeleri I*, s. 202.

⁵⁹ Ülgener, F.: *Çarter Sözleşmeleri I*, s. 202.

⁶⁰ “Güvenli olmayan liman kavramı aşağıdaki gibi tarif edilmektedir: “Anormal bir olay gerçekleşmediği takdirde, uygun bir seyir ve denizcilik bilgisi ile zamanında sözleşme konusu geminin ulaşmasının, kullanmasının ve terk etmesinin mümkün olmadığı liman güvenli değildir.” Bkz. Ülgener, F.: *Çarter Sözleşmeleri I*, s. 202; Ayrıca Bkz. Akson, L.: “Gemi Kiralamada Emniyetli Liman Emniyetli Rihtım Analizi”, *Deniz Ticareti Dergisi*, Y. 8 (1991), S. 1, s. 65.

⁶¹ Ünán, S.: “Bareboat and Time Charters in the New Turkish Commercial Code”, s. 27.

teslim yükümlülüğünü ifa yeri olan ve sözleşme ile belirlenen yerde yerine getirmekle ifa etmiş olur⁶². Sözleşmede ifa yerinin açıkça belirlenmediği hallerde sözleşme konusu gemi ferden belirlenmiş ise; parça borcu söz konusu olacağından⁶³, geminin TBK'nın 89(1)(2). maddesi uyarınca sözleşmenin kurulduğu sırada bulunduğu yerde teslim edilmesi gerekir⁶⁴. Sözleşme konusu gemi ferden belirlenmemiş ise; cins borcu söz konusu olur ve gemi, TBK'nın 89(1)(3). maddesi uyarınca borcun doğduğu sırada borçlunun (kiraya verenin) yerleşim yerinde teslim edilir. Geminin teslim yerinin TBK'nın 89. maddesi uyarınca tespit edilmesi durumunda, “bulunduğu yerde” ve “borçlunun (kiraya verenin) yerleşim yerinde” ifadelerinden bunlara en yakın güvenli liman, geminin teslim yeri olarak anlaşılmalıdır.

BARECON 2001 sözleşmesinde geminin kiracıya teslim yeri 13. kutuya yazılmak suretiyle belirlenmektedir. Geminin teslim yerinin düzenlendiği sözleşmenin 3(b). klozu geminin 13. kutuda gösterilen yer veya limanda malik tarafından teslim edileceğini ve kiracı tarafından teslim alınacağını düzenlemektedir. Söz konusu hükme göre geminin teslim edileceği 13. kutuda gösterilen yer veya limandaki güvenli rıhtım (*safe berth*)⁶⁵ kiracı tarafından belirlenir⁶⁶. Geminin teslim edileceği yer veya liman taraflarca karşılıklı olarak belirlendiğinden burada bir zarar doğması durumunda buna kiraya veren katlanır⁶⁷. Ancak zarar, kiracı tarafından belirlenen ve kiraya veren için buna uyulması zorunlu olan güvenli rıhtımda doğarsa kiraya veren bu sebeple karşıladığı zararı kiracıdan tazmin edebilir⁶⁸.

⁶² Kılıçoğlu, A.: *Borçlar Hukuku*, s. 523.

⁶³ Kılıçoğlu, A.: *Borçlar Hukuku*, s. 530, 531.

⁶⁴ Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 191; Altaş, H.: *Hasılat ve Şirket Kirası*, s. 54; İnceoğlu, M.: *Kira Hukuku*, Cilt I, s. 76.

⁶⁵ BARECON 2001 sözleşmesinin 3(b). klozu geminin teslim yeri olarak, 13. kutuda gösterilen yer veya limandaki kiracı tarafından belirlenen güvenli rıhtımı (*safe berth*) düzenlemektedir. Görüleceği üzere burada teslim yeri taraflarca “güvenli rıhtım” (*safe berth*) niteliğine haiz teslim rıhtımıdır. Normal olarak geminin iadesinde de benzer bir düzenlemenin olması beklenir. Ancak bu konuda BARECON 2001 sözleşmesinin 15. klozu geminin iade yeri olarak 16. kutuda gösterilen “güvenli ve buzsuz” (*safe and ice-free*) yer veya limandaki kiraya veren tarafından belirlenen güvenli rıhtımı (*safe berth*) geminin iade edileceği yer olarak düzenlemektedir. Geminin teslimi ile iadesi yeri için aranan niteliğin birbirinden açıkça farklı olarak düzenlenmesi, BARECON 2001 sözleşmesinin bu anlamda sözleşmenin genellikle güçlü tarafını oluşturan kiraya veren lehine ve onun menfaatlerini koruma çabasında olduğunu göstermektedir.

⁶⁶ Davis, M.: *Bareboat Charters*, s. 26.

⁶⁷ Davis, M.: *Bareboat Charters*, s. 26.

⁶⁸ Davis, M.: *Bareboat Charters*, s. 27.

B) İHLALİ

1- Geminin Geç Teslimi

a) Genel Olarak

Kiraya verenin gemiyi teslim etmemesi onun temerrüdünü gündeme getirir. Bu durumda kiracı, kiraya verene TBK'nın 123. maddesi uyarınca teslim için uygun bir süre verebilir veya bunu hâkimden talep edebilir. Kiraya verenin verilen bu süre içerisinde, gemiyi teslim etmemesi durumunda kiracı TBK'nın 125. maddesinde düzenlenen seçimlik haklarını kullanabilir⁶⁹. Buna göre kiracı:

- a) Gecikmiş bile olursa geminin teslimini ve gecikme sebebiyle uğradığı zararların tazminini;
- b) Geminin tesliminden ve gecikme tazminatı isteme hakkından vazgeçtiğini hemen bildirerek, geminin teslim edilmemesinden doğan (müspet) zararın giderilmesini veya
- c) Sözleşmeyi feshedip sözleşmenin hükümsüz kalması sebebiyle uğradığı (menfi) zararın giderilmesini isteyebilir⁷⁰.

Sözleşmenin kiracı tarafından feshedilmesi durumunda taraflar, karşılıklı olarak ifa yükümlülüğünden kurtulurlar ve daha önce ifa ettikleri edimleri geri isteyebilirler.

Yukarıda değinildiği üzere BARECON 2001 sözleşmesinde geminin kiracıya teslim tarihi 14. kutuya yazılmak suretiyle belirlenir. 15. kutuda kararlaştırılan tarih ise kiracının sözleşmeyi feshe hak kazanması bakımından önem arz eder. Gerçekten de 5(a). klotuna göre gemi en geç 15. kutuda belirtilen “iptal tarihi”ne kadar teslim edilmez ise kiracı, kiraya verene, bu tarihten sonraki 36 saat içerisinde fesih ihbarında bulunarak sözleşmeyi feshetme hakkına sahiptir. Söz konusu ihbarın yapılmaması halinde sözleşme aynen geçerliliğini korur. 5(a). klotu uyarınca ise bu klotu uygun

⁶⁹ İnceoğlu, M.: *Kira Hukuku*, Cilt I, s. 77.

⁷⁰ Ayan, M.: *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, Güncelleştirilmiş 6. Baskı, Konya 2010, s. 311; Eren, F.: *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, s. 1115.

olarak sözleşmenin feshedilmesi kiracının kiraya verene karşı sahip olduğu haklara hâlel getirmez.

Kiraya verenin gemiyi geç teslim etmesinin veya belirlenen tarihte teslim etme yükümlülüğünü yerine getirmemiş olmasının hukukî sonuçları Türk Ticaret Kanununda düzenlenmemiştir. Bununla birlikte, TTK'nın 1130. maddesinin yollaması nedeniyle, Türk Borçlar Kanununun adi kira sözleşmeleri hakkındaki hükümleri nitelikleri elverdiği ölçüde⁷¹ uygulama alanı bulur⁷².

Kiraya verenin gemiyi geç teslim etmesinin hukukî sonuçları, gecikmenin nedenlerine göre farklıdır.

b) Kiraya Veren Sorumlu Tutulamayacağı Sebeplerle

Kiraya veren, haklı bir sebeple gemiyi sözleşme ile belirlenen tarihte teslim edememişse, söz konusu gecikmeden sorumlu tutulamaz⁷³. Türk Borçlar Kanununun “ifada sıra” başlıklı 97. maddesi uyarınca karşılıklı borç yükleyen bir sözleşmenin ifası isteminde bulunan tarafın, sözleşmenin koşullarına ve özelliklerine göre daha sonra ifa etme hakkı olmadıkça, kendi borcunu ifa etmiş ya da ifasını önermiş olması gerekir. Dolayısıyla sözleşmede önceden ifa yükümlülüğü yoksa asıl olan her iki tarafın borcunu aynı anda ifa etmesidir. Kira sözleşmesinde ise ilk olarak ifa edilmesi gereken kiraya verenin kiralananı teslimidir⁷⁴.

Diğer taraftan Türk Ticaret Kanunu, kiracıyı sözleşme konusu gemiyi sigortalatmak ile yükümlü kılmaktadır. Nitekim TTK'nın 1126(1). maddesi uyarınca “*Kiracı, geminin iadesine kadar doğacak denizcilik ve sorumluluk rizikolarına karşı sigorta yaptırmak ve sigorta sözleşmesinin kurulduğunu kiraya verene önceden bildirmekle yükümlüdür.*” Söz konusu hükmün lafzından da açık şekilde anlaşıldığı gibi

⁷¹ “...yani kıyasen gemi kirasına da uygulanacaktır.” Bkz. İnceoğlu, M.: *Kira Hukuku*, Cilt I, İstanbul 2014, s. 29.

⁷² Ünan, S.: “Bareboat and Time Charters in the New Turkish Commercial Code”, s. 28.

⁷³ Örneğin geminin zamanında teslim edilmemesi, ödemezlik def'inden, yani kiracının öncelikli olarak ifa etme yükümlülüğünü yerine getirmemesinden kaynaklanıyorsa, kiraya verenin kendi kusurundan kaynaklanmıyorsa veya haklı sebep sayılabilecek durumlar sözleşmeyle düzenlenmiş ise geminin kiraya veren bakımından haklı sebeplerle geç teslimi söz konusu olabilir.

⁷⁴ Tandoğan, H.: *Özel Borç İlişkileri*, C II, s. 110; Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 95; Kahveci, N.: *Alt Kira ve Kiranın Devri*, İzmir 2005, s. 108.

kiracı, sigorta sözleşmesinin kurulduğunu kiraya verene geminin teslim alınmasından önce bildirmelidir⁷⁵. Bu nedenle kiracı bu yükümlülüğünü yerine getirmese temerrüde düşer. Gemi kira sözleşmesi tam iki tarafa borç yükleyen sözleşme olduğu için kiraya veren, bu halde TBK'nın 123 vd. yer alan seçimlik haklarını kullanabilir⁷⁶.

Bunun dışında geminin teslimi, kiraya verenin kusuruna dayanmayan sebeplerle gecikirse bu durumda TBK'nın 106 vd. maddesi uyarınca “alacaklının temerrüdü” söz konusu olur⁷⁷. Kiracı veya temsilcilerinin teslim için belirlenen limanda zamanında hazır olmaması veya teslim sırasındaki muayeneyi gereğinden fazla zaman harcayarak yapması veya teslim için belirlenen limanın gemi ve gemi adamları açısından güvenli olma özelliğini kısmen yitirmesi gibi durumlar buna örnek olarak verilebilir.

Son olarak teslimin gecikmesini haklı kılacak, geminin teslim yerinin sözleşme gereğince sonradan değiştirilmesi gibi, sebepler sözleşmede düzenlenmiş olabilir. Bu gibi durumlarda da geminin teslimindeki gecikmede haklı sebeplerin varlığı kabul edilmelidir. Dolayısıyla bu halde kusurunun bulunmadığını ispatlayan kiraya veren, TBK'nın 112. maddesi gereğince kiracının geminin geç teslim edilmesinden kaynaklanan zararını tazmin etmekle de yükümlü olmaz.

c) Mücbir Sebeplerle

Genel olarak mücbir sebep, borcun ifasına engel olan önceden öngörülemeyen ve engellenemeyen⁷⁸ doğal veya toplumsal olaylar veya bu türden sayılacağı sözleşme ile belirlenen işletme dışı olaylar olarak tanımlanabilir. Bunlardan birincisine “genel mücbir sebepler, ikincisine ise “özel mücbir sebepler” denir⁷⁹. Mücbir sebep illiyet

⁷⁵ Kender, R. / Çetingil, E. / Yazıcıoğlu, E.: *Deniz Ticareti Hukuku I*, s.132.

⁷⁶ Adi kira sözleşmesinde ise ödemezlik def'i kural olarak uygulanmaz. Çünkü burada kiraya veren teslim borcunu öncelikle ifa etmek zorundadır. Bkz. Altaş, H.: *Hasılat ve Şirket Kirası*, s. 55; İnceoğlu, M.: *Kira Hukuku*, Cilt I, s. 76.

⁷⁷ Eren, F.: *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, s. 1015, 1016.

⁷⁸ Turan Başara, G.: “*Borçlunun Sorumlu Olmadığı Sonraki İmkânsızlık Sebebiyle Borcun Sona Ermesi*” Çankaya University Journal of Law, Mayıs 2010, s.12.

⁷⁹ “Örneğin yoğun kar ya da yağmur yağışı; yaz aylarında gölgede sıcaklığın 40 dereceyi geçmesi; ithal edilen malzemelerin gümrükten çekilmesi işleminin bir aydan daha uzun sürmesi sözleşmede mücbir sebep olarak kabul edilebilir.” Bkz. Kılıçoğlu, A.: *Borçlar Hukuku Genel Hükümler (Yeni Borçlar Kanununa Göre Hazırlanmış) (Borçlar Hukuku)*, Genişletilmiş 15. Bası, Ankara 2012, s. 627.

bağını keseceğinden borçlunun sözleşmeden doğan tazminat sorumluluğunu ortadan kaldırır⁸⁰.

Kiraya verenin gemiyi geç teslim etmesinden dolayı sorumlu tutulabilmesi için, geminin sözleşme ile belirlenen tarihte teslim edilmemesi ile kiracının bundan doğan zararı arasında “uygun illiyet bağı” veya sebep-sonuç ilişkisinin bulunması gerekir⁸¹. Söz konusu illiyet bağı mücbir sebeple kesiliyorsa, yani gemi mücbir sebeple geç teslim edilmişse, kiraya veren bundan doğan zarardan sorumlu tutulamaz. Ancak, kiracının geminin geç teslimi nedeniyle doğan zararından sorumlu olmak istemeyen kiraya veren söz konusu illiyet bağına kesen sebepleri kanıtlamalıdır⁸².

Deprem, tsunami savaş, ayaklanma gibi olaylar öngörülemez ve kaçınılmaz nitelikleri dolayısıyla başlıca mücbir sebeplerdir⁸³. Yukarıda belirtildiği gibi geminin geç teslim edilmesi bunlardan kaynaklanıyorsa bundan doğan zarar ile kiraya verenin fiili arasındaki illiyet bağının kesildiği kabul edilir. Bu nedenle kiraya verenin, TBK’nın 118. maddesi anlamında geminin geç teslim edilmesinden kaynaklanan sorumluluğu da söz konusu olmaz. Ancak geminin geç tesliminde mücbir sebebin ötesinde kiraya verenin kusuru da bulunuyorsa durum farklıdır. Örneğin savaş bir mücbir sebeptir ancak bazı durumlarda meydana geleceği önceden öngörülebilir. Bu gibi durumlarda kiraya verenin teslim tarihinden önce gemisini yakın savaş tehdidi altındaki bir bölgeye göndermesi ve sonradan savaşın meydana gelmesi sebebiyle gemiyi zamanında teslim edememesi halinde mücbir sebep savunmasında bulunulamaz. Zira burada geminin geç teslimine sebep olan olay mücbir sebepten öte kiraya verenin kendi kusurundan kaynaklanmaktadır. Bu durumda kiraya veren kiracının geminin geç teslim edilmesinden kaynaklanan zararını tazmin etmekle yükümlü olur.

⁸⁰ Yılmaz, S.: “*Türk Borçlar Kanunu Tasarısında Sebep Sorumluluklarına İlişkin Yeni Hükümler*”, AUHF, C. 59, S. 3, 2010, s. 568, 573.

⁸¹ “*Alacaklının uğradığını iddia ettiği zarar ile, borçlunun borca aykırı eylemi arasında uygun sebep-sonuç bağının bulunması gerekir.*” Bkz. Kılıçoğlu, A.: *Borçlar Hukuku*, s. 626.

⁸² Kılıçoğlu, A.: *Borçlar Hukuku*, s. 626.

⁸³ Yılmaz, M.: “*Haksız Fiillerde İlliyet Bağı*”, Yargıtay Dergisi, Ocak-Nisan 2004, S. 1-2, s. 37; Turan Başara, *Sonraki İmkânsızlık*, s.15.

d) Kiraya Verene Atfedilen Sebeplerle

Geminin teslim zamanındaki gecikme yukarıda yer verilen haklı sebepler veya mücbir sebepler dışında başta kiraya verenin kusuru olmak üzere haklı olmayan sebeplerden kaynaklanabilir. Bu durumlarda geminin geç tesliminden doğan zararlardan kiraya veren sorumludur. Kiraya verenin teslim tarihine yetişmeyeceğini bildiği halde gemiyi sefere göndermesi veya geminin teslimi için gerekli hazırlıkların zamanında yapılmamış olması nedeniyle teslim zamanında gecikme bu duruma örnek olarak gösterilebilir.

Gemi kira sözleşmesi karşılıklı iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerden olduğundan kiraya verenin geminin tesliminde gecikmesi halinde kiracı, kiraya vereni temerrüde düşürürse TBK'nın 123. vd. maddelerine göre hareket edilir. Bunun için öncelikle kiraya verenin TBK'nın 117. maddesi anlamında temerrüde düşürülmüş olması gereklidir. Buna göre kiraya veren, kiracının ihtarıyla veya geminin teslim edileceği gün birlikte belirlenmiş veya sözleşmede saklı tutulan bir hakka dayanarak taraflardan biri usulüne uygun bir bildirimde bulunmak suretiyle belirlemişse, bu günün geçmesiyle temerrüde düşer⁸⁴.

Kiracı TBK'nın 123. vd. maddeleri hükümlerinden yararlanabilmek için öncelikle TTK'nın 1126. maddesi uyarınca sözleşme konusu gemiyi sigortalatmalı ve sigorta sözleşmesinin kurulduğunu kiraya verene önceden bildirmeli veya bu yöndeki ifasını önermiş olmalıdır⁸⁵. Buna uygun hareket eden kiracı, TBK'nın 123. maddesi uyarınca borcun ifa edilmesi için kiraya verene uygun bir süre verebilir veya uygun bir süre verilmesini hâkimden isteyebilir. Bununla birlikte TBK'nın 124. maddesi uyarınca; kiraya verenin içinde bulunduğu durumdan veya tutumundan süre verilmesinin etkisiz olacağı anlaşılıyorsa, kiraya verenin temerrüdü sonucunda geminin teslimi kiracı için yararsız kalmışsa veya geminin tesliminin, belirli bir zamanda veya belirli bir süre içinde gerçekleşmemesi üzerine, teslimin artık kabul edilmeyeceği sözleşmeden anlaşılıyorsa süre verilmesine gerek yoktur. Bu durumda kiracı doğrudan TBK'nın 125.

⁸⁴ Eren, F.: *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, s. 1096, 1097.

⁸⁵ Nitekim karşılıklı borç yükleyen sözleşmelerde “*ifada sıra*” hususuna ilişkin olan TBK'nın 97. maddesi “*Karşılıklı borç yükleyen bir sözleşmenin ifası isteminde bulunan tarafın, sözleşmenin koşullarına ve özelliklerine göre daha sonra ifa etme hakkı olmadıkça, kendi borcunu ifa etmiş ya da ifasını önermiş olması gerekir.*” hükmünü düzenlemektedir.

maddesinde düzenlenen seçimlik haklarını kullanabilir. Bunun dışında kiraya verene süre verilmişse ve bu süre içerisinde kiraya veren gemiyi kiracıya teslim ederse somut olayın özelliklerine göre kiracıya gecikme tazminatı ödemek zorunda kalır⁸⁶.

BARECON 2001 sözleşmesine göre gemi 15. kutuda belirtilen iptal tarihine kadar teslim edilmez ise kiracı sözleşmeyi feshetme hakkına sahiptir. Ancak gemi 15. kutuda belirtilen iptal tarihinden sonra teslim edilecekse, kiraya veren, gemi teslim için hazır olur olmaz, kiracıya fesih hakkını kullanıp kullanmayacağına ilişkin ihbarda bulunur (BARECON 5(b) klotu). Kiracı sözleşmeyi feshetmek istiyorsa buna ilişkin fesih ihbarı, 15. kutuda belirtilen iptal tarihinden sonraki 36 saat içerisinde veya kiraya verenin 5(b). klotuna göre yaptığı ihbarın alınmasından itibaren 168 saat içerisinde (hangisi daha önce gerçekleşirse) yapmalıdır. Kiracı sözleşmeyi feshetmek amacıyla fesih ihbarında bulunmaz ise, kiraya verenin ihbarında belirtilen geminin hazır olacağını bildirdiği tarih 5. klot bakımından 15. kutuda belirtilen iptal tarihinin yerini alır.

2- Geminin Erken Teslimi

Esas olan geminin, sözleşmede belirlenen tarihte teslimidir. Çünkü gemi kira sözleşmesinde geminin teslim tarihi, kiracının sözleşmeyle amaçladığı ticari fırsatlardan yararlanmaya başlayacağı; kiraya verenin ise kira bedeline hak kazanacağı tarihi ifade eder. Geminin teslim tarihi aynı zamanda kiracının geminin fiili hâkimiyetini elinde bulundurmasından kaynaklanan belirli riskleri üstlenmeye⁸⁷ ve geminin kullanımından kaynaklanan masraflarına katlanmaya başlayacağı; kiraya verenin ise bu risk ve masraflardan kurtulacağı tarih olması bakımından da önemlidir⁸⁸. Dolayısıyla geminin sözleşmede belirlenen tarihten önce tesliminde kiracının veya kiraya verenin veya her ikisinin birlikte menfaati olabilir. Bu bakımdan bazı durumlarda geminin belirlenen tarihten önce teslim edilmesi söz konusu olabilir. Geminin erken teslim edilmesi teklifi ve icrası taraflar arasındaki hukukî ilişkiyi etkileyecek nitelikte olduğundan üzerinde durmakta fayda bulunmaktadır.

⁸⁶ Ayan, M.: *Borçlar Hukuku*, s. 311; Eren, F.: *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, s. 1115.

⁸⁷ Kalpsüz, T.: *Deniz Ticareti Hukuku*, s. 8, 9.

⁸⁸ Dimigen, K.: *Bareboat charter und Bareboatregistrierung*, s. 5.

Daha önce değinildiği gibi gemi kira sözleşmesinin unsurları; geminin kullanılmasının geçici olarak devri, kira bedeli ve taraflar arasında anlaşmadır. Geminin teslim tarihi ise ancak sözleşmenin tali unsurlarından sayılabilir. Bu anlamda erken teslim talebi hangi tarafça yapılırsa yapılsın bu Türk Borçlar Kanunu anlamında bir öneri değildir. Çünkü bu anlamda bir öneriden bahsedilebilmesi için bunun sözleşmenin esaslı unsurlarını içermesi ve bağlanma iradesi taşıması gerekmektedir⁸⁹. Erken teslim talebi bağlanma iradesi taşısa da sözleşmenin esaslı unsurlarından değildir.

Gemi kira sözleşmesi unsurlarının bir arada bulunması ile kurulmuş olur. Bu aşamadan sonra ortaya çıkan geminin erken teslim edilmesi teklifi, sözleşmenin tali unsurlarının belirlenmesine yönelik bir irade açıklaması ve TBK'nın 96. maddesinde düzenlenen “erken ifa” olarak değerlendirilmelidir. Buna göre sözleşmenin hükümlerinden veya özelliğinden ya da durumun gereğinden tarafların aksini kastettikleri anlaşılmadıkça borçlu, edimini sürenin sona ermesinden önce ifa edebilir. Buradan hareketle geminin teslim edileceği tarihin kesin olarak belirli olduğu, sözleşmenin hükümlerinden veya özelliğinden ya da durumun gereğinden anlaşılıyor ise gemi bu tarihten önce teslim edilemez. Bu halde kiraya veren gemiyi erken teslim etmeye; kiracı ise erken teslimi kabule zorlanamaz. Fakat geminin teslim edileceği tarih kesin olarak belirlenmemiş ise, bunun için son gün olarak bir tarih belirlenmiş ise veya bu belirleme sözleşme ile taraflardan birine bırakılmış ise veya bunlar sözleşmenin hükümlerinden veya özelliğinden ya da durumun gereğinden anlaşılıyor ise gemi bu tarihten önce teslim edilebilir.

TBK'nın 96. maddesi son cümlesinde, kanun veya sözleşme ya da âdet gereği olmadıkça, erken ifada bulunana borçlunun bu sebeple indirim yapamayacağını öngörmektedir. Kanunda açıkça belirtilmese de bu hükmün daha çok para borçlarındaki erken ifaya ilişkin olduğu aşikârdır. Ancak söz konusu hükmün aksi ile kanıtından, kanun veya sözleşme ya da âdet gereği olmadıkça, geminin erken teslim edilmesi sebebiyle kiraya verenin kira bedelinden fazla bir ödemeyi veya benzeri bir primi talep edemeyeceği anlaşılmaktadır. Bununla birlikte geminin erken teslimi kiracı tarafından talep edilmiş, daha çok onun menfaatine hizmet ediyor ve kiraya veren bu sebeple

⁸⁹ Kılıçoğlu, A.: *Borçlar Hukuku*, s. 55.

fazladan bir masraf yapmış olabilir. Bu durumda, kiraya verenin başta erken teslim için yaptığı fazla masraflar olmak üzere, kira bedelinden fazla bir ödeme veya benzeri bir primi talep edeceği kabul edilmelidir. Benzer şekilde geminin erken teslimi kiraya veren tarafından teklif edilmiş, daha çok onun menfaatine hizmet ediyor ve kiracı bu sebeple fazladan bir masraf yapmış da olabilir. Bu durumda ise kiracının, başta erken kabul için yaptığı fazla masraflar olmak üzere, kira bedelinden bir miktar indirimi talep edebileceği kabul edilmelidir.

BARECON 2001 sözleşmesinde geminin kiracıya teslim tarihi 14. kutuya yazılmak suretiyle kesin olarak belirlenmektedir. Bununla birlikte sözleşmenin 4. klotunun ilk cümlesinde yer alan “*Gemi kiracıların rızası olmadıkça 14. kutuda gösterilen tarihten önce teslim edilmeyecektir.*” ifadesinden kiracının onayı ile geminin erken teslim edilebileceği görülmektedir. Fakat BARECON 2001’de geminin erken teslim edilmesi sebebiyle kiraya verenin kira bedelinden fazla bir ödemeye veya benzeri bir prime hak kazanacağına ilişkin bir kural bulunmamaktadır. Bununla birlikte bu durumda BARECON 2001’in 11(b). klotu uyarınca ilk kira bedeli, 14. kutuda gösterilen tarih yerine geminin erken teslim edildiği tarihte ödenmelidir.

3- Geminin Teslim Yerinin Değişmesi

a) Kiraya Verene Atfedilemeyen Sebeplerle

Geminin teslim yeri sözleşme ile belirlenen yerdir. Ancak bazen bu yerin kiraya verene atfedilemeyen başka bir değişle onun sorumlu olmadığı sebeplerle değiştirilmesi söz konusu olabilir. Örneğin; geminin teslim yerinin kiracının talebi üzerine veya sözleşmeyle kendisine bırakılan tarafça değiştirilebilir, sözleşmede belirli durumlarda teslim yerinin kendiliğinden değişeceği kararlaştırılabilir. Bunun dışında, teslim yerinin değişmesi kiraya verene atfedilemeyen bir sebepten kaynaklanabilir, sözleşmeyle kararlaştırılan bir haklı sebep gerçekleşebilir veya teslim yeri, mücbir sebepten farklı bir sebeple, güvenli liman olma niteliğini⁹⁰ kaybedebilir.

⁹⁰ “... buz akışı gibi geçici engeller, limana girişi rizikolu hale getirebilir ancak limanı emin olmayan liman yapmaz.” Bkz. Akson, L.: “Gemi Kiralamada Emniyetli Liman” s. 69.

Geminin teslim yerinin kiracının talebi üzerine değiştirilmesi kiraya veren bakımından haklı sebeptir ve kiraya verenin bu değişiklikten dolayı sorumluluğu doğmaz. Bu halde yeni belirlenen teslim yerinin kiraya verenin bu sebeple yapılacağı masrafları artırması halinde ne yapılması gerektiği yine sözleşmeyle belirlenir. Böyle bir hüküm yoksa yeni teslim yeri dolayısıyla yapılan masraflara kiracının katlanması⁹¹ uygun olandır.

Sözleşmede belirli durumlarda teslim yerinin kendiliğinden değişeceği de kararlaştırılabilir. Bunlar “uyarlama kaydı” olarak ifade edilir. Örneğin, taraflar geminin belirli bir tarihe kadar A limanında, bu tarihten sonraya kalması durumunda ise B limanında teslim edileceğini veya teslim edileceği limandaki yoğunluk veya olağanüstü hava olayları dolayısıyla teslim yerinin değiştirileceğini kararlaştırabilirler. Son olarak teslim yerinin değişmesi kiracı veya temsilcilerinin yanlışlıkla teslim için belirlenen liman yerine başka bir limanda hazır olması gibi kiraya verenin kusuruna dayanmayan sebeplerden de kaynaklanabilir. Tüm bu durumlarda kiraya verenin bu değişikliklerden dolayı sorumluluğu doğmaz.

b) Mücbir Sebeplerle

Kiraya verenin gemiyi sözleşme ile belirlenen yerde teslim etmemesi, öngörülemeyen ve kaçınılamayan “genel mücbir sebepler”in veya sözleşme ile belirlenen “özel mücbir sebepler”in gerçekleşmesinden kaynaklanabilir⁹². Bu durumda tazminat ödemenin “illiyet bağı” unsuru gerçekleşmediği için kiraya verenin tazminat sorumluluğu doğmaz. Ancak kiraya veren TBK’nın 136. maddesine göre imkânsızlık iddiasıyla borcun sona erdiğini de ileri süremez⁹³. Diğer bir deyişle mücbir sebep dolayısıyla ferdan belirlenen geminin teslimi imkânsızlaşmamış ise kiraya veren

⁹¹ “Eğer gemi, teslim aşamasının tamamlanması için belli bir miktar yakıt ile getirildi ise, malik bu miktar yakıtın bedelini dahi ayrıca tahsil eder veya sözleşme sona erdiğinde gemi aynı cins ve miktar yakıt ile iade edilir.” Bkz. Sözer, B.: *Deniz Ticareti Hukuku-I (Ders Kitabı), Giriş-Gemi-Donatan-ve Navlun Sözleşmeleri*, İstanbul 2013, (*Deniz Ticareti Hukuku-I*), s. 331.

⁹² “Örneğin yoğun kar ya da yağmur yağı; yaz aylarında gölgede sıcaklığın 40 dereceyi geçmesi; ithal edilen malzemelerin gümrükten çekilmesi işleminin bir aydan daha uzun sürmesi sözleşmede mücbir sebep olarak kabul edilebilir.” Bkz. Kılıçoğlu, A.: *Borçlar Hukuku*, s. 627.

⁹³ Kılıçoğlu, A.: *Borçlar Hukuku*, s. 627.

borcundan kurtulmaz⁹⁴ ancak bu nedenle geciken teslim nedeniyle doğan zarardan da sorumlu olmaz⁹⁵.

Mücbir sebeplerle teslim yeri değişen geminin yeni teslim yeri taraflarca açıkça veya örtülü olarak kararlaştırılabilir. Bu yeni yer sözleşmede daha önce belirlenen eski teslim yerinin yerini alır. Ancak geminin teslim yerinin değişmesinde mücbir sebebin ötesinde kiraya verenin kusuru bulunuyorsa kiraya veren mücbir sebep savunmasıyla sorumluluktan kurtulamaz⁹⁶. Bu durumda kiraya veren kiracının geminin teslim yerinin değişmesinden kaynaklanan zararlarını tazmin etmekle sorumlu olur.

c) Kiraya Verene Atfedilen Sebeplerle

Geminin teslim yerinin değiştirilmesi kiraya verene atfedilen sebeplerden kaynaklanabilir. Kiraya verenin kusurlu davranışı bu sebeplerin başında gelir. Ancak kiraya verenin geminin teslim yerini değiştirmesine kiracı uyarsa ve gemiyi bu yeni yerde teslim alırsa bu yeni yer örtülü olarak sözleşmenin ifa yeri olur. Böylelikle kiraya veren teslim borcunu ifa etmiş olur, bu duruma rıza gösteren kiracıda kira sözleşmesinin içeriğinin değişmesini bu suretle kabul ettiğinden yeni teslim yeri dolayısıyla uğradığı zararın tazminini talep edemez.

İfa teklifi, borçlanılan edime uygun olmalıdır. Bu nedenle, kiracı gemiyi haklı olmayan sebeple değiştirilen yerde tesellüme zorlanamaz. Kiraya verenin teslim borcundan kurtulabilmesi için gemiyi, sözleşme ile belirlenen yerde teslim etmelidir⁹⁷.

Kiraya verenin sözleşmeye ve kanuna aykırı olarak geminin teslim yerini değiştirmesi borca aykırılıktır. Bu durumda borca aykırılığa ilişkin TBK'nın 112 vd. maddesi uygulanır. Ayrıca burada karşılıklı iki tarafa borç yükleyen sözleşme söz konusu olduğu için temerrüdün özel şartları oluştuğunda kiracı, borçlunun temerrüdünden doğan haklarını kullanacaktır. Buna göre kiraya veren geminin teslim edileceği gün sözleşmeyle belirlenmiş ise TBK'nın 117. maddesi uyarınca, sözleşmede

⁹⁴ İnceoğlu'na göre bu durumda sözleşme kendiliğinden sona erer ve her iki taraf da borcundan kurtulur. Bkz. İnceoğlu, M.: *Kira Hukuku*, Cilt I, s. 81.

⁹⁵ Kılıçoğlu, A.: *Borçlar Hukuku*, s. 627.

⁹⁶ “Borçlu, iradesiyle meydana gelen bir durum sonucunda borcunu ödeyemez hale gelmişse mücbir sebep söz konusu olamaz.” Bkz. Turan Başara, *Sonraki İmkânsızlık*, s. 15.

⁹⁷ Kılıçoğlu, A.: *Borçlar Hukuku*, s. 523.

belirlenen günün geçmesiyle temerrüde düşer. Temerrüt durumunda kiracı TBK'nın 123. vd. maddeleri hükümlerinden yararlanabilir⁹⁸. TBK'nın 125. maddesinde düzenlenen seçimlik haklarını kullanabilmesi için ise kiraya verene, son bir süre vermesi veya TBK'nın 124. maddesi gereğince süre verilmesini gerektirmeyen bir durumun söz konusu olması gerekir.

BARECON 2001 sözleşmesinde geminin teslim yerinin değiştirilmesine ilişkin bir hüküm mevcut değildir. BARECON 2001 sözleşmesinin 3(b). klozu, geminin 13. kutuda gösterilen yer veya limanda kiracıya teslim edileceğini düzenler. Bu sebeple 13. kutuda gösterilen yer dışında geminin teslim edilmek istenilmesi kiraya verenin temerrüdü anlamına gelir ve açıkça sözleşmeye aykırılık teşkil eder. Bunun istisnası kiracı tarafından belirlenen teslim yerinin güvenli rıhtım olmamasıdır. Zira kiraya veren yükümlülüğünü bu niteliğe sahip olmayan bir yerde yerine getirmeye zorlanamaz. Buna ilişkin bir düzenleme de BARECON 2001'de bulunmamaktadır. Ancak bu durumda kiraya veren, kira süresinden sayılacak makul bir süre vererek kiracıya güvenli rıhtım niteliğinde yeni bir teslim yeri belirlemesini istemelidir. Verilen süre içerisinde kiracı buna uygun hareket etmez ise kiraya veren sözleşmeyi feshedebilir.

BARECON 2001 sözleşmesinin 13. kutusunda gösterilen yer dışında geminin teslim edilmek istenilmesi söz konusu olursa Sözleşmenin 28(b). klozu uygulanır. Buna göre kiraya verenin kusur veya ihmali ile yükümlülüğünü yerine getirmemesi sonucu kiracı gemiyi kullanamaz ise kiracı bu durumun giderilmesi için kiraya verene ihbarda bulunur. Söz konusu ihbarın alınmasından itibaren 14 gün içerisinde kiraya veren söz konusu yükümlülüğünü yerine getirmez ise, kiracı fesih ihbarında bulunarak sözleşmeyi feshedebilir. 28(e). klozu uyarınca sözleşmenin feshedilmesi fesih tarihinden önce tahakkuk etmiş haklara ve herhangi bir tarafın haklarına hâlel getirmez. Temerrüdün giderilmesi için yapılan ilk ihbarın alınmasından itibaren 14 gün içerisinde kiraya veren gemiyi kiracıya teslim ederse sözleşme geçerliliğini korur. Kiracının geç teslim dolayısıyla uğradığı zararların kiraya veren tarafından giderilmesi gerekir. Sözleşmenin

⁹⁸ Ancak daha önce de değinildiği üzere, kiracının TBK'nın 123. vd. maddeleri hükümlerinden yararlanabilmesi için öncelikle TTK'nın 1126. maddesi uyarınca sözleşme konusu gemiyi sigortalatması ve sigorta sözleşmesinin kurulduğunu kiraya verene önceden bildirmesi veya bu yöndeki ifasını önermiş olması gerekmektedir.

feshi kiracının seçimlik hakkıdır. Bu sebeple kiracı bu hakkını kullanmayarak ilk ihbarın alınmasından itibaren 14 gün geçtikten sonra gerçekleşen teslimi de kabul ederek sözleşmeyi yürütebilir. Ancak kiraya veren geminin teslimi ile kira bedeline hak kazanacağından geminin fiilen teslim edildiği tarihe kadar ki süre için kira alacağı söz konusu olmaz.

II. GEMİYİ KULLANIMA UYGUN BULUNDURMA BORCU

A) GENEL OLARAK

Türk Ticaret Kanununda kiraya verenin gemiyi kullanıma uygun bulundurma yükümlülüğünü düzenleyen açık bir hüküm yoktur. Kiraya verenin, gemiyi sadece TTK'nın 1123. maddesi uyarınca sözleşme ile güdülen amaca uygun bir şekilde kullanmaya hazır teslim etmesi yeterlidir. Burada kiraya verenin gemiyi kullanıma uygun bulundurma yükümlülüğünün bulunup bulunmadığı hakkında bir tartışma yaşanabilir. Ancak gerek geminin ayıplarından doğan giderlerin düzenlendiği TTK'nın 1124. maddesi, gerekse geminin iadesinin düzenlendiği TTK'nın 1129. maddesi hükümleri kiraya verenin böyle bir yükümlülüğünün bulunduğunu ortaya koymaktadır⁹⁹. Nitekim TTK'nın 1124(1). maddesinde, geminin bakımı kapsamındaki hariç, geminin ayıplarından doğan tamirlerin ve bu yüzden değiştirilen parçaların giderlerinin kiraya verene ait olduğu belirtilmekteydi. Bunun yanında TTK'nın 1129(1). maddesinden de, normal bir kullanım tarzı sonucu olanlar hariç, gemide ve tesisatında meydana gelen eksiklik, değişiklik veya aşınmadan kiraya verenin sorumlu olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla sadece gemiyi sözleşme ile güdülen amaca uygun bir şekilde teslim etmek değil; aynı zamanda onu kira süresince de kullanıma uygun bulundurmak da kiraya verenin yükümlülüğüdür.

Diğer taraftan kiraya verenin söz konusu yükümlülüğünün sözleşme ile kararlaştırılması da mümkündür. Bu kapsamda kiraya veren geminin belirli yükler,

⁹⁹ “Kiralayanın kiralananı sözleşmede belirtilen amaca uygun biçimde kiracıya tesliminden sonra borcu sona ermez, kiralayanın şeyin kullanıma uygun bulunmasından da sorumluluğu vardır. Özellikle kiralayanın bu borcundan dolayı sürekli borç ilişkisi doğuran bir sözleşme niteliği kazanan kira sözleşmesi belli bir süre boyunca devam ettiği için kiralananın elverişli halde bulundurulması borcundan söz etmek zor değildir.” Bkz. Altaş, H.: *Hasılat ve Şirket Kirası*, s. 55.

seferler veya mesafeler için uygunluğunu garanti etmişse; geminin bunlara uygunluğunu korumasından da sorumlu olur¹⁰⁰.

Ayrıca konu, TTK'nın 1130. maddesinde yapılan yollamaya nedeniyle, nitelikleri elverdiği ölçüde Türk Borçlar Kanununun adi kira sözleşmeleri hakkındaki hükümleri açısından da incelenmelidir.

TBK'nın 301. maddesi kiraya verenin, kiralananı teslim etme yükümlülüğüyle birlikte, bu yükümlülüğün ayrılmaz bir parçası olarak, kiralananı sözleşme süresince sözleşmede amaçlanan kullanıma elverişli bir durumda bulundurma yükümlülüğünü de düzenlemektedir. Ayrıca kiraya verenin bu yükümlülüğü, konut ve çatılı işyeri kiralalarında kiracı aleyhine değiştirilemez. Diğer kira sözleşmelerinde ise kiracı aleyhine genel işlem koşulları yoluyla düzenlenemeyeceği emredici nitelikte¹⁰¹ öngörülmektedir. Daha önce belirtildiği gibi gemi kira sözleşmesi, bu hükümde geçen "diğer kira sözleşmeleri" kapsamında olduğundan kiraya verenin, sözleşme konusu gemiyi sözleşme ile güdülen amaca uygun bir şekilde bulundurma yükümlülüğü bulunmaktadır¹⁰². Öyle ki kiraya verenin söz konusu bulundurma yükümlülüğü kiracı aleyhine genel işlem koşulları yoluyla dahi düzenlenemez¹⁰³.

¹⁰⁰ Dimigen, K.: *Bareboat charter und Bareboatregistrierung*, s. 16.

¹⁰¹ Gümüüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 97.

¹⁰² Cumalıoğlu'na göre, Mülga BK'nın 249. maddesinde yer alan ve kiraya verene kiralananı sözleşme süresince iyi bir halde bulundurma yükümlülüğü getiren hüküm, gemi kira sözleşmelerinde, kiraya veren açısından hakkaniyete aykırı bir durum oluşturacağından bu hükmün kiraya veren için uygulanmaması yerinde olur. Bkz. Cumalıoğlu, E.: *Kırkambar Sözleşmesi*, s. 43. Ünân'a göre ise, kiralananı sözleşme süresince kullanıma uygun bulundurma yükümlülüğünün düzenlendiği TBK'nın 301. maddesi, geminin bakımı ve ayıplarından kaynaklanmayan tamiri ve parçalarının değiştirilmesini kiracıya yükleyen TTK'nın 1124(3). maddesi ile uyumlu değildir. Bu nedenle bu hususa Türk Ticaret Kanununun hükmü uygulanmalıdır. Bkz. Ünân, S.: "Bareboat and Time Charters in the New Turkish Commercial Code", s. 28. *Algantürk Light*'a göre çıplak gemi kira sözleşmesi Türk Borçlar Kanununun adi kira sözleşmelerine ilişkin hükümlerine ve uygulanabildiği ölçüde Türk Ticaret Kanunu hükümlerine tabi olmalıdır. Örneğin bir çıplak gemi kira sözleşmesinde donatanın gemiyi bütün akit süresince kullanmaya elverişli bulundurma yükümlülüğü bulunmamaktadır. Bu özelliği ile çıplak gemi kira sözleşmesi Türk Borçlar Kanununda düzenlenen kira sözleşmesinden farklıdır. Bkz. Algantürk Light, S. D.: "Gemi İşletme Müteahhidinin Tescili", s.155. *Tekil*'e göre, Bareboat Charter'da olduğu gibi Demise Charter'da da donatan gemiyi bütün sözleşme süresince kullanıma elverişli bulundurma yükümlülüğü altında değildir. Sözleşmede yazılı nitelikte sefere elverişli geminin teslimi ile birlikte kiraya verenin gemi üzerindeki denetim hakkı, bakım ve onarım borcu sona erer. Adi kira sözleşmesinde ise durum farklıdır. Bkz. Tekil, F.: *Deniz Hukuku*, s. 234.

¹⁰³ TBK, 301. maddede düzenlenen "Bu hüküm, konut ve çatılı işyeri kiralalarında kiracı aleyhine değiştirilemez; diğer kira sözleşmelerinde ise, kiracı aleyhine genel işlem koşulları yoluyla bu hükme aykırı düzenleme yapılamaz." hükmüne aykırılığın yaptırımını düzenlememektedir ancak, daha önce

Kira sözleşmesi sürekli borç doğuran sözleşmelerdendir¹⁰⁴. Bu sebeple kiraya verenin yükümlülüğü sadece kullanıma uygun şeyin teslimi değil, bunun yanında, onun sözleşme süresince kullanıma uygun olmasını temin etmektir¹⁰⁵.

Kira konusu şeyde var olan ve onun kullanılmasını engelleyen veya kısıtlayan eksiklikler onun ayıplarını oluşturur¹⁰⁶. Bu ayıplar sözleşmenin kurulduğu sırada var olabileceği gibi teslimden sonrada ortaya çıkabilir. Yukarıda belirtildiği üzere söz konusu ayıpların giderilmesi kiraya verenin yükümlülüğündedir¹⁰⁷. Aynı şekilde geminin sözleşme süresince sözleşmede amaçlanan kullanımını engelleyen veya kısıtlayan eksiklikleri onun ayıplarıdır¹⁰⁸ ve bunları gidermek kiraya verenin sorumluluğundadır. İleride detaylı olarak ele alınacağı üzere, TTK'nın 1124(1). maddesine göre geminin ayıplarından doğan tamirler ile bu yüzden değiştirilen parçaların giderleri kiraya verene aittir¹⁰⁹. Diğer taraftan gemideki ayıbın kiraya veren tarafından giderilmesi, kiracının bu süre zarfında gemiyi kullanamaması veya zaman kaybından dolayı zarara uğramasına neden olabilir. Kiracının söz konusu bekleme dolayısıyla taşıma ücreti gibi herhangi bir mali kaybindan kiraya veren sorumludur¹¹⁰.

Gemi kira sözleşmesinde kiracının gemiyi kullanmasına engel durum sadece onun ayıplarından kaynaklanmaz; üçüncü bir kişinin haklı veya haksız müdahalesi de buna sebep olabilir. Kiracının söz konusu müdahalelerden de korunması gereklidir¹¹¹. Bunun için kiraya veren, geminin sözleşme devam ettiği müddetçe kiracının tasarrufunda kalmasını sağlamalıdır. Kiraya verenin bu yükümlülüğü kiracının sözleşme süresince gemiyi dilediği gibi kullanmasına imkân tanır. Bu sebeple TBK'nın 309 vd.

de değinildiği üzere, hükmün emredici niteliği göz önüne alındığında, sözleşmenin tamamı değil, bu nitelikteki hükümleri butlan yaptırımı ile batıldır. Bkz. Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 97.

¹⁰⁴ Kılıçoğlu, A.: *Borçlar Hukuku*, s. 717; Gökyayla, E.: “Kira Bedelinin Belirlenmesi”, s. 19; Altaş, H.: *Hasılat ve Şirket Kirası*, s. 47.

¹⁰⁵ Aral, F. / Ayrancı, H.: *Özel Borç İlişkileri*, s. 226; Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 98; Tandoğan, H.: *Özel Borç İlişkileri*, C II, s. 114; Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 193.

¹⁰⁶ Aral, F. / Ayrancı, H.: *Özel Borç İlişkileri*, s. 226; Tandoğan, H.: *Özel Borç İlişkileri*, C II, s. 111.

¹⁰⁷ Aral, F. / Ayrancı, H.: *Özel Borç İlişkileri*, s. 226; Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 98.

¹⁰⁸ “Kiralananın sözleşme amacına uygun biçimde kullanmaya elverişli duruma getirilmemesi de maddi bir ayıp sayılabilir.” Bkz. Tandoğan, H.: *Özel Borç İlişkileri*, C II, s. 114.

¹⁰⁹ Ünan, S.: “Bareboat and Time Charters in the New Turkish Commercial Code”, s. 27.

¹¹⁰ Dimigen, K.: *Bareboat charter und Bareboatregistrierung*, s. 16.

¹¹¹ Bkz. Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 210.

maddelerinde, üçüncü kişinin kiralananın kullanılmasını etkileyici nitelikteki ileri sürdüğü haklar sebebiyle kiraya verenin sorumluluğu düzenlenmektedir.

1- Geminin Kira Sözleşmesinin Kurulmasından Sonra El Değiştirmesi

Kira sözleşmesi devam ederken geminin mülkiyeti kiraya verenden üçüncü bir kişiye geçebilir. Sözleşmenin kiraya veren tarafının artık gemi maliki olmaması anlamına gelen bu durum sebebiyle kiracının gemiyi kullanma hakkı etkilenebilir. Nitekim gemi kira sözleşmesi şahsi borç ve alacak doğuran bir sözleşmedir¹¹².

Mülga BK'nın 254. maddesi, kiralananın el değiştirmesini kira sözleşmesini bozucu nitelikte görmekteydi¹¹³ ve kira sözleşmesinin devamını yeni malikin bu konudaki rızası şartına bağlamaktaydı¹¹⁴. Kiralananın üçüncü bir kişiye her an devredilmesi ihtimalinden dolayı bu durum, kiracının kiracılık hakkının zarar göreceği endişesi yaşaması başta olmak üzere kiracı tarafında birçok olumsuzluğa yol açmaktaydı. Türk Borçlar Kanununun yürürlüğe girmesiyle bu anlayış terk edilmiş bulunmaktadır. Gerçekten de TBK'nın 310(1). maddesi, sözleşmenin kurulmasından sonra kiralanan herhangi bir sebeple el değiştirirse, yeni malikin kira sözleşmesinin tarafı olacağını düzenlemektedir¹¹⁵. Türk Borçlar Kanunu bu hüküm ile yeni malikin kanunen¹¹⁶ eski kiraya verenin (malikin) halefi ve sözleşmenin tarafı olacağını kabul ederek bu anlamda kiracıyı koruyucu bir hüküm getirmektedir¹¹⁷.

TBK'nın 310(1). maddesinin diğer kira sözleşmeleri bakımından uygulanacağı tartışmasızdır. Aynı hükmün gemi kira sözleşmesine uygulanması ise mümkün değildir. Nitekim, daha önce değinildiği üzere, "kiracının şerhe bağlı olmaksızın yeni malike karşı korunması" hususuna bilinçli olarak Türk Ticaret Kanununda yer verilmemiştir. Bu nedenle TTK'da hüküm bulunmadığı gerekçesi ile TBK'nın 310(1). maddesi gemi

¹¹² Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 182.

¹¹³ Aral, F. / Ayrancı, H.: *Özel Borç İlişkileri*, s. 241.

¹¹⁴ Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 136.

¹¹⁵ "Dolayısıyla kira sözleşmesinin kurulmasından önce mülkiyetin bir başkasına temlik edilmiş olması TBK. m. 309 çerçevesinde kiraya verenin zapt sorumluluğunu doğuracaktır." Bkz. Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 213.

¹¹⁶ Aral, F. / Ayrancı, H.: *Özel Borç İlişkileri*, s. 240.

¹¹⁷ Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 135.

kira sözleşmesine uygulanamaz. Bu halde sözleşmenin sicile şerh edilmiş olması dışında, yeni malik doğrudan gemi kira sözleşmesinin tarafı olmaz.

Gemi mülkiyetinin sözleşme devam ederken el değiştirmesinin gemi kira sözleşmesinin geçerliliğine etkisi ne olacaktır? TTK'nın 1121(2). maddesi uyarınca gemi kira sözleşmesi sicile şerh edilmiş ise sözleşme geçerliliğini korur ve yeni malik sözleşmenin kanunen tarafı olur. Aksi halde sözleşme geçerliliğini korur ancak yeni malik sözleşmenin doğrudan tarafı olmaz. Fakat bu durum kiraya verenin gemi kira sözleşmesi ile üstlendiği borçlarını, özellikle de geminin teslimi borcunu sona erdirmez.

Kiraya veren malikin gemi kira sözleşmesi kurulduktan sonra geminin mülkiyetini satış ile üçüncü bir kişiye devretmesi durumu BARECON 2001'in 22. klotunda öngörülmektedir. Buna göre kiraya verenin kira sözleşmesi devam ederken gemisini satması ancak kiracının buna muvafakat etmesine ve yeni malikin de mevcut gemi kira sözleşmesinin devrini kabul ettiği yönünde beyanda bulunmasına bağlıdır. Kiracı ise geminin satışına ilişkin muvafakatini makul bir gerekçe olmadığı müddetçe vermekten imtina edemez. Bunun dışında kiraya verenin kira sözleşmesi devam ederken gemisini satması BARECON 2001'in 22. klotuna aykırılık oluşturur ve bu nedenle doğacak zararlar dolayısıyla sorumluluğunu gerektirir.

Geminin BARECON 2001'in 22. klotuna uygun olarak üçüncü bir kişiye devredilmesi halinde gemi kira sözleşmesi kiracı ile yeni malik arasında geçerli kalmaya devam eder. Burada kiracının ayrıca sözleşme ile bağlı kalmaya devam edeceğini beyan etmesi gerekli değildir. Nitekim kiracının geminin satışına ilişkin muvafakati aynı zamanda kira ilişkisinin yeni malik ile devam ettirilmesi beyanını da içermektedir. Ancak yeni malik ile kira sözleşmesini devam ettirmek istemeyen kiracı bunu derhal bildirmelidir.

Bununla birlikte kiracının yeni malik ile kira sözleşmesini devam ettirmek istememesi, geminin satışı hakkında muvafakat vermekten imtina etmesini haklı kılacak makul bir gerekçe değildir; meğer ki kiraya veren geminin yeni malike satışı ile kiracıyı zor durumda bırakmak istemesin. Gerçekten de eğer kiraya veren gemisini sırf kiracısını zor durumda bırakmak kastıyla onun sözleşmesel ilişkiyi devam ettiremeyeceği, hasmı veya ticari rakibi gibi, bir kişiye satmak istiyor ise bu durum kiracı bakımından satış

hakkında muvafakat vermekten imtina etmesini haklı kılacak makul bir gerekçe oluşturur.

2- Üçüncü Kişinin Sınırlı Aynı Hak Sahibi Olması

Kiralanan gemi üzerinde üçüncü bir kişinin, aynı bir hak sahibi olması da kiracının sözleşmeden doğan hakkını etkileyebilir. Kanun koyucu bu durumu TBK'nın 311. maddesinde, 310. maddeye gönderme yapmak suretiyle düzenlemektedir. Buna göre, kira sözleşmesinin kurulmasından sonra üçüncü bir kişi, kiralanan üzerinde kiracının hakkını etkileyen bir aynı hak sahibi olursa, kiralananın el değiştirmesiyle ilgili hükümler kıyas yoluyla uygulanır¹¹⁸.

TBK'nın 310. maddesi kiralananın mülkiyetinin devri halinde kiracının korunmasını amaçlamaktadır. TBK'nın 311. maddesi ise kiralanan üzerinde üçüncü kişinin sahip olacağı aynı hakkın, "kiracının hakkını etkileyen" nitelikte olduğu halde kiracının hakkını korumaya değer görmektedir. Hâlbuki TBK'nın 311. maddesinin mehzatı İsviçre Borçlar Kanununun 261. maddesi, bunu "ekonomik anlamda mülkiyetin devrine eşit sonuç doğuran" sınırlı aynı haklar bakımından tanımaktadır¹¹⁹. Zaten bu niteliğe sahip olmayan aynı haklar bakımından hak sahibinin, sadece aynı hakkı kiracının hakkını etkiliyor diye kira sözleşmesinin kiraya vereni konumuna getirilmesi doğru değildir. Bu sebeple *Gümüş* ve *Aral/Ayrancı*, haklı olarak, üçüncü bir kişinin kiralanan üzerinde elde ettiği aynı hak ekonomik anlamda mülkiyetin devrine eş değer bir hak ise¹²⁰ TBK'nın 310. maddesinin TBK'nın 311. maddesi uyarınca kıyasen uygulanabileceğini belirtmektedir¹²¹. Bu bakımdan TBK'nın 311. maddesi kapsamındaki aynı hak kiracının hakkını etkileyen ancak ekonomik anlamda mülkiyetin devrine eş değer bir hak olmalıdır. İntifa, sükna ve üst hakları bunlara örnek olarak gösterilebilir¹²².

¹¹⁸ Özen, B.: "Kira Konusunun Devri", KHHHD, Y. 2013, C. 9, S. 103-104, s. 103.

¹¹⁹ Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 147.

¹²⁰ Özen'e göre ise, "bu durum kiracı açısından kiralananın devrine eş sonuçlar doğurursa" TBK'nın 310. maddesi kıyas yoluyla uygulanır. Bkz. Özen, B.: "Kira Konusunun Devri", s. 103.

¹²¹ Aral, F. / Ayrancı, H.: *Özel Borç İlişkileri*, s. 243; Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 147.

¹²² Aral, F. / Ayrancı, H.: *Özel Borç İlişkileri*, s. 243; Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 147; Özen, B.: "Kira Konusunun Devri", s. 104.

Diğer kira sözleşmeleri bakımından uygulanacağı tartışmasız olan, TBK'nın 310(1). maddesi gibi, TBK'nın 311. maddesinin gemi kira sözleşmesine uygulanması ise mümkün değildir. Nitekim, daha önce değinildiği üzere Türk Ticaret Kanununda, “kiracının şerhe bağlı olmaksızın yeni malike karşı korunması” hususuna bilinçli olarak yer verilmemiştir. Bu nedenle Türk Ticaret Kanununda hüküm bulunmadığı gerekçesi ile TBK'nın 311. maddesi gemi kira sözleşmesine uygulanamaz. Bunun yanında TTK'nın 1121(2). maddesi açıkça “sonraki maliklere” ifadesini kullandığından sözleşmenin sicile şerh edilmiş olması da bunu değiştirmez. Dolayısıyla kira sözleşmesinin kurulmasından sonra üçüncü bir kişi, gemi üzerinde kiracının hakkını etkileyen bir aynı hak sahibi olursa gemi kira sözleşmesinin tarafı olmaz.

3- Geminin Kamulaştırılması

TTK'nın 1130. maddesinde yapılan atıf uyarınca Türk Borçlar Kanununun adi kira sözleşmeleri hakkındaki hükümleri, gemi kira sözleşmeleri hakkında “nitelikleri elverdiği ölçüde” uygulanır. Dolayısıyla gemi kira sözleşmesinin niteliğine uygun olmayan Türk Borçlar Kanununun adi kira sözleşmelerine ilişkin hükümlerinin bu sözleşmelere uygulanması mümkün değildir. Kamulaştırma işlemi ancak taşınmazlar hakkında uygulanabilir. Gemi ise her halükarda taşınır olduğu için kamulaştırma işlemi gemiler hakkında uygulanamaz. Dolayısıyla kiralananın kamulaştırılmasının düzenlendiği, TBK'nın 310(2). maddesinin, niteliğine uygun olmayan gemi kira sözleşmeleri hakkında uygulanması mümkün değildir.

Geminin kamulaştırılamaması gemi mülkiyetinin kamuya geçirilemeyeceği anlamına gelmez. Nitekim 3894 sayılı Denizde Zabt ve Müsadere Kanunu, 5607 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu hükümleri uyarınca gemiler taşınmazların kamulaştırılmasına özdeş işleme tâbi tutulabilirler¹²³. Denizde Zabt ve Müsadere Kanunu, gemilerin savaş zamanında zabt ve müsaderesini düzenlemektedir. Kaçakçılıkla Mücadele Kanununun 13. maddesi kaçak eşya taşınmasında bilerek kullanılan veya kullanılmaya teşebbüs edilen gemiler dâhil her türlü aracın müsadere edilebileceğini düzenlemektedir¹²⁴. Türk Ceza Kanununun 54(1).

¹²³ Yazıcıoğlu, *Deniz Ticareti Hukuku I*, s. 69.

¹²⁴ Yazıcıoğlu, *Deniz Ticareti Hukuku I*, s. 69.

maddesi ise, iyiniyetli üçüncü kişilere ait olmamak koşuluyla, kasıtlı bir suçun işlenmesinde kullanılan veya suçun işlenmesine tahsis edilen gemilerin müsadereesine imkan vermektedir. Bu hükümlere göre müsadere mahkeme kararıyla yapılır ve bu yöndeki kararın kesinleşmesi ile geminin mülkiyeti kamuya (Devlete) geçmiş olur¹²⁵. Bu andan itibaren gemi üzerinde eski malikin tasarruf yetkisi de sona erer.

Yukarıda açıklandığı üzere, gemiler hakkındaki zabt ve müsadere işlemi sonuçları bakımından taşınmazların kamulaştırılmasına özdeştir. Dolayısıyla bu işlemlerin gemi kira sözleşmesinde tarafların hak ve borçlarına etkisi de bu niteliktedir. Bu sebeple kiralananın kamulaştırılmasının düzenlendiği, TBK'nın 310(2). maddesi yukarıda belirtilen çerçevede müsadere edilen gemiler hakkında da uygulanmalıdır¹²⁶.

Kamulaştırma veya zabt ve müsadere işlemi doğrudan mülkiyete etki eden ve malikin bütün tasarruf yetkilerini sona erdiren bir durumdur. Bu nedenle söz konusu durum kira sözleşmesinin devamı ile bağdaşmaz¹²⁷. Böylece TBK'nın 136. maddesi anlamında kiraya verenin sonraki kusursuz imkânsızlığı söz konusu olur¹²⁸ ve kiraya verenden tazminat talep edilemez¹²⁹. Mülkiyetin kamuya geçmesiyle birlikte hem kiraya verenin hem de kiracının gemi üzerindeki kullanma yetkisi sona erer. Kira sözleşmesinin sicile şerh edilmiş olması da sonucu değiştirmez¹³⁰. Bu durumda kiraya verenin gemiyi, TBK'nın 301. maddesi uyarınca, sözleşme süresince sözleşmede

¹²⁵ Kender, R. / Çetingil, E. / Yazıcıoğlu, E.: *Deniz Ticareti Hukuku I*, s. 69, 70.

¹²⁶ TBK'nın 310(2). maddesi “*Kamulaştırmaya ilişkin hükümler saklıdır.*” ifadesini taşır. Buna göre kiralananın kamulaştırılması halinde, kiralananın TBK'nın 310(1). maddesi anlamında el değiştirilmiş sayılması ve bu hükme tâbi olması mümkün değildir. Bkz. Altınok Ormancı, P.: *Kira Sözleşmesinin Kurulmasından Sonra Kiralananın El Değiştirmesi: “Satım Kirayı Bozmaz” İlkesinin Sonuçları*, İTÜSBD, Y. 12, S. 24, Güz 2013/2, (*Satım Kirayı Bozmaz*), s. 128.

¹²⁷ Çabri, S.: *Kira Sözleşmesinde Kiralananın Mülkiyetinin El Değiştirmesinin veya Üçüncü Kişinin Kiralanan Üzerinde Sınırlı Ayni Hak Sahibi Olmasının Sözleşmeye Etkisi*, MÜHFAD, C. 18, S. 3, (*Kiralananın Mülkiyetinin El Değiştirmesi*), s. 182.

¹²⁸ Fakat bu durum tarafların sözleşmeyi devam ettirmesine engel değildir. Yani gemiye kamu otoritesince el konulması durumunda taraflar, el koymanın sona ermesinden sonra olmak üzere sözleşmeyi koruyabilirler. Benzeri bir durum Falkland Adaları Savaşı sırasında İngiltere'nin kiraladığı bir gemiye savaşta kullanılmak üzere el koymasında yaşanmıştır. Bu olayda kiracı ile kiraya veren sözleşmenin geminin serbest bırakılmasına kadar ertelenmesine karar vermiştir. Bkz. Hildebrandt, K. C.: “*Chartering Cruise Ships for Special Occasions*”, s. 210.

¹²⁹ Ancak “*Kiraya veren kiralananın yakında kamulaştırılacağını bildiği halde, bunu gizlemişse, tazminat ödemekle yükümlü olur.*” Bkz. Aral, F. / Ayrancı, H.: *Özel Borç İlişkileri*, s. 242, 243; Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 148; Tandoğan, H.: *Özel Borç İlişkileri*, C II, s. 136.

¹³⁰ Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 150; Tandoğan, H.: *Özel Borç İlişkileri*, C II, s. 136; Çabri, S.: *Kiralananın Mülkiyetinin El Değiştirmesi*, s. 192.

amaçlanan kullanıma elverişli durumda bulundurması kendisinin sorumlu tutulamayacağı bir nedenle imkânsızlaşır. Dolayısıyla gemi kira sözleşmesi TBK'nın 136(1). maddesi uyarınca kendiliğinden sona erer¹³¹.

Geminin kullanılmasına veya mülkiyetine kamu otoritesince el konulması BARECON 2001'in 25. klozunda düzenlenmektedir. Bu kloza göre kira süresince, resmi veya diğer yetkili bir mercii tarafından geminin kullanımına el konulması durumunda el konulma süresinin uzunluğu ve kalan kira süresi dikkate alınmaksızın gemi kira sözleşmesi geçerli kalmaya devam eder. Bu kloz uyarınca kiracı geminin kullanımına el konulması süresince kira bedelini ödemeye devam eder. Kiracı kullanmadığı halde ödemek durumunda kaldığı kira bedelini (geminin kullanımına el konulması dolayısıyla kiraya verenin kira veya tazminat alması ile) kiraya verenden geri alabilir. Burada kiracının geri alabileceği kira bedeli, geminin kullanımına el konulması süresi veya geminin kullanımına el konulmasından kira sözleşmesinin bitimine kadar geçen süre için ödenen miktar ile sınırlıdır.

BARECON 2001'in 25. klozu uyarınca kiracının kamu gücünün kullanılması nedeniyle kullanamadığı geminin kira bedelini ödemeye devam etmesi doğru bir çözüm değildir. Özellikle de gemiye el konulması süresinin çok uzun olması veya ödenen kira bedeli toplamının kiracının ekonomik çöküşüne neden olması kiracı bakımından katlanılması beklenilemez bir durumdur. Üstelik bu durumda fedakârlığa sadece kiracının katlanması beklenemez. Bu nedenle söz konusu durumlarda kiracının kira bedelini ödemesi süre veya miktar ile sınırlandırılmalıdır.

Diğer taraftan yine aynı kloza göre kira süresince, resmi veya diğer yetkili bir mercii tarafından geminin mülkiyetine el konulması veya zilyetliğinin devralınması durumunda bunun gerçekleştiği tarihte gemi kira sözleşmesi sona ermiş kabul edilir. Bu tarihe kadar ki kira bedelleri ise hak edilmiş ve ödenebilir sayılır¹³².

¹³¹ Çabri, S.: *Kiralananın Mülkiyetinin El Değiştirmesi*, s. 171, 182, 183.

¹³² “Kiracının gemi üzerindeki tam kontrolünün önemli olduğu bu mülahazalar sebebiyle kira bedelinin kiracı tarafından kararlaştırılan miktarda geminin tamamen kesin olarak kaybolmasına kadar ödenmesi makul bir çözümdür.” Bkz. Dimigen, K.: *Bareboatcharter und Bareboatregistrierung*, s. 17.

B) İHLALİ

Kira müddetince geminin kullanılmasını engelleyen veya kısıtlayan eksiklikler onun ayıplarını oluşturur. Bunların giderilmesi, gemiyi kullanıma uygun bulundurma borcunun gereğidir ve kiraya verenin yükümlülüğündedir¹³³. Nitekim TTK'nın 1124(1). maddesi uyarınca göre geminin ayıplarından doğan tamirler ile bu yüzden değiştirilen parçaların giderleri kiraya verene aittir¹³⁴.

Kullanıma uygun bulundurma borcu geminin tesliminden sonraki bir döneme ilişkindir. Dolayısıyla bu aşamada TBK'nın 304(1). maddesine göre borçlunun temerrüdüne ilişkin hükümlere başvurulamaz¹³⁵. Bu nedenle kiraya verenin söz konusu yükümlülüğüne aykırı davranmasının neticeleri kiralananın sonradan ayıplı hale gelmesine ilişkin TBK'nın 305. maddesine göre belirlenir. TBK'nın 305(1). maddesi kiracıya üç seçimlik hak tanımaktadır. Buna göre kiracı, kiraya verenden ayıpların giderilmesini veya kira bedelinden ayıpla orantılı bir indirim yapılmasını ya da zararının giderilmesini isteyebilir. Ancak TBK'nın 305(1). maddesinin ikinci cümlesi uyarınca, zararın giderilmesi istemi kiracının diğer seçimlik hakların kullanılmasını önlemez. Gemideki ayıbın önemli olması durumunda ise TBK'nın 305(1). maddesi kiracıya ayrıca sözleşmeyi fesih hakkı tanımaktadır.

III. SÖZLEŞMEDE BELİRLENEN KULLANIM AMACINA UYGUN GEMİ ADAMI TAHSİS ETME BORCU

A) GENEL OLARAK

Gemi kira sözleşmesinde esas olan geminin boş (çıplak) olarak kiraya verilmesidir¹³⁸. Bu durumda gemi adamları kiracı tarafından istihdam edilir¹³⁹ ve bunların hizmet sözleşmelerinden doğan ücretleri ve diğer hakları kiracı tarafından

¹³³ Aral, F. / Ayrancı, H.: *Özel Borç İlişkileri*, s. 226; “Kiralayanın bu borcunu ifası her şeyden önce kiralananın kullanım amacı elverişliliğini ortadan kaldıran vasıf eksikliklerini önlemesi veya giderilmesi ile gerçekleşir.” Bkz. Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 98.

¹³⁴ Ünün, S.: “Bareboat and Time Charters in the New Turkish Commercial Code”, s. 27.

¹³⁵ Geminin önemli ayıplarla teslimi hâlinde TBK'nın 304(1). maddesine göre kiracı, TBK'nın 117 vd. maddeleri uyarınca borçlunun temerrüdüne ilişkin hükümlere başvurabilir. Ayıplarla teslimi için ayrıca bkz. Acar, F.: “Kira Sözleşmesi ve Kefalet”, *Türk Borçlar Kanunu Tasarısının Değerlendirilmesi Sempozyumu*, Legal Hukuk Dergisi, Ekim 2005, Y. 3, S. 34, s. 3687; Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 192, 112; İnceoğlu, M.: *Kira Hukuku*, Cilt I, s. 77.

¹³⁸ Dimigen, K.: *Bareboat charter und Bareboatregistrierung*, s. 3.

¹³⁹ Baughen, S.: *Shipping Law*, s. 171.

karşılır¹⁴⁰. Bununla birlikte geminin gemi adamları ile birlikte kiralanması da mümkündür¹⁴¹: “Donatılmış Gemi Kira Sözleşmesi” (*Demise Charter Contract*). Bu seçenek kiracı için geminin işletilmesi bakımından¹⁴² bazen zorunluluktan, bazen de ihtiyaçtan kaynaklanır. Örneğin gemi ile yapılmak istenilen işin niteliği, kiraya verenin denizcilik alanındaki tecrübesi, geminin mevcut personelinin iş kabiliyeti ve yeterliliği veya geminin bayrağını taşıdığı veya karasularında kullanılmak istenildiği devletin mevzuatı¹⁴³ geminin gemi adamları ile birlikte kiralanmasını gerekli kılabilir.

TTK’nın 1119(2). maddesi, kiraya verenin gemi ile birlikte gemi adamlarını da kiracının emrine vermeyi üstlendiği, donatılmış gemi kira sözleşmesinin hukukî nitelik olarak bir gemi kira sözleşmesi olduğunu belirtmektedir¹⁴⁴. Dolayısıyla kiraya verenin gemi adamlarını temin ve kiracıya tahsis etme yükümlülüğü, ancak taraflar arasında donatılmış gemi kira sözleşmesi yapılmış ise söz konusudur.

Doktrinde kiraya verenin gemi adamlarını kiracının “emrine verme”sinin nasıl gerçekleştirileceği hususunda görüş birliği yoktur¹⁴⁵. Bunun için gemi adamlarının hizmet sözleşmelerinin kiracıya devredilmesi¹⁴⁶ gerektiği ve kiraya verenin gemi

¹⁴⁰ Tetley, W.: *International Maritime and Admiralty Law*, s. 125; Luddeke, C.: *Practical Guides Marine Claims*, 205.

¹⁴¹ Geminin adamları ile birlikte kiralanması durumunda kira sözleşmesi çıplak gemi kira sözleşmesi niteliğinde değildir. Bkz. Yargıtay 11. HD., 11.10.2012, E. 2011/8537, K. 2012/15837.

¹⁴² Sözer, B.: *Deniz Ticareti Hukuku*, s. 555.

¹⁴³ Tetley, W.: *International Maritime and Admiralty Law*, s. 125.

¹⁴⁴ Kender/ Çetingil/ Yazıcıoğlu’na göre “Bu düzenleme getirilmese idi söz konusu sözleşmelerin gemi kira sözleşmesi olarak nitelenemeyeceği açıktır. Nitekim kiraya verenin, geminin kullanımının bırakılması yanında ücret karşılığında (management fee) kiracıyı temsilen gemiyi donatma, bakımını yaptırma gemi adamı temin etme gibi yükümlülükleri de üstlendiği gemi kira sözleşmesi (charter by demise-demise charter), kira ve yönetim sözleşmesi unsurları içeren karma sözleşme olarak nitelenmektedir.” Bkz. Kender, R. / Çetingil, E. / Yazıcıoğlu, E.: *Deniz Ticareti Hukuku I*, s.126.

¹⁴⁵ Çetingil / Kender / Ünan / Yazıcıoğlu’na göre, bu durumda kiraya verenin gemi adamları ile olan iş sözleşmelerini kiracıya devretmeksizin bu sözleşmelerin tarafı olmaya devam ediyorsa “kira” ilişkisinin varlığı çok şüphelidir. Bkz. Çetingil, E. / Kender, R. / Ünan, S. / Yazıcıoğlu, E.: “Tasarı Taslağı”, s. 115.

¹⁴⁶ “Kiraya verenin “gemi ile birlikte gemi adamlarını da kiracının emrine vermeyi” üstlendiği kira sözleşmelerinde kiraya veren geminin teslimi ile birlikte gemi adamlarının hizmet sözleşmelerini de kiracıya devretmekle yükümlüdür.” Bkz. Kender, R. / Çetingil, E. / Yazıcıoğlu, E.: *Deniz Ticareti Hukuku I*, s.129.

adamları ile olan sözleşmelerini feshederek bu sözleşmelerin kiracı ile yeniden yapılması¹⁴⁷ gerektiği görüşü ileri sürülmektedir¹⁴⁸.

Gemi adamlarının hizmet sözleşmelerinin kiracıya devredilmesinde iki yol vardır. Bunlardan ilki TBK'nın 206. maddesi uyarınca kiracının kiraya verenle yapılmış mevcut hizmet sözleşmelerine katılması, ikincisi ise yine TBK'nın 429. maddesi uyarınca bu sözleşmelerin kiracıya devridir¹⁴⁹.

TBK'nın 206(1). maddesi uyarınca sözleşmeye katılma, mevcut bir sözleşmeye taraflardan birinin yanında yer almak üzere, katılan ile sözleşmenin tarafları arasında yapılan ve katılanın, yanında yer aldığı tarafla birlikte, onun hak ve borçlarına sahip olması sonucunu doğuran bir anlaşmadır. Katılma sözleşmesi, hem kiraya veren, hem de gemi adamları ile yapılır¹⁵⁰ ve gemi adamları ile yapılmış mevcut sözleşmenin şekline tabidir. TBK'nın 206(2). maddesi uyarınca bu sözleşmenin yapılmasından itibaren katılan kiracı, sözleşmenin diğer tarafı olan gemi adamlarına karşı kiraya verenle birlikte müteselsilen alacaklı ve borçlu olur¹⁵¹. Görüldüğü üzere bu hüküm uyarınca kiracı, kiraya verenle yapılmış mevcut hizmet sözleşmelerine katılma yoluyla gemi adamlarını devralabilmektedir¹⁵².

Sözleşmenin devrinin düzenlendiği TBK'nın 429(1). maddesi “*hizmet sözleşmesi, ancak işçinin yazılı rızası alınmak suretiyle, sürekli olarak başka bir işverene devredilebilir.*” hükmünü öngörmektedir¹⁵³. Görüldüğü üzere Türk Borçlar

¹⁴⁷ “... doğru ve genel prensiplere uygun çözüm, gemi adamlarının malik/kiralayan ile olan iş sözleşmelerinin feshi ve kiracı ile yeni iş sözleşmelerinin yapılması olacaktır.” Bkz. Sözer, B.: *Deniz Ticareti Hukuku-I*, s. 336.

¹⁴⁸ Dimigen'e göre ise, “kiracının gemi işletme müteahhidi olarak değerlendirilmesinin esaslı unsuru onun başta kaptan olmak üzere gemi mürettebatından sorumlu olmasıdır. Bu sorumluluk tasarruf imkânı ve fiili yetkiyi niteler. Gemi işletme müteahhidi ile kaptan arasında sözleşmesel bir bağlantı mevcut olmalıdır bu bağlantı nedeniyle kaptan gemi işletme müteahhidinin talimatlarını yerine getirmekle yükümlüdür. Bu bağlantı gemi işletme müteahhidinin kaptan ile sözleşme akdetmesinden veya zaten mevcut olan gemi ücret ilişkisine girmesinden kaynaklanabilir.” Bkz. Dimigen, K.: *Bareboat charter und Bareboatregistrierung*, s. 5.

¹⁴⁹ Sözer, B.: *Deniz Ticareti Hukuku-I*, s. 336.

¹⁵⁰ Eren, F.: *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, s. 1256.

¹⁵¹ Eren, F.: *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, s. 6.

¹⁵² Sözer'e göre “BK'nın 206. maddesi amaca uygun düşmemektedir. Zira, bu maddeye göre kiracı gemi adamlarının iş sözleşmelerini devir almamakta, sadece mevcut sözleşmelere kiralayan ile birlikte taraf olmaktadır. Halbuki amaç, kiracının gemi adamının işvereni sıfatını almasıdır.” Bkz. Sözer, B.: *Deniz Ticareti Hukuku-I*, s. 336.

¹⁵³ Kar, B.: *Deniz İş Hukuku*, s. 136.

Kanunu, hizmet sözleşmelerinin sadece “sürekli olarak” devrini öngörmektedir. Gemi kira sözleşmelerinin belirli süreli olduğu düşünüldüğünde bu yöntemin sözleşmenin amacı bakımından çok da uygun olmadığı görülmektedir¹⁵⁴.

Son olarak kiracının, 4857 sayılı İş Kanununun (İK) 6 ve 7. maddesi hükümleri uyarınca gemi adamlarının iş sözleşmelerini devralabileceği düşünülebilir. Gerçekten de İK’nın 6(1). maddesi, işyeri veya işyerinin bir bölümü hukukî bir işleme dayalı olarak başka birine devredildiğinde, devir tarihinde işyerinde veya bir bölümünde mevcut olan iş sözleşmelerinin bütün hak ve borçları ile birlikte devralana geçeceğini öngörmektedir¹⁵⁵. İK’nın 7(1). maddesi ise işverenin, devir sırasında yazılı rızasını almak suretiyle¹⁵⁶ bir işçiyi yapmakta olduğu işe benzer işlerde çalıştırılması koşuluyla başka bir işverene iş görme edimini yerine getirmek üzere geçici olarak devredebileceğini öngörmektedir¹⁵⁷. Gemi adamlarının iş ilişkileri İK hükümlerine tabi olsa idi bu elbette mümkündü¹⁵⁸. Aslında burada kiraya verenin gemi adamlarının İK’nın söz konusu maddeleri uyarınca kiracıya devri ilk bakışta mümkün gibi görünmektedir. Fakat deniz taşıma işleri, İK’nın 1(2). maddesi gereğince bu kanunun uygulaması dışında bulunmaktadır. Bunun yanında geçici iş ilişkisi 6 ayı geçmemek üzere kurulabilmekte ve en fazla 2 defa yenilenebilmektedir¹⁵⁹. Gemi kira sözleşmesi süre olarak bu tür bir sınırlamaya tabi değildir. Bu nedenle geçici iş ilişkisinin gemi kira sözleşmesinde uygulanması “süresi” bakımından pek mümkün değildir. Diğer taraftan 854 sayılı Deniz İş Kanununda (DİK) gemi adamlarının iş sözleşmelerinin kiracı tarafından devralınmasına ilişkin bir hüküm olmadığı gibi bu hallerde İK hükümlerinin uygulanacağına ilişkin bir atıf da mevcut değildir¹⁶⁰. Ayrıca Deniz İş Kanununda

¹⁵⁴ Bedük’e göre ise, “Gemi kira sözleşmesinde, kiralanan gemide çalışan gemi adamlarının onayıyla iş sözleşmelerinin kiracıya devredileceği kararlaştırılabilir.” Bkz. Bedük, M. N.: *Deniz İş Sözleşmesi*, s. 115.

¹⁵⁵ Altaş, H.: *Hasılat ve Şirket Kirası*, s. 168.

¹⁵⁶ Bedük, M. N.: *Deniz İş Sözleşmesi*, s. 117.

¹⁵⁷ Bu halde çalışanların kiraya veren ile iş sözleşmeleri devam eder. Ancak kira sözleşmesi ile birlikte bu kişiler kiracının buyruğu ve denetimi altında çalışmaya devam ederler. Bkz. Altaş, H.: *Hasılat ve Şirket Kirası*, s. 214.

¹⁵⁸ “Geçici iş ilişkisi de Deniz İş Kanunu kapsamında bulunmamaktadır.” Bkz. Kar, B.: *Deniz İş Hukuku*, s. 120.

¹⁵⁹ Bedük, M. N.: *Deniz İş Sözleşmesi*, s. 118.

¹⁶⁰ “Deniz İş Kanunu’nun açıkça atıf yolladığı durumlarda İş Kanunu hükümlerinin uygulanması olanaklıdır.” Bkz. Kar, B.: *Deniz İş Hukuku*, s. 41.

hüküm bulunmayan hallerde İK hükümleri öncelikli olarak uygulanmalıdır¹⁶¹. Ama bu iki kanun hükümleri arasında genel hüküm özel hüküm ilişkisi yoktur¹⁶². Dolayısıyla kiracının gemi adamlarının iş sözleşmelerini devralması, İK'nın 6 ve 7. maddesi hükümleri bakımından mümkün değildir¹⁶³.

Aslında kiraya verenin gemi adamları ile kiracı arasında sözleşmeye katılma, sözleşmenin devri veya geçici iş ilişkisi tarzında hukukî bir ilişki kurulmasına veya gemi adamları ile yeniden sözleşme yapılmasına gerek yoktur. Hatta bu durumda kiraya verenin gemi adamlarını da kiracının “emrine verme”si de gerçekleşmiş olmaz. Çünkü TTK'nın 1119(2). maddesinde geçen, kiraya verenin gemi adamlarını da kiracının “emrine verme”si ifadesi, gemi ile birlikte gemi adamlarının hizmetinin de kiracıya bırakılmasını öngörmektedir. Ancak bunun gerçekleşmesi için kiracının yukarıda söz edilen yollardan biriyle gemi adamlarını devralması gerekli değildir¹⁶⁴. Çünkü kiracının “emrine verme”sinin gerçekleşmesi için bilakis gemi adamlarının kiraya veren tarafından istihdam edilmesi ve bunların hizmetinin kiracıya tahsisi gereklidir¹⁶⁵.

TTK'nın 1127. maddesinin ikinci cümlesi “*Geminin gemi adamlarıyla birlikte kiracının emrine verildiği kira sözleşmelerinde, gemi adamlarının çalıştırılmasından doğan bütün borç ve yükümlülüklerden kiraya veren, kiracı ile birlikte ve müteselsilen sorumlu olur.*” ifadesini taşır. Görüleceği üzere donatılmış gemi kiralamasında gemi adamlarının çalıştırılmasından doğan bütün borç ve yükümlülüklerden kiraya veren, kiracı ile birlikte sorumlu kalmaya devam etmektedir¹⁶⁶. Bu da göstermektedir ki, donatılmış gemi kira sözleşmesinde, gemi adamlarının hizmet sözleşmelerinin kiracıya

¹⁶¹ Kar, B.: *Deniz İş Hukuku*, s. 40.

¹⁶² Kar, B.: *Deniz İş Hukuku*, s. 41.

¹⁶³ Kar, B.: *Deniz İş Hukuku*, s. 136.

¹⁶⁴ Bedük'e göre, “*Gemi sahibinin gemi adamlarını kiracının emrine vermeyi üstlenmesi, aynı zamanda iş sözleşmelerinin kiracıya devri anlamına gelmektedir.*” Bkz. Bedük, M. N.: *Deniz İş Sözleşmesi*, s. 116.

¹⁶⁵ Bu konuda şu örneği vermekte yarar görmekteyiz. Günümüzde uygulamada sıklıkla gerçek kişiler bir düğün merasimi için bir Limousine veya toplu olarak pikniğe gitmek üzere bir minibüsü şoförlü olarak kiralamaktadır. Kamu kurumları tarafından da sıklıkla şoförlü olarak araç kiralaması yoluna gidilmektedir. Ancak belirli süreli olan bu tür kiralamalarda da şoförlü olarak aracın sunacağı hizmet şoföre talimat verme yetkisi kiracıda olmak üzere ancak onunla hiçbir hizmet sözleşmesi kurulmaksızın veya bu sözleşme devralınmaksızın kiracının emrine verilmektedir. Nitekim böyle bir yöneteme gerek de duyulmamaktadır. Çünkü bunlar yapılmaksızın da şoför aracı ile birlikte kiracının talimatlarına uygun hareket etmek zorundadır.

¹⁶⁶ Ünan, S.: “Bareboat and Time Charters in the New Turkish Commercial Code”, s. 27; Bedük, M. N.: *Deniz İş Sözleşmesi*, s. 116; Kar, B.: *Deniz İş Hukuku*, s. 119.

devredilmesi, bu sözleşmelerin kiracı ile yeniden yapılması veya gemi adamları ile geçici iş ilişkisi kurulması kanun koyucu tarafından amaçlanmamaktadır. Zaten böyle olsa idi, TTK'nın 1127. maddesi uyarınca gemi adamlarının çalıştırılmasından doğan bütün borç ve yükümlülüklerden kiraya verenin kiracı ile birlikte sorumlu olması da düzenlenmezdi ve buna gerek de duyulmazdı.

Gemi adamının tanımı, DİK'in 2(1)(b). maddesinde yapılmaktadır. Buna göre gemi adamı, yapılan bir hizmet akdine dayanarak gemide çalışan kaptan¹⁶⁷, zabıt ve tayfalarla diğer kimselerdir¹⁶⁸. TTK'nın 1119(2). maddesine göre kiraya veren, gemi ile birlikte gemi adamlarını da kiracının emrine vermeyi üstlenmiş olabilir. Bu halde kiraya veren, ancak geminin sözleşmede belirlenen kullanım amacına uygun gemi adamlarını istihdam etmek ve kiracının emrine vermekle bu borcunu tam olarak ifa etmiş olur. Nitekim söz konusu taahhüt ile üstlenilen bu edim, kiraya verenin geminin kullanıma uygun bulundurma borcunun bir parçası haline gelir. Çünkü bu tür sözleşmede geminin sadece fiziki şartları bakımından değil aynı zamanda donanımının bir parçası olan adamları bakımından da kullanıma uygun bulundurulması kiraya verenin yükümlülüğündedir.

Söz konusu gemi adamları hali hazırda sözleşme konusu gemide istihdam edilmekte olanlar olabileceği gibi sırf kiraya verilecek gemide görevlendirilmek üzere ilk defa istihdam edilecekler de olabilir. Önemli olan bunların geminin sözleşmede belirlenen kullanım amacına uygun gemi adamlarını olmalarıdır. Çünkü her gemi adamının kabiliyeti ve iş tecrübesi birbirinden farklı olduğu gibi gemilerin kullanım amaçlarına göre burada gemi adamlarınca ifa edilecek hizmetlerde farklılaşır. Örneğin uzun yıllar kuru yük gemisinde çalışmış bir tayfanın yolcu gemisinin yemekhanesinde servis yapmak üzere veya bir balıkçı teknesinde ağları sermek ve toplamak üzere istihdam edilmesi doğru değildir. Bu açıdan öncelikle sözleşme konusu geminin sözleşmede kararlaştırılan kullanım amacı belirlenmelidir. Bunun akaryakıt veya LPG

¹⁶⁷ Doğanay, İ.: “Kaptan “Gemi Adamı” Değil midir?”, Yargıtay Dergisi 1975, S. 1, s. 54.

¹⁶⁸ Gemide çalışan veya istihdam edilen kişiler kavramına kimlerin dâhil olduğu, bunlarla donatan arasında bir iş sözleşmesinin bulunması ve bunların gemiye bağlı olarak ve gemi hizmetinde çalışan kişilerden oluşan birlikte olup olmamalarına göre belirlenir. Bkz. Çağa, B.: “Gemi Adamlarının Üçüncü Kişilere Verdikleri Zararlardan Donatanın Sorumluluğu”, BATİDER VII (1973), s. 453; Kender, R.: “Gemi”, s. 249; Menteş, T.: “Gemi Adamı”, s. 28, 29.

tankeri, römorkör, yangın söndürme gemisi, balıkçı teknesi, kuru yük gemisi veya yolcu gemisi gibi gemilerden olmasına göre de buralarda çalışmaya ehil kişiler gemi adamı olarak istihdam edilmelidir¹⁶⁹.

B) İHLALİ

Kiraya veren, gemi ile birlikte gemi adamlarını da kiracının emrine vermeyi üstlenmiş ise geminin sözleşmede belirlenen kullanım amacına uygun gemi adamlarını kiracının emrine vermekle yükümlüdür. Söz konusu uygunluk hem gemi adamlarının tecrübesi hem de istihdam edilecekleri gemide çalışmaları için gerekli olan eğitim ve çalışma belgelerine sahip olmaları bakımından aranır. Aksi davranış kiraya verenin ayıplı ifası ve geminin kullanıma uygun bulundurma borcunu ihlali anlamına gelir. Kiraya verenin tehlikeli yükleri taşımak veya yangın söndürme gemisi olarak kullanılmak üzere kiralanan gemide balıkçı teknesinde çalışan ve sadece bu işe has eğitim ve belgeye sahip kişileri istihdam etmesi ve gemiyi bu şekilde teslim etmesi bu duruma örnek olarak gösterilebilir.

Kiraya verenin geminin sözleşmede belirlenen kullanım amacına uygun gemi adamlarını kiracının emrine vermemesi, ayıplı ifa anlamına gelir ve onun ayıba karşı tekeffül borcunu gündeme getirir. Gemi adamlarına ilişkin bu ayıbın önemli veya önemsiz ayıp olması ise bu durumun geminin sözleşmede öngörülen kullanılmasını engelleyen veya kısıtlayan nitelikte olup olmamasına göre belirlenmelidir. Kiraya verenin söz konusu ihlalinden sorumluluğu ayıbın önemli olup olmamasının yanında bunların geminin teslimi sırasında bulunması veya sonradan ortaya çıkmasına göre birbirinden ayrılır.

Kiracı sözleşmede belirlenen kullanım amacına uygun olmayan gemi adamları ile donatılmış bir gemiyi teslim almaya zorlanamaz. Bu durumda kiracı TBK'nın 117 vd. hükümleri uyarınca borçlunun temerrüdü hükümlerine başvurabilir¹⁷⁰. Geminin sözleşmede belirlenen kullanım amacına uygun olmayan gemi adamları ile teslim edilmesi önemsiz ayıp ise veya bu durum sonradan ortaya çıkmış ise kiracı, TBK'nın

¹⁶⁹ Aksi halde geminin yola elverişliliğinden de bahsedilemez. Bkz. Kalpsüz, T.: *Deniz Ticareti Hukuku*, s. 117, 120.

¹⁷⁰ Kender, R. / Çetingil, E. / Yazıcıoğlu, E.: *Deniz Ticareti Hukuku I*, s.129; Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 112.

304(2). maddesine başvurulabilir. TBK'nın 305. maddesi uyarınca yapılan ve gemideki ayıbın giderilmesine yönelik olan talebinin karşılanmaması durumunda ise kiracı TBK'nın 306. maddesinde düzenlenen seçimlik haklarını kullanabilir.

IV. GEMİYE AİT MALİ YÜKÜMLÜLÜKLER İLE YAN GİDERLERE KATLANMA BORCU

A) GENEL OLARAK

Bir şeye sahip olmak kanun gereği, ona ilişkin vergi ve benzeri yükümlülüklerin ödenmesini gerektirebilir. Bu bakımdan bir geminin mülkiyetini elinde bulundurmak sahibine bu sebeple vergi gibi bazı kanuni yükümlülükler getirebilir. Bu yükümlülükler eşyanın kullanılmasının¹⁷¹ ötesinde ona “malik olmak”tan kaynaklandığından¹⁷² geminin kullanılmaması veya kiraya verilerek devredilmesi kişiyi bu mükellefiyetten kurtarmaz.

Türk Ticaret Kanununda kiraya verenin gemiye ait vergi ve benzeri mali yükümlülüklerle katlanma borcunu düzenleyen açık bir hüküm yoktur. Ancak TBK'nın 302. maddesi, kiralananla ilgili zorunlu sigorta, vergi ve benzeri yükümlülüklerle kiraya verenin katlanmasını öngörmektedir. Bunun istisnasını, yine TBK'nın 302. maddesinde öngörülen, aksi kararlaştırılmamış veya kanunda öngörülmemiş olması oluşturmaktadır. Buradan söz konusu hükmün emredici nitelikte olmadığı anlaşılmaktadır¹⁷³. Bu sebeple aksi sözleşmede kararlaştırılmış veya kanunda öngörülmüş ise bu yükümlülüğün sözleşmenin karşı tarafı olan kiracı sorumlu olur¹⁷⁴.

Gemiye ait mali yükümlülüklerle katlanma borcunun kiracıya ait olacağı kanunla düzenlenmiş ise bunu kiracı yerine getirmelidir¹⁷⁵. Bunun dışında gemiye malik olmaktan doğan ve gemi ile ilgili olan vergi ve benzeri yükümlülüklerle katlanmak kiraya verenin sorumluluğundadır. Örneğin, 4490 sayılı Türk Uluslararası Gemi Sicili Kanununun¹⁷⁶ (TUGSK) 12(3)(b). maddesi uyarınca, TUGS'a kayıtlı gemilerin ve

¹⁷¹ Tandoğan, H.: *Özel Borç İlişkileri*, C II, s. 140.

¹⁷² Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 151; İnceoğlu, M.: *Kira Hukuku*, Cilt I, s. 87.

¹⁷³ Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 151; Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 215.

¹⁷⁴ Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 215.

¹⁷⁵ Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 151.

¹⁷⁶ 21/12/1999 tarihli ve 23913 sayılı Resmî Gazete

yatların sahiplerinden alınan yıllık tonaj harcı bu kapsamdadır. Söz konusu hüküm uyarınca, TUGS'a kayıtlı gemiler ve yatlardan TUGS'a kayıtlı olduğu her takvim yılı için her bir net ton başına 1 ABD Doları karşılığı Türk Lirası alınır. Dolayısıyla TUGS'a kayıtlı gemi sahibi söz konusu harcın yükümlüsüdür ve doğal olarak buna katlanmak kiraya veren gemi sahibinin sorumluluğundadır.

Kira sözleşmesi sürekli borç doğuran bir sözleşme olduğundan kiraya veren, kiralananın sözleşme süresince kullanıma uygun olmasını sağlamalıdır¹⁷⁷. Kiralananın kullanıma uygun olmasını sağlamanın bir uzantısı da onun yan giderlerine katlanması¹⁷⁸ olduğundan kiraya veren bu türden giderlerden sorumlu tutulmuştur. Türk Ticaret Kanunu, kiraya verenin gemiye ait yan giderlere katlanmasını açıkça düzenlememektedir. Ancak TBK'nın 303. maddesi uyarınca kiralananın kullanımıyla ilgili olmak üzere, kendisi veya üçüncü kişi tarafından yapılan yan giderlere, kiraya veren katlanmakla yükümlüdür.

“Yan gider”, doğrudan kira konusu eşyaya yönelik olarak ve onun yararına yapılan harcamaları ifade eden “gider”den farklı bir kavramdır¹⁷⁹. Yan giderler¹⁸⁰, eşyanın kendisinden çok onun kullanımı sağlamak için¹⁸¹ yapılan harcamaları içerir¹⁸². Bu sebeple yapılan bir harcamanın eşyanın kendisi veya kullanımı için yapılmış olması

¹⁷⁷ Aral, F. / Ayrancı, H.: *Özel Borç İlişkileri*, s. 226; Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 98; Tandoğan, H.: *Özel Borç İlişkileri*, C II, s. 114; Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 193; Altaş, H.: *Hasılat ve Şirket Kirası*, s. 55; Yavuz, N.: *Kira Sözleşmesi*, s. 37.

¹⁷⁸ Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 86; Gümüş, M. A.: “6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu’na Göre Kira Sözleşmesinde Yan Giderler” (Yan Giderler), KHHD, Y. 2013, C. 9, S. 103-104, s. 9, 10.

¹⁷⁹ Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 178; Gümüş, M. A.: “Yan Giderler”, s. 9.

¹⁸⁰ “Yan giderlere şu haller örnek olarak verilebilir: merkezi ısınma, merkezi sıcak su, güvenlik (bekçi, güvenlik şirketi) giderleri; merdiven boşluğunun veya bacanın temizlik giderleri, bahçe düzenleme giderleri, asansör servis ve tamir giderleri, ortak anten gideri ve mevcutsa yazın soğutma giderleri vs... Kiralanana yönelik tamir, yenileme gibi bakım harcamaları da yan gider sayılmaz. Bireysel nitelikteki ısıtma (kombili ısınma) ve sıcak su masrafları (sofben kullanımı) ise, somut olayın şartlarından açıkça ortaya çıkarılan özel anlaşmaya dayalı şekilde kiracı tarafından yüklenilen yan giderlerdir.” Bkz. Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 86; Gümüş, M. A.: “Yan Giderler”, s. 9.

¹⁸¹ “Diğer taraftan kiralananın alelade kullanılmasının gerektirdiği temizlik ve tamir masraflarını kiracı öder. Evin içinin temizlenmesi (fakat bacaların ve çatının temizlenmesi değil), muslukların tamiri camların macunlanması, yanan elektrik ampullerinin değiştirilmesi, tıkanan lavabonun açılması için yapılan masraflar bu hususa örnek olarak gösterilebilir.” Bkz. Tandoğan, H.: *Özel Borç İlişkileri*, C II, s. 140.

¹⁸² “Bu durumda TBK m. 303’ün kapsamına, doğrudan doğruya kiralananın kullanımına bağlı olmayan (elektrik, su ve ısıtma gibi) ve genel giderlere dâhil olmayan harcamaların, mesela çatı onarımı, dış sıva, bahçe düzenlenmesi ve park yerlerinin tanzimi gibi kalemlerin gireceğini kabul etmek gerekir.” Bkz. Aral, F. / Ayrancı, H.: *Özel Borç İlişkileri*, s. 244.

onun gider mi, yoksa yan gider mi olduğunun tespiti bakımından önemlidir. Yan giderin bir diğer yönü de, yerine getirdiği fonksiyon gereği, bu harcamalara katlanılmasının kiracıdan beklenilmeyecek olmasıdır. Çünkü bu giderlerin yapılması ile esasen kiraya verenin kullanmaya uygun bulundurma edimi ifa edilmektedir. Örneğin yolcu gemisi olarak kiralanan geminin sözleşmenin yapılmasından sonra kanunen belirli bir renkte olmasının sağlanması için yapılan boyama masrafı bir yan giderdir ve buna kiraya veren katlanmalıdır¹⁸³. Ancak bu iş kanuni zorunluluk dışında kiracının isteği doğrultusunda yapılıyorsa, artık geminin kullanımı sağlamak için yapılmayan bu masrafa kiracı katlanmalıdır. Bunun yanında TBK'nın 303. maddesi yan giderlerin kiraya verenin kendisi veya üçüncü kişi tarafından yapılmış olabileceğini öngörmektedir. Dolayısıyla bu giderlerin kimin tarafından yapıldığı önem arz etmez. Bu sebeple, geminin kullanımıyla ilgili olmak üzere, söz konusu giderlerin kiracı tarafından yapılmış olması, onun yan gider olma niteliğini etkilemez.

TBK'nın 303. maddesi, yan giderlere kiraya verenin katlanması bakımından emredici nitelikte değildir¹⁸⁴. Bu sebeple taraflar bazı yan giderlere kiracının katlanacağını kararlaştırabilirler. Ancak TBK'nın 303. maddesi bunun dışında emredici nitelikte olduğundan, taraflar yan gider sayılmayan bazı harcama kalemlerini yan gider sayarak bunların kiraya veren veya kiracıya yükletemezler¹⁸⁵.

B) İHLALİ

TBK'nın 302 ve 303. maddeleri uyarınca aksi kararlaştırılmamış veya kanunda öngörülmemiş ise gemiye ait mali yükümlülüklerle ve geminin yan giderlerine katlanmak kiraya verenin yükümlülüğündedir. Bu nedenle söz konusu yükümlülüğe

¹⁸³ Aynı şekilde yolcu gemisi olarak kiralanan geminin sözleşmenin yapılmasından sonra boyanması, boyasının eski veya geminin durumunu kötüleştirmesine sebep olmasından kaynaklanıyorsa yapılan bu masraf geminin kullanımına değil gemiye yönelik olduğundan “gider” kapsamında olan bu masrafa da kiraya veren katlanmalıdır. Nitekim Gümüş'e göre “*Doğrudan kiralanan eşyaya yönelik yapılan boyama ve onarım gibi harcamalar hiçbir şekilde yan gider sayılmaz.*” Bkz. Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 93; Ayrıca geminin boyanması için kullanılan boya malzemesinden doğan borç alacaklısına gemi alacaklısı hakkı da vermez. Bkz. Yargıtay 11. HD., 11.05.1998, E. 1998/1324, K. 1998/3285. Aybay, G.: *Deniz Ticaret Hukuku İle İlgili Yargıtay Kararları*, İstanbul 2000, s. 663, 664.

¹⁸⁴ Türk Borçlar Kanunu tasarisının ilk halinde yer alan “*sözleşmede aksi öngörülmemişse*” ifadesinden ve kaynak İsviçre Borçlar Kanununun ilgili maddesinden bu sonuca varılmaktadır. Detaylı bilgi için bkz. Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 87, 88; Gümüş, M. A.: “Yan Giderler”, s. 10.

¹⁸⁵ Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 88; Gümüş, M. A.: “Yan Giderler”, s. 10.

kiraya veren yerine kiracının katlanması zorunlu değildir¹⁸⁶. Hatta kiraya veren, söz konusu borcunu ihlal etmesi nedeniyle kiracı tarafından sorumlu da tutulamaz¹⁸⁷. Fakat bunun sınırını ihlalin geminin kullanılmasını tamamen veya kısmen engellemesi oluşturur. Nitekim gemi kira sözleşmesi ile kiracının asıl amacı geminin kullanımının belirli bir süre kendisine bırakılmasıdır. Dolayısıyla kiraya verenin geminin sözleşme ile amaçlanan kullanımına engel olmayan yükümlülüklerini ihlal etmesi kiracı bakımından doğrudan bir etki doğurmaz. Bununla birlikte gemiye ait mali yükümlülükler ve geminin yan giderlerinin ödenmemesi nedeniyle gemi sözleşmede kararlaştırılan şekilde kullanılamıyorsa bu durum kiraya verenin sorumluluğunu doğurur.

Örneğin, TUGSK 12(3)(b). maddesi uyarınca gemilerin sahiplerinden alınan ve vadesi gelen yıllık tonaj harcı taksitleri ödenmez ise geminin sicilden terkini ve yeni sahibi adına sicile tescili yapılmaz. Görüldüğü üzere yıllık tonaj harcının kiraya veren tarafından ödenmemesinin geminin kullanımına doğrudan bir etkisi yoktur. Bu nedenle kiraya veren bu yükümlülüğünü ihlali nedeniyle kiracı tarafından sorumlu tutulamaz. Fakat bu ve benzeri bir yükümlülüğün yerine getirilmemesi nedeniyle gemi sefere çıkamıyorsa kiraya veren, geminin sözleşme süresince kullanıma uygun bulundurulması borcunun ihlali nedeniyle sorumlu tutulabilir.

Geminin yan giderlerinin karşılanmaması durumunda da aynı esas geçerlidir. Dolayısıyla bu türden giderlerden asıl olarak kiraya veren sorumlu tutulmuştur. Fakat kiraya verenin söz konusu borcunu ihlal etmesi nedeniyle gemi sözleşmede kararlaştırılan şekilde kullanılamıyorsa bu durum kiraya verenin sorumluluğunu doğurur.

Örneğin yolcu gemisi olarak kiralanan geminin sözleşmenin yapılmasından sonra, filika ebatları veya diğer cankurtarma ekipmanları bakımından belirli bir donanıma sahip olması kanunen şart koşulmuş olabilir. Geminin sözleşmede

¹⁸⁶ Türk Borçlar Kanununun söz konusu hükmü emredici nitelikte olmadığından aksi sözleşmede belirtilerek kiralananana ait mali yükümlülükler kiracının katlanması kararlaştırılabilir. Ancak bu vergi yükümlüsünü değiştirmeyeceğinden kiracı bu yükümlülüğüne uymadığı gerekçesiyle tahliye edilemez. Bkz. İncoğlu, M.: *Kira Hukuku*, Cilt I, s. 85.

¹⁸⁷ “...esasen burada kiraya verenin kiracıya karşı bir borcu söz konusu değildir.” Bkz. İncoğlu, M.: *Kira Hukuku*, Cilt I, s. 84; “...alacaklı sadece bunlardan doğan zararının tazminin dava edebilir. O halde kiracı kiralayana karşı edim (ifa) davası ve fakat tazminat davası açabilecektir.” Bkz. Yavuz, N.: *Kira Sözleşmesi*, s. 34.

kararlaştırılan şekilde kullanılması için kanunen aranan şartların sağlanması zorunlu olduğundan bu nedenle yapılan masraflar yan gider niteliğindedir. Dolayısıyla geminin sözleşme süresince kullanıma uygun bulundurulması borcunun bir uzantısı olan bu masraflara kiraya veren katlanmalıdır.

Kiraya verenin bu borcunu ihlali, ayıplı ifa anlamına gelir ve onun ayıba karşı tekeffül borcunu gerektirir¹⁸⁹. Bu takdirde kiracı bu ayıbın önemli veya önemsiz ayıp olması ile bunların geminin teslimi sırasında bulunması veya sonradan ortaya çıkmasına göre TBK'nın 117 vd. hükümleri uyarınca borçlunun temerrüdü hükümlerine başvurabilir veya TBK'nın 305. maddesi uyarınca yaptığı ayıbın giderilmesine ilişkin talebinin karşılanmaması durumunda TBK'nın 306. maddesinde düzenlenen seçimlik haklarını kullanabilir.

V. AYIBA KARşI TEKEFFÜL BORCU

A) GENEL OLARAK

Gemi kira sözleşmesi sürekli borç doğuran bir sözleşmedir. Burada karşılıklı yüklenilen edimler bir anda ifa edilse bile sözleşmenin özelliği gereği geminin kullanımının bırakılması belirli bir süreyi kapsar. Tarafların, özellikle kiracının sözleşmeden kaynaklanan ve amaçlanan menfaati sözleşme süresince devam eder. Kiracının korunmaya değer asıl menfaati sözleşmeyle güdülen amaca uygun geminin kendisine bırakılması ve sözleşme devam ettiği müddetçe bu uygunluğun kiraya veren tarafından sağlanmasıdır. Aksi durum yükümlülüğün “ayıp”lı, diğer bir ifadeyle kötü ifası¹⁹⁰ anlamına gelir ki; bundan kiraya veren sorumlu olur. Kiraya veren, “ayıba karşı tekeffül borcu” olarak isimlendirilen söz konusu yükümlülüğünü, teslim sırasında veya sonrasında gemide ortaya çıkan ayıpları gidermekle yerine getirir. Kiraya verenin ayıba karşı tekeffül borcu, kanun koyucu tarafından hem Türk Ticaret Kanununda hem de Türk Borçlar Kanununda düzenlenmektedir.

Burada yeri gelmişken kiraya verenin, ayıplı ifasını da içine alan, sözleşmesel yükümlülüğünü ihlali halinde kiracının TBK'nın 112 vd. maddesinde düzenlenen

¹⁸⁹ Inceoğlu, M.: *Kira Hukuku*, Cilt I, s. 95.

¹⁹⁰ Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 100.

borcun ifa edilmemesine (borca aykırılığa) ilişkin hükümlerden yararlanıp yararlanamayacağına değinmekte fayda vardır. Zira hakların yarışması olarak da nitelendirilen bu husus doktrinde tartışmalıdır. İlk görüş, Türk Borçlar Kanununun satış, kira ve eser sözleşmelerinde ayıplı ifayı özel olarak düzenlediğini fakat Federal Mahkeme'ye göre, eser sözleşmesi dışında alacaklının talep hakkının yarıştığını, dilerse özel hükme dilerse TBK'nın 112 vd. maddesine dayanabileceğini belirtmektedir¹⁹¹. İkinci bir görüş, TBK'nın 305. maddesinde tazminat talebinin kiraya verenin kusurlu ise kullanılabilen bağımsız bir seçimlik hak olarak kabul edilmesi ve TBK'nın 308. maddesinde tazminat talebinin kiraya verenin kusuruna bağlanması karşısında kural olarak TBK'nın 305. maddesi ile TBK'nın 112. maddesinin yarışmasının anlamının kalmadığını belirtmektedir¹⁹². Üçüncü görüş ise, TBK'nın 304. maddesinde borçlunun temerrüdü hükümlerine sınırlı atıf yapılmak suretiyle genel hükümlerin hangi durumlarda uygulanacağını açıkça belirtildiğini ve dolayısıyla söz konusu hükümler arasında bir yarışmanın mevcut olmadığını ileri sürmektedir¹⁹³. Kanaatimce Türk Borçlar Kanununun kira sözleşmesinde ayıplı ifayı özel olarak düzenlemesi ile sadece TBK'nın 304. maddesinde borçlunun temerrüdü hükümlerine atıf yapılması göz önüne alındığında, kanun koyucunun bu şekilde görülen iradesi de dikkate alınarak, bu durumda TBK'nın ayıplı ifaya ilişkin hükümleri öncelikli olarak uygulanmalıdır.

1- Ayıp Kavramı

Türk Ticaret Kanunu ve Türk Borçlar Kanununda “ayıp” kavramının ne anlama geldiğine ilişkin bir hüküm yoktur. Bununla birlikte doktrinde ayıp, kira sözleşmesine konu eşyanın sözleşmede güdülen amaca uygun olarak kullanılmasını kısıtlayan veya

¹⁹¹ Eren, F.: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, s. 1048.115

¹⁹² Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 115, 116.

¹⁹³ Inceoğlu, M.: *Kira Hukuku*, Cilt I, s. 228.

engelleyen durum olarak tanımlanmaktadır¹⁹⁴. Bu anlamda ayıbın maddi, manevi, hukuki ve ekonomik olmak üzere dört ayrı türü bulunmaktadır¹⁹⁵.

Maddi ayıp, kira sözleşmesine konu eşyada bulunan ve onun sözleşmede güdülen amaca uygun olarak kullanılmasını kısıtlayan veya engelleyen fiziksel eksikliklerini ifade eder¹⁹⁶. Örneğin geminin sözleşmede belirlenen taşıma kapasitesine veya soğutma sistemlerine sahip olmaması, çıpasının veya buna bağlı zincirinin yetersiz olması, yakıt tüketiminin belirlenenden fazla olması¹⁹⁷ veya pusulasının bozuk veya tam çalışmıyor olması bu duruma örnek olarak verilebilir.

Manevi ayıp¹⁹⁸ daha çok kiraya verenin veya geminin kullanılmasına dışarıdan etki eden kişilerin, geminin sözleşmede güdülen amaca uygun olarak kullanılmasını kısıtlayan veya engelleyen rahatsız edici¹⁹⁹ tutum ve davranışlarını ifade eder²⁰⁰. Kiraya verenin tehdit veya hakaret ederek²⁰¹ baskı altında tuttuğu kiracısına gemiyi sözleşmede öngörüldüğü şekilde kullanmasına engel olması veya benzer yöntemler kullanarak kiracının gemi adamı istihdam etmesine ve bu suretle gemiyi kullanmasına engel olması manevi ayıp kapsamındadır.

Hukuki ayıp²⁰² ise geminin kiraya veren tarafından taahhüt edilen ve mevzuat hükümlerince aranan izin, ruhsat²⁰³ veya belgelere sahip olmaması gibi kamu hukuku

¹⁹⁴ “... genel olarak ayıp ile kastedilen, kiralananın sözleşme ile amaçlanan kullanıma elverişliliğinin kısmen veya tamamen olmamasıdır.” Bkz. Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 194; İnceoğlu, M. M.: “Kira Hukukunda Ayıba Karşı Tekeffül Borcu” (Ayıba Karşı Tekeffül Borcu), KHHHD, Y. 2013, C. 9, S. 103-104, s. 53; Altaş, H.: *Hasılat ve Şirket Kirası*, s. 56, 57; Canbolat. F.: *İstisna Sözleşmesinde İş Sahibinin Ayıba Karşı Tekeffülden Doğan Hakları*, Ankara 2009, s. 38.

¹⁹⁵ Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 196; İnceoğlu, M. M.: “Ayıba Karşı Tekeffül Borcu”, s. 56; Altaş, H.: *Hasılat ve Şirket Kirası*, s. 57; Canbolat. F.: *Ayıba Karşı Tekeffül*, s. 41, 42.

¹⁹⁶ Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 101; Altaş, H.: *Hasılat ve Şirket Kirası*, s. 57; Canbolat. F.: *Ayıba Karşı Tekeffül*, s. 41; İnceoğlu, M.: *Kira Hukuku*, Cilt I, s. 127.

¹⁹⁷ Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 194.

¹⁹⁸ Manevi ayıp rahatsız edici durumlar şeklinde ortaya çıkabilir. Bkz. Aral, F. / Ayrancı, H.: *Özel Borç İlişkileri*, s. 227; Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 193.

¹⁹⁹ İnceoğlu, M. M.: “Ayıba Karşı Tekeffül Borcu”, s. 57.

²⁰⁰ Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 102; Altaş, H.: *Hasılat ve Şirket Kirası*, s. 57.

²⁰¹ Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 196; İnceoğlu, M. M.: “Ayıba Karşı Tekeffül Borcu”, s. 57; Altaş, H.: *Hasılat ve Şirket Kirası*, s. 56.

²⁰² Mesken olarak kiralanan yerin iskânının bulunmaması veya işyeri olarak kiralanan yerin işyeri izninin bulunmaması hukuki ayıba örnek teşkil eder. Bkz. Aral, F. / Ayrancı, H.: *Özel Borç İlişkileri*, s. 227; Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 101.

²⁰³ Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 196; Altaş, H.: *Hasılat ve Şirket Kirası*, s. 57.

kökenli²⁰⁴ eksiklikleridir²⁰⁵. Bunları almak veya düzenlettirmek sadece kiraya verenin yetkisinde ise, sözleşme devam ederken bu tür izin, ruhsat veya belgelerin yenilenmemesi de geminin hukuki ayıbı sayılır²⁰⁶.

Ekonomik ayıp ise geminin kiraya veren tarafından taahhüt edilen ticari kazanç veya ekonomik verime²⁰⁷ sahip olmamasıdır²⁰⁸. Belirli bir miktar gelir elde ettiği taahhüt edilerek²⁰⁹ kiraya verilen yolcu veya gezi teknelerinin aynı hat üzerinde kullanılmasına rağmen söz konusu geliri elde etmediğinin sonradan anlaşılması, geminin ekonomik ayıbına örnek olarak verilebilir.

Diğer taraftan ayıp, önemli ve önemsiz ayıp olmak üzere kendi içerisinde ikiye ayrılır. Bunların anlamı ise Türk Borçlar Kanununun “*ayıbın, kiralananın öngörülen kullanıma elverişliliğini ortadan kaldırması ya da önemli ölçüde engellemesi ve verilen sürede giderilmemesi hâlinde kiracı, sözleşmeyi feshedebilir.*” şeklindeki 306(2). maddesinden çıkarılabilir. Buna göre kiralananın sözleşmede öngörülen kullanıma elverişliliğini ortadan kaldıran veya önemli ölçüde engelleyen ayıp önemli²¹⁰; bu nitelikte olmayanlar ise önemsizdir²¹¹.

Türk Ticaret Kanununda ise önemli veya önemsiz ayıp ayrımı yapılmamıştır. Bununla birlikte TTK’nın 1124(2). maddesi, geminin, ayıbından dolayı yirmidört

²⁰⁴ İnceoğlu, M. M.: “Ayıba Karşı Tekeffül Borcu”, s. 56; “*Bu eksikliklerin kamu hukukundan veya özel hukuktan doğmasının, eksikliğin “hukuki ayıp” kabul edilmesi bakımından bir önemi yoktur.*” Bkz. Canbolat, F.: *Ayıba Karşı Tekeffül*, s. 42.

²⁰⁵ “*Kamusal sınırlama ve engellere dayalı ortaya çıkan kullanıma elverişsizliği, yani bir hukuki ayıp şeklinde de ortaya çıkabilir: örn. kiralanan yapının iskan (oturma) ruhsatının olmaması.*” Bkz. Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 101.

²⁰⁶ İnceoğlu, M.: *Kira Hukuku*, Cilt I, s. 128.

²⁰⁷ İnceoğlu, M. M.: “Ayıba Karşı Tekeffül Borcu”, s. 57.

²⁰⁸ “*Kiralananın kiralayanca taahhüt edilen veya sözleşmenin amacından beklenen verim veya geliri getirmemesi biçiminde “ekonomik ayıplar” da söz konusu olabilir.*” Bkz. Tandoğan, H.: *Özel Borç İlişkileri*, C II, s. 112, dn. 9b; Altaş, H.: *Hasılat ve Şirket Kirası*, s. 57, 58; Canbolat, F.: *Ayıba Karşı Tekeffül*, s. 42; İnceoğlu, M.: *Kira Hukuku*, Cilt I, s. 129.

²⁰⁹ Gümüş’e göre, kira sözleşmesine ilişkin hükümler kiralananın kiralayanın vaat ettiği vasıflara sahip olmasını bir “ayıp” olarak açıkça düzenlememiş olsa bile, kiraya veren vaat ettiği niteliklerin mevcut olmamasından sorumlu olur. Bu sebeple kiraya verenin kiracıyla rekabet doğurucu faaliyetlere girişmeyeceği yönündeki taahhütlerine uymaması kiraya verenin TBK’nın 305. maddesi anlamında sorumluluğunu gerektirir. Bkz. Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 102, 103.

²¹⁰ Aral, F. / Ayrancı, H.: *Özel Borç İlişkileri*, s. 237; Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 194; Yavuz, N.: *Kira Sözleşmesi*, s. 37.

²¹¹ İnceoğlu, bir ayıbın önemli sayılıp sayılmamasının tespiti için kullanılan bu ölçülerin yanına “*kiracının umduğu yararı önemli ölçüde azaltıp azaltmamasını*” da haklı olarak eklemektedir. Bkz. İnceoğlu, M. M.: “Ayıba Karşı Tekeffül Borcu”, s. 54, 55.

saatten fazla bir süre hareketsiz kalması hâlinde, aşan süre için kira bedeli ödenmeyeceğini, ödenmiş olanların ise geri verileceğini öngörmektedir²¹². Bu hükümden kanun koyucunun, gemideki ayıbın onun yirmidört saatten fazla bir süre hareketsiz kalmasına sebep olup olmamasına göre ayırma gittiği görülmektedir. Buna göre; ayıp geminin yirmidört saatten az bir süre hareketsiz kalmasına sebep oluyorsa, bu süre kira süresinden sayılacak ve kiracının sorumluluğunda olacaktır. Aksi durumda ayıp nedeniyle beklenen süre kira süresinden sayılmayacak ve kiraya verenin sorumluluğunda olacaktır. Ayrıca geminin yirmidört saatten fazla bir süre hareketsiz kalmasına sebep olan ayıplar, Türk Borçlar Kanunu anlamında geminin öngörülen kullanıma elverişliliğini ortadan kaldıran ya da önemli ölçüde engelleyen ayıplardır. Buradan hareketle gemi kira sözleşmesi bakımından, geminin yirmidört saatten fazla bir süre hareketsiz kalmasına sebep olan ayıpların da önemli ayıp kapsamında olduğu söylenebilir.

Geminin ayıbından doğan sorumluluk bakımından “hareketsiz kalma” kavramı mutlak hareketsizlik olarak anlaşılmamalıdır. Ayıbın geminin sözleşmede öngörülen kullanıma elverişliliğini ortadan kaldıran veya önemli ölçüde engelleyen nitelikte olması yeterlidir²¹³. Bu sebeple bazı ayıplar geminin sözleşmede öngörülen kullanıma elverişliliğini ortadan kaldıran veya önemli ölçüde engelleyen nitelikte olmasına rağmen onun hareketsiz kalmasına neden olmaz²¹⁴. Geminin pusulasının bozuk olması veya gövdesinde onu batırmayacak kadar bir deliğin olması bu duruma örnek olarak verilebilir. Bu hallerde de gemi hareket edebilir. Bu sebeple TTK’nın 1124(2). maddesinin uygulanması bakımından geminin “hareketsiz kalma”sı kavramı, onun fiilen veya hukuken sözleşmede öngörülen amaca uygun kullanılamaması olarak anlaşılmalıdır.

Ayıp, ayrıca, sözleşmenin kurulması sırasında mevcut olan “başlangıçtaki ayıp”; kiralananın kiracıya bırakılmasından sonra ortaya çıkan “sonraki ayıp” olmak üzere

²¹² Ünán, S.: “Bareboat and Time Charters in the New Turkish Commercial Code”, s. 27.

²¹³ Altaş, H.: *Hasılat ve Şirket Kirası*, s. 58.

²¹⁴ “Ayıp nedeniyle kiralanan bütünüyle kullanılmıyorsa, kiracının sözleşmeye devam edemeyeceği açıktır. Yine, kiracı kiralananı kullanmakla birlikte kullanıma bağlı edim yararı ayıp nedeniyle öyle bir eksilmektedir ki kiracıdan kiralananı kullanması artık objektif olarak beklenememelidir. Bu bağlamda...önemli ayıbın varlığından söz edilecektir.” Bkz. Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 195.

ikiye ayrılır²¹⁵. Ayıbın bu ayrımı ise ondan doğan sorumluluğun tâbi olacağı hükmün belirlenmesi bakımından önemlidir. Nitekim kiraya verenin başlangıçtaki ayıptan sorumluluğu TBK'nın 304. maddesinde, sonraki ayıptan sorumluluğu ise TBK'nın 305. maddesi düzenlenerek birbirinden farklı hukukî sonuçlar doğurmaktadır.

2- Ayıba Karşı Tekeffülün Şartları

Kiraya verenin ayıba karşı tekeffül borcunun doğabilmesi için, geminin kiracıya teslim edilmiş olması, geminin ayıplı olması ve kiracının muayene ve ihbar külfetlerini süresinde yerine getirmiş olması şartlarının birlikte bulunması gerekmektedir.

a) Geminin Teslim Edilmiş Olması

Kiraya verenin geminin ayıplarından sorumluluğu, geminin kullanımının kiracıya bırakılması ile başlar. Nitekim kiraya verenin ayıba karşı tekeffülünün hükme bağlandığı TBK'nın 304. maddesinde açıkça “*teslim*” ifadesi geçmektedir. Zira bir şeyin ayıp olarak nitelendirilmesi için onun kira sözleşmesine konu eşyanın sözleşmede güdülen amaca uygun olarak kullanılmasını kısıtlayan veya engelleyen nitelikte bulunması gereklidir. Böyle bir engelin var olup olmadığı ise, eşyanın kiracıya teslimi ile anlaşılabilir.

“Geminin kiracıya teslim edilmiş olması” şartı her olayın somut özelliklerine göre değerlendirilmelidir. Bazen geminin teslim hazır olduğunun kiracıya bildirilmesi de yeterli sayılabilir²¹⁶. Bu durum özellikle de, gemideki ayıbın teslim öncesinde açıkça belli olduğu veya kiracı tarafından bilindiği durumlar için geçerlidir. Aslında gemide kiracıya teslim öncesi bir ayıp mevcut ise kiracı sadece TBK'nın 117. vd. düzenlenen borçlunun temerrüdü hükümlerinden yararlanabilir. Ancak kiraya verenin teslim anındaki ayıba karşı tekeffülünün düzenlendiği TBK'nın 304(1). maddesi, önemli ayıp halinde kiracının borçlunun temerrüdü hükümlerinden yararlanabileceğini öngörmektedir. Böylece teslim öncesinde veya sırasında gemideki ayıp, önemli bir ayıp ise bu durumda kiracı borçlunun temerrüdü hükümlerine dayanabilir. Kiracının söz

²¹⁵ Aral, F. / Ayrancı, H.: *Özel Borç İlişkileri*, s. 227; Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 196.

²¹⁶ Yavuz / Acar / Özen'e göre; “*teslim halinde ifadesi*” teklif boyutunu aşmış malın fiilen kiracının eline geçmesini ifade eder. Bkz. Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 192; Kahveci, N.: *Alt Kira ve Kiranın Devri*, s. 108.

konusu hakkı ilk durumda doğrudan TBK'nın 117. vd. maddelerinden; ikinci durumda ise TBK'nın 304(1). maddesinde yapılan yollamadan kaynaklanır.

Şu halde kiracının önemli sayılan ayıba karşı tekeffül hükümlerine başvurulabilmesi için kendisinden ayıplı gemiyi mutlaka teslim alması beklenmez. Ancak kiracının, önemsiz ayıplar bakımından gemiyi teslim almaktan kaçınma hakkı bulunmadığı gibi²¹⁷; geminin teslim alınmasından sonra borçlunun temerrüdü hükümlerine başvurma imkânı da bulunmamaktadır. Bu halde ayıba rağmen gemiyi teslim alan kiracı, TBK'nın 304(1). maddesi uyarınca kiraya verenin kiralananın sonradan ayıplı duruma gelmesinden doğan sorumluluğuna ilişkin hükümlere başvurma hakkına sahiptir.

Gemi, sözleşmede belirlenen tarihte teslim edilir ve bu tarih kiraya verenin sorumluluğunun başlangıcıdır. Fakat geminin bu tarihten önce teslimi halinde, kiraya verenin geminin ayıplarından sorumluluğu da bu tarihte başlar.

Gemi, kiraya verenin onu kiracıya bırakması ile değil, kiracının usulüne uygun teslim teklifini kabul etmesiyle teslim edilmiş olur. Kiraya verenin yapacağı teslim teklifinin usulüne uygunluğu her şeyden önce geminin TTK'nın 1123. maddesinde belirtilen niteliklere haiz bir gemi olup olmamasına bağlıdır. Buna göre kiraya veren kiralanan gemiyi, denize elverişli²¹⁸ ve sözleşme ile güdülen amaca uygun bir şekilde kullanmaya hazır olarak kiracıya teslim etmekle yükümlüdür. Bu nitelikteki bir geminin teslimi ise kiraya verenin ayıplı ifası anlamına gelir ve onun ayıba karşı tekeffül borcunu gündeme getirir. Gemi adamlarının hizmetinin de kiracıya tahsis edilmesinin taahhüt edilmesi durumunda, teslim şartlarına geminin sözleşmede öngörülen kullanımına uygun adamları ile teslimi de eklenmelidir. Aksi durum, yani kiraya verenin römorkör veya yangın söndürme gemisi olarak kullanılmak üzere kiralanan gemide balıkçı teknesinde çalışan kişileri istihdam etmesi ve gemiyi bu şekilde teslim etmesi ayıplı ifadır ve ayıba karşı tekeffül borcunu doğurur. Kiracı yukarıda belirtilen

²¹⁷ İnceoğlu, M.: *Kira Hukuku*, Cilt I, s. 77.

²¹⁸ Dimigen, K.: *Bareboat charter und Bareboatregistrierung*, s. 5, 6; Schocnenbaum, T. J.: *Admiralty and Maritime Law*, s. 675; Algantürk Light, S. D.: "Gemi İşletme Müteahhidinin Tescili", s.152.

nitelikleri haiz olmayan bir gemiyi teslim almaya zorlanamaz. Bu durumda kiracı TBK'nın 117 vd. hükümleri uyarınca borçlunun temerrüdü hükümlerine başvurabilir²¹⁹.

Ayıba karşı tekeffül hükümlerinden yararlanmak isteyen kiracı, sözleşmenin kurulduğu sırada veya geminin tesliminden önce geminin ayıplı olduğunu bilmemelidir²²⁰. Eğer kiracı bu aşamada geminin ayıplı olduğunu biliyor ve gemiyi bu haliyle kabul ediyorsa, bu durumda kiraya veren artık kiracının bilgi sahibi olduğu ayıplardan sorumlu tutulamaz²²¹. Kiracının bildiği ayıplar hakkında kiraya verenin ayıba karşı tekeffülüne başvurması ise 4721 sayılı Türk Medeni Kanununun²²² 2(2). maddesi anlamında açıkça hakkın kötüye kullanılması olarak değerlendirilir²²³.

b) Geminin Ayıplı Olması

Kiraya verenin ayıba karşı tekeffül borcunun doğabilmesi için kiracıya teslim edilen gemi ayıplı olmalıdır. Söz konusu ayıp maddi, manevi, hukuki veya ekonomik ayıp olabilir. Ayıbın önemli veya önemsiz olması kiraya verenin sorumluluğunun doğmasını etkilemez. Bu husus kiracının sahip olacağı hakların ve kiraya verenin yükümlülüğünün parasal miktarının belirlenmesi açısından önem arz eder. Önemli olan, ayıbın kira sözleşmesine konu geminin sözleşmede güdülen amaca uygun olarak kullanılmasını kısıtlayan veya engelleyen durum olarak ortaya çıkmasıdır²²⁴. Gemideki ayıp başlangıçta mevcut²²⁵ olabileceği gibi geminin tesliminden sonra da ortaya çıkmış olabilir.

Geminin ayıplı olmasının en bariz örneğini onun denize elverişli olmaması oluşturur²²⁶. Zira TTK'nın 1123. maddesi uyarınca kiracıya teslim edilecek gemide bulunması gereken ilk ve temel nitelik onun denize elverişli olmasıdır²²⁷. Kiraya veren

²¹⁹ Kender, R. / Çetingil, E. / Yazıcıoğlu, E.: *Deniz Ticareti Hukuku I*, s.129; Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 112.

²²⁰ Altaş, H.: *Hasılat ve Şirket Kirası*, s. 59.

²²¹ Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 103; Aral, F. / Ayrancı, H.: *Özel Borç İlişkileri*, s. 228.

²²² 08/12/2001 tarihli ve 24607 sayılı Resmî Gazete

²²³ Aral, F. / Ayrancı, H.: *Özel Borç İlişkileri*, s. 228, 229; Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 103.

²²⁴ Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 197.

²²⁵ Gemide gizli ayıbın bulunması hali söz konusu ise: “Bu gizli ayıplar gemi teslim edildikten sonra ortaya çıkan ancak geminin teslimi sırasında zaten mevcut olan ayıplardır.” Bkz. Dimigen, K.: *Bareboat charter und Bareboatregistrierung*, s. 7.

²²⁶ Dimigen, K.: *Bareboat charter und Bareboatregistrierung*, s. 7.

²²⁷ Algantürk Light, S. D.: “Gemi İşletme Müteahhidinin Tescili”, s.152.

teslim öncesinde ve sırasında geminin denize elverişli olması için gerekli dikkat ve özeni göstermelidir²²⁸. Geminin denize elverişli olmaması ise kiraya verenin ayıba karşı tekeffül borcunu²²⁹ doğurur²³⁰. Kiraya verenin kusurlu olup olmaması söz konusu borcun doğumu açısından önem arz etmez²³¹. Geminin yola elverişli olmasını sağlamak ise kiraya verenin değil, kiracının yükümlülüğüdür. Bu sebeple geminin yola elverişli olmamasının kiraya verenin ayıba karşı tekeffül borcuna etkisi yoktur.

Gemi adamlarının hizmetinin de kiracıya tahsis edilmesi durumunda geminin sözleşmede öngörülen kullanılmasına uygun adamları ile teslim edilmemesi de ayıp kavramına dâhildir. Bu sebeple aksi durum, ayıplı ifadadır ve kiraya verenin ayıba karşı tekeffülünü gerektirir.

c) Muayene ve İhbar Külfetlerinin Süresinde Yerine Getirilmiş Olması

Kiracının, ayıba karşı tekeffülden doğan haklarını kullanması amacıyla kiralananı muayene ve ihbar külfetine ilişkin Türk Ticaret Kanunu ve Türk Borçlar Kanununda açık bir hüküm²³² mevcut değildir²³³. Bununla birlikte geminin başlangıçta önemli bir ayıpla teslimi halinde kiracı TBK'nın 304. maddesi uyarınca borçlunun temerrüdü hükümlerinden yararlanabilir. Ancak bunun için kiracının, TBK'nın 117(1). maddesi uyarınca ihtarı gereklidir. Bunun dışında sözleşmenin kurulduğu sırada veya gemiyi kullanmaya başladığı sırada bildiği ayıplara ilişkin ihbar külfetine uymayan

²²⁸ Tetley, W.: *International Maritime and Admiralty Law*, s. 162, 163.

²²⁹ Ünan'a göre ise kiraya verenin kira süresince gemiyi denize elverişli halde bulundurmak yükümlülüğü yoktur. Bkz. Ünan, S.: "Bareboat and Time Charters in the New Turkish Commercial Code", s. 27.

²³⁰ "Geminin denize elverişliliğinin yokluğu veya eksikliğinin hukuki sonucu kiracının teslimden önce mevcut olan bilgisine bağlıdır. Kiracı bildiği ayıpları kiraya verene ihbar etmek zorundadır. Geminin denize elverişliliğinin kontrolü yükümlülüğü sözleşme yoluyla kiracıya verilmişse kiralayan bu işi geminin teslimi sırasında kiracının hakkıyla yerine getirmediğine de dayanabilir. Kiracı gemiyi hakkıyla kontrol etmemişse geminin denize elverişli olmadığını ileri süremez. Kiracı sözleşme yoluyla kontrolle yükümlü tutulmuşsa ancak bunu üstünkörü yapmışsa kiraya veren geminin denize elverişli olmamasının sorumluluğundan kurtulur." Bkz. Dimigen, K.: *Bareboat charter und Bareboatregistrierung*, s. 6.

²³¹ Tetley, W.: *International Maritime and Admiralty Law*, s. 560; Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 200; İncoğlu, M. M.: "Ayıba Karşı Tekeffül Borcu", s. 57.

²³² Bu durum ayıba karşı tekeffülden doğan haklarını kullanabilmesi için kiracıya, kiralananı muayene ve ayıpları ihbar külfetinin sözleşmeyle yüklenmesine engel değildir. Bu halde, TBK'nın 225. maddesinin kıyasen uygulanması ile belirtilen kiraya verenin "ağır kusur"lu olması dışında, kiracı ayıbın süresi içerisinde ihbar edilmediğini ileri sürerek sorumluluktan kurtulabilir. Bkz. Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 110.

²³³ Aral, F. / Ayrancı, H.: *Özel Borç İlişkileri*, s. 229; Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 110; Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 199.

kiracı, ayıba karşı tekeffülden doğan haklarından zımnen feragat etmiş²³⁴ sayılmalıdır²³⁵. Görüldüğü üzere, kiralananı muayene ve ihbar külfeti daha çok kiracının menfaatlerini korumaya hizmet ettiğinden kiracı tarafından mutlaka yerine getirilmelidir.

Kiracının, gemiyi muayene etmesi ve kendine teslim edilen halini tespit etmesi, onu kira süresi sonunda aynı şekilde iade etmesi bakımından²³⁶ da önem arz eder. Zira geminin iadesinin düzenlendiği, TTK'nın 1129(1). maddesi uyarınca, kiracı, sözleşme bitiminde gemiyi, teslim aldığı hâliyle²³⁷ geri verir²³⁸. Kiracının bu yükümlülüğünü tam olarak yerine getirebilmesi için her şeyden önce “gemiyi teslim aldığı hâli”ni onu teslim aldığı sırada muayene ederek tespit etmesi gereklidir. Bunun yanında kiracı, kendisine ayıplı bir geminin teslim edilip edilmediğini anlamak ve bunun giderilmesini talep edebilmek açısından da gemiyi teslim aldığı sırada muayene etmelidir²³⁹. Aksi takdirde kiraya verenin sözleşme konusu gemiyi ayıpsız bir şekilde teslim ettiği karine olarak kabul edilmelidir²⁴⁰.

BARECON 2001'in 3(c). klozu geminin kiracı tarafından teslim alınmasını bu bakımdan bir karine olarak görmektedir. Bu kloza göre, “*Geminin malikler tarafından teslimi ve kiracı tarafından teslim alınması maliklerin 3. kloza göre bütün yükümlülüklerini eksiksiz olarak yerine getirdiğini teşkil eder.*” BARECON 2001'in söz konusu yaklaşımı yerindedir. Zira sözleşmenin 7. klozu tarafları, geminin teslim ve iade zamanındaki şartlarını tespit etmek ve bu konuda yazılı bir mutabakata varmak üzere

²³⁴ Aksi yönde görüş için bkz. İncoğlu, M. M.: “Ayıba Karşı Tekeffül Borcu”, s. 62, 63.

²³⁵ “Buna rağmen kiracının kira sözleşmesinin kurulduğu anda bildiği veya bilmesi gereken ayıplardan kiraya verenin sorumlu olmayacağını ve böyle bir durumda kiracının ayıptan doğan haklarından feragat ettiğini kabul etmek gerekir....Sağlık yönünden tehlike teşkil eden ayıplarda feragatin TBK m. 23'e aykırılık sebebiyle geçerli sayılmayacağı sonucuna varılmalıdır.” Bkz. Aral, F. / Ayrancı, H.: *Özel Borç İlişkileri*, s. 228, 229; Tandoğan, H.: *Özel Borç İlişkileri*, C II, s. 115; Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 197, 199; Altaş, H.: *Hasılat ve Şirket Kirası*, s. 60; İncoğlu, M.: *Kira Hukuku*, Cilt I, s. 123.

²³⁶ Tandoğan, H.: *Özel Borç İlişkileri*, C II, s. 116.

²³⁷ Gebb, S. A.: “The Demise Charter: A Conceptual and Practical Analysis”, s. 771; Doehring, S. J.: “Chartering of Vessels for Tidelands Operations”, s. 246.

²³⁸ Benzer bir şekilde TBK'nın 334(1). maddesi uyarınca kiracı kiralananı ne durumda teslim almışsa, kira sözleşmesinin bitiminde o durumda geri vermekle yükümlüdür.

²³⁹ Dimigen, K.: *Bareboat charter und Bareboatregistrierung*, s. 7, 8.

²⁴⁰ “... kiracı inceleme ve bildirme yükümlülüğünü yerine getirmediği takdirde, kiralananı iyi bir halde, yani sözleşmede öngörülen kullanım amacına uygun şekilde teslim almış sayılır.” Bkz. Aral, F. / Ayrancı, H.: *Özel Borç İlişkileri*, s. 230; Doğan, M.: “Adi Kirada Kiracının Kiralananı Geri Verme Borcu”, AÜEHFD, C. VIII, S. 1-2, Y. 2004, s. 450.

kendi temsilcilerini tayin etmekle yükümlü tutmaktadır. Dolayısıyla, tarafların temsilcileri tarafından geminin durumuna ilişkin olarak yapılan tespitlerin sonucunda geminin teslim alınması, kiraya verenin geminin sözleşmeye uygun olarak teslim edilmesine ilişkin yükümlülüklerini yerine getirdiğine karine teşkil etmelidir. Bununla birlikte BARECON 2001, geminin iadesi bakımından ve kiracı lehine benzeri bir karineyi düzenlememektedir. Bu eksiklik, BARECON 2001'in tarafsızlığını olumsuz etkileyen ve dolayısıyla kiracı aleyhine bir tutumdur. Ancak bu durum, geminin kiraya veren tarafından geri alınmasının kiracı lehine bir karine sayılmasına engel değildir. Bu nedenle geminin kiracı tarafından iade edilmesi ve kiraya veren tarafından geri alınması, kiracının gemiyi iade sırasındaki yükümlülüklerini eksiksiz olarak yerine getirdiğine karine sayılmalıdır.

Kiracının kiralananı muayene külfetini öngörmeyen Türk Borçlar Kanunu, 335. maddesinde, kiralananın iadesi sırasında kiraya verene “kiralananı gözden geçirmek ve eksiklikleri ve ayıpları kiracıya bildirmek” külfeti getirmektedir. Bu hükme göre: *“Kiraya veren, geri verme sırasında kiralananın durumunu gözden geçirmek ve kiracının sorumlu olduğu eksiklikleri ve ayıpları ona hemen yazılı olarak bildirmek zorundadır. Bu bildirim yapılmazsa, kiracı her türlü sorumluluktan kurtulur. Ancak, teslim alma sırasında olağan incelemeyle belirlenemeyecek olan eksikliklerin ve ayıpların varlığı hâlinde, kiracının sorumluluğu devam eder. Kiraya veren, bu tür eksiklikleri ve ayıpları belirlediğinde, kiracıya hemen yazılı olarak bildirmek zorundadır.”* Bu hükmün kıyasen uygulanmasından, kiracının kiralananı muayene ve ihbar²⁴¹ külfetinin bulunduğu kabul edilmelidir²⁴². Buna göre kiracının teslimi sırasında geminin durumunu gözden geçirmek ve kiraya verenin sorumlu olduğu eksiklikleri ve “açık” ayıpları ona hemen yazılı olarak bildirmekle yükümlü olduğu; aksi takdirde ise kiraya verenin bu ayıplar dolayısıyla sorumlu olmayacağı kabul edilmelidir. Kiracı

²⁴¹ “BK. kira bahsinde, satımdan farklı olarak, kiracının ayıba karşı tekeffülden doğan haklarını muayene ve ihbar külfetinin yerine getirilmesi şartına bağlayan açık bir hüküm taşımamaktadır. Bu fark birazda kiranın devamlı bir akit olmasıyla açıklanmakta, kiracı akdin süresi boyunca ortaya çıkan ayıpları ileri sürebilmelidir denilmektedir. Ancak ayıp meydana çıkınca, kiracı akdin sonuna kadar bekleyip, o zaman bu yüzden bir tazminat isteyememelidir. Bu nedenle kirada satımdaki gibi kesin bir muayene külfeti bulunmamakla beraber vaktinde ihbarda bulunmamak ayıba karşı tekeffülden feragat anlamına alındığından, ihbar külfetinin varlığını kabul etmek gerekir.” Bkz. Tandoğan, H.: *Özel Borç İlişkileri*, C II, s. 115, 116.

²⁴² Altaş, H.: *Hasılat ve Şirket Kirası*, s. 60.

gemiği teslim almadan önce geminin su altındaki durumunu kuru bir havuzda inceleme, gemiği uzmanlar tarafından inceletme ve envanter listelerini çıkartma hakkına sahiptir²⁴³. Teslim alma sırasında olağan incelemeyle belirlenemeyen ve “gizli” ayıp²⁴⁴ niteliğinde olan eksiklikler ve ayıpların varlığı hâlinde ise, kiraya verenin sorumluluğunun devam ettiği ve kiracının bu tür eksiklik ve ayıpları belirlediğinde, kiraya verene hemen yazılı olarak bildirmek zorunda olduğu kabul edilmelidir²⁴⁵.

Kiraya verenin gemideki gizli ayıp niteliğinde olan eksikliklerden sorumluluğu, BARECON 2001’in 3(c). klotunda düzenlenmektedir. Sözleşme, öncelikle taraflara söz konusu sorumluluğun süre olarak sınırını belirleme imkânı tanımaktadır. Buna göre taraflar kiraya verenin gemideki gizli ayıp niteliğinde olan eksikliklerden ne kadar süre ile sorumlu olacağını, 32 numaralı kutuya yazmak suretiyle belirleme hakkına sahiptir. Böyle bir belirleme yapılmamış ise kiraya veren, teslim zamanında gemide veya mekanik sisteminde veya aksamında mevcut bulunan gizli ayıplar nedeniyle, bunların geminin teslim tarihinden itibaren 12 ay içerisinde ortaya çıkması kaydı ile sorumlu tutulmuştur.

Kiraya veren, teslim ettiği gemide mevcut olan veya sonradan ortaya çıkan ayıpları²⁴⁶ bildiği ölçüde gidermekle yükümlüdür. Kiraya veren bu konuda kiracı tarafından usulüne uygun yapılacak bir ihbar ile bilgilendirilir. Kiracının, kiraya verenin ayıba karşı tekeffülüne başvurabilmesi, gemiği teslim aldığı sırada yaptığı muayene sonucu veya teslim sonrası gemiği kullanırken tespit ettiği ayıpları kiraya verene ihbar etmesine bağlıdır.

Ayıba ilişkin ihbarın zamanında yapılması iki açıdan kiracının menfaatine hizmet eder. Birincisi, kiracı tespit ettiği ayıbı ne kadar erken kiraya verene ihbar ederse o ölçüde bir sürede gemideki ayıbın giderilmesi imkânına sahip olur. Aynı şekilde kiraya

²⁴³ Dimigen, K.: *Bareboat charter und Bareboatregistrierung*, s. 7.

²⁴⁴ “Kiracı şeyde sonradan meydana çıkan ayıpları da derhal kiralayana haber vermelidir; aksi takdirde, hele kirayı da ihtirazî kayıt ileri sürmeksizin ödemişse ayıba karşı tekeffülden doğan haklarından feragat etmiş sayılır ve haber vermesindeki gecikmesinden dolayı doğan zarardan sorumlu da tutulabilir.” Bkz. Tandoğan, H.: *Özel Borç İlişkileri*, C II, s. 115; Ayrıca bkz. Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 199.

²⁴⁵ Dimigen, K.: *Bareboat charter und Bareboatregistrierung*, s. 7.

²⁴⁶ Özellikle gizli ayıplar bu kapsamdadır. Bkz. Dimigen, K.: *Bareboat charter und Bareboatregistrierung*, s. 7.

verende bu ölçüde mülkiyetini koruma imkânını²⁴⁷ elde eder. İkincisi, kiracı tespit ettiği ayıbı ne kadar erken kiraya verene ihbar ederse o ölçüde bir sürede ayıbın giderilmemesi sebebiyle kiraya verenin uğrayacağı zararı tazmin etmekten²⁴⁸ kurtulma imkânına sahip olur²⁴⁹. Zira TBK'nın 318. maddesi, kendisinin gidermekle yükümlü olmadığı ayıpları kiraya verene gecikmeksizin bildirmeyen kiracının, bundan doğan zarardan sorumlu olduğunu düzenlemektedir²⁵⁰. Bununla birlikte kiraya veren geminin ayıpsız olduğuna dair bir garanti vermişse, garanti süresi içerisinde olmak kaydıyla teslimden sonraki belirli bir zaman içinde ortaya çıkan tüm ayıpları gidermekle yükümlü olur²⁵¹.

TTK'nın 18(3). maddesi uyarınca tacirler arasında yapılacaklar dışında²⁵², ihbarın yapılması belirli bir şekle bağlı değildir²⁵³. Fakat hem ispat kolaylığı, hem de TBK'nın 335. maddesi uyarınca ayıplar dolayısıyla kiraya verene yapılacak ihbarın yazılı şekilde yapılması daha uygun olur. Ancak bu sözlü yapılan ihbarın geçerliliğini veya kabulüne engel bir durum değildir.

İhbarın yapılmasına ilişkin bir süre yoktur²⁵⁴. Bununla birlikte TBK'nın 318. maddesi uyarınca kiracı, kendisinin gidermekle yükümlü olmadığı ayıpları kiraya verene gecikmeksizin bildirmekle mükelleftir; aksi takdirde bundan doğan zarardan sorumludur²⁵⁵. Bu nedenle, kiraya verenin uğrayacağı söz konusu zarar dolayısıyla kiracı bakımından doğacak sorumluluk ve TBK'nın 318 ve 335. maddeleri hükmü göz önüne alındığında, ihbar ayıp öğrenilir öğrenilmez yapılmalıdır.

²⁴⁷ Dimigen, K.: *Bareboat charter und Bareboatregistrierung*, s. 12.

²⁴⁸ "... kiracı kiralayanın hiç veya zamanında yapılmayan bildirim sebebiyle uğramış olduğu zararı tazmin etmekle yükümlüdür." Bkz. Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 110.

²⁴⁹ Tandoğan, H.: *Özel Borç İlişkileri*, C II, s. 116.

²⁵⁰ Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 199, 219; "Başka bir deyişle, kiracının kira konusu şeyde teslim anında bulunan ayıpları ihbar ve muayene külfetinden bahsedilebilirken, sözleşmenin devamı sırasında bu yükümlülükler külfetten borca dönüşür." Bkz. Altaş, H.: *Hasılat ve Şirket Kirası*, s. 60.

²⁵¹ Dimigen, K.: *Bareboat charter und Bareboatregistrierung*, s. 7.

²⁵² Nitekim TTK'nın 18(3). maddesi, "(3) Tacirler arasında, diğer tarafı temerrüde düşürmeye, sözleşmeyi feshe, sözleşmeden dönmeye ilişkin ihbarlar veya ihtarlar noter aracılığıyla, taahhütlü mektupla, telgrafla veya güvenli elektronik imza kullanılarak kayıtlı elektronik posta sistemi ile yapılır." hükmünü düzenlemektedir.

²⁵³ Altaş, H.: *Hasılat ve Şirket Kirası*, s. 60; Yavuz, N.: *Kira Sözleşmesi*, s. 41.

²⁵⁴ Altaş, H.: *Hasılat ve Şirket Kirası*, s. 60.

²⁵⁵ Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 219.

3- Geminin Teslimi Anındaki Ayıpları

TBK'nın 304. maddesi kiraya verenin, kiralananın teslim anındaki ayıplarından sorumluluğu bakımından ayıbın önemli veya önemsiz olmasına göre bir ayrıma gitmektedir.

TBK'nın 304(1). maddesi geminin önemli ayıplarla teslimi hâlinde²⁵⁶ kiracıya iki seçimlik hak tanımaktadır²⁵⁷. Bunlardan ilki TBK'nın 117 vd. maddeleri uyarınca borçlunun temerrüdüne ilişkin hükümlere başvurmadır²⁵⁸:

Buna göre kiracı, öncelikle TBK'nın 117. maddesine göre, kiraya verene ayıba ilişkin bir ihtarda bulunur. Böylelikle kiraya veren bakımından temerrüt gerçekleşmiş olur. Daha sonra TBK'nın 123. maddesi gereğince kiracı, ayıbın giderilmesi için kiraya verene uygun bir süre verebilir veya uygun bir süre verilmesini hâkimden isteyebilir. Kiraya verene tanınacak sürenin ayıbın giderilmesine yetecek uzunlukta olması gerekir.

TBK'nın 124. maddesinde sayılan hallerde ise kiraya verene süre verilmesi gerekmez. Buna göre: i) Kiraya verenin içinde bulunduğu durumdan veya tutumundan süre verilmesinin etkisiz kalacağı anlaşılıyorsa, ii) Kiraya verenin temerrüdü sonucunda borcun ifası kiracı için yararsız kalmışsa, iii) Borcun ifasının, belirli bir zamanda veya belirli bir süre içinde gerçekleşmemesi üzerine, ifanın artık kabul edilmeyeceği sözleşmeden anlaşılıyorsa, ayıbın giderilmesi için kiraya verene süre vermeye gerek yoktur.

Kiraya veren kendisine verilen süre içerisinde gemideki ayıbı gidermezse veya kendisine süre verilmesini gerektirmeyen bir durum söz konusu ise kiracı, TBK'nın 125. maddesinde sayılan seçimlik hakları kullanabilir. Kiracıya tanınan ilk seçimlik hak, ayıbın giderilmesini ve gecikme sebebiyle tazminat isteme hakkıdır²⁵⁹. Ayıbın

²⁵⁶ “Kiralananın ister önemli isterse önemsiz ayıplarla tesliminin teklif edilmesi halinde kiracı, borçlunun temerrüdüne ilişkin hükümlere (TBK m. 117 vd.) başvurabilir.” Bkz. Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 112.

²⁵⁷ Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 192.

²⁵⁸ Acar, F.: “Kira Sözleşmesi ve Kefalet”, *Türk Borçlar Kanunu Tasarısının Değerlendirilmesi Sempozyumu*, *Legal Hukuk Dergisi*, Ekim 2005, Y. 3, S. 34, s. 3687.

²⁵⁹ Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 201.

giderilmesinden geminin ayıpsız bir şekilde kiracıya teslim edilmesi anlaşılmalıdır²⁶⁰. Kiracı bu süre zarfında başka bir gemi kiralamak durumunda kalmışsa bu kira bedeli gecikme tazminatı kapsamında kiraya verenden talep edilebilir²⁶¹. Bunun yanında gemi deniz ticaretinde kullanılıyorsa, gemideki ayıp ve onun giderilmesi nedeniyle ortaya çıkan kâr kaybı da kiraya verenden talep edilebilir²⁶².

Kiracının ikinci seçimlik hakkı, ayıbın giderilmesinden ve gecikme tazminatı isteme hakkından vazgeçtiğini hemen bildirmek şartıyla, ayıbın giderilmemesinden doğan zararın giderilmesini isteme hakkıdır. Kiracının bu kapsamdaki talep edebileceği zararları müspet zararlarıdır²⁶³. Kiracı, ayıbın verilen süre içerisinde giderilmemesi nedeniyle kiralamak durumunda kaldığı geminin kira bedeli ile asıl kira sözleşmesi arasındaki kira bedeli farkını bu kapsamda kiraya verenden talep edebilir²⁶⁴.

Kiracının son seçimlik hakkı ise sözleşmeden dönmedir. Kiracı bu hakkını da kiraya verene, ayıbın giderilmesinden ve gecikme tazminatı isteme hakkından vazgeçtiğini hemen bildirmek şartıyla kullanabilir. Kiracının sözleşmeden dönme hakkını kullanması durumunda, taraflar karşılıklı olarak ifa yükümlülüğünden kurtulurlar ve kiracı daha önce ödemiş ise peşin ödediği kira bedelini geri isteyebilir. Bu durumda kiraya veren, temerrüde düşmekte kusuru olmadığını ispat edemezse kiracı, sözleşmenin hükümsüz kalması sebebiyle uğradığı menfî zararının giderilmesini de isteyebilir²⁶⁵. Noterlik veya komisyon masrafları gibi sözleşmenin kurulması için yapılan masraflar ve kaçırılan sözleşme fırsatları bu kapsamda kiraya verenden talep edilebilir²⁶⁶.

²⁶⁰ İnceoğlu, M. M.: “Ayıba Karşı Tekeffül Borcu”, s. 66.

²⁶¹ “Örneğin; ... ayıplı bir iş makinasının 10 günlük onarım sürecinde, yerine kiralanan makinaya daha fazla bir bedel ödenmesi durumunda oluşan zararı kiraya veren karşılamak zorundadır.” Nuhoğlu, B.: *Türk Borçlar Kanunu’na Göre Kiraya Verenin Ayıba Karşı Tekeffül Borcu (Kiraya Verenin Ayıba Karşı Tekeffül Borcu)*, (Yüksek Lisans Tezi) İstanbul 2013, s. 103.

²⁶² İnceoğlu, M. M.: “Ayıba Karşı Tekeffül Borcu”, s. 67.

²⁶³ Tandoğan, H.: *Özel Borç İlişkileri*, C II, s. 121; Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 209.

²⁶⁴ İnceoğlu, M. M.: “Ayıba Karşı Tekeffül Borcu”, s. 67; Nuhoğlu, B.: *Kiraya Verenin Ayıba Karşı Tekeffül Borcu*, s. 103, 112.

²⁶⁵ Nuhoğlu, B.: *Kiraya Verenin Ayıba Karşı Tekeffül Borcu*, s. 112.

²⁶⁶ İnceoğlu, M. M.: “Ayıba Karşı Tekeffül Borcu”, s. 67.

TBK'nın 126. maddesi; “İfasına başlanmış sürekli edimli sözleşmelerde, borçlunun temerrüdü hâlinde alacaklı, ifa ve gecikme tazminatı isteyebileceği gibi, sözleşmeyi feshederek, sözleşmenin süresinden önce sona ermesi yüzünden uğradığı zararın giderilmesini de isteyebilir.” demek suretiyle, kiracıya sözleşmeyi feshetme hakkı da vermektedir. Hükümde yer alan “ifasına başlanmış” ifadesinden de anlaşılacağı üzere, bu hakkın kullanılması için gemi kiracıya teslim edilmiş olmalıdır²⁶⁷.

Bunun dışında kiraya verene süre verilmişse ve bu süre içerisinde kiraya veren ayıby gidererek gemiyi kiracıya teslim ederse somut olayın özelliklerine göre kiracıya gecikme tazminatı ödemek zorunda kalır²⁶⁸.

Kiracı TBK'nın 304(1). maddesinde göndermede bulunulan borçlunun temerrüdüne ilişkin hükümlere başvuramaz ise veya gemideki ayıp önemsiz ise TBK'nın 304(2). maddesi uyarınca, TBK'nın 305-308. maddelerinde düzenlenen, kiraya verenin kiralananın sonradan ayıplı duruma gelmesinden doğan sorumluluğuna ilişkin hükümlere başvurabilir²⁶⁹.

TBK'nın 304(1). maddesi, duruma göre kiracının borçlunun temerrüdüne ilişkin TBK'nın 117 vd. maddelerine veya kiraya verenin kiralananın sonradan ayıplı duruma gelmesinden doğan sorumluluğuna ilişkin TBK'nın 305-308. maddelerinde düzenlenen hükümlere başvurabileceğini öngörmektedir. Kiracı bu seçimlik haklardan hangisini tercih ederse etsin sözleşme ilişkisini ortadan kaldırma imkânına sahiptir²⁷⁰. Kiracı bu hakkını; borçlunun temerrüdüne ilişkin TBK'nın 123-126. maddelerine göre kullanırsa sözleşmeden dönme veya sözleşmenin feshi, kiraya verenin kiralananın sonradan ayıplı duruma gelmesinden doğan sorumluluğuna ilişkin TBK'nın 305-308. maddelerine göre kullanırsa sözleşmenin feshi söz konusu olmaktadır²⁷¹.

²⁶⁷ “Kira bedellerinin peşin ödenmiş olması da bu sonucu değiştirmeyecektir.” Bkz. İnceoğlu, M.: *Kira Hukuku*, Cilt I, s. 77.

²⁶⁸ Ayan, M.: *Borçlar Hukuku*, s. 311; Eren, F.: *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, s. 1115, 1116.

²⁶⁹ Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 201.

²⁷⁰ Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 112.

²⁷¹ “Kanun koyucu böylece, fiilen aynı anda dönme hakkı veya fesih hakkı kullanma arasında bir tercih yapma imkânını kiracıya tanımış olmaktadır.” Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 112, 113; Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 201, 202.

Gemideki ayıp önemsiz ise, TBK'nın 304(2). maddesi kiracının, kiraya verenin kiralananın sonradan ayıplı duruma gelmesinden doğan sorumluluğuna ilişkin hükümlere başvurabilmesini düzenlemektedir. Ancak bu hüküm, kiracıya önemsiz ayıplar taşıyan gemiyi kabul mecburiyeti yüklememelidir²⁷².

4- Geminin Tesliminden Sonraki Ayıpları

Kiraya veren, kiralananı sözleşme süresince kullanıma uygun halde bulundurmakla yükümlüdür²⁷³. Bu bağlamda geminin tesliminden sonra ortaya çıkan ayıplar da kiraya verenin ayıba karşı tekeffül borcu kapsamındadır²⁷⁴. TBK'nın 301. maddesi uyarınca, kiraya verenin bu sorumluluğu sözleşme süresinin bitimine kadar devam eder²⁷⁵.

Kiraya verenin geminin tesliminden sonra ortaya çıkan ayıplarından sorumluluğu TBK'nın 305. maddesinde düzenlenmektedir. TBK'nın 304(1). maddesinden farklı olarak, burada teslimden sonra ortaya çıkan ayıp bakımından önemli veya önemsiz ayıp ayrımı yoktur. Sadece ayıbın önemli olması durumunda kiracıya sözleşmeyi fesih hakkı tanınmaktadır.

Sonradan ortaya çıkan ayıp durumunda kiracının sahip olacağı seçimlik haklar, TBK'nın 305. maddesinde sayılmaktadır. Sözleşme konusu gemi, sonradan ayıplı duruma gelirse kiracı, kiraya verenden ayıpların giderilmesini veya kira bedelinden ayıpla orantılı bir indirim yapılmasını ya da zararının giderilmesini isteyebilir. Ancak, zararın giderilmesi istemi diğer seçimlik hakların kullanılmasını önlemez. Gemideki ayıbın önemli ayıp sayılması durumunda ise, TBK'nın 305(1). maddesi uyarınca, kiracının sözleşmeyi fesih hakkı bulunmaktadır.

²⁷² Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 113. Yavuz/ Acar/ Özen'e göre ise; "Şu halde önemli olmayan ayıbın varlığına rağmen kiracının kiralananı teslim alması gerekmektedir. Fakat kiracı TBK. M. 305 vd.ındaki haklarını kullanabilecektir." Bkz. Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 201.

²⁷³ Aral, F. / Ayrancı, H.: *Özel Borç İlişkileri*, s. 226; Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 98; Tandoğan, H.: *Özel Borç İlişkileri*, C II, s. 114.

²⁷⁴ "Bu durumda, kiraya veren kiralananı teslim borcunu ifada temerrüde düşebilir. Çünkü, kiraya verenin kiralananı teslim borcu bir defalık (ani) edim niteliğinde değildir." Bkz. Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 112; Kılıçoğlu, A.: *Borçlar Hukuku*, s. 717.

²⁷⁵ Aral, F. / Ayrancı, H.: *Özel Borç İlişkileri*, s. 232.

Burada kanun, kiracının haklarını belirli bir sıra halinde saymaktadır. Dolayısıyla kiracı haklarını bu sıraya riayet ederek kullanmalıdır. Bu sebeple sözleşme konusu gemi, sonradan ayıplı duruma gelirse kiracı, öncelikle²⁷⁶ kiraya verenden ayıpların giderilmesini talep etmelidir²⁷⁷. Bu anlamda kiracının, (tazminat talebi dışında) TBK'nın 305 vd. maddelerinde belirtilen diğer seçimlik haklarını kullanmasının ön şartı, kiraya verenden ayıpların giderilmesini talep etmesidir²⁷⁸.

Sözleşme konusu geminin, tesliminden sonra ayıplı duruma gelmesi halinde kiracının sahip olduğu bir diğer seçimlik hak TTK'nın 1124(2). maddesinde öngörülen kira bedelinin ödenmemesi veya ödenmiş olanların ise geri talep edilmesidir. Gerçekten de TTK'nın 1124(2). maddesi, geminin, ayıbından dolayı yirmidört saatten fazla bir süre hareketsiz kalması hâlinde, aşan süre için kira bedeli ödenmeyeceğini, ödenmiş olanların ise iade edileceğini öngörmektedir. Buna göre geminin, ayıbından dolayı hareketsiz kaldığı ilk yirmidört saat kiracının sorumluluğundadır ve bu süre kira süresine dâhildir. Bunu aşan süre için kira bedeli ödenmez; önceden ödenmiş olanların ise geri verilmesi gerekir.

B) İHLALİ

1- Gemideki Ayıbın Giderilmesini Talep Hakkı

Kiracının ayıba karşı tekeffülden doğan ilk hakkı, kiraya verenden gemideki ayıbın giderilmesini talep etme hakkıdır. Zira kanun koyucu, kiracının seçimlik haklarını düzenlediği TBK'nın 305. maddesinde ilk sırada bu hakka yer vermektedir. Dolayısıyla kiracı da buna uygun olarak öncelikle kiraya verenden gemideki ayıpların giderilmesini talep etmelidir²⁷⁹. Kiracının söz konusu hakkının kapsamı ve nasıl kullanılacağı ise TBK'nın 306. maddesinde düzenlenmektedir.

Yenilik doğuran hak niteliğindeki gemideki ayıbın giderilmesini isteme hakkının kullanılması ve bu yöndeki talebin kiraya verene ulaşmasıyla kiraya veren için gemideki

²⁷⁶ İnceoğlu, M. M.: “Ayıba Karşı Tekeffül Borcu”, s. 69.

²⁷⁷ “Ayıbın giderilmesini talep hakkına Kanun önem vermiş öncelikli bir konuma getirmiştir.” Bkz. Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 202.

²⁷⁸ Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 116; İnceoğlu, M. M.: “Ayıba Karşı Tekeffül Borcu”, s. 69.

²⁷⁹ “... öncelikle ayıbın giderimi seçimlik hakkını kullanmak zorundadır.” Bkz. Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s.116; Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 202, 203; İnceoğlu, M. M.: “Ayıba Karşı Tekeffül Borcu”, s. 69.

söz konusu ayıbın giderilmesi borcu doğmuş olur²⁸⁰. Kiracı, kiraya verenden gemideki ayıbın giderilmesini isterken TBK'nın 306(1). maddesi uyarınca ona bu iş için “uygun bir süre”de vermelidir. Verilen sürenin uygun olup olmadığı her somut olayın şartlarına ve ayıbın niteliğine göre değerlendirilir²⁸¹. Ancak kiraya veren gemideki ayıbın giderilmesi için kendisine verilen sürenin “uygun” veya yeterli olmadığını düşünüyorsa, ayıbın giderilmesine başlamakla birlikte hemen bu durumu kiracıya bildirmeli ve ek süre talep etmelidir. Aksi halde kiraya verenin belirlenen süreyi uygun kabul ettiği sonucuna varılır²⁸². Ancak verilen süre ayıbın giderilmesi için uygun değil ise süre verme işleminin tamamen geçersiz hale gelmediği, sürenin uzadığı kabul edilmelidir²⁸³.

TTK'nın 1124(2). maddesinden, geminin, ayıbından dolayı geçen ilk yirmidört saatin kiracının sorumluluğunda olduğu ve bu sürenin kira süresine dâhil olduğu; aşan süre için ise kira bedelinin ödenmeyeceği anlaşılmaktadır. Gemideki ayıbın giderilmesi için geçecek ilk yirmidört saat, bunun kira süresinden sayılıp sayılmaması bakımından belirleyicidir. Bu sebeple kiracı tarafından ayıbın giderilmesi için kiraya verene verilecek uygun süre de yirmidört saatten az olmamalıdır.

Kiraya veren kendisine verilen süre zarfında ayıbı giderebilir. Bu durumda kiracının varsa TBK'nın 308. maddesinde öngörülen tazminat hakkı dışındaki diğer hakları tükenmiş olur²⁸⁴.

Gemide sonradan ortaya çıkan ayıbın önemli olup olmadığı veya kiraya verenin kusurundan kaynaklanıp kaynaklanmadığı önemli değildir²⁸⁵. Yeter ki ayıbın giderilmesi kiraya verenin sorumluluğunda olsun. Diğer bir ifadeyle giderilmesi talep edilen ayıp geminin sözleşmede öngörülen normal kullanımı sonucu meydana gelen ve kiracının sorumluluğunda olmayan nitelikte olmalıdır²⁸⁶. Nitekim TTK'nın 1124(3). maddesine göre geminin ayıplarından doğmayan tamirler ile bu yüzden değiştirilen

²⁸⁰ Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 117; İnceoğlu, M. M.: “Ayıba Karşı Tekeffül Borcu”, s. 70.

²⁸¹ Aral, F. / Ayrancı, H.: *Özel Borç İlişkileri*, s. 234; İnceoğlu, M. M.: “Ayıba Karşı Tekeffül Borcu”, s. 70.

²⁸² Aral, F. / Ayrancı, H.: *Özel Borç İlişkileri*, s. 234.

²⁸³ İnceoğlu, M. M.: “Ayıba Karşı Tekeffül Borcu”, s. 70.

²⁸⁴ Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 203.

²⁸⁵ Aral, F. / Ayrancı, H.: *Özel Borç İlişkileri*, s. 234; Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 116; Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 200.

²⁸⁶ Aral, F. / Ayrancı, H.: *Özel Borç İlişkileri*, s. 233.

parçaların giderleri ve geminin bakımı ve işletilmesinden doğan giderler kiracıya aittir. Bunun yanında TBK'nın 317. maddesi de, kiracının kiralananın olağan kullanımı için gerekli temizlik ve bakım giderlerini ödemekle yükümlü olduğunu düzenlemektedir. Dolayısıyla, geminin olağan kullanımı için gerekli temizlik ve bakım giderleri ve ayıplarından doğmayan tamirler ile bu yüzden değiştirilen parçaların giderleri kiracıya aittir. Bununla birlikte ayıp geminin sözleşmede öngörülen kullanıma elverişliliğini ortadan kaldıran veya önemli ölçüde engelleyen nitelikte ise ve verilen sürede giderilmemesi hâlinde kiracı, TBK'nın 306(2). maddesi gereğince sözleşmeyi feshetme hakkına sahiptir²⁸⁷.

Ayıbın giderilmesini talep etme hakkının, diğerlerine göre öncelikli olarak kullanılması kiraya verenin söz konusu ayıp hakkında öncelikli olarak bilgilendirilmesi gereğini ortaya çıkarır. Kiraya veren, özellikle de gemi sahibi ise, mülkiyetten kaynaklanan menfaati²⁸⁸ gereği gemideki ayıbı öncelikli olarak bilme hakkına sahiptir. Kiracının bu talebi sözleşmeyi ayakta tutmak isteyen kiraya verene TBK'nın 306(3) ve (4). maddelerinde öngörülen haklarını kullanma imkânı sağlar. Zira bu hükümler uyarınca kiraya veren, gemideki ayıbı gidermek yerine, uygun bir süre içinde onu ayıpsız benzeriyle değiştirebilir. Kiraya veren, kiracıya aynı geminin ayıpsız bir benzerini hemen vererek ve uğradığı zararın tamamını gidererek, onun seçimlik haklarını kullanmasını önleyebilir²⁸⁹. Uygulamada bu hükümlerin uygulanması kolay olmayabilir. Çünkü gemideki ayıplı malın, örneğin pusulanın" değiştirilmesi kolaysa da geminin ayıpsız bir benzeri ile değiştirilmesi çoğu zaman mümkün olmaz.

2- Gemideki Ayıbı Kiralayan Adına Giderme ve Bu Nedenle Yapılan Masrafları Kira Bedelinden İndirme Hakkı

TBK'nın 306(1). maddesi kiraya verenin kiralananadaki ayıbı kiraya veren hesabına gıdertebileceğini ve bundan doğan alacağını kira bedelinden indirebileceğini öngörmektedir. Kiracının bu hükümden yararlanabilmesi için kiraya verene gemideki ayıbı gidermesi için bildirimde bulunulmalı ve bu amaçla verilen uygun süre sonuçsuz kalmalıdır. Uygun süre giderim bildirimini ile birlikte verilebileceği gibi bu bildirimden

²⁸⁷ Aral, F. / Ayrancı, H.: *Özel Borç İlişkileri*, s. 234.

²⁸⁸ King, B. A.: "Ships as Property: Maritime Transactions in State and Federal Law", s. 1266.

²⁸⁹ Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 200, 201.

sonra da²⁹⁰ verilebilir. Ancak her iki durumda da bu süre dolmadan kiracı gemideki ayıbı kiraya veren hesabına gidertemez. Kiracı buna uygun davranmaz ise yani kiraya verene ayıbın giderilmesi için uygun bir süre vermez ise TBK'nın 306(1). maddesi hükmünden yararlanamaz²⁹¹.

Giderilmesi kiracıya ait olmayan özellikle de kiracının kusurundan kaynaklanmayan ayıplar bu kapsamda değerlendirilmelidir²⁹². Bunun yanında TBK'nın 306(1). maddesi kiracının gemideki ayıbı kiraya veren hesabına gidertebilmesi bakımından ayıbın önemli veya önemsiz olması ayırımına gitmemektedir²⁹³. Hâlbuki Mülga 818 sayılı Borçlar Kanununun²⁹⁴ 251(2). maddesinde “ufak tefek” yani önemsiz²⁹⁵ ayıplar bakımından kiracıya bu hakkı tanımaktaydı²⁹⁶. Hayatın olağan akışında da normal veya önemsiz ayıpların kiraya veren hesabına giderilmesi kabul edilebilir bir durumdur. Önemli ayıplar ise kiraya veren açısından daha maliyetli olacağından onun bu konudaki iradesine öncelik tanınmalıdır. Bu sebeple gemideki ayıp önemli ise, yani geminin öngörülen kullanıma elverişliliğini ortadan kaldırıyorsa veya önemli ölçüde engelliyorsa, kiracı ayıbı kiraya veren hesabına gidermek için TBK'nın 113. maddesine göre hâkimden izin istemelidir²⁹⁷. Ancak söz konusu ayıp önemsiz ise kiracı, hâkimden izin almaksızın söz konusu ayıbı kiraya veren hesabına giderebilir²⁹⁸.

²⁹⁰ Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 122.

²⁹¹ Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 121, 122.

²⁹² Tandoğan, H.: *Özel Borç İlişkileri*, C II, s. 117.

²⁹³ Aral, F. / Ayrancı, H.: *Özel Borç İlişkileri*, s. 235; Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 120.
²⁹⁴ 08/05/1926 tarihli ve 366 sayılı Resmî Gazete

²⁹⁵ Tandoğan, H.: *Özel Borç İlişkileri*, C II, s. 117; “...eBK...ayıbın “ikincil ayıp” niteliği taşıması şartını aramaktaydı.” Bkz. Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 119.

²⁹⁶ Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 203.

²⁹⁷ İncoğlu, M. M.: “Ayıba Karşı Tekeffül Borcu”, s. 71; “Bu durumda kiracının hakları ve borçları, vekâletsiz iş görmeye göre belirlenecektir. TBK. M. 306/1 uyarınca yapılan masrafın kira parasından indirilmesi imkânı olmayacaktır; ancak, genel hükümlere göre (TBK. M. 139-145) takas hakkının kullanılması mümkün olabilecektir.” Bkz. Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 204, 205.

²⁹⁸ Aral, F. / Ayrancı, H.: *Özel Borç İlişkileri*, s. 235; Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 120; İncoğlu, M. M.: “Ayıba Karşı Tekeffül Borcu”, s. 71; Tandoğan, H.: *Özel Borç İlişkileri*, C II, s. 118; Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 204; “Kiracı bu şarta uymadan ayıbı giderme yoluna başvurursa yaptığı masrafları en fazla gerçek olmayan vekâletsiz iş görme sonucu sebepsiz zenginleşme hükümlerine göre talep edebilir. Çok acil veya kiraya verene ulaşmanın mümkün olmadığı hallerde, kiracı tamirâtı yaptırarak gerçek vekâletsiz iş görmeye ilişkin kurallara göre masraflarını talep edebilir.” Bkz. Aral, F. / Ayrancı, H.: *Özel Borç İlişkileri*, s. 236, Tandoğan, H.: *Özel Borç İlişkileri*, C II, s. 118.

TBK'nın 306(1). maddesi kiracının ayıbı “gidertebilmesi”nden bahsetmektedir. Ancak bu ifade kiracının ayıbı kiraya veren hesabına “gidermesi”ni²⁹⁹ kapsayacak şekilde anlaşılmalıdır. Zira gemideki ayıbın önemli veya önemsiz olmasına bakılmaksızın doğrudan üçüncü bir kişiye gidertilmesi, giderim maliyetini artıracığından her zaman hakkaniyetli sonuçlar doğurmayabilir³⁰⁰. Bu sebeple kiracı gemideki ayıbı kendisi giderirse bu dahi TBK'nın 306(1). maddesi kapsamında değerlendirilmeli ve kiracı söz konusu giderme dolayısıyla yaptığı masrafları kira bedelinden indirebilmelidir. Bununla birlikte bu şekildeki bir davranış ancak kiracı bu hakkını dürüstlük kuralları çerçevesinde kullandığı müddetçe kabul edilebilir niteliktedir.

Kiracı, kiraya veren hesabına giderttiği ayıptan doğan masraflarını TBK'nın 306(1). maddesi uyarınca kira bedelinden indirebilir³⁰¹. Geminin ayıplı kısmının tamirata veya ayıplı parçanın değiştirilmesinden kaynaklanan masraflar bu kapsamdadır. Ancak bu durum, söz konusu masrafların ayrıca talep edilmesine engel değildir. Kiracının bu masrafları kira bedelinden indirmesi ise Türk Borçlar Kanunu anlamında takas hükmündedir³⁰².

Takas, TBK'nın 139(1). maddesinde, “İki kişi, karşılıklı olarak bir miktar para veya özdeş diğer edimleri birbirine borçlu oldukları takdirde, her iki borç muaccel ise her biri alacağını borcuyla takas edebilir.” şeklinde düzenlenmektedir. Bu hükme göre takas için, karşılıklı olarak bir miktar para veya özdeş diğer edimlerin bulunması ve bunların her ikisinin de muaccel olması şartı aranmaktadır³⁰³. Kiraya verenin ayıba karşı tekeffül kapsamındaki öncelikli borcu bu ayıbın giderilmesidir. Bu aşamada kiracının kiraya verene karşı kira bedeli borcu bulunmakta iken kiraya verenin kiracıya karşı henüz para ile ölçülebilen bir borcu bulunmaz. Dolayısıyla kiracının takas hakkını kullanabilmesi için TBK'nın 306(1). maddesindeki, verilen uygun sürede ayıbın

²⁹⁹ Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 119.

³⁰⁰ “... kiracıya kiralananın kullanma elverişliliğini azaltmayan ayıplar da dahi ayıbı kira bedeline mahsuben üçüncü bir kişiye gidertme imkanı sağlamanın ne kadar doğru bir seçim olduğu tartışmaya açıktır.” Bkz. Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 120.

³⁰¹ Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 205.

³⁰² Aral, F. / Ayrancı, H.: *Özel Borç İlişkileri*, s. 235; Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 120; Inceoğlu, M. M.: “Ayıba Karşı Tekeffül Borcu”, s. 72.

³⁰³ Kılıçoğlu, A.: *Borçlar Hukuku*, s. 839.

giderilmemesi üzerine, ayıbı kiraya veren hesabına gidertme şartının gerçekleşmesi gerekir. Aksi halde yapılan masrafların TBK'nın 306(1). maddesi uyarınca kira bedelinden indirilmesi mümkün değildir. Kiracı bu kapsamdaki hakkını muaccel olmuş ancak henüz ödenmemiş kira borçları için söz konusu alacağı oranında indirim yaparak kullanır. Peşin olarak ödenmiş kira bedelinden indirim mümkün olmayacağından, ayıbın giderilmesi için yapılan ve kira bedelinden indirilebilecek, ödenen fazla miktarın ayrıca kiraya verenden talep edilmesi gerekir.

3- Kira Bedelinde İndirimi Talep Hakkı

Kira sözleşmesine konu geminin ayıplı olması, kiracıyı kira bedelini ödemekten kurtarmaz. Kiracı ayıbın giderilmesine kadar geçecek bu süre için de kira bedelini ödemelidir. Ancak bu, ayıplı da olsa geminin kirasının sürekli tam olarak ödenmesi gerektiği anlamına da gelmez. Zira TBK'nın 307. maddesi uyarınca, kiracı kira bedelinden ayıpla orantılı³⁰⁴ bir indirim³⁰⁵ yapılmasını kiraya verenden isteyebilir³⁰⁶.

İndirimin talep edilebilmesi için TBK'nın 307. maddesi, ayıbın önemli olup olmamasını aramamakta sadece “kullanımını etkileyen” nitelikte olmasını yeterli görmektedir³⁰⁷. Bu nedenle gemideki ayıbın kiraya verenin kusurundan kaynaklanması³⁰⁸ veya önemli veya önemsiz olmasının kiraya verenden indirim yapmasını talep etmeye etkisi yoktur³⁰⁹. TBK'nın 307. maddesi gereği yapılacak indirim “orantılı” olmalıdır. Dolayısıyla yapılacak indirim, ayıbın geminin

³⁰⁴ “İndirilecek kira parası miktarının hesaplanmasında satımda olduğu gibi nisbî metoda başvurulmalıdır.” Bkz. Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 206.

³⁰⁵ “Kiralayan, kiracı kira bedelinde indirim istemediği sürece kira bedelinin tamamını isteyebilir ve TBK m. 315 ve 336 vd.ndaki hukuksal imkanları kira bedelinin tümü üzerinden kiracıya karşı kullanabilir.” Bkz. Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 125.

³⁰⁶ Aral/Ayrancı'ya göre “Kiracının indirim talebi, mahkeme yoluyla kullanılması gerekmeyen ve kiraya verene yöneltilen bir yenilik doğuran hakkın kullanılması niteliğini taşır.” Bkz. Aral, F. / Ayrancı, H.: *Özel Borç İlişkileri*, s. 238.

³⁰⁷ Yavuz/ Acar/ Özen'e göre; “... hem TBK. M. 307 hem de TBK. M. 305/1 kapsamına “hafif (düzeyde) ayıp” girmez. Bu gibi durumlarda kiracı ayıbın giderilmesini istemekle veya ayıbı kiraya veren hesabına gidertme yolunu seçmekle ya da tazminatla yetinilmelidir.” Bkz. Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 207.

³⁰⁸ Tandoğan, H.: *Özel Borç İlişkileri*, C II, s. 120; İncoğlu, M. M.: “Ayıba Karşı Tekeffül Borcu”, s. 79.

³⁰⁹ Aral, F. / Ayrancı, H.: *Özel Borç İlişkileri*, s. 238; Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 123.

kullanılmasına etkisi göz önünde bulundurularak ve sözleşmede kararlaştırılan kira bedeli üzerinden nispi olarak hesaplanmalıdır³¹⁰.

TBK'nın 305(1). maddesi “*Kiralanan sonradan ayıplı duruma gelirse kiracı, kiraya verenden ayıpların giderilmesini veya kira bedelinden ayıpla orantılı bir indirim yapılmasını ya da zararının giderilmesini isteyebilir.*” hükmünü öngörmektedir. Bu sebeple, kiralananadaki ayıbı kiraya veren hesabına gidertme hakkında farklı olarak, burada kiracı indirim talep etme hakkını ayıpların giderilmesini talep etme hakkından bağımsız olarak veya bununla birlikte kullanabilir³¹¹. Ayrıca kiracı TBK'nın 307. maddesine dayanarak indirim talep etme hakkını, ayıbı gidermesi için kiraya verene bir süre vermesine gerek olmaksızın kullanabilir³¹².

TBK'nın 307. maddesine göre kiracı, gemideki ayıpların kiraya veren tarafından öğrenilmesinden ayıbın giderilmesine kadar geçen süre için kiradan indirim talep edebilir. *Gümüş*'e göre “öğrenilme” şartının yerine gelmesi için kiraya verene bu konuda bir bildirim yapmak gerekli değildir, herhangi bir şekilde bilgi sahibi olması yeterlidir³¹³. Ancak gemi kira sözleşmesi bir taşınır kirasıdır³¹⁴ ve dolayısıyla, özellikle de taşıma amaçlı kullanılan, geminin sürekli seferde olma olasılığı bulunmaktadır. Bu durumdaki bir geminin ayıbının olup olmadığından kiraya verenin tam olarak bilgi sahibi olması veya buna müdahale etme imkânının bulunması çok zordur. Bu sebeple kanaatimce TBK'nın 307. maddesinin uygulanması bakımından kiraya veren tarafından “öğrenilme” şartı daha dar yorumlanmalı ve ayıbın kendisine bildirilmesi anından itibaren bu şartın yerine getirildiği kabul edilmelidir³¹⁵. Aksi takdirde gemideki ayıbın kiraya veren tarafından bilindiği varsayılan, ve ispatlanması da zor olan tarih, esas alınacak olursa hakkaniyete uygun olmayan sonuçlara varılabilir. Örneğin geminin ambarlarından birindeki soğutma sisteminin çalışmaması nedeniyle bu ambarın kullanılamaması söz konusu olabilir. Ayrıca gemi diğer ambarları kullanılarak taşıma

³¹⁰ Aral, F. / Ayrancı, H.: *Özel Borç İlişkileri*, s. 238; Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 125; Tandoğan, H.: *Özel Borç İlişkileri*, C II, s. 121.

³¹¹ Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 124; Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 206.

³¹² Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 124.

³¹³ Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 124; İnceoğlu, M. M.: “Ayıba Karşı Tekeffül Borcu”, s. 79.

³¹⁴ İnceoğlu, M.: *Kira Hukuku*, Cilt I, s. 28.

³¹⁵ “Bu açıdan, kiracı için, mümkün olan süre içerisinde, ayıbı bilmeyen kiraya verene ayıp ihbarı yapmakta yarar bulunmaktadır.” Bkz. Aral, F. / Ayrancı, H.: *Özel Borç İlişkileri*, s. 238.

işlerinde kullanılmaya devam ediyorsa, bu konuda bir bildirim yapılmadıkça kiraya verenin söz konusu ayıptan haberdar olması mümkün değildir. Bu durumda gemideki ayıp dolayısıyla kiraya verenden kira bedelinden indirim talep edilmesi doğru değildir.

Kiracının TBK'nın 307. maddesine dayanan indirim talebi, kiraya verene yöneltilecek bir yenilik doğuran hakkın kullanılması niteliğindedir. Bu hakkın kullanılmasıyla ödenmiş kira bedellerinden yapılacak indirim miktarı, sözleşme devam ediyor ise iade talebi; sözleşme sona ermiş ise alacak hakkı olarak talep edilir³¹⁶.

4- Kira Bedelinin Ödenmemesini veya Önceden Ödenmiş Kira Bedellerinin İadesini Talep Hakkı

TTK'nın 931(1). maddesi uyarınca bir aracın gemi sayılabilmesinin temel unsurlarından bir tanesi, onun tahsis edildiği amaç bakımından suda hareket etmesinin gerekmesi ve ayrıca yüzme özelliğinin bulunmasıdır. Bu sebeple bu iki özelliğe sahip olmayan su aracı gemi olarak nitelendirilemez. Gemi kira sözleşmesine konu geminin, gemi olma niteliğinin bulunması ve sözleşme süresince bunu koruyabilmesi onun başta bahsedilen niteliklerine sahip olmasını gerekli kılar. Bu sözleşmede kiracının asıl amacı sözleşme konusu gemiyi suda veya denizde kullanmaktır. Kiracının bu amacına ulaşması, geminin yukarıda belirtilen iki niteliğe sahip olmasına bağlıdır. Bu anlamda bir gemi, kiracı için genellikle suda hareket etme ve yüzme özelliği bulunduğu müddetçe bir anlam ifade eder. Dolayısıyla geminin bu niteliklerinin geçici de olsa kaybolduğu veya azaldığı süre boyunca kiracının, gemiden yararlanması ve bu süre için kira bedelinden tam olarak sorumlu olması hakkaniyete uygun olmaz.

Kira konusu geminin ayıplı olması, onu belirli bir süre suda hareket etme kabiliyetinden yoksun bırakabilir. Ayıbın giderilmesine kadar geçecek süre boyunca da gemi bu halde hareketsiz kalırsa, söz konusu sürenin kira süresinden sayılması ve kiracının bu süre içinde tam kira ödemekle yükümlü tutulması yukarıda belirtildiği gibi hakkaniyetle bağdaşmaz. Bu sebeple kanun koyucu, TTK'nın 1130. maddesinde Türk Borçlar Kanununun adi kira sözleşmeleri hakkındaki hükümlerine yaptığı atfa rağmen, kiracının bu konuda korunmasını TTK'nın 1124(2). maddesinde öngörmektedir³¹⁷.

³¹⁶ Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 125.

³¹⁷ Kender, R. / Çetingil, E. / Yazıcıoğlu, E.: *Deniz Ticareti Hukuku I*, s.129.

Buna göre geminin, ayıbından dolayı yirmidört saatten fazla bir süre hareketsiz kalması hâlinde, aşan süre için kira bedeli ödenmez, ödenmiş ise geri verilir³¹⁸.

Kiracının bu haktan yararlanması için geminin teslim edilmiş olması gereklidir. Gemideki ayıbın önemli ya da önemsiz olması ise hakkın kullanılabilmesi açısından dikkate alınmaz. Bununla birlikte Türk Ticaret Kanunu, söz konusu ayıp dolayısıyla geminin yirmidört saatten fazla bir süre hareketsiz kalması hâlinde, aşan süre için kiracının bu hakka sahip olacağını öngörmektedir. Bu açıdan daha önce belirtildiği gibi gemi kira sözleşmesi kapsamında, geminin yirmidört saatten fazla bir süre hareketsiz kalmasına sebep olan ayıplar “önemli ayıplar” olarak kabul edilmelidir. Dolayısıyla kanun koyucunun, bu hakkı ancak geminin yirmidört saatten fazla bir süre hareketsiz kalmasını gerektirecek derecede “önemli ayıplar” için düzenlediği söylenebilir.

Diğer taraftan, gemideki ayıp onun yirmidört saatten az bir süre hareketsiz kalmasına sebep oluyorsa bu süre kira süresinden sayılacak ve kiracının sorumluluğunda olacaktır. Aksi durumda bu süre kira süresinden sayılmayacak ve kiraya verenin sorumluluğunda olacaktır. Ancak bu durumun gemi kira sözleşmesinin süresine bir etkisi bulunmamaktadır. Diğer bir ifadeyle gemideki ayıbın yirmidört saatten fazla bir süre hareketsiz kalmasına sebep olması kira süresinin bu oranda uzaması anlamına gelmez. Zira bu durumda TTK’nın 1124(2). maddesi kiracıyı sadece kira bedelinden sorumluluktan korumaktadır.

TTK’nın 1124(2). maddesi gemideki ayıbın giderilmesi, daha doğrusu tarafların bu madde kapsamındaki hak ve sorumluluklarının belirlenmesi açısından esaslı bir unsur olan “yirmidört saat”ın ne zaman başlayacağına ilişkin bir hüküm içermemektedir. Kanunda veya sözleşmede aksi öngörülmediği müddetçe, kiraya verenin bilmediği bir ayıptan sorumlu tutulması da mümkün değildir. Bu sebeple TTK’nın 1124(2). maddesinde açıkça düzenlenmemiş olsa bile, TBK’nın 306(1). maddesinden hareketle, kiracının bu hakkından yararlanabilmesi ve söz konusu “yirmidört saat”lık sürenin başlaması için kiraya verene ayıp hakkında bir bildirimde bulunması gerekir. Kiraya verenin söz konusu ayıp hakkında bilgi sahibi olması ve bu

³¹⁸ Sözer, B.: *Deniz Ticareti Hukuku-I*, s. 337.

durumun kanıtlanabilir olması halinde böyle bir bildirim yapmaya gerek yoktur. Bununla birlikte kiraya verene ayıbın giderilmesi için uygun bir süre verilmesi zorunlu değildir. Kiraya verene bu şekilde bir süre verilmemiş ise ayıbın giderilmesi için tanınan sürenin yirmidört saat olduğu açıktır. Ancak TTK'nın 1124(2). maddesi emredici nitelikte olmadığından taraflar bu konuyu sözleşme ile³¹⁹ kararlaştırabilirler. Bu bakımdan kiraya verene bir süre verilmiş ve bu süre yirmidört saatten fazla veya az ise ve bu kiraya veren tarafından kabul edilmiş ise tarafların bu konudaki anlaşmaları geçerlidir. Dolayısıyla kiracının ödemekle ve kiraya verenin de iade etmekle sorumlu olduğu kira bedeli miktarı ve süresi buna göre belirlenir.

İlaveten TTK'nın 1124(2). maddesi anlamındaki ayıplar, Türk Borçlar Kanunu anlamında geminin öngörülen kullanıma elverişliliğini ortadan kaldıran ya da önemli ölçüde engelleyen ayıplardır. Ancak daha önce de belirtildiği gibi, TTK'nın 1124(2). maddesinde öngörülen sorumluluk bakımından “hareketsiz kalma” kavramı mutlak veya fiziki hareketsizlik olarak anlaşılmamalıdır. Çünkü önemli olan ayıbın geminin sözleşmede öngörülen kullanıma elverişliliğini yirmidört saatten fazla ortadan kaldıran veya önemli ölçüde engelleyen nitelikte olmasıdır. Bu sebeple bazı ayıplar geminin fiziki olarak hareketsiz kalmasına sebep olmamakla birlikte onun sözleşmede öngörülen kullanımını engelleyen niteliktedir. Dolayısıyla TTK'nın 1124(2). maddesinin uygulanması bakımından ayıplar, geminin sadece fiilen değil aynı zamanda hukuken “hareketsiz kalma”sına sebep olan ayıplar olarak anlaşılmalıdır. Örneğin gemi jurnalinin gemi ile birlikte teslim edilmemesi veya yanlış gemi jurnalinin teslim edilmiş olması ya da geminin denize elverişliliğini etkileyen belgelerin³²⁰ baştan yeterli olmaması³²¹ veyahut da sözleşme sırasında geçerliliklerini yitirmesi bu nitelikteki ayıplardandır.

³¹⁹ Bununla birlikte TBK'nın 301. maddesi uyarınca, TTK'nın 1124(2). maddesinde düzenlenen kiracının kira bedelinin ödememesini veya önceden ödenmiş kira bedellerinin iadesini talep etme hakkı aleyhine genel işlem koşulları yoluyla düzenleme yapılamaz; yapılırsa bu hüküm batıl sayılır.

³²⁰ Nitekim geminin denize elverişli olduğunun tevsiki için verilen denize elverişlilik belgesi, gemide denize elverişlilik için gerekli şartların bulunduğu dair maddi bir karine teşkil eder. Bkz. Kalpsüz, T.: *Deniz Ticareti Hukuku*, s. 110.

³²¹ “Kiralayan geminin kararlaştırılan klasifikasyonu ile teslim etmekle yükümlüdür. Geminin klasının sözleşme ile tespiti denize elverişliliğin somutlaştırılması olarak görülür.” Bkz. Dimigen, K.: *Bareboat charter und Bareboatregistrierung*, s. 6.

TTK'nın 1124(3). maddesi uyarınca geminin ayıplarından doğmayan tamirleri ile bu yüzden değiştirilen parçaların giderleri ve geminin bakımı ve işletilmesinden doğan giderler ve TBK'nın 317. maddesine göre de, kiralananın olağan kullanımı için gerekli temizlik ve bakım giderleri kiracıya aittir. Bu sebeple söz konusu giderler için kiracının bir talep hakkı yoktur.

TTK'nın 1124(2). maddesindeki “*Geminin, ayıbından dolayı yirmidört saatten fazla bir süre hareketsiz kalması hâlinde, aşan süre için kira bedeli ödenmez, ödenmiş ise geri verilir.*” hükmünden kiracının bu hükümde düzenlenen hakkının yenilik doğurucu nitelikte olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla bu hakkın kullanılmasıyla birlikte, ödenmemiş ancak muaccel olmuş kira bedellerinden gemideki ayıbın yirmidört saatten fazla bir süre hareketsiz kalmasına sebep olan kısmı, bu süreden sonrası için sona erer. Ödenmiş olanlar için ise kiraya verenin bu süre ile sınırlı miktarı iade borcu doğmuş olur.

TTK'nın 1124(2). maddesi, geminin ayıbından dolayı, ödenmiş kira bedelinin kiracıya geri verilmesini düzenlerken kiracının söz konusu hakkını güvence altına almamaktadır. Hâlbuki TTK'nın 1128(2). maddesi kira bedeli alacağının teminat altına alınması amacıyla kiraya verene, kiracıya ait taşınır ve kıymetli evrak üzerinde hapis hakkı; kiracıya ödenecek navlun ve diğer alacaklar üzerinde alacak rehni ve kiracıya ödenecek navlunu teminat altına almak üzere hapis hakkı tanımaktadır. Benzer bir düzenlemenin kiracının önceden ödenmiş ancak henüz “hak edilmemiş” kira bedelleri bakımından da tanınmamış olması Türk Ticaret Kanunu bakımından bir eksikliklerdir. BARECON 2001'in 18. klozu ise bu durumda kiracının, önceden ödenmiş ancak henüz “hak edilmemiş” kira bedelleri bakımından ve bu ölçüde gemi üzerinde rehin hakkına sahip olduğunu düzenlemektedir. BARECON 2001'in 18. klotunda yer alan bu hükmün Türk Ticaret Kanununa alınması, gemi kira sözleşmesinde kiraya veren-kiracı dengesinin kanuni bakımdan sağlanmasının yanında kanun koyucunun sözleşmenin her iki tarafına da eşit mesafede durması açısından da önem arz etmektedir.

5- Geminin Değiştirilmesini Talep Etme Hakkı

Kira konusu geminin ayıplı olması halinde kiracıya tanınan seçimlik haklardan biri de geminin değiştirilmesini talep etme hakkıdır. Bu hak TBK'nın 306(1).

maddesinde düzenlenmektedir. Buna göre kiracı, kiraya verenden kiralananadaki ayıbın uygun bir sürede giderilmesini isteyebilir; bu sürede ayıp giderilmezse kiracı, ayıbı kiraya veren hesabına gidertebilir ve bundan doğan alacağını kira bedelinden indirebilir veya kiralananın ayıpsız bir benzeri ile değiştirilmesini isteyebilir.

Görüleceği üzere kiracının bu hakkı, ayıbı kiraya veren hesabına gidertme hakkı ile eşdeğer bir haktır. Bu sebeple kiracı, ayıbı kiraya veren hesabına gidertme hakkı yerine geminin ayıpsız bir benzeri ile değiştirilmesini talep etme hakkını kullanabilir. Kiracı bakımından bu, sözleşmenin sona ermesine kadar kullanılabilen seçimlik bir haktır³²².

Kiracının bu hakkını kullanmasının ön şartı, kiraya verenden bu iş için ona “uygun bir süre” vererek gemideki ayıbın giderilmesini talep etmesi ve verilen uygun sürede söz konusu ayıbın giderilmemesi şartlarının birlikte gerçekleşmesidir³²³. Verilen uygun süre geçtikten sonra kiracı kiraya verenin ayıbın giderilmesi teklifini kabule zorlanamaz; dilerse diğer seçimlik haklarını kullanabilir.

TTK’nın 1124(2). maddesinden hareketle verilecek uygun sürenin yirmidört saatten az olmaması gerektiğine yukarıda değinilmişti. Kiracı uygun bir süre vermez ise TBK’nın 306(1). maddesi uyarınca geminin ayıpsız bir benzeri ile değiştirilmesini talep etme hakkını kullanamaz³²⁴.

TBK’nın 306(1). maddesi kiracının bu hakkını kullanabilmesi bakımından ayıbın önemli veya önemsiz olması ayırımına gitmemektedir. Ancak dürüstlük kuralı gereği gemideki ayıpların, sadece onun sözleşme çerçevesinde kullanımını önemli ölçüde azaltacak derecede, önemli ayıplar olması halinde bu hakkın kullanılabileceği kabul edilmelidir³²⁵. Aksi halde gemideki her türlü ayıp bakımından bu hakkın tanınması ve kiraya verenin buna katlanmasının beklenmesi hakkın kötüye kullanılmasını oluşturabilir. Bu sebeple özellikle gemideki ayıp önemsiz ise kiracıdan

³²² Gümüş’e göre “Söz konusu hak da yenilik doğuran hak niteliği taşımayan ve aynen ifa talebinin devamı niteliğinde bir seçimlik haktır.” Bkz. Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 125.

³²³ Aral, F. / Ayrancı, H.: *Özel Borç İlişkileri*, s. 236; Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 125.

³²⁴ Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 125.

³²⁵ Gümüş’e göre bu hak hem önemli hem de önemsiz ayıpların bulunduğu hallerde kullanılabilir. Bkz. Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 127.

öncelikle TBK'nın 306(1). maddesi uyarınca söz konusu ayıby kiraya veren hesabına gidertmesi beklenmelidir.

TBK'nın 306(1). maddesi lafzından kiracının sadece ayıby kiraya veren hesabına giderttiği durumlarda bundan doğan alacağını kira bedelinden indirebileceği sonucu çıkarılmaktadır. Ancak gemideki ayıbyın onun ayıpsız bir benzeri ile değiştirilmesini talep ettirecek nitelikte olduğu bir durumda, kiracının bu talebinin yerine getirilmesine kadar geçecek süre için, indirim hakkının olmadığını kabul etmek doğru olmaz. Bu nedenle TBK'nın 306(1). maddesi bir bütün olarak ele alınmalı ve kiracının geminin ayıpsız bir benzeri ile değiştirilmesini talep etme hakkını kullandığı durumda da kira bedelinden indirim talep edebilmelidir.

“Ayıpsız bir benzeri” ifadesi ile kastedilenin tespiti, bu hakkın içeriğinin belirlenmesi bakımından önemlidir. TBK'nın 306. maddesinin gerekçesinde geçen “kiralananın misli eşya (mal) niteliği taşıması gerektiğinde duraksama yoktur” ifadesinden bu hakkın kullanılabilmesi için kira konusunun misli eşya³²⁶ olması gerektiği anlaşılmaktadır³²⁷. Gümüş, “ayıpsız benzeri ile değiştirme talebinin”, ayıpsız aynı türden veya mislen aynı eşya ile değiştirme talebinden daha geniş bir talep hakkı olarak kiralanan yerine tam değerde bir ikame eşya sağma olduğunu ve, TBK'nın 227(1). maddesinin dördüncü bendinin burada kıyasen uygulanarak, ancak “imkân varsa”³²⁸ ve “dürüstlük kuralı gereği kiralayandan beklenebiliyorsa” bunun kiraya verilenden talep edilebilmesi gerektiğini belirtmektedir³²⁹. Gümüş bunun yanında,

³²⁶ “Bu sonucun ise, borcu her zaman bir parça borcu niteliği taşıyan kiralayanın son derece aleyhine bir sonuç oluşturacağı açıktır.” Bkz. Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 126.

³²⁷ Aral, F. / Ayrancı, H.: *Özel Borç İlişkileri*, s. 236; İnceoğlu, M. M.: “Ayıba Karşı Tekeffül Borcu”, s. 73; “... Kanun Koyucunun TBK m. 306 gerekçesindeki, “Kiralancının maddenin birinci ve üçüncü fıkralarında öngörülen değiştirme hakkını kullanabilmesi için, kiralananın misli eşya (mal) niteliği taşıması gerektiğinde duraksama yoktur” şeklindeki açıklamasını doğru bulmuyoruz.. Sonuçta TBK m. 306/I ve III'deki hak, basit ayıplı misli bir malın ayıpsızıyla değiştirilmesinden çok, -ister misli ister misli olmayan eşya olsun- kiralanan yerine tam değerde bir ikame eşya sağma hakkı olarak okunmak zorundadır.” Bkz. Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 127.

³²⁸ “Bu nedenle TBK m. 306/I'de ortaya çıkan kanun boşluğu, TBK m. 227/I, b. 4'ün TBK m. 306/I hükmü için kıyasen uygulanması ile doldurulmalı ve kiracı kiralayandan ancak “imkan varsa” ve belki de daha geni bir bakış açısıyla “dürüstlük kuralı gereği kiralayandan beklenebiliyorsa”, kiralananın ayıpsız bir benzeri ile değiştirilmesini talep edebilmelidir.” Bkz. Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 126; Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 207.

³²⁹ “Bu nedenle örneğin kiralayanın kiraladığı ayıplı 2000 model X marka otomobil yerine, aynı veya benzer özelliklere sahip başka bir marka ve/veya modelde ve/veya yaşta otomobili kiracıya vererek ayıby giderme borcunu ifa etmiş sayılabilir. İsviçre Hukuku bakımından da İsviçre Borçlar

ikamenin, kira konusu ayıptan ari eşya için sözleşmede öngörülen veya vaat edilen niteliklere sahip ise ve kiracı için başkaca ekonomik kayba yol açmayacaksa tam değerde³³⁰ olduğunu belirtmektedir³³¹. Gerçekten de TBK'nın 306(1), (3) ve (4). maddesinde geçen “*ayıpsız bir benzeri*” ifadesi daha geniş yorumlanmalı ve kiracı için başkaca ekonomik kayba yol açmayacaksa, kira konusu ayıptan ari gemi için sözleşmede öngörülen veya vaat edilen niteliklere sahip ikame gemi olarak kabul edilmelidir. Bu doğrultuda TBK'nın 306(1). maddesindeki hak da, imkân varsa ve dürüstlük kuralı gereği kiraya verenden beklenebiliyorsa kullanılabilir.

Hâl böyle olmakla birlikte uygulamada kiracının geminin ayıpsız bir benzeri ile değiştirilmesini talep etme hakkını kullanması kolay olmayabilir. Çünkü her gemi yaşı, türü, niteliği, amaçları ve kapasiteleri bakımından birbirinden çok farklı özelliklere sahiptir. Bu sebeple kira sözleşmesine konu bir geminin TBK'nın 306(1), (3) ve (4). maddesi anlamında ikamesini sağlamak oldukça zordur³³².

TBK'nın 306(1). maddesinin kiracıya tanıdığı hak, aynı maddenin (3) ve (4). fıkralarında kiraya verene de tanınmaktadır³³³. TBK'nın 306(3). maddesine göre ayıbı gidermesi için kendisine uygun bir süre tanınan kiraya veren kiralananındaki ayıbı gidermek yerine uygun bir süre içinde onu ayıpsız benzeriyle değiştirebilir. Fakat burada TBK'nın 306(1). maddesinde kiracı tarafından verilen uygun süre ile TBK'nın 306(3). maddesinde kiraya verenin sahip olduğu uygun sürenin birbirinden farklı olduğu görülmektedir. Gerçekten de ilkinde süre kiracı tarafından belirlenirken ikincisinde böyle bir belirleme yoktur. Bu durumda kiraya verenin sahip olduğu süre objektif olarak kiralananın ayıpsız benzeri ile değiştirilmesine yetecek uzunlukta olmalıdır. Söz konusu sürenin uzunluğunun tespiti, somut olayın şartları ve dürüstlük kuralına göre belirlenir.

Kanunu'nun 259c'deki, “tam değerde ikame kavramın”dan hareketle, kiralayanın kiralanan şey ile aynı türden bir şeyi vermesinin gerekli olmadığı “aynı değerde” bir şeyi vermesinin yeterli olacağının altı çizilmektedir.” Bkz. Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 129.

³³⁰ Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 207, 208.

³³¹ “İsviçre Hukukuna göre, ikame, kira konusu ayıptan ari eşya için sözleşmede öngörülen veya vaat edilen niteliklere sahip ise ve kiracı için başkaca ekonomik kayba yol açmayacaksa tam değerde sayılır.” Bkz. Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 126.

³³² “Taşınmaz kiralalarında kararlaştırılan kullanılma amacı ve sözleşme şartlarına uygun ayıpsız bir malın bulunması güçtür. Taşınmazın yeri, yüz ölçümü, yapının yapım yılı ve konforunun eş değerde olması çok zor olduğu için, maddede öngörülen değiştirmeye ilişkin hükmün uygulama açısından ölü bir hüküm olduğu söylenebilir.” Bkz. Aral, F. / Ayrancı, H.: *Özel Borç İlişkileri*, s. 236, 237.

³³³ Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 129.

Dolayısıyla kiraya verenin bu süre içerisinde kiralananadaki ayıbı gidermek yerine, ayıpsız benzeriyle değiştirebileceği kabul edilmelidir.

Diğer taraftan TBK'nın 306(4). maddesi ile kiraya verene TBK'nın 306(3). maddesinden bağımsız bir hak verilmektedir. Bu hak uyarınca kiraya veren, kiracıya geminin ayıpsız bir benzerini hemen vererek ve uğradığı zararın tamamını gidererek, onun seçimlik haklarını kullanmasını önleyebilir. Bu hakkın kullanılabilmesi için kiracının öncelikle ayıbın giderilmesini talep etmesi ve bunun için uygun bir süre vermesi gerekli değildir³³⁴. Kiraya verenin gemideki ayıbı bir şekilde öğrenmiş olması yeterlidir. Kiraya verenin bu hakkını kullanmasının, maddede açıkça öngörülme de, kiracının kabulüne bağlı olduğu anlaşılmaktadır. Ancak kiraya verenin bu yöndeki teklifini kabul etmeyen kiracının artık seçimlik haklarını kullanmaktan zımnen feragat ettiği de kabul edilmelidir. Bu maddede yer alan ve kiraya verenin, kiracıya aynı malın ayıpsız bir benzerini vermek ve uğradığı zararın tamamını gidermesi için öngörülen “*hemen*” ifadesinin, uygulanması çok zor gözükmektedir. Bu anlamda “*hemen*” ifadesi, kiraya verenin kiracıya aynı geminin ayıpsız bir benzerini verme ve uğradığı zararın tamamını gidermeye yönelik teklifin hemen yapılması şeklinde anlaşılmalıdır.

6- Kira Sözleşmesini Feshetme Hakkı

Kira konusu geminin ayıplı olması halinde kiracıya tanınan seçimlik haklardan birisi de sözleşmenin feshidir. Zira TBK'nın 305(2). maddesinde de önemli ayıp durumunda kiracının, sözleşmeyi fesih hakkı³³⁵ bulunduğu açık olarak hükme bağlanmıştır.

Fesih hakkı sözleşme ilişkisini sona erdirmeyi amaçlaması bakımından TBK'nın 305(1). maddesinde sayılan diğer haklardan ayrılır. Gerçekten de kiraya verenden ayıpların giderilmesini veya kira bedelinden ayıpla orantılı bir indirim yapılmasını ya da zararının giderilmesini isteme haklarında kira sözleşmesinin ayakta tutulması amaçlanır ve bu amaçla ayıbı veya ayıptan doğan zararı gidermesi için kiraya verene başvurulur. Ayıbın sözleşmede güdülen amaca etkisi dolayısıyla fesihte ise artık sözleşmenin ayakta

³³⁴ Aral, F. / Ayrancı, H.: *Özel Borç İlişkileri*, s. 236.

³³⁵ “Şayet ayıp teslim anında mevcut olan bir ayıp ise fesih beyanı “*dönme*” niteliğinde, aksine kiralanan sonradan ayıplı hale gelmişse beyan teknik anlamda fesih olarak nitelenecektir.” Bkz. Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 209.

tutulması değil aksine sona erdirilmesi amaçlanır. Nitekim gemideki ayıbın “önemli bir ayıp” olması halinde kiracı bu hakkı kullanabilir³³⁶. Ayıbın gerçekten bu nitelikte önemli olup olmadığının tespitinde ise sözleşmeden güdülen amaç başta olmak üzere kira süresi, bedeli ve ayıbın geminin kullanımına etkisi göz önünde bulundurulmalıdır³³⁷. Bunun dışında kiracının ayıbın doğumunda kusurunun bulunup bulunmaması veya kiraya verenin ayıbı biliyor olup olmaması bu hakkın kullanılabilmesi açısından önem arz etmez³³⁸.

Kiracının sözleşmeyi feshetme hakkını kullanabilmesi için sadece önemli ayıbın varlığı yeterli değildir. Bunun yanında kiraya verene söz konusu ayıbı gidermesi için süre verilmeli ve sürenin sonuna kadar ayıbın giderilmemiş olması gereklidir³³⁹. Sözleşmenin feshi bunlara uyulmadan yapılırsa, hüküm ve sonuç doğurmaz³⁴⁰.

Bu süre yine TBK’nın 306(1). maddesi anlamında uygun bir süre olmalıdır³⁴¹. Ayıbın giderilmesi için kiracı uygun bir süre vermez ise TBK’nın 306(2). maddesi uyarınca sözleşmeyi feshetme hakkını kullanamaz³⁴².

Kiracının bu hakkı ne zamana kadar kullanabileceğine ilişkin bir hüküm Türk Borçlar Kanununda bulunmamaktadır. Buradan kiracının bu hakkını uygun sürenin dolmasıyla “derhal” kullanması³⁴³ gerektiği sonucuna varılamaz ise de kiracı, bu haktan zımnen feragat ettiğinin kabul edileceği bir süre sonra bu hakkını kullanamamalıdır³⁴⁴.

³³⁶ Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 117; Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 209; İnceoğlu, M. M.: “Ayıba Karşı Tekeffül Borcu”, s. 75.

³³⁷ İnceoğlu, M. M.: “Ayıba Karşı Tekeffül Borcu”, s. 54.

³³⁸ Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 118.

³³⁹ Aral, F. / Ayrancı, H.: *Özel Borç İlişkileri*, s. 237; Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 118; İnceoğlu, M. M.: “Ayıba Karşı Tekeffül Borcu”, s. 76.

³⁴⁰ Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 118.

³⁴¹ Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 117, 118.

³⁴² “Ancak kanımızca TBK’nın yürürlük döneminde de istisnaen mehil tayininin yararsız olacağının anlaşıldığı veya mehil tayini dürüstlük kuralına göre beklenmediği hallerde mehil tayinine gerek yoktur. Örneğin kiracı, ...kiralayanın nerede olduğu bilinmiyorsa veya özellikle uygun süre içerisinde ayıbın giderilmesini bekleme kendisi için önemli zarara yol açacaksa uygun süre tayin etmeksizin kira sözleşmesini feshedebilir.” Bkz. Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 118.

³⁴³ “Kiracının, fesih hakkını sürenin dolmasından sonra hemen kullanmak zorunda olup olmadığı hususunda iki görüş vardır. Hakim fikre göre, özellikle konut veya çatılı işyeri kiralalarında feshin derhal yapılması zorunlu değildir.” Bkz. Aral, F. / Ayrancı, H.: *Özel Borç İlişkileri*, s. 237.

³⁴⁴ Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 118. İnceoğlu’na göre kiracının fesih hakkından feragat ettiği anlamını çıkarmak için çok temkinli olunmalıdır. Bkz. İnceoğlu, M. M.: “Ayıba Karşı Tekeffül Borcu”, s. 76.

Hakkın kullanılması bozucu yenilik doğuran bir hakkın kullanılması niteliğindedir ve kullanılmasıyla birlikte sonuçlarını ileriye doğru doğurur³⁴⁵. Fakat buraya kadar belirtilen şartları taşımayan fesih beyanı hükümsüzdür; sözleşmeyi sona erdirmez³⁴⁶. Bunun dışında feshin gerçekleşmesi kiraya verenin kabulüne bağlı değildir ve bu durumda ödenen kira bedellerinin iadesi talep edilemez³⁴⁷. Ancak kiracı, fesih sebebi yaptığı ayıba rağmen, gemiyi belirli bir süre kullanmış ise bu süre için ayıp oranında yapılacak indirim kadar kira bedelinden sorumlu olmalıdır³⁴⁸.

7- Tazminat Talep Etme Hakkı

Geminin teslimi sonrasında ayıplı hale gelmesi yüzünden kiracı zarara uğramış da olabilir. Örneğin seferi tamamlayamaması sebebiyle navlun alacağından olabilir veya ayıp sebebiyle yolculuk daha uzun sürmüşse veya sapmaya sebep olmuş ise bundan dolayı daha fazla yakıt harcamış veya gider yapmış olabilir. Hatta kiracının uğradığı kâr kaybı da bu kapsamdadır³⁴⁹. Kiracının bu gibi zararlarının kiraya verenden talep edilebileceği, TBK'nın 305(1). maddesinde diğer seçimlik haklar ile birlikte düzenlenmektedir. Nitekim maddedeki “*Ancak, zararın giderilmesi istemi diğer seçimlik hakların kullanılmasını önlemez.*” hükmü bu hakkın diğer seçimlik haklar ile birlikte veya onlardan bağımsız olarak talep edilebilmesine imkân tanımaktadır³⁵⁰. Bu hakkın kullanılabilmesi için zarara sebep olan ayıbın önemli veya önemsiz olması gerekli olmadığı³⁵¹ gibi kiraya verene süre vermeye gerekte yoktur.

TBK'nın 305(1). maddesi geminin ayıplı hale gelmesi yüzünden kiracının uğradığı zararı tazmin etmesi için tek yol da değildir. Zira TBK'nın 112. maddesi “*Borç hiç veya gereği gibi ifa edilmezse borçlu, kendisine hiçbir kusurun yüklenemeyeceğini ispat etmedikçe, alacaklının bundan doğan zararını gidermekle yükümlüdür.*” hükmü uyarınca kiracının ayıp dolayısıyla uğradığı zararını tazmin etmesini sağlayıcı

³⁴⁵ Aral, F. / Ayrancı, H.: *Özel Borç İlişkileri*, s. 237; Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 117.

³⁴⁶ Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 209.

³⁴⁷ Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 117.

³⁴⁸ “*Kiralayan aldığı kiralardan tamamını alıkoyamaz; ancak şeyin kullanıldığı süre için, ayıp dolayısıyla indirilmiş kiraya karşılık olan miktarı alıkoyabilir.*” Bkz. Tandoğan, H.: *Özel Borç İlişkileri*, C II, s. 123.

³⁴⁹ İncoğlu, M. M.: “Ayıba Karşı Tekeffül Borcu”, s. 82, 83.

³⁵⁰ Aral, F. / Ayrancı, H.: *Özel Borç İlişkileri*, s. 239; Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 127.

³⁵¹ Aral, F. / Ayrancı, H.: *Özel Borç İlişkileri*, s. 239.

niteliktedir. Bu anlamda TBK'nın 305(1). ve 112. maddesi kiracı bakımından yarışan haklar sunmaktadır³⁵².

TBK'nın 305(1). maddesi uyarınca kiraya verenin geminin ayıplı hale gelmesi yüzünden sorumlu olacağı zarar müspet zararlardır³⁵³. TBK'nın 308. maddesinde düzenlenen “*Kiraya veren, kusuru olmadığını ispat etmedikçe, kiralananın ayıplı olmasından doğan zararları kiracıya ödemekle yükümlüdür.*” hükmü uyarınca kiraya verenin bu sorumluluktan kurtulabilmesi kusurunun bulunmadığını ispat etmesine bağlıdır³⁵⁴.

VI. ZAPTA KARŞI TEKEFFÜL BORCU

A) GENEL OLARAK

Gemi kira sözleşmesinde kiracının gemiyi sözleşme çerçevesinde kullanmasına engel durum, üçüncü bir kişinin kiralanda kiracının hakkıyla bağdaşmayan bir hak ileri sürmesinden kaynaklanabilir. TBK'nın “Zapttan Sorumluluk” başlıklı 309. maddesi, böyle bir durumda kiraya vereni, kiracının bildirimi üzerine davayı üstlenmek ve kiracının uğradığı her türlü zararı gidermekle yükümlü tutmaktadır.

Kiraya verenin zapttan sorumluluğunun doğması için geminin kiracıya teslim edilmiş olması gerekir³⁵⁵. Nitekim geminin kiracıya tesliminden önce kiraya verenin sorumluluğu, zapta değil, TBK'nın 112.³⁵⁶ veya 118. vd. maddeleri uyarınca borçlunun temerrüdüne ilişkindir³⁵⁷.

Gemi kira sözleşmesinde kiracının korunmaya değer asıl menfaati sözleşmeyle güdülen amaca uygun geminin kullanım hakkının kendisine sözleşme devam ettiği müddetçe bırakılmasıdır. Bu anlamda TBK'nın 309. maddesindeki “*kiracının hakkıyla bağdaşmayan bir hak*” ifadesinden, kiracının sözleşme konusu gemiyi sözleşme

³⁵² Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 128.

³⁵³ Tandoğan, H.: *Özel Borç İlişkileri*, C II, s. 121; Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 128; Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 209.

³⁵⁴ Aral, F. / Ayrancı, H.: *Özel Borç İlişkileri*, s. 239; Tandoğan, H.: *Özel Borç İlişkileri*, C II, s. 122; Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 128; İnceoğlu, M. M.: “Ayıba Karşı Tekeffül Borcu”, s. 84, 85.

³⁵⁵ Aral, F. / Ayrancı, H.: *Özel Borç İlişkileri*, s. 240; Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 131.

³⁵⁶ Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 131.

³⁵⁷ Aral, F. / Ayrancı, H.: *Özel Borç İlişkileri*, s. 240.

süresince kendisine bırakılmasını engelleyici nitelikteki haklar anlaşılır³⁵⁸. Mülkiyet veya irtifak hakları gibi aynı³⁵⁹ haklar veya komşuluktan doğan haklar bunlara örnek olarak verilebilir³⁶⁰.

Kira sözleşmesinden doğan hak, şahsi haklardan³⁶¹ olduğundan, bu kapsamda değerlendirilmez. Ancak çifte kira durumunda, bağdaşmayan hak niteliğinde ileri sürülen kiracılıktan doğan hak ancak sicile şerh edilmiş ise³⁶² bu kapsama girer³⁶³.

Söz konusu üstün hakların zapta karşı tekeffülün konusu olabilmesi için sözleşmenin kurulduğu anda mevcut olması gereklidir³⁶⁴. Aksi halde, üçüncü kişinin sözleşmenin kurulmasından sonra üstün hak sahibi olmasının düzenlendiği TBK'nın 310. maddesinin uygulanması gündeme gelir. Ayrıca kiraya verenin zapttan sorumluluğunun doğmasına sebep olan hak, kiracı tarafından bilinmemelidir³⁶⁵. Çünkü kiracı sözleşme kurulurken eğer bu hakkı ve dolayısıyla zapt riskini biliyorsa, artık TBK'nın 214(2). maddesi kıyasen uygulanır ve kiraya veren ayrıca üstlenmiş olmadıkça bundan sorumlu olmaz³⁶⁶.

Kiraya verenin zapttan sorumluluğunun doğması için aranan diğer bir şart, kiracının bildirimidir. Türk Borçlar Kanunu tarafından herhangi bir şekilde

³⁵⁸ Aral, F. / Ayrancı, H.: *Özel Borç İlişkileri*, s. 239.

³⁵⁹ “Kullanım kiracıya üçüncü kişinin aynı hakkına rağmen bırakılabiliyor veya devam edebiliyor fakat bu kullanım üçüncü kişinin hakkı ile sınırlandırılıyorsa kısmi zapt kuralları uygulanmaz: kiralayan ayıba karşı tekeffül sorumluluğu kapsamında (TBK m. 305 vd. na göre) seçimlik hakları kullanabilir.” Bkz. Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 131, 132.

³⁶⁰ Aral, F. / Ayrancı, H.: *Özel Borç İlişkileri*, s. 239; Tandoğan, H.: *Özel Borç İlişkileri*, C II, s. 124; Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 131; Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 211; Altaş, H.: *Hasılat ve Şirket Kirası*, s. 62.

³⁶¹ Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 182; Altaş, H.: *Hasılat ve Şirket Kirası*, s. 46.

³⁶² Aral, F. / Ayrancı, H.: *Özel Borç İlişkileri*, s. 239.

³⁶³ Tandoğan, H.: *Özel Borç İlişkileri*, C II, s. 124; Gümüş'e göre: “Kiralayan kira sözleşmesinin kurulmasından önce veya sonra doğan üçüncü kişilerin kiracının kullanımını engelleyici nitelikteki kişisel (borç doğurucu) talepleri nedeniyle, söz konusu haklar şerh edilmiş olsa bile, kiralananı kullanmakta olan kiracıya karşı zapta karşı tekeffül hükümleri çerçevesinde sorumlu değildir. Örneğin çifte kira halinde, kiralanan kendisine bırakılan kiracı, diğer kiracının kullanım talebi üzerine, sadece kira sözleşmesinin nispi niteliği gereği bu talebin kendisine karşı ileri sürülemeyeceğini diğer kiracıya belirtmesi yeterlidir.” Bkz. Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 132; Aynı yönde görüş için Bkz. Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 211.

³⁶⁴ Aral, F. / Ayrancı, H.: *Özel Borç İlişkileri*, s. 239; Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 211; Altaş, H.: *Hasılat ve Şirket Kirası*, s. 61, 62.

³⁶⁵ Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 132.

³⁶⁶ Tandoğan, H.: *Özel Borç İlişkileri*, C II, s. 125; Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 132.

bağlanmadığından³⁶⁷ söz konusu bildirim yazılı veya sözlü yapılabilir. Fakat sözleşmenin tarafları tacirse bu bildirim TTK'nın 18(3). maddesi uyarınca noter aracılığıyla, taahhütlü mektupla, telgrafla veya güvenli elektronik imza kullanılarak kayıtlı elektronik posta sistemi ile yapılmalıdır. Kiraya verenin zapttan sorumluluğu kendisine yapılan bildirimle başlar³⁶⁸. Bu açıdan ispatının ve kiraya verenin bu anlamdaki sorumluluğunun belirlenmesi açısından her halde yazılı olarak yapılması daha isabetli olur. Kiracının söz konusu bildirimle birlikte kiraya verene bir süre vermesine gerek yoktur. Ancak bildirimden sonra kiracının TBK'nın 309. maddesi anlamında zapttan doğan zararının giderilmesi için kiraya verene başvuracağı tarih onun bu hakkından feragat ettiğinin anlaşılmasına sebep olacak uzunlukta olmamalıdır³⁶⁹. Kiracının zapttan sorumluluk bakımından yapacağı bildirim, gemi üzerinde kiracılıktan doğan hakkıyla bağdaşmayan bir hakkın üçüncü kişi tarafından ileri sürüldüğünü haber vermeli ve bu sebeple davayı üstlenmesi ve uğradığı her türlü zararı gidermesi taleplerini içermelidir³⁷⁰. Kiracının ayrıca ileri sürülen hakkın niteliği, etkileri veya bu hakka karşı başvurulacak yollar hakkında kiraya vereni bilgilendirmesi gerekli değildir.

Kiracının hakkıyla bağdaşmayan hakkı ileri süren sözleşmenin tarafları dışında üçüncü bir kişi olmalı ve ileri sürdüğü hak kiracının hakkıyla bağdaşmayan bir hak olmalıdır³⁷¹. Söz konusu hakkın yargı aracılığı ile ileri sürülmesi durumunda kiraya verenin bu tür sorumluluğu doğar³⁷². Bu sebeple yargı dışındaki yollarla bu hakkın ileri sürülmesi kiraya verenin zapta karşı tekeffülü kapsamında değildir³⁷³. *Gümüş*'e göre kiracının hakkıyla bağdaşmayan hak, hak ayıbıdır ve bu hakkın yargı dışındaki yollarla

³⁶⁷ Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 133.

³⁶⁸ "İhbar mükellefiyetinin yerine getirilmemesi halinde kiracı vuku bulan zarardan sorumlu olur." Bkz. Tandoğan, H.: *Özel Borç İlişkileri*, C II, s. 125.

³⁶⁹ "Kiracı kiraya verenin davada delilleri ikame edebileceği, iddialara cevap verebileceği, savunma imkanlarını kullanabileceği bir zamana kadar ihbarı yapması gerekir. Aksi halde zamanında ihbar yapılmamış sayılır." Bkz. Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 212.

³⁷⁰ "Dava dilekçesinin kiraya verene tebliği de ihbar yerine geçebilir." Bkz. Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 212.

³⁷¹ Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 131; Altaş, H.: *Hasılat ve Şirket Kirası*, s. 61.

³⁷² Aral, F. / Ayrancı, H.: *Özel Borç İlişkileri*, s. 240; Tandoğan, H.: *Özel Borç İlişkileri*, C II, s. 125; Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 132.

³⁷³ Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 212; Aksi yönde görüş için bkz. Yavuz, N.: 6098 Sayılı Yeni Türk Borçlar Kanunu'na Göre Kira Sözleşmesinin Feshi ve Kira Bedelinin Belirlenmesi Davaları, Ankara 2012 (*Kira Sözleşmesi*), s. 51.

ileri sürülmesi kiraya verene TBK'nın 318. maddesi uyarınca derhal bildirilmelidir; aksi halde bundan doğan zarardan kiracı sorumlu olur³⁷⁴.

Kiraya verenin zapttan sorumluluğu BARECON 2001'in 17(b). klotunda düzenlenmektedir. Buna göre kiraya veren aleyhine açılan bir dava nedeniyle gemi tutulur veya alı konulur ise, kiraya veren geminin makul bir süre içerisinde bırakılmasını sağlamak için teminat ödenmesi de dâhil her türlü adımı atmak ile yükümlüdür. Bu durumda kiraya veren, geminin tutulması veya alı konulması dolayısıyla kiracının uğradığı, sözleşme kapsamında ödenen kira bedelleri dâhil, zararları karşılar.

B) İHLALİ

Kiraya veren kendisine yapılan bildirim üzerine davayı üstlenmekle yükümlüdür. Kiraya veren bu yükümlülüğünü davaya taraf olmakla yerine getirir³⁷⁵. Kiracı kiraya verenin davayı üstlenmesi üzerine davadan çekilmek zorunda değildir, dilerse davayı takibe devam edebilir³⁷⁶.

Bildirime rağmen kiraya verenin davayı üstlenmemesi zapta karşı tekeffül borcunun ihlali anlamına gelir. Bu takdirde kiracı da davadan çekilebilir³⁷⁷. Nitekim kiracının bu tür bir davayı takip zorunluluğu yoktur. Ayrıca kiracı kiraya vereni davayı üstlenmeye de zorlayamaz. Nitekim bu halde kiraya verenin tazmin sorumluluğu gündeme geleceğinden kiracı zapt nedeniyle uğradığı zararlarının tazminini talep edecektir.

Kiraya verenin zapttan sorumluluğunun doğması için kusurlu olması gerekmez³⁷⁸. Bununla birlikte kiraya veren kusurlu ise³⁷⁹ kiracının zapttan dolayı uğradığı her türlü müspet zararı³⁸⁰ gidermekle yükümlüdür³⁸¹. Yargılama sırasında gemi

³⁷⁴ Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 133.

³⁷⁵ Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 133.

³⁷⁶ Tandoğan, H.: *Özel Borç İlişkileri*, C II, s. 125,126.

³⁷⁷ Aral, F. / Ayrancı, H.: *Özel Borç İlişkileri*, s. 240; Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 133.

³⁷⁸ Tandoğan, H.: *Özel Borç İlişkileri*, C II, s. 125; Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 212.

³⁷⁹ Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 212.

³⁸⁰ "Söz konusu zarar kiracının kira süresinin bitimine kadar uğramış olduğu zarardır." Bkz. Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 134.

üzerine mahkemece tedbir konulması gibi sebeplerle kiracının yargılama sırasında gemiyi sözleşmeye uygun kullanamaması durumu ortaya çıkabilir. Kiracı bu durumda, gemiyi kullanamadığı süre için kira bedelinden indirim talep edebilir³⁸². Ancak davayı kiraya veren adına üstlenip bu nedenle yaptığı masrafları kira bedelinden indiremez³⁸³.

Zapt kiracının gemiyi sözleşmeye uygun kullanmasına engel oluyorsa bu ayıplı ifa anlamına gelir ve TBK'nın 305 vd. düzenlenen kiraya verenin kıyasen uygulama alanı bulur³⁸⁴. Buna göre kiracı, sözleşmeyi feshedebileceği gibi geminin ayıpsız bir benzeri ile değiştirilmesini ve gemiyi sözleşmeye uygun olarak kullanamadığı süre için kira bedelinden indirim yapılmasını talep edebilir.

³⁸¹ Aral, F. / Ayrancı, H.: *Özel Borç İlişkileri*, s. 240. “Kiralayanın kusuru şart değildir; yalnız kusuru olmadığını ispat ederek dolayısıyla zararı tazminden kurtulabilir.” Bkz. Tandoğan, H.: *Özel Borç İlişkileri*, C II, s. 125; Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 134.

³⁸² Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 134.

³⁸³ Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 134.

³⁸⁴ Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 134; İnceoğlu, M.: *Kira Hukuku*, Cilt I, s. 249.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KİRACININ BORÇLARI

I. GENEL OLARAK

Gemi kira sözleşmesi, satım sözleşmesinden farklı olarak ani edimli sözleşme olmadığı gibi tarafları bakımından sürekli borç doğuran bir sözleşmedir. Bu özelliği gereği tarafların borçları sözleşme süresince devam eder. Bu anlamda sözleşme konusu geminin teslimi ve sözleşmeye uygun bulundurulması³⁸⁵ kiraya verenin asıl yükümlülüklerindendir.

Gemi kira sözleşmesi, diğer kira sözleşmeleri gibi, sözleşme konusu şeyin kullanımının geçici bir süre kiracıya bırakılmasını öngörür. Dolayısıyla sözleşmenin gemi malikinin mülkiyet hakkına doğrudan etkisi bulunmamakta sadece kullanma hakkına etkisi bulunmaktadır. Bununla birlikte gemi kira sözleşmesinde kiracı diğer kira sözleşmelerinden farklı olarak dışarıdan bakıldığında gemiyi malikiymiş gibi³⁸⁶ bir kullanım hakkına sahip olur³⁸⁷. Bu şekildeki bir devir kiracıya kazanç sağlamak başta olmak üzere belirli avantajlarda sağlar. Kiraya verenin sözleşme süresince bu avantajları

³⁸⁵ Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 193; Altaş, H.: *Hasılat ve Şirket Kirası*, s. 47.

³⁸⁶ Kiracı, sorumluluğun sınırlandırılmasından yararlanabilmesi gibi birçok açıdan gemi malikiymiş gibi bir muameleye tabi tutulur. Bkz. Gaskell, N. / Asariotis, R. / Baatz, Y.: *Bills of Lading: Law and Contracts*, s. 104; Wilford, M. / Coghlin, T. / Healy, N. J. / Kimball, J. D.: *Time Charters*, s. 368; Odeke, A.: *Are Bareboat Charter Registrations Flag of Convenience*, s. 333; Slaughter, J. C.: “Basic Principles of the Law of Admiralty”, *Arkansas Law Review and Bar Association Journal*, Vol. 19, N. 2, Summer 1965, s. 105; Durham, W. A.: “We Just Want Our Ship Back - Action for Possession in Admiralty”, s. 48; Anderson, C. B. / De La Rue, C.: “Liability of Charterers and Cargo Owners for Pollution from Ships”, *Tulane Law Review*, Vol. 26, 2001-2002, s. 9.

³⁸⁷ Dimigen, K.: *Bareboat charter und Bareboatregistrierung*, s. 5; Gebb, S. A.: “The Demise Charter: A Conceptual and Practical Analysis”, s. 764; Doehring, S. J.: “Chartering of Vessels for Tideland Operations”, s. 244; Schocnbaum, T. J.: *Admiralty and Maritime Law*, s. 670; Anderson, C. B. / De La Rue, C.: “Liability of Charterers and Cargo Owners for Pollution from Ships”, s. 9; LeRoy, L.: “Damages Arising from Breach of Contract, Loss of Revenue, and Indirect Damages”, s. 763; “Gemi kira sözleşmesi durumunda kiracı gerçekte malik olmadığı halde olabildiğince malike yakın bir durumda bulunur.” Bkz. Hill, C. / Hodges, S.: *Principles of Maritime Law*, s. 22. Kiracıya gemi üzerinde tanınan tam kontrol yetkisi ve, mülkiyeti üzerinde tasarruf etme dışında, kullanma hakkı onun gemi maliki gibi görülmesini sağlar. Aslında bu sözleşme ile kiraya veren kira bedeli alma ve geminin kendisine iadesi dışında malik olmaktan kaynaklanan bütün haklarını kiracıya bırakır. Bkz. Kalaidjian, E. C.: “Government Chartering and the Charter in Modern Finance”, s. 1032.

elde etme imkânını kiracıya bırakmasının karşılığı ise alacağı kira bedelidir. Bu bakımdan kira bedelinin ödenmesi kiracının asli edimini oluşturur.

Bütün kira sözleşmelerinde olduğu gibi sözleşmenin sonunda geminin kiraya verene iadesi gerekir. Ancak geminin iade edildikten sonra da kiraya veren bakımından ekonomik bir anlam ifade etmesi ve kullanılabilir bir durumda olması, onun kira süresince nasıl kullanıldığına bağlıdır. Dolayısıyla kiracıdan gemiyi belirli kurallar çerçevesinde ve özenle kullanmasını beklemek kiraya verenin en doğal hakkıdır. Aşağıda gemi kira sözleşmesinde kiracının, kira bedelini ödenmesinin yanında geminin kullanımına, korunmasına ve iade edilmesine hizmet eden bazı yükümlülükleri açıklanmaktadır.

II. GEMİYİ TESELLÜM BORCU

A) GENEL OLARAK

Gemi kira sözleşmesi ile kira bedeli karşılığında geminin üzerindeki bütün idari ve ticari kontrol yetkisinin kiracıya bırakılması amaçlanır³⁸⁸. Ancak kiracının gemiyi kullanmaya başlaması için sözleşmenin yapılması tek başına yeterli olmaz; gemi üzerindeki zilyetliğinin kiracıya devride gerekir³⁸⁹. Bunun için geminin kiracı tarafından tesellümü gereklidir.

Geçerli bir tesellüm için geminin kendisi yerine gemiyi temsil eden belgelerin veya geminin kullanılmasına özgülenmiş anahtar gibi araçların teslim alınması da yeterlidir. Önemli olan kiracının gemiyi doğrudan veya dolaylı kullanma imkânına sahip olmasıdır³⁹⁰. Kiracının gemiyi bizzat tesellümü zorunlu değildir. Onu temsilen, örneğin acente veya atadığı kaptan da gemiyi teslim alabilir. Bu bakımdan kiracının atadığı kaptanın gemi bordasına çıkması ve gemiyi idare etmeye başlaması, geminin teslim alındığına karine teşkil eder. Birden fazla kişinin aynı sözleşme kapsamında birlikte kiracı sıfatını taşıması durumunda, diğerlerinin yetkilendirdiği birinin gemiyi tesellümü de yeterlidir.

³⁸⁸ Schocnenbaum, T. J.: *Admiralty and Maritime Law*, s. 670; Hill, C. / Hodges, S.: *Principles of Maritime Law*, s. 23.

³⁸⁹ Wilford, M. / Coghlin, T. / Healy, N. J. / Kimball, J. D.: *Time Charters*, s. 368; Odeke, A.: *Are Bareboat Charter Registrations Flag of Convenience*, s. 333.

³⁹⁰ Kahveci, N.: *Alt Kira ve Kiranın Devri*, s. 108.

Kiracıdan teslim alması beklenen gemi sözleşme ile kararlaştırılan gemidir. Bu yüzden kiracı bunun dışındaki bir gemiyi teslim almaya zorlanamaz. Kira sözleşmesine konu gemi sözleşmede kesin olarak belirlenmeyip; bu belirlemenin teslim tarihinden önce taraflardan birince yapılması kararlaştırılmış ise bu kişinin belirleyeceği gemi teslim alınmalıdır. Bunun dışında teslim zamanında inşası tamamlanacak bir gemi sözleşme konusu olarak kararlaştırılmış ise geminin belirlenmemiş olmasından bahsedilemez. Ayrıca geminin tesellümü aynı zamanda kiraya verenin teslimine kadar ki, sözleşme öncesi, yükümlülüklerini yerine getirdiğine karine teşkil eder³⁹¹. Bu sebeple kiracı teslim aldığı esnada ve öncesinde geminin sözleşmede kararlaştırılan nitelikleri taşıyıp taşımadığını kontrol etmelidir³⁹².

Kiracı gemiyi sözleşmede kararlaştırılan tarihte ve yerde teslim almalıdır. Aksi halde, gemiyi bir yerde tutmak veya bir yerden diğer bir yere götürmek bazı masrafların yapılmasını gerektirir ki; buna kiracı katlanmalıdır. Geminin hiç teslim alınmaması ise Türk Borçlar Kanunu anlamında kiracı bakımından alacaklının temerrüdü hükümlerinin uygulanmasını gündeme getirir.

B) İHLALİ

Türk Ticaret Kanunu veya Türk Borçlar Kanununda kiracıyı, kiralananı teslim zorlayan bir hüküm yoktur³⁹³. Ancak bu durum kiracının gemiyi teslim almasının sözleşme ile kendisine yüklenmesine engel değildir. Hatta kiracının söz konusu borcu sözleşme ile doğmuş olur. Bununla birlikte parasal anlamda önemli bir değer olan gemiyi elinde tutmak veya bir yerden diğer bir yere götürmek kiraya veren tarafından

³⁹¹ BARECON 2001 sözleşmesinin teslimi düzenleyen 3(c). klozuna göre, “Geminin malikler tarafından teslimi ve kiracılar tarafından teslim alınması maliklerin 3. kloza göre bütün yükümlülüklerini eksiksiz olarak yerine getirdiğini teşkil eder...”

³⁹² “Geminin teslim sırasındaki durumu çıplak kira sözleşmesinde zaman ve sefer charter sözleşmesinden daha önemlidir, çünkü kiracı daha sonra ortaya çıkacak tamir masraflarını kendisi karşılamak zorundadır. Bu sebeple kiracıya yapılan teslim gemiyi satın almış kişiye yapılan teslim gibi yapılır.” Bkz. Dimigen, K.: Bareboatcharter und Bareboatregistrierung, s. 8.

³⁹³ “Kiralanan şeyi teslim etme borcuna karşılık, adi kirada kiracının, satımda alıcı için olduğu gibi, bir teslim alma borcu kurak olarak yoktur. Kiracı kira bedelini ödemek kaydıyla şeyi teslim almayabilir veya teslim aldıktan sonra terk edebilir. İstisnaen kiralananın teslim alınmasında kiralayanın yararı varsa kiracının teslim alma borcu ortaya çıkabilir.” Bkz. Tandoğan, H.: Özel Borç İlişkileri, C II, s. 111; Kahveci, N.: Alt Kira ve Kiranın Devri, s. 108; “Alım satım sözleşmesinden farklı olarak kiracının kiralananı teslim alma yükümlülüğü bulunmamaktadır.” Bkz. İnceoğlu, M.: Kira Hukuku, Cilt I, s. 75.

bazı masraflara ve denizcilikten kaynaklanan risklere katlanılmasını gerektirir³⁹⁴. Bunun yanında geminin teslimi kiraya verenin kira bedeline hak kazanmasına doğrudan etkilidir. Dolayısıyla geminin kiracı tarafından teslim alınması kiraya veren açısından hem bazı masraf ve risklerden kurtulmak hem de kira geliri elde etmek anlamına gelir³⁹⁵. Bu sebeple kiracının gemiyi sözleşme ile kararlaştırılan yer ve zamanda teslim almasında kiraya verenin menfaati bulunmaktadır. Aksi davranış ise kiraya verenin menfaatini olumsuz yönde etkileyeceğinden kiracının sorumluluğunu doğurur. Türk Borçlar Kanunu anlamında ise bu durum şartları varsa alacaklının temerrüdü dolayısıyla kiracının sorumluluğunu düzenlenen 106 vd. maddelerinin uygulanmasını gerektirir³⁹⁶.

TBK'nın 106(1). maddesinde “*yapma veya verme edimi gereği gibi kendisine önerilen alacaklı, haklı bir sebep olmaksızın onu kabulden veya borçlunun borcunu ifa edebilmesi için kendisi tarafından yapılması gereken hazırlık fiillerini yapmaktan kaçınırsa, temerrüde düşmüş olur.*” denilmektedir. Bu anlamda kiracının, alacaklının temerrüdü dolayısıyla sorumluluğunun doğması için bazı şartların gerçekleşmesi gerekir.

Alacaklının temerrüdünün doğması için öncelikle gemiyi teslim alma borcu muaccel olmalıdır. Zira borç muaccel olmadıkça alacaklının temerrüdü hükümlerine başvurulamaz³⁹⁷. Geminin teslim tarihi sözleşmede açıkça veya örtülü olarak belirlenmiş ise borç bu tarihte muaccel hale gelir. Bunun yerine tarihin belirlenmesi, taraflardan birine bırakılmış ise bu kişi tarafından belirlenen tarihte borç muaccel hale gelmiş olur. Kendisine teslim tarihi belirleme yetkisi verilen kişinin bunu makul bir sürede yapmaması halinde, o yerde uygulanan ticari örf ve âdete göre teslim tarihi belirlenir.

Alacaklının temerrüdü açısından aranan diğer bir şart borçlunun ifayı teklif etmiş olmasıdır³⁹⁸. Kiraya verenin gemin teslimi hazır olduğuna dair kiracıya yapacağı bir bildirim bu niteliktedir. Ancak alacaklının temerrüdünden söz edilebilmesi için

³⁹⁴ Kalpsüz, T.: *Deniz Ticareti Hukuku*, s. 8, 9.

³⁹⁵ Dimigen, K.: *Bareboat charter und Bareboatregistrierung*, s. 5.

³⁹⁶ İnceoğlu, M.: *Kira Hukuku*, Cilt I, s. 75.

³⁹⁷ Kılıçoğlu, A.: *Borçlar Hukuku*, s. 655.

³⁹⁸ Ayan, M.: *Borçlar Hukuku*, s. 300; Eren, F.: *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, s. 1013.

ifanın teklif edilmesinin yanında kiraya verenin kendisine düşen bütün yükümlülükleri fiilen kabule hazır hale getirmiş olması gereklidir³⁹⁹. Bu anlamda kiraya verenin bildiriminde geminin denize elverişli ve sözleşmeye uygun olduğunu belirtmesi tek başına yeterli olmaz. Gemi fiilen bu niteliklere haiz olmalıdır. Kiraya verenin gemiyi teslim etmesi kiracının daha önceden yapması veya vermesi gereken bir edime bağlı ise bunların yapılmaması veya verilmemesi de alacaklının temerrüdüne yol açar⁴⁰⁰. Örneğin taraflar sözleşmede geminin teslimini kiracının belirlenen bir sürede, teminat mektubu getirerek kiraya verene ibraz etmesine veya kiracının gemiyi kullanacağı bu iş için gerekli izin ve belgeleri sağlaması şartına bağlamış olabilir. Belirlenen sürenin sonuna kadar söz konusu yükümlülüklerini yerine getirmez ise, kiracı temerrüde düşmüş kabul edilir.

Alacaklının temerrüdü için son şart, kiracının haklı bir neden olmaksızın gemiyi teslim almayı reddetmiş olmasıdır⁴⁰⁴. Kiracının reddi gemiyi teslim almaktan kaçınmak veya kendisine kanunen veya sözleşme ile yüklenen ve önceden yapması veya vermesi gereken bir edime uymaması şeklinde olabilir⁴⁰⁵. Kiracının geminin tesliminden kaçınması haklı bir sebebe dayanıyorsa temerrüdü söz konusu olmaz⁴⁰⁶. Örneğin, teslimi teklif edilen geminin denize elverişli veya sözleşmeye uygun olmaması durumunda kiracının teslim almaktan kaçınmakta haklı sebebe dayandığı kabul edilir.

Alacaklının temerrüde düşmesi tek başına borçluyu borcundan kurtarmaz veya sözleşmeyi sona erdirmez⁴⁰⁷. Bu sebeple TBK'nın 106. maddesi uyarınca alacaklının temerrüdü söz konusu ise, TBK'nın 107. maddesinde borçlunun, belirli şartlarla, sözleşme konusunu tevdi etmesine veya satmasına imkân tanımaktadır. Gemi kira sözleşmesi ile geminin mülkiyetinin değil kullanımının devrini öngördüğünden, kiraya verenin bu sözleşmedeki borcu, Türk Borçlar Kanunu anlamında geminin teslimine ilişkin bir verme borcudur. Dolayısıyla kiracının gemiyi teslim almada temerrüde

³⁹⁹ Kılıçoğlu, A.: *Borçlar Hukuku*, s. 655; Ayan, M.: *Borçlar Hukuku*, s. 300; Eren, F.: *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, s. 1013.

⁴⁰⁰ Kılıçoğlu, A.: *Borçlar Hukuku*, s. 656; Ayan, M.: *Borçlar Hukuku*, s. 300; Eren, F.: *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, s. 1015.

⁴⁰⁴ Ayan, M.: *Borçlar Hukuku*, s. 300; Eren, F.: *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, s. 1015.

⁴⁰⁵ Kılıçoğlu, A.: *Borçlar Hukuku*, s. 656; Eren, F.: *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, s. 1014.

⁴⁰⁶ Kılıçoğlu, A.: *Borçlar Hukuku*, s. 657; Eren, F.: *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, s. 1015, 1016.

⁴⁰⁷ Kılıçoğlu, A.: *Borçlar Hukuku*, s. 657; Ayan, M.: *Borçlar Hukuku*, s. 301; Eren, F.: *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, s. 1017.

düşmesi halinde, geminin satılması söz konusu olamayacağından kiraya verenin başvuracağı yol geminin TBK'nın 107. maddesi uyarınca tevdi edilmesidir⁴⁰⁸.

Geminin tevdi yerine kiraya veren tek başına karar veremez⁴⁰⁹. TBK'nın 107(2). maddesi gereği, kiraya veren bunun için, ifa yeri olan, geminin sözleşme kapsamında teslim edileceği limanın görev alanına girdiği mahkemeye başvurmalıdır⁴¹⁰. Gemi mahkemenin belirlediği yere tevdi edilir. Geminin tevdi yerine taşınması güç veya masraflı ise mahkeme geminin bulunduğu yeri de tevdi yeri olarak belirleyebilir ve aynı zamanda geminin korunması için bir yed-i emin tayin edebilir⁴¹¹. Geminin tevdi edilmesiyle birlikte geminin hasar ve giderleri kiracıya geçer⁴¹². Kiraya veren böylece gemiyi teslim etme borcundan kurtulabilir. Kiraya verenin sözleşme kapsamındaki diğer borçları ise devam eder.

TBK'nın 109(1). maddesi uyarınca gemi tevdiden sonra da kiracı tarafından teslim alınmaz ise kiraya veren gemiyi tevdi edilen yerden geri alabilir. Türk Borçlar Kanunu, bunun için bir usul öngörmemektedir. Ancak burada TBK'nın 107(2). maddesinde belirtilen usule göre hareket edilmesi gereklidir. Buna göre kiraya verenin gemiyi tevdi edilen yerden geri alması için tevdi kararının verildiği mahkemeden bu yönde bir karar alması gereklidir. TBK'nın 109(2). maddesi uyarınca tevdi edilen geminin geri alınması ile kiraya verenin gemiyi teslim borcu yeniden doğar⁴¹³. Kiracının geminin teslim alınmasını kabul ettiğini açıklaması veya geminin tevdi bir rehnin ortadan kaldırılması sonucunu doğurması kiraya verenin geri alma hakkını

⁴⁰⁸ Geminin tevdi edilmesi, kiracının kullanımına hazır bulundurmak üzere onun bir üçüncü gerçek veya tüzel kişiye bırakılmasıdır. Ayrıca Bkz. Kılıçoğlu, A.: *Borçlar Hukuku*, s. 658.

⁴⁰⁹ TBK'nın 107(2). maddesi “*Tevdi yerini, ifa yerindeki hâkim belirler. Bununla birlikte ticari mallar, hâkim kararı olmadan da bir ardiyeye tevdi edilebilir.*” hükmünü düzenlemektedir. Bu hüküm tevdi edilecek gemi aynı zamanda ticari eşya ise hâkim kararı olmadan da bir ardiyeye tevdi edilebileceğini akla getirebilir. Ancak ardiyenin sözlük anlamı, gümrüklere gelen ticari eşyanın konulduğu, korunduğu yer veya ambar anlamındadır. Görüleceği üzere ne geminin niteliği ne de taşıdığı ekonomik değer onun hâkim kararı olmadan da bir ardiyeye tevdi edilmesine uygun değildir. Bununla birlikte TBK'nın 107(2). maddesi ticari eşya bakımından da tevdi için hâkim kararı almaya engel değildir. Aynı görüş için Bkz. Kılıçoğlu, A.: *Borçlar Hukuku*, s. 658.

⁴¹⁰ Kılıçoğlu, A.: *Borçlar Hukuku*, s. 658; Ayan, M.: *Borçlar Hukuku*, s. 301; Eren, F.: *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, s. 1021.

⁴¹¹ Kılıçoğlu, A.: *Borçlar Hukuku*, s. 658.

⁴¹² Ayan, M.: *Borçlar Hukuku*, s. 301; Eren, F.: *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, s. 1021.

⁴¹³ Kılıçoğlu, A.: *Borçlar Hukuku*, s. 659; Ayan, M.: *Borçlar Hukuku*, s. 301; Eren, F.: *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, s. 1021.

kullanmasına TBK'nın 109(1). maddesi uyarınca engel teşkil eder⁴¹⁴. Bu açıklamanın yapılması ile gemi kiracı tarafından teslim alınmış kabul edilmelidir. Açık bir hüküm olmamakla birlikte kiracının tevdi edilen geminin teslim alınmasını kabul ettiğine dair açıklamasını içeren beyanı kiraya verene değil tevdi kararını veren mahkemeye yapılmalıdır. Aslında tevdi ile geminin kiraya verenin tasarrufundan çıkması da bunu gerektirir.

Bunların dışında gemiyi teslim alacak kişinin kim olduğu veya kimliğinin tespitinde güçlük varsa yahut kiracıdan kaynaklanan diğer kişisel bir sebeple geminin teslimi yapılamaz ise bunun TBK'nın 111. maddesi anlamında “diğer ifa engelleri”den kaynaklandığı kabul edilir. Bu anlamda kiracının ölmesi ve mirasçılarının belli olmaması veya kiracının nerede olduğunun belli olmaması ve kendisine kayyım da tayin edilmemesi halleri bu duruma örnek verilebilir⁴¹⁵. Kanun koyucu, TBK'nın 111. maddesinde, bu durumda da kiraya verenin, alacaklının temerrüdünde olduğu gibi, tevdi⁴¹⁶ ya da sözleşmeden dönme hakkını kullanabileceğini öngörmektedir.

III. GEMİYİ SİGORTALATMA BORCU

A) GENEL OLARAK

TTK'nın 1126. maddesi kiracıyı, kiraya konu gemiyi sigortalatmak ile yükümlü tutmaktadır. Bu hükme göre, kiracı, geminin iadesine kadar doğacak denizcilik ve sorumluluk rizikolarına karşı sigorta yaptırmak ve sigorta sözleşmesinin kurulduğunu kiraya verene önceden bildirmekle yükümlüdür⁴¹⁷.

⁴¹⁴ Kılıçoğlu, A.: *Borçlar Hukuku*, s. 659; Ayan, M.: *Borçlar Hukuku*, s. 301.

⁴¹⁵ Kılıçoğlu, A.: *Borçlar Hukuku*, s. 664; Ayan, M.: *Borçlar Hukuku*, s. 302; Eren, F.: *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, s. 943.

⁴¹⁶ Eren, F.: *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, s. 943.

⁴¹⁷ Benzer bir hüküm adi kira sözleşmeleri bakımından TBK'nın 302. maddesinde de bulunmaktadır. Ancak burada sözleşmede aksi kararlaştırılmamış veya kanunda öngörülmemiş ise kiralananla ilgili zorunlu sigorta, vergi ve benzeri yükümlülüklerle kiraya verenin katlanacağı öngörülmektedir. Görüleceği üzere Türk Borçlar Kanunu bu yükümlülüğü sadece, “zorunlu sigorta” bakımından ve kiraya verenin yükümlülüğü olarak düzenlemektedir. Kira konusu eşya ile ilgili özellikle de mülkiyetten kaynaklanan birinci derece menfaat ve mülkiyetten kaynaklanan sorumluluk kiraya veren malike ait olacağından söz konusu sigortanın da bu kişi tarafından yapılması normaldir. Kira sözleşmesi yapıldıktan ve kira konusu eşya kiracıya teslim edildikten sonra ise onun kullanılmasında birinci derecede kiracının menfaati olacağından söz konusu kullanmaya bağlı rizikoları sigortalatması da normal olarak kiracıdan beklenir.

Geminin hem kendisi hem de kullanılması belirli menfaatleri sağladığı gibi belirli sorumlulukları da beraberinde getirir. Söz konusu sorumluluklara karşı geminin sigortalatılması, başta sözleşmenin tarafları olmak üzere bundan etkilenen üçüncü kişilerin zararlarının giderilmesi bakımından önemlidir⁴¹⁸. Bu anlamda Türk Ticaret Kanununda gemi kira sözleşmesini ilk defa düzenleyen kanun koyucunun geminin sigortalatılmasını zorunlu tutması oldukça yerindedir. Bununla birlikte söz konusu hükmün, aşağıda değinileceği üzere bazı eksiklikleri de bulunmaktadır⁴¹⁹.

TTK'nın 1126. maddesi uyarınca, sigortalatılacak olan veya sigorta ile korunmak istenilen geminin denizcilik ve sorumluluk rizikolarından doğabilecek kayıplardır. Kanun metninden bunların aynı sigorta sözleşmesinin konusu edileceği anlaşılmaktadır. Ancak denizcilik ve sorumluluk rizikolarından korunmak istenilen menfaatler ve bunların ait olduğu kişiler birbirinden farklıdır. Zira denizcilik rizikoları, esasen kira konusu gemiye ilişkin ve özellikle de mülkiyetten kaynaklanan menfaatlere zarar verici niteliktedir⁴²⁰. Söz konusu menfaatlerin korunması ise birinci derecede kiraya veren maliki ilgilendirir. Dolayısıyla buna ilişkin söz konusu sigortanın kiraya veren malik tarafından yapılması gerekir. Gemin kiraya verilmesi ise bu durumu değiştirmez. Nitekim kira sözleşmesinde mülkiyet malikte kalmaya devam ederken sadece onun kullanım hakkı kiracıya devredilir. Bu yüzden TTK'nın 1126. maddesinde denizcilik rizikoları açısından geminin sigortalanmasının sadece kiracıya yüklenmiş olması sözleşmedeki tarafların eşitliğini kiraya veren lehine bozucu niteliktedir ve doğru değildir⁴²¹. BARECON 2001 sözleşmesinde ise söz konusu dengenin korunması

⁴¹⁸ Gemi kiracılarının kanun ve sözleşmeden kaynaklanan sorumlulukları ile üçüncü şahıs mali mesuliyetlerini teminat altına alan "Charterer's Liability" sigortası kapsamına; a) kargoya verilen zararlar, b) gemiye verilen zararlar ve c) üçüncü kişilere verilen zararlar girmektedir. Bkz. Şahin (Pasinli), M.: "Gemi Kiracıları Sorumluluk Sigortası", Deniz Ticareti Dergisi, Y. 15 (1998), Eylül Sayısı, s. 40.

⁴¹⁹ Algantürk Light, S. D.: "TTK Tasarısı ve Değerlendirmeler", s. 131.

⁴²⁰ Atamer, K.: Gemiler Üzerinde Sigorta İlişkileri, s. 53.

⁴²¹ Hem Mülga FKK'nın 17. maddesi hem de FKK'nın 24. maddesi kiralama konusu malın sözleşme süresince sigorta ettirilmesini zorunlu tutulmakta ve sigorta primlerinin ödenmesinden kiracıyı sorumlu tutmaktadır. Aradaki fark ise daha önce malın sigorta ettirilmesi kiraya verenin sorumluluğunda iken Finansal Kiralama Kanunu, bunun kim tarafından yapılacağını tarafların sözleşme ile belirlenmesini düzenlemektedir.

bakımından 13 ve 14. klotlar ile geminin kiracı veya kiraya veren tarafından sigortalatılmasına imkân verilmektedir⁴²².

Sorumluluk rizikoları daha çok geminin kullanılmasından kaynaklanan borçlara ve üçüncü kişilerin uğradığı zararlara ilişkindir⁴²³. Kurtarma ücretleri, liman, kanal ve kılavuzluk için ödenecek resimler ve geminin işletilmesi ile doğrudan doğruya ilgili olarak karada veya suda meydana gelen can kaybı veya diğer bedensel zararlardan doğan alacaklar bu kapsamdadır. Bunlar aynı zamanda başlıca gemi alacaklarındandır⁴²⁴. Bu kişilerin alacakları ise kanunen gemi üzerinde kurulan rehin hakkıyla teminat altına alınmaktadır⁴²⁵. Söz konusu gemi alacakları aynı zamanda TTK'nın 1352. maddesi bakımından deniz alacaklarıdır. Deniz alacaklarına tanınan kanuni güvence ise TTK'nın 1353 vd. maddelerinde düzenlenen geminin ihtiyati haczidir.

Görüldüğü üzere geminin kiraya verildiği durumda söz konusu alacakların doğumu gemiden değil onun kullanımından kaynaklanmaktadır⁴²⁶. Fakat doğumunda hiçbir sorumluluğu olmadığı halde kiraya veren malikin gemisi ile bu alacaklar teminat altına alınmaktadır. Dolayısıyla bu alacaklılar, alacaklarını kiraya verilmiş gemiden⁴²⁷ dolayısıyla malikten talep edebileceklerdir⁴²⁸. Geminin kiraya verilmesi durumunda kiraya veren maliki, bu alacaklılardan tek başına sorumlu tutmak hakkaniyete aykırı bir durum meydana getirir. Bu sebeple TTK'nın 1126. maddesinde sorumluluk rizikoları

⁴²² BARECON 2001, geminin sigortalatılmasının yanında kiraya verenin sözleşmeden kaynaklanan alacaklarının teminat altına alınması amacıyla "Banka Teminatı" başlıklı 24. klozu içermektedir. Buna göre taraflar 27. kutuyu doldurmak suretiyle kiraya verenin banka teminatı göstermesini kararlaştırabilirler. Böyle bir kararlaştırma yapılmış ise 24. klot uyarınca kiracı sözleşme kapsamındaki sorumluluklarının tam ifasını temin etmek üzere, geminin teslim edilmesinden önce 27. kutuda kararlaştırılan miktarda ve yerde birinci sınıf bir banka teminatı veya tahvili sunmalıdır.

⁴²³ Algantürk Light, S. D.: "TTK Tasarısı ve Değerlendirmeler", s. 131.

⁴²⁴ Çağa T. / Kender, R.: *Deniz Ticaret Hukuku III*, 4. Bası, İstanbul 2005 (*Deniz Ticareti Hukuku III*), s. 27-42; Jackson, D. C.: *Enforcement of Maritime Claims*, Fourth Edition, London - Singapore 2005, s. 475.

⁴²⁵ Can, M.: "Finansal Kiralama", s. 201.

⁴²⁶ Gemi üzerinde tanınan söz konusu rehin hakkı alacağın meydana gelmesi veya (gemi adamlarının ücretlerinin ödenmesi gerektiği zaman gibi) muaccel olması ile birlikte doğar. Bkz. Jackson, D. C.: *Enforcement of Maritime Claims*, s. 476, 479.

⁴²⁷ "Alacaklarını gemiden temin etme hakkına sahip bu özel nitelikli haklar, gemiyi takip eder ve herhangi bir mahkeme kararı veya tescil olmaksızın önceliklidir." Bkz. Tetley, W.: *Maritime Liens and Claims*, 1985 (*Maritime Liens*), s. 40, 41.

⁴²⁸ Jackson, D. C.: *Enforcement of Maritime Claims*, 479.

açısından geminin sigortalanmasının kiracıya yüklenmiş olması, hakkaniyetten kaynaklanan bir gerekliliğin yerine getirilmesi bakımından yerindedir⁴²⁹.

TTK'nın 1126. maddesi kiracıyı gemiyi, "sigorta yaptırmak" ve sigorta sözleşmesinin kurulduğunu kiraya verene önceden "bildirmek"le yükümlü tutarken söz konusu sigorta primlerinin taraflardan hangisinin sorumluluğunda olduğuna ilişkin bir hüküm getirmemektedir. Yukarıda belirttiğimiz nedenlerle özellikle de denizcilik rizikolarına karşı yapılacak olan bir sigorta sözleşmesinden doğan prim borcunun bunda doğrudan menfaati olmayan kiracının sorumlu tutulması doğru değildir. Ancak sigorta sözleşmesini yapacak olan kiracı bu sözleşme kapsamında sigorta ettiren sıfatına sahip olur⁴³⁰. TTK'nın 1430(1). maddesinin "*Sigorta ettiren, sözleşmeyle kararlaştırılan primi ödemekle yükümlüdür.*" şeklindeki açık hükmü bu borcun sigorta ettiren kiracı tarafından ödenmesi gerektiğini göstermektedir⁴³¹. Bununla birlikte TTK'nın 1126 ve 1430(1). maddesi hükümleri, tarafların sözleşmeyle sigorta primlerinden birlikte veya belirli oranlarla sorumlu olmalarını kararlaştırmalarına engel değildir⁴³².

TTK'nın 1126. maddesi kiracı tarafından yapılacak sigortanın kapsayacağı süreyi tam olarak belirtmemektedir. Madde metnindeki "*geminin iadesine kadar*" ifadesinden, sadece bu sürenin geminin iadesine kadar ki bir dönemi kapsaması gerektiği anlaşılmaktadır. Bunun dışında sigortanın başlangıcına ilişkin bir hükme yer verilmemektedir. Öncelikle burada sigortanın sona ereceği tarihin "*geminin iadesine kadar*" olması, bu hükmün daha çok kiraya veren lehine olduğunu göstermektedir. Bu sebeple, sözleşmenin tarafları arasındaki dengenin sağlanması açısından kiracı tarafından yapılacak sigortanın başlangıcı, "*geminin tesellümünden*" itibaren olarak

⁴²⁹ "Sigortanın süresi ve sigortanın konusu açık olmadığı gibi, kiracının üçüncü şahıslara karşı sorumluluğunun sigortalanması P&I-Kulüp Sigortası ile mümkündür. Bu sigorta kendi hesabına veya başkası hesabına sigorta şeklinde yapılabilir." Bkz. Algantürk Light, S. D.: "TTK Tasarısı ve Değerlendirmeler", s.131.

⁴³⁰ "Dolayısıyla kiracı sigorta ettiren sıfatıyla sözleşmeleri kuracak ve borçlu sıfatıyla primi ödeyecektir. Buna karşılık geminin maliki, mülkiyet menfaati kendisine ait olduğu için "sigortalı" sıfatını alacaktır. Ayrıca, geminin yol açtığı zarardan doğan sorumluluğa karşı sigortada, kiracı kişisel borçlu sıfatıyla, malik de gemi alacaklısı hakkı sebebiyle "sigortalı" sıfatlarını kazanabilecektir." Bkz. Atamer, K.: Gemiler Üzerinde Sigorta İlişkileri, s. 53.

⁴³¹ Atamer, K.: Gemiler Üzerinde Sigorta İlişkileri, s. 53.

⁴³² Sigorta primlerinin zamanında ödenmemesinin sonuçları hakkında bkz. Topsoy, F.: "Sigorta Primlerinin Zamanında Ödenmemesi ve Bu Nedenle Sigortacının, Gemi İpoteği Alacaklısına Karşı Tazminat Ödeme Borcundan Kurtulması", İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Özel Sayı, 2015, C. VI, s. 32.

kabul edilmelidir. Aslında sigorta süresinin gemi kira sözleşmesi süresi ile uyumlu olması beklenirdi. Ancak tarafların sözleşmeden doğan sorumluluklarının esas itibarıyla geminin teslimi ve iadesi (zilyetliğin devri) ile başladığı ve sona erdiği⁴³³ düşünüldüğünde kanun koyucunun bu yaklaşımı daha doğrudur. Diğer taraftan sigortanın kapsayacağı süreyi tespit bakımından madde metnindeki “*geminin iadesine kadar*” ifadesi somut olayın özelliklerine göre değerlendirilmeli ve bu, gemi iade edilmediği müddetçe sigortanın da devam etmesi gerektiği şeklinde anlaşılmamalıdır. Çünkü geminin kiraya verenin iradesinden kaynaklanan veya kaynaklanmayan sebeplerle iade edilememesi durumunda sigortanın devam etmesi gerektiğini iddia etmek doğru değildir. Örneğin kiraya verenin haklı bir sebep olmaksızın gemiyi iade almaması veya geminin iade tarihine yakın bir zaman kala ölmesi veya iflası halinde geminin sigortasının devam ettiğini kabul etmek; kiracının da haksız yere bundan doğan sorumluluklara katlanması anlamına gelir. Bu sebeple, TTK’nın 1126. maddesinde yer alan “*geminin iadesine kadar*” ifadesi, gemi kira sözleşmesinde “*belirlenen iade tarihine kadar*” şeklinde anlaşılmalıdır. Dolayısıyla kiracı, bu tarihten sonraki bir süreyi de aşacak şekilde gemiyi sigortalatmakla yükümlü tutulmamalıdır.

TTK’nın 1126. maddesi geminin ne zaman sigorta ettirilmesi gerektiğini açıkça belirtmemektedir. Fakat madde metninde yer alan ve kiracıyı “sigorta sözleşmesinin kurulduğunu kiraya verene önceden” bildirmekle yükümlü tutan hükümden, bunun sözleşmenin kurulmasından sonra, fakat geminin tesliminden önce yapılması gerektiği anlaşılmaktadır. Kira sözleşmesine tarafların ifa sırası açısından bakılacak olursa, ilk olarak kiraya verenin kiralananı teslim borcu ifa edilmelidir⁴³⁴. Türk Ticaret Kanunu ise söz konusu hüküm ile bu sırayı kiraya veren lehine değiştirmiş bulunmaktadır. Buna göre kiracı, sözleşmenin kurulmasından sonra, fakat geminin tesliminden önce gemiyi iadesine kadar doğacak denizcilik ve sorumluluk rizikolarına karşı sigorta yaptırmakla yükümlüdür. Bu hüküm kiraya verenin geminin sigortalattırılmak suretiyle bu

⁴³³ Gebb, S. A.: “The Demise Charter: A Conceptual and Practical Analysis”, s. 768.

⁴³⁴ Tandoğan, H.: *Özel Borç İlişkileri*, C II, s. 110; Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 95.

rizikolardan korunduğu konusunda bilgilendirilmesi ve çifte sigortanın engellenmesi açısından önemlidir⁴³⁵.

Hâl böyle olmakla birlikte, söz konusu hüküm kiraya verenin geminin tam olarak sigortalatıldığından emin olmasını sağlayacak nitelikte de değildir. Zira önemli olan kiraya verenin geminin sigortalatıldığı konusunda değil, sigorta bedeli ve şartları başta olmak üzere sigortanın içeriği hakkında bilgilendirilmesidir. Bu açıdan geminin tesliminin talep edilebilmesi için kiraya verenin söz konusu sigortayı kabul etmesi ön şart olarak aranmalıdır⁴³⁶. Zira BARECON 2001 sözleşmesinin 13. klozu uyarınca, gemi kiracı tarafından sigortalanacak ise bu borcun ifa edilmiş olması için söz konusu sigorta sözleşmesinin kiraya veren tarafından yazılı olarak onaylanmış⁴³⁷ olması şartı aranmaktadır. *Atamer*, Türk Ticaret Kanunu Komisyonuna önerilen hükmün, kiracının kurmayı amaçladığı sigorta sözleşmeleri için gemi malikinden onay almasını öngörmekte olduğunu, Komisyonun kural olarak bu amacı benimsediğini ancak kanunlaşan metinde yer alan “*sigorta sözleşmesinin kurulduğunu kiraya verene önceden bildirmekle yükümlüdür*” ifadesinin bu amacı ifade etmeye elverişli olduğu gerekçesiyle oy çokluğu ile kabul edildiğini; hükmün BARECON 2001 sözleşmesinin 13. klotunda yer alan gemi malikinin imzalı onayıyla “*..in such form as the owners shall in writing approve,*” ifadesine uygun kaleme alınması gerektiği önerilerinin ise oyçokluğu ile reddedildiğini belirtmektedir⁴³⁸. *Atamer*, yasama amacının BARECON 2001 sözleşmesinin 13. klotunda yer alan ilkelerin benimsenmesi olduğu dikkate alınarak yorumunda bu doğrultuda yapılmasını ve kiracının sigorta sözleşmelerini kurmadan önce malikten onay almakla yükümlü olduğu sonucuna varılmasını ileri sürmektedir⁴³⁹. Bu bakımdan TTK’nın 1126. maddesi yasama amacına uygun olarak yorumlanmalı ve maddede düzenlenen “bildirme” yükümlülüğü geminin sigortalatıldığı bilgisinden öte geminin kiraya vereninde rıza gösterdiği içerik ve şartlarda sigortalatıldığı bildirimi

⁴³⁵ Çetingil / Kender / Ünan / Yazıcıoğlu’a göre malik menfaatinin kira sözleşmesini de kapsayacak şekilde sigorta ettirilmiş olması ihtimali bulunmaktadır. Bu halde kiracı yine de bu menfaatleri kapsayacak şekilde sigorta yaptırmakla yükümlendirilmemel; sadece daha önce yapılan söz konusu sigortanın primlerini ödemekle sorumlu tutulmalıdır. Bkz. Çetingil, E. / Kender, R. / Ünan, S. / Yazıcıoğlu, E.: “Tasarı Taslağı”, s. 120.

⁴³⁶ *Atamer*, K.: *Gemiler Üzerinde Sigorta İlişkileri*, s. 53.

⁴³⁷ “*... in such form as the owners shall in writing approve.*” Bkz. *Atamer*, K.: *Gemiler Üzerinde Sigorta İlişkileri*, s. 53.

⁴³⁸ *Atamer*, K.: *Gemiler Üzerinde Sigorta İlişkileri*, s. 53, 54.

⁴³⁹ *Atamer*, K.: *Gemiler Üzerinde Sigorta İlişkileri*, s. 54.

şeklinde kabul edilmelidir. Aksi takdirde kiracının TTK'nın 1462. maddesi anlamında eksik sigorta yaptırmaması halinde, sigortanın kiraya verene bildirilmesiyle kiracının bu borcunu ifa etmiş sayılacağı gibi kanun koyucunun da amaçlamayacağı bir sonucun ortaya çıkması engellenemez.

TTK'nın 1126. maddesi emredici nitelikte olmadığından taraflar, sözleşmede geminin sigortalatılmasının kiraya veren tarafından yerine getireceğini öngörebilirler. Fakat aynı maddede yer alan “*Sigorta sözleşmesinde ve poliçesinde, kiraya verenin ismen bildirilmesi ve sigortanın “kimin olacaksa onun lehine” yaptırılması zorunludur*” hükmü uyarınca yapılan sigorta sözleşmesi ve poliçesi belirtilen bu niteliklere uygun olmalıdır. Aslında bu sigorta sözleşmesinin geçerli olması için bir zorunluluktur. Zira TTK'nın 1408(1). maddesinde yer alan “*Sigorta sözleşmesinin yapılması anında, sigortalanan menfaat mevcut değilse, sigorta sözleşmesi geçersizdir.*” hükmü ve TTK'nın 1452(1). maddesinde yer alan ve bu hususu pekiştiren hükmü karşısında, gemi kiracısının sigortalı olarak gösterilmesi, kiracının gemi mülkiyetinden kaynaklanan bir menfaati olmadığından, sigorta sözleşmesinin geçersizliğine yol açacaktır⁴⁴⁰. Bu açıdan TTK'nın 1126. maddesinde yer alan sigortanın “kimin olacaksa onun lehine” yaptırılması ifadesi, hem bu sakıncanın giderilmesi hem de rizikonun gerçekleşmesi durumunda sigorta güvencesinden yararlanacak menfaat sahibinin tespiti açısından önemlidir⁴⁴¹.

B) İHLALİ

Kiracının sözleşme konusu gemiyi sigortalatmak yükümlülüğünü tam olarak ifa etmiş sayılması için bunun yukarıda yapılan açıklamalar çerçevesinde TTK'nın 1126. maddesine uygun olması gereklidir. Buna göre:

(i) Sigorta kiracı tarafından kira sözleşmesinin kurulmasından sonra, fakat geminin tesliminden önce yapılmalı ve bu durum kiraya verene bu süre içerisinde bildirilmelidir.

(ii) Sigorta kiraya verenin de rıza gösterdiği içerik ve şartlarda yapılmalıdır.

⁴⁴⁰ Atamer, K.: Gemiler Üzerinde Sigorta İlişkileri, s. 53.

⁴⁴¹ Atamer, K.: Gemiler Üzerinde Sigorta İlişkileri, s. 53.

(iii) Sigorta geminin tesliminden iadesine kadar ki dönemi kapsamalı ve geminin denizcilik ve sorumluluk rizikolarını karşılayacak şekilde ve geminin tam değerine uygun olarak yapılmalıdır.

(iv) Sigorta sözleşmesinde ve poliçesinde, kiraya veren ismen bildirilmeli ve sigorta “kimin olacaksa onun lehine” yapılmalıdır.

(v) Sözleşmede aksi kararlaştırılmamışsa sigorta primleri kiracı tarafından ödenmelidir.

Kiracının gemiyi sigortalatmaması veya bunu belirtilen şartlara uygun olarak yapmaması bu yükümlülüğün hiç veya gereği gibi ifa edilmemesi anlamına gelir. Bunun kiraya veren bakımından sonuçlarını geminin teslim edilmiş olup olmamasına göre değerlendirmek gerekir.

İlk olarak gemi teslim edilmeden önce, sigorta yapılmaz veya kanunun aradığı şartlara uygun olmadığı anlaşılırsa temerrüt söz konusu olur. Zira yukarıda belirtildiği gibi, gemi kira sözleşmesinde kanun koyucu TTK’nın 1126. maddesi ile sözleşmenin kurulmasından sonra yerine getirilecek ilk edimi kiracının gemiyi sigortalatması olarak öngörmektedir. Burada ise kiracının temerrüdü gemiyi teslim almaktan kaçınmaktan ziyade kendisine kanunen veya sözleşme ile yüklenen ve önceden yapması gereken bir edime uymamasından kaynaklanmaktadır⁴⁴². Kiracının temerrüde düşmesi tek başına kiraya vereni borcundan kurtarmayacağı gibi sözleşmeyi de sona erdirmeyeceğinden⁴⁴³ kiraya veren bu durumda, TBK’nın 117 vd. maddesi uyarınca borçlunun temerrüdü hükümlerine başvurabilir.

İkinci ihtimalde, yani gemi teslim edildikten sonra sigortanın yapılmadığı veya bunun kanunun aradığı şartlara uygun olmadığı anlaşılabilir. Artık bu durumda, geminin sigortasının hiç veya gereği gibi yapılmaması sözleşmenin feshi bakımından önemli sebep sayılmalıdır. Zira hiçbir kiraya veren malikten gemisini, denizcilik ve özellikle kendi kullanımında olmayacak geminin sorumluluk rizikolarını tek başına üstlenerek

⁴⁴² Kılıçoğlu, A.: *Borçlar Hukuku*, s. 656; Eren, F.: *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, s. 1015.

⁴⁴³ Kılıçoğlu, A.: *Borçlar Hukuku*, s. 657; Ayan, M.: *Borçlar Hukuku*, s. 301; Eren, F.: *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, s. 1099.

kiraya vermesi beklenemez. Bu halde kiraya veren, kira ilişkisinin devamını kendisi için çekilmez hâle getiren bu önemli sebep gerekçesiyle ve TBK'nın 331. maddesine dayanarak, sözleşmeyi üç gün önceden yapılacak yasal fesih bildirim süresine uyarak feshedebilir⁴⁴⁴.

IV. GEMİYİ SÖZLEŞMEYE UYGUN OLARAK VE ÖZENLE KULLANMA BORCU

A) GENEL OLARAK

Gemi kira sözleşmesinde gemiyi kullanmak kiracının kanuni hakkıdır⁴⁴⁵. Kiracı, bu hakkı elde etmek için kiraya verenle sözleşme yapmakta ve kira bedeli ödeme borcu altına girmektedir⁴⁴⁶. Ancak kiracı bu hakkını kullanırken mutlak anlamda serbest değildir. Bu anlamda geminin fiili ve hukuki varlığının tehlikeye düşürülmemesi kiracının gemiyi kullanma hakkının genel sınırını oluşturur⁴⁴⁷. Geminin kendisine zarar verilirse fiili varlığı, kiraya verenin gemi üzerindeki mülkiyet hakkına zarar verilirse de hukuki varlığı tehlikeye düşmüş olur⁴⁴⁸.

Nitekim kira süresinin sonunda gemi kiraya verene iade edilecektir ve bu sırada, normal kullanım sonucu oluşan aşınmalar dışında, kiracıya teslim edildiği şartlarda olmalıdır⁴⁴⁹. Geminin kullanım ömrüne ilişkin şartlar ve ekonomik ömrüne ilişkin şartlar bu kapsamdadır. Geminin gövdesi, motoru, depoları ve diğer teçhizatının durumu onun kullanım ömrüne doğrudan etki eden şartlara örnek gösterilebilir. Geminin kullanıldığı amaç, müşteri çevresi, kendisi hakkındaki yaygın kanaat ve ticari açıdan itibari değeri ise, onun ekonomik ömrüne ve geleceğine etki eden şartlara örnek

⁴⁴⁴ Kiracının gemiyi sigortalatması onun kullanımından dolayı gemiye veya üçüncü kişilere karşı verilebilecek zararların giderilmesi anlamında bir güvencenin sağlanması işlevi görür. Sigortanın dışında benzer bir işlevi adi ve konut kiralarda kiracıdan alınan ve depozito olarak isimlendirilen bir miktar para veya kıymetli evrak oluşturur. *Gümüş*, söz konusu güvence gösterme borcunun ifa edilmemesi durumunda kiraya verenin, somut olayın şartlarına göre, kira sözleşmesini haklı sebeple (TBK m. 331) feshedebileceğini belirtmektedir. Bkz. *Gümüş*, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 165.

⁴⁴⁵ Gemi kira sözleşmesinde gemiyi kullanmak kadar kullanmamak da kiracının hakkıdır. Bununla birlikte sözleşmede geminin kullanılması veya belirli bir süreden fazla kullanılmadan bekletilmemesi öngörülmüş ise, özellikle de kullanmama dolayısıyla geminin değerinin azalacağı durumlarda kiracının gemiyi kullanma borcu söz konusu olur. Bkz. Aral, F. / Ayrancı, H.: *Özel Borç İlişkileri*, s. 247.

⁴⁴⁶ Gebb, S. A.: "The Demise Charter: A Conceptual and Practical Analysis", s. 765.

⁴⁴⁷ Dimigen, K.: *Bareboat charter und Bareboatregistrierung*, s. 9.

⁴⁴⁸ Dimigen, K.: *Bareboat charter und Bareboatregistrierung*, s. 9.

⁴⁴⁹ Kalaidjian, E. C.: "Government Chartering and the Charter in Modern Finance", s. 1032.

gösterilebilir. Geminin normal olmayan kullanımı sonucu gövdesinin delinmesi veya hasar görmesi onun kullanım ömrünü azaltırken, yasa dışı ticarete veya ahlaka aykırı olarak kullanılması⁴⁵⁰ ve çevrede böyle bir nama sahip olması⁴⁵¹ onun ekonomik ömrünü azaltır. Normal şartlarda hiçbir kiraya veren, gemisinin kira süresi sonunda bu şartlara haiz olarak kendisine iadesini beklemez. Çünkü bu durum, kendisinin gemiyi yeniden kiraya vermesi veya bizzat kullanmasındaki karşılaşılabilecek kullanım veya ticari verimlilik üzerinde doğrudan olumsuz etki doğurur. İşte geminin ve kiraya verenin söz konusu sakıncalardan korunması için kiracıdan beklenen geminin, kurallara uygun olarak fakat özenle kullanılmasıdır⁴⁵².

Söz konusu olumsuz etkilerden kiraya verenin korunması, sözleşmede geminin kullanımına ilişkin kuralların doğrudan taraflarca konulması veya kanun hükümleri ile sağlanır⁴⁵³. Bu anlamda gemiyi kullanma hakkının düzenlendiği TTK'nın 1125(1). maddesinin *“Kiracı, gemiyi tahsis amacına uygun olarak sözleşme hükümleri çerçevesinde dilediği gibi kullanabilir.”* şeklindeki hükmü, kiracının gemiyi kendi ifadesiyle *“dilediği gibi”* kullanabileceğini; fakat bunun geminin tahsis amacına uygun ve sözleşme hükümleri çerçevesinde olması gerektiğini belirtmektedir⁴⁵⁴. Bu hüküm kiracının hem gemiyi kullanma özgürlüğünü hem de bu özgürlüğün sınırını düzenlemektedir.

Bu kapsamda ayrıca kiracının sözleşmeden kaynaklanan kiracılık hakkını devredip devredemeyeceği veya gemiyi üçüncü bir kişiye *“alt kira sözleşmesi”* kurmak suretiyle kiraya verip veremeyeceği hususuna değinmek gerekir. Aslında Türk Ticaret Kanununda kiracının alt kira sözleşmesi akdetmesini doğrudan yasaklayan bir hüküm bulunmamaktadır⁴⁵⁵. Bununla birlikte TBK'nın 322. maddesi kiracıya, kiraya verene

⁴⁵⁰ *“Kiralanan yerin kötü ad almasına sebep olacak ahlaka aykırı hareketlerde bulunması, özenle ve tahsis amacına uygun olarak kullanma yükünün ihlali sayılır.”* Bkz. Aral, F. / Ayrancı, H.: *Özel Borç İlişkileri*, s. 247; Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 217.

⁴⁵¹ Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 217.

⁴⁵² *“Kiracının özen borcunun ölçütü, kendi malı olsaydı kullanırken nasıl özen gösterecektiye o ölçüde özen gösterilmesidir.”* Bkz. Altaş, H.: *Hasılat ve Şirket Kirası*, s. 64.

⁴⁵³ Gemi maliki geminin kullanılmasını sözleşme ile sınırlandırabilir. Bu anlamda sözleşme ile; kaptanın görevden alınması hakkını saklı tutabilir, geminin kullanma şekline ilişkin veya taşıma sınırlarına ilişkin sınırlamalar getirebilir. Bkz. Gebb, S. A.: *“The Demise Charter: A Conceptual and Practical Analysis”*, s. 768.

⁴⁵⁴ Ünan, S.: *“Bareboat and Time Charters in the New Turkish Commercial Code”*, s. 27.

⁴⁵⁵ *“Dolayısıyla kural alt kira serbestisidir.”* Bkz. Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 224.

zarar verecek bir değişikliğe yol açmamak koşuluyla, kiralananı tamamen veya kısmen başkasına kiraya verebilme veya kullanım hakkını da başkasına devredebilme yetkisini tanımaktadır⁴⁵⁶.

TBK'nın 322. maddesi, kurulacak bir alt kira sözleşmesi veya kiracılık hakkının devrine "kiraya verene" zarar verecek bir değişikliğe yol açmamak kaydıyla cevaz vermektedir. "Kiraya verene" zarar verecek değişiklik ise sadece kira konusunun fiilen zarar görmesi anlamında gerçekleşmez. Sözleşmenin kiracı tarafının değişmesi veya kira konusunu kullanma hakkının kiraya veren ile doğrudan sözleşmesel ilişkisi bulunmayan bir kişiye bırakılması da bu kapsamdadır. Çünkü anılan halde kiraya verenin sözleşme kurarken amaçladığı, düzenli kira geliri elde etme⁴⁵⁷ ve kira konusu üzerindeki mülkiyet hakkını koruma⁴⁵⁸ menfaatinin zarar görmesi ihtimali vardır. Dolayısıyla kiraya verenin muvafakati dışında, geminin kurulacak bir alt kira sözleşmesi veya kiracılık hakkının devri doğrudan "kiraya verene" zarar verecek bir değişiklik niteliğindedir. Çünkü kiraya verenin belirlemediği bu üçüncü kişinin kira bedelini düzenli ödememesi veya gemiye zarar vermesi ihtimali bulunmaktadır⁴⁵⁹. Kiraya veren, gemisini, söz konusu menfaatlerine zarar vermeyecek bir kiracıya kiralamaktadır. Bu nedenle alt kira sözleşmesi veya kiracılık hakkının devri ile geminin kullanım hakkının bir üçüncü kişiye bırakılması için kiraya verenin muvafakati aranmalıdır⁴⁶⁰. Kiraya verenin bu konudaki muvafakatinin bulunup bulunmadığı, açık beyanının veya kabulünün yanında gemiyi kiraya verme amacından⁴⁶¹ veya sözleşmede bu durumu yasaklamamış olmasından da anlaşılabilir. Bu nedenle kiracı, sözleşmede yasaklanmamış⁴⁶² ise gemiyi TBK'nın 322. maddesinde belirtilen şartlarla, alt kiraya

⁴⁵⁶ Doğan, M.: "Adi Kirada Kiracının Kiralananı Geri Verme Borcu", s. 447; Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 224.

⁴⁵⁷ Hildebrandt, K. C.: "Chartering Cruise Ships for Special Occasions", s. 207.

⁴⁵⁸ Davis, M.: *Bareboat Charters*, s. 4, 5; "Kiraya veren gemi sahibi olarak gemisini bizzat işletmeksizin gelir elde etmek ister. Böylece iki tane isteği vardır: kiranın ödenmesi ve mülkiyetinin korunması yoluyla çıplak gemi kira sözleşmesinden düzenli ve güvenilir gelir elde etmek." Bkz. Dimigen, K.: *Bareboat charter und Bareboatregistrierung*, s. 9.

⁴⁵⁹ Dimigen, K.: *Bareboat charter und Bareboatregistrierung*, s. 9, 10.

⁴⁶⁰ Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 227; Gebb, S. A.: "The Demise Charter: A Conceptual and Practical Analysis", s. 783.

⁴⁶¹ Dimigen, K.: *Bareboat charter und Bareboatregistrierung*, s. 9.

⁴⁶² Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 224; Aksi sözleşmede belirtilmemişse kiracı gemiyi alt kira sözleşmesi ile kiraya verebilir. Bununla birlikte kiracının kim olduğu kiraya veren bakımından önemli ise yani kiracı sözleşmede özellikle belirtilmişse ve geminin kullanımı

verebilir⁴⁶³ veya sözleşmeden doğan kullanım hakkını başkasına devredebilir⁴⁶⁴. Ancak geminin kısmen kirası gemi kira sözleşmesi bakımından mümkün olmadığından kısmi alt kirası mümkün değildir. Bunun yanında TTK'nın 1125(1). maddesi kiracıya gemiyi “tahsis amacına uygun olarak” kullanma serbestisi tanıdığından kiracının yapacağı alt kira sözleşmesi veya kira ilişkisinin devride bu sınırlama içerisinde kalmalıdır.

Kiracının gemiyi kullanmasına ilişkin diğer bir sınır, TTK'nın 1125(2). maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre, “*Kiracı, kiraya verenin geminin donatımı için sözleşme hükümlerine göre gemide bıraktığı her tür malzeme ve teçhizatı, sözleşmenin bitiminde aynı nitelik ve nicelikte teslim etmek şartıyla kullanma(lıdır)*”. Görüldüğü üzere maddede kiracının gemide bırakılan her tür malzeme ve teçhizatı kullanması, sözleşmenin bitiminde aynı nitelik ve nicelikte teslim etmesi şartına bağlanmaktadır⁴⁶⁵. Kiracı ise bu şartı ancak, sözleşme sonunda ya bunların yenisini alarak veya bu özelliklere sahip olmasını koruyarak kullanma şeklinde yerine getirebilir. Bu sebeple denilebilir ki kiracı bu sınırlar çerçevesinde kendisine bırakılan gemiyi dilediği gibi kullanabilir⁴⁶⁶. Kiracının söz konusu yükümlülüğüne uygun davranması gemiyi kullanırken özen göstermesine de bağlıdır.

Kiracının söz konusu özeni göstermesi, aynı zamanda TBK'nın 316(1). maddesinde yer alan “*Kiracı, kiralananı, sözleşmeye uygun olarak özenle kullanmak ve kiralananın bulunduğu taşınmazda oturan kişiler ile komşulara gerekli saygıyı göstermekle yükümlüdür.*” hükmü ile bir yükümlülük olarak düzenlenmektedir. Bu anlamda kiracı gemiyi, kiraya verenin muvafakati olmaksızın onun özünü değiştirecek veya ona zarar verecek şekilde kullanmamalı ve gemide kira sözleşmesi bittikten sonrada etkisi kalacak değişiklikler yapmamalıdır⁴⁶⁷. Bunun yanında, TBK'nın 317.

münhasıran bu kişiye bırakılmışsa kiracı, kiraya verenini yazılı izni olmaksızın gemiyi alt kiraya veremez veya gemideki hak ve menfaatlerini başkasına devredemez. Bkz. Gebb, S. A.: “The Demise Charter: A Conceptual and Practical Analysis”, s. 783.

⁴⁶³ Doebling, S. J.: “Chartering of Vessels for Tidelands Operations”, Tulane Law Review, Vol. 32, N. 4, 1957-1958, s. 249; Ünan, S.: “Bareboat and Time Charters in the New Turkish Commercial Code”, s. 29.

⁴⁶⁴ “*Kiracı gemiyi zaman veya sefer charter sözleşmesi çerçevesinde bir başkasına kiralayabilir.*” Bkz. Dimigen, K.: *Bareboat charter und Bareboatregistrierung*, s. 5.

⁴⁶⁵ Ünan, S.: “Bareboat and Time Charters in the New Turkish Commercial Code”, s. 27.

⁴⁶⁶ Luddeke, C.: *Practical Guides Marine Claims*, 205.

⁴⁶⁷ Aral, F. / Ayrancı, H.: *Özel Borç İlişkileri*, s. 245; Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 217; Altaş, H.: *Hasılat ve Şirket Kirası*, s. 65.

maddesi uyarınca geminin olağan kullanımı için gerekli temizlik ve bakımını yapması ve kendisinin gidermekle yükümlü olmadığı ayıpları kiraya verene gecikmeksizin bildirmesi⁴⁶⁸ kiracının özen yükümlülüğüne dâhildir⁴⁶⁹.

TTK'nın 1125(1). maddesi kiracıyı, öncelikle gemiyi “tahsis amacına uygun” olarak kullanmakla yükümlü tutmaktadır.⁴⁷⁰ Geminin tahsis amacı sözleşme ile belirlenebileceği gibi niteliğinden veya özgülendiği⁴⁷¹ amaçtan da anlaşılabilir. Bu bakımdan geminin yük, konteynır, yolcu veya balıkçı gemisi olması gibi tahsis edildiği amaç kiracının da gemiyi tahsis edebileceği amacı gösterir⁴⁷². Bunun yanında TTK'nın 1125(1). ve TBK'nın 316(1). maddesi geminin “sözleşme hükümleri çerçevesinde” kullanılmasını öngörmektedir. Bu hükümler, doğrudan tarafların özellikle de kiraya verenin muvafakat ettiği kullanma sınırının yanında usul ve şartlarını tayin eder⁴⁷³. Bu husus; taşıma sınırlarına, taşınacak yükün cinsine veya geminin kullanılacağı bölgeye ilişkin sınırlamaların sözleşmede belirtilmesi⁴⁷⁴ ile veya belirli bir süre devam eden kullanıma kiraya verenin bilerek sessiz kalması şeklinde sonradan muvafakat etmesiyle sağlanabilir.

BARECON 2001 sözleşmesinde, tarafların geminin kullanılmasına ilişkin özel usul ve şartları belirlemesi 20. kutuya yazılarak yapılmaktadır. Buna ilişkin kurallar ise “ticaret veya yükleme sınırları”na ilişkin 6. klotda düzenlenmektedir. Buna göre gemi, 20 numaralı kutuda belirtilen taşıma sınırlamaları içerisinde kalmak şartıyla kanuni malların taşınması amacıyla yapılacak taşıma işinde kullanılabilir. Burada kiracı gemiyi, hem kira sözleşmesi hem de sigorta sözleşmesine uygun kullanmakla yükümlü tutulmaktadır. Nitekim kiracı gemiyi sigorta sözleşmesinde yer alan şartlara aykırı

⁴⁶⁸ “İhbar şekle tabi tutulmuş değildir. Bu bakımdan kiracının elverişli araçları kullanması gerekir.” Bkz. Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 219.

⁴⁶⁹ Aral, F. / Ayrancı, H.: *Özel Borç İlişkileri*, s. 245; Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 218.

⁴⁷⁰ “Kiracının kiralayanın rıza ve muvafakati olmadan kiralananı sözleşmeyle öngörülen tahsis amacına aykırı olarak kullanmaması gerekir.” Bkz. Aral, F. / Ayrancı, H.: *Özel Borç İlişkileri*, s. 246.

⁴⁷¹ Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 217.

⁴⁷² “... bu borç gereği kiracı konut olarak kiraladığı yeri ticarethane olarak kullanamaz.” Bkz. Altaş, H.: *Hasılat ve Şirket Kirası*, s. 65.

⁴⁷³ Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 217.

⁴⁷⁴ Gebb, S. A.: “The Demise Charter: A Conceptual and Practical Analysis”, s. 777; “Örneğin kiracının gemiyi sözleşmeyle girilmesi yasak olan bölgelerde kullanmış olması ya da taşınması sözleşme ile yasaklanmış olan bir yükü taşırsa sözleşmeye aykırı bir kullanım söz konusu olur.” Bkz. Dimigen, K.: *Bareboatcharter und Bareboatregistrierung*, s. 11.

olarak kullanmayacağını veya bu tarz bir kullanıma göz yummayacağını kabul eder. Geminin sigorta sözleşmesinde yer alan şartlardan farklı şekilde kullanımı ise ancak sigortacıların ön onayının alınması ve ekstra prim ödenilmesi veya sigortacılar tarafından bu sebeple getirilebilecek ek şartların kabul edilmesi halinde söz konusu olabilir. Bu kloz, bazı tehlikeli yüklerin taşınmasını kesinlikle yasaklarken bazılarının taşınmasını ise kiraya verenden önceden alınacak muvafakat şartına bağlamaktadır. Buna göre nükleer yakıtlar, radyoaktif ürünler ve atıklar gemi ile taşınamaz. Bununla birlikte endüstriyel, ticari, tarımsal, tıbbi veya bilimsel amaçla kullanılan veya kullanılması öngörülen radyoaktif izotopların gemi ile taşınması, bunların yüklemesinden önce kiraya verenin muvafakatının alınması şartına bağlıdır. Kloz ayrıca geminin mülkiyetinden kaynaklanan menfaate zarar verici eylemlerden kaçınmayı da kiracıya yüklemektedir. Bu anlamda kiracı, geminin tahrip edilmesine, müsadere edilmesine veya el koyulmasına neden olabilecek şekilde kanuna aykırı olarak kullanmamak, yasak malları gemi ile taşımamak veya buna müsaade etmemekle yükümlüdür. Bunların yanında geminin sefer yapacağı veya sularından geçeceği ülke tarafından kanunen yasaklanmış bir ticari faaliyette veya işte kullanılmaması da bu kapsamdadır.

BARECON 2001'in "Savaş" başlıklı 26(b)-(c). klozu geminin kullanılmasına ilişkin özel usul ve şartlar getirmektedir. Buna göre gemi kiraya verenin ön onayı alınmaksızın gemi, mürettebatı, yükü ve yolcuları bakımından savaş riski doğuran sulara sokulamaz. Geminin herhangi bir nedenle bu nitelikteki sulara girmesi halinde kiraya veren geminin söz konusu bölgeyi terk etmesini talep etme hakkına sahiptir. Ayrıca gemiye kaçak mallar yüklenemez ve gemi tüm gemileri veya belirli bayraklı veya sahipli gemileri veya belirli yük, mürettebat ya da diğer başka unsurları hedefleyen herhangi bir ablukanın içinden geçirilmez ve savaş tarafı olan herhangi birinin gemiyi arama ve/veya müsadere etme hakkına sahip olduğu veya olabileceği yerlere götürülemez.

B) İHLALİ

Kiracının gemiyi sözleşmeye uygun olarak ve "özenle kullanma borcunu" ihlal etmesini, geminin teslim edilmiş olup olmamasına göre ikiye ayırarak değerlendirmek gerekir. Birinci ihtimalde, özenle kullanma yükümlülüğünün ihlali sözleşme yapıldıktan

sonra, fakat gemi teslim edilmeden önce meydana gelebilir⁴⁷⁵. Örneğin kiraya veren, kiracının asıl maksadının gemiyi kaçakçılık veya ahlaka aykırı amaçlar⁴⁷⁶ için kullanmak olduğunu öğrenebilir. Bu durumda kiraya veren bu haklı sebebe dayanarak ve temerrüde düşmeksizin gemiyi kiracıya teslim etmekten kaçınabilir ve TBK'nın 117 vd. maddesi çerçevesinde seçimlik haklarını, özellikle de uygun süre vermeden sözleşmeden dönme hakkını kullanabilir⁴⁷⁷.

İkinci ihtimalde, yani gemi teslim edildikten sonra, kiracının gemiyi sözleşme şartlarına ve özen yükümlülüğüne uygun olarak kullanmaması durumu ortaya çıkabilir. Bu durumda kiraya veren öncelikle, bir zarara uğramış ise kusurlu olarak buna sebep olan kiracıdan TBK'nın 112. maddesi uyarınca zararının tazminini talep edebilir⁴⁷⁸. Ek olarak kiraya veren, TTK'nın 1125 ve TBK'nın 316. maddesinde öngörülen özel hükümlerden yararlanabilir. TTK'nın 1125. maddesi kiracının gemiyi tahsis amacına ve sözleşmeye uygun olarak kullanmasını düzenlerken; bunun ihlaline ilişkin doğrudan bir hüküm içermemektedir. Benzer bir düzenleme, kiracının özen gösterme borcunun düzenlendiği TBK'nın 316. maddesinde bulunmaktadır.

TTK'nın 1125(2). maddesinde kiracının, geminin donatımı için sözleşme hükümlerine göre gemide bırakılan her tür malzeme ve teçhizatın kullanılması sonucu bunların aşınması, tüketilmesi veya zayi olması halinde uygulanacak kural örtülü olarak düzenlenmektedir. Gerçekten de söz konusu hüküm, kiracının bunları sözleşmenin bitiminde aynı nitelik ve nicelikte teslim etmek şartıyla kullanma hakkına sahip olduğunu düzenlemektedir. Bu sebeple kiracı geminin kullanılması sırasında onun donatımı için gemide bırakılan malzeme ve teçhizatın durumuna göre hareket eder. Geminin, yakıtı, varsa ağırları, halatları ve can kurtarma ekipmanları bu kapsamdadır. Eğer bunlar zayi olmuş, tüketilmiş veya işlevini yerine getiremez halde ise kiracı tarafından yenilenir. Diğer halde ise alındığı duruma getirilmesi için bakımı veya tamiri yapılır ve bu halde kiraya verene iade edilir. Maddede iade yükümlülüğünün, “sözleşmenin bitiminde” yerine getirilmesi öngörülmektedir. Ancak her zaman

⁴⁷⁵ Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 156, 157.

⁴⁷⁶ Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 217.

⁴⁷⁷ Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 157.

⁴⁷⁸ Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 157.

sözleşmenin bitimi ile geminin kiraya verene iade edildiği tarih uyuşmayabilir. Dolayısıyla da tarafların sözleşmeden kaynaklanan borçları sözleşme ile belirlenen süreyi aşacak şekilde de devam edebilir. Bu durumda yükümlülüğün sözleşmenin bitiminde yerine getirilmesini talep etmek kuraldan beklenen amaca hizmet etmeyebilir. Çünkü burada aslında esas olan sözleşmenin bittiği tarih değil, geminin iade edildiği tarihtir. Bu sebeple söz konusu hükümde geçen “sözleşmenin bitiminde” ifadesi “geminin iadesinde” şeklinde anlaşılmalıdır.

Diğer taraftan kiracının gemiyi sözleşmeye uygun olarak özenle kullanma borcunu ihlaline ilişkin benzer bir düzenleme, TBK’nın 316(2). maddesine derç edilmiştir. Söz konusu madde gereği kiraya veren, bu borcun ihlali halinde sözleşmeyi hemen feshedilebilir⁴⁷⁹.

Kanun koyucunun doğrudan sözleşmenin feshedilebilmesine imkân tanınması isabetli değildir. Maddenin ilk cümlesinde de olduğu gibi konut ve çatılı işyeri kirasında kiracıya tanınan söz konusu aykırılığı giderme imkânının, diğer kiralamar hakkında da tanınması gerekirdi. Maddenin lafzından sadece konut ve çatılı işyeri kiralalarının bu anlamda önemli görüldüğü, diğerlerine ise önem atfedilmediği anlaşılmaktadır. Hâlbuki gemi veya hava araçlarının kiralanması gibi başka tür kiralalar en az konut ve çatılı işyeri kiralaları kadar önem arz edebilir. Hatta tarafların özellikle kiracının katlandığı yükümlülüğün parasal boyutu da göz önüne alındığında bunların kullanılması hem ekonomik değerleri, hem de işlevleri bakımından insan ilişkilerine daha fazla etki edebilir. Ayrıca kiralananın sözleşmeye uygun olarak özellikle “özenle kullanma” borcunun ihlalinin ispatı her zaman için kolay olmayabilir veya kiraya veren tarafından kötü niyetli olarak kullanılabilir. Çünkü geminin özenle kullanılıp kullanılmadığının tespiti geminin kullanıldığı iş ve bölgeye hatta istihdam edilen gemi adamlarına göre bile değişebilir. Bunun tespitinde her somut olayın özellikleri daha çok kendi şartlarına göre değerlendirilir. Dolayısıyla kanun koyucunun, kiralananın sözleşmeye uygun olarak özenle kullanma borcunun ihlali durumunda sadece konut ve çatılı işyeri kiralaları bakımından kiracıya bu ihlali düzeltme imkânı vermesi doğru değildir. Buradan hareketle, TBK’nın 316(2). maddesinin hükmüne rağmen konut ve çatılı işyeri

⁴⁷⁹ Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 223.

kiracılarına tanınan imkân gemi kira sözleşmesinin kiracısını da içine alacak şekilde kabul edilmelidir.

V. GEMİNİN İŞLETİLMESİNDEN DOLAYI, ÜÇÜNCÜ KİŞİLERİN KİRAYA VERENE KARŞI YÖNELTECEKLERİ İSTEMLERİ KARŞILAMA BORCU

A) GENEL OLARAK

TTK'nın 1124(3). maddesinde geminin işletilmesinden doğan giderlerin kiracıya ait olacağı hükme bağlanmaktadır. Bu nedenle kiracı gemiyi, işletilmesinden veya diğer kişisel nedenlerle ortaya çıkan borçlarından dolayı deniz alacağı hakkı veya rehin hakkı gibi aynı haklarla yükleyemez⁴⁸⁰.

Bununla birlikte gemi kira sözleşmesinde gemiye karşı aynı dava riski azaltılabilir, fakat tamamen engellenemez⁴⁸¹. Çünkü kanun malikin şahsen taahhüt altına girmediği bir borç dolayısıyla alacaklıya gemi üzerinde, alacağını teminatı olmak üzere, rehin hakkı tanımakta ve geminin cebri icra ile satışına müsaade etmektedir⁴⁸². Söz konusu rehin hakkı, gemi alacaklısı hakkının doğumu ile kurulur ve her gemi malikine karşı ileri sürülebilir⁴⁸³.

Gemiyi işleten ile malikin aynı kişi olması durumunda, malikin geminin işletilmesinden doğan alacaklardan sorumlu olması hakkaniyete uygun sonuçlar veren bir hukuk kurumudur. Ancak gemiyi işletenin kiraya veren malik dışında bir kişi olması durumunda, malikin kullanmadığı gemisinin işletilmesinden kaynaklanan borçlardan sorumlu tutulması doğru değildir⁴⁸⁴. Çünkü geminin kiraya verilmiş olması halinde kiraya veren malikin, geminin kullanımına veya işletilmesine ilişkin bir yetkisi olmaz. Buna rağmen, TTK'nın 1320 vd. maddeleri uyarınca, geminin işletilmesinden

⁴⁸⁰ Dimigen, K.: *Bareboat charter und Bareboatregistrierung*, s. 4; Doebling, S. J.: "Chartering of Vessels for Tidelands Operations", *Tulane Law Review*, Vol. 32, N. 4, 1957-1958, s. 247.

⁴⁸¹ "Gemiyi aynı davaya karşı korumak sadece şartlı olarak uygundur çünkü birçok rehin hakkı kanunla oluşturulmuştur." Bkz. Dimigen, K.: *Bareboat charter und Bareboatregistrierung*, s. 14.

⁴⁸² "Gemi sahibinin normal olarak kişisel sorumluluğu yoktur fakat gemi aynı hak dolayısıyla sorumlu olabilir." Bkz. Schocnenbaum, T. J.: *Admiralty and Maritime Law*, s. 676.

⁴⁸³ Okay, S.: *Deniz Ticareti Hukuku I*, s. 221.

⁴⁸⁴ Ünán, S.: "Bareboat and Time Charters in the New Turkish Commercial Code", s. 26.

kaynaklanan borçlar dolayısıyla gemi üzerinde kurulan kanuni rehin, malikin de bunlardan sorumlu tutulması sonucunu doğurur⁴⁸⁵.

TTK'nın 1320(1). maddesi geminin malikine, kiracısına, yöneticisine veya işletenine karşı doğmuş olan bu madde kapsamındaki alacakların sahiplerine “gemi alacaklısı hakkı” vereceğini öngörmektedir. Gemi alacaklısının sahip olduğu hukuki imkân ise TTK'nın 1321(1). maddesinde düzenlenmektedir. Buna göre gemi alacağı, sahibine, gemi ve eklentisi üzerinde kanuni rehin hakkı verir⁴⁸⁶. Böylece bu hakkın sahibi, borcun kaynağı geminin kiracı tarafından işletilmesi olsa bile, geminin paraya çevrilmesini sağlayarak alacağına kavuşma imkânı bulur⁴⁸⁷.

Gemi alacaklısı hakkı veren alacaklar TTK'nın 1320(1). maddesinde sayılmıştır. Buna göre:

(i) Ülkelerine getirilme giderleri ve onlar adına ödenmesi gereken sosyal sigorta katılma payları da içinde olmak üzere, gemi adamlarına, gemide çalıştırılmakta olmaları dolayısıyla ödenecek ücretlere ve diğer tutarlara ilişkin istem hakları,

(ii) Geminin işletilmesi ile doğrudan doğruya ilgili olarak karada veya suda meydana gelen can kaybı veya diğer bedensel zararlardan doğan alacaklar,

(iii) Kurtarma ücreti,

(iv) Liman, kanal, diğer su yolları, karantina ve kılavuzluk için ödenecek resimler,

(v) Gemide taşınan eşya, konteynerler ve yolcuların eşyalarına gelecek olan zıya veya hasar dışında, geminin işletilmesinin sebep olduğu maddi zıya veya hasardan doğan ve haksız fiile dayanan alacaklar,

⁴⁸⁵ Dimigen, K.: *Bareboatcharter und Bareboatregistrierung*, s. 13, 14.

⁴⁸⁶ Çağa. T. / Kender, R.: *Deniz Ticaret Hukuku III*, s. 8, 9; Kalpsüz, T.: *Gemi Rehni*, 5. Bası, Ankara 2004, s.15; Atamer, K.: “Gemilerde Ayni Haklara ve Cebri İcraya Uygulanacak Hukuk”, s. 81.

⁴⁸⁷ Kalpsüz, T.: *Gemi Rehni*, s. 13-15.

(vi) Müşterek avarya garame payı alacakları, sahibine gemi alacaklısı hakkı verir⁴⁸⁸.

Geminin işletilmesinden dolayı işleteni kiracı dışında kiraya veren malikin de sorumlu tutulmasını sağlayan diğer bir kurum ise TTK'nın 1352 vd. maddelerinde düzenlenen "deniz alacakları"dır⁴⁸⁹. Deniz alacaklarına tanınan kanuni güvence, TTK'nın 1353 vd. maddelerinde düzenlenen geminin ihtiyati haczidir. Dolayısıyla bu tür alacaklar geminin ihtiyati haczi yoluyla tahsil edilebilir. Deniz alacaklarının sırayla belirtildiği TTK'nın 1352. maddesi hükmü incelendiğinde yukarıda belirtilen gemi

⁴⁸⁸ Bununla birlikte TTK'nın 1320(2). maddesinde, bu alacaklardan TTK'nın 1320(1)(b) ve (e) bentlerinde yazılı olanların; (i) Deniz yolu ile petrol veya diğer tehlikeli ya da zararlı maddelerin taşınması ile bağlantılı olarak ortaya çıkıp da milletlerarası sözleşmelere yahut millî mevzuata göre kusursuz sorumluluk ve zorunlu sigorta ile ya da diğer yollardan teminat altına alınması öngörülen zararların, (ii) Radyoaktif maddelerden veya radyoaktif maddelerin zehirli ya da patlayıcı maddeler veya nükleer yakıt yahut radyoaktif ürünler ya da atıklardan oluşan diğer tehlikeli maddeler ile bileşiminden kaynaklanan zararların, sonucunu oluşturdıkları veya bu zararlardan doğdukları takdirde, sahiplerine gemi alacaklısı hakkı vermeyeceğini düzenlemektedir.

⁴⁸⁹ "MADDE 1352-(1) "Deniz alacağı"; aşağıda sayılan hususların birinden veya birkaçından doğan istem anlamına gelir: a) Geminin işletilmesinin sebep olduğu ziya veya hasar. b) Geminin işletilmesi ile doğrudan doğruya ilgili olarak karada veya suda meydana gelen can kaybı veya diğer bedensel zararlar. c) Kurtarma faaliyeti veya her türlü kurtarma sözleşmesi, çevre zararı tehdidi oluşturan bir gemi veya gemideki eşya ile ilgili kurtarma faaliyeti için ödenecek özel tazminat. d) Çevreye, kıyı şeridine veya bunlara ilişkin menfaatlara gemi ile verilen zarar ya da zarar verme tehdidi; bu zararı önlemek, sınırlandırmak veya ortadan kaldırmak için alınan önlemler; bu zarar karşılığı ödenecek tazminat; çevrenin eski duruma getirilmesi için fiilen alınan veya alınacak olan makul önlemlerin giderleri; bu zarar ile bağlantılı olarak üçüncü kişilerin uğradığı veya uğrayabileceği kayıplar ve bu bentte belirtilenlere benzer nitelikteki zararlar, giderler veya kayıplar. e) Geminin içinde bulunan veya bulunmuş olan şeyler de dâhil olmak üzere, batmış, enkaz hâline gelmiş, karaya oturmuş veya terkedilmiş olan bir geminin yüzdürülmesi, kaldırılması, çıkartılması, yok edilmesi veya zararsız hâle getirilmesi için yapılan giderler ve harcamalar ile terk edilmiş bir geminin korunması ve gemi adamlarının iâşesi ile ilgili giderler ve harcamalar. f) Bir charter parti düzenlenmiş olup olmadığına bakılmaksızın, geminin kullanılması veya kiralanması amacıyla yapılmış her türlü sözleşme. g) Bir charter parti düzenlenmiş olup olmadığına bakılmaksızın, gemide eşya veya yolcu taşınması amacıyla yapılmış her türlü sözleşme. h) Gemide taşınan, bagaj dâhil, eşyaya gelen veya bu eşyaya ilişkin ziya veya hasar. i) Müşterek avarya. j) Römorkaj. k) Kılavuzluk. l) Geminin işletilmesi, yönetimi, korunması veya bakımı için sağlanan eşya, malzeme, kumanya, yakıt, konteynerler dâhil teçhizat ve bu amaçlarla verilen hizmetler. m) Geminin yapımı, yeniden yapımı, onarımı, donatılması ya da geminin niteliğinde değişiklik yapılması. n) Liman, kanal, dok, iskele ve rıhtım, diğer su yolları ile karantina için ödenecek resimlerle diğer paralar. o) Ülkelerine getirilme giderlerini ve onlar adına ödenmesi gereken sosyal sigorta katılma paylarını da içererek, gemi adamlarına, gemide çalışmaları dolayısıyla ödenecek ücretlerle, onlara ödenmesi gereken diğer tutarlara ilişkin istemler. p) Gemi için alınmış krediler dâhil olmak üzere, geminin veya malikinin adına yapılmış harcamalar. r) Geminin maliki tarafından veya onun hesabına ödenecek, karşılıklı sigorta aidatları da dâhil sigorta primleri. s) Geminin maliki tarafından veya onun hesabına gemiye ilişkin olarak ödenecek her türlü komisyon, brokaj veya acente ücretleri. t) Geminin mülkiyeti veya zilyetliğine ilişkin her türlü uyuşmazlık. u) Geminin ortak malikleri arasında çıkan, geminin işletilmesine ya da gemiden sağlanan hasılatla ilişkin her türlü uyuşmazlık. v) Gemi rehni, gemi ipoteği veya gemi üzerinde aynı nitelikteki aynı bir yükümlülük. y) Geminin satışına ilişkin bir sözleşmeden kaynaklanan her türlü uyuşmazlık."

alacaklarının aynı zamanda bu hüküm bakımından bir deniz alacağı olduğu görülmektedir. Bu durumda gemi üzerinde kanuni rehin hakkı bulunan gemi alacaklılarının TTK'nın 1353 vd. maddelerinde düzenlenen geminin ihtiyati haczi yoluna başvurma hakkı da bulunmaktadır⁴⁹⁰.

Bununla birlikte TTK'nın 1352. maddesinde deniz alacağı sayılan ancak TTK'nın 1320. maddesi bakımından gemi alacağı sayılmayan haklarda bulunmaktadır. Örneğin gemide taşınan, bagaj dâhil, eşyaya gelen veya bu eşyaya ilişkin zıya veya hasar TTK'nın 1352(1)(h). maddesi uyarınca deniz alacağıdır. TTK'nın 1320(1)(e). maddesi ise açıkça bunların gemi alacağı olmadığını vurgulamaktadır. Kiracının geminin işletilmesi için aldığı yakıt masrafı da gemi alacağı oluşturmadığı halde TTK'nın 1352(l). maddesinin birinci bendi uyarınca deniz alacağıdır⁴⁹¹. Bu durumda alacak sahibi üçüncü kişiler deniz alacağı kapsamında sadece geminin ihtiyati haczi yoluna başvurabilirler.

Görüldüğü üzere TTK'nın 1320 ve 1352. maddesinde belirtilen alacaklar sahiplerine alacakları için gemiye başvurma hakkı vermektedir. Bu ise kiraya veren malikin, kira süresince kontrolünde bulunmayan gemisinden kaynaklanan alacaklardan sorumlu olması gibi bir duruma neden olmaktadır. Ancak kanun koyucu söz konusu haksız durumu gidermek amacıyla TTK'nın 1122. maddesinde kiracıyı, üçüncü kişilerin geminin işletilmesinden dolayı, kiraya verene karşı yöneltecekleri tüm istemleri karşılamakla yükümlü tutmaktadır⁴⁹². Kiracının söz konusu yükümlülüğünün ana konusunu, geminin işletilmesinden doğan talepler oluşturmaktadır⁴⁹³. Bu sebeple bu nitelikte olmayan ve gemi mülkiyetinden kaynaklanan vergisel yükümlülükler bu kapsamda değildir.

Aslında TTK'nın 1122. maddesi olmasaydı da bu haklar TTK'nın 1321(5). maddesinin “*Gemi alacağının verdiği kanuni rehin hakkı, gemiye zilyet olan herkese*

⁴⁹⁰ Gemi adamlarının ücretleri de bu kapsamda bulunduğundan bunlar ücretlerinin tahsili için dilerse donatana dilerse de gemi ve navluna başvurabilirler. Bkz. Karaman, M.: “Gemi Adamlarının Maaş ve Ücret Alacaklarının Ödenmesinde Yaşanan Güncel Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, Deniz Atı Dergisi, Y. 13 (1999), S. 3-45, s. 42

⁴⁹¹ Yargıtay 11. HD., 14.01.2013, E. 2012/18434, K. 2013/644.

⁴⁹² Ünan, S.: “Bareboat and Time Charters in the New Turkish Commercial Code”, s. 26; Algantürk Light, S. D.: “TTK Tasarısı ve Değerlendirmeler”, s.131.

⁴⁹³ Dimigen, K.: *Bareboat charter und Bareboatregistrierung*, s. 11.

karşı ileri sürülebilir.” hükmü gereğince de kiracıya karşı ileri sürülebilecekti. Ancak TTK’nın 1122. maddesi ile bu borcun TTK’nın 1321. maddesine rağmen kiracı tarafından karşılanması kiracının yükümlülüğü haline getirilmektedir. Bunun birlikte gemi adamlarının geminin işletilmesi sırasında ancak geminin denize elverişli olmamasından doğan zararları hakkında açılan davalarda⁴⁹⁴ ABD’deki bazı mahkemeler doğrudan gemi sahibine karşı tazminat talebi ileri sürülmesine imkân vermektedir⁴⁹⁵.

Kiracının geminin işletilmesinden dolayı, üçüncü kişilerin kiraya verene karşı yöneltecekleri istemleri karşılama borcu BARECON 2001’in 17(a). klotunda düzenlenmektedir. Buna göre kiracı geminin işletilmesi nedeniyle veya bunla bağlantılı olarak veya kira süresince meydana gelen herhangi bir olay nedeniyle kiraya verenin maruz kaldığı tüm hasar, zarar ve giderleri tazmin etmekle yükümlüdür. Aynı şekilde kira sözleşmesi kapsamında işletilmesinden dolayı geminin rehin veya tazminat talebi dolayısıyla tutulması veya alı konulması söz konusu olursa, kiracı geminin makul bir süre içerisinde bırakılmasını sağlamak için teminat ödenmesi de dâhil her türlü adımı atmak ile yükümlüdür. Bunların yanında kiraya verenin veya geminin yukarıda belirtilen durumlarla karşılaşması, kaptan veya gemi adamlarının düzenledikleri konişmento veya diğer bir evraktan kaynaklanıyor ise kiracı bu nedenle uğranılan zararı da tazmin etmekle sorumludur.

B) İHLALİ

TTK’nın 1122. maddesi geminin kiraya verilmesi durumunda kiracının, üçüncü kişilerin geminin işletilmesinden dolayı kiraya verene karşı yöneltecekleri tüm istemleri karşılamak yükümlülüğünü öngörmektedir. Ancak bu madde kira sözleşmesinin tarafları arasındaki iç ilişkiyi düzenleyen bir hükümdür. Diğer taraftan TTK’nın 1122. maddesi, alacağın TTK’nın 1320 ve 1352. maddesinde belirtilen alacaklardan olması halinde gemi üzerinde kurulacak kanuni rehine veya ihtiyati hacze engel teşkil etmez.

⁴⁹⁴ Baker v. Raymond International Inc. AMC 1982, Spinks v. Chevron Oil Co, AMC 1979, Bkz. Dimigen, K.: *Bareboatcharter und Bareboatregistrierung*, s. 14.

⁴⁹⁵ “*Bu mahkemeler geminin denize elverişli olmamasından dolayı meydana gelen zarara sebep olan kişi malik olmasa da bu zarar kiracıdan kaynaklansa bile aynı dava imkânına ilave olarak gemi sahibine karşı dava açılmasına onay vermişlerdir. Mahkemeler gerekçe olarak geminin denize elverişli olmamasının sorumlularını bulmalarının bir gemi adamından beklenemeyeceği ve bunlar için de mümkün olmayacağına atıf yapmışlardır.*” Bkz. Dimigen, K.: *Bareboatcharter und Bareboatregistrierung*, s. 14.

Bu sebeple bir gemi alacağı veya deniz alacağı talebiyle karşılaşan gemi malikinin bunu karşılamaktan başka bir çaresi yoktur. İşte TTK'nın 1122. maddesi, kiraya veren malikin bu sebeple uğradığı zararını kiracıya rücu etmesine imkân tanımaktadır.

Kiracının TTK'nın 1122. maddesinde belirtilen yükümlülüğünü yerine getirmemesi kira sözleşmesini sona erdirmez. Bu halde kiracıya rücu eden kiraya veren ile kiracı arasındaki gemi kira sözleşmesi ayakta kalmaya devam eder.

Kiraya verenin maddi ve manevi varlığına zarar vermemek, kiracının gemiyi özenle kullanma yükümlülüğünün kapsamındadır⁴⁹⁶. Bu anlamda kiracının TTK'nın 1122. maddesinde belirtilen yükümlülüğünü yerine getirmemesi, kiraya verenin maddi ve manevi varlığına zarar verebilir. Örneğin TTK'nın 1122. maddesinde belirtilen borçları kiraya verenin karşılamak zorunda olması onun maddi varlığına zarar verici niteliktedir. Söz konusu borcun TTK'nın 1321. maddesinde öngörülen kanuni rehin hakkının gemi üzerinde kurulması ve bunun geminin satışa çıkarılarak karşılanması ise, başta kiraya veren malikin ve geminin ticari itibarının zedelenmesi⁴⁹⁷ yoluyla kiraya verenin hem maddi hem de manevi varlığına zarar verebilir⁴⁹⁸. Bu durumda kiraya veren kiracının gemiyi sözleşmeye uygun olarak özenle kullanma borcunu ihlaline ilişkin TBK'nın 316(2). maddesinde yer alan hüküm uyarınca hareket etme hakkına sahiptir. Buna göre kiraya veren kiracıya uygun bir süre vererek, aykırılığın giderilmesi, aksi takdirde sözleşmeyi feshedeceği konusunda yazılı bir ihtarda bulunabilir⁴⁹⁹. Bu halde kiraya veren, kusurlu kiracısından TBK'nın 112. maddesi çerçevesinde tazminat talep etme hakkına da sahiptir⁵⁰⁰.

Diğer taraftan kiracının TTK'nın 1122. maddesinde belirtilen yükümlülüğünü yerine getirmemesi, sözleşmenin feshi bakımından önemli bir sebep oluşturabilir. Bu

⁴⁹⁶ “Bunun dışında kiracı, kiralayanın bütünlük menfaati çerçevesinde sahip olduğu diğer mal varlığı ve kişi varlığı değerlerine özen göstermek, onları ihlal etmemekle de yükümlüdür.” Bkz. Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 156.

⁴⁹⁷ Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 193.

⁴⁹⁸ “... özenle hareket yükümü kiracının...kiralananın özünü etkileyecek ve ona zarar verecek davranışta bulunmamasını ...gerektirir.” Bkz. Aral, F. / Ayrancı, H.: *Özel Borç İlişkileri*, s. 245; Tandoğan, H.: *Özel Borç İlişkileri*, C II, s. 141, 142.

⁴⁹⁹ Yukarıda belirtildiği üzere, bizce TBK'nın 316(2). maddesinin hükmüne rağmen konut ve çatılı işyeri kiracılarına tanınan imkân gemi kira sözleşmesinin kiracısını da içine alacak şekilde kabul edilmeli ve kiracıya öncelikle özenle kullanma borcuna aykırılığın giderilmesi için uygun bir süre verilmelidir.

⁵⁰⁰ Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 157.

açından, kiracı tarafından karşılanmayan alacağın miktarı, bu durumun tekrar edip etmediği veya kira sözleşmesinden doğan özellikle de kira bedeli alacağının tehlikeye düşüp düşmediği hususları büyük önem taşır. Bu koşulların varlığı halinde kiraya veren, kira ilişkisinin devamını kendisi için çekilmez hâle getiren bu önemli sebebe ve TBK'nın 331. maddesine dayanarak sözleşmeyi feshetme hakkını kullanabilir.

VI. GEMİNİN AYIPLARININ GİDERİLMESİNE, GÖSTERİLMESİNE VE GEMİDE YENİLİK VE DEĞİŞİKLİK YAPILMASINA KATLANMA BORCU

A) GENEL OLARAK

Kira süresince geminin kullanımı kiracının hüküm ve tasarrufu altındadır. Bu süreçte kiracı, gemiyi malikiymiş gibi⁵⁰¹ kullanma hakkına sahiptir⁵⁰². Dolayısıyla kiraya verenin kira süresince gemiye müdahale etme hakkı yoktur. Ancak sözleşmeden kaynaklanan yükümlülüklerini yerine getirebilmesi ve mülkiyet hakkına dayanan haklarını kullanabilmesi, kiraya verenin gemiye bu amaçlarla müdahale etmesini gerektirebilir.

Kiraya verenin gemiyi sözleşme ile amaçlanan kullanıma uygun bulundurma ve geminin ayıplarını giderme yükümlülüğü bu tür yükümlülüklerden; geminin şartlarının iyileştirilmesi, satışı, aynı hak tesisi ve yeniden kiraya verilmesi hakları ise bu tür haklardandır. Kiraya verenin söz konusu yükümlülüklerini yerine getirebilmesi ve haklarını kullanabilmesi için kanun koyucu kiracının kullanım hakkını katlanma borcu

⁵⁰¹ Gebb, S. A.: "The Demise Charter: A Conceptual and Practical Analysis", s. 764; Schocnenbaum, T. J.: *Admiralty and Maritime Law*, s. 670; Hill, C. / Hodges, S.: *Principles of Maritime Law*, s. 22; Wilford, M. / Coghlin, T. / Healy, N. J. / Kimball, J. D.: *Time Charters*, s. 368; Odeke, A.: *Are Bareboat Charter Registrations Flag of Convenience*, s. 333; Slaughter, J. C.: "Basic Principles of the Law of Admiralty", s. 105; Durham, W. A.: "We Just Want Our Ship Back - Action for Possession in Admiralty", s. 48; Anderson, C. B. / De La Rue, C.: "Liability of Charterers and Cargo Owners for Pollution from Ships", s. 9; LeRoy, L.: "Damages Arising from Breach of Contract, Loss of Revenue, and Indirect Damages", s. 763.

⁵⁰² Hatta BARECON 2001'in 10(d). klozu uyarınca kira süresi içerisinde kiracı, gemiyi istediği renge boyama, baca işaretleri koyma, şirket bayraklarını çekme ve gemi sahiplerinin makul olmayan bir nedenle vermektan kaçınmayacağı rızalarını almak kaydıyla geminin adını ve bayrağını değiştirme hakkına sahip bulunmaktadır. Ayrıca bkz. Ülgener, F.: "Gemi İşletme Müteahhidi", s.12.

ile sınırlamaktadır⁵⁰³. Kiracının bu yükümlülüğü ise TBK'nın 319 ve 320. maddelerinde düzenlenmektedir.

TTK'nın 1124(1). maddesi uyarınca geminin ayıplarından doğan tamirleri ile değiştirilen parçaların giderleri kiraya verene aittir⁵⁰⁴. Kiraya verenin bu yükümlülüğü aslında geminin sözleşme ile amaçlanan kullanıma uygun bulundurma yükümlülüğünün de bir gereğidir. Ancak kiraya verenin söz konusu yükümlülüğünü, bilhassa geminin kiracıya teslim edilmesinden sonraki bir aşamada, yerine getirmesi kiracının buna katlanmasına bağlıdır. Kiracıdan beklenen bu durum, TBK'nın 319. maddesinde ayıpların giderilmesine ve kiralananın gösterilmesine katlanma borcu olarak düzenlenmektedir. Burada kiracının yükümlülüğü, gemide yapılacak çalışmalara katlanma ve geminin gösterilmesi olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Kiraya veren ise bunlara ilişkin haklarını amaç ile sınırlı olarak⁵⁰⁵ ve kiracının haklarına dokunmamak kaydıyla kullanmalıdır⁵⁰⁶.

TBK'nın 319(1). maddesine göre kiracı, geminin ayıplarının giderilmesine ya da zararların önlenmesine yönelik çalışmalara katlanmakla yükümlüdür. Geminin kullanımını engelleyen ve ona zarar veren her türlü ayıp bu kapsamdadır. Ayıpların geminin teslim edildiği sırada mevcut olup olmaması önemli değildir⁵⁰⁷. Madde kapsamındaki zararlar ise geminin kullanılmasından veya mücbir sebeplerden kaynaklanabilir. Kanun koyucunun kiracıya böyle bir katlanma borcu yüklemesinin nedeni kiracının söz konusu çalışmalar kapsamında gemiyi kullanma hakkından kısmen veya tamamen mahrum kalmasıdır. Gerçekten de gemide yapılacak bir tamirat onun kullanılmasını belirli bir süre için bile olsa sınırlayabilir.

Kiracının TBK'nın 319(2). maddesinde düzenlenen katlanma borcu ise kiraya verenin veya onun belirlediği üçüncü bir kişinin gemiyi görmesine katlanma borcudur.

⁵⁰³ Tandoğan, H.: *Özel Borç İlişkileri*, C II, s. 151; Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 220; Altaş, H.: *Hasılat ve Şirket Kirası*, s. 66.

⁵⁰⁴ Ünan, S.: "Bareboat and Time Charters in the New Turkish Commercial Code", s. 27.

⁵⁰⁵ "Kiracı ... ayıpların giderilmesine dönük çalışmayı aşan bir faaliyete katlanma borcu altına giremez." Bkz. Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 220.

⁵⁰⁶ Tandoğan, H.: *Özel Borç İlişkileri*, C II, s. 151; Altaş, H.: *Hasılat ve Şirket Kirası*, s. 66.

⁵⁰⁷ Yavuz/ Acar/ Özen'e göre ayıbın giderimi için çalışmanın yapılması objektif olarak gerekli olmalıdır. Kiracının ayıp ihbarında bulunması halinde söz konusu objektif gerekliliğin bulunduğu kabul edilir. Bkz. Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 221.

Buna göre kiracı, bakım, satış ya da sonraki kiralama için zorunlu olduğu ölçüde, kiraya verenin ve onun belirlediği üçüncü kişinin gemiyi gezip görmesine izin vermekle yükümlüdür.

Kiraya verenin bakım için gemiyi gezip görmesine kiracının katlanması için ortada somut bir ayıp veya zararın bulunması zorunlu değildir⁵⁰⁸. Hatta bu durum kiraya verenin gemiyi sözleşmeye uygun bulundurma yükümlülüğüne uygun davranmasının bir gereğidir. Bu husus, BARECON 2001'in 8. klotunda düzenlenmektedir. Buna göre kiraya veren kiracıya uygun bir süre önceden bildirimde bulunmak suretiyle her zaman gemiyi denetleme veya bu işi yapmak üzere bir temsilci görevlendirme hakkına sahiptir. Söz konusu denetim ile kiraya verenin geminin durumunu tespit etmesinin yanında gemiye gerekli bakım ve tamiratın yapıp yapılmadığı da tespit edilmiş olur. Bu tür denetimlerde geminin ticari olarak işletilmesinin haksız olarak engellenmemesi esastır ve denetim için harcanan süre gemi kira süresinden sayılır.

Normalde TTK'nın 1124(3). maddesi uyarınca geminin bakımı kiracının sorumluluğundadır. Bu yüzden ancak bu sorumluluk sözleşme ile kiraya verene bırakılmış ise kiracının söz konusu katlanma borcundan bahsedilebilir. Görüldüğü üzere kiracı, gemideki ayıplar ve zararların giderilmesine mutlak olarak katlanmakla yükümlü iken geminin gezilip görülmesine katlanma yükümlülüğü belirli şartların varlığına bağlanmaktadır. Bu fedakârlık kiracıdan öncelikle geminin bakımı, satışı veya sonraki kiralama amacıyla beklenebilir⁵⁰⁹. Dolayısıyla bunun dışındaki bir nedenle kiracının geminin gezilip görülmesine katlanma borcu yoktur. Bunun yanında söz konusu amaçlar için geminin gezilip görülmesi zorunlu olduğu ölçüde⁵¹⁰ kiracının buna katlanma borcu bulunmaktadır⁵¹¹. Bu nedenle söz konusu amaca ulaşmak için geminin gezilip görülmesi zorunlu değilse kiracı buna katlanmak zorunda değildir. Örneğin aynı

⁵⁰⁸ Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 172.

⁵⁰⁹ Tandoğan, H.: *Özel Borç İlişkileri*, C II, s. 151.

⁵¹⁰ Aral, F. / Ayrancı, H.: *Özel Borç İlişkileri*, s. 249.

⁵¹¹ "Bu çerçevede kiracı tarafından katlanılacak çalışmanın, makul ve dürüst bir kiralayanın bakış açısından zorunlu sayılması ve kira ilişkisiyle bağlantılı olması şarttır; kiracı kiralayanın sonradan gelecek yeni kiracı için başlamak istediği yenileme ve restorasyon çalışmasına katlanmak zorunda değildir." Bkz. Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 170.

amaca gemi gezilip görülmeksizin resim veya videolarının görülmesi ile ulaşılabilir ise bu şart gerçekleşmemiş demektir⁵¹².

TBK'nın 319. maddesinde yer alan katlanma borcu dürüstlük kuralları kapsamında kaldığı sürece kiracıdan beklenebilir⁵¹³. Bu anlamda gemideki ayıbın veya zararın giderilmesinin acil veya gerekli olmasından çok kiracının gemiyi kullanmasını kısıtlamak amacıyla yapılmak istenilmesi bu kapsamdadır. Bunun gibi kiraya verenin, geminin bakım sorumluluğunun kiracıya ait olduğu sözleşmede bakımı; belirsiz süreli kira sözleşmesinde fesih hakkı kullanılmadan⁵¹⁴ sonraki kiraya vermeyi⁵¹⁵ veya kira sonunda satış sözleşmesinin yapıldığı durumda geminin satışını amaç göstermesi dürüstlük kuralları ile bağdaştırılmaz. Bu hallerde kiracının katlanma borcu da söz konusu olmaz.

TBK'nın 319(3). maddesi uyarınca kiracının katlanma borcundan söz edilmesi için kiraya verenin, çalışmaları ve geminin gezilip görüleceğini uygun bir süre⁵¹⁶ önce kiracıya bildirmesi ve bunların yapıldığı sırada kiracının yararlarını göz önünde tutması zorunludur⁵¹⁷. Hükümde geçen “uygun süre” ve “kiracının yararlarını göz önünde tutma”, zaman⁵¹⁸ ve şartlara göre değişken unsulardır. Bu nedenle kiraya verenin bu şartlara uygun davranıp davranmadığı her olayın somut şartlarına göre değerlendirilmelidir⁵¹⁹.

TBK'nın 319. maddesi ile kiracıya yüklenilen katlanma borcu geminin bu süre zarfında kısmen veya tamamen kullanılamaması anlamına gelir. Hâlbuki bu sırada gemide yapılacak çalışmalar veya geminin gezilip görülmesi daha çok kiraya verenin

⁵¹² Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 172.

⁵¹³ Altaş, H.: *Hasılat ve Şirket Kirası*, s. 66.

⁵¹⁴ Tandoğan, H.: *Özel Borç İlişkileri*, C II, s. 151.

⁵¹⁵ “Diğer bir değişle kiracıdan, ilk olarak kiralayanın fesih bildiriminde bulunduğu tarihten itibaren kiralananı yeni kiracı adaylarının gezip görmesine izin vermesi beklenebilir.” Bkz. Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 172.

⁵¹⁶ “Ancak zorunlu ve acil durum derhal müdahaleyi gerektiriyorsa, bu koşulun varlığı aranmadan çalışma yapılabilir...” Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 221.

⁵¹⁷ Aral, F. / Ayrancı, H.: *Özel Borç İlişkileri*, s. 249.

⁵¹⁸ “Herhalde bu gösterme kiracı için uygun olan zamanlarda yapılmalı ve onun menfaatleri de hakkaniyete uygun olarak göz önünde tutulmalıdır...” Bkz. Tandoğan, H.: *Özel Borç İlişkileri*, C II, s. 152.

⁵¹⁹ “Uygun sürenin tayininde somut olayın bütün yönleri dikkate alınmalı kiraya verenin hakkını kötüye kullanmasına imkân verilmemelidir.” Bkz. Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 221.

menfaatinedir. Bu nedenle burada kiracının katlanma borcu sırasında gösterdiği fedakârlığın denkleştirilmesi gerekir. Bu amaçla TBK'nın 319(4). maddesinde kiracının kira bedelinin indirilmesine ve zararının giderilmesine ilişkin haklarının saklı olduğu öngörülme suretiyle bu konuda TBK'nın 307 ve 308. maddelerine atıfta bulunmaktadır⁵²⁰. TBK'nın 307. maddesi, “*Kiracı, kiralananın kullanımını etkileyen ayıpların varlığı hâlinde, bu ayıpların kiraya veren tarafından öğrenilmesinden ayıbın giderilmesine kadar geçen süre için, kira bedelinden ayıpla orantılı bir indirim yapılmasını isteyebilir.*” hükmünü taşımaktadır. Bu anlamda, TBK'nın 307. maddesinde sadece “ayıp” kavramından bahsedilse de TBK'nın 319(4). maddesinde yapılan atıf dolayısıyla geminin ayıplarının giderilmesine, zararların önlenmesine yönelik çalışmalara veya geminin gezilip görülmesine katlanması dolayısıyla kiracı kira bedelinden orantılı bir indirim yapılmasını isteyebilir. Kira bedelinden indirilmesi talep edilebilecek indirim oranı ise gemideki ayıbın ağırlığına göre belirlenir⁵²¹. Bu konudaki diğer bir düzenleme ise TTK'nın 1124(2). maddesidir: “*Geminin, ayıbından dolayı yirmidört saatten fazla bir süre hareketsiz kalması hâlinde, aşan süre için kira bedeli ödenmez, ödenmiş ise geri verilir.*” Ancak bu hüküm açıkça “ayıp” kavramına ilişkindir ve TBK'nın 319(4). maddesinde yapılan atfın kapsamına girmemektedir. Bu nedenle burada kiracı sadece geminin ayıbından dolayı TTK'nın 1124(2). maddesinden yararlanabilir.

TBK'nın 308. maddesi ise, kiraya vereni, kusuru olmadığını ispat etmedikçe, kiralananın ayıplı olmasından doğan zararları kiracıya ödemekle yükümlü tutmaktadır. Burada da TBK'nın 319(4). maddesinde yapılan atıf dolayısıyla geminin ayıplarının giderilmesine, zararların önlenmesine yönelik çalışmalara veya geminin gezilip görülmesine katlanması dolayısıyla kiracı uğradığı zararların tazminini kusurlu kiraya verenden talep edebilir⁵²². Kiraya veren ise kusuru olmadığını ispat ederek söz konusu sorumluluktan kurtulabilir.

⁵²⁰ Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 173, 177.

⁵²¹ Dimigen, K.: *Bareboat charter und Bareboatregistrierung*, s. 26.

⁵²² Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 169.

Kiracının diğ er bir katlanma yükümlülüğü TBK’nın 320. maddesinde düzenlenen ve gemide “yenilik ve değişiklik”⁵²³ yapılmasına imkân veren katlanma borcudur. TBK’nın 319. maddesinde yer alan ayıpların giderilmesi, hem kiracının, hem de kiraya verenin menfaatine olan bir katlanma borcu iken, buradaki yenilik ve değişiklikler ise geminin iyileştirilmesi ve verimliliğinin artırılmasına yönelik olduğundan daha çok geminin dolayısıyla da kiraya verenin menfaatine hizmet etmektedir⁵²⁴. Ancak söz konusu yenilik ve değişikliklerin yapılması geminin kullanımını ve verimini dolayısıyla kiracının gemiden elde edeceği faydayı olumlu etkileyeceğinden kiracının da menfaatinedir.

Kiracının TBK’nın 320. maddesinde düzenlenen katlanma yükümlülüğü belirli şartlara bağlanmıştır. Gemide yapılmak istenilen yenilik ve değişiklikler, öncelikle gemi kira sözleşmesinin feshini gerektirmeyecek nitelikte olmalıdır. Bu bakımdan bunların yapılması eğer kiracı bakımından sözleşmenin feshini haklı kılacak nitelikte ise kiracıdan TBK’nın 320. maddesinde düzenlenen katlanma yükümlülüğüne uygun davranması beklenemez⁵²⁵. Gemide yapılmak istenilen yenilik ve değişiklikler özellikle onun kullanımını önemli ölçüde kısıtlıyorsa⁵²⁶, kullanım amacını değiştiriyorsa veya kullanım ömrünü ve verimliliğini tehlikeye düşürüyorsa bu kapsamdadır⁵²⁷. Yük gemisini balıkçı gemisi haline dönüştürecek, tehlikeli yüklerin taşınması için tasarlanan geminin bu niteliğini kaybetmesine yol a acak veya geminin seyir hızını veya yük taşıma kapasitesini olumsuz yönde etkileyecek yenilik ve değişiklikler bunlara örnek olarak gösterilebilir.

Diğ er taraftan gemide yapılmak istenilen yenilik ve değişiklikler kiracıdan katlanması beklenebilecek nitelikte olmalıdır. Bu husus söz konusu yenilik ve değişikliklerin hem yapılması istenilen zamana hem de gemide yapılması zorunluluğuna ilişkindir. Bu kapsamda olmayan yenilik ve değişikliklere kiracının katlanması

⁵²³ “... yenilik ve değişikliği kiralananı değer ve işlevselliği bakımından daha iyi hale getiren faaliyetler olarak kabul etmek gerekir.” Bkz. Yavuz, C. / Acar, F. /  zen, B.: * zel Hükümler*, s. 243.

⁵²⁴ Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 173.

⁵²⁵ Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 176; “Görüldüğü gibi kiracının müsaade borcu zaruri tamiratlar için geçerlidir. Böyle bir tamirat yoksa müsaade borcu da ortaya çıkmayacaktır.” Kaya, A.: “Kiralayan ve Kiracının Kiralananda Yenilik ve Değişiklik Yapması” (Kiralanda Yenilik ve Değişiklik), TBBD, Y. 2014, S. 115, s. 322, 323.

⁵²⁶ Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 175.

⁵²⁷ Yavuz, C. / Acar, F. /  zen, B.: * zel Hükümler*, s. 244.

beklenilemez. Dolayısıyla bunlar ölçülü olduğu ve dürüstlük kuralları kapsamında kaldığı sürece kiracıdan katlanması beklenebilir niteliktedir⁵²⁸. Bu bakımdan geminin sadece kullanım lüksünü artıracak⁵²⁹ veya geminin çok yoğun olarak kullanıldığı dönemde yapılmak istenilen, fakat zaruri olmayan yenilik ve değişikliklere kiracının katlanması beklenemez.

Katlanma borcu sırasında kiracının korunmasını amaçlayan ve TBK'nın 319(3). maddesinde yer alan “*kiracının yararlarını göz önünde tutmak*” ifadesi TBK'nın 320. maddesinde, “*kiracının menfaatlerini gözetmek*” şeklinde ifade edilmiştir. Dolayısıyla kiraya veren gemide yapmak istediği değişiklik ve yeniliklerden kiracının olumsuz olarak etkilenmemesi için gerekli dikkat ve özeni göstermekle yükümlüdür. Diğer taraftan TBK'nın 319(3). maddesinde yer alan yapılacak çalışma ve geminin gösterilmesinin “*uygun bir süre önce kiracıya bildirilmesi*” ifadesine TBK'nın 320. maddesinde yer verilmemektedir. Ancak hem gemide TBK'nın 320. maddesi kapsamında yapılmak istenilen yenilik ve değişikliğin gerçekleştirilmesi, hem de hakkaniyet gereği kiracıdan bu yükümlülüğe uygun davranmasının beklenilmesi açısından bu halde de uygun bir süre önce kiracıya bildirmek şartının aranması uygun olur.

TBK'nın 320(2). maddesi de 319(4). maddesi gibi, kiracının katlanma borcu sırasında gösterdiği fedakârlığın denkleştirilmesi amacıyla, kiracının kira bedelinin indirilmesine ve zararının giderilmesine ilişkin haklarının saklı olduğu öngörmek suretiyle bu konuda TBK'nın 307 ve 308. maddelerine atıfta bulunmaktadır⁵³⁰. Kiracının bu anlamdaki hakları hemen hemen birbiri ile benzer bulunmaktadır.

B) İHLALİ

Kiracı TBK'nın 319 ve 320. maddelerinde öngörülen katlanma yükümlülüğüne uymayabilir. Burada kiracının tutumunun haklı bir nedene dayanıp dayanmaması bakımından farklı sonuçlar ortaya çıkar. Öncelikle kiraya verenin talebinin TBK'nın 319 ve 320. maddelerinde öngörülen şartlara uygun olmaması, kiracı bakımından haklı

⁵²⁸ Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 173; Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 243; Kaya, A.: “Kiralanda Yenilik ve Değişiklik” s. 323.

⁵²⁹ Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 175.

⁵³⁰ Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 177; Kaya, A.: “Kiralanda Yenilik ve Değişiklik” s. 319.

bir nedenin varlığını gösterir ve bundan dolayı sorumluluğunu gerektirmez. Kiracıya yükümlülüğüne uygun davranması için uygun bir süre önce bildirimin yapılmamış olması veya gemide yapılmak istenilen giderim, çalışma veya onun gösterilmesinin kiracının menfaati gözetilmeksizin, ölçüsüzce veya dürüstlük kurallarına aykırı olması bu kapsamdadır.

Bunların dışında kiracının TBK'nın 319 ve 320. maddelerinde öngörülen şartlara uygun olan katlanma yükümlülüğüne aykırı davranması sorumluluğunu doğurur. Kiraya veren, bu nedenden doğan zararının tazminini kiracıdan talep edebilir⁵³¹. İlk olarak gemide yapılmak istenilen giderim, çalışma veya değişiklik geminin kullanımını, varlığının korunması veya ticari itibarı için zorunlu ise bu yükümlülüğe uyulmaması bundan doğan zararın kiracı tarafından tazminini gerektirir⁵³². Gemideki ayıbın giderilememesinin onun kullanımını tehlikeye düşürmesi, batma tehlikesi taşınmasına neden olması veya yapılamayan değişiklik ve yenilik dolayısıyla geminin tutulma ve alıkonması bunlara örnek olarak gösterilebilir. Diğer taraftan söz konusu yükümlülüğe uyulmaması, geminin satışı, sonraki kiralanması veya zorunlu olan değişiklik ve yeniliklerin yapılamaması suretiyle kiracılık hakkının ötesinde mülkiyetten kaynaklanan hakların olumsuz etkilenmesine de neden olabilir.

Kiracı bakımından haklı neden oluşturmayan bu hallerin varlığı gemi kira sözleşmesinin TBK'nın 331. maddesi uyarınca olağanüstü feshine dayanak oluşturabilir⁵³³. Bu durumda kiraya veren, kira ilişkisinin devamını kendisi için çekilmez hâle getiren bu önemli sebebin varlığına dayanarak ve üç günlük yasal fesih bildirim süresine uyarak gemi kira sözleşmesini feshedebilir⁵³⁴. Kiracının söz konusu ihlali dolayısıyla gemi kira sözleşmesinin bu şekilde sona erdirilmesinin kiraya veren bakımından maddi sonuçları ortaya çıkabilir. Bu durumda kiraya veren TBK'nın 112.

⁵³¹ Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 223; Yavuz, N.: *Uygulamada ve Öğretide Kira Parasının Tespiti Davasının Esasları, Türk Kira Hukuku*, 1. Cilt, Ankara 2003 (*Kira Hukuku*), s.1273.

⁵³² Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 173; Tandoğan, H.: *Özel Borç İlişkileri*, C II, s. 152.

⁵³³ Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 173.

⁵³⁴ Tandoğan, H.: *Özel Borç İlişkileri*, C II, s. 153.

maddesine göre kusurlu kiracısından bu sebeple uğradığı zararların tazminini de talep edebilir⁵³⁵.

VII. GEMİNİN BAKIMI, AYIPLARINDAN DOĞMAYAN TAMİRLERİ VE PARÇALARININ DEĞİŞTİRİLMESİ İLE İŞLETİLMESİNDEN DOĞAN GİDERLERE KATLANMA BORCU

A) GENEL OLARAK

TTK'nın 1124(3). maddesi geminin bakımı, ayıplarından doğmayan tamirleri ile parçalarının değiştirilmesi ve işletilmesinden doğan giderlerin, kiracıya ait olduğunu öngörmektedir. Benzer bir hüküm TBK'nın 317. maddesinde de yer almaktadır. Buna göre kiralananın olağan kullanımı için gerekli temizlik ve bakım giderleri⁵³⁶ kiracıya aittir⁵³⁷. Kiracının bu yükümlülüğü geminin zilyetliğinin kendisine devrinden⁵³⁸, diğer bir ifadeyle gemiyi kullanmaya başlamasından sonra çıkan durumlara özgüdür⁵³⁹.

Kiracının bu katlanma yükümlülüğü geminin; dolayısıyla da kiraya veren malikin menfaatinin korunmasına yönelik önemli bir işleve sahiptir. Gerçekten de kiracının söz konusu katlanma borcu, geminin sözleşme süresince korunmasına ve böylece sözleşme sonrasında kendisinden beklenen işlevi görebilmesine hizmet eder. Geminin işletilmesinden doğan giderlere katlanma borcu ise yukarıda ele alındığı üzere geminin bunlardan dolayı takibe uğramasına; dolayısıyla kiraya veren malikin kullanımında olmayan geminin işletilmesinden doğan masraflarından sorumlu tutulmamasına yardımcı olur.

Kiracının sorumlu olduğu giderler öncelikle TTK'nın 1124(3). maddesinde belirtilen giderlerdir. Diğer taraftan, kiracının sorumluluğunun belirlenmesinde esas belirleyici olan ve TBK'nın 317. maddesinde yer alan “*olağan kullanım*” kriterinden

⁵³⁵ Aral, F. / Ayrancı, H.: *Özel Borç İlişkileri*, s. 250; Tandoğan, H.: *Özel Borç İlişkileri*, C II, s. 153.

⁵³⁶ “*Kanun ifadesi her ne kadar ödeme yükümünden bahsedilse de, kiracının temizlik ve bakımı bizzat yapması da mümkündür.*” Bkz. Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 222.

⁵³⁷ Aral, F. / Ayrancı, H.: *Özel Borç İlişkileri*, s. 248; Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 177.

⁵³⁸ “*Kiraya veren geminin kiracıya devredildikten sonra ortaya çıkan ayıplarının giderilmesiyle yükümlü değildir.*” Bkz. Dimigen, K.: *Bareboat charter und Bareboatregistrierung*, s. 26.

⁵³⁹ “*... yoksa kira sözleşmesi kurulduğu sıradaki değil. Dolayısıyla kira sözleşmesinin kullanımı kiracıya devredilmeden önce ortaya çıkan küçük temizlik ve tamirat masrafları kiralayanın sorumluluğundadır.*” Bkz. Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 179.

TTK'nın 1124(3). maddesinde bahsedilmemektedir. Ancak buradan hareketle, kiracının gemideki olağan olan veya olmayan bütün bakım, tamir ve parçalarının değiştirilmesinden tek başına sorumlu olduğu sonucuna varılamaz. Nitekim TBK'nın 301. maddesi uyarınca kiraya verenin gemiyi sözleşme süresince sözleşmede amaçlanan kullanıma elverişli bir durumda bulundurma yükümlülüğü vardır. Doğal olarak bu yükümlülüğün asgari kriterini geminin olağan kullanımı oluşturur. Bu nedenle TTK'nın 1130. maddesinde Türk Borçlar Kanununa yapılan atıf uyarınca TBK'nın 317. maddesinde yer alan “*olağan kullanım*” kriteri gemi kira sözleşmesi bakımından da uygulama alanı bulur⁵⁴⁰.

Aslında TBK'nın 317. maddesi “olağan kullanım”a ilişkin bir açıklama veya tanıma yer vermemekte, son cümlesi, yerel âdete yollamada bulunmaktadır. Buradan gemi kiracısının sorumluluğu bakımından hangi giderlerin kiralananın “olağan kullanım”ndan⁵⁴¹ kaynaklandığı belirlenirken yerel âdete başvurulacağı sonucu çıkmaktadır⁵⁴².

Geminin halatlarının veya yağının değiştirilmesi, balıkçı gemisi olarak kiraya verilen gemideki ağların tamir edilmesi olağan kullanımdan kaynaklanan giderlere örnek olarak gösterilebilir. Bunun dışında geminin olağan kullanımdan kaynaklanmayan⁵⁴³ veya kiracının kusuruyla ortaya çıkan bakım, tamir ve parçaların değiştirilmesi masrafları kiracıya aittir⁵⁴⁴. Ancak söz konusu masraflar bunların dışında kalıyorsa ve geminin değerinde bir atışısa neden oluyorsa, kiraya verenin onayı ile veya kararlaştırılan klasi sağlamak için yapılıyorsa kiraya veren tarafından karşılanmalıdır⁵⁴⁵.

⁵⁴⁰ Dimigen, K.: *Bareboat charter und Bareboatregistrierung*, s. 12.

⁵⁴¹ Aral, F. / Ayrancı, H.: *Özel Borç İlişkileri*, s. 248.

⁵⁴² Gümüş'e göre; “TBK m. 317 hükmü, eBK m. 258/II ve İBK m. 259 hükmü gibi temizlik veya ayıbın küçüklük veya büyüklüğüne yönelik değerlendirmenin kullanım yerindeki adetlere göre yapılacağı yönünde bir hüküm içermemektedir.” Bkz. Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 179.

⁵⁴³ “Bu sebeple kiracı sadece geminin mutad aşınması yoluyla oluşmayan zararları tamir ettirmekle yükümlüdür. Her ne kadar geminin mutad aşınmasından kaynaklanmakla birlikte geminin varlığını tehlikeye düşüren zararlar için farklı bir durum geçerlidir. Gerçi bu zararların tamiratının illaki kiracı tarafından üstlenilmesi gerekmez.” Bkz. Dimigen, K.: *Bareboat charter und Bareboatregistrierung*, s. 12.

⁵⁴⁴ Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 178.

⁵⁴⁵ Dimigen, K.: *Bareboat charter und Bareboatregistrierung*, s. 26.

TTK'nın 1124(3). maddesi geminin işletilmesinden doğan masrafları kiracıya yüklemektedir. Gemi, kira süresince kiracının kullanımında olacağından bundan doğan giderlere kiracının katlanması gerekir⁵⁴⁶. TTK'nın 1122. maddesi bununda ötesinde, daha önce değinildiği gibi, kiracıyı üçüncü kişilerin, geminin işletilmesinden dolayı, kiraya verene karşı yöneltecekleri tüm istemleri karşılamakla yükümlü tutmaktadır. TTK'nın 1122. maddesi varken kiracının aynı yükümlülüğünün neden tekrar TTK'nın 1124(3). maddesinde öngörüldüğü sorusu akla gelebilir. Ancak daha öncede belirtildiği üzere, TTK'nın 1122. maddesi kiraya vereni geminin kiracı tarafından işletilmesinden kaynaklanan ve sahibine gemi alacaklısı hakkı tanıyan durumdan korumaya yöneliktir. Bununla birlikte geminin işletilmesinden doğan alacakların hepsi gemi alacağı niteliğinde değildir. Örneğin TTK'nın 1320(1)(e) maddesi uyarınca, gemide taşınan eşyaya ve yolcuların bagajlarına gelecek olan zıya veya hasarlar sahibine gemi alacaklısı hakkı bahşetmez. İşte TTK'nın 1124(3). maddesinin hükmü bu tür alacaklardan dolayı kiracının sorumlu olduğunu düzenlemektedir.

BARECON 2001'in, 10(a) ve (b). klotunda geminin bakımı ve işletilmesinden doğan masrafların kiracıya ait olduğunu öngörülmektedir. Buna göre geminin ve geminin makine düzeni, kazanı, donanımı ve yedek parçalarının çalışır durumda muhafazası, bakımı ve tamiri kiracının sorumluluğundadır. Bunun yanında yakıt, erzak, personel ücretleri ve geminin kullanılmasından kaynaklanan vergisel ve mali yükümlülüklerde dâhil olmak üzere geminin işletilmesinden doğan bütün giderler kiracı tarafından karşılanır⁵⁴⁷. Söz konusu klotun (g) bendi uyarınca geminin dönemsel olarak kuru havuza alınması da kiracının bakım yükümlülüğünün kapsamında bulunmaktadır. Bu bent uyarınca gemiyi kuru havuza sokmak, su altında kalan kısımlarını temizlemek ve boyamak kiracının sorumluluğundadır. Burada kiracının bu sorumluluğunu ne zaman yerine getireceği de alternatifli olarak düzenlenmektedir. Buna göre kiracı bu sorumluluğunu, en geç 19 numaralı kutuda kararlaştırılan dönemlerde, bu kutunun boş bırakılması halinde geminin teslim edildiği tarihten itibaren her altmışıncı ayda ya da

⁵⁴⁶ Dimigen, K.: *Bareboatcharter und Bareboatregistrierung*, s. 5.

⁵⁴⁷ Doebling, S. J.: "Chartering of Vessels for Tidelands Operations", s. 248, 249; Luddeke, C.: *Practical Guides Marine Claims*, 205.

klas kuruluşu veya bayrak Devleti tarafından talep edilebilecek başka bir dönemden az olmamak üzere gerekli olan her durumda yerine getirir.

B) İHLALİ

Kiracı geminin bakımı, ayıplarından doğmayan tamirleri ve parçalarının değiştirilmesi ile işletilmesinden doğan giderlere katlanma borcunu ihlal edebilir. Böyle bir ihlalin, başlıca iki önemli sonucu olur. Birincisi geminin teslim edildiği şekliyle iadesi borcunu da kapsayacak tarzda geminin sözleşme sonrasında kendisinden beklenen işlevi görmeyecek hale gelmesidir⁵⁴⁸. İkincisi ise özellikle geminin işletilmesinden doğan ve gemi alacağı veya deniz alacağı niteliğindeki alacaklar sebebiyle geminin; dolayısıyla da kiraya veren malikin bunları karşılamak zorunda olması halidir.

Kiracının bu durumdaki ihlalini, kira sözleşmesi devam ederken ve sonrasında ortaya çıkması bakımından ikiye ayırmak gereklidir. Buna göre geminin olağan kullanımı için gerekli bakımı, tamirleri ve parçalarının değiştirilmesi borcu yerine getirilmiyorsa ve bu sebeple geminin sözleşme sonrasındaki kullanımı sınırlanacak veya tamamen tehlikeye düşecekse, kiracının gemiyi sözleşmeye uygun olarak ve özenle kullanmaması durumu ortaya çıkar. Geminin işletilmesinden doğan alacakların karşılanmaması sebebiyle geminin hukuki takibe uğraması veya geminin bu halde kullanılmasının kiraya veren ve geminin ticari itibarını zedelemesi⁵⁴⁹ de bu kapsamdadır. Kiraya veren bu halde TBK'nın 316(2). maddesinde yer alan aykırılığın giderilmesi için kiracıya uygun süre verilmesi ve buna uygun davranılmaması halinde sözleşmenin feshedilmesi yoluna başvurabilir. Borcun ihlali konusunda kiracı kusurlu ise kiraya veren ayrıca TBK'nın 112. maddesi çerçevesinde tazminat talep etme hakkına da sahiptir⁵⁵⁰. Bununla birlikte borcun ihlali, kira ilişkisinin devamını çekilmez hâle getiren ve sözleşmenin feshi bakımından önemli bir sebep de oluşturabilir. Bu takdirde kiraya veren, TBK'nın 331. maddesine uygun olarak sözleşmeyi feshetme hakkına sahiptir.

⁵⁴⁸ "... kiralanan kiranın bitiminden sonra da giderilemeyecek bir zarar verirse, kiralayan, ihtara lüzum kalmaksızın, derhal akdi feshedebilir." Bkz. Tandoğan, H.: *Özel Borç İlişkileri*, C II, s. 154.

⁵⁴⁹ Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 193.

⁵⁵⁰ Tandoğan, H.: *Özel Borç İlişkileri*, C II, s. 153.

İhlal, kira sözleşmesinin sona ermesinden sonra ortaya çıkarsa, kiraya veren kusurlu kiracısından bu sebeple uğradığı zararların tazminini TBK'nın 112. maddesine göre talep edebilir⁵⁵¹. Örneğin geminin yakıtı ve kumanyası dolayısıyla ödenecek ücretler geminin işletilmesinden doğar ve bunlar deniz alacağı niteliğindedir. Söz konusu alacaklar kira sözleşmesi devam ederken karşılanmamış olabilir. Bunları, sözleşmenin sona ermesinden sonra tahsil edilmesi sebebiyle karşılamak zorunda kalan kiraya veren malik, bu sebeple uğradığı zararların tazminini söz konusu hükme göre kiracıdan talep edebilir.

VIII. GEMİ ADAMLARININ ÇALIŞTIRILMASINDAN DOĞAN BORÇ VE YÜKÜMLÜLÜKLERE KATLANMA BORCU

A) GENEL OLARAK

TTK'nın 934. maddesi uyarınca kaptan, gemi zabitleri, tayfalar ve gemide çalıştırılan diğer kişiler gemi adamıdır⁵⁵². Gemi kira sözleşmesinin konusu boş (çıplak) bir gemi ise bu durumda gemi adamları⁵⁵³ kiracı tarafından istihdam edilir⁵⁵⁴. Dolayısıyla bunların ücretleri ve diğer hakları kiracı tarafından karşılanır⁵⁵⁵. Aslında gemi adamlarının kiraya veren malik tarafından istihdam edilmiş ve kiracının emrine verilmiş olması da bu durumu değiştirmez. Kiracı yine de gemi adamlarının ücretleri ve diğer haklarının karşılanmasından sorumlu olur⁵⁵⁶. Görüldüğü üzere her kim tarafından istihdam edilirse edilsin kira konusu gemide çalışan gemi adamlarının ücretlerini ödeme borcundan birinci derecede sorumluluk, onların hizmetinden doğrudan istifade eden kiracıya aittir⁵⁵⁷. Bu kapsamda TTK'nın 1127. maddesinin ilk cümlesinde, gemi adamlarının çalıştırılmasından doğan bütün borç ve yükümlülükler kiracıya yüklenmiştir.

⁵⁵¹ Tandoğan, H.: *Özel Borç İlişkileri*, C II, s. 153.

⁵⁵² 854 sayılı Deniz İş Kanunu 2(1)(b). maddesinde de benzer şekilde gemi adamı, yapılan bir hizmet akdine dayanarak gemide çalışan kaptan, zabıt ve tayfalarla diğer kimseler şeklinde tanımlanmıştır.

⁵⁵³ 854 sayılı Deniz İş Kanununun 2(1)(b). maddesinde gemi adamı yapılan bir hizmet akdine dayanarak gemide çalışan kaptan, zabıt ve tayfalarla diğer kimseler şeklinde tanımlanmaktadır.

⁵⁵⁴ Odeke, A.: *Are Bareboat Charter Registrations Flag of Convenience*, s. 333.

⁵⁵⁵ Tetley, W.: *International Maritime and Admiralty Law*, s. 125.

⁵⁵⁶ Tetley, W.: *International Maritime and Admiralty Law*, s. 125; Ünan, S.: "Bareboat and Time Charters in the New Turkish Commercial Code", s. 27.

⁵⁵⁷ Kender, R. / Çetingil, E. / Yazıcıoğlu, E.: *Deniz Ticareti Hukuku I*, s.130.

Gemi adamlarının çalıştırılmasından doğan bütün borç ve yükümlülükler kavramına başlıca, TTK'nın 1320(1)(a). maddesinde belirtilen; gemi adamlarına gemide çalıştırılmakta olmaları dolayısıyla ödenecek ücretler ve diğer tutarlar, onlar adına ödenmesi gereken sosyal sigorta katılma payları ve belirli şartların varlığı halinde ülkelerine dönüş giderleri dâhildir. Ayrıca 854 sayılı Deniz İş Kanununun 20, 28, 42 ve 43. maddesi uyarınca gemi adamına, işe başladığı tarihten itibaren hizmet akdinin devamı süresince her geçen tam yıl için 30 günlük ücreti tutarında ödenecek kıdem tazminatı⁵⁵⁸, fazla çalışma ücreti, hafta tatili ve genel tatil ücreti de bu kapsamda bulunmaktadır.

Gemi adamları genellikle hizmet sözleşmesinin ekonomik olarak zayıf olan tarafıdır. Bu sebeple başta ücretleri⁵⁵⁹ olmak üzere diğer hakları, kanun koyucular tarafından güvence altına alınmıştır⁵⁶⁰. Nitekim TTK'nın 1127. maddesi gemi adamlarının çalıştırılmasından doğan bütün borç ve yükümlülüklerden kiracıyı sorumlu tutmakta, ancak geminin gemi adamlarıyla birlikte kiracının emrine verildiği kira sözleşmelerinde, gemi adamlarının çalıştırılmasından doğan bütün borç ve yükümlülüklerden kiraya vereni, kiracı ile birlikte ve müteselsilen sorumlu saymaktadır⁵⁶¹. Görüldüğü üzere gemi, gemi adamlarıyla birlikte kiracının emrine verilmiş ise bunların hakları dolayısıyla kiraya veren, kiracı ile birlikte ve

⁵⁵⁸ Bununla birlikte 854 sayılı Deniz İş Kanununun 20(3) ve (4). maddesi işyerinin devri halinde kıdem tazminatından eski ve yeni işverenin sorumluluğunu devrin 12/07/1975 tarihinden önce veya sonra yapılmış olmasına göre ikiye ayırmaktadır. Buna göre, geminin devir veya intikali yahut herhangi bir suretle bir işverenden başka bir işverene geçmesi veya başka bir yere nakli halinde gemi adamının kıdemi, işyeri veya işyerlerindeki hizmet akitleri sürelerinin toplamı üzerinden hesaplanır. 12/07/1975 tarihinden itibaren geminin devri veya herhangi bir suretle el değiştirmesi halinde işlemiş kıdem tazminatlarından her iki işveren sorumludur. Ancak işyerini devreden işverenlerin bu sorumlulukları gemi adamını çalıştırdıkları sürelerle ve devir esnasındaki gemi adamının aldığı ücret seviyesiyle sınırlıdır. 12/07/1975 tarihinden önce işyeri devrolmuş veya herhangi bir suretle el değiştirmişse devir mukavelesinde aksine bir hüküm yoksa işlemiş kıdem tazminatlarından yeni işveren sorumludur.

⁵⁵⁹ Tetley, W.: *Maritime Liens*, s. 100, 101.

⁵⁶⁰ Karaman, M.: "Gemi Adamlarının Maaş ve Ücret Alacaklarının Ödenmesinde Yaşanan Güncel Sorunlar ve Çözüm Önerileri", s. 42; Gemi adamlarının ücret alacakları aynı zamanda, 1352(1)(o). maddesi uyarınca ise deniz alacağı; TTK'nın 1320(1)(a). maddesi uyarınca gemi alacağıdır. Bu nedenle bu alacağın sahibi gemi üzerinde ihtiyati haciz talep etmenin yanında kanuni rehin hakkına da sahiptir. Bkz. Yargıtay 11. HD., 12.03.2013, E. 2011/3701, K. 2013/4762.

⁵⁶¹ Yargıtay 9. HD., 26.12.2011, E. 2009/32970, K. 2011/49316. Bkz. Kar, B.: *Deniz İş Hukuku*, s. 119.

müteselsilen⁵⁶² sorumludur⁵⁶³. Söz konusu sorumluluk kanuna dayandığından gemi kira sözleşmesinin yapılması ile bu sorumluluk başlar.

TTK'nın 1127. maddesinin ilk cümlesindeki gemi adamlarının çalıştırılmasından doğan bütün borç ve yükümlülükler kapsamına ilk olarak TTK'nın 1320(1)(a). maddesinde belirtilen, ücretler, sosyal sigorta katılma payları ve belirli şartların varlığı halinde ülkelerine dönüş giderleri girmektedir. Bununla birlikte madde, gemi adamlarının kira süresince neden olabilecek zararları da⁵⁶⁴ kapsayacak şekilde geniş bir anlama sahiptir⁵⁶⁵. *Çetingil / Kender / Ünan / Yazıcıoğlu*'unun da haklı olarak vurguladığı gibi gerek madde metni gerek gerekçesinden söz konusu sorumluluğun “gemi adamlarının kira süresince neden olabilecek zararları” kapsayıp kapsamadığı anlaşılamamaktadır⁵⁶⁶. Dolayısıyla bu hususun madde metninde yapılacak bir değişiklik ile açıklığa kavuşturulması kiraya veren ve kiracının bu konudaki sorumluluğunun çerçevesinin tam olarak belirlenmesi daha isabetlidir. Aksi halde kiraya verenin, kendi gözetim ve denetiminde olmayan ve doğrudan kendisi için çalışmayan gemi adamlarının kira süresince neden olabilecek zararlardan sorumlu tutulması gibi hakkaniyete aykırı bir sonuç ortaya çıkmaktadır.

Geminin boş olarak kiralınması durumunda ise gemi adamlarının çalıştırılmasından doğan bütün borç ve yükümlülükler kiracıya aittir. Bunlar için kiraya verene doğrudan başvurulamaz. Gemi adamlarının çalıştırılmasından doğan borç ve yükümlülükler alacaklısına TTK'nın 1320 vd. maddesi uyarınca gemi alacaklısı hakkı ve dolayısıyla gemi üzerinde kanuni rehin hakkı vermektedir⁵⁶⁷. Bu ise kiracının borcunu ihlal etmesi durumunda gemi adamlarının söz konusu haklarını geminin paraya çevrilmesini sağlayarak elde etmeleri veya gemi mülkiyetinin bunlarla sınırlanması

⁵⁶² Ünan, S.: “Bareboat and Time Charters in the New Turkish Commercial Code”, s. 27.

⁵⁶³ Benzer durumda BARECON 2001, 29. klotunda geminin gemi adamlarıyla birlikte kiracının emrine verildiği kira sözleşmelerinde, gemi adamlarının çalıştırılmasından doğan sorumluluğun kiracıya ait olduğunu düzenlemektedir. Söz konusu klot uyarınca kiracı bunun yanında gemi adamlarının ülkelerine geri gönderilmeleri ile ilgili giderleri de karşılamakla yükümlüdür.

⁵⁶⁴ Slaughter, J. C.: “Basic Principles of the Law of Admiralty”, s. 105.

⁵⁶⁵ Çetingil, E. / Kender, R. / Ünan, S. / Yazıcıoğlu, E.: “Tasarı Taslağı”, s. 121; Örneğin gemi adamlarının kusurları ile neden oldukları petrol kirliliğine bağlı zararlarda bu kapsamdadır. Bkz. Anderson, C. B. / De La Rue, C.: “Liability of Charterers and Cargo Owners for Pollution from Ships”, s. 9.

⁵⁶⁶ Çetingil, E. / Kender, R. / Ünan, S. / Yazıcıoğlu, E.: “Tasarı Taslağı”, s. 121.

⁵⁶⁷ Menteş, T.: “Gemi Adamı”, s. 28.

sonucunu doğurmaktadır⁵⁶⁸. Bu durumda geminin mülkiyetinin kendisi veya el değiştirilmesi sınırlanmaktadır. Buna göre kiracının gemi adamlarının çalıştırılmasından doğan borç ve yükümlülüklere katlanması gemiyi sözleşmeye uygun olarak ve özenle kullanması borcunun bir uzantısıdır.

B) İHLALİ

Kiracının söz konusu borcunu ihlal etmesinin sonuçları, geminin gemi adamlarının hizmetinin kiracının emrine verilmesi veya geminin boş olarak kiralanması hallerine göre ikiye ayrılmalıdır.

İlk durumda yani, gemide görev yapan gemi adamlarının kiraya veren tarafından istihdam edilmiş olması halinde TTK'nın 1127. maddesinin ikinci cümlesi uyarınca gemi adamlarının ücretleri ve diğer haklarının karşılanmasından kiraya veren, kiracı ile birlikte ve müteselsilen sorumludur. Kiraya veren ve kiracının sorumluluğu birlikte ve müteselsilen olduğu için gemi adamı söz konusu haklarının karşılanması için bunlardan her ikisine birlikte veya ayrı ayrı talepte bulunabilir. Söz konusu borç kiracı tarafından karşılanır ise kiracı borcundan kurtulmuş olur. Kiraya verenin karşılaması durumunda ise, kiraya veren ödediği miktarla sınırlı olmak şartıyla, kiracıya rücu etme hakkı elde eder⁵⁶⁹.

Bu anlamda TTK'nın 1127. maddesi gemi kira sözleşmesinin kapsamına göre, kiraya veren ile kiracı arasındaki iç ilişkiyi ve sorumluluğun türünü düzenlemektedir. Bu sebeple geminin adamlarıyla birlikte kiracının emrine verildiği kira sözleşmelerinde, kiraya veren kendisine başvuran gemi adamına karşı TTK'nın 1127. maddesinin birinci cümlesi hükmüne göre sorumlu olur.

İhlal, sözleşme süresi devam ederken ortaya çıkarsa gemiyi sözleşmeye uygun olarak ve özenle kullanma borcunun ihlali anlamına gelir. Bundan dolayı kiraya veren malikin gemisinin TTK'nın 1320 vd. maddeleri uyarınca hukuki takibe uğraması veya geminin bu halde kullanılmasının kiraya veren ve geminin ticari itibarını zedelemesi

⁵⁶⁸ Kalpsüz, T.: *Gemi Rehni*, s.12, 15.

⁵⁶⁹ Kender, R. / Çetingil, E. / Yazıcıoğlu, E.: *Deniz Ticareti Hukuku I*, s.130; Bedük, M. N.: *Deniz İş Sözleşmesi*, s. 116.

durumu ortaya çıkar. Kiraya veren bu halde TBK'nın 316(2). maddesinde yer alan şartların varlığı halinde sözleşmenin feshedilmesi yoluna başvurabilir. Kiraya veren ayrıca kusurlu ise kiracıdan TBK'nın 112. maddesi çerçevesinde tazminat talep edebilir. Bununla birlikte kiracının söz konusu borç ve yükümlülükleri ihlali, kira ilişkisinin devamını çekilmez hâle getiriyorsa kiraya veren, TBK'nın 331. maddesine uygun olarak sözleşmeyi feshedebilir. Kira sözleşmesi sona erdikten sonra kiracının söz konusu ihlali ve bunun kiraya veren bakımından sonuçları ortaya çıkarsa kiraya veren TBK'nın 112. maddesine göre kusurlu kiracısından bu sebeple uğradığı zararların tazminini talep edebilir.

Geminin boş olarak kiralınması durumunda ise gemi adamlarının çalıştırılmasından doğan bütün borç ve yükümlülüklerden kiracı tek başına sorumludur. Bununla birlikte kiraya veren aynı zamanda gemi maliki ise gemi adamlarının TTK'nın 1320 vd. maddesi uyarınca gemi alacaklısı hakkına dayanan talebi ile karşılaşabilir. Bu anlamda gemi adamları kiraya verene gemi maliki olması sıfatından dolayı başvurulabilir. Bu halde kira sözleşmesinin tarafı olan kiraya veren gemi maliki ile gemi adamları arasında hukuki bir bağ bulunmadığından, bunlar kiraya veren gemi maliki bakımından üçüncü kişi durumundadırlar. Dolayısıyla gemi adamları, kira sözleşmesine tarafı olmayan gemi malikine TTK'nın 1320 vd. maddesinde tanınan gemi alacaklısı hakkına dayanarak başvurabilirler. Bu durumda kiraya veren, ayrıca TTK'nın 1122. maddesinde yer alan, ve kiracıyı üçüncü kişilerin geminin işletilmesinden dolayı kiraya verene karşı yöneltecekleri tüm istemleri karşılamakla yükümlü tutan hükme dayanarak kiracıyı sorumlu tutabilir.

IX. KİRA BEDELİNİ ÖDEME BORCU

A) GENEL OLARAK

Kira sözleşmesinde kiracının asli edim borcu kira bedelini ödemektir⁵⁷⁰. Nitekim TTK'nın 1119(1). maddesi, geminin “kira bedeli” karşılığında kira sözleşmesine konu edileceğini düzenlemektedir. Bu nedenle daha önce belirtildiği üzere, geminin

⁵⁷⁰ Aral, F. / Ayrancı, H.: *Özel Borç İlişkileri*, s. 250; Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 179; Altaş, H.: *Hasılat ve Şirket Kirası*, s. 66.

kullanımının ivazsız⁵⁷¹ olarak devrini öngören bir sözleşme gemi kira sözleşmesi olarak nitelendirilemez. Gemi kira sözleşmesinin mevcudiyeti bakımından geminin kullanımının kira bedeli karşılığında devrini taahhüt zorunlu iken aşağıda ele alınacağı üzere kira bedelinin türü, ödeme zamanı, şekli veya yerinin sözleşmeyle belirlenmesi şart değildir.

TTK'nın 1127. maddesi gereği gemi, ister boş, isterse gemi adamlarıyla birlikte kiraya verilsin, kural olarak, gemi adamlarının çalıştırılmasından doğan borç ve yükümlülükler kira bedeline dâhil değildir. Bununla birlikte taraflar gemi adamlarının çalıştırılmasından doğan ücret ve yükümlülüklerin kira bedeline dâhil edilmesini kararlaştırabilirler. Bu borçlar dolayısıyla kiraya veren ve kiracı birlikte sorumludur. Hatta buradaki sorumluluk “birlikte ve müteselsilen” olduğu için gemi adamları, söz konusu alacakları için kiraya veren veya kiracıya her ikisine birlikte veya ayrı ayrı başvurabilir.

1- İfa Konusu

Gemi kira sözleşmesinde kira bedelinin sözleşme ile belirlenmesi zorunlu değildir. Belirlenebilir olması yeterlidir⁵⁷². Bu bakımdan belirlenebilir olmak kaydıyla geminin kazancının bir bölümü de kira bedeli olarak kararlaştırılabilir⁵⁷³. Ayrıca taraflar kira bedelini sözleşme kurulurken veya kurulduktan sonra açık ya da örtülü olarak belirleyebilirler⁵⁷⁴. Hatta kira bedelinin belirlenmesini üçüncü bir kişi veya kuruma da bırakabilirler⁵⁷⁵.

Kiracı, kiraya verene kararlaştırılan kira bedelini ödemekle yükümlüdür⁵⁷⁶. Kira bedelinin örtülü olarak belirlendiğinin kabulü için kiraya verenin, kira bedelini itiraz etmeksizin kabul etmeye devam etmesi gereklidir. Kiraya verenin bu hususa itirazını

⁵⁷¹ Tandoğan, H.: *Özel Borç İlişkileri, C II*, s. 14.

⁵⁷² Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 27, 180; Altaş, H.: *Hasılat ve Şirket Kirası*, s. 50.

⁵⁷³ Gebb, S. A.: “The Demise Charter: A Conceptual and Practical Analysis”, s. 775.

⁵⁷⁴ Altaş, H.: *Hasılat ve Şirket Kirası*, s. 50.

⁵⁷⁵ Gümüş'e göre: “Kanımızca taraflarca kullandırmanın bir karşılık üzere yapılacağı hususunda uyulduğu fakat kira bedelinin tutarının belirlenmediği durumlarda yokluk yaptırımı ile sakat kira sözleşmesine dayalı kullanma karşılığı, kiracıdan bir edim dışı zenginleşme olarak, sebepsiz zenginleşme hükümlerine dayalı olarak istenir. Kanımızca bu durumda kiracı “kötü niyetli haksız zilyet” sayılmayacağı için kendisinden kullanma çıkarının kaybı (ecri misil) talep edilemez.” Bkz. Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 180.

⁵⁷⁶ Dimigen, K.: *Bareboat charter und Bareboatregistrierung*, s. 26.

kira bedellerinin büyük çoğunluğunu itirazsız kabul ettikten sonra yapması aralarındaki örtülü belirlemenin varlığını etkilemez. Ancak bunun için kiraya verenin kendisine ödenen kira belinin miktarı hakkında tam bir bilgi sahibi olması gereklidir.

TTK'nın 1119(1) ile TBK'nın 299. maddesinde “kira bedeli” terimi kullanılmaktadır. Bu anlamda kira bedelinin mutlaka para olmasının zorunlu olmadığı, dolayısıyla misli olan veya olmayan eşyanın da kira bedeli olarak belirlenebileceği anlaşılmaktadır⁵⁷⁷.

Asıl olan kira bedelinin Türk Lirası üzerinden belirlenmesidir. Ancak bu durum kira bedelinin yabancı para üzerinden belirlenmesine engel değildir⁵⁷⁸. Bununla birlikte bu halde kira bedelinin ödenmesi TBK'nın 99. maddesine uygun olarak yapılmalıdır⁵⁷⁹.

Taraflar kira bedeli olarak her ay belirli bir cins balığın avlanmasını veya belirli miktarda bir yükün taşınması gibi belirli bir hizmetin görülmesini kararlaştırabilirler⁵⁸⁰. Ancak bu durumda sadece gemi kira sözleşmesi değil; bunu da içine alan karma bir sözleşme ortaya çıkar⁵⁸¹.

2- İfa Zamanı

Gemi kira sözleşmesinde taraflar kira bedelinin ödenme zamanını açıkça veya örtülü olarak serbestçe kararlaştırabilirler. Ödeme zamanı kiracının temerrüde düşmesinin belirlenmesi açısından önemlidir. Kiracının kira bedeli ödeme borcu bu tarihte muaccel olacağından temerrüdü de bu tarih esas alınarak belirlenir.

Taraflar ödeme zamanını açıkça kararlaştırmışlar ise kira borcu bu tarihte ödenmelidir⁵⁸². Sözleşmede ödeme zamanı belirlenmemiş ise kira bedeli, TTK'nın 1128(1). maddesi uyarınca gemi zilyetliğinin sözleşme şartları çerçevesinde kiracıya devredildiği günden başlamak üzere aylık olarak ve peşin ödenir. Söz konusu hükümde

⁵⁷⁷ Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 26; Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 185; Altaş, H.: *Hasılat ve Şirket Kirası*, s. 50.

⁵⁷⁸ Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 185; Altaş, H.: *Hasılat ve Şirket Kirası*, s. 50.

⁵⁷⁹ Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 27.

⁵⁸⁰ Altaş, H.: *Hasılat ve Şirket Kirası*, s. 50.

⁵⁸¹ Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 181; Koç, N.: “İsviçre Hukukunda Kira Süresinin Uzatılması Davası”, İzmir Barosu Dergisi, Y. 1994, S. 2, s. 24.

⁵⁸² Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 181; Tandoğan, H.: *Özel Borç İlişkileri*, C II, s. 165; Altaş, H.: *Hasılat ve Şirket Kirası*, s. 67.

geçen “*aylık olarak ve peşin*” ifadesinden kira bedelinin bir aylık dönemi kapsayacak şekilde ve geminin teslim edildiği tarihte peşinen ödenmesi gerektiği anlaşılmaktadır⁵⁸³.

TTK’nın 1128(1). maddesi ödeme zamanının sözleşme ile belirlenmemiş olması durumunda uygulama alanı bulur. Bu sebeple taraflar kira bedelinin peşin veya belirli dönemsel tarihlerde, örneğin aylık, olarak ödenmesini kararlaştırabilirler⁵⁸⁴. Kira bedelinin peşin ödenmesi kararlaştırılmış ise ödeme zamanı sözleşme ile belirlenen tarih; böyle bir belirleme yoksa geminin kiracıya teslim edildiği tarihtir⁵⁸⁵. Ödeme zamanına ilişkin bir belirleme yapılmamasına rağmen kiracı belirli dönemler ile, örneğin ayda bir veya kırk beş günde bir, kira bedelini ödüyor ve kiraya veren de bunu itirazsız kabul ediyor ise bu dönem esas alınarak bir ödeme zamanının belirlendiği kabul edilir. Ancak böyle bir durum olmaksızın kiracı belirli bir dönemsellik arz etmeyen zamanlarda kira bedelini ödüyorsa bu, ödeme zamanının bu şekilde belirlendiği anlamına gelmez⁵⁸⁶.

Ödeme zamanı açıkça veya örtülü olarak kararlaştırılmamış ise kira borcunun ödenme zamanı TTK’nın 1128(1). maddesine göre geminin zilyetliğinin sözleşme şartları çerçevesinde kiracıya devredildiği günden başlamak üzere aylık olarak ve peşin ödenir⁵⁸⁷.

⁵⁸³ “Yargıtay’ın yerleşmiş içtihatlarına göre kira sözleşmesinde kira bedelinin her ay işlemeden peşin olarak ödeneceğinin kararlaştırılması halinde, ödemenin ayın üçüncü günü akşamına kadar yapılması gerekir.” Bkz. Aral, F. / Ayrancı, H.: *Özel Borç İlişkileri*, s. 251.

⁵⁸⁴ Gebb, S. A.: “The Demise Charter: A Conceptual and Practical Analysis”, s. 775; “Kira bedelinin bir defa ödenmek üzere kararlaştırılması mümkün olduğu gibi, dönemlik edimler halinde ödenmesinin de kararlaştırılması mümkündür.” Bkz. Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 185.

⁵⁸⁵ Aral, F. / Ayrancı, H.: *Özel Borç İlişkileri*, s. 251.

⁵⁸⁶ “İfa zamanına ilişkin zımnen akdedilen bir sözleşmenin varlığının kabulü için kira bedelinin belirlenen tarih dışındaki diğer bir tarihte uzun süre ve muntazam olarak ödenmesi gerekir. Kira bedelinin her ay farklı zamanlarda ödenmesi, bir tadil sözleşmesinin zımnen meydana geldiğinin kabulü için yeterli değildir.” Bkz. Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 182, 183; “... kiralayanın bu konuda uysallık göstermiş olması, kiracıya sözleşmeye aykırı şekilde ödemedede bulunma hakkını vermez.” Bkz. Tandoğan, H.: *Özel Borç İlişkileri*, C II, s. 167.

⁵⁸⁷ Adi kira sözleşmesinde ise kira bedelini ödeme zamanı açıkça veya örtülü olarak kararlaştırılmamış ise kira borcunun ödenme zamanı TBK’nın 314. maddesine göre aksine sözleşme ve yerel âdet olmadıkça, her ayın sonunda ve en geç kira süresinin bitimindedir. Dolayısıyla ödenme zamanı kararlaştırılmamış ise bu öncelikle yerel âdetlere göre belirlenir; böyle bir yerel âdet yoksa kira bedelinin ödenme zamanı her ayın sonu ve en geç kira süresinin bitimi tarihidir. Bkz. Altaş, H.: *Hasılat ve Şirket Kirası*, s. 67; Aral, F. / Ayrancı, H.: *Özel Borç İlişkileri*, s. 250; Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 182; Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 230.

3- İfa Şekli

Gemi kira sözleşmesinde esas olan kira bedelinin para cinsinden belirlenmesidir. Söz konusu para kiraya verene sözleşmede kararlaştırılan usule göre nakit olarak⁵⁸⁸ veya kiraya verenin göstereceği bir banka hesabına yatırılmak suretiyle⁵⁸⁹ ödenir. Kira bedeli yabancı para üzerinden belirlenmiş ise ödenmesi TBK'nın 99. maddesine uygun olarak yapılır⁵⁹⁰. Buna göre sözleşmede aynen ödeme veya bu anlama gelen bir ifade var ise kira bedeli bu para birimi ile; yok ise ödeme günündeki rayiç üzerinden Türk Lirasıyla da ödenebilir. Bunun dışında, kiraya veren kabul etmedikçe kira bedeli kiracının vereceği çek veya senet ile ödenemez⁵⁹¹.

Kira bedelinin, misli olan veya olmayan eşya olarak belirlendiği durumlarda ise söz konusu eşyanın kiraya verene teslimi ile kira bedeli ödeme borcu ifa edilmiş olur.

4- İfa Yeri

Gemi kira sözleşmesinde kira bedelinin ödeme yeri sözleşmede kararlaştırılmamış ise kira bedelinin türüne göre belirlenir. Kira bedeli para olarak belirlenmiş ise ödenme yeri, TBK'nın 89(1). maddesinin birinci bendi uyarınca alacaklı kiraya verenin ödeme zamanındaki yerleşim yeridir⁵⁹². Kiracının borcunu şahsen ifa etmesi zorunlu değildir. Bu sebeple kira bedeli alacaklı kiraya verene ödeme zamanındaki yerleşim yerinde teslim edilmek üzere, yerleşim yerinde ödemeli olarak⁵⁹³ posta havalesiyle de gönderilebilir⁵⁹⁴. Kira bedelinin para olarak ve kiraya verenin belirteceği banka hesabına ödenmesi kararlaştırılmış olabilir. Bu durumda kiracı bu

⁵⁸⁸ Çoğunlukla kira bedeli nakit olarak veya çekle ödenir. Bkz. Hildebrandt, K. C.: "Chartering Cruise Ships for Special Occasions", s. 208.

⁵⁸⁹ 213 sayılı Vergi Usul Kanununun Mükerrer 257. maddesine dayanılarak Maliye Bakanlığı'na çıkarılan 29/07/2008 tarihli ve 268 Seri No'lu Tebliğ uyarınca aylık kirası 500 TL ve üzeri olan konut kiralarna ve işyeri kiralarna ilişkin tahsilat ve ödemelerin banka veya PTT tarafından düzenlenen belgeler ile tevsiki zorunlu hale getirilmiştir. Dolayısıyla bu kapsamdaki kira bedellerinin banka veya PTT aracılığı ile ödenmesi zorunlu hale gelmektedir. Bkz. Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 229, 230. Kanımızca söz konusu Tebliğ sadece konut ve işyeri kiralarna ilişkin olduğundan gemi kira bedellerinin ödenmesi bu kapsamda değildir.

⁵⁹⁰ Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 27.

⁵⁹¹ Tandoğan, H.: *Özel Borç İlişkileri*, C II, s. 168.

⁵⁹² Aral, F. / Ayrancı, H.: *Özel Borç İlişkileri*, s. 251; Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 183; Altaş, H.: *Hasılat ve Şirket Kirası*, s. 68.

⁵⁹³ "Kiranın adi posta havalesi ile gönderilmesine de cevaz yoktur, zira kiralayan parayı almak için postahaneye gitmek yükümlülüğünde değildir. Bu yüzden posta havalesi ancak ikametgâhta ödemeli olarak yapıldığı takdirde yeterli sayılabilir." Bkz. Tandoğan, H.: *Özel Borç İlişkileri*, C II, s. 168.

⁵⁹⁴ Aral, F. / Ayrancı, H.: *Özel Borç İlişkileri*, s. 251; Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 184.

hesabın bulunduğu bankaya veya buraya gönderilmek üzere havale ederek kira bedeli borcunu ifa edebilir. Söz konusu hesabın açık tutulması kiraya verenin sorumluluğunda olduğundan, hesabı kapatan veya açılması için gereğini yapmayan kiraya veren için alacaklının temerrüdü gündeme gelecektir⁵⁹⁵.

Alacaklının temerrüdünün meydana gelmesi durumunda, kiracının başvurusu üzerine TBK'nın 107(2). maddesi uyarınca hâkim tarafından belirlenen tevdi yeri ödeme yeri kabul edilir. Bu takdirde kiracının tevdi mahalli tayin ettirmesi ve buraya ödeme yapması gerekir⁵⁹⁶. Böylece kiracı borcunu ifa etmiş olur. Bunun dışında, kiracı TBK'nın 107(2). maddesinde belirtilen usule uymaksızın kira bedelini kiraya veren adına bir bankaya veya notere tevdi edecek olursa bu yer ödeme yeri olarak kabul edilemeyeceği gibi söz konusu tevdi ile de kiracı bu borcunu yerine getirmiş sayılmaz⁵⁹⁷.

Taraflar sözleşmede kira bedelinin misli olan veya olmayan eşya olarak ödenmesini kararlaştırılabilir⁵⁹⁸. Bu takdirde ödenme yeri TBK'nın 89(1). maddesinin üçüncü fıkrasına göre tespit edilir. Buna göre kira bedelinin ödenmesi borcu, kira bedeli borcunun doğduğu sırada borçlu kiracının yerleşim yerinde ödenir⁵⁹⁹.

B) İHLALİ

1- Genel Olarak

Gemi kira sözleşmesinde kararlaştırılan süre boyunca geminin kiracıya bırakılması, kiracı açısından geminin kullanılmasından kaynaklanan menfaatleri elde etme fırsatına sahip olma; kiraya veren açısından ise bunlardan mahrum kalma anlamına gelir. Kiraya verenin söz konusu fedakârlığının karşılığı, elde edeceği kira geliridir. Dolayısıyla kiracının kiraya verene karşı asli borcunu oluşturan kira bedeli, kiraya verenin sözleşmeden doğan alacak hakkını oluşturur. Kiraya verenin bu hakkının hiç

⁵⁹⁵ Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 184.

⁵⁹⁶ Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 235.

⁵⁹⁷ Tandoğan, H.: *Özel Borç İlişkileri*, C II, s. 168; Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 235.

⁵⁹⁸ Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 185.

⁵⁹⁹ Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 184.

veya gereği gibi karşılanmaması, onun hem geminin kullanımından mahrum kalması, hem de bunun karşılığı alamaması sonucunu doğurur.

Gemi kira sözleşmesinde kiracının kira bedeli ödeme borcunun yerine getirilmesi ancak tam bir ifa ile mümkündür. Bu sebeple kiraya verene kira bedelinin ödenmiş olması tek başına kiracıyı bu borçtan kurtarmaya yeterli olmaz. Bunun sağlanması için kira bedelinin sözleşme ile belirlenen türde, şekilde, ödeme zamanında ve yerinde (yani ifa modalitelerine uygun olarak) ifa edilmiş olması gereklidir. Buna uygun olmayan bir ifa, kira bedeli ödeme borcunun ihlali oluşturur.

Bu kapsamda kira bedelinin İngiliz Sterlini ile ve kiraya verene elden ve aynen nakit olarak ödenmesi kararlaştırılmış ise bunun Türk Lirası karşılığının, fazlasıyla olsa bile, kiraya verenin herhangi bir banka hesabına havale edilmesi kiracının bu borcunu sona erdirmez. Bunun gibi ayın ilk günü peşin ödenmesi kararlaştırılan kira bedelinin ayın son günü bu tarihe kadar işleyecek yasal faizleriyle ödenmesi de kira bedeli borcunun ihlali anlamına gelir.

Bu durumda kanun koyucu kira bedeli borcunun hiç veya gereği gibi yerine getirilmemesi sebebiyle kira alacağından tamamen veya kısmen mahrum kalan kiraya vereni korumak ve alacağını teminat altına almak amacıyla ona TBK'nın 315. ve TTK'nın 1128(2). maddesinde yer alan hakları tanımaktadır.

TBK'nın 315. maddesi, kiraya verene bu hükümde düzenlenen kiracının temerrüdüne dayanarak sözleşmeyi sona erdirmeye⁶⁰⁰; TTK'nın 1128(2). maddesi ise hapis ve rehin hakkı ile kira bedeli alacağını teminat altına alma imkânını vermektedir. Kiraya verenin söz konusu hakları seçimlik haklardır. Bunlardan hangisinin kullanılacağı ise kiraya verenin gemi kira sözleşmesini devam ettirip ettirmeme konusundaki kararı ile ilişkilidir. Gerçekten de kira bedeli borcunun ifa edilmemesine rağmen gemi kira sözleşmesini devam ettirmek isteyen kiraya veren, TTK'nın 1128(2). maddesinde yer alan hapis ve rehin hakkını kullanabilir. Aksi durumda kiraya veren TBK'nın 315. maddesinde yer alan kiracının temerrüdü hükümlerine dayanarak sözleşmeyi fesih ile sona erdirebilir. Bunun yanında söz konusu hakların birlikte

⁶⁰⁰ Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 235.

kullanılması birbiri ile çelişmediğinden ve kanundan aksi anlaşılmadığından kiraya veren dilerse TBK'nın 315. ve TTK'nın 1128(2). maddesinde yer alan haklarını birlikte de kullanabilir. Ancak kiraya veren rehin veya hapis hakkı ile kira bedeli alacağını elde edebiliyorsa veya kira bedelinin ifa edilmeyen kısmı sözleşmenin devamlılığını etkileyecek nitelikte değilse, hakkaniyet gereği öncelikle TTK'nın 1128(2). maddesinde düzenlenen hakları kullanmalı ve böylece sözleşme ayakta tutulmalıdır.

2- Kiraya Verenın Sözleşmeyi Fesih Hakkı

Kiracı geminin kendisine tesliminden sonra muaccel olan kira bedelini ödeme borcunu ifa etmezse kiraya veren, TBK'nın 315. maddesi uyarınca kira sözleşmesini feshedebilir. Söz konusu madde gereği, kiracı, kiralananın tesliminden sonra muaccel olan kira bedelini veya yan gideri ödeme borcunu ifa etmezse, kiraya veren kiracıya yazılı olarak bir süre verip, bu sürede de ifa etmeme durumunda, sözleşmeyi feshedeceğini bildirebilir⁶⁰¹.

Kiracıya verilecek süre en az on gün, konut ve çatılı işyeri kiralalarında ise en az otuz gün olmalıdır. Verilecek bu süre, kiracıya yazılı bildirimin yapıldığı tarihi izleyen günden itibaren işlemeye başlar.

Görüldüğü üzere bu hüküm kiraya verene doğrudan bir fesih hakkı tanımamakta; kiraya verenin sözleşmeyi feshetmesini belirli şartlara bağlamaktadır. Buna göre gemi, kira sözleşmesi kapsamında kiracıya teslim edilmiş olmalı ve bu tarihten sonra muaccel olmuş bir kira bedeli borcu ifa edilmemiş olmalıdır⁶⁰². Bunlara ilaveten kiraya veren, kiracıya yazılı olarak en az on günlük bir süre verip, borcun bu sürede de ifa edilmemesi durumunda sözleşmeyi feshedeceğini bildirmelidir⁶⁰³. Kiracı verilen süre içerisinde kira bedeli ödeme borcunu ifa etmez ise kiraya veren sözleşmeyi feshetme hakkını kullanabilir⁶⁰⁴. Bu hakkın kullanılması ve buna ilişkin beyanın kiracıya ulaşması ile

⁶⁰¹ Ayrıca Bkz. Barlas, N.: *Para Borçlarının İfasında Borçlunun Temerrüdü ve Temerrüt Açısından Düzenlenen Genel Sonuçlar*, İstanbul 1992, s. 122.

⁶⁰² Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 279, 280; Tandoğan, H.: *Özel Borç İlişkileri*, C II, s. 211; Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 235.

⁶⁰³ Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 236.

⁶⁰⁴ Barlas, N.: *Para Borçlarının İfasında Borçlunun Temerrüdü ve Temerrüt Açısından Düzenlenen Genel Sonuçlar*, s. 122.

birlikte sözleşme feshedilmiş olur⁶⁰⁵. Fesih hakkının kullanılması için ayrıca bir şekil şartı öngörülmemiş olmakla birlikte TTK'nın 18(3). maddesi uyarınca tacirler arasında yapılacak feshe ilişkin ihbarlar noter aracılığıyla, taahhütlü mektupla, telgrafla veya güvenli elektronik imza kullanılarak kayıtlı elektronik posta sistemi ile yapılmalıdır.

3- Kiraya Veren Hapis ve Rehin Hakkı

a) Genel Olarak

Kiraya verenin kira bedelini hiç veya tam olarak elde edememesi tehlikesinin bertaraf edilmesi amacıyla, kanun koyucu, TTK'nın 1128(2). maddesinde kira alacağını teminat altına alan bir hüküm öngörmüştür. Buna göre “Kiraya veren, gemi kira sözleşmesinden doğan bütün alacakları için kiracıya ait taşınır ve kıymetli evrak üzerinde Türk Medenî Kanununun 950 ilâ 953 üncü maddeleri uyarınca hapis hakkına, kiracıya ödenecek navlun ve diğer alacaklar üzerinde aynı Kanunun 954 ilâ 961 inci maddeleri uyarınca alacak rehnine ve kiracıya ödenecek navlunu teminat altına almak üzere 1201 inci maddeye göre tanınan hapis hakkına sahiptir; şu kadar ki, borçlular, alacak rehni kendilerine bildirilmediği takdirde kiracıya yapacakları ödemeyle borçlarından kurtulurlar.”

TTK'nın 1128(2). maddesinin kenar başlığı “Kira ödeme borcu ve teminatı”dır. Madde başlığı ilk bakışta hükmün, kiraya verene tanınan teminat hakkının, sadece kira alacağını düzenlediği izlenimi vermektedir. Bununla birlikte maddede geçen “*gemi kira sözleşmesinden doğan bütün alacakları için*” ifadesinden kiraya verenin teminat altına alınabilecek hakkının sadece kira alacağından ibaret olmadığı görülmektedir. Burada kanun koyucunun söz konusu ifadeyi bilinçli olarak kiraya verenin sözleşmeden doğan bütün haklarını ele alacak şekilde kullandığı anlaşılmaktadır. Nitekim bundan farklı bir amaç gözetilseydi bu ifade hiç kullanılmadan dahi hüküm bu haliyle kiracının kira alacağının teminat almayı amaçlamasına yeterli olurdu. Bu sebeple kanaatimizce her ne kadar “kira ödeme borcu ve teminatı” madde başlığı altında düzenlenmiş olsa bile

⁶⁰⁵ Kiraya verene TBK'nın 315. maddesi uyarınca tanınan kira sözleşmesini feshetme hakkı, gemi kira sözleşmesinin sona ermesine ilişkin olan çalışmanın son bölümünde daha detaylı olarak ele alınacaktır.

TTK'nın 1128(2). maddesi, gemi kira sözleşmesinden doğan ve parayla ölçülebilen diğer bütün alacak haklarını da kapsayacak şekilde yorumlanmalıdır.

TTK'nın 1128(2). maddesi, kiraya verene Türk Medeni Kanunu kapsamında kiracıya ait taşınır ve kıymetli evrak üzerinde hapis hakkı, kiracıya ödenecek navlun ve diğer alacaklar üzerinde alacak rehni ve Türk Ticaret Kanunu kapsamında kiracıya ödenecek navlunu teminat altına almak üzere hapis hakkı tanımaktadır. Söz konusu hükümde bu haklar belirli bir sıraya konulmadığı gibi kiraya verenin bunları belirli bir sıra ile kullanması gerektiğine ilişkin bir ifade de yoktur. Bu sebeple burada belirtilen haklar kiraya veren açısından seçimlik haklardır. Dolayısıyla kiraya veren bunlardan birini kullanmakla alacağına tam olarak kavuşmıyor ise diğerlerini de ayrı ayrı veya birlikte kullanma hakkına sahiptir. Örneğin kiraya veren 120,000 TL'lik kira alacağını teminat altına almak için kiracı tarafından kendisine verilen 70,000 TL'lik senete ilişkin hapis hakkını, geriye kalan tutar içinde kiracıya ödenecek navlun üzerinde alacak rehni hakkını kullanabilir. Bununla birlikte aşağıda ele alınacağı üzere TTK'nın 1128(2). maddesiyle kiraya verene tanınan seçimlik haklar kullanılma şartları ve sağladıkları fayda bakımından farklılık arz etmektedir.

b) Kiraya Veren Hapis Hakkı

aa) Kiraya Veren Kiracıya Ait Taşınır ve Kıymetli Evrak Üzerindeki Hapis Hakkı

Kiraya verene TTK'nın 1128(2). maddesiyle tanınan ilk seçimlik hak, kiracıya ait taşınır ve kıymetli evrak üzerinde TMK'nın 950 ilâ 953 üncü maddeleri arasında düzenlenen hapis hakkıdır. Bu hak kiraya verene, kiracıya ait taşınır ve kıymetli evrakı geri vermekten kaçınma veya bunların paraya çevrilmesini sağlayarak alacağını tahsil etme hakkı verir⁶⁰⁶. İlk durumda kiraya veren, söz konusu şeylerin kendisine geri verilmesini talep eden kiracıya, talebi hapis hakkı kapsamında yerine getirmekten kaçındığını defî olarak ileri sürer⁶⁰⁷. Bu hakkın ileri sürüldüğü mahkeme, kiraya verenin hapis hakkını kullanıp kullanamayacağı konusunda karar verir⁶⁰⁸. İkinci durumda ise

⁶⁰⁶ Ertaş, Ş.: *Eşya Hukuku*, s. 580, 582; Oğuzman K. / Seliçi, Ö. / Oktay-Özdemir, S.: *Eşya Hukuku*, s. 835, 836; Yavuz, N.: *Kira Hukuku*, s. 1272.

⁶⁰⁷ Ertaş, Ş.: *Eşya Hukuku*, s. 582; Oğuzman, K. / Seliçi, Ö. / Oktay-Özdemir, S.: *Eşya Hukuku*, s. 836.

⁶⁰⁸ Oğuzman, K. / Seliçi, Ö. / Oktay-Özdemir, S.: *Eşya Hukuku*, s. 836.

kiraya veren, TMK'nın 953(1). maddesi uyarınca, kira borcu ödenmez ise ve buna karşılık olarak yeterli güvence de gösterilmezse, kiracıya daha önce bildirimde bulunarak, hapsettiği şeylerin teslimine bağlı rehin hükümleri uyarınca paraya çevrilmesini isteyebilir⁶⁰⁹.

Kiraya verenin TTK'nın 1128(2). maddesiyle tanınan hapis hakkını kullanabilmesi için TMK'nın 950(1) ve 951(2). maddelerinde belirtilen olumlu ve olumsuz şartlarının bir arada bulunması gerekmektedir. TMK'nın 950(1). maddesi *“Alacaklı, borçluya ait olup onun rızasıyla zilyedi bulunduğu taşınırı veya kıymetli evrakı, borcun muaccel olması ve niteliği itibarıyla bu eşyanın alacak ile bağlantısı bulunması halinde, borç ödeninceye kadar hapsedebilir.”* hükmüyle hapis hakkının kullanılabilmesi için şartları düzenlemektedir. TMK'nın 951(2). maddesi ise *“Alacaklının üstlendiği yükümlülükle veya borçlunun teslim sırasında ya da daha önce verdiği talimatla veya kamu düzeniyle bağdaşmayan hallerde de hapis hakkı kullanılamaz.”* hükmüyle bu hakkın kullanılamayacağı şartları belirtmektedir.

Buna göre, hapis konusu eşyanın taşınır veya kıymetli evrak olması, kiracıya ait olup onun rızasıyla kiraya verenin zilyetliğinde bulunması, hapse sebep olan kira borcunun muaccel olması⁶¹⁰ ve niteliği itibarıyla hapse konu edilecek eşya ile borç arasında bağlantı bulunması gereklidir⁶¹¹. Ayrıca kiraya verenin üstlendiği yükümlülükle veya kiracının teslim sırasında ya da daha önce verdiği talimatla veya kamu düzeniyle bağdaşmayan haller bulunmamalıdır⁶¹². TMK'nın 950(1). maddesindeki hükmün sonunda yer alan, *“borç ödeninceye kadar”* ifadesinden de hapis hakkının borcun muaccel hale gelmesinden ödenmesine kadar ki zaman dilimini içerecek şekilde kullanılabileceği anlaşılmaktadır.

Kiraya verenin hapis hakkını kullanabilmesi için buna konu olan eşyanın taşınır veya kıymetli evrak olması gereklidir. TMK'nın 951(1). maddesi ise nitelikleri itibarıyla paraya çevrilmeye elverişli olmayan taşınırlar üzerinde hapis hakkının

⁶⁰⁹ Ertaş, Ş.: *Eşya Hukuku*, s. 582; Oğuzman, K. / Seliçi, Ö. / Oktay-Özdemir, S.: *Eşya Hukuku*, s. 836.

⁶¹⁰ Gemi kira sözleşmesinde taraflar “muacceliyet şartı” da öngörebilirler. Bkz. Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 185.

⁶¹¹ Ertaş, Ş.: *Eşya Hukuku*, s. 580.

⁶¹² Hapis hakkı taraflarca sözleşme ile bertaraf edilmemiş olmalıdır. Bkz. Ertaş, Ş.: *Eşya Hukuku*, s. 580; Oğuzman, K. / Seliçi, Ö. / Oktay-Özdemir, S.: *Eşya Hukuku*, s. 834.

kullanılmasını engellemektedir. Gerçekten hapis hakkının kira alacağını teminat altına almak maksadına hizmet ettiği gözetildiğinde, teminat konusu taşınır eşyanın paraya çevrilebilir özelliği bulunmalıdır⁶¹³. Bu bakımdan taşınır eşya niteliğinde olsa da fotoğraf, mektup gibi kişisel eşya veya sadece ispat işlevi bulunan belgeler paraya çevrilebilir özelliğe sahip olmadığından hapis hakkına konu teşkil etmezler⁶¹⁴. Bunun yanında hapis hakkı ancak buna yetecek kadar taşınır eşya veya kıymetli evrak üzerinde kurulabilir; fazlası ise kiracıya iade edilmez ise kiraya veren uğranılacak zarardan sorumlu olur⁶¹⁵. Bununla birlikte hapis hakkına konu taşınır eşya veya kıymetli evrak bölünemeyecek nitelikteyse kiraya veren hapis hakkını bunların tamamı üzerinde kullanabilir⁶¹⁶.

TMK'nın 950(1). maddesinin açık hükmü karşısında taşınmazlar kiraya verenin hapis hakkının konusunu oluşturmazlar⁶¹⁷. Burada Türk Borçlar Kanununda kiraya verenin hapis hakkının düzenlendiği 336. maddenin uygulanabileceği ihtimali gündeme gelebilir. Nitekim bu maddenin ilk cümlesi, *“Taşınmaz kiralarda kiraya veren, işlemiş bir yıllık ve işlemekte olan altı aylık kira bedelinin güvencesi olmak üzere, kiralanda bulunan ve kiralananın döşenmesine veya kullanılmasına yarayan taşınırlar üzerinde hapis hakkına sahiptir.”* hükmünü öngörmektedir. Görüleceği üzere burada kiraya verene hapis hakkı açıkça ve sadece taşınmaz kiralalarının söz konusu olduğu ilişkilerde tanınmaktadır⁶¹⁸. Bu sebeple Türk Borçlar Kanununun bu hükmünün gemi kira sözleşmeleri bakımından uygulanması söz konusu değildir. Bununla birlikte TTK'nın 1130. maddesinde Türk Borçlar Kanununun adi kira sözleşmeleri hakkındaki hükümlere yapılan atıf uyarınca TBK'nın 336. maddesinin gemi kira sözleşmeleri bakımından uygulanması gerektiği ileri sürülebilir. Ancak TTK'nın 1130. maddesinde yapılan atfın, gemi kira sözleşmeleri bakımından “nitelikleri elverdiği ölçüde” uygulanacağı göz önüne alındığında bu iddianın da kabulü mümkün değildir. Üstelik gemi kira

⁶¹³ Oğuzman, K. / Seliçi, Ö. / Oktay-Özdemir, S.: *Eşya Hukuku*, s. 831.

⁶¹⁴ Ertiş, Ş.: *Eşya Hukuku*, s. 580; Oğuzman, K. / Seliçi, Ö. / Oktay-Özdemir, S.: *Eşya Hukuku*, s. 831, 833.

⁶¹⁵ Oğuzman, K. / Seliçi, Ö. / Oktay-Özdemir, S.: *Eşya Hukuku*, s. 836.

⁶¹⁶ Ertiş, Ş.: *Eşya Hukuku*, s. 582; Oğuzman, K. / Seliçi, Ö. / Oktay-Özdemir, S.: *Eşya Hukuku*, s. 836.

⁶¹⁷ Oğuzman, K. / Seliçi, Ö. / Oktay-Özdemir, S.: *Eşya Hukuku*, s. 831.

⁶¹⁸ Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 233.

sözleşmeleri bakımından kiraya verenin hapis hakkının özel olarak TTK'nın 1128(2). maddesiyle düzenlenmiş olması bu görüşü destekleyici niteliktedir.

Diğer taraftan hapis hakkının kullanılabilmesi için söz konusu taşınır eşya veya kıymetli evrakın kiraya verenin zilyetliğinde⁶¹⁹ bulunması gereklidir⁶²⁰. Zira hapis hakkındaki aleniyet ilkesi zilyetlik ile olur⁶²¹. Bu nedenle kiraya veren kendisi için zilyetlik hali dışında, kiracının veya üçüncü bir kişinin zilyetliğinde bulunan taşınır eşya veya kıymetli evrak üzerinde hapis hakkını kullanılamaz⁶²². Örneğin kiracının kira sözleşmesinin teminatı olarak kiraya verene verdiği taşınır eşya veya kıymetli evrak üzerinde kiraya veren hapis hakkını kullanabilir. Bunun yanında söz konusu şeyler muhafazası için bir antrepo veya bankaya tevdi edilmiş ise antrepo veya bankanın buradaki zilyetliği kiraya veren için olduğundan bunların kiraya verenin vasıtasız zilyetliğinde bulunmaması bu şeyler üzerinde de hapis hakkının kullanılmasına engel değildir⁶²³. Örneğimizde hapis hakkına konu şeyler antrepo veya bankaya kiracı tarafından tevdi edilmiş olsaydı bunlara kiracı için zilyet olduğundan kiraya verenin bunlar üzerinde hapis hakkını kullanması mümkün olmazdı. Bunun dışında hapis hakkının kullanılabilmesi için, rehin hakkından farklı olarak, buna konu kıymetli evraka kiraya verenin zilyet olması yeterlidir⁶²⁴.

Hapis hakkına konu taşınır eşya veya kıymetli evrakın kiracıya ait olması esastır. Bununla birlikte TMK'nın 950(3). maddesinde “*Alacaklı, borçluya ait olmayan taşınırlar üzerinde de zilyetliğin iyiniyetle kazanılmasının korunduğu ölçüde hapis hakkına sahip ol(acağı)*” düzenlenmektedir. Bu hüküm uyarınca kiracıya ait olmamakla birlikte onun iyiniyetle zilyetliğinde bulunan ve rızası ile kiraya verene bırakılan taşınır

⁶¹⁹ Ancak burada kiraya verenin tek başına zilyetliği şart değildir. Bu bakımdan hapis hakkı, bir şeye kiraya verenin kiracı ile elbirliği ile zilyet olması durumunda bulunmakta iken; kiracıya eşya üzerinde tek başına fiili hâkimiyet sağlayan müşterek zilyetlik durumunda bulunmamaktadır. Bkz. Ertaş, Ş.: *Eşya Hukuku*, s. 581; Oğuzman, K. / Seliçi, Ö. / Oktay-Özdemir, S.: *Eşya Hukuku*, s. 832.

⁶²⁰ Ünân'a göre kiraya verenin kiracıya ait taşınır ve kıymetli evrak üzerinde ve kiracı tarafından taşınan eşya üzerinde zilyetliği bulunmayacağından, TTK'nın 1128(2). maddesi uygulanabilir değildir. Bkz. Ünân, S.: “Bareboat and Time Charters in the New Turkish Commercial Code”, s. 28.

⁶²¹ Oğuzman, K. / Seliçi, Ö. / Oktay-Özdemir, S.: *Eşya Hukuku*, s. 832.

⁶²² Oğuzman, K. / Seliçi, Ö. / Oktay-Özdemir, S.: *Eşya Hukuku*, s. 832.

⁶²³ Ertaş, Ş.: *Eşya Hukuku*, s. 581.

⁶²⁴ “Kıymetli evrak üzerinde hapis hakkının doğumu için de zilyet olmak yeterlidir. Ayrıca emre yazılı senetlerde ciroya, nama yazılı senetlerde temlike gerek yoktur.” Bkz. Oğuzman, K. / Seliçi, Ö. / Oktay-Özdemir, S.: *Eşya Hukuku*, s. 832.

eşya veya kıymetli evrak da hapis hakkının konusunu oluşturabilir⁶²⁵. Ancak burada kiraya verenin hapis hakkı hükümde yer alan “iyiniyetle kazanılmasının korunduğu ölçüde” ifadesinden de anlaşıldığı üzere kiraya verenin bu durumu bilmemesi veya bilmesinin gerekmemesi gerekir⁶²⁶.

Kiraya verenin hapis hakkına konu olan taşınır veya kıymetli evrak niteliğindeki eşya üzerindeki zilyetliği kiracının rızasına⁶²⁷ dayanmalıdır. Bu açıdan kiraya verenin kiracıya ait olsa bile onun rızasına dayanmayan, tesadüf eseri veya üçüncü bir kişinin teslimi ile zilyedi bulunduğu şey üzerinde hapis hakkı kullanması mümkün değildir⁶²⁸.

Hapis hakkı kira alacağına bağlı⁶²⁹ bir hak olduğundan ortada geçerli bir kira alacağı bulunmalıdır⁶³⁰. Bu anlamda hapis hakkına konu eşyanın kiraya verene teslim edildiği anda zamanaşımına uğramış bir kira alacağı için hapis hakkı kullanılamaz; ancak hapis hakkının kullanılması zamanaşımının işlemlerini engellemez ise de hapis hakkının doğduğu andan sonra kira alacağının zamanaşımına uğraması bu hakkın kullanılmasına engel teşkil etmez⁶³¹.

Diğer taraftan kiraya verenin hapis hakkını kullanmasına sebep olan kira borcu muaccel olmalı ve niteliği itibarıyla hapse konu edilecek eşya bu borç ile bağlantılı olmalıdır. Kira borcu, hapse konu eşyanın zilyetliğinin kazanıldığı anda değil hapis hakkının kullanıldığı anda muaccel olmalıdır⁶³².

Kiraya verenin hapis hakkı TBK’nın 336(1). maddesinde de düzenlenmektedir. Burada kiraya verene tanınan hapis hakkının kapsamı “işlemiş bir yıllık ve işlemekte

⁶²⁵ Ertaş, Ş.: *Eşya Hukuku*, s. 564, 581.

⁶²⁶ Oğuzman, K. / Seliçi, Ö. / Oktay-Özdemir, S.: *Eşya Hukuku*, s. 832.

⁶²⁷ “Alacaklının zilyetliği borçlunun rızasına dayanıyorsa, zilyetliğin devrine ilişkin işlem geçersiz olsa bile, bu durum, alacaklının hapis hakkını engellemez.” Bkz. Ertaş, Ş.: *Eşya Hukuku*, s. 581.

⁶²⁸ Ertaş, Ş.: *Eşya Hukuku*, s. 580; Oğuzman, K. / Seliçi, Ö. / Oktay-Özdemir, S.: *Eşya Hukuku*, s. 832.

⁶²⁹ Oğuzman/ Seliçi/ Oktay-Özdemir’e göre, hapis hakkı alacağa bağlı bir hak olduğundan, kanunen TBK’nın 168. maddesi gereğince, teminat altına aldığı alacağın devri ile yeni alacaklıya geçer. Bu takdirde malın zilyetliğinin yeni alacaklıya geçirilmesine gerek yoktur; eski alacaklı alacağın temlikinden itibaren yeni alacaklı adına (başkası için zilyet olarak) zilyet kalmaya devam edebilir. Bkz. Oğuzman, K. / Seliçi, Ö. / Oktay-Özdemir, S.: *Eşya Hukuku*, s. 837; Aynı yönde görüş için Bkz. Ertaş, Ş.: *Eşya Hukuku*, s. 580.

⁶³⁰ Oğuzman, K. / Seliçi, Ö. / Oktay-Özdemir, S.: *Eşya Hukuku*, s. 833.

⁶³¹ Oğuzman, K. / Seliçi, Ö. / Oktay-Özdemir, S.: *Eşya Hukuku*, s. 833; “Çünkü bir aynı hak olan hapis hakkının zamanaşımına uğraması söz konusu olmaz.” Bkz. Ertaş, Ş.: *Eşya Hukuku*, s. 581.

⁶³² Oğuzman, K. / Seliçi, Ö. / Oktay-Özdemir, S.: *Eşya Hukuku*, s. 833.

olan altı aylık kira bedelinin güvencesi olmak üzere” sınırlandırılmaktadır. Ancak söz konusu hüküm bu hakkı kiraya verene sadece taşınmaz kiralari bakımından tanımaktadır⁶³³. Bu nedenle TBK’nın 336(1). maddesinin gemi kira sözleşmesine uygulanması bakımından, TTK’nın 1130. maddesinde belirtilen “nitelikleri elverdiği ölçüde” şartı bulunmaz. Bu yüzden gemi kira sözleşmesinde, henüz muaccel olmamış kira alacağı için hapis hakkının kullanılması mümkün değildir. Bununla birlikte kira sözleşmesine belirli bir kira bedelinin ödenmemesi halinde diğerlerinin de muaccel olacağı hakkında bir “muacceliyet şartı”⁶³⁴ getirilmiş olabilir⁶³⁵. Bu şartın gerçekleşmesi halinde muaccel olma şartının varlığı ve dolayısıyla kiraya verenin hapis hakkının doğduğu kabul edilmelidir. Bunun dışında TMK’nın 952(1). maddesi uyarınca kiraya veren, kiracı ödemedi acze düşmüş ise kira bedeli alacağı muaccel olmasa bile, hapis hakkını kullanabilir⁶³⁶.

Kira borcu ile hapse konu edilecek eşya arasındaki bağlantılı somut olayın özellikleri ve Türk Medeni Kanununda düzenlenen dürüstlük kuralı çerçevesinde belirlenir⁶³⁷. Bu anlamda kira bedelini ödeme borcunun yerine getirilmeden, kiraya verenden zilyetliğinde bulunan taşınır eşya veya kıymetli evrakın istenilmesinin dürüstlük kuralı ile bağdaşmayacağı durumda söz konusu bağlantının olduğu kabul edilir⁶³⁸. Örneğin kiraya veren aynı zamanda geminin yakıtının ve kumanyasının da teminini üstlenmiş ve kendisine bu amaçla kiracı tarafından peşinen bir ödeme yapılmış olabilir. Bunun neticesinde belirli bir miktarda yakıt ve kumanya kiraya verenin zilyetliğinde bekletiliyor ise ödenmeyen kira bedellerinin teminatı olarak bu şeyler ile kira alacağı arasında bağlantı vardır. Ayrıca TMK’nın 950(2). maddesi uyarınca kiraya veren ile kiracının tacir olması durumunda söz konusu bağlantı kanunen var kabul

⁶³³ Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 233.

⁶³⁴ Nitekim bazı kira sözleşmeleri sözleşmenin feshi halinde bütün kira bedellerinin muaccel olacağı şartını içerir. Bkz. Hildebrandt, K. C.: “Chartering Cruise Ships for Special Occasions”, s. 208, 209.

⁶³⁵ Bir veya birkaç kira bedelinin ödenmemesi halinde kalan kira bedellerinin muaccel olacağına ilişkin TBK’nın 346. maddesinde öngörülen yasak sadece konut ve çatılı işyeri kiralari bakımından geçerlidir. Dolayısıyla gemi kira sözleşmesinde taraflar “muacceliyet şartı” öngörebilirler. Ayrıca bkz. Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 185.

⁶³⁶ “Aciz hali yalnız borçlu hakkında aciz vesikası alındığı veya hakkında iflas açıldığı durumda değil, borcunun genel olarak borçlarını ödemeyi tatil ettiği veya konkordato mühleti talep ettiği durumlarda da gerçekleşir.” Bkz. Oğuzman, K. / Seliçi, Ö. / Oktay-Özdemir, S.: *Eşya Hukuku*, s. 833; Aynı yönde görüş için Bkz. Ertaş, Ş.: *Eşya Hukuku*, s. 581.

⁶³⁷ Ertaş, Ş.: *Eşya Hukuku*, s. 581; Oğuzman, K. / Seliçi, Ö. / Oktay-Özdemir, S.: *Eşya Hukuku*, s. 833.

⁶³⁸ Ertaş, Ş.: *Eşya Hukuku*, s. 581; Oğuzman, K. / Seliçi, Ö. / Oktay-Özdemir, S.: *Eşya Hukuku*, s. 833.

edilir⁶³⁹. Örneğin kiraya verenin aynı zamanda liman işletmesi sahibi olması durumunda, kiracıya ait olan ancak kendi işletmesinde bulunan yükler ile gemi kira sözleşmesinden doğan ve ödenmeyen kira alacağı arasında kanunen bağlantı bulunur⁶⁴⁰.

Son olarak hapis hakkının kullanılabilinmesi için TMK'nın 951(2). maddesi uyarınca, kiraya verenin üstlendiği yükümlülükle veya kiracının teslim sırasında ya da daha önce verdiği talimatla veya kamu düzeniyle bağdaşmayan hallerin bulunmaması gereklidir⁶⁴¹. Bu kapsamda kiraya verenin hapis hakkından feragat etmesi, kiracının hapis hakkına konu edilmek istenilen şeyleri teslim öncesinde veya sırasında bunların hapis hakkına konu edilemeyeceğini belirtmesi veya bu şeyin karantina altına alınması veya müsadere edilmiş olması hapis hakkının kullanılmasına engel teşkil eder⁶⁴². Fakat TMK'nın 952(2). maddesi, buna rağmen bazı durumlarda hapis hakkının kullanılabilirliğini öngörmektedir. Buna göre, kiracının borç ödemediği aczi, taşınırın tesliminden sonra meydana gelmiş veya daha önce meydana gelmiş olmakla beraber alacaklı bu durumu teslimden sonra öğrenmiş ise hapis hakkı kullanılabilir. Hapse konu şeyin belli bir yönde kullanılacağı konusunda kiraya veren tarafından yüklenilmiş yükümlülük veya kiracının teslim sırasında ya da daha önce verdiği hapsedilmezliğe ilişkin talimat ise buna engel değildir⁶⁴³.

bb) Kiraya Verenin Kiracıya Ödenecek Navlunu Teminat Altına Alan Hapis Hakkı

TTK'nın 1128(2). maddesinde kiraya verene tanınan ikinci seçimlik hak, kiracıya ödenecek navlunu teminat altına almak üzere TTK'nın 1201. maddesine göre sahip olduğu hapis hakkıdır. Bu hak kiraya verene, hapse konu eşyayı teslim etmekten kaçınma veya bunların para çevrilmesini sağlayarak alacağını tahsil etme imkânı verir.

⁶³⁹ Ertaş, Ş.: *Eşya Hukuku*, s. 581; "Ticari hapis hakkında, alacağın, doğrudan doğruya hapsedilen mala ilişkin olması da şart değildir." Bkz. Oğuzman, K. / Seliçi, Ö. / Oktay-Özdemir, S.: *Eşya Hukuku*, s. 834.

⁶⁴⁰ Nitekim TMK'nın 950(2). maddesinde yer alan "Zilyetlik ve alacak ticari ilişkiden doğmuşsa, tacirler arasında bu bağlantı var sayılır." hükmü uyarınca kiraya veren ve kiracı tacirse ve kira sözleşmesi ve hapse konu edilecek şeyin kiraya verene teslimi bunlar bakımından bir ticari iş ise söz konusu bağlantı vardır.

⁶⁴¹ Ertaş, Ş.: *Eşya Hukuku*, s. 582.

⁶⁴² "Örnek olarak, satılması yasak olan askeri araç ve gereçler üzerinde hapis hakkı kullanılamaz. Hacı kabil olmayan şeyler üzerinde de hapis hakkının kullanılamayacağı kabul edilmektedir." Bkz. Oğuzman, K. / Seliçi, Ö. / Oktay-Özdemir, S.: *Eşya Hukuku*, s. 835.

⁶⁴³ Ertaş, Ş.: *Eşya Hukuku*, s. 582; Oğuzman, K. / Seliçi, Ö. / Oktay-Özdemir, S.: *Eşya Hukuku*, s. 835.

TTK'nın 1128(2). maddesinde kiraya verene tanınan ilk hapis hakkının konusunu kiracıya ait taşınır ve kıymetli evrak oluşturur. Bu maddedeki ikinci hapis hakkının konusunu ise kiracıya ödenecek navlunun teminatı olan ve üçüncü kişiye ait olan eşya oluşturmaktadır. Esasen navlun alacağı kiracıya ait bit haktır ve TTK'nın 1201. maddesi kiracının bu hakkını teminat altına almak için düzenlenmiştir. Ancak kanun koyucu kira bedeli alacağını teminat altına almak için kiracının bu hakkının kiraya veren tarafından kullanılmasına imkân tanımaktadır.

TTK'nın 1128(2). maddesi, kiraya verene tanınan söz konusu hapis hakkının, “1201 inci maddeye göre tanınan” bir hak olduğunu belirtmektedir. TTK'nın 1201. maddesinde ise taşıyana/kiracıya tanınan hapis hakkının sadece genel hükümlerine yer verilmektedir. Söz konusu hapis hakkının tamamı ise TTK'nın 1201 ilâ 1207. maddeleri arasında düzenlenmektedir. Bu sebeple ve TTK'nın 1128(2). maddesinde kiraya verene tanınan hapis hakkından amaçlanan neticenin tam olarak gerçekleşmesinin sağlanması düşüncesiyle bu maddede geçen, “1201 inci maddeye göre tanınan” ifadesi “TTK'nın 1201 ilâ 1207. maddeleri arasında düzenlenen” şeklinde anlaşılmalıdır.

Kanun koyucu TTK'nın 1128(2). maddesiyle kiraya verene, taşıyan/kiracıya tanınan hapis hakkını kira bedeli alacağının teminatı olarak kullanma imkânı vermektedir. Ancak burada kiraya verenin taşıyana/kiracıya bu anlamda halef olması sağlanmamaktadır. Aksine kiraya verene, taşıyan/kiracıya tanınan hapis hakkını kendi alacağı için kullanma hakkı tanınmaktadır. Dolayısıyla kiraya verenin hapis hakkını kullanmasının sınırı, kira bedeli alacağının miktarıdır. Bu anlamda kiraya verenin kira bedeli alacağı, taşıyan/kiracının navlun alacağından daha az ise bu miktar ile sınırlı olarak söz konusu hapis hakkını kullanabilecektir. Aksi takdirde kiraya verene tanınan hapis hakkının sınırı taşıyan/kiracının ki kadardır. Buradan hareketle kiracının kira bedelini ödediği oranda kiraya verenin hapis hakkının kapsamı da değişir.

TTK'nın 1201(1). maddesi uyarınca kiraya veren, kiracısının navlun sözleşmesinden doğan bütün alacakları için TMK'nın 950 ilâ 953. maddeleri uyarınca eşya üzerinde hapis hakkına sahiptir. TMK'nın 950 ilâ 953. maddeleri arasında düzenlenen hapis hakkı bir önceki başlıkta detaylı olarak değinildiğinden burada tekrar mahiyetindeki bilgilere yer verilmemektedir.

Taşıyan/kiracının hapis hakkı, sadece üzerinde hapis hakkı kullanılan eşyanın taşındığı yolculuktan doğan alacakları teminat altına alır (TTK m. 1201(2))⁶⁴⁴. Bu sebeple kiraya verenin hapis hakkını kullanmasının sınırını kira bedeli alacağının navlun alacağına oranı belirler. Dolayısıyla kiraya veren kira bedeli alacağından doğan⁶⁴⁵ hapis hakkını ancak, kiracının navlun alacağını geçmeyen alacağını, teminata alacak miktardaki eşya üzerinde kullanılabilir (TTK m. 1201(3))⁶⁴⁶. Bunun yanında TTK'nın 1201(2). maddesinden, taşıyan/kiracının zilyetliğinde bulunduğu halde hapis hakkına sebep olan taşıma ile ilgili olmayan üçüncü kişiye ait diğer şeyler üzerinde kiraya verenin hapis hakkının bulunmadığı sonucu da çıkmaktadır.

Kiraya verene TTK'nın 1128(2). maddesinin ilk cümlesi ile tanınan hapis hakkı, taşınır veya kıymetli evrakın kiraya verenin zilyetliğinde bulunduğu ve borcun muaccel hale gelmesinden ödenmesine kadar ki sürece kullanılabilir. Burada ise kiraya verene eşya zilyetliğinde olmasa bile belirli şartlarda hapis hakkını kullanma imkânı verilmektedir. Buna göre taşıyan/kiracı tarafından gönderilene teslimden sonra otuz gün içinde eşya henüz gönderilenin zilyetliğinde ise kiraya veren mahkemeye müracaat ederek hapis hakkından doğan yetkilerini kullanabilir (TTK m. 1201(1)).

Bunun dışında taşıyan/kiracının yaptığı navlun sözleşmesi kapsamında eşyanın taşıtandan başka bir kişi olan gönderilene teslim edilmesi söz konusu olabilir⁶⁴⁷. Bu halde gönderilen, eşyanın teslimini istediğinde, bu istemin dayandığı sözleşmenin veya konişmentonun yahut diğer bir denizde taşıma senedinin hükümlerine göre ödemeye yetkili kılındığı bütün alacakları ödemekle, kendi hesabına gümrük resmi ödenmiş ve başka giderler yapılmış ise bunları da vermekle ve üstüne düşen diğer bütün borçları yerine getirmekle yükümlü olur (TTK m. 1203). Kiraya veren, gönderilenin teslimini

⁶⁴⁴ Kender/ Çetingil/ Yazıcıoğlu'a göre, bu hüküm, hapis hakkının, sadece üzerinde hapis hakkı kullanılan eşyanın taşınması dolayısıyla doğan alacakları teminat altına aldığı şeklinde anlaşılmalıdır. Bkz. Kender, R. / Çetingil, E. / Yazıcıoğlu, E.: *Deniz Ticareti Hukuku I*, s. 212.

⁶⁴⁵ Kiracı/taşıyan eşya sahibinden aynı zamanda müşterek avarya ve kurtarma alacakları için alacaklı ise bu sınırlamaya tâbi değildir. Zira TTK'nın 1201(3). maddesi, "*Hapis hakkı ancak alacağı teminata alacak miktardaki eşya üzerinde kullanılabilir; ancak, müşterek avarya ve kurtarma alacakları için taşıyan, eşyanın tümü üzerinde hapis hakkı kullanabilir.*" hükmünü düzenlemektedir.

⁶⁴⁶ Kender, R. / Çetingil, E. / Yazıcıoğlu, E.: *Deniz Ticareti Hukuku I*, s. 212, 213.

⁶⁴⁷ Kender, R. / Çetingil, E. / Yazıcıoğlu, E.: *Deniz Ticareti Hukuku I*, s. 213.

talep ettiği bu eşya üzerinde ve sadece gönderilenin söz konusu yükümlülüğu miktarınca sınırlı olarak hapis hakkına sahiptir (TTK m. 1204(1))⁶⁴⁸.

c) Kiraya Verenin Rehin Hakkı

Kiraya verene TTK'nın 1128(2). maddesi ile tanınan üçüncü seçimlik hak, kiracıya ödenecek navlun ve diğer alacaklar üzerinde TMK'nın 954 ilâ 961. maddeleri uyarınca tanınan alacak rehnidir.

TTK'nın 1128(2). maddesinde öngörülen hapis hakkı kiraya verene, hapse konu eşyayı veya kıymetli evrakı teslim etmekten kaçınma veya bunların para çevrilmesini sağlama hakkı verir. Alacak rehini hakkında ise kiraya veren sadece alacağın paraya çevrilmesini isteme hakkına sahiptir⁶⁴⁹. Bunun yanında hapis hakkı sadece kiracıya ödenecek navlunu teminat altına almak üzere tanınmaktayken alacak rehini hakkı, bunun da ötesinde kiracıya ödenecek navlun ve diğer alacaklar üzerinde bahşedilmektedir. Bu anlamda TTK'nın 1128(2). maddesinde yer verilen “*navlun ve diğer alacaklar*” ifadesinden kiracıya ait olmak üzere geminin kullanılmasının dışındaki nedenlerle doğan alacaklar üzerinde de bu hakkın kullanılabileceği anlaşılmaktadır⁶⁵⁰. Bu sebeple kiraya verene tanınan alacak rehini hakkı, TTK'nın 1128(2). maddesi ile tanınan diğer haklardan daha geniş bir uygulama alanına sahip olup, kira bedeli alacağına daha geniş bir teminat sağlar. Diğer taraftan TTK'nın 1128(2). maddesi, kiraya verene açıkça kiracıya ait “alacaklar” üzerinde rehin hakkı tanır. Bu sebeple kiraya verenin kiracıya ait “haklar” üzerinde rehin hakkının bulunmadığını kabul etmek gerekir. Nitekim TTK'nın 1128(2). maddesinde TMK'nın 954 ilâ 961. maddelerine yapılan atfın alacak rehinde uygulanacak esasları göstermesi bakımından yapıldığı görölmektedir.

⁶⁴⁸ Kender, R. / Çetingil, E. / Yazıcıoğlu, E.: *Deniz Ticareti Hukuku I*, s. 213.

⁶⁴⁹ Ertaş, Ş.: *Eşya Hukuku*, s. 582; Oğuzman, K. / Seliçi, Ö. / Oktay-Özdemir, S.: *Eşya Hukuku*, s. 842.

⁶⁵⁰ TTK'nın 1128(2). maddesinde yer verilen “navlun ve diğer alacaklar” ifadesinden kiracının gemiyi taşıma işlerinde kullanmasından doğan navlun alacağı ve gemiyi alt kiraya vermesi dolayısıyla sahip olduğu kira bedeli alacağı hakkı da kiraya verenin rehin hakkı kapsamında bulunmaktadır. Bununla birlikte doktrinde, yeni Türk Ticaret Kanununda navlun, rehnin kapsamı içinde sayılmadığını (TTK m. 1020) ve ayrıca geminin kira geliri bakımından açık bir düzenleme olmadığı yönünde ileri sürülen görüş (Bkz. Ertaş, Ş.: *Eşya Hukuku*, s. 573) gemi ipotegine ilişkin olduğu için doğrudur.

Kiraya verenin alacak rehni hakkı, sadece bağımsız olarak başkasına devredilebilen ve para ile değerlendirilmesi mümkün olan alacaklar bakımındandır⁶⁵¹. Bunun dışındaki alacakların kiraya veren tarafından rehnedilmesi söz konusu değildir. Rehnin konusunu, esasen mevcut alacaklar oluşturur ancak devredilebilme ve para ile değerlendirilme şartıyla ileride doğacak alacaklarda rehnedilebilir⁶⁵².

Alacak rehninin kurulması alacağın bir senede bağlanmış olup olmamasına göre farklılık arz eder⁶⁵³. Alacak bir senede bağlanmamış ise rehnin kurulması bu konudaki sözleşmesinin yazılı şekilde yapılmasına ve varsa borç senedinin teslimine bağlıdır (TMK m. 955(1))⁶⁵⁴. Rehin sözleşmesinden önce borçlunun muvafakatının alınması gerekli olmadığı gibi kiraya veren/rehneden veya alacaklının alacağın rehnedildiğini borçluya bildirmesi de gerekli değildir⁶⁵⁵.

Alacak bir senede bağlanmış ise rehnin kurulması yine bu konudaki sözleşmesinin yazılı şekilde yapılması ve varsa borç senedinin teslimi ile gerçekleşir (TMK m. 955(1)). Bununla birlikte alacağın bağlandığı senet, kıymetli evrak niteliğini haiz bir senet ise alacak rehninin kurulması TMK'nın 956. maddesinde söz konusu kıymetli evrakın türüne göre ayrıca düzenlenmektedir. Bu kapsamda alacağın bağlandığı senet hamiline yazılı bir kıymetli evrak ise yazılı bir rehin sözleşmesine gerek yoktur; söz konusu senedin bu amaçla zilyetliğinin nakli yeterlidir. Nama yazılı senet üzerinde rehin kurmak için temlik beyanının yanında, senedin zilyetliğinin nakli gereklidir. Emre yazılı senet üzerinde rehin kurmak için ise senede veya alonja “bedeli teminattır veya bedeli rehindir” gibi bir ifadeyle rehin cirosu yapılmalı ve senedin zilyetliği nakledilmelidir. Bunların dışında alacağın bağlandığı senet, konişmento gibi eşyayı temsile kabil bir kıymetli evrak niteliğine haiz bir senet (emtia senedi) ise bunlar üzerinde rehnin rehninin kurulması düzenlenme şekillerine göre TMK'nın 956. maddesinde belirtilen şekle ve usule tâbidir. Ancak diğerlerinden farklı olarak bu

⁶⁵¹ Ertaş, Ş.: *Eşya Hukuku*, s. 583; Oğuzman, K. / Seliçi, Ö. / Oktay-Özdemir, S.: *Eşya Hukuku*, s. 839.

⁶⁵² Ertaş, Ş.: *Eşya Hukuku*, s. 583; “Ancak bu halde rehin hakkı, alacağın doğmasıyla hükümlerini icra eder.” Bkz. Oğuzman, K. / Seliçi, Ö. / Oktay-Özdemir, S.: *Eşya Hukuku*, s. 839

⁶⁵³ Oğuzman, K. / Seliçi, Ö. / Oktay-Özdemir, S.: *Eşya Hukuku*, s. 840.

⁶⁵⁴ Oğuzman, K. / Seliçi, Ö. / Oktay-Özdemir, S.: *Eşya Hukuku*, s. 840.

⁶⁵⁵ Bununla birlikte söz konusu bildirimin yapılması rehin hakkı sahibi lehinedir. Çünkü bu bildirim, üzerinde rehin hakkı kurulan alacağın borçlusunun iyiniyetle borcu ödeyerek borçtan kurtulması ve dolayısıyla rehnin bu şekilde sona ermesine engel olur. Bkz. Ertaş, Ş.: *Eşya Hukuku*, s. 583; Oğuzman, K. / Seliçi, Ö. / Oktay-Özdemir, S.: *Eşya Hukuku*, s. 840.

türdeki kıymetli evrak üzerinde kurulacak rehin, bunların temsil ettiği eşya üzerinde rehin hakkı sağlar. Bununla birlikte anılan eşyanın rehnedilmesi için ayrı bir senet (variant) düzenlenmiş ise söz konusu eşyanın rehni için, eşyayı temsil eden senede eşyanın rehnedilmiş olduğu, alacak miktarı ve vade tarihi yazılmak suretiyle variantın üzerinde rehin kurulması da yeterlidir (TMK m. 957).⁶⁵⁶

Alacak üzerinde daha önceden bir rehin hakkı tesis edilmiş olabilir. Bu takdirde kiraya verenin rehin hakkı bir art rehin hakkıdır. Bu rehnin kurulması, alacağın bağlandığı senedin türüne göre yukarıda belirtilen rehin şekil ve usulüne uygun hareket edilmesinin yanında TMK'nın 958. maddesi uyarınca rehin veren veya art rehin alacaklısı kiraya verenin durumu önce gelen rehin alacaklısına yazılı olarak bildirmesi halinde geçerlidir⁶⁵⁷.

Yukarıda belirtildiği gibi rehin sözleşmesinin kurulduğunun borçluya bildirmesi gerekli değildir. Bununla birlikte TTK'nın 1128(2). maddesi uyarınca alacak rehni kendisine bildirilmediği takdirde borçlu, kiracıya yapacağı ödemeye borcundan kurtulur. Böyle bir ödemenin yapılması halinde rehin sona ereceğinden ve dolayısıyla kiraya verenin kira bedeli alacağı teminatsız kalacağından rehnin kurulduğunun kiraya veren tarafından borçluya bildirilmesi daha doğru olur⁶⁵⁸. Bu doğrultuda rehin sözleşmesinin kurulduğu borçluya bildirilmiş ise borçlu borcunu asıl alacaklıya veya rehin alacaklısı kiraya verene ancak diğerinin rızasıyla ödeyebilir. Rızanın bulunmaması halinde ise borçlu, borcunu tevdi etmekle yükümlüdür (TMK m. 961(2)-(3))⁶⁵⁹.

Kiraya verenin rehin hakkı, BARECON 2001'in 18. klotunda öngörülmektedir. Klotda kiraya verene tanınan rehin hakkı, yalnızca kiracıya ödenecek navlun ve diğer alacaklar üzerinde rehin hakkı tanıyan TTK'nın 1128(2). maddesinden daha kapsamlı olarak düzenlenmiştir. Nitekim bu klot uyarınca kiraya veren, kiracıya, alt kiracıya veya kira sözleşmesi kapsamında düzenlenen herhangi bir konşimentoya ait bütün yükler, alt kira bedelleri ve alt navlunlar üzerinde rehin hakkına sahiptir.

⁶⁵⁶ Ertaş, Ş.: *Eşya Hukuku*, s. 584; Oğuzman, K. / Seliçi, Ö. / Oktay-Özdemir, S.: *Eşya Hukuku*, s. 840, 841.

⁶⁵⁷ Ertaş, Ş.: *Eşya Hukuku*, s. 584; Oğuzman, K. / Seliçi, Ö. / Oktay-Özdemir, S.: *Eşya Hukuku*, s. 841.

⁶⁵⁸ Oğuzman, K. / Seliçi, Ö. / Oktay-Özdemir, S.: *Eşya Hukuku*, s. 840.

⁶⁵⁹ Ertaş, Ş.: *Eşya Hukuku*, s. 583, 584; Oğuzman, K. / Seliçi, Ö. / Oktay-Özdemir, S.: *Eşya Hukuku*, s. 842.

X. GEMİYİ İADE ETME BORCU

A) GENEL OLARAK

Gemi kira sözleşmesi ile kira süresince geminin kullanılmasının devri öngörülür. Bu sebeple kira süresinin sonunda geminin kiraya verene iadesi kiracının temel borçlarından⁶⁶⁰. Geminin kiraya verene normal iade tarihi, sözleşmenin bitimi olan tarihtir⁶⁶³. Aslında bu, sözleşme ile ayrıca kararlaştırılmamış olması halinde uygulanacak iade tarihidir. Zira taraflar geminin sözleşmenin bitiminden sonra iade edilmesi hususunu sözleşme ile kararlaştırabilirler. Örneğin geminin sürekli seferde olması halinde tarafların, geminin sözleşmenin bitiminden itibaren 12 veya 24 saat içinde teslim edileceğine ilişkin bir hüküm koymaları mümkündür. Geminin iade tarihine sözleşmede yer verilebilir veya sözleşmenin devamı esnasında da taraflar bu hususu kararlaştırabilirler. Geminin iadesi sözleşmenin bitiminden sonraki bir tarih olarak kararlaştırılmış ise arada kalan zaman dilimi kira süresinden sayılmaz ve bu süre için kira bedeli de talep edilemez. Ancak kiracı söz konusu süreyi iadeye yönelik hazırlık veya hareketlerin dışında gemiyi kiradaymış gibi kullanmaya devam ediyorsa veya bu kullanım iade tarihini aşmışsa⁶⁶⁴ kiraya veren bu süre için bir bedelin ödenmesini talep edebilir⁶⁶⁵. Bunlara ilaveten sözleşme fesih gibi sebepler ile süresinden önce sona ermiş ise geminin iade tarihi de bunlara bağlı olarak belirlenir.

⁶⁶⁰ Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 234; Tandoğan, H.: *Özel Borç İlişkileri*, C II, s. 183; Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 239; Ayanoglu Morali, A.: A.: “Konut ve Çatılı İşyeri Kiralarında Kiraya Veren TBK m. 347 Çerçevesinde Kira Sözleşmesini Bildirim Yoluyla Sona Erdirmesi”, KHHHD, Y. 2013, C. 9, S. 103-104, s. 122 (Kira Sözleşmesinin Bildirim Yoluyla Sona Ermesi).

⁶⁶³ “Geri verme akit sona erince yapılmalıdır. Geri vermenin akdin son gününde mi yoksa ertesi gün mü yapılacağı, kiralananın günün hangi saatine kadar boşaltılması gerekeceği mahalli örfe göre tayin edilmelidir.. Mahalli adet tespit edilemezse, kiralananın akdin son günü iş saatleri içerisinde boşaltılması gerektiğine hükümlenmelidir.” Bkz. Tandoğan, H.: *Özel Borç İlişkileri*, C II, s. 184; Gümüş’ün katıldığı görüşüne göre iade talebi sözleşme süresinin sona ermesi ile muaccel olacağından iade, kira sözleşmesi süresinin bitim tarihinin ertesi günü iş saati içerisinde yapılmalıdır. Bkz. Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 240.

⁶⁶⁴ “Buna karşılık kira sözleşmesi sona ermiş, fakat kiralayan iadeyi talep etmemişse, sona erme sonrası kiracının kiralananı devamlı kullanmaya devam etmesi sebebiyle objektif kira bedeli tutarında bir sebebsiz zenginleşme talebi, kiralayan tarafından kiracıya karşı ileri sürülebilir.” Bkz. Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 237.

⁶⁶⁵ “... artık kalınan fazla günlere göre hesaplanacak bir kira değil, kiralayanın zararı daha fazla ise bu fazlayı da karşılayacak bir tazminat söz konusu olur.” Bkz. Tandoğan, H.: *Özel Borç İlişkileri*, C II, s. 184.

BARECON 2001'in 15. klozu uyarınca geminin kira süresinin sona ermesi ile birlikte iade edilmesi esastır. Sözleşmede geminin teslim tarihi 14. kutuya yazılmak suretiyle belirlenirken, geminin iade tarihi bakımından benzer bir belirleme yoktur. Bununla birlikte 21. kutuda belirlenen kira süresinin sona erdiği tarih aynı zamanda geminin iade edilmesi gereken tarihtir. Ancak BARECON 2001'in 15. klozu iade tarihi konusundaki söz konusu belirliliğe rağmen geminin iadesi için ön ve kesin olmak üzere iki ayrı bildirimde bulunmasını istemektedir. Buna göre kiracı geminin iade tarihini otuz günden daha az olmayan ön bildirim ve on dört günden az olmayan kesin bildirim ile kiraya verene bildirir.

Kiracı gemiyi sözleşme ile belirlenen yerde iade etmelidir. Sözleşme ile böyle bir belirleme yapılmamış ise, kira sözleşmesinin kurulduğu sırada geminin bulunduğu⁶⁶⁶ (teslim alındığı) yer iade yeri olarak kabul edilmelidir⁶⁶⁷. Ancak bu durum tarafların sözleşme sırasında veya bitiminde kararlaştırmasına bağlı olarak geminin farklı bir yerde iade edilmesine engel değildir. Burada belirleyici olan aslında kiraya verenin buna muvafakat etmesidir. Bununla birlikte sözleşme ile kararlaştırılan yer gemi veya kiracı ve gemi adamları için tehlike arz eden bir yer haline gelmiş ise iade yerinin değiştirilmesini talep etmenin taraflardan her biri için haklı sebebe dayandığı kabul edilmelidir. Örneğin kira sözleşmesi devam ederken geminin iade edileceği yerde savaş halinin veya salgın bir hastalığın ortaya çıkması, iade yerinin değiştirilmesini talep için haklı birer sebeptir.

Kiracının söz konusu borcunu tam olarak ifa edebilmesi ise geminin teslim edildiği haliyle⁶⁶⁸, kararlaştırılan tarihte ve yerde iade edilmesine bağlıdır. Dolayısıyla sadece geminin iade edilmesi bu borcu sona erdirmez⁶⁶⁹. Kiracının gemiyi iade etme borcu TTK'nın 1129(1). maddesinde düzenlenmiştir. Maddeye göre "Kiracı, sözleşme bitiminde gemiyi, teslim aldığı hâliyle geri ver(mekle)" yükümlüdür. Ayrıca TBK'nın 334(1). maddesinde "*Kiracı, kiralananı ne durumda teslim almışsa, kira sözleşmesinin bitiminde o durumda geri vermekle yükümlüdür.*" hükmü bulunmaktadır.

⁶⁶⁶ Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 240.

⁶⁶⁷ Tandoğan, H.: *Özel Borç İlişkileri*, C II, s. 184.

⁶⁶⁸ Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 235; Schocnenbaum, T. J.: *Admiralty and Maritime Law*, s. 675; Bonnick, S.: *Gram on Chartering Documents*, s. 84.

⁶⁶⁹ Tandoğan, H.: *Özel Borç İlişkileri*, C II, s. 184.

Gemi, kiraya verene teslim edildiği haliyle iade edilmelidir⁶⁷⁰. Buna uygun davranılıp davranılmadığı somut olayın özelliklerine ve sözleşme ile güdülen amacın gerektirdiği kullanıma göre belirlenmelidir. Bu açıdan kiracı gemiyi sözleşme ile güdülen amacın gerektirdiği kullanım sonrasında makul olarak beklenebilecek haliyle iade etmelidir⁶⁷¹. Görüldüğü üzere gemi kira sözleşmesinde geminin sözleşme süresince öngörülen amaca uygun bulundurulması kiraya verenin borcudur. Geminin sözleşmede öngörülen amaca uygun iade edilmesi ise zorunlu değildir. Zira geminin, özellikle kira süresi uzun yılları kapsıyor ise, kira süresi sonunda bu bakımdan tamamen aynı niteliklere sahip olması beklenemez. Bu sebeple TTK'nın 1129(1). maddesinin ikinci cümlesi gereği “Kiracı, gemide ve tesisatında, normal bir kullanım tarzı sonucu meydana gelen eksiklik, değişiklik veya aşınmadan sorumlu değildir.”. Benzer şekilde TBK'nın 334(1). maddesinin ikinci cümlesinde kiracının “...sözleşmeye uygun kullanma dolayısıyla kiralanda meydana gelen eskimelerden ve bozulmalardan sorumlu” olmayacağı hükme bağlanmaktadır⁶⁷². Kanun koyucu, kiracının “sözleşmeye uygun kullanma” dolayısıyla sorumluluğunu pekiştirmek ve teminat altına almak gayesiyle TBK'nın 334(2). maddesinde kiracının, sözleşmenin sona ermesi hâlinde, sözleşmeye aykırı kullanmadan doğacak zararları giderme dışında, başkaca bir tazminat ödeyeceğini, önceden taahhüt etmesine ilişkin anlaşmaların geçersiz olduğunu da hükme bağlamaktadır.

Geminin iade yükümlüğüne ilişkin düzenlemeler kiracının, gemiyi ne halde iade etmesi gerektiğine işaret etmektedir. Dolayısıyla kiracı gemiyi, normal bir kullanım tarzı sonucu meydana gelebilecek⁶⁷³ eksiklik, değişiklik, aşınma, eskime veya bozulma dışındaki hali ile iade etmelidir⁶⁷⁴. Bunlardan hangilerinin “normal bir kullanım tarzı

⁶⁷⁰ Aral, F. / Ayrancı, H.: *Özel Borç İlişkileri*, s. 267; Kalaidjian, E. C.: “Government Chartering and the Charter in Modern Finance”, s. 1032; Schocnbaum, T. J.: *Admiralty and Maritime Law*, s. 675 Bonnick, S.: *Gram on Chartering Documents*, s. 84.

⁶⁷¹ Schocnbaum, T. J.: *Admiralty and Maritime Law*, s. 675.

⁶⁷² “... zira bunun karşılığı olarak kira bedelini ödemiştir.” Bkz. Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 238.

⁶⁷³ “Kiralanda umulmayan hale dayalı gerçekleşen değişiklikler...bakımından ise kiracı kiralananı kullanıma bırakıldığı hali ile iadeyle yükümlü değildir.” Bkz. Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 239.

⁶⁷⁴ “Kiracı olağanüstü hallerden ileri gelen zararlardan da kusuru olmadığını ispat ettiği takdirde sorumlu kılınmaz; kira akdinde hasar kiralayana aittir.” Bkz. Tandoğan, H.: *Özel Borç İlişkileri*, C II, s. 185.

sonucu” meydana geldiğinin tespiti konusunda, somut olayın özellikleri de dikkate alınarak o bölgede uygulanan denizcilik örf ve adetlerine başvurulmalıdır⁶⁷⁵.

Kiracının gemiyi iade borcunu yerine getirmiş sayılması hususunda duruma göre geminin fiilen iade edilmesi gerekmeyebilir. Bu amaçla gemiyi temsil eden belgelerin veya geminin kullanılmasına özgülenmiş anahtarlar gibi araçların kiraya verene iadesi yeterlidir. Burada önemli olan kiraya verenin gemi üzerindeki kontrol yetkisini doğrudan veya dolaylı elde etmesidir. Kiraya verenin gemiyi bizzat iade alması gerekli değildir. Onu temsilen, acente yetkilisi veya atadığı kaptanın gemiyi teslim alması yeterlidir. Birden fazla kişinin aynı sözleşme kapsamında birlikte kiracı sıfatını taşıması durumunda bunlar geminin iadesi borcundan müteselsilen sorumludurlar⁶⁷⁶.

B) İHLALİ

Kira sözleşmesinin sona ermesinden sonra geminin kiraya veren tarafından kullanılması veya yeniden kiraya verilebilmesi, geminin iade edilmiş olmasına bağlıdır. Bu anlamda kiraya verenin kira süresinden sonrada gemiden yararlanması için geminin kararlaştırılan tarihte, yerde ve teslim edildiği haliyle⁶⁷⁷ iade edilmesi gerekmektedir. Aksi davranış gemiyi iade etme borcunun ihlali anlamına gelir ve kiracının sorumluluğunu gerektirir.

Kiracı gemiyi sözleşme ile açıkça veya örtülü olarak belirlenen tarihte iade etmelidir. Böyle bir belirleme yapılmamış ise kira süresinin bitimini takip eden gün⁶⁷⁸ aynı zamanda geminin de iade tarihidir. Geminin zamanında iade edilmemesi, diğer taraftan, geminin iadesinde gecikilen zaman zarfındaki ticari fırsatlardan yararlanılamaması veya gemiye o dönemde duyulan ihtiyacın karşılanamamasına dolayısıyla da bu sebeple müspet⁶⁷⁹ bir zararın doğmasına yol açar. Bu sebeple TTK’nın 1129(2). maddesi sözleşmenin bitiminde gemiyi iadede geciken kiracıyı gecikilen sürenin onbeş günden az veya fazla olmasına göre değişen bir tazminatı kiraya verene

⁶⁷⁵ “Kiracı kiralananı geri vermezden önce iyice temizlemeli,...Temizliğin ölçüsü mahalli adete göre tayin edilir.” Bkz. Tandoğan, H.: *Özel Borç İlişkileri*, C II, s. 185.

⁶⁷⁶ Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 235.

⁶⁷⁷ Aral, F. / Ayrancı, H.: *Özel Borç İlişkileri*, s. 267; Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 235; Tandoğan, H.: *Özel Borç İlişkileri*, C II, s. 185; Bonnick, S.: *Gram on Chartering Documents*, s. 84.

⁶⁷⁸ Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 240.

⁶⁷⁹ Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 236.

ödemekle yükümlü tutmaktadır. Buna göre kiraya verene ödenmesi gereken tazminat miktarı, geminin iadesinde gecikilen sürenin ilk onbeş günü için kira bedeli üzerinden ve sonraki günler için kira bedelinin iki katı üzerinden hesaplanır. Kiracının geminin iadesinde gecikilen süre için burada söz edilen sorumluluğu kesindir. Bu sebeple kiraya veren bu durumda zararını ispatlamaksızın söz konusu tazminatı talep hakkına sahiptir. Zira kiraya veren bu miktar ile karşılanmayan daha yüksek bir zarara uğradığını ispat ederse kiracı bu aşkın zararı da tazmin etmek zorundadır (TTK'nın 1129(2)). Kanunda, kiraya verene gecikilen süre için ödenmesi gereken miktarın bir kira bedeli değil bir "tazminat" olduğundan bahsedilmektedir. Bu sebeple kira süresinin bitiminden sonraki zaman dilimi kira süresinden sayılmayacağı için bu süre için kiraya verene ödenmesi gereken kira bedeli değil bu sebeple uğradığı zararıdır⁶⁸⁰.

Kiracının söz konusu sorumluluğundan söz edebilmek için geminin iadesindeki gecikme kiracının kusurundan veya haklı olmayan sebeplerden kaynaklanmalıdır. Kiracının iade tarihine yetişmeyeceğini bildiği halde gemiyi sefere göndermesi, kusuruna örnek olarak gösterilebilir. İadedeki gecikme haklı sebepler veya mücbir sebeplerden kaynaklanıyorsa kiracı, geç teslimden dolayı sorumlu değildir. Haklı sebeplerin başlıcasını kiraya verenin geminin iadesi için kendisine düşen yükümlülükleri hiç veya gereği gibi yerine getirmemiş olması veya kiracının TMK'nın 950. maddesi bakımından sahip olduğu hapis hakkı⁶⁸¹ oluşturur. Kiraya verenin iade için gerekli hazırlıkları yapmaması veya iade sırasındaki muayene süresini uzun tutması neticesinde geminin zamanında iade edilmemesi de bu kapsamdadır.

Kiracının gemiyi sözleşme ile belirlenen tarihte iade etmemesi, olacağı önceden öngörülemeyen ve kaçınılamayan tsunami, savaş, ayaklanma gibi olaylardan kaynaklandığı takdirde geminin mücbir sebeplerle geç iadesi söz konusu olur. Böyle bir durumda mücbir sebep, kiraya verenin geminin geç iadesinden doğan zarar ile kiracının

⁶⁸⁰ Tandoğan, H.: *Özel Borç İlişkileri*, C II, s. 184.

⁶⁸¹ "Kiracı taşınır kiralarda kiralayana karşı kira sözleşmesi ile bağlantılı bir alacağı (örneğin TBK m. 331 uyarınca kira sözleşmesinin kiralayan tarafından feshine bağlı olarak doğan bir tazminat alacağı) varsa, iade ile yükümlü olduğu kiralanan üzerinde TMK m. 950 anlamında hapis hakkına sahip olur." Bkz. Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 240.

fiili arasındaki illiyet bağıını kestiğinden kiracının geminin geç iadesinden kaynaklanan sorumluluğu söz konusu olmaz⁶⁸².

Geminin belirlenen tarihte iade edilmemesi halinde aşılın süre için ödenecek kira bedeli BARECON 2001'in 15. klotunda düzenlenmektedir. Buna göre kiracı aşılın süre için 22 numaralı kutuda belirlenen kira bedelinin günlük karşılığını yüzde onluk veya piyasa faiz oranındaki artışla ödemekle yükümlüdür. Aşılın süre için ödenecek kira bedelinin belirlenmesinde bu oranlardan hangisi daha yüksek ise o uygulanır. Geminin zamanında iade edilmemesi dolayısı ile aşılın süre zarfında kira sözleşmesinin diğer şart ve hükümleri geçerli olmaya devam eder.

Kira sözleşmesinin sona ermesine rağmen geminin kiraya verene iade edilmemesi, kiracının gemiye haksız zilyet olması anlamına gelir. Bu durumda kiraya veren gemi maliki değilse geminin iadesini kira sözleşmesinden doğan şahsi nitelikteki talep hakkına dayanarak sağlayabilir⁶⁸³. Ancak kiraya veren aynı zamanda gemi maliki ise, bunun yanında TMK'nın 683(2). maddesinde yer alan mülkiyet hakkına dayalı istihkak iddiasıyla geminin kendisine iadesini sağlayabilir⁶⁸⁴. Son durumda gemi maliki kiraya verenin talep hakları yarışır. Kiraya veren iade talebini bunlardan dilediğine dayandırabilir⁶⁸⁵. Kiraya verenin gemi maliki olmaması durumunda kiracı, hem gemi malikinin, hem de kiraya verenin iade talebi ile karşılaşabilir. Bu halde malik, gemi hakkında ihtiyati tedbir kararı almadıkça veya kiracıya karşı istihkak davası açmadıkça kiracı gemiyi kiraya verene iadeyle yükümlüdür⁶⁸⁶.

Kiracı gemiyi kararlaştırılan tarihten önce iade etmek isteyebilir. Bu takdirde gemi kira sözleşmesi kendiliğinden sona ermeyeceği gibi kiracının borçları da devam eder⁶⁸⁷. Kiracının sorumluluğunun sınırı TBK'nın 325(1). maddesinde⁶⁸⁸, "kiralananın

⁶⁸² Tandoğan, H.: *Özel Borç İlişkileri*, C II, s. 186.

⁶⁸³ Doğan, M.: "Adi Kirada Kiracının Kiralananı Geri Verme Borcu", s. 445; Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 240.

⁶⁸⁴ Doğan, M.: "Adi Kirada Kiracının Kiralananı Geri Verme Borcu", s. 445; Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 239; Ayanoğlu Moralı, A.: "Kira Sözleşmesinin Bildirim Yoluyla Sona Ermesi", s. 123.

⁶⁸⁵ Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 240; Ayanoğlu Moralı, A.: "Kira Sözleşmesinin Bildirim Yoluyla Sona Ermesi", s. 123.

⁶⁸⁶ Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 240.

⁶⁸⁷ Kiracının gemiyi erken iade etmesinin mücbir sebeplerden kaynaklanması bu durumun istisnasını oluşturur. Gerçekten erken iade örneğin geminin kullanılacağı bölgede savaş çıkması veya yaygın

benzer koşullarla kiraya verilebileceği makul bir süre” olarak belirlenmektedir. Söz konusu hükme göre geminin sözleşme süresine veya fesih dönemine uymaksızın iade edilmesi halinde, kiracının kira sözleşmesinden doğan borçları geminin benzer koşullarla kiraya verilebileceği makul bir süre için devam eder. Türk Borçlar Kanununda “makul süre”ye ilişkin bir açıklama yer almadığından bu sürenin uzunluğu, her olayın somut özelliklerine göre, iade tarihindeki piyasa koşulları ve hakkaniyet çerçevesinde belirlenir⁶⁸⁹. Ancak burada TBK’nın 325(1). maddesi, gemiyi erken iade eden kiracıya sözleşmeden doğan borçlarından kurtulması imkânı da tanımaktadır⁶⁹⁰. Buna göre kiracı, bu sürenin geçmesinden önce kiraya verenden kabul etmesi beklenebilecek, ödeme gücüne sahip ve kira ilişkisini devralmaya hazır yeni bir kiracı bulursa, kira sözleşmesinden doğan borçları sona erer. Dolayısıyla gemiyi erken iade eden kiracı, kiraya veren bakımından olumsuz bir değişikliğe neden olmayacak yeni bir kiracı⁶⁹¹ bularak sözleşmeden doğan borçlarından kurtulabilir.

TBK’nın 325(1). maddesinde gemiyi erken teslim eden kiracının sözleşmesel sorumluluklarının sona erdiği tarihin tam olarak tespitine ilişkin bir hüküm yer almamaktadır. Bununla birlikte söz konusu hükümde geçen “*yeni bir kiracı bulması hâlinde*” ifadesinden, yeni kiracının bulunduğu tarih kiracının sorumluluklarının sona erdiği tarih olarak kabul edilmelidir. Diğer taraftan yeni bulunan kiracının sözleşmeyi devralmama ihtimali bulunmaktadır. Bu durumda yani sözleşmenin yeni bulunan kiracı tarafından devralınmaması halinde mevcut kiracının sorumluluğunun sona erdiğinin

bulaşıcı hastalığın baş göstermesi, geminin kullanılacağı suların geminin varlığını tehlikeye düşürecek duruma gelmesi gibi kiracının şahsı ile ilgili olmayan ve herkes için objektif bir sebepten kaynaklarsa kiracı, TBK’nın 136. maddesi uyarınca sonraki kusursuz imkânsızlık nedeniyle borcundan kurtulur. Bkz. Öktem Çevik, S.: “Kiralananın Sözleşmenin Bitiminden Önce Geri Verilmesi”, KHHĐ, Y. 2013, C. 9, S. 103-104, s. 141; Ayrıca Bkz. İnceoğlu, M.: *Kira Hukuku*, Cilt I, s. 80, 81.

⁶⁸⁸ TBK’nın 325. maddesinin uygulaması 12/07/2012 tarihli ve 6353 sayılı Kanunun 53. maddesi ile, kiracının Türk Ticaret Kanununda tacir olarak sayılan kişiler ile özel hukuk ve kamu hukuku tüzel kişileri olduğu işyeri kiralarında, 01/07/2012 tarihinden itibaren 8 yıl süreyle ertelenmiştir. Bu halde, sözleşme serbestisi gereği kira sözleşmesi hükümleri tatbik olunur. Kira sözleşmelerinde hüküm olmayan hallerde Mülga BK hükümleri uygulanır. Ayrıntılı bilgi için Bkz. Öktem Çevik, S.: “Kiralananın Sözleşmenin Bitiminden Önce Geri Verilmesi”, s. 137.

⁶⁸⁹ Öktem Çevik’e göre makul sürenin sona ermesi ile birlikte kira sözleşmesi de kendiliğinden sona erer. Bkz. Öktem Çevik, S.: “Kiralananın Sözleşmenin Bitiminden Önce Geri Verilmesi”, s. 145.

⁶⁹⁰ Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 232.

⁶⁹¹ Yavuz/ Acar/ Özen’e göre, yeni kiracı mevcut kira sözleşmesindeki koşulları kabul eden veya daha fazlasını teklif eden kiracı olarak anlamlandırılmalıdır. Bkz. Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 233.

kabul edilmesi dürüstlük kuralı ile bağdaşmaz. Nitekim TBK'nın 325(1). maddesindeki imkân kiracıya ancak “mevcut kira ilişkisini devralmaya hazır” yeni bir kiracı bulması halinde tanınmaktadır. Yeni bulunan kiracının sözleşmeyi devralmaması kiracının, söz konusu hükümde belirtilen “mevcut kira ilişkisini devralmaya hazır” niteliğine sahip olmayan birini bulduğu; dolayısı ile de söz konusu yükümlülüğüm tam olarak yerine getirilmediği anlamına gelir. Bu halde mevcut kiracının sözleşmeden doğan sorumluluklarının, sözleşmenin sona erdiği veya geminin benzer koşullarla kiraya verilebildiği makul bir süre için⁶⁹² daha devam ettiği kabul edilmelidir.

Son olarak geminin erken iadesi halinde kiracının TBK'nın 325(2). maddesi uyarınca kiraya verenin, yapmaktan kurtulduğu giderler ile gemiyi başka biçimde kullanmakla elde ettiği veya elde etmekten kasten kaçındığı yararları kira bedelinden indirme hakkı bulunmaktadır. Sözleşme ile kiraya verene yüklenmiş olan “yan giderler” bu kapsamdaki kira bedelinden indirilebilecek giderlerdendir⁶⁹³.

Kiracı gemiyi sözleşme ile belirlenen yer veya limanda iade etmelidir. Böyle bir belirleme yapılmamış ve aksi sözleşmede kararlaştırılmamış ise gemi kira sözleşmesinin kurulduğu sırada bulunduğu⁶⁹⁴ yer veya limanda iade edilmelidir. Gemi kiracının kusurundan veya haklı olmayan sebeplerden dolayı farklı bir yer veya limanda iade edilecek ise bu sebeple doğacak masraflardan kiracı sorumlu olur. Geminin farklı bir yerde iadesi mücbir sebep veya kiraya verenin bu konudaki talebi gibi sebeplerden kaynaklanıyorsa kiracının sorumluluğuna gidilemez.

TTK'nın 1129(1). ve TBK'nın 334(1). maddeleri uyarınca kiracı gemiyi, normal bir kullanım tarzı sonucu meydana gelebilecek eksiklik, değişiklik, aşınma, eskime veya bozulma dışındaki hali ile iade etmelidir. Dolayısıyla kiracı bu kapsamda bulunmayan gemideki eksiklik, değişiklik, aşınma, eskime veya bozulmaların giderilmesinden sorumludur⁶⁹⁵. Bunun yanında TBK'nın 335. maddesi kiraya vereni, iadesi sırasında kiralananı muayene ve ihbar ile yükümlü tutmakta ve kiracının söz konusu

⁶⁹² Öktem Çevik, S.: “Kiralananın Sözleşmenin Bitiminden Önce Geri Verilmesi”, s. 145.

⁶⁹³ Öktem Çevik, S.: “Kiralananın Sözleşmenin Bitiminden Önce Geri Verilmesi”, s. 154, 155.

⁶⁹⁴ Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 240.

⁶⁹⁵ Kiracı, normal bir kullanım tarzı sonucu meydana gelebilecek eksiklik, değişiklik, aşınma, eskime veya bozulmadan sorumlu değildir çünkü bunun karşılığı olarak kira bedeli ödenmektedir. Bkz. Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 238.

sorumluluğunun kapsamını bunların “olağan incelemeyle belirlenebilecek” olup olmamasına göre ikiye ayırmaktadır⁶⁹⁶. Buna göre kiraya veren, iade sırasında geminin durumunu gözden geçirmeli ve kiracının sorumlu olduğu “olağan incelemeyle belirlenebilecek” eksiklikleri ve ayıpları ona hemen yazılı olarak bildirmelidir⁶⁹⁷. Kiraya veren söz konusu bildirim mükellefiyetini yerine getirmez ise, kiracı geminin bu tür eksiklikleri ve ayıpları bakımından sorumluluktan kurtulur⁶⁹⁸. Geminin söz konusu nitelikte olmayan eksiklikleri ve ayıpları bakımından ise kiracının sorumluluğu devam eder. Kiraya veren, gemideki bu tür eksiklik ve ayıpları tespit ettiğinde bu durumu kiracıya hemen yazılı olarak bildirmek zorundadır⁶⁹⁹.

TBK’nın 335. maddesi kiraya vereni iadesi sırasında kiralananı sadece muayene ve ihbar ile yükümlü tutmaktadır. Dolayısıyla söz konusu hüküm, kiraya verene ayıplı iade edilen gemiyi kabul etmeme hakkı vermemektedir⁷⁰⁰. Bu halde kiraya veren iade sırasında geminin durumunu gözden geçirmek ve kiracının sorumlu olduğu eksiklikleri ve ayıpları ona hemen yazılı olarak bildirmelidir⁷⁰¹.

Kiracı gemiyi, TTK’nın 1129(1). ve TBK’nın 334(1). maddelerine aykırı olarak ve normal olmayan bir kullanım tarzı sonucu meydana gelebilecek eksiklik, değişiklik, aşınma, eskime veya bozulma ile iade ederse kiraya verenin bu sebeple uğradığı zararlarını TBK’nın 112. maddesi uyarınca tazmin etmelidir⁷⁰². Bu takdirde kiracının geminin geç iadesinden sorumluluğu düzenleyen TTK’nın 1129. maddesi uygulanmaz. Çünkü iadenin TTK’nın 1129(1). ve TBK’nın 334(1). maddelerine aykırı olması durumunda, geç değil; ayıplı şekilde iade söz konusu olur. Bunun yanında kiraya veren, tazminat talep hakkı saklı kalmak kaydıyla, geminin ayıplı olarak iade edilmesi veya teslim edildiği halin dışında iade edilmesi teklifini kabul etmek zorundadır⁷⁰³. Ancak bu haldeki bir geminin kullanılması veya yeniden kiraya verilmesi mümkün olmayabilir ve

⁶⁹⁶ “... muayene ve ihbar külfetleri, kiralayanın kiralananı hukuka aykırı bir şekilde teslim almaktan kaçındığı hallerde de kendiliğinden işlemeye başlar.” Bkz. Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 244.

⁶⁹⁷ Aral, F. / Ayrancı, H.: *Özel Borç İlişkileri*, s. 267; Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 243.

⁶⁹⁸ Doğan, M. / Baygın, C.: “Türk Borçlar Kanunu Tasarısı’nda Kira Sözleşmesine İlişkin Hükümler”, *Hukuki Perspektifler Dergisi*, S. 4, Ağustos 2005, s. 126.

⁶⁹⁹ Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 241.

⁷⁰⁰ Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 242.

⁷⁰¹ Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 242.

⁷⁰² Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 236.

⁷⁰³ Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 239; Tandoğan, H.: *Özel Borç İlişkileri*, C II, s. 187.

kiraya verenin iadeyi kabulü hakkaniyet gereği kendisinden beklenmeyebilir. Bu takdirde *Gümüş*, haklı olarak, iş sahibinin eseri kullanamayacağı veya hakkaniyet gereği kabule zorlanamayacağı ölçüde ayıplı ya da sözleşme hükümlerine aynı ölçüde aykırı olması halinde sözleşmeden dönme hakkının düzenlendiği TBK'nın 475(1). maddesinin kıyasen uygulanması gerektiğini ve bu halde kiraya verenin iadeyi kabulden kaçınarak kiracıdan tam bir tazminat talep edebileceğini belirtmektedir⁷⁰⁴.

BARECON 2001'in 15. klozu da geminin normal çalıştırma şartlarında meydana gelebilecek aşınma ve yıpranma hariç olmak üzere teslim edildiği haliyle iadesini şart koşturmaktadır. Ancak BARECON 2001'in 15. klozu bunun yanında Türk Ticaret Kanunundan farklı olarak geminin teslim edildiği klasta iadesini istemektedir. Buna göre gemi güncel denetimleri yapılmış ve en az 17 numaralı kutuda belirlenen ay süresince geçerli taşıma ve klas sertifikalarına sahip olarak iade edilmelidir.

⁷⁰⁴ Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 239, 242.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

GEMİ KİRA SÖZLEŞMESİNİN SONA ERMESİ

I. GENEL SONA ERME NEDENLERİ

Türk Ticaret Kanununda gemi kira sözleşmesinin sona erme nedenlerine ilişkin açık hüküm bulunmamaktadır. Bununla birlikte TTK'nın 1130. maddesinde yapılan atıf gereğince, Türk Borçlar Kanununun adi kira sözleşmesinin sona ermesi hakkındaki hükümleri, nitelikleri elverdiği ölçüde, gemi kira sözleşmesinin sona ermesine de uygulanır.

Türk Borçlar Kanununun genel hükümlerinde düzenlenen sözleşmesinin sona erme nedenlerinin, adi kira sözleşmesinin; dolayısıyla gemi kira sözleşmesinin sona erme nedenlerini oluşturacağı tartışmasızdır. Bu anlamda TBK'nın 132 ilâ 161. maddeleri arasında düzenlenen sözleşmenin genel sona erme nedenleri, gemi kira sözleşmesini de sona erdirir. Bu bakımdan ifa, ikale (bozma) sözleşmesi, fesih, dönme, iptal, ifanın sonradan kusursuz imkânsızlaşması, kiraya veren ve kiracı sıfatlarının birleşmesi gemi kira sözleşmesinin başlıca genel sona erme nedenleridir. Bunlar tarafların iradelerinden veya kanundan kaynaklanabilir. İkale sözleşmesi veya sözleşmede tanınan fesih hakkının kullanılmasında gemi kira sözleşmesinin sona erdirilmesi taraf iradelerinden kaynaklanırken; ifanın imkânsızlaşması veya kiraya veren ve kiracı sıfatlarının birleşmesinde kanundan kaynaklanır¹.

İfa gemi kira sözleşmesini sona erdiren en doğal nedendir. Ancak burada kastedilen kira ilişkisinden kaynaklanan borçların tek başına ifası değil; tamamının ifasıdır. Nitekim sözleşmeye bağlı borçların ifa edilmesi veya sona ermesi gemi kira sözleşmesini değil, sadece ilgili borcu sona erdirir. Örneğin kira bedelinin ödenmesi tek başına kira ilişkisini sona erdirmez². Çünkü kira bedeli sözleşmenin kendisini değil buna bağlı bir borcu oluşturur. Bununla birlikte sözleşmenin uygulanmasında esas olan borçların ifası, gemi kira sözleşmesini de sona erdirir.

¹ Cumalıoğlu, E.: *Kırkambar Sözleşmesi*, s. 221, 222.

² Ayan, M.: *Borçlar Hukuku*, s. 323.

İkale sözleşmesinin yapılması³ da gemi kira sözleşmesini sona erdirir. Gemi kira sözleşmesi, rızai bir akit olduğu için tarafların sözleşmenin sona erdirilmesine ilişkin birbirine uygun iradelerini beyan etmeleri sözleşmenin sona ermesi için yeterlidir⁴. Sözleşmenin kurulması için kiraya veren ile kiracının gemi kira sözleşmesinin esaslı noktaları olan ve geminin kullanımının kira bedeli karşılığında geçici bir süre kiracıya bırakılması konusunda karşılıklı olarak anlaşmaları gerekirken; sözleşmenin sona ermesi için sadece bu hususta anlaşılmış olması yeterlidir⁵. İkale sözleşmesi yazılı, sözlü veya örtülü olarak yapılabilir⁶. Gemi kira sözleşmesinin belirli bir şekilde yapılmış olması onun sona erdirilmesi sonucunu doğuran ikale sözleşmesinin aynı şekilde yapılmasını gerektirmez. Bununla birlikte sözleşmenin sona ermesi, buna bağlı kira bedeli gibi borçların ve sorumlulukların sona ermesi anlamına gelir. Bu nedenle ikale sözleşmenin yazılı olarak yapılması, ispatının kolaylığı, tarafların sorumluluklarının sona erdiği tarihin belirlenmesi ve bu durumun kötüye kullanılmasının önüne geçilmesi açısından daha doğru bir tutumdur.

Gemi kira charter partisi, düzenlenmesi tarafların iradesine bağlı, gemi kira sözleşmesinin kurulmasına etkisi olmayan ve sadece onu tevsik edici niteliğe haiz bir belgedir⁷. TTK'nın 1120. maddesi taraflardan her birine, giderini vermek koşuluyla, gemi kira sözleşmesinin şartlarını içeren ve gemi kira charter partisi olarak adlandırılan bir gemi kira senedi düzenlenmesini ve kendisine verilmesini isteyebilme hakkı tanımaktadır. Bununla birlikte Türk Ticaret Kanununda buna ilişkin bir sözleşme ile, gemi kira sözleşmesinin sona erdirilmesi düzenlenmemektedir. Ancak bu durum söz konusu sözleşmenin yasaklandığı anlamına da gelmez. Kural olan sözleşme özgürlüğüdür. Bu nedenle sözleşmesinin sona erdirilmesine yönelik bir sözleşmenin yapılması durumunda da tarafların benzer bir belgenin düzenlenmesini talep hakkı kabul edilmelidir. Bu husus özellikle, gemi kira sözleşmesinin yazılı; bunu sona erdiren sözleşmenin ise sözlü yapıldığı durumlarda önem arz eder. Çünkü bu belge sayesinde

³ Cumalıoğlu, E.: *Kirkambar Sözleşmesi*, s. 221, 222; ; Eren, F.: *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, s. 1258.

⁴ Tandoğan, H.: *Özel Borç İlişkileri*, C II, s. 194.

⁵ "... ikale ile sona erdirmede, kira süresinin belirli veya belirsiz olmasının önemi bulunmayacaktır." Bkz. Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 190.

⁶ Ayan, M.: *Borçlar Hukuku*, s. 324; Eren, F.: *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, s. 1258.

⁷ Ünán, S.: "Bareboat and Time Charters in the New Turkish Commercial Code", s. 26.

bir yandan sözleşmenin sona erdirilme tarihi tespit edilirken, diğer yandan taraflarının sözleşmeden doğan yükümlülüklerini yerine getirip getirmediğinin ispatı sağlanır.

Gemi kira sözleşmesinde taraflara belirli şartlar altında sözleşmeyi feshetme yetkisi tanınmış olabilir. Bu yetkinin kullanılması ile sözleşme ileriye doğru sona erer⁸. Bu şekilde yapılacak fesih bildirimi bozucu yenilik doğurucu bir hukukî işlemidir⁹. Tarafların gemi kira sözleşmesini feshetme yetkisinin verildiği bir durum BARECON 2001'in "Savaş" başlıklı 26(f). klotunda düzenlenmektedir. Bu kloza göre taraflar Amerika Birleşik Devletleri, Rusya, Birleşik Krallık, Fransa ve Çin Halk Cumhuriyeti ülkelerinin en az ikisi arasında veya 36. kutuda belirledikleri ülkelerden en az ikisi arasında, açıkça ilan edilmiş olsun veya olmasın, bir savaş çıkması durumunda sözleşmeyi feshetme hakkına sahiptir¹⁰. Bunun dışında gemi kira sözleşmesini feshetme yetkisi kanunen de tanınmıştır. Nitekim TBK'nın 126. maddesi gereği, "İfasına başlanmış sürekli edimli sözleşmelerde, borçlunun temerrüdü hâlinde alacaklı, ifa ve gecikme tazminatı isteyebileceği gibi, sözleşmeyi feshederek, sözleşmenin süresinden önce sona ermesi yüzünden uğradığı zararın giderilmesini de iste(me)" hakkına sahiptir. Buna göre örneğin geminin ayıbı dolayısıyla kullanılamaması durumunda kiracı, ifa ve gecikme tazminatı istemek dışında sözleşmeyi feshetme hakkına da sahiptir. Ancak bunun için borcun ifasına başlanılmış, yani gemi kiracıya teslim edilmiş olmalıdır.

Sözleşmeden dönme de gemi kira sözleşmesini sona erdiren nedenlerdendir. Bu, taraflardan birinin temerrüdü durumunda ortaya çıkar¹¹. Bu durumda TBK'nın 123 vd. düzenlenen karşılıklı borç yükleyen sözleşmelerde borçlunun temerrüdü hükümleri uygulama alanı bulur. Buna göre temerrüde düşen borçlu, verilen süre içinde, borcunu

⁸ Buz, V.: *Borçlunun Temerrüdünde Sözleşmeden Dönme*, s. 81; Eren, F.: *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, s. 1259.

⁹ Cumalıoğlu, E.: *Kırkambar Sözleşmesi*, s. 221; Buz, V.: *Borçlunun Temerrüdünde Sözleşmeden Dönme*, s. 81.

¹⁰ Aynı kloz uyarınca böyle bir durumda, kiracı 15. kloz gereğince; o sırada gemide yük bulunması durumunda yükün varış yerinde boşaltılmasından sonra veya bu kloz kapsamında kiraya verenin belirleyeceği yakın, açık ve güvenli bir limana yükün indirilmesi engellenmiş ise veya o sırada gemide yük yok ise bir sonraki varış yerinde veya denizde ise kiraya verenin belirleyeceği yakın, açık ve güvenli bir limanda gemiyi kiraya verene iade etmelidir. Bütün durumlarda, kiracı 11. kloz gereğince kira bedeli ödemeye devam eder ve belirtilen durumlar haricinde kira sözleşmesinin diğer hükümleri geminin iadesine kadar geçerli olmaya devam eder.

¹¹ Buz, V.: *Borçlunun Temerrüdünde Sözleşmeden Dönme*, s. 100; Eren, F.: *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, s. 1260.

ifa etmemişse veya süre verilmesini gerektirmeyen bir durum söz konusu ise alacaklı, borcun ifasından ve gecikme tazminatı isteme hakkından vazgeçtiğini hemen bildirerek sözleşmeden dönme hakkına sahiptir¹². Fesihten farklı olarak sözleşmeden dönmenin etkileri geçmişe yöneliktir¹³. Bunun yanında TBK'nın 126. maddesinde yer alan sözleşmeyi fesih hakkından farklı olarak sözleşmeden dönme hakkının kullanılması için borcun ifasına başlanılmamış; yani gemi kiracıya teslim edilmemiş olmalıdır.

Gemi kira sözleşmesi iptal ile de sona erer. İptale ilişkin tek taraflı ve karşı tarafa varması gerekli irade beyanı ile sözleşme geçmişe etkili olarak sona erer¹⁴. Bu durum yanıltma, aldatma veya korkutulma gibi nedenlerle iradenin sakatlanması hallerinde ortaya çıkar¹⁵. Bununla birlikte TBK'nın 39. maddesi uyarınca bu şartlar altında sözleşme yapan taraf, yanıltma veya aldatmayı öğrendiği ya da korkutmanın etkisinin ortadan kalktığı andan başlayarak bir yıl içinde sözleşme ile bağlı olmadığını bildirmez ise sözleşmeyi onamış sayılır.

İfa imkânsızlığı türlerinden olan ifanın sonraki kusursuz imkânsızlaşması gemi kira sözleşmesini sona erdiren bir diğer nedendir. TBK'nın 136(1). maddesi uyarınca borcun ifası borçlunun sorumlu tutulamayacağı sebeplerle imkânsızlaşırsa, borç sona erer¹⁶. Bu durum özellikle geminin kesin olarak kaybolması¹⁷, zayi olması¹⁸ veya kiraya verenin kusuru olmaksızın kira sözleşmesindeki amaca uygun kullanılamayacak duruma gelmesi hallerinde ortaya çıkar¹⁹. Geminin zayi olması BARECON 2001'in 28(c). klotunda da kira sözleşmesinin feshi nedeni olarak öngörülmektedir. Klotda geminin sadece fiilen zayi olmasının yanında aynı sonucu doğuracak şekilde yapısal, anlaşmalı veya uzlaşmalı olarak zayi olduğunun ilan edilmesi de kira sözleşmesinin feshi nedeni sayılmaktadır. Geminin bu şekilde zayi olması veya zayi olduğunun ilan edilmesi

¹² Ayan, M.: *Borçlar Hukuku*, s. 325; Eren, F.: *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, s. 1261.

¹³ Ayan, M.: *Borçlar Hukuku*, s. 325; Buz, V.: *Borçlunun Temerrüdünde Sözleşmeden Dönme*, s. 82, 83; Eren, F.: *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, s. 1261; İnceoğlu, M.: *Kira Hukuku*, Cilt I, s. 79.

¹⁴ Eren, F.: *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, s. 1262.

¹⁵ Ayan, M.: *Borçlar Hukuku*, s. 325.

¹⁶ Eren, F.: *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, s. 1303.

¹⁷ Dimigen, K.: *Bareboat charter und Bareboatregistrierung*, s. 16.

¹⁸ Gemi mülkiyetinin kamu hukuku ve özel hukuk anlamında zayi olması hususu için Bkz. Akıncı, S.: "Gemi Mülkiyeti", İÜHFM XXIII (1958), S. 3-4, s. 355, 356, 357.

¹⁹ Tandoğan, H.: *Özel Borç İlişkileri*, C II, s. 194; Eren, F.: *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, s. 1299.

durumunda kira sözleşmesi herhangi bir bildirimle gerek kalmaksızın kendiliğinden fesh olur.

Gemi kira sözleşmesini sona erdiren bir diğer ifa imkânsızlığı türü ise TBK'nın 138. maddesinde yer alan aşırı ifa güçlüğüdür²⁰. Aşırı ifa güçlüğü, kira sözleşmesinin yapılmasından sonra ortaya çıkan bir durumun sözleşmenin tarafından kendisinden beklenen ifanın istenmesinin dürüstlük kurallarına aykırı düşecek derecede olması halidir²¹. Ancak burada söz konusu durum, aşırı ifa güçlüğüne düşen taraftan kaynaklanmamalı ve sözleşmenin yapıldığı sırada taraflarca öngörülme ve öngörülmesi de beklenmeyen olağanüstü bir nitelikte olmalıdır²². Bu takdirde aşırı ifa güçlüğüne düşen taraf borcunu henüz ifa etmemiş veya ifanın aşırı ölçüde güçleşmesinden doğan haklarını saklı tutarak ifa etmiş olursa, hâkimden sözleşmenin yeni koşullara uyarlanmasını talep etme; bu mümkün olmadığı takdirde ise sözleşmeyi fesih hakkına sahiptir²³.

Gemi kira sözleşmesini sona erdiren son durum ise kiraya veren ve kiracı sıfatlarının birleşmesidir. Nitekim TBK'nın 135(1). maddesine göre, alacaklı ve borçlu sıfatlarının aynı kişide birleşmesiyle borç sona erer²⁴. Gemi kira sözleşmesi bakımından bu husus kiracının geminin mülkiyetini herhangi bir nedenle kazanması durumunda söz konusu olur²⁵. Burada kiracının mülkiyeti satım, bağış, trampa gibi nedenlerle kazanması önemli değildir. Hatta kiraya veren ile kiracı, geminin belirli bir süre sonra devredilmesi amacıyla da gemi kira sözleşmesi yapmış olabilirler. Nitekim BARECON 2001 sözleşmesi bu durumu 4. bölümde "Kiralama/Satın Alma Sözleşmesi" başlığı altında düzenlemektedir. Burada taraflar, sözleşmenin sona ermesi ile birlikte ve gemi kira sözleşmesinden doğan bütün sorumlulukların ve son kira bedelinin ödenmesi şartıyla kiracının üzerindeki her şeyle birlikte gemiyi satın almış olacağı ve geminin tüm bedelinin ödenmiş olacağı hususunda anlaşmaya varırlar.

²⁰ Eren, F.: *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, s. 486.

²¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. Topuz, S.: *Denge Bozulması ve İfa Güçlüğü Durumlarında Sözleşmeye Müdahale (Hakimin Sözleşmeyi Uyarlaması)*, Ankara 2009, s. 337 vd.

²² Eren, F.: *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, s. 485, 486.

²³ Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 252.

²⁴ Eren, F.: *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, s. 1268.

²⁵ Tandoğan, H.: *Özel Borç İlişkileri*, C II, s. 194; Eren, F.: *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, s. 1268.

II. KİRA SÖZLEŞMESİNE ÖZGÜ SONA ERME NEDENLERİ

Adi kira sözleşmesinin kira sözleşmesine özgü sona erme nedenleri, nitelikleri elverdiği ölçüde gemi kira sözleşmesinin sona erme nedenleri olarak da uygulanır. Bu nedenler başlıca, Türk Borçlar Kanununun “sözleşmenin sona ermesi” başlığı altındaki 327 ilâ 333. maddeleri arasında düzenlenmektedir. Buna göre; sürenin geçmesi, belirsiz süreli kira sözleşmelerinde fesih bildirimi, olağanüstü fesih, kiracının iflasi²⁶ ve kiracının ölümü kira sözleşmesini sona erdiren nedenlerdir. Fakat Türk Borçlar Kanunu bunların dışında, 305 ve 306. maddelerinde ayıba karşı tekeffül borcuna uygun davranılmamasını, 315. maddesinde kira bedelini veya yan gideri ödeme borcunun ifa edilmemesini ve 316. maddesinde özenle kullanma ve komşulara saygı gösterme borcunun ihlalini kira sözleşmesinin sona erme nedenleri olarak düzenlemektedir²⁷.

A) KİRA SÜRESİNİN SONA ERMESİ

Kira sözleşmesi belirli süreli veya belirsiz süreli olarak yapılabilir²⁸. Türk Borçlar Kanununda belirli veya belirsiz süreli kira sözleşmesine ilişkin bir tanım yoktur. Bununla birlikte TBK’nın 327. maddesinde belirli süreli; 328 ilâ 330. maddelerinde ise belirsiz süreli kira sözleşmesinin sona ermesi farklı kurallara bağlanmaktadır. Ancak doktrinde, kira sözleşmesinin sona erme tarihinin bizzat sözleşmede kararlaştırılması halinde belirli süreli; böyle bir kararlaştırılmanın yapılmaması halinde ise belirsiz süreli kira sözleşmesinin var olduğu²⁹ kabul edilmektedir³⁰. Gemi kira sözleşmesi de belirli veya belirsiz süreli olarak yapılabilir. Sözleşme belirli süreli olarak yapılmış ise, TBK’nın 327(1). maddesi uyarınca, bu sürenin dolması ile başkaca herhangi bir

²⁶ Doebling, S. J.: “Chartering of Vessels for Tideland Operations”, s. 249.

²⁷ Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 253.

²⁸ “... taraflar diledikleri türde kira sözleşmesi yapabilmelerine rağmen kanunun belirli veya belirsiz kira sözleşmesi tanımını değiştirecek tarzda sözleşme yapmaları mümkün olmayacaktır.” Bkz. Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 187.

²⁹ “... belirsiz süreli kira sözleşmesi “asıl” olandır. Diğer bir ifadeyle, kira, kural olarak belirsiz süreli bir sözleşmedir. Bundan dolayı, şüphe halinde belirsiz süreli kira sözleşmesinden söz edilecektir.” Bkz. Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 190.

³⁰ Topuz, S. / Canbolat, F.: *Taşınmazlara İlişkin Kira Sözleşmelerinin İçeriğinin Örtülü İrade Beyanlarıyla Değiştirilmesi (6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu ile 818 Sayılı Borçlar Kanunu ve 6570 Sayılı Gayrimenkul Kiraları Hakkında Kanunun İlgili Hükümlerinin Mukayesesiyle Birlikte)*, HÜHFD, 2011, Y. 1, S. 1, s. 18; Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 187.

bildirime gerek bulunmaksızın sözleşme sona erer³¹. Bununla birlikte TBK'nın 327(2). maddesi uyarınca taraflar, kira süresinin dolmasına rağmen açık bir anlaşma olmaksızın kira ilişkisini sürdürürlerse, kira sözleşmesi belirsiz süreli sözleşmeye dönüşür³².

Gemi kira sözleşmesinin, TBK'nın 327(2). maddesi uyarınca belirsiz süreli sözleşmeye dönüşmesi için her iki tarafın bu hususa ilişkin uygun iradelerinin varlığı gereklidir³³. Diğer bir ifadeyle taraflardan sadece birinin kira sözleşmesini örtülü olarak devam ettirmek istemesi ve buna uygun davranması halinde belirsiz süreli sözleşmeye dönüşüm gerçekleşmez. Belirli süreli kira sözleşmesi sonrası için ödenen kira bedellerinin ihtirazi kayıtsız kabul edilmesi, kiraya verenin sözleşmenin dönüştürülmesine rıza gösterdiğinin en önemli göstergesidir³⁴. Bu anlamda gemi kira sözleşmesinde belirlenen kira süresinin dolmasına rağmen kiracının gemiyi kullanmaya devam etmesi ve kiraya verenin de bu süre zarfında ödenen kira bedellerini ihtirazi kayıt ileri sürmeksizin kabul etmesi durumunda taraflar arasında örtülü bir uzatma anlaşmasının varlığı kabul edilir³⁵. Bu takdirde başlangıçta belirli bir süre için yapılan gemi kira sözleşmesi belirsiz süreli sözleşmeye dönüşür. Bu dönüşüm sözleşmenin bundan sonra tâbi olacağı sona erme usulü ve gemi kira sözleşmesi için verilen teminatlar ve kira sözleşmesine bağlı akdi önalım hakkının devam edip etmemesinin belirlenmesi bakımından önemlidir. Nitekim aşağıda ele alınacağı üzere bu dönüşümden sonra gemi kira sözleşmesinin belirli bir sürenin dolması ile değil, fesih ile sona ermesi söz konusu olur³⁶. Ancak burada gemi kira sözleşmesinin TBK'nın 327(2). maddesi uyarınca belirsiz süreli sözleşmeye dönüşmesi ileriye doğru etkili olacağından, dönüşüm öncesi ödenmemiş kira bedeli borçları dönüşüm sonrası meydana gelen

³¹ Aral, F. / Ayrancı, H.: *Özel Borç İlişkileri*, s. 271; Tandoğan, H.: *Özel Borç İlişkileri*, C II, s. 195; Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 255.

³² Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 255; Ayanoğlu Morali, A.: "Kira Sözleşmesinin Bildirim Yoluyla Sona Ermesi", s. 117; Doğan, M. / Baygın, C.: "Türk Borçlar Kanunu Tasarısı'nda Kira Sözleşmesine İlişkin Hükümler", s. 125; Söz konusu hükümde geçen "*açık bir anlaşma olmaksızın*" ifadesi "*örtülü olarak*" şeklinde anlaşılmalıdır. Bkz. Aral, F. / Ayrancı, H.: *Özel Borç İlişkileri*, s. 271; Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 252.

³³ "Emredici nitelikte olmayan TBK m. 327/2 uygulaması bakımından, kiracının taraflar arası örtülü anlaşmaya dayalı olarak kiralananı kullanmaya devam etmesi şarttır. Toplumsal veya bireysel bir umulmayan hal (örn. grev, hastalık) nedeniyle kiracının kiralananı iade (tahliye) edemediği veya kiracının kiralananı kullanmaksızın iade borcunda temerrüde düştüğü hallerde, TBK m. 327/2 uygulama bulmaz." Bkz. Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 254.

³⁴ Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 255.

³⁵ Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 255.

³⁶ Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 254; Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 255.

belirsiz süreli kira sözleşmesinin TBK'nın 315. maddesi uyarınca feshedilmesine neden olmak³⁷.

Burada değinilmesi gereken bir diğer hususta gemi kira sözleşmesinin TBK'nın 327(2). maddesi uyarınca belirsiz süreli sözleşmeye dönüşmesi için kiracının bu duruma uygun davranışının belirli süreli kira sözleşmesinin sona ermesini de kapsayacak şekilde fasılasız olmasıdır. Aksinin kabulü belirli süreli kira sözleşmesi ile belirsiz süreliye dönüşen kira sözleşmesi arasında kalan süre için kira bedelinin ödenmemesi gibi kiraya veren aleyhine bir sonuç doğurur. Diğer bir ifadeyle belirli süreli gemi kira sözleşmesinde öngörülen süresinin sona ermesinden belirli bir süre sonra kiracı gemiyi yeniden kiracılık ilişkisini sürdürmek niyetiyle kullanmaya başlar ve kiraya verende buna rıza gösterir ise, bu durumda taraflar arasında yeni bir gemi kira sözleşmesi kurulmuş olur. Bu yeni sözleşmenin belirli veya belirsiz süreli olması ise tarafların bu konudaki açık veya örtülü iradelerine göre belirlenir.

Gemi kira sözleşmesi, TBK'nın 327(2). maddesi uyarınca belirsiz süreli sözleşmeye dönüşür ise konut ve çatılı işyeri kiralari hakkında benzer durumun düzenlendiği TBK'nın 347(1). maddesinden farklı olarak aynı sözleşmenin uzatılmasından değil, tarafları ve konusu aynı ancak süresi belirsiz “yeni” bir gemi kira sözleşmesinden bahsedilir. Bu nedenle daha önce belirli süreli olan gemi kira sözleşmesi için verilen teminatlar³⁸ ve kira sözleşmesine bağlı akdi önalım hakkı devam etmez bu sürenin sona ermesi ile son bulur³⁹.

B) BELİRSİZ SÜRELİ KİRA SÖZLEŞMESİNDE FESİH

Gemi kira sözleşmesi belirsiz süreli olarak yapılabilir veya başta belirli süreli olarak yapılan sözleşme TBK'nın 327(2). maddesi uyarınca tarafların, kira süresinin dolmasına rağmen kira ilişkisini sürdürmesi üzerine belirsiz süreli sözleşmeye dönüşebilir. Bu halde kira sözleşmesi belirli bir sürenin geçmesiyle sona ermez. Ancak

³⁷ Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 255.

³⁸ Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 255.

³⁹ Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 254. “Kiranın uzatıldığını iddia eden taraf böyle bir sözleşme iddiasını ispat zorundadır. Bunun sonucu olarak, kiracı veya üçüncü kişilerin verdiği teminatlar ve sözleşmeye dayanan önalım hakkı devam eder; meğerki teminatların belirli süreli kira sözleşmesi için verildiği açıkça ifade edilmiş olsun.” Bkz. Aral, F. / Ayrancı, H.: *Özel Borç İlişkileri*, s. 271.

bu sözleşmenin hiç sona erdirilemeyeceği anlamına da gelmez. Aksini öngören gemi kira sözleşmesi, TMK'nın 23(2). maddesinin ihlali anlamına gelir⁴⁰. Nitekim TBK'nın 328 ilâ 330. maddelerinde belirsiz süreli taşınmaz, taşınır yapı ve taşınır kira sözleşmelerinin fesih bildirimi ile sona erdirilmesi düzenlenmektedir.

Gemi kira sözleşmesi daha öncede belirtildiği gibi bir taşınır kirası olduğundan sona ermesi de buna ilişkin hükümlere tâbi olacaktır. Belirsiz süreli gemi kira sözleşmesini bu hükümlere dayanarak feshedilmesi olağan bir fesihtir ayrıca burada fesih bildiriminde bulunan tarafın haklı bir nedene dayanması da gerekli değildir⁴¹.

Gemi kira sözleşmesinin “fesih” yoluyla sona erdirilmesi ile “fesih bildirimi” yoluyla sona erdirilmesi birbirinden farklı hususlardır. İlkinde fesih beyanının yapılması ve bunun karşı tarafa ulaşması, kira sözleşmesinin sona ermesi için yeterlidir⁴². İkincisinde ise kira sözleşmesinin sona ermesi için fesih bildiriminin yapılması ve bunun karşı tarafa ulaşması tek başına yeterli değildir. Burada öncelikle fesih bildiriminin, süresine uygun olarak yapılması ve bundan sonra fesih vadesi olarak adlandırılan belirli bir sürenin dolması gerekmektedir⁴³. Fesih bildirimi karşı tarafa ulaşması gerekli, bozucu yenilik doğurucu bir hak⁴⁴ olduğu için karşı tarafın kabulüne ihtiyaç olmadığı gibi buna karşı yapılacak itiraz fesih bildiriminin sonuçlarını meydana getirmesine engel değildir⁴⁵.

TBK'nın 328(1). maddesi uyarınca, belirsiz süreli gemi kira sözleşmesinde taraflardan her biri, daha uzun bir fesih bildirim süresi veya başka bir fesih dönemi kararlaştırılmış olmadıkça, yasal fesih dönemlerine ve fesih bildirim sürelerine uyarak sözleşmeyi feshedebilir. TBK'nın 329. maddesinde ise taşınmazlara ve taşınır yapılara ilişkin kira sözleşmesinin, yerel âdetle belirlenen kira döneminin sonu için veya böyle bir âdetin bulunmaması durumunda, altı aylık kira döneminin sonu için, üç aylık fesih bildirim süresine uyarak feshedilebileceğini düzenlenmektedir. Görüldüğü üzere Türk

⁴⁰ Aral, F. / Ayrancı, H.: *Özel Borç İlişkileri*, s. 272; Tandoğan, H.: *Özel Borç İlişkileri*, C II, s. 202.

⁴¹ Aral, F. / Ayrancı, H.: *Özel Borç İlişkileri*, s. 272; Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 256, 257.

⁴² Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 253.

⁴³ Aral, F. / Ayrancı, H.: *Özel Borç İlişkileri*, s. 272; Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 257; Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 256.

⁴⁴ Aral, F. / Ayrancı, H.: *Özel Borç İlişkileri*, s. 272; Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 257.

⁴⁵ Tandoğan, H.: *Özel Borç İlişkileri*, C II, s. 200.

Borçlar Kanunu, fesih dönemini taşınmazlar ve taşınır yapılar bakımından yerel âdetle belirlenen kira döneminin sonu için veya böyle bir âdetin bulunmaması durumunda, altı aylık kira döneminin sonu için belirlemektedir. Ancak Türk Borçlar Kanununun taşınırlara ilişkin özel bir fesih dönemini öngörmediği, 330(1). maddesinde yer alan “*Taraflardan her biri, bir taşınıra ilişkin kira sözleşmesini üç gün önceden yapılacak fesih bildirim süresine uyarak her zaman feshedebilir.*” hükmünden anlaşılmaktadır.

Bunun yanında TBK’nın 330(2). maddesi, “*Kiraya verenin meslekî faaliyeti gereği kiraya verdiği ve kiracının da özel kullanımına yarayan taşınır bir malın kiracısı, kira sözleşmesini, üç aylık kira dönemi sonu için en az bir ay önceden yapacağı bir fesih bildirimiyle sona erdirebilir.*” şeklindeki hükmü ile taşınırlara ilişkin fesih dönemini, ancak kiraya verenin meslekî faaliyeti gereği kiraya verdiği ve kiracının da özel kullanımına yarayan taşınır kiralari bakımından ve üç aylık kira dönemi olarak öngörmektedir⁴⁶. Bu itibarla gemi kira sözleşmesi belirsiz süreli olarak yapılmış ise veya TBK’nın 327(2). maddesi uyarınca belirsiz süreli kira sözleşmesine dönüşmüş ise bunlar hakkında bir fesih dönemi bulunmamaktadır⁴⁷. Dolayısıyla taraflardan her biri, belirsiz süreli bir gemi kira sözleşmesini üç gün önceden yapılacak fesih bildirim süresine uyarak her zaman feshedebilir. Diğer taraftan belirsiz süreli bir gemi kira sözleşmesi, kiraya verenin meslekî faaliyeti gereği kiraya verdiği ve kiracının da özel kullanımına yarıyor ise kiracısı, kira sözleşmesini, TBK’nın 330(2). maddesi uyarınca, üç aylık kira dönemi sonu için en az bir ay önceden yapacağı bir fesih bildirimiyle sona erdirebilir.

Öncelikle belirsiz süreli kira sözleşmeleri için fesih döneminin, TBK’nın 330(2). maddesi dışında, sadece taşınmazlar ve taşınır yapılar bakımından öngörülmesi büyük bir eksikliktir. Nitekim daha öncede belirtildiği gibi gemiler, özellikle de ticari gemiler, ticari hayattaki işlevleri ve taşıdıkları ekonomik değer⁴⁸ bakımından taşınmazlar veya taşınır yapılar ile kıyaslanmayacak bir hususiyete sahiptirler. Bunların spor, gezi veya bilimsel amaçlar dışında kiralınması durumunda ise maddi olarak ciddi bir yatırım ve

⁴⁶ Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 257.

⁴⁷ Gümüş’e göre “Görüldüğü üzere kanun koyucu burada bir fesih bildirimi süresine yer vermemiştir. Bu nedenle TBK m. 330/1’deki “fesih bildirimi süresine uyarak” ifadesi yanlıştır.” Bkz. Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 260.

⁴⁸ Kalpsüz, T.: *Deniz Ticareti Hukuku*, s. 9.

mali külfet gerektirdikleri ise muhakkaktır. Bu bakımdan bir geminin belirsiz süreli kira sözleşmesine konu edilmesi durumunda sözleşmenin üç gün önceden yapılacak fesih bildirim süresine uyarak her zaman feshedilebilinmesinin kabulü⁴⁹ hakkaniyet ile bağdaştırılamaz⁵⁰. Diğer taraftan fesih döneminin TBK'nın 330(2). maddesi uyarınca, sadece kiraya verenin meslekî faaliyeti gereği kiraya verdiği ve kiracının da özel kullanımına yarayan gemiler bakımından kabul edilmesi de doğru bir tutum değildir. Zira kanun koyucunun, fesih bildiriminin, karşı tarafa ulaştıktan belli bir süre sonra sonuç doğuracağını öngörmesi, tarafların sözleşmeyi sona erdiren bu tür sık ve ani değişikliklerden zarar görmemelerini sağlamaya yöneliktir⁵¹.

Ayrıca gemi kirası da dâhil taşınır kiralalarında korunmaya değer olan bunların özel amaçlar ile değil bunun dışında ticari amaçlar ile kiralınması halidir⁵². Türk Ticaret Kanunundaki gemi kira sözleşmelerine ilişkin hükümleri, TTK'nın 935(1). maddesi gereğince, bilhassa “ticaret gemileri” için öngörülmektedir. Nitekim yukarıda da değinildiği gibi bir geminin spor, gezi veya bilimsel gibi özel amaçlar dışında ticari bir amaçla kiralınması maddi olarak ciddi bir yatırım ve mali külfet gerektirir. Bu nitelikteki bir sözleşmenin sırf söz konusu hükümde yer alan “*özel kullanımına yarayan*” ifadesi dolayısıyla burada belirtilen fesih dönemine tâbi olmaması doğru değildir. Bunun yanında TBK'nın 330(2). maddesinde kira sözleşmesinin sona erdirilmesi için fesih bildiriminde bulunma yetkisinin bir önceki fıkranın aksine sadece kiracıya bırakılmış olması da sözleşmedeki taraflar arasındaki dengeyi bozucu niteliktedir. Bu nedenlerle belirsiz süreli gemi kira sözleşmelerinin fesih dönemi bakımından TBK'nın 330(2). maddesi, kiralama amacının özel veya ticari olmasına bakılmaksızın sözleşmenin bütün taraflarınca kullanılacak şekilde anlaşılmalıdır⁵³.

⁴⁹ Tandoğan'a göre, “Kiracının yeni bir yer, kiralayanın yeni bir kiracı bulmasına imkan vermek için, kanun koyucu feshi bildirmenin muhataba ulaşmasıyla değil, fakat ulaştıktan bir süre sonra hükmünü meydana getirmesini kabul etmiştir.” Bkz. Tandoğan, H.: *Özel Borç İlişkileri*, C II, s. 204.

⁵⁰ TBK'nın 330(1). maddesinin gemi kira sözleşmeleri bakımından doğrudan doğruya uygulanması ile sözleşmenin üç gün önceden yapılacak fesih bildirim süresine uyarak her zaman feshedilebilinmesinin kabulü halinde ise ne kiracının yeni bir gemi ne de kiraya verenin yeni bir kiracı bulmasına ilişkin imkân tanınmış olmaz.

⁵¹ Tandoğan, H.: *Özel Borç İlişkileri*, C II, s. 204.

⁵² Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 261.

⁵³ Tandoğan, H.: *Özel Borç İlişkileri*, C II, s. 208.

TTK'nın 18(3). maddesi uyarınca tacirler arasında sözleşmeyi feshe ve sözleşmeden dönmeye ilişkin ihbarlar veya ihtarlar noter aracılığıyla, taahhütlü mektupla, telgrafla veya güvenli elektronik imza kullanılarak kayıtlı elektronik posta sistemi ile yapılır. Ancak bunun dışında fesih bildirimi şekil şartına bağlanmadığından yazılı, sözlü veya resmi şekilde yapılabilir⁵⁴. Bununla birlikte ispatının kolaylığı ve amacına tam olarak hizmet edebilmesi bakımından yazılı şekilde yapılmasında yarar bulunmaktadır⁵⁵. TBK'nın 328(1). maddesi uyarınca fesih dönemlerinin hesabında, kira sözleşmesinin başlangıç tarihi esas alınır. Bu bakımdan gemi kira sözleşmesi baştan belirsiz süreli olarak yapılmış ise kira sözleşmesinin başlangıç tarihi fesih dönemlerinin de başlangıç tarihidir. Bununla birlikte başta belirli süreli olarak yapılan gemi kira sözleşmesi TBK'nın 327(2). maddesi uyarınca belirsiz süreli sözleşmeye dönüşmüş ise ilk kira sözleşmesinin değil dönüşen kira sözleşmesinin başlangıç tarihi fesih dönemlerinin başlangıç tarihidir. Çünkü daha öncede belirtildiği üzere, burada eski kira sözleşmesinin devamı değil, artık yeni bir kira sözleşmesi söz konusudur. Bunun yanında fesih bildirimi, birden fazla kiraya veren veya kiracı var ise bunların hepsi tarafından veya hepsine karşı yapılmalıdır⁵⁶.

TBK'nın 328(1). maddesinin açık hükmü uyarınca taraflar daha uzun bir fesih bildirim süresi veya başka bir fesih dönemi kararlaştırabilirler⁵⁷. Fakat burada belirtilen süreler en kısa emredici süreler olduğundan bunların taraflarca kısaltılması mümkün değildir⁵⁸. Eğer taraflar sözleşmede veya kanunda belirtilen fesih dönemine veya bildirim süresine uymamışsa, bildirim TBK'nın 328(2). maddesi uyarınca bir sonraki fesih dönemi için geçerli olur.

C) OLAĞANÜSTÜ FESİH

1- Önemli Nedenlerle Fesih

Gemi kira sözleşmesi, sürekli borç ilişkisi doğuran bir sözleşme olduğundan tarafların borçları sözleşme süresince devam eder. Ancak taraflardan sözleşmesel

⁵⁴ Aral, F. / Ayrancı, H.: *Özel Borç İlişkileri*, s. 273; Tandoğan, H.: *Özel Borç İlişkileri*, C II, s. 200.

⁵⁵ Aral, F. / Ayrancı, H.: *Özel Borç İlişkileri*, s. 273.

⁵⁶ Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 261; Tandoğan, H.: *Özel Borç İlişkileri*, C II, s. 200.

⁵⁷ Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 257.

⁵⁸ Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 257.

yükümlülüklerini tam olarak yerine getirmesinin beklenilmesi, her zaman hakkaniyete uygun olmayabilir. Bazen öyle önemli sebeplerle karşılaşılır ki bu durum kira sözleşmesinin devamını taraflar bakımından çekilmez hale getirebilir. Bu durumda kira sözleşmesinin önemli nedenle feshi söz konusu olur. Örneğin kiracı kaçak eşyanın taşınması dolayısıyla geminin tutulmasına neden olabilir veya gemi kiraya vereninin ticari itibarını zedeleyecek işlerde kullanılabilir⁵⁹. Bunların dışında kiraya verenin sözleşmeden kaynaklanan yükümlülüklerini yerine getirmemesi de kira sözleşmesinin feshi bakımından önemli neden oluşturabilir. Bu anlamda kiraya veren gemiyi denize elverişli teslim etmeyebilir⁶⁰, kullanıma uygun bulundurmaz, kiracının gemiyi kiralama amacını boşa çıkaracak şekilde haksız ticari rekabete girişebilir veya kiracısının gemiyi kullanmasını engelleyebilir.

TBK'nın 331(1). maddesi bu gibi hallerde tarafların söz konusu haklı sebeplere dayanarak sözleşmeyi feshedebilmesine imkân tanımaktadır. Söz konusu hükme göre, taraflardan her biri, kira ilişkisinin devamını kendisi için çekilmez hâle getiren önemli sebeplerin varlığı durumunda, sözleşmeyi yasal fesih bildirim süresine uyararak her zaman feshedebilir. Maddede her ne kadar sözleşmenin feshedilmesi ifadesi kullanılsa da aslında burada kastedilen fesih bildirimi hakkının kullanılmasıdır⁶¹. Nitekim bu hüküm uyarınca gemi kira sözleşmesi fesih bildiriminin yapılmasıyla değil, bundan sonra işleyecek fesih vadesinin dolmasıyla ileriye doğru etkili olmak üzere sona erer⁶². Buna göre TBK'nın 331(1). maddesine dayanılarak yapılan fesih bildirimi, TBK'nın 330(1). maddesi kapsamındaki her türlü gemi kira sözleşmesi bakımından bildirimi takip eden üç gün; TBK'nın 330(2). maddesi kapsamındaki kiraya verenin meslekî faaliyeti gereği kiraya verdiği ve kiracının da özel kullanımına yarayan her türlü gemiye ilişkin kira sözleşmesi bakımından bildirimi takip eden bir ay sonra fesh olur.

Görüldüğü üzere bu hakkın kullanılması için bir fesih dönemi öngörülmemektedir. Bu nedenle kira ilişkisinin devamını çekilmez hâle getiren önemli

⁵⁹ Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 193.

⁶⁰ “Geminin denize elverişli olmaması durumunda kiralayana gemiyi denize elverişli hale getirme hakkı bahşedilir. Makul zamanda bu mümkün değilse kiracı dönme hakkına sahiptir.” Bkz. Dimigen, K.: *Bareboat charter und Bareboatregistrierung*, s. 6.

⁶¹ Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 267.

⁶² Tandoğan, H.: *Özel Borç İlişkileri*, C II, s. 234; Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 258.

sebeplerin varlığı durumunda, buna dayanan taraf sözleşmenin süresine veya ne zaman kurulduğuna bakmaksızın söz konusu hakkını kullanabilir⁶³. Hatta gemi kira sözleşmesi yapıldıktan sonra ancak gemi henüz kiracıya teslim edilmeden bu hak kullanılarak sözleşme sona erdirilebilir⁶⁴.

TBK'nın 331(1). maddesi kapsamında fesih bildirimi hakkı sözleşmenin bütün taraflarına tanınmıştır. Ancak gemi kira sözleşmesinde birden fazla kiraya veren veya kiracı var ise, fesih bildirimi bunların hepsi tarafından veya hepsine karşı yapılmalıdır⁶⁵. Çünkü bu sözleşmede kira konusu bölünemez edim niteliğindedir. TTK'nın 18(3). maddesi uyarınca tacirler arasında yapılacaklar dışında, fesih bildirimi şekil şartına bağlanmamakla⁶⁶ birlikte ispatının kolaylığı ve önemi açısından yazılı yapılmasında fayda bulunmaktadır. Bildirimde kira ilişkisinin devamını çekilmez hâle getiren önemli sebep belirtilerek bu nedenle sözleşmenin feshedilmek istendiğine ilişkin beyanın karşı tarafa ulaşması yeterlidir. Bildirimde ayrıca kira ilişkisinin devamını çekilmez hâle getiren önemli sebeplerin varlığının ispatlanmasına gerek yoktur⁶⁷. Bunun yanında fesih bildirimi, bozucu yenilik doğurucu bir hak olduğu için muhatabının kabulüne ihtiyaç duyulmaksızın varması ile sonuçlarını doğurmaya başlar⁶⁸.

Bu kapsamdaki fesih bildiriminin kullanılabilmesi bakımından gemi kira sözleşmesinin belirli veya belirsiz süreli olması fark etmez⁶⁹. Fesih bildirimine dayanak oluşturan ve kira ilişkisinin devamını çekilmez hâle getiren önemli sebeplerin⁷⁰ objektif veya subjektif olması da önemli değildir⁷¹. Kiracının ağır hastalığı⁷² veya kira bedeli ödeme borcunu sürekli olarak temerrüdünü takiben kendisine verilen süre içerisinde

⁶³ Aral, F. / Ayrancı, H.: *Özel Borç İlişkileri*, s. 277; Tandoğan, H.: *Özel Borç İlişkileri*, C II, s. 233; Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 258.

⁶⁴ Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 267, 269; Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 257.

⁶⁵ Gümüş'e göre ise, "Birden fazla kiracının veya kiralayanın söz konusu olduğu hallerde, haklı sebebin birden fazla kiracıdan birinde ortaya çıkması durumunda söz konusu kiracı kendisi için kira sözleşmesini feshedebilir." Bkz. Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 273.

⁶⁶ Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 273.

⁶⁷ Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 274, Tandoğan, H.: *Özel Borç İlişkileri*, C II, s. 233.

⁶⁸ İnceoğlu, M.: *Kira Hukuku*, Cilt I, s. 191.

⁶⁹ Aral, F. / Ayrancı, H.: *Özel Borç İlişkileri*, s. 276; Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 257.

⁷⁰ "Önemli sebepler, bunları ileri süren bakımından sözleşmeye devamın çekilmez hale geldiği dürüstlük kurallarına göre kabul edilebilecek nitelikte sebeplerdir." Bkz. Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 258.

⁷¹ Aral, F. / Ayrancı, H.: *Özel Borç İlişkileri*, s. 276.

⁷² Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 271.

yerine getirmesi hali TBK'nın 331(1). maddesi kapsamında fesih bildirimine dayanak oluşturabilir⁷³. Ancak görüleceği üzere bu durum tarafların hepsi için değil sadece birisi bakımından (sübjektif) geçerli olan önemli bir sebeptir.

Şu kadar ki, gemi kira sözleşmesinin devamını çekilmez hâle getiren sebepler “önemli” olmalıdır⁷⁴. Bu hususta *Gümüş*'ünde haklı olarak belirttiği gibi salt kira bedelinin azlığı veya çokluğu TBK'nın 331(1). maddesi kapsamında fesih bildiriminde bulunmanın haklı sebebi değildir⁷⁵. Ancak fesih bildiriminin dayandırıldığı sebebin önemli olmaması onun sonuçlarını meydana getirmesine engel teşkil etmez; böyle bir durumun varlığı TBK'nın 331(1). maddesi uyarınca hâkimin fesih bildiriminin parasal sonuçlarını karara bağlamasında etkili olur.

TBK'nın 138(1). maddesinde düzenlenen aşırı ifa güçlüğü de haklı fesih sebebi olabilir. Bu durumda aşırı ifa güçlüğüne düşen kişi, fesih bildiriminde bulunma yerine bu hüküm uyarınca hâkimden sözleşmenin yeni koşullara uyarlanması talep edilebilir⁷⁶. Bu mümkün değilse sözleşmeyi feshedebilir. Bununla birlikte sadece TBK'nın 138(1). maddesindeki şartların oluşması durumunda TBK'nın 331(1). maddesi uyarınca fesih bildiriminde bulunulamaz. Nitekim sözleşmeyi feshetme imkânı TBK'nın 138(1). maddesinde ayrıca tanınmaktadır.

Bunların dışında gemi kira sözleşmesinin devamını çekilmez hâle getiren sebepler fesih bildiriminde bulunan tarafın kusurundan kaynaklanmayan ve sözleşmenin yapıldığı sırada taraflarca öngörülme ve öngörülmesi de beklenmeyen olağanüstü nitelikte olmalıdır⁷⁷. Aksi takdirde bu haktan yararlanılamaz⁷⁸. Bu sebepler taraflarca öngörülme ve öngörülmesi beklenmeyen niteliğe haiz olmak şartıyla, sözleşmenin kurulduğu sırada mevcut olabilir ya da sonradan ortaya çıkabilir⁷⁹. Söz konusu

⁷³ Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 268.

⁷⁴ “Önemli sebepler, bunları ileri süren bakımından, akde devamın çekilmez hale geldiğini iyi niyet kurallarına göre kabul edilebilecek sebepler olmalıdır.” Bkz. Tandoğan, H.: *Özel Borç İlişkileri*, C II, s. 232.

⁷⁵ Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 270.

⁷⁶ Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 270.

⁷⁷ Aral, F. / Ayrancı, H.: *Özel Borç İlişkileri*, s. 276; Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 269; Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 258.

⁷⁸ Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 258.

⁷⁹ Tandoğan, H.: *Özel Borç İlişkileri*, C II, s. 231.

sebeplerin TBK'nın 331(1). maddesi uyarınca fesih bildirimine olanak tanıyıp tanımadığı her olayın somut özellikleri ve taraf menfaatleri dikkate alınarak TMK'nın 2 ve 4. maddesinde yer alan dürüstlük kuralı ve hakkaniyet kapsamında değerlendirilir⁸⁰. Bu bakımdan kiraya vereninin gemiye sözleşmenin kurulmasından sonra duyduğu ihtiyaç, kendisine atfedilmeyen, sözleşmenin yapıldığı sırada öngörülme ve öngörülmesi de beklenmeyen ekonomik veya kişisel bir sebepten kaynaklanmışsa, TBK'nın 331(1). maddesi anlamında haklı sebepten fesih bildiriminde bulunulabilir⁸¹. Buna karşılık kiraya verenin, kiralananı elverişli bir satış imkânına kavuşması, kiralananı kiracısı olmaksızın satmak istemesi veya yapacağı tadilat sonucu daha yüksek kazanç (kira) elde etmek istemesi fesih bildiriminin kullanılmasına imkân tanıyan haklı bir sebep sayılmaz⁸².

Kira ilişkisinin devamını çekilmez hâle getiren önemli sebeplerin varlığı durumunda taraflara tanınan fesih bildiriminde bulunma hakkı Mülga BK'nın 264. maddesinde de düzenlenmekteydi. Ancak bu hükümde, fesih bildiriminde bulunan tarafın diğerine tam bir tazminat vermesi, söz konusu hakkın kullanılmasının ön şartı olarak öngörülmekteydi⁸³. Yeni Türk Borçlar Kanunu ile bu anlayış terk edilmekte ve TBK'nın 331(2). maddesi ile fesih bildiriminin parasal sonuçlarının, durum ve koşullar göz önünde tutularak, hâkim tarafından karara bağlanması hüküm altına alınmaktadır⁸⁴. Burada hâkim fesih bildiriminin gerçekten TBK'nın 331(1). maddesinde belirtilen şartları taşıyıp taşımadığı ve feshin tarafları ekonomik olarak etkileme durumuna göre fesih bildiriminin parasal sonuçlarını karara bağlayacaktır⁸⁵. Söz konusu parasal sonuçlar genel olarak fesih bildiriminin yöneltildiği tarafın müspet zararıdır⁸⁶. Kira sözleşmesinin süresinden önce sona erdirilmesi nedeniyle uğranılan kira bedeli kayıpları, kiracının ticari faaliyetine ilişkin kayıplar ve yeni bir kira sözleşmesi yapılması için yapılan masraflar bu kapsamdadır⁸⁷.

⁸⁰ Aral, F. / Ayrancı, H.: *Özel Borç İlişkileri*, s. 276; Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 269.

⁸¹ Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 271; Tandoğan, H.: *Özel Borç İlişkileri*, C II, s. 233.

⁸² Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 272; Tandoğan, H.: *Özel Borç İlişkileri*, C II, s. 233.

⁸³ Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 266; Tandoğan, H.: *Özel Borç İlişkileri*, C II, s. 233, 234.

⁸⁴ Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 266, 267; Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 258.

⁸⁵ Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 276.

⁸⁶ Aral, F. / Ayrancı, H.: *Özel Borç İlişkileri*, s. 277; Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 275, 276.

⁸⁷ Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 276.

Kiraya verenin sözleşmeden kaynaklanan yükümlülüklerini yerine getirmemesi nedeniyle sözleşmenin feshi BARECON 2001'in 28(b). klotunda yer almaktadır. Buna göre kiraya verenin herhangi bir fiil veya ihmali ile sözleşme kapsamındaki yükümlülüklerini yerine getirmemesi kiracının gemiyi kullanmaktan mahrum bırakacak nitelikte ise sözleşmenin feshi nedenidir. Böyle bir durumun ortaya çıkması ve söz konusu ihlalin giderilmesine ilişkin kiracının yazılı ihtarından itibaren 14 gün devam etmesi halinde kiracı yazılı bir ihtarla kira sözleşmesini feshedebilir.

2- Kiracının İflası Nedeniyle Fesih

Kiracının iflası gemi kira sözleşmesini sona erdiren olağanüstü nedenlerdendir⁸⁸. Bu durum kiraya verenin sözleşme yapmasının esas nedenini oluşturan, kira bedeli elde etmeyi tehlikeye düşüreceklerinden⁸⁹ kanun koyucu tarafından sözleşmenin feshi nedenleri arasında düzenlenmiştir. Böylece kiraya verenin bu olumsuz durumdan etkilenmemesi amaçlanmıştır. Bu anlamda kiralananın tesliminden sonra kiracının iflası halinde kiraya veren, işleyecek kira bedelleri için güvence verilmesini isteyebilir. Kiraya veren, güvence verilmesi için kiracı ve iflas masasına yazılı olarak uygun bir süre verir. Bu süre içinde kendisine güvence verilmezse kiraya veren, sözleşmeyi herhangi bir fesih bildirim süresine uymaksızın hemen feshedebilir (TTK m. 332).

TTK'nın 332. maddesi kiraya verenin söz konusu fesih hakkını kullanabilmesini belirli şartlara bağlamıştır. Dolayısıyla kiracının iflas etmiş olması tek başına veya doğrudan gemi kira sözleşmesinin sona ermesini gerektirmez⁹⁰.

Öncelikle kiracının iflas etmiş olması gereklidir. Kanun sadece iflas halini düzenlediğinden kiracının borçlarını ödemekten acze düşmesi veya konkordato ilan etmesi durumunda kiraya verenin TBK'nın 332. maddesinden yararlanması söz konusu değildir. Bu durumda kiraya verenin TBK'nın 315. maddesinde yer alan kiracının temerrüdü hükümlerinden yararlanması ve şartları mevcut ise kira sözleşmesini feshetmesi mümkündür⁹¹. Kiracının iflas etmesi halinde o güne kadar ödenmemiş kira

⁸⁸ Doebling, S. J.: "Chartering of Vessels for Tidelands Operations", s. 249.

⁸⁹ Tandoğan, H.: *Özel Borç İlişkileri*, C II, s. 228.

⁹⁰ Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 296.

⁹¹ Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 238.

bedelleri içinde aynı durum söz konusudur⁹². Zira TBK'nın 332. maddesi, açıkça “işleyecek kira bedelleri” ifadesini⁹³ kullandığından, kiraya verenin iflas tarihine kadar işlemiş değil bu tarihten sonra işleyecek ve ödenmesi tehlikeye düşecek miktarını teminat altına alınmasına imkân vermektedir⁹⁴. Bunun yanında kiracının iflas etmiş olması⁹⁵ şartı için mahkeme tarafından kiracının iflasına karar verilmiş olması yeterlidir; iflasın ayrıca ilan edilmiş olması şart değildir⁹⁶. Son olarak kiraya verenin TBK'nın 332. maddesinden yararlanması için kiracının sözleşmesinin yapılmasından sonra ve geminin teslim edilmesinden sonra iflas etmiş olması gerekir⁹⁷. Aksi takdirde yani kiracı sözleşmesinin yapılmasından sonra, fakat geminin teslim edilmesinden önce iflas ederse, kiraya veren işleyecek bir kira alacağı da söz konusu olmadığı için, TBK'nın 332. maddesi hükmünden yararlanamaz. Bu durumda kiracı ifa güçsüzlüğüne düşmüş olur. Kiraya veren ise TBK'nın 98(1). maddesinde düzenlenen hükümden yararlanabilir ve kira bedeli alacağı güvence altına alınıncaya kadar gemiyi teslimden kaçınabilir; güvence verilmediği takdirde sözleşmeden dönebilir⁹⁸.

Kiraya verenin kiracının iflası sebebiyle sözleşmeyi feshetmesinin ön şartı işleyecek kira bedelleri için güvence verilmemesidir⁹⁹. Kiraya veren güvence talebini TBK'nın 332(2). maddesi uyarınca kiracı ve iflas masasına yapmalıdır. Kiracı ve iflas masasının güvence gösterme yükümlülüğü buna ilişkin talep ile doğar¹⁰⁰. Bu talep üzerine kiracı veya iflas masasının işleyecek kira bedeline yetecek kadar güvence göstermesi kiraya verenin TBK'nın 332. maddesi uyarınca sözleşmeyi sona erdirmesini

⁹² Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 294.

⁹³ “İşleyecek kira bedelleri ile ifade edilen belirli süreli kira sözleşmelerinde bu süre sonuna kadar, belirsiz süreli sözleşmelerde feshi bildirmenin yapılabileceği ilk dönemin sonuna kadar işleyecek kiralari karşılayacak miktarda olmalıdır.” Bkz. Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 239.

⁹⁴ Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 238.

⁹⁵ Aral, F. / Ayrancı, H.: *Özel Borç İlişkileri*, s. 277.

⁹⁶ Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 294; Tandoğan, H.: *Özel Borç İlişkileri*, C II, s. 228; Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 238.

⁹⁷ Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 293; Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 238.

⁹⁸ Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 293; Tandoğan, H.: *Özel Borç İlişkileri*, C II, s. 227; Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 238.

⁹⁹ Tandoğan, H.: *Özel Borç İlişkileri*, C II, s. 228.

¹⁰⁰ Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 238, 239.

engeller. Söz konusu güvence gösterme yükümlülüğü, banka garantisi¹⁰¹, rehin, para veya kıymetli evrakın tevdi ile yerine getirilebilir¹⁰².

Söz konusu hükümde açıkça “*kiracı ve iflas masasına*” ifadesi kullanılmaktadır. Bu nedenle TBK’nın 332(2). maddesinden yararlanmak isteyen kiraya veren güvence verilmesine ilişkin talebini kiracı ve iflas masasına karşı birlikte¹⁰³ yapmalıdır¹⁰⁴. Bu bakımdan güvence verilmesi talebiyle bunlardan hiçbirine başvurulmamış olması veya sadece birine başvurulmuş olması halinde TBK’nın 332(2). maddesi uygulanamaz. Söz konusu maddede güvence talebinin yapılma usulü ve içeriği de belirtilmektedir. Buna göre kiraya veren güvence verilmesine ilişkin talebini yazılı olarak yapmalı ve bu talebinin yerine getirilmesi için uygun bir süre vermelidir¹⁰⁵. Kanun sadece yazılı şekle itibar ettiğinden talep sözlü olarak yapılamaz. Kanunda açık bir hüküm olmamakla birlikte kiraya verenin talebinde, verilen uygun sürede kendisine güvence verilmezse sözleşmeyi herhangi bir fesih bildirim süresine uymaksızın hemen feshedeceği belirtilmelidir. Nitekim TBK’nın 332(2). maddesi güvence verilmemesi hâlinde kiraya verenin bu hakkını kullanabileceğini düzenlemektedir¹⁰⁶.

Kiracının iflası nedeniyle kiraya verenin fesih hakkını kullanması için belirli bir fesih süresine uyulması gerekmediği gibi feshin gerçekleşmesi için belirli bir fesih vadesinin dolmasına ihtiyaç yoktur¹⁰⁷. Zira TBK’nın 332(2). maddesi ile kiraya verene tanınan bir fesih bildiriminde bulunma hakkı değil doğrudan fesih hakkıdır¹⁰⁸. Bu nedenle bu hakkın kullanılması ve buna ilişkin beyanın karşı tarafa varması ile birlikte fesih sonuçlarını meydana getirir ve sözleşme sona erer. Feshe itiraz edilmesi ise

¹⁰¹ “Ödenmeyen kiraya karşı alınabilecek en sağlıklı önlem iyi bir bankadan tüm kira süresini kapsayacak bir banka garantisi teminidir.” Bkz. Şenova, M.: “Gemisini Kiraya Veren Donatanı Bekleyen Önemli Bir Tehlike: Kiracı Yolsuzlukları”, Deniz Atı Dergisi, Y. 2 (1988), S. 20, s. 15.

¹⁰² Yavuz/ Acar/ Özen’e göre, bunların yanında kira bedellerinin tahsiline yetecek derecede hapis hakkına elverişli menkullerin kiralananda bulunması, güvence talebinin karşılanması anlamına gelmektedir ve böyle bir durumda kiraya verenin TBK’nın 332(1). maddesine dayanarak güvence talep edememesi gerekmektedir. Bkz. Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 239.

¹⁰³ Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 238.

¹⁰⁴ “Eğer iflas idaresi teminat gösterirse, bu durum aynı zamanda iflas idaresinin İİK m. 198. uyarınca kira sözleşmesine katılması anlamına gelir. Sözleşmeye katılma ile sözleşmeden doğan yükümlülükler, iflasın açıldığı andan itibaren iflas masasının borcu haline gelir.” Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 294, 295.

¹⁰⁵ Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 294; Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 238.

¹⁰⁶ Aral, F. / Ayrancı, H.: *Özel Borç İlişkileri*, s. 277.

¹⁰⁷ Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 292; Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 239, 253.

¹⁰⁸ Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 296.

sonuçlarını meydana getirmesine engel değildir. Bunun yanında gemi kira sözleşmesi kapsamında birden fazla kiracı varsa TBK'nın 332. maddesi uygulanabilir. Ancak böyle bir sonuç için kiracıların hepsinin iflas etmiş olması veya birinin iflasının kiraya verenin kira beldi alacağını tehlikeye düşürecek nitelikte bulunması gereklidir¹⁰⁹.

İflas BARECON 2001'in 28(d). klotunda da kira sözleşmesinin feshi nedeni olarak düzenlenmektedir. Ancak Türk Borçlar Kanunundan farklı olarak sadece kiracının değil kiraya verenin iflası da kira sözleşmesinin feshi nedenini oluşturmaktadır. Söz konusu klot uyarınca tarafların her biri diğer tarafın iflası doğrultusunda resmi bir karar alınması durumunda diğer tarafa yazılı ihbarda bulunmak suretiyle kira sözleşmesini feshetme hakkına sahiptir. Ayrıca BARECON 2001'in 28(d). klotu iflasın dışında konkordato ilanı, tasfiye, ödemedan acze düşölmesi gibi durumları da sözleşmenin feshi nedeni olarak düzenlemektedir.

3- Kiracının Ölümü Nedeniyle Fesih

Kiracının ölümü, gemi kira sözleşmesinde kiracı tarafın değışmesinin en doğal hâlidir. Dikkat edilirse bu durumda sözleşme tamamen tarafsız kalmamakta aksine ölen kiracının yerine kanuni mirasçılar geçmektedir. Bu değışiklik kanunen olduğu için mirasçıların kabulüne ihtiyaç yoktur. Diğer bir ifadeyle kiracının ölümü doğrudan gemi kira sözleşmesini sona erdirmez¹¹⁰. Ancak kiracının ölümü, TBK'nın 333. maddesinde kira sözleşmesini fesih bildirimi ile sona erdiren olağanüstü nedenlerden biri olarak sayılmıştır¹¹¹. Çünkü bu durumda sözleşmenin kanuni tarafı olan kiracının mirasçılarının sözleşmeyle bağı kalıp kalmama konusundaki iradelerini ortaya koymaları amaçlanır. Böylece kiracının mirasçılar, kurulmasında tarafı olmadıkları gemi kira sözleşmesini devam ettirme veya diğer bir ifadeyle bu sözleşmenin tarafı kalma hususunda kararlarını verirler.

Kiracının iflası kiraya verenin kira bedeli alacağını doğrudan tehlikeye düşürürken; ölümünün benzer sonucu doğurup doğurmayacağı kiracının mirasçılara

¹⁰⁹ Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 295.

¹¹⁰ Aral, F. / Ayrancı, H.: *Özel Borç İlişkileri*, s. 277; Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 259.

¹¹¹ Tandoğan, H.: *Özel Borç İlişkileri*, C II, s. 237.

bağlıdır. Bu nedenle kanun koyucu, bu durumda sözleşmenin feshi yetkisini doğrudan kiraya verene değil, kiracıya tanımıştır.

TBK'nın 333. maddesinde düzenlenen fesih hakkının kullanılması belirli şartlara bağlanmıştır. Öncelikle maddede açıkça “*kiracının mirasçıları*” ifadesi kullanılmış olduğundan, bu hak kiraya veren veya mirasçılara ait değildir¹¹². Diğer taraftan söz konusu hakkın kullanımı için kiracının bir gerçek kişi olması gereklidir¹¹³. Dolayısıyla kiracının tüzel kişi olması bu hakkın kullanılması söz konusu olmaz¹¹⁴. Ayrıca söz konusu hükümde açıkça “*kiracının ölmesi*” ifadesi kullanıldığından bunun dışında kiraya verenin ölümü¹¹⁵, kiracının gıplığı veya gıp sayılması durumunda sözleşme TBK'nın 333. maddesine dayanılarak feshedilemez¹¹⁶. TMK'nın 640(2). maddesinde mirasçılardan terekeye elbirliğiyle sahip olacağı ve sözleşme veya kanundan doğan temsil ya da yönetim yetkisi saklı kalmak üzere, terekeye ait bütün haklar üzerinde birlikte tasarruf edeceği hükme bağlanmaktadır. Bu anlamda kiracının mirasçılarının birden fazla kişi olmaları durumunda TBK'nın 333. maddesine dayanılarak yapılacak fesih bildiriminin birlikte yapılması gerekir¹¹⁷. Dolayısıyla bunu içlerinden sadece biri veya bir kaçının yapması yeterli değildir¹¹⁸.

Kiracıların birden fazla olması ve bunlardan biri veya bir kaçının ölümü halinde ise TBK'nın 333. maddesi uygulanamaz¹¹⁹. Nitekim TBK'nın 333. maddesinde düzenlenen hükmün amacı, kiracının mirasçılarının kurulmasında etkilerinin bulunmadığı ancak ölüm dolayısıyla kanunen tarafı oldukları kira sözleşmesine bağlı kalmaya devam edip etmeyecekleri hususunda iradelerini ortaya koymalarını

¹¹² Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 259.

¹¹³ “... *kiracı sıfatına sahip ortaklıkların veya tüzel kişilerin tasfiyeye girmesi veya sona ermesi, birleşmesi veya bölünmesi durumunda da uygulanmaz.*” Bkz. Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 264.

¹¹⁴ Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 264; Tandoğan, H.: *Özel Borç İlişkileri*, C II, s. 237; Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 259.

¹¹⁵ Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 259.

¹¹⁶ Ayrıca bkz. Tandoğan, H.: *Özel Borç İlişkileri*, C II, s. 237, dn. 172.

¹¹⁷ Aral, F. / Ayrancı, H.: *Özel Borç İlişkileri*, s. 277; Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 264; Tandoğan, H.: *Özel Borç İlişkileri*, C II, s. 238.

¹¹⁸ Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 264.

¹¹⁹ Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 259; Gümüş'e göre, “Eğer birden fazla kiracı varsa ve ölen kiracının mirasçılarının kim olduğu bilinmiyorsa, diğer birlikte kiracı veya kiracılar, mevcut kanun boşluğunun TBK m. 333'ün kıyasen uygulanmak suretiyle doldurulmak suretiyle,-mirasçı sıfatları olmasa bile- TBK m. 333'teki şartlarda fesih bildiriminde bulunabilirler.” Bkz. Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 264, 265.

sağlamaktır. Birden fazla kiracının bulunması ve bunlardan sadece biri veya bir kaçının ölümü halinde, geriye kalan kiracılar kira sözleşmesinin kurulmasına bizzat katıldıklarından onların durumu ölen kiracının mirasçılarının durumu ile aynı değildir¹²⁰. Bu nedenle geriye kalan kiracıların TBK'nın 333. maddesinden yararlanarak sözleşmeyi feshetmesi mümkün değildir. Bunun yanında eğer kiracılardan biri veya bir kaçının ölmesi geriye kalan kiracılar bakımından kira sözleşmesinin devamını çekilmez kılıyorsa bu takdirde bunların TBK'nın 331(1). maddesi uyarınca bu sözleşmeye son verme imkânı da bulunmaktadır. Nitekim daha önce değinildiği gibi, TBK'nın 331. maddesi bakımından fesih bildirimine dayanak oluşturan ve kira ilişkisinin devamını çekilmez hâle getiren önemli sebeplerin, bu hakkı kullananın kusurundan kaynaklanmadığı sürece, objektif veya sübjektif olması önemli değildir.

Kiracının ölümü hâlinde sözleşmenin feshinin düzenlendiği Mülga BK'nın 265. maddesi fesih hakkının, sadece bir yıldan uzun süreli kiralarda ve sözleşmenin her iki tarafınca da kullanılabileceğini düzenlemekteydi. Aslında kiracının iflası gibi ölümü de kiraya verenin kira bedeli alacağını tehlikeye düşürür. Ancak bu durumda korunması gereken kiraya verenin alacağından öte kiracının kanuni mirasçılarının sözleşmeye devam etme veya etmeme hakkıdır. Bu nedenle kanun koyucu TBK'nın 333. maddesi ile kiracının ölümünü sözleşmenin feshi nedenleri arasında düzenlerken, söz konusu hakkı süresine bakılmaksızın her türlü kira sözleşmesi için ve kiraya verene değil yalnızca kiracının mirasçılarına tanımıştır¹²¹.

TBK'nın 333. maddesinde sözleşmenin ne zaman sona ereceğine ilişkin olarak “*yasal fesih bildirim süresine uyarak en yakın fesih dönemi sonu için*” ifadesi bulunmaktadır. Buradan da anlaşılacağı üzere mirasçıların sahip olduğu bir fesih hakkı olmayıp fesih bildirimi hakkıdır¹²². Bu bakımdan gemi kira sözleşmesi, hakkın kullanılması ile değil hakkın kullanıldığına ilişkin fesih bildirimin muhatabına ulaşmasından sonraki en yakın fesih dönemi sonunda sona erer. Ayrıca buradan söz konusu hakkın ne zaman kullanılabileceği çıkarılmaktadır. Buna göre mirasçılar fesih

¹²⁰ *Mandaraka - Sheppard*'a göre bir gemiye birden fazla kişinin ortak olarak kiracılığı söz konusu ise ortaklardan birinin ölümü halinde onun gemi üzerindeki payı otomatik olarak diğerlerine geçer. Bkz. *Mandaraka - Sheppard, A.: Modern Maritime Law*, s. 296.

¹²¹ Gümü, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 263.

¹²² Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 260.

bildirimini kiracının ölümünden sonraki en yakın fesih dönemi sona ermeden kullanmalıdır¹²³. Aksi halde mirasçıların sözleşmeyi TBK'nın 333. maddesine dayanarak fesih etmeleri mümkün değildir¹²⁴. Bununla birlikte doktrinde haklı olarak, kiracının fesih bildirimi süresinin son gününden kısa bir süre önce ölmesi veya kanunen fesih vadesi öngörülme hallerde mirasçılara uygun bir düşünme süresinin verilmesi gerektiği belirtilmektedir¹²⁵.

Fesih hakkının kullanılması için esas olan geçerli bir kira sözleşmesinin varlığı ve bu sözleşmenin kiracısının ölmesidir. Bu nedenle kira sözleşmesinin belirli süreli veya süresiz yapılmış olması veya başta belirli süreli iken süresiz hale dönüşmüş olması bu hakkın varlığı ve kullanılması bakımından önemli değildir¹²⁶. Ancak sözleşmenin belirli süreli veya süresiz olması hakkın kullanılması ve gemi kira sözleşmesinin sona ereceği tarihin belirlenmesi bakımından önem taşımaktadır. TBK'nın 333. maddesi fesih bildirimin “yasal fesih bildirim süresine uyarak en yakın fesih dönemi sonu için” sözleşmeyi feshedeceğini düzenlemektedir¹²⁷. Bu nedenle TBK'nın 333. maddesine dayanılarak yapılan fesih bildirimi, TBK'nın 330(1). maddesi kapsamındaki her türlü gemi kira sözleşmesini bildirimi takip eden üç gün; TBK'nın 330(2). maddesi kapsamındaki kiraya verenin meslekî faaliyeti gereği kiraya verdiği ve kiracının da özel kullanımına yarayan her türlü gemiye ilişkin kira sözleşmesini ise bildirimi takip eden bir ay sonra sona erdirir.

Bunun dışında en yakın fesih dönemi kaçırılmamak şartıyla kiracıların TMK'nın 605 vd. maddeleri uyarınca mirası reddetmemiş olması, TBK'nın 333. maddesi uyarınca

¹²³ Aral, F. / Ayrancı, H.: *Özel Borç İlişkileri*, s. 277; Tandoğan, H.: *Özel Borç İlişkileri*, C II, s. 238.

¹²⁴ Tandoğan, H.: *Özel Borç İlişkileri*, C II, s. 238; Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 260. Ayrıca Gümüş'e göre, “İstisnaen kiracının mirasçıları kiracının ölümünden sonra kasıtlı olarak kira sözleşmesinden doğan yükümlülükleri yerine getirmekten kaçınıyorsa, ölüm tarihini izleyen en yakın fesih vadesinde kira sözleşmesi sona ermiş sayılmalıdır.” Bkz. Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 263. Bizce Türk Borçlar Kanununda kiracının ölümü halinde sözleşmenin kendiliğinden sona ereceği düzenlenmediğinden ve ölüm ile birlikte mirasçıları kiracının yerine kanunen geçeceğinden bu mümkün değildir. Ancak kiracının ölümünden sonra mirasçıları kira sözleşmesinden doğan yükümlülükleri yerine getirmekten kaçınıyorsa ve bu hâl kiraya veren için kira ilişkisinin devamını çekilmez kılmaktaysa kiraya veren TBK'nın 330 veya 331. maddesi hükümlerine dayanarak sözleşmeyi yasal fesih bildirim süresine uyarak feshedebilir.

¹²⁵ Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 264.

¹²⁶ Gümüş'e göre, “Belirsiz süreli kira sözleşmelerinde TBK m. 333 uygulama bulmaz.” Bkz. Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 264.

¹²⁷ Aral, F. / Ayrancı, H.: *Özel Borç İlişkileri*, s. 277.

yapılacak fesih bildirimine engel değildir. Bununla birlikte mirasçılarının tamamı mirası reddederse kira sözleşmesi de sona erer¹²⁸. Aynı şekilde sözleşmede taraflardan birinin ölümü kira sözleşmesinin feshi nedeni olarak kararlaştırılmış ise veya gemi münhasıran kiracının kullanımında olmak üzere kiraya verilmiş ise kiracının ölümü ile kira sözleşmesi sona ereceğinden, TBK'nın 333. maddesi de uygulanmaz¹²⁹.

D) TARAFLARIN BORCA AYKIRI DAVRANIŞLARI NEDENİYLE KİRA SÖZLEŞMESİNİN SONA ERMESİ

1- Kiracının Kira Bedelini Ödememesi Nedeniyle Fesih

Kiraya veren gemi kira sözleşmesi yapmaya sevk eden ana neden kira geliri elde etmektir¹³⁰. Bu anlamda kiracıdan ifası beklenen esas borç kira bedelini ödemektir¹³¹. Kiracının aksi davranışı, yani kira bedeli ödeme borcunu hiç veya gereği gibi ifa etmemesi, kiraya verenin sözleşmeden beklediği faydayı boşa çıkarır.

TTK'nın 1128(2). maddesi gereği kiraya veren, kira bedeli alacağını teminat altına almak üzere kiracıya ait taşınır ve kıymetli evrak üzerinde hapis hakkı ile kiracıya ödenecek navlun ve diğer alacaklar üzerinde rehin hakkına sahiptir. Bununla birlikte kiraya verene kanunen tanınan haklar sadece bunlarla sınırlı değildir.

Nitekim TBK'nın 315. maddesi kiracının kira bedelini ödememesi halinde kiraya verene süresi dolmamış sözleşmeyi fesih hakkı tanımaktadır¹³². Bu durumda kiraya veren, TTK'nın 1128(2). maddesi veya TBK'nın 315. maddesinde düzenlenen haklarından dilediğini kullanmakta serbesttir. Ancak kiraya veren TTK'nın 1128(2). maddesinde düzenlenen rehin veya hapis hakkını kullanarak kira bedeli alacağını elde edebiliyor ise veya kira bedelinin ifa edilmeyen kısmı sözleşmenin devamlılığını etkileyecek nitelikte değilse, hakkaniyet gereği öncelikle TTK'nın 1128(2). maddesinde düzenlenen haklarını kullanmalı ve böylece sözleşmeyi ayakta tutmalıdır.

¹²⁸ Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 264.

¹²⁹ Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 265.

¹³⁰ Hildebrandt, K. C.: "Chartering Cruise Ships for Special Occasions", s. 207.

¹³¹ Gebb, S. A.: "The Demise Charter: A Conceptual and Practical Analysis", s. 765.

¹³² Aral, F. / Ayrancı, H.: *Özel Borç İlişkileri*, s. 275; Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 237.

Kiraya verenin sözleşmeyi feshi, TBK'nın 315. maddesinde belirli şartlara bağlanmaktadır. Buna göre gemi, kira sözleşmesi kapsamında kiracıya teslim edilmiş olmalı ve bu tarihten sonra muaccel olmuş bir kira bedeli borcu¹³³ ifa edilmemiş olmalıdır¹³⁴. Henüz muaccel olmamış kira bedeli ve yan giderler bu kapsamda olmadığı gibi¹³⁵; bunların sonradan muaccel hale gelmesi de önceden yapılan bildirimle dayanılarak sözleşmenin feshine olanak sağlamaz. Bu kuralın istisnasını muacceliyet şartı oluşturur. Gemi kira sözleşmesi bir muacceliyet şartı taşıyorsa, şartın gerçekleşmesiyle kiraya veren muaccel hale gelen diğer kira bedelleri içinde bildirimde bulunmak ve TBK'nın 315. maddesi kapsamında sözleşmeyi feshetmek hakkına sahiptir¹³⁶.

Kiraya veren sadece kira bedelinin değil, yan giderlerin ödenmemesi halinde de sözleşmeyi feshedebilir¹³⁷. Maddede sadece ve açıkça “kira bedeli veya yan gider”den bahsedildiğinden, bu kapsama girmeyen ve kiracının sorumluluğunda olan temizlik, bakım ve tamir giderlerinin ödenmemesi halinde kiraya verenin TBK'nın 315. maddesine dayanarak sözleşmeyi fesih hakkı bulunmamaktadır¹³⁸. Kiraya veren kira bedelini almaktan kaçınmak suretiyle temerrüde düşerse, kiracı ancak bu bedeli tevdi yeri tayin ettirerek belirlenen yere tevdi ederek ödemiş sayılır¹³⁹.

Maddede söz konusu ödememenin kısmi veya tam olması bakımından da bir ayırım yapılmamaktadır¹⁴⁰. Ancak kiraya verenin kira bedeli veya yan gideri kısmi kabulü halinde, ödenmeyen kısmın kira ilişkisinin devamına etkisine bakılarak, söz konusu hakkın kullanılabileceği kabul edilmelidir. Aksi takdirde örneğin, 12000,00 TL'lik kira bedelinin sadece 1000,00 TL'lik kısmının ödenmemesi halinde de bu hakkın

¹³³ “Bunun dışında kiracının gecikmiş kira bedelini ödeyip, işleyen temerrüt faizini ödemediği hallerde de TBK m. 315 hükmü uygulama alanı bulur; buna göre temerrüt faizi kira bedeline dahildir, icra takip masrafları dahil değildir.” Bkz. Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 283.

¹³⁴ Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 279, 280; Tandoğan, H.: *Özel Borç İlişkileri*, C II, s. 211; Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 235.

¹³⁵ Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 286.

¹³⁶ Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 286.

¹³⁷ Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 235.

¹³⁸ Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 280.

¹³⁹ Tandoğan, H.: *Özel Borç İlişkileri*, C II, s. 212; Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 235.

¹⁴⁰ Aral, F. / Ayrancı, H.: *Özel Borç İlişkileri*, s. 275. Tandoğan'a göre kira bedelinin kısmen ödenmemiş olması veya geçmiş yıllara ait kira bedellerinin ödenmemiş olması halinde de kiraya verenin sözleşmeyi feshetme hakkı bulunmaktadır. Bkz. Tandoğan, H.: *Özel Borç İlişkileri*, C II, s. 211, 212.

kullanılabileceğinin kabulü doğru değildir. Ancak kiracı haklı bir neden olmaksızın miktarı ne olursa olsun kira bedelinin bir kısmını ödemiyorsa kiraya verenin bu hakkını kullanması kabul edilebilir.

TBK'nın 315(1). maddesi kira bedelinin ödenmemesi halinde kiraya verene doğrudan kullanabileceği bir fesih hakkı tanımamaktadır. Nitekim kiraya veren öncelikle, kiracıya yazılı olarak bir süre verip, borcun bu sürede ifa edilmemesi durumunda sözleşmeyi feshedeceğini bildirmelidir. Maddede yazılı şekil şartı getirildiğinden bildirim sözlü olarak yapılamaz. Tacirler arasında ise TTK'nın 18(3). maddesi uyarınca noter aracılığıyla, taahhütlü mektupla, telgrafla veya güvenli elektronik imza kullanılarak kayıtlı elektronik posta sistemi ile yapılmalıdır. Bunun yanında bildirimin içeriğinde, ödenmeyen kira bedeli veya yan giderin ödenmesi, bunun için bir süre verilmesi ve aksi takdirde sözleşmenin feshedileceği hususları bulunmalıdır¹⁴¹. Bu nedenle kiracıya sadece kira bedelini veya yan gideri ödemesi konusunda bir bildirimde bulunulması fesih hakkının kullanılabilmemesi için yeterli değildir¹⁴². Bildirim ile birlikte kiracıya ödeme için bir sürenin verilmemiş olması veya aksi halde kira sözleşmesinin feshedileceğinin belirtilmemiş olması da bu kapsamdadır.

Kiraya verenin kiracıya kira bedeli veya yan gideri ödemesi için vereceği süre TBK'nın 315(2). maddesi uyarınca en az on gündür ve bu süre kiracıya yazılı bildirimin yapıldığı tarihi izleyen günden itibaren işlemeye başlar¹⁴³. TBK'nın 315(2). maddesi emredici nitelikte olduğundan kiraya veren kiracıya bunun altında bir süre vererek sözleşmeyi fesih hakkını kullanamaz¹⁴⁴. Söz konusu sürenin dolmasına rağmen kira bedeli veya yan ödenmezse, kiraya veren sözleşmeyi feshedebilir¹⁴⁵. Bu hakkın kullanıldığına ilişkin beyanın kiracıya varması ile gemi kira sözleşmesi feshedilmiş olur.

¹⁴¹ “Bu ihbarda sözleşmenin feshedileceği hususunun açıkça bildirilmesi gerekir; TBK m. 315’e veya bir sözleşme şartına atıf yapılması yeterli görülmemektedir.” Bkz. Aral, F. / Ayrancı, H.: *Özel Borç İlişkileri*, s. 275.

¹⁴² Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 284.

¹⁴³ Aral, F. / Ayrancı, H.: *Özel Borç İlişkileri*, s. 275.

¹⁴⁴ “Ancak hükmün öngördüğü on ve otuz günlük süreler, kiracı lehine nispi emredici nitelik taşıyor olup, anlaşma ile uzatılabilir.” Bkz. Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 286; Tandoğan, H.: *Özel Borç İlişkileri*, C II, s. 214; Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 236.

¹⁴⁵ Aral, F. / Ayrancı, H.: *Özel Borç İlişkileri*, s. 275.

TBK'nın 315(2). maddesi hükmü kiracıya verilecek sürenin asgari sınırını açıkça ortaya koymuş ancak ödeme yapılmaması halinde kira sözleşmesini fesih hakkının ne zamana kadar kullanılabileceğine ilişkin bir hüküm getirmemiştir¹⁴⁶. Bu nedenle kiraya veren fesih hakkını kanuni sürenin dolmasından sonra her zaman kullanabilir ve bu hak kullanılıncaya kadar gemi kira sözleşmesi geçerliliğini korur¹⁴⁷. Fakat kiraya veren bildiriminde, kanuni sürenin dolması ile sözleşmenin fesh olunmuş sayılacağını beyan ederek sözleşmeyi kanuni sürenin geçmesiyle kendiliğinden feshedebilir¹⁴⁸. Bunun dışında söz konusu mahiyetteki bir beyanı içermeyen bildirim ile verilen sürenin geçmesi ile sözleşme kendiliğinden sona ermez¹⁴⁹.

Kiraya veren fesih hakkını kullanmakta zamansal olarak serbest değildir. Nitekim her hak gibi bu hak da dürüstlük kuralları çerçevesinde kullanılmalıdır. Bu bakımdan kiraya verenin fesih hakkını, bundan vazgeçtiğinin objektif olarak kabul edildiği bir süre geçtikten sonra kullanması hakkın kötüye kullanılmasını teşkil eder ve geçersiz sayılır¹⁵⁰. Bununla birlikte kiraya verenin, kira bedeli veya yan giderlerin ödenmemesi dolayısıyla TBK'nın 315. maddesine uygun bildirimde bulunmasına rağmen, fesih hakkını kullanmamış olması, diğer aylar için kullanabileceği fesih hakkına engel değildir. Bu anlamda kiraya veren aylık olarak kiraya verdiği gemisi dolayısıyla ödemenin yapılmadığı her ay için ayrı bir fesih hakkına sahiptir. Ancak her bir ay için TBK'nın 315. maddesine uygun ayrı bir bildirimde bulunulması gereklidir. Bu nedenle bir önceki ayın kira bedeli için yapılan bildirim, bu ayın ödenmeyen kira bedeli alacağını kapsamaz. Bu ayın ödenmeyen kira bedeli alacağı için yapılan bildirimde daha önceki ayların kira bedellerinin ödendiği anlamına gelmez¹⁵¹. Kiraya

¹⁴⁶ Aynı şekilde TBK'nın 315. maddesi, burada düzenlenen fesih hakkının kullanılması için ön şart olan bildirimin ne zamana kadar yapılabileceğine ilişkin bir hüküm getirmemektedir. Ön şart olan bildirim sonrasında kullanılan fesih hakkından farklı olarak sözleşmeyi kiracıya ulaşması ile sona erdirmemektedir. Bu nedenle, fesih hakkından farklı olarak, kiraya veren söz konusu bildirim kira bedeli veya yan giderin muaccel hale gelmesinden sonra olmak kaydıyla her zaman kullanabilir.

¹⁴⁷ *Aral/Ayrancı*'ya göre kiraya verenin sözleşmeyi fesih beyanının TBK'nın 125(2). maddesinde olduğu gibi hemen yapılması gerekir. Bkz. Aral, F. / Ayrancı, H.: *Özel Borç İlişkileri*, s. 276.

¹⁴⁸ Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 288, 290, 291.

¹⁴⁹ Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 288.

¹⁵⁰ “*Kanun fesih hakkının kullanılması bakımından da bir süre öngörmemiştir. Ancak fesih hakkını kullanmayan kiralayanın, kira bedelini kiralananı kullanmaya devam eden kiracıdan almaya devam ettiği halde, kiralayanın fesih hakkının sona erdiği kabul edilmelidir.*” Bkz. Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 291, 292. Ayrıca bkz. Tandoğan, H.: *Özel Borç İlişkileri*, C II, s. 220.

¹⁵¹ Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 284.

verenin fesih hakkı her bir ay için birbirinden bağımsız olduğu için bir ayın ödenmeyen kira bedeli için kullanılmayan bildirim ve sözleşmeyi fesih hakkı diğer aylar için kullanılabilecek fesih hakkına engel değildir.

Bunun dışında kiracının kira bedelini kiraya verenin TBK'nın 315. maddesi uyarınca yaptığı bildirim sonrası ödemeyi alışkanlık haline getirmesi, kiraya verene, bu hükme dayanarak sözleşmeyi fesih hakkı vermez. Bununla birlikte kiracının bu tutumu kira ilişkisinin devamını kendisi için çekilmez hâle getiriyorsa kiraya veren, yasal fesih bildirim süresine uyarak TBK'nın 331(1). maddesinin tanıdığı fesih hakkına başvurabilir.

Kiracının kira bedelini ödememesi durumu, BARECON 2001'in 28(a)(i). klotunda da kiraya verene süresi dolmamış sözleşmeyi fesih hakkı vermektedir. Ancak kiraya verenin bu hakkını kullanabilmesi, kiracıya yazılı bir ihtarda bulunmasına bağlanmaktadır. Bununla birlikte BARECON 2001'in 28(a)(i). klotu kiracının kira bedelini “ödememesi” ile “zamanında ödememesi” durumunu ayrı olarak düzenlemektedir. İlk durumda kira bedelinin ödenmesi hususunda temerrüde düşülmesi halinde kiraya veren kiracıya doğrudan yazılı ihbarda bulunarak gemiyi kullanımdan çekme¹⁵² ve kira sözleşmesini feshetme hakkını kullanabilmektedir. İkinci durumda ise kira bedelinin “zamanında ödenmemesi” kiracının veya bankacısının, gözden kaçırması, hatası, eksikliği veya ihmalden kaynaklanıyorsa kiraya veren öncelikle söz konusu temerrüdün giderilmesi için yazılı bir ihbarda bulunmalıdır. Bu ihbar ile kiraya veren 34. kutuda kararlaştırılan süre içerisinde kira bedelinin ödenmesini bildirir. Kiracı belirtilen süre içerisinde kira bedelini öderse, ihbar üzerine yapılan bu ödeme zamanında yapılmış kabul edilir. Kiracı kendisine gönderilen yazılı ihbarı almasına rağmen 34. kutuda kararlaştırılan süre içerisinde kira bedelini ödenmez ise kiraya veren gemiyi kullanımdan çekme ve kira sözleşmesini feshetme hakkını kullanabilir.

2- Gemiye Sözleşmeye Uygun Olarak ve Özenle Kullanma Borcunun İhlali Nedeniyle Fesih

Gemi kira sözleşmesinde gemiyi kullanmak kiracının hakkı iken bu hakkı sözleşmeye uygun olarak ve özenle kullanmak ise kendisinden beklenen bir

¹⁵² Gebb, S. A.: “The Demise Charter: A Conceptual and Practical Analysis”, s. 775.

yükümlülüktür. Söz konusu yükümlülük geminin kullanım ve ekonomik ömrüne doğrudan etki etmektedir. Nitekim bu yükümlülüğe uygun davranılması kiraya verenin sözleşme sonrasında gemisini kullanmasını veya bir sonraki kira sözleşmesini yapma şartlarını etkileyeceğinden, ihlali kiraya vereni sözleşmeden beklediği faydadan mahrum kılacaktır.

Geminin kira sözleşmesine uygun olarak kullanılıp kullanılmadığının ölçütü başta geminin kira sözleşmesinde kararlaştırılan kullanım şekli, amacı¹⁵³, taşıma sınırları ve şartlarıdır¹⁵⁴. Özenle kullanmanın ölçütü ise geminin maddi ve ekonomik ömrü bakımından kiraya verene iade edildiği sırada, normal kullanım sonucu oluşan aşınmalar dışında, kiracıya teslim edildiği şartlarda olup olmamasıdır. Bu anlamda kiraya verenin muvafakati olmaksızın geminin özünü değiştirecek¹⁵⁵ veya ona zarar verecek şekilde kullanılmaması, gemide kira sözleşmesi bittikten sonrada etkisi kalacak değişiklikler yapılmaması¹⁵⁶ ve TBK'nın 317. maddesi uyarınca geminin olağan kullanımı için gerekli temizlik ve bakımının yapılması ve kiracının kendisinin gidermekle yükümlü olmadığı ayıpları kiraya verene gecikmeksizin bildirmesi özen yükümlülüğüne dâhildir¹⁵⁷.

Kiracının söz konusu yükümlülüğe aykırı davranması ise TBK'nın 316. maddesi uyarınca kira sözleşmesinin kiraya veren tarafından feshi nedenidir¹⁵⁸. Gerçekten de söz konusu hüküm gemi teslim edildikten sonra, kiracının gemiyi sözleşme şartlarına ve özen yükümlülüğüne uygun olarak kullanmaması halinde kiraya verene bu nedenle sözleşmeyi feshetme hakkı vermektedir¹⁵⁹. Bu durumda TBK'nın 316(2). maddesine

¹⁵³ Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 308.

¹⁵⁴ Gebb, S. A.: "The Demise Charter: A Conceptual and Practical Analysis", s. 777.

¹⁵⁵ Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 217.

¹⁵⁶ Aral, F. / Ayrancı, H.: *Özel Borç İlişkileri*, s. 245; Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 217.

¹⁵⁷ Aral, F. / Ayrancı, H.: *Özel Borç İlişkileri*, s. 245; Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 218, 219.

¹⁵⁸ Ancak bu durumda kiraya veren öncelikle, bir zarara uğramış ise kusurlu olarak buna sebep olan kiracıdan TBK'nın 112. maddesi uyarınca zararının tazminini talep edebilir. Bkz. Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 157; Aral, F. / Ayrancı, H.: *Özel Borç İlişkileri*, s. 276. Bunun yanında kiraya veren TTK'nın 1125 ve TBK'nın 316. maddesinde öngörülen hükümlerden de yararlanma imkânına sahiptir.

¹⁵⁹ Ülgener, F.: "Gemi İşletme Müteahhidi", s.12.

göre kiraya veren, kiracıya önceden bir ihtarda bulunmaksızın, yazılı bir bildirimle gemi kira sözleşmesini hemen feshedebilir.

Aslında TBK'nın 316(2). maddesinin ilk cümlesi bu durumda sözleşme, konut ve çatılı işyeri kirasına ilişkin ise öncelikle kiracıya ihtarda bulunulmasını öngörmektedir. Buna göre kiraya veren, söz konusu yükümlülüğe aykırı davranması halinde en az otuz gün süre vererek aykırılığın giderilmesi; aksi takdirde sözleşmeyi feshedeceği konusunda kiracıya yazılı bir ihtarda bulunur. Aykırılığın bu süre sonunda giderilmemesi halinde ise kiraya veren sözleşmeyi fesheder. Gemi kira sözleşmesi ise “konut ve çatılı işyeri kirası” dışında kaldığı ve TBK'nın 316(2). maddesi uyarınca “diğer kira ilişkileri”nden sayıldığından, kiraya veren kiracının söz konusu yükümlülüğünü ihlal etmesi halinde hiçbir bildirimde bulunmaksızın ve aykırılığın giderilmesi için bir süre vermeksizin sözleşmeyi feshetme hakkına sahiptir¹⁶⁰.

Diğer taraftan TBK'nın 316(3). maddesi ise konut ve çatılı işyeri kirasında kiraya verenin, kiracının kiralananaya kasten ağır bir zarar vermesi, kiracıya verilecek sürenin yararsız olacağının anlaşılması veya kiracının bu yükümlülüğe aykırı davranışının kiraya veren veya aynı taşınmazda oturan kişiler ile komşular bakımından çekilmez olması durumlarında yazılı bir bildirimle sözleşmeyi süre vermeksizin feshedebileceğini düzenlemektedir¹⁶¹. Diğer bir ifade ile kanun koyucu sadece konut ve çatılı işyeri kirasında, bu olağan üstü şartlarda süre vermeksizin sözleşmenin feshini öngörürken gemi kira sözleşmesi de dâhil diğer kira sözleşmeleri bakımından benzer bir ayırım gözetmemektedir.

Daha önce de değinildiği üzere, kanun koyucunun “konut ve çatılı işyeri kirası” dışındaki kira sözleşmelerinde doğrudan sözleşmenin feshedilebileceğini öngörmesi isabetli değildir¹⁶². Çünkü burada, sadece konut ve çatılı işyeri kirası bakımından tanınan aykırılığı giderme imkânının diğer kiralamar hakkında da tanınmaması doğru değildir. Söz konusu hükmün bu halinden kanun koyucunun nazarında sadece konut ve çatılı işyeri kiralalarının bu anlamda önemli görüldüğü diğerlerinin ise önemli

¹⁶⁰ Aral, F. / Ayrancı, H.: *Özel Borç İlişkileri*, s. 274.

¹⁶¹ Aral, F. / Ayrancı, H.: *Özel Borç İlişkileri*, s. 274.

¹⁶² Gümüş'e göre bu durum adaletsiz bir sonuç ortaya çıkarmaktadır. Bkz. Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 299.

görülmeyeceği anlaşılmaktadır. Hâlbuki gemi veya hava araçlarının kiralanması gibi başka tür kiralar en az konut ve çatılı işyeri kiraları kadar mali ve ticari değere sahiptir. Hatta bazı durumlarda bunların kullanılması hem mali hem de ticari değerleri ve işlevleri bakımından daha büyük öneme sahiptir. Bu sözleşmelerdeki tarafların, özellikle kiracının katlandığı yükümlülüğün parasal boyutu göz önüne alındığında bu durum daha iyi görülebilir. Ayrıca kira bedeli veya yan giderin ödenememesi durumunda bile kiracıya TBK'nın 315(2). maddesi uyarınca en az on günlük süre verilmesini öngören kanun koyucunun benzeri bir süreyi konut ve çatılı işyeri dışındaki kiralananın sözleşme şartlarına ve özen yükümlülüğüne uygun olarak kullanmaması halinde öngörmemesi açık bir çelişkidir¹⁶³. Bu nedenle her ne kadar “konut ve çatılı işyeri kirası” dışında kalsa da, TBK'nın 316. maddesi ile kiraya verene tanınan fesih hakkının kullanılabilmesi için ön şart olan kiracıya bildirimde bulunulması ve söz konusu aykırılığın giderilmesi için süre verilmesi gemi kira sözleşmesi bakımından da aranmalıdır. Dolayısıyla geminin sözleşmeye uygun olarak ve özenle kullanma yükümlülüğünün ihlal edilmesi halinde fesih hakkının kullanılması için öncelikle kiracıya bir bildirimde bulunulması ve söz konusu aykırılığın giderilmesi için “derhal” olması da dâhil bir süre verilmesi hakkaniyet gereğidir¹⁶⁴.

Bunun yanında kiralananın sözleşmeye uygun olarak, bilhassa “özenle kullanma” borcunun ihlalinin ispatı her zaman için kolay olmayabilir veya kiraya veren tarafından kötü niyetli olarak kullanılabilir. Çünkü geminin özenle kullanılıp kullanılmadığının tespiti geminin kullanıldığı iş ve bölgeye, hatta istihdam edilen gemi adamlarına göre değişebilir. Bu açıdan bunun tespitinde her somut olayın özellikleri ayrı ayrı dikkate alınmalıdır.

¹⁶³ “TBK m 316/II'nin konut ve çatılı işyeri kiraları dışında ihtarı dışlayan lafzı, aşağıda göreceğimiz gibi bağlayıcı değildir.” Bkz. Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 302.

¹⁶⁴ “... TBK Kanun Koyucusu, fesih hakkının kullanılması için kural olarak uygun bir süre tayinini gerekli görmediği gibi, daha ötesi ihbar şartını da ortadan kaldırmıştır. Konut ve çatılı işyeri kiraları dışındaki kiralarda ...kiracının cezalandırılmasından başka bir anlam taşımayan böyle bir sonucun biz TBK Kanun Koyucusunca amaçlanmadığını ve TBK m. 316/II hükmünün kaleme alınmasında bir zayıflığın var olduğunu kabul etmek istiyoruz. Bu nedenle kanımızca TBK m. 316/II uygulaması bakımından kural olarak kiralayan, ancak kiracı kendisine yapılan ihtar üzerine sözleşme ihlalini “hemen” sona erdirmeyeceği takdirde kira sözleşmesini feshedebilir.” Bkz. Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 303, 304.

Kiraya verene TBK'nın 316(2). maddesi ile tanınan fesih bildirimi olmayıp doğrudan fesih hakkıdır. Bu nedenle söz konusu hak, kullanımı ve bunu içeren beyanın kiracıya ulaşması ile etkilerini doğurur ve sözleşme bu andan itibaren ileriye doğru feshedilmiş olur¹⁶⁵.

Yukarıda değinildiği üzere geminin kira sözleşmesinde kararlaştırılan taşıma sınırlarına veya kira süresince gerekli bakım, tamir ve işletme şartlarına uyulmaksızın kullanılması, sözleşmeye uygun ve özenle kullanılma kuralının ihlali niteliğindedir. Geminin sigortalatılması sözleşme ile kararlaştırılmış ise sigorta poliçesinin hiç veya gereği gibi yapılmamış olması da bu kapsamdadır. BARECON 2001 söz konusu aykırılıkları 28(a)(ii) ve (iii). klotunda süresi dolmamış kira sözleşmesinin fesih nedeni olarak düzenlemektedir. Geminin taşıma sınırlarına uyulmaksızın ve sigorta veya tamiri yapılmaksızın kullanılması durumunda kiraya veren kiracıya yazılı bir ihtarda bulunarak söz konusu aykırılığın giderilmesi için bir süre verebilir veya doğrudan gemiyi kullanımdan çekme ve kira sözleşmesini feshetme hakkını kullanabilir. Geminin 10(a)(i). klotda belirtilen bakım ve işletme şartlarına aykırı kullanılmasının kiraya verenin yazılı ihtarına rağmen makul bir sürede düzeltilmemesi halinde ise bunların sigorta kapsamında bulunup bulunmadığına bakılmaksızın kiraya veren, gemiyi kullanımdan çekme ve kira sözleşmesini feshetme hakkını kullanabilir.

3- Ayıba Karşı Tekeffül Nedeniyle Fesih

Kiraya veren teslim ettiği gemide mevcut olan veya sonradan ortaya çıkan ayıpları¹⁶⁶ gidermekle yükümlüdür. Kiraya verenin “ayıba karşı tekeffül” olarak da adlandırılan söz konusu yükümlülüğünü ihlal etmesi kiracının, TBK'nın 304 vd. maddelerinde tanınan hakları kullanmasını gündeme getirir. Bu durumda kiracının sahip olduğu haklardan biri de sözleşmeyi sona erdirmektir.

TBK'nın 304(1). maddesi, “*Kiralananın önemli ayıplarla teslimi hâlinde kiracı, borçlunun temerrüdüne veya kiraya verenin kiralananın sonradan ayıplı duruma gelmesinden doğan sorumluluğuna ilişkin hükümlere başvurabilir.*” hükmünü taşır. Görüldüğü gibi bu hüküm kiralananın önemli ayıplarla teslimi hâlinde, TBK'nın 117

¹⁶⁵ Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 254.

¹⁶⁶ Dimigen, K.: *Bareboat charter und Bareboatregistrierung*, s. 7.

vd. maddelerinde yer alan borçlunun temerrüdüne veya TBK'nın 305 vd. maddelerinde yer alan kiralananın sonradan ayıplı hâle gelmesinden sorumluluğa ilişkin hükümlere göndermede bulunmaktadır. Dolayısıyla kiracının bu kapsamda sahip olduğu sözleşmeden dönme veya fesih hakkı, TBK'nın 304(1). maddesinde göndermede bulunulan borçlunun temerrüdüne ilişkin TBK'nın 117 vd. maddeleri ile kiralananın sonradan ayıplı hâle gelmesinden sorumluluğa ilişkin TBK'nın 305 vd. maddelerine dayanmaktadır¹⁶⁷. Kiracı sözleşmenin ifasına henüz başlanılmamış ise TBK'nın 125(2). maddesi uyarınca sözleşmeden dönme; ifasına başlanılmış ise TBK'nın 126. maddesi uyarınca fesih hakkını kullanarak sözleşmeyi sona erdirebilir. TBK'nın 304(1). maddesinden de anlaşılacağı üzere kiracının burada belirtilen hakları kullanabilmesinin en önemli şartı gemideki ayıbın önemli ayıp olmasıdır¹⁶⁸. Gemi kira sözleşmesi bakımından önemli ayıp, geminin sözleşmede öngörülen kullanıma elverişliliğini ortadan kaldıran veya önemli ölçüde engelleyen ayıptır. Bu nedenle bu nitelikte olmayan ayıplar dolayısıyla kiracının TBK'nın 304(1). maddesine dayanarak sözleşmeyi sona erdirme hakkı yoktur.

Gemideki ayıbın önemli olması halinde kiracı, ilk olarak TBK'nın 304(1). maddesi uyarınca borçlunun temerrüdüne ilişkin hükümlere başvurarak sözleşmeden dönebilir. Buna göre kiracı, öncelikle TBK'nın 117. maddesine göre, ayıba ilişkin bir ihtarda bulunarak kiraya vereni temerrüde düşürmeli ve daha sonra TBK'nın 123. maddesi gereğince ayıbın giderilmesi için kiraya verene uygun bir süre vermeli veya verilmesini hâkimden istemelidir. Fakat TBK'nın 124. maddesinde sayılan haller mevcutsa kiraya verene süre tanınmasına gerek yoktur.

Burada ayıbın giderilmesi sadece geminin ayıplı kısmının tamir edilmesi veya değiştirilmesi şeklinde anlaşılmamalıdır. Bunların dışında TBK'nın 306(3). maddesinde ifade edilen, “kiralananadaki ayıbı gidermek yerine, uygun bir süre içinde ayıpsız benzeriyle değiştirmek” de bu kapsamdadır. Kiraya veren bu seçeneklerden birini yerine getirmek suretiyle gemideki ayıbı gidermiş sayılır.

¹⁶⁷ Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 254.

¹⁶⁸ Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 254.

Kiraya veren kendisine verilen süre içerisinde gemideki ayıbı gidermez veya kendisine süre verilmesini gerektirmeyen bir durum mevcutsa kiracı, TBK'nın 125(1). maddesine göre her zaman ayıbın giderilmesini ve gecikme sebebiyle tazminat isteme hakkına sahiptir. Kiracı ayrıca TBK'nın 125(2). maddesi uyarınca kiraya verene, ayıbın giderilmesinden ve gecikme tazminatı isteme hakkından vazgeçtiğini hemen bildirerek ayıbın giderilmemesinden doğan zararın giderilmesini isteyebilir veya sözleşmeden dönebilir. Son durumda, taraflar TBK'nın 125(3). maddesi uyarınca karşılıklı olarak ifa yükümlülüğünden kurtulurlar ve kiracı daha önce ödemiş ise peşin ödediği kira bedelini geri isteyebilir. Ayrıca kiraya veren, temerrüde düşmekte kusuru olmadığını ispat edemezse kiracı, sözleşmenin hükümsüz kalması sebebiyle uğradığı menfi zararının giderilmesini de isteyebilir¹⁶⁹.

Gemi kira sözleşmesinin ifasına başlanılmış ise kiracı, TBK'nın 126. maddesi uyarınca fesih hakkını kullanarak sözleşmeyi sona erdirebilir. TBK'nın 126. maddesi; *“İfasına başlanmış sürekli edimli sözleşmelerde, borçlunun temerrüdü hâlinde alacaklı, ifa ve gecikme tazminatı isteyebileceği gibi, sözleşmeyi feshederek, sözleşmenin süresinden önce sona ermesi yüzünden uğradığı zararın giderilmesini de isteyebilir.”* hükmünü taşımaktadır. Görüldüğü üzere kiracının bu hükme dayanarak fesih hakkını kullanabilmesi için kiraya veren temerrüde düşmüş olmalıdır. Hükümden yararlanmak isteyen kiracının öncelikle TBK'nın 117. maddesine göre, ayıba ilişkin bir ihtarda bulunarak kiraya vereni temerrüde düşürmesi gerekir. Ancak burada kiracının fesih hakkını kullanabilmesi için TBK'nın 123. maddesi gereğince ayıbın giderilmesi için kiraya verene uygun bir süre vermesi gerekmez.

Geminin önemli ayıplarla teslimi hâlinde kiracıya sözleşmeyi fesih ile sona erdirme imkânını TBK'nın 304(1). maddesi de tanımaktadır. Nitekim bu halde kiracı dilerse doğrudan kiraya verenin kiralananın sonradan ayıplı duruma gelmesinden doğan sorumluluğuna ilişkin TBK'nın 305 ilâ 308. maddelerine başvurabilir. TBK'nın 305(2). maddesi kiralananadaki ayıbın önemli ayıp olması durumunda kiracının sözleşmeyi fesih hakkının bulunduğunu düzenlerken; 306(1) ve (2). maddesi bu hakkın kullanılma şartlarını düzenlemektedir. Buna göre kiracı öncelikle TBK'nın 306(1). maddesi

¹⁶⁹ İnceoğlu, M. M.: “Ayıba Karşı Tekeffül Borcu”, s. 67.

gereğince, ayıbın uygun bir sürede giderilmesini talep etmelidir. Söz konusu sürede ayıp giderilmez ise kiracı, TBK'nın 306(2). maddesi gereğince sözleşmeyi feshedebilir¹⁷⁰. Ancak kiracı bu hakkını her türlü ayıp bakımından kullanamaz. Nitekim TBK'nın 306(2). maddesine göre bunlar, kiralananın öngörülen kullanım elverişliliğini ortadan kaldıran veya önemli ölçüde engelleyen ayıplardır¹⁷¹. Gemideki ayıbın TBK'nın 306(2). maddesi anlamında olup olmadığı, sözleşmeden güdülen amaç başta olmak üzere kira süresi, bedeli ve ayıbın geminin kullanımına etkisi esas alınarak belirlenebilir.

Kiracı ayıbın giderilmesi için uygun bir süre vermez ise TBK'nın 306(2). maddesi uyarınca sözleşmeyi feshetme hakkını kullanamaz¹⁷². Kiraya veren kendisine verilen uygun sürre içerisinde gemideki ayıbı giderir ise kiracı artık sözleşmeyi feshetme hakkını kullanamaz. TBK'nın 306(3). maddesi uyarınca kiraya verenin, kiralananadaki ayıbı gidermek yerine, uygun bir süre içinde ayıpsız benzeriyle değiştirmesi de aynı sonucu doğurur.

Kiracının fesih hakkını ne zamana kadar kullanabileceğine ilişkin bir hüküm Türk Borçlar Kanununda yoktur. Ancak buradan kiracının bu hakkını uygun sürenin dolmasıyla “derhal” kullanması¹⁷³ gerektiği sonucuna varılamaz ise de kiracı, bu haktan zımnen feragat ettiğinin kabul edileceği bir süre sonra bu hakkını kullanamamalıdır¹⁷⁴. Aksi davranış hakkın kötüye kullanımı olarak kabul edilmelidir.

Kiracının fesih hakkını kullanması bozucu bir yenilik doğuran hakkın kullanılması niteliğindedir. Bu nedenle kullanılmasıyla birlikte sonuçlarını ileriye doğru

¹⁷⁰ Aral, F. / Ayrancı, H.: *Özel Borç İlişkileri*, s. 237, Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 118.

¹⁷¹ Aral, F. / Ayrancı, H.: *Özel Borç İlişkileri*, s. 237, Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 117.

¹⁷² “Ancak kanımızca TBK'nın yürürlük döneminde de istisnaen mehil tayininin yararsız olacağının anlaşıldığı veya mehil tayini dürüstlük kuralına göre beklenmediği hallerde mehil tayinine gerek yoktur. Örneğin kiracı, ...kiralayanın nerede olduğu bilinmiyorsa veya özellikle uygun süre içerisinde ayıbın giderilmesini bekleme kendisi için önemli zarara yol açacaksa uygun süre tayin etmeksizin kira sözleşmesini feshedebilir.” Bkz. Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 118.

¹⁷³ Aral, F. / Ayrancı, H.: *Özel Borç İlişkileri*, s. 237.

¹⁷⁴ Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 118.

doğurur¹⁷⁵ ve gerçekleşmesi kiraya verenin kabulüne bağlı değildir. Bu halde ödenen kira bedellerinin iadesi talep edilemez¹⁷⁶.

¹⁷⁵ Aral, F. / Ayrancı, H.: *Özel Borç İlişkileri*, s. 237; Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 117; Yavuz, C. / Acar, F. / Özen, B.: *Özel Hükümler*, s. 254.

¹⁷⁶ Gümüş, M. A.: *Kira Sözleşmesi*, s. 117.

SONUÇ

Türk Ticaret Kanununun “Deniz Ticareti” başlıklı Beşinci Kitabı’nda getirilen en önemli yeniliklerden birini, 1119 ile 1130. maddeleri arasında düzenlenen, “Gemi Kira Sözleşmeleri” oluşturmaktadır. Söz konusu düzenleme Türk hukuku açısından gerekli bir adımdır. Nitekim bu düzenlemeden önce de geminin, kira sözleşmesiyle temin edilmesi Türk denizciliğinde çok sık başvurulmuş bir yöntemdi. Ancak bu konunun kanunda düzenlenmemiş olması, sözleşmesinin kurulmasından sona ermesine kadar ki süreçte ortaya çıkan problemlerin çözümünü olumsuz etkilemekteydi. Bu nedenle gemi kira sözleşmesine ilişkin olarak Türk Ticaret Kanununda yer verilen bu hükümler uygulamada yaşanan ve yaşanması muhtemel sorunların önüne geçmede önemli rol oynayacaktır.

Gemi kira sözleşmesine ilişkin olarak Türk Ticaret Kanunundaki hükümler genel hükümlerdir. Türk Ticaret Kanununda hüküm bulunmayan hallerde Türk Borçlar Kanununun adi kira sözleşmesine ilişkin hükümleri nitelikleri elverdiği ölçüde uygulanmaya devam edecektir (TTK m. 1130). Bu Türk Ticaret Kanunundaki boşlukların doldurulması adına oldukça yerindedir. Bununla birlikte Türk Borçlar Kanununun gemi kira sözleşmelerine uygulanacak hükümlerinin doğru yorumlanması büyük önem taşımaktadır.

TTK’nın 1119(1). maddesinde gemi kira sözleşmesi tanımlanmıştır. Ancak yapılan tanım geminin yalnızca gemi adamları olmaksızın kiraya verilmesini kapsamaktadır. Bilindiği gibi geminin adamlarıyla birlikte kiralanması da mümkündür. Bu anlamda gemi kira sözleşmesinin Türk Ticaret Kanunundaki tanımının eksik olduğu düşünülebilir. Hatta her iki tür sözleşme tek tanım altında toplanarak uygulamayla uyumluluk sağlanabilirdi. Fakat bu takdirde de gemi adamlarının hizmetlerinden, kiralanmaları ile de yararlanılabileceği gibi kanun koyucu tarafından da istenilmeyen bir sonuç ortaya çıkabilirdi. Bu nedenle Türk Ticaret Kanununda da yapıldığı gibi sözleşmenin temel tanımının verilmesi ile yetinilmesi ve gemi adamlarının hizmetlerinin de sözleşmeye dâhil edilebileceğinin ayrıca kabul edilmesi daha yerinde olmuştur.

Gemi kira sözleşmesini diğer kira sözleşmelerinden ayıran en önemli özellik, konusunun “gemi” olmasıdır. Bu bakımdan suda kullanılan ancak TTK’nın 931(1). maddesi bakımından gemi sayılmayan yüzer araçların kiraya verilmesi tek başına gemi kira sözleşmesine vücut vermez. Bunun yanında Türk Ticaret Kanunu gemileri, tahsis edilme veya kullanılma amacı bakımından ticaret gemisi olmayan gemiler ve ticaret gemileri olarak ikiye ayrılır. Bu doğrultuda TTK’nın 931(1). maddesinde ticaret gemisi olmayan “gemi”nin; 931(2). maddesinde ise “ticaret gemisi”nin tanımı yapılmaktadır. TTK’nın 931(2). maddesine göre, kimin tarafından ve kimin adına veya hesabına kullanılırsa kullanılsın suda ekonomik menfaat sağlama amacına tahsis edilen veya fiilen böyle bir amaç için kullanılan her gemi “ticaret gemisi”dir. Görüldüğü üzere ticaret gemisi sayılmanın ilk şartı, TTK’nın 931(1). maddesi anlamında gemi vasfına haiz olmaktır. İkinci şart ise bu nitelikteki bir geminin suda ekonomik menfaat sağlama amacına tahsis edilen veya fiilen böyle bir amaç için kullanılan niteliğine haiz olmasıdır.

Bir geminin “ticaret gemisi” olup olmaması ona uygulanacak hükümlerin belirlenmesi bakımından önem taşır. Nitekim TTK’nın 935(1). maddesi “*Aksini öngören kanun hükümleri saklı kalmak kaydıyla, bu Kanunun deniz ticaretiyle ilgili hükümleri ticaret gemileri hakkında uygulanır.*” hükmünü düzenlemektedir. Gemi kira sözleşmelerine ilişkin hükümlerde TTK’nın 935(1). maddesi anlamında, Türk Ticaret Kanununun deniz ticaretiyle ilgili hükümleri arasında bulunmaktadır. Bu bakımdan Türk Ticaret Kanununun gemi kira sözleşmelerine ilişkin hükümleri ancak, TTK’nın 931(2). maddesinde tanımlanan ticaret gemileri hakkında uygulanabilir. Dolayısıyla suda ekonomik menfaat sağlama amacına tahsis edilmeyen veya fiilen böyle bir amaç için kullanılmayan gemiler Türk Ticaret Kanunu anlamında gemi kira sözleşmesinin konusu değildir. Fakat bu durum tarafların aralarında akdettikleri sözleşmeye, Türk Ticaret Kanununun gemi kira sözleşmesine ilişkin hükümlerinin uygulanacağı hususunu kararlaştırmalarına engel de değildir.

Gemi kira sözleşmesinde geminin kullanılmasının kiracıya bırakılması için zilyetliğin devredilmesi gerekmektedir. Gemi zilyetliğinin devri ile kiracı artık TTK’nın 1061(2). maddesi anlamında gemi işletme müteahhidi sıfatını kazanır ve bundan sonra üçüncü kişilerle olan ilişkilerinde donatan sayılır ve donatan gibi sorumlu

olmaya başlar. Bu aşamadan sonra gemi sahibi kiraya veren ise donatan sıfatını kaybeder.

Gemi kira sözleşmesinde geminin kullanımının geçici bir süre kiracıya devri amaçlanır. Bu nedenle bu sözleşmede, yolculuk veya zaman çarteri gibi diğer deniz ticareti sözleşme türlerinden farklı olarak, geminin kullanılmasının ve kontrolünün esaslı unsuru olan teknik idarenin kiracıya devri zorunludur.

Geminin teknik idaresi, geminin kullanımı konusundaki karar verme yetkisini içermektedir. Ancak bundan sadece geminin sevki (seyri) konusundaki yetkiler değil, aynı zamanda geminin varlığının korunması için gerekli olan ve geminin diğer teknik idaresi olarak adlandırılan konulardaki karar verme yetkileri de anlaşılmalıdır.

Gemi kira sözleşmesinde geminin ticari idaresinin de kiracıya devri zorunludur. Geminin ticari idaresi, daha çok onun işletilmesi ve yükü ile ilgili karar ve tedbirlerin alınması konusundaki karar verme yetkisini içermektedir.

Bazen kullanılan yetkinin geminin teknik idaresine mi, yoksa ticari idaresine mi ait olduğu konusu açık olmayabilir. Örneğin yolculuk sırasında geminin yükü yer değiştirilebilir veya bu yük bir ara limanda boşaltılabilir. Bu durumda söz konusu hareketin geminin teknik idaresi mi, yoksa ticari idaresi kapsamında mı olduğunu belirlemek kolay değildir. Burada TTK'nın 1180(1). maddesinde yer alan “daha çok” ifadesi de göz önünde bulundurularak hareketin daha çok neyi amaçladığına bakılmalıdır. Çünkü geminin teknik olarak iyi bir şekilde idaresinde öncelikle geminin dolayısıyla da sahibinin menfaati varken; geminin ticari idaresinde yani onun ticari olarak verimli bir şekilde kullanılmasında ise işletenin menfaati bulunmaktadır. Dolayısıyla söz konusu hareket daha çok geminin menfaatinin temini amacıyla yapılmış ise geminin teknik idaresinden; aksi takdirde yükün menfaati icabı yapılmış ise geminin ticari idaresinden bahsedilir. Yapılan hareketin ağırlığını teşkil eden amaç belirleyicidir; bunun kısmen diğer bir amaca hizmet etmesi ise sonucu değiştirmez.

Gemi kira sözleşmesi rızai bir akittir. Bu yüzden tarafların sözleşmenin esaslı noktalarına ilişkin birbirine uygun iradelerini beyan etmeleri sözleşmenin kurulabilmesi için yeterlidir. Dolayısıyla tarafların, geminin kullanımının kira bedeli karşılığında

geçici bir süre kiracıya bırakılması konusunda karşılıklı olarak anlaşmaları gerekmektedir. TBK'nın 12. maddesi uyarınca tarafların sözleşmenin tali noktaları üzerinde uzlaşmamış olmaları sözleşmenin kurulmasına engel değildir. Bununla birlikte taraflar sözleşmenin esaslı noktaları üzerinde uzlaşmamışlarsa veya bu hususlar üzerinde uzlaşmayı ileriye bırakmışlarsa bu durum sözleşmenin kurulmadığı anlamına gelir.

Gemi kira sözleşmesi Türk Ticaret Kanununda da şekil şartına bağlanmadığından sözlü, yazılı ve hatta örtülü olarak da yapılabilir. Gerçekten de gemisini sattığı halde teslim etmeyip kullanmaya devam eden ve geminin kendisinde bulunduğu süre için düzenli olarak bir bedel ödeyen ve geminin yeni sahibinin de buna rıza gösterdiği durumunda artık ortada örtülü olarak kurulmuş bir gemi kira sözleşmesi vardır. Ancak taraflar gemi kira sözleşmesinin belirli bir şekilde yapılmasını kararlaştırılmış ise, bu bir iradi şekil şartı olup, belirlenen şekilde yapılmayan sözleşme TBK'nın 17. maddesi uyarınca geçersiz olur. Gemi kira sözleşmesinde şekil serbestliği olsa da, ispatının kolaylığının yanında, taraflar arasında doğabilecek muhtemel uyuşmazlıkların engellenmesi veya çözümü bakımından bu sözleşmenin yazılı şekilde yapılması daha yerinde olur.

Gemi kira sözleşmesinde öngörülen kira süresi devam ederken, geminin mülkiyetinin el değiştirmesi durumuna ilişkin olarak Türk Ticaret Kanununda özel bir hüküm bulunmamaktadır. Burada TTK'nın 1130. maddesinde yapılan atıf uyarınca konunun düzenlendiği TBK'nın 310. maddesinin uygulanacağı düşünülebilir. Bununla birlikte, "kiracının şerhe bağlı olmaksızın yeni malike karşı korunması" olarak ifade edilen kurum kanun koyucu tarafından bilinçli olarak Türk Ticaret Kanununda düzenlenmemiştir. Bu nedenle Türk Ticaret Kanununda hüküm bulunmadığı gerekçesi ile TBK'nın 310(1). maddesi gemi kira sözleşmesine uygulanamaz. Bu halde sözleşmenin sicile şerh edilmiş olması dışında, yeni malik doğrudan gemi kira sözleşmesinin tarafı olmaz.

TTK'nın 1121(1). maddesi uyarınca taraflar gemi kira sözleşmesinin Türk Gemi Siciline veya 941(3). maddesi gereğince Bakanlık tarafından tutulan özel sicile şerhini isteyebilirler. TTK'nın 1121(2). maddesi söz konusu şerhin yapılması halinde, geminin kira sözleşmesi kurulmasından sonraki maliklerini, kiracının gemi kira sözleşmesindeki

koşullar çerçevesinde gemiyi kullanmasına izin vermekle yükümlü tutmaktadır. Bu hüküm kiracının lehine ve yerinde bir hükümdür. Bununla birlikte TTK'nın 1121(1). maddesinde öngörülen ve TTK'nın 941(3). maddesi uyarınca tutulan özel sicile, Türk Bayrağı çekebilecek kişilere en az bir yıl süreyle kendi adlarına işletilmek üzere bırakılan ve Türk gemisi olmayan gemiler tescil edilmektedir. Diğer bir deyişle, TTK'nın 1121(2). maddesinde öngörülen hüküm yabancı gemilerin özel sicile şerhi halinde bunların sonraki maliklerini, geminin kira sözleşmesindeki koşullar çerçevesinde kullanmasına izin vermekle yükümlü tutmaktadır. Doktrinde de belirtildiği üzere, bu nitelikteki bir şerh ile yabancı bir geminin üzerindeki mülkiyet hakkına sınırlama getirmek mümkün değildir. Bu nedenle TTK'nın 1121(1). maddesinde yer alan “veya 941 inci maddenin üçüncü fıkrası gereğince Denizcilik Müsteşarlığı tarafından tutulan özel sicile” ifadesinin madde metninden çıkarılması gerekmektedir.

Hukukî niteliği bakımından gemi kira sözleşmesi; rızai, ivazlı ve tam iki tarafa borç yükleyen bir sözleşmedir. Dolayısıyla taraflar gemi kira sözleşmesi içeriğini serbest iradeleri ile belirleyebilirler. Bununla birlikte uygulamada; şartları ve getirdiği hak ve yükümlülükleri önceden hazırlanmış ve “tip sözleşme” olarak adlandırılan hazır sözleşmelerin kullanıldığı görülmektedir. Bu tür sözleşmelerin hükümleri, tarafları veya üçüncü bir kişi veya kurum tarafından belirlenmektedir. Söz konusu tip sözleşmelerin gemi kira sözleşmesine ilişkin olan ve uygulamada en çok kullanılanı BIMCO tarafından hazırlanan BARECON 2001 isimli sözleşmedir. Burada BARECON 2001 sözleşmesinin Türk Borçlar Kanunu anlamında “genel işlem şartları” olarak kabul edilip edilmeyeceğinin tespiti önemlidir. Nitekim bir sözleşmede genel işlem şartları bulunmasının müeyyidesi, TBK'nın 21. maddesi uyarınca bunların “yazılmamış sayılması” ve 23. maddesi uyarınca “düzenleyenin aleyhine ve karşı tarafın lehine yorumlanması”dır. BARECON 2001 sözleşmesinin hükümleri sözleşmenin taraflarınca tek başına hazırlanmadığı için bunlar Türk Borçlar Kanunu anlamında genel işlem şartları niteliğinde değildir. Diğer taraftan bir hükmün genel işlem şartı sayılması için bunun özellikle “tek başına hazırlanma” kriterine uygunluğunun aranması doğru değildir. Bu nedenle konuya Türk Borçlar Kanununun aradığı diğer unsurlar açısından da bakılmalıdır. Bu halde ise “BARECON” tip sözleşme hükümlerinin, “sözleşmenin niteliğine ve işin özelliğine yabancı olma” kriterine aykırı olmak bir yana bizzat bu kriterlere uygun olduğu görülecektir. Bu nedenle “BARECON” tip sözleşme hükümlerinin

genel işlem şartları kapsamında değerlendirilmesi mümkün değildir. Bununla birlikte taraflar sözleşmenin BARECON 2001 tip sözleşmesi formunda yapılmasında anlaşmışlarsa artık müzakere edilmemiş bir sözleşmeden veya genel işlem şartlarından bahsedilemez.

Gemi kira sözleşmesinde esas olan geminin boş (çıplak) olarak kiraya verilmesidir. Bu takdirde gemi adamları kiracı tarafından istihdam edilir ve bunların hizmet sözleşmelerinden doğan ücretleri ve diğer hakları kiracı tarafından karşılanır. Şu kadar ki, geminin gemi adamları ile birlikte kiralanması “*Donatılmış Gemi Kira Sözleşmesi*” (*Demise Charter Contract*) da mümkündür. Bu seçenek kiracı için geminin işletilmesi bakımından bazen zorunluluktan bazen de ihtiyaçtan kaynaklanır. Örneğin gemi ile yapılmak istenilen işin niteliği, kiraya verenin denizcilik alanındaki tecrübesi, geminin mevcut personelinin iş kabiliyeti ve yeterliliği veya geminin bayrağını taşıdığı veya karasularında kullanılmak istenildiği Devletin mevzuatı geminin gemi adamları ile birlikte kiralanmasını gerekli kılabilir.

TTK’nın 1119(2). maddesi, kiraya verenin gemi ile birlikte gemi adamlarını da kiracının emrine vermeyi üstlendiği, donatılmış gemi kira sözleşmesinin de hukukî nitelik olarak bir gemi kira sözleşmesi olduğunu belirtmektedir. Dolayısıyla kiraya verenin gemi adamlarını temin etme yükümlülüğü, ancak taraflar arasında donatılmış gemi kira sözleşmesi yapılmış ise söz konusudur. Doktrinde kiraya verenin gemi adamlarını da kiracının “emrine verme”sinin nasıl gerçekleştirileceği hususunda görüş birliği bulunmamaktadır. Bunun için gemi adamlarının hizmet sözleşmelerinin kiracıya devredilmesi gerektiği ve kiraya verenin gemi adamları ile olan sözleşmelerini feshederek bu sözleşmelerin kiracı ile yeniden yapılması gerektiği görüşü ileri sürülmektedir.

Aslında gemi adamları ile kiracı arasında ayrı bir hukukî ilişki kurulmasına veya gemi adamları ile yeniden sözleşme yapılmasına gerek yoktur. Hatta bu durumda kiraya verenin gemi adamlarını da kiracının “emrine verme”si de gerçekleşmiş olmaz. Çünkü TTK’nın 1119(2). maddesinde geçen, kiraya verenin gemi adamlarını kiracının “emrine verme”si ifadesi, gemi ile birlikte gemi adamlarının hizmetinin de kiracıya bırakılmasını gerektirmektedir. Ancak bunun gerçekleşmesi için kiracının yukarıda söz edilen yollardan biriyle gemi adamlarını devralması gerekli değildir. Çünkü kiracının “emrine

verme”nin gerçekleşmesi için bilakis gemi adamlarının kiraya veren tarafından istihdam edilmesi ve bunların hizmetinin kiracıya tahsisi gereklidir.

Kira sözleşmesinin sicile şerhi, TBK’nın 312. maddesinde sadece taşınmazlar bakımından öngörülmektedir. TTK da ise 1121(1). maddesi ile gemi kira sözleşmesinin sicile şerhine imkân tanımaktadır. Konuları farklı da olsa her iki şerh sonuçta aynı işleve sahiptir. Kira sözleşmesinden doğan haklar şahsi haklardır. Bunlar söz konusu niteliğinden dolayı sadece sözleşmenin taraflarına karşı ileri sürülebilirler. Şerh ise gemi kira sözleşmesinin kiracıya tanıdığı şahsi hakların kuvvetlendirilmesine olanak sağlamaktadır. Böylece şerh edilen haklar, aynı haklara yaklaştırılmakta ve bunların üçüncü kişilere karşıda ileri sürülmesi sağlanmaktadır.

Gemi kira sözleşmesinin şerhinin işlevi, TTK’nın 1121(2). maddesinde, “*Bu şerh, sonraki maliklere, kiracının gemi kira sözleşmesindeki koşullar çerçevesinde, gemiyi kullanmasına izin vermek zorunluluğunu yükler.*” şeklinde açıklanmaktadır. Sicile şerh, TTK’nın 973. maddesinde düzenlenen sicilin aleniliği ilkesi gereği, üçüncü kişilerin kiracı aleyhine iyi niyetle hak iktisap etmelerine engel olma işlevine sahiptir. Bu sebeple TBK’nın 310(1). maddesi sadece yeni maliki, diğer kira sözleşmeleri bakımından, sözleşmenin kanuni tarafı haline getirirken; TTK’nın 1121. maddesi uyarınca yapılacak şerh yeni malik dışında üçüncü kişilerin de kiracı aleyhine iyi niyetle hak iktisap etmelerine engel olur. Şerhten sonra gemi üzerinde elde edilecek ve mülkiyete eş değer ayni haklar da bu kapsamdadır. Böylece şerh sayesinde kiracının sözleşmeden doğan hakları malikin değişmesinden etkilenmeksizin daha iyi bir korumaya sahip olur. Bununla birlikte kira sözleşmesinin sicile şerh edilmesi kamulaştırmanın doğurduğu sonuca etki etmez.

Geminin hem kendisi, hem de kullanılması belirli menfaatleri sağladığı gibi belirli sorumlulukları da beraberinde getirir. Söz konusu sorumluluklara karşı geminin sigortalatılması, başta sözleşmenin tarafları olmak üzere bundan etkilenen üçüncü kişilerin zararlarının giderilmesi bakımından önemlidir. Bu anlamda Türk Ticaret Kanununda gemi kira sözleşmesini ilk defa düzenleyen kanun koyucunun geminin sigortalatılmasını da taahhütler altına sokması oldukça yerindedir. Bununla birlikte söz konusu hükmün bazı eksiklikleri de bulunmaktadır.

TTK'nın 1126. maddesi uyarınca, sigortalatılacak olan veya sigorta ile korunmak istenilen geminin denizcilik ve sorumluluk rizikolarından doğabilecek kayıplardır. Ancak denizcilik ve sorumluluk rizikolarından korunmak istenilen menfaatler ve bunların ait olduğu kişiler birbirinden farklıdır. Zira denizcilik rizikoları, esasen kira konusu gemiye ilişkin ve özellikle de mülkiyetten kaynaklanan menfaatlere zarar verici niteliktedir. Söz konusu menfaatlerin korunması ise birinci derecede kiraya veren maliki ilgilendirir. Dolayısıyla buna ilişkin söz konusu sigortanın da kiraya veren malik tarafından yapılması gerekir. Gemin kiraya verilmesi ise bu durumu değiştirmez. Nitekim kira sözleşmesinde mülkiyet malikte kalmaya devam ederken sadece onun kullanım hakkı kiracıya devredilir. Bu yüzden TTK'nın 1126. maddesinde denizcilik rizikoları açısından geminin sigortalanmasının sadece kiracıya yüklenmiş olması sözleşmedeki tarafların eşitliğini kiraya veren lehine bozucu niteliktedir ve doğru değildir. Taraflar arasındaki eşitliğin bu anlamda da sağlanması önemlidir. Bu amaçla TTK'nın 1126. maddesinde yapılacak bir değişiklikle geminin kiracı veya kiraya veren tarafından birlikte sigortalatılmasına veya sigortanın kim tarafından yapılacağının sözleşme ile belirlenmesine imkân verilmelidir.

TTK'nın 1126. maddesi kiracıyı gemiyi, “sigorta yaptırmak” ve sigorta sözleşmesinin kurulduğunu kiraya verene önceden “bildirmek”le yükümlü tutarken sigorta primlerinin taraflardan hangisinin sorumluluğunda olduğuna ilişkin bir hüküm getirmemektedir. Yukarıda belirttiğimiz nedenlerle özellikle de denizcilik rizikolarına karşı yapılacak olan bir sigorta sözleşmesinden doğan prim borcundan bunda doğrudan menfaati olmayan kiracının sorumlu tutulması doğru değildir. Ancak sigorta sözleşmesini yapacak olan kiracı, bu sözleşme kapsamında sigorta ettiren sıfatına sahip olur. TTK'nın 1430(1). maddesinin “*Sigorta ettiren, sözleşmeyle kararlaştırılan primi ödemekle yükümlüdür.*” şeklindeki açık hükmü bu borcun sigorta ettiren kiracı tarafından ödenmesi gerektiğini göstermektedir. Bununla birlikte TTK'nın 1126 ve 1430(1). maddesi hükümleri tarafların sözleşmeyle sigorta primlerinden birlikte veya belirli oranlarla sorumlu olmalarını kararlaştırmalarına engel değildir. Aslında bu yöntem belki kanunen belirtilmeyen prim ödeme sorumluluğunun daha hakça paylaşılmasına yardımcı olabilir.

TTK'nın 1126. maddesi kiracıyı “*sigorta sözleşmesinin kurulduğunu kiraya verene önceden*” bildirmekle yükümlü tutmaktadır. Bu hükümden, bunun sözleşmenin kurulmasından sonra, fakat geminin tesliminden önce yapılması gerektiği anlaşılmaktadır. Fakat söz konusu hüküm kiraya verenin geminin tam olarak sigortalattığından emin olmasını sağlayacak nitelikte de değildir. Zira önemli olan kiraya verenin geminin sigortalatıldığı konusunda değil sigorta bedeli ve şartları başta olmak üzere sigortanın içeriği hakkında bilgilendirilmesidir. Bu açıdan geminin tesliminin talep edilebilmesi için kiraya verenin söz konusu sigortayı kabul etmesi ön şart olarak aranmalıdır.

Türk Ticaret Kanununda kiracının alt kira sözleşmesi akdetmesini doğrudan yasaklayan bir hüküm bulunmamaktadır. Fakat diğer kira sözleşmelerinde olduğu gibi, gemi kira sözleşmesinde de kiraya veren sözleşmeyi kurarken gemisini, menfaatlerine zarar vermeyecek kiracıya kiraya vermektedir. Bu nedenle alt kira sözleşmesi veya kiracılık hakkının devri ile geminin kullanım hakkının bir üçüncü kişiye bırakılması için kiraya verenin muvafakati aranmalıdır. Kiraya verenin bu konudaki muvafakatının bulunup bulunmadığı, açık beyanının veya kabulünün yanında gemiyi kiraya verme amacından veya sözleşmede bu durumu yasaklamamış olmasından da anlaşılabılır. Bu nedenle kiracı aksi sözleşmede yasaklanmamış ise gemiyi, TBK'nın 322. maddesinde belirtilen şartlarla, alt kiraya verebilir veya sözleşmeden doğan kullanım hakkını başkasına devredebilir. Bunun yanında TTK'nın 1125(1). maddesi kiracıya gemiyi “*tahsis amacına uygun olarak*” kullanma serbestisi tanıdığından kiracının yapacağı alt kira sözleşmesi veya kira ilişkisinin devride bu sınırlama içerisinde kalmalıdır.

KAYNAKÇA

A. KİTAPLAR

- Akan, P.: *Deniz Hukuku'nda Geminin Enkaz Haline Gelmesinin Hukuki Niteliği ve Sonuçları*, İstanbul 2005 (Geminin Enkaz Haline Gelmesi).
- Akıncı, S.: *Deniz Hukuku - Navlun Mukaveleleri*, İstanbul 1968 (Navlun Mukaveleleri).
- Altaş, H.: *Hasılat ve Şirket Kirası*, Ankara 2009.
- Aral, F. / Ayrancı, A.: *Borçlar Hukuku, Özel Borç İlişkileri, B. 9*, Ankara 2012 (Özel Borç İlişkileri).
- Ayan, M.: *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, Güncelleştirilmiş 6. Baskı, Konya 2010 (Borçlar Hukuku).
- Aybay, G.: *Denizciler, İşletmeciler ve Yöneticiler İçin Deniz Hukuku*, İstanbul 1998 (Deniz Hukuku).
- Aybay, G.: *Deniz Ticaret Hukuku İle İlgili Yargıtay Kararları*, İstanbul 2000.
- Barlas, N.: *Para Borçlarının İfasında Borçlunun Temerrüdü ve Temerrüt Açısından Düzenlenen Genel Sonuçlar*, İstanbul 1992.
- Baughen, S.: *Shipping Law*, Second Edition, London & Sydney 2002.
- Bedük, M. N.: *Deniz İş Sözleşmesi*, Bursa 2012.
- Buz, V.: *Borçlunun Temerrüdünde Sözleşmeden Dönme*, Ankara 1998.
- Bonnick, S.: *Gram on Chartering Documents*, Second Edition, London, New York, Hamburg, Hong Kong 1988.
- Can, M.: *Deniz Ticaret Hukuku Ders Kitabı, Cilt I: Giriş-Gemi-Deniz Hukuku Kişileri*, Ankara 2000 (Deniz Ticaret Hukuku).
- Canbolat. F.: *İstisna Sözleşmesinde İş Sahibinin Ayıba Karşı Tekeffülden Doğan Hakları*, Ankara 2009 (Ayıba Karşı Tekeffül).
- Cooke, J. / Kimball, D. / Young, T. / Martowski, D. / Taylor, A. / Lambert, L.: *Voyage Charters*, London 2001.
- Çağa, T.: *Navlun Sözleşmesi*, İstanbul 2004.
- Çağa, T. / Kender, R.: *Deniz Ticareti Hukuku I, Giriş, Gemi, Donatan ve Kaptan*, 14. Bası, İstanbul 2005 (Deniz Ticareti Hukuku I).
- Çağa T. / Kender, R.: *Deniz Ticareti Hukuku II, Navlun Sözleşmesi*, 7. Bası, İstanbul 2004 (Deniz Ticareti Hukuku II).
- Çağa T. / Kender, R.: *Deniz Ticareti Hukuku III*, 4. Bası, İstanbul 2005 (Deniz Ticareti Hukuku III).
- Davis, M.: *Bareboat Charters*, Second Edition, London - Singapore 2005.
- Dimigen, K.: *Bareboat charter und Bareboatregistrierung*, Hamburg 2000.
- Eren, F.: *6098 sayılı Türk Borçlar Kanununa Göre Hazırlanmış Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, B. 16, Ankara 2014. (Borçlar Hukuku Genel Hükümler)

- Erol, A./ Yıldırım, A. E./ Toroslu, M. V.: *Tüm Yönleriyle Finansal Kiralama (Leasing)*, Ankara 2008.
- Ertaş, Ş.: *Eşya Hukuku*, 9. Bası, İzmir 2011.
- Gaskell, N. / Asariotis, R. / Baatz, Y.: *Bills of Lading: Law and Contracts*, London 2000.
- Grigs, P. / Williams, R. / Farr, J.: *Limitation of Liability For Maritime Claims*, Fourth Edition, London 2005.
- Gorton, L. / Ihre, R. / Sandevrn, A. / Hillenius, P.: *Shipbroking and Chartering Practice* 2009.
- Göknıl, M. N.: *Deniz Ticareti Hukuku*, Ankara 1935.
- Göktan, I.: *Taşıyanın Mali Mesuliyet Sigortası P&I Koruma ve Tazmin*, İstanbul 2006 (*Taşıyanın Sigortası*)
- Günay, M. B.: *Hazırlık Çalışmalarının Işığında Lahey/Visby Kuralları (Rotterdam Kuralları ile Karşılaştırmalı Olarak)*, Ankara 2013.
- Gümüş, M. A.: “Yeni” 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu’na Göre Kira Sözleşmesi, İstanbul 2011 (*Kira Sözleşmesi*).
- Hill, C.: *Maritime Law*, Sixth Edition, London - Hong Kong 2003 (*Maritime Law*).
- Hill, C. / Hodges, S.: *Principles of Maritime Law*, London - Hong Kong 2001 (*Principles of Maritime Law*).
- İlgin, S.: *Deniz Hukukunda Chartering ve Hukuku*, İstanbul 1988 (*Chartering*).
- İnceoğlu, M.: *Kira Hukuku*, Cilt I, İstanbul 2014.
- Ivamy, E. H.: *Payne&Ivamy’s Carriage of Goods by Sea*, London 1989.
- Jackson, D. C.: *Enforcement of Maritime Claims*, Fourth Edition, London - Singapore 2005.
- Jamieson, A.: *Shipbrokers and The Law*, London - Hong Kong 1997.
- Kahveci, N.: *Alt Kira ve Kiranın Devri*, İzmir 2005.
- Kalpsüz, T.: *Deniz Ticareti Hukuku*, Birinci Cilt (Giriş – Gemi), Ankara 1971.
- Kalpsüz, T.: *Gemi Rehni*, 5. Bası, Ankara 2004.
- Kar, B.: *Deniz İş Hukuku (Ders Kitabı)*, Ankara 2014.
- Karan, H.: *Taşıyanın Yükün Ziya ve Hasarından Sorumluluğunda Teknik Kusur-Ticari Kusur Ayrımı (Teknik Kusur-Ticari Kusur Ayrımı)*, (Yüksek Lisans Tezi) Ankara 1992.
- Karan, H.: *The Carrier’s Liability Under International Maritime Conventions: The Hague, Hague-Visby, and Hamburg Rules (The Carrier’s Liability)*, New York-Ontario 2007.
- Kender, R. / Çetingil, E./ Yazıcıoğlu, E.: *Deniz Ticareti Hukuku Temel Bilgiler, Cilt 11. B. 13*, İstanbul 2012.

- Kender, R. / Çetingil, E.: *Deniz Ticareti Hukuku (Takip Hukuku ve Deniz Sigortaları İle Birlikte) Temel Bilgiler*, 12. Bası, İstanbul 2010.
- Kılıçoğlu, A.: *Borçlar Hukuku Genel Hükümler (Yeni Borçlar Kanununa Göre Hazırlanmış)*, Genişletilmiş 15. Bası, Ankara 2012.
- Luddeke, C.: *Practical Guides Marine Claims (A Guide for The Handling and Prevention of Marine Claims)*, Second Edition, 1996.
- Mandaraka - Sheppard, A.: *Modern Maritime Law*, Second Edition, London&New York 2007.
- Nuhoğlu, B.: *Türk Borçlar Kanunu'na Göre Kiraya Verenin Ayıba Karşı Tekeffül Borcu (Kiraya Verenin Ayıba Karşı Tekeffül Borcu)*, (Yüksek Lisans Tezi) İstanbul 2013.
- Oğuzman, M. K./ Barlas, N.: *Medeni Hukuk, Giriş Kaynaklar Temel Kavramlar*, İstanbul 2008 (Medeni Hukuk).
- Oğuzman, K. / Seliçi, Ö. / Oktay-Özdemir, S.: *Eşya Hukuku*, İstanbul 2009 (Eşya Hukuku).
- Okay, S.: *Deniz Ticareti Hukuku I, (Giriş-Gemi-Donatma ve Donatma İştiraki)*, 3. Bası, İstanbul 1970.
- Okay, S.: *Deniz Ticareti Hukuku II, (Navlun Mukaveleleri)*, 2. Bası, İstanbul 1971.
- Öz, T.: *Yönetim (Management) Sözleşmesi*, İstanbul 1997.
- Öztaş, B.: *Medeni Hukukun Temel Kavramları*, 24. Bası, Ankara 2006.
- Schocnenbaum, T. J.: *Admiralty and Maritime Law*, Fourth Edition, 2004.
- Sözer, B.: *Deniz Ticareti Hukuku, Gemi-Donatan-Taşıyan ve Deniz Ticareti Hukuku'nda Sorumluluk Rejimi*, İstanbul 2011 (Deniz Ticareti Hukuku).
- Sözer, B.: *Deniz Ticareti Hukuku-I (Ders Kitabı), Giriş-Gemi-Donatan-ve Navlun Sözleşmeleri*, İstanbul 2013 (Deniz Ticareti Hukuku-I)
- Sözer, B.: *Gemi Geminin Müttemmim Cüzü ile Teferruatı ve Bunların Finansal Kiralama Sözleşmesi ile Temini Halinde Ortaya Çıkabilecek Sorunlar*, İstanbul 2010 (Gemi Finansal Kiralama Sözleşmesi).
- Tandoğan, H.: *Borçlar Hukuku, Özel Borç İlişkileri, C II, İstisna (Eser) ve Vekalet Sözleşmeleri, Vekaletsiz İş Görme, Kefalet ve Garanti Sözleşmeleri, B II*, Ankara 1982.
- Tetley, W.: *International Maritime and Admiralty Law*, 2002 (International Maritime Law).
- Tetley, W.: *Maritime Liens and Claims*, 1985 (Maritime Liens).
- Tekil, F.: *Deniz Hukuku*, 6. Bası, İstanbul 2001 (Deniz Hukuku).
- Topuz, S.: *Denge Bozulması ve İfa Güçlüğü Durumlarında Sözleşmeye Müdahale (Hâkimin Sözleşmeyi Uyarlaması)*, Ankara 2009.
- Ülgener, F.: *Çarter Sözleşmeleri I: Genel Hükümler, Sefer Çarter Sözleşmeleri*, İstanbul 2000 (Çarter Sözleşmeleri I).

- Wilford, M. / Coghlin, T. / Healy, N. J. / Kimball, J. D.: *Time Charters*, London 1982.
- Wilson, J. F.: *Carriage of Goods by Sea*, London 2004.
- Yavuz, C./ Acar, F./ Özen, B.: *6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu'na Göre Borçlar Hukuku Dersleri (Özel Hükümler)*, 10. Baskı, İstanbul 2012 (*Özel Hükümler*).
- Yavuz, N.: *Uygulamada ve Öğretide Kira Parasının Tespiti Davasının Esasları, Türk Kira Hukuku*, 1. Cilt, Ankara 2003 (*Kira Hukuku*).
- Yavuz, N.: *6098 Sayılı Yeni Türk Borçlar Kanunu'na Göre Kira Sözleşmesinin Feshi ve Kira Bedelinin Belirlenmesi Davaları*, Ankara 2012 (*Kira Sözleşmesi*).

B. MAKALELER

- Acar, F.: “Kira Sözleşmesi ve Kefalet”, Türk Borçlar Kanunu Tasarısının Değerlendirilmesi Sempozyumu, Legal Hukuk Dergisi, Ekim 2005, Y. 3, S. 34, s. 3685.
- Akıncı, S.: “Gemi Mülkiyeti”, İÜHFM XXIII (1958), S. 3-4, s. 291.
- Akson, L.: “Gemi Kiralamada Emniyetli Liman Emniyetli Rıhtım Analizi”, Deniz Ticareti Dergisi, Y. 8 (1991), S. 1, s. 65. (Gemi Kiralamada Emniyetli Liman)
- Algantürk Light, S. D.: “CMI Tarafından Gemi İşletme Müteahhidinin (Bareboat Charterer) Tesciline İlişkin Yapılan Çalışmalar ve Değerlendirme”, İTÜSBD, Y. 4, S. 8, s.149, 2005. (Gemi İşletme Müteahhidinin Tescili)
- Algantürk Light, S. D.: “TTK Tasarısı'nın Deniz Ticareti Başlıklı Beşinci Kitabı ile Getirilen Düzenlemeler ve Değerlendirmeler”, İTÜSBD, Y. 5, S. 10, s.123, 2006. (TTK Tasarısı ve Değerlendirmeler)
- Altınok Ormancı, P.: “Kira Sözleşmesinin Kurulmasından Sonra Kiralananın El Değiştirmesi: “Satım Kirayı Bozmaz” İlkesinin Sonuçları”, İTÜSBD, Y. 12, S. 24, Güz 2013/2. (Satım Kirayı Bozmaz)
- Altop, A.: “Gemilere İlişkin Finansal Kiralama Sözleşmelerinin Ülkemizdeki Gelişimi ve Ortaya Çıkan Özellikli Durumlar”, Deniz Hukuku Dergisi, Y. 3 (1998), S. 3-4, s. 17. (Gemilere İlişkin Finansal Kiralama)
- Altop, A.: “Türk Borçlar Kanunu Tasarısı'ndaki Genel İşlem Koşulları Düzenlemesi”, Çetingil ve Kender'e 50. Birlikte Çalışma Yılı Armağanı, İstanbul 2007, s. 254. (Genel İşlem Koşulları Düzenlemesi)
- Anderson, C. B. / De La Rue, C.: “Liability of Charterers and Cargo Owners for Pollution from Ships”, Tulane Law Review, Vol. 26, 2001-2002, s. 1.
- Arkan, S.: “Gemilerle İlgili Finansal Kiralamadan Doğan Bazı Sorunlar”, Haluk Tandoğan'ın Hatırasına Armağan, Ankara 1990, s. 435.
- Atamer, K.: “Gemilerde Ayni Haklara ve Cebri İcraya Uygulanacak Hukuk”, Deniz Hukuku Dergisi, Y. 6-7 (2001-2002), S. 1-4, s. 75.

- Atamer, K.: “Yeni Türk Hukuku Uyarınca, Gemiler Üzerinde İpotek, İntifa, Kira ve Finansal Kira Hallerinde Sigorta İlişkileri”, Yeni Türk Ticaret Kanunu’nda Deniz Sigortaları Sempozyumu, İstanbul 2012, s. 47. (Gemiler Üzerinde Sigorta İlişkileri)
- Ayanoğlu Moralı, A.: “Konut ve Çatılı İşyeri Kiralarında Kiraya Veren TBK m. 347 Çerçevesinde Kira Sözleşmesini Bildirim Yoluyla Sona Erdirmesi” (Kira Sözleşmesinin Bildirim Yoluyla Sona Ermesi), KHHD, Y. 2013, C. 9, S. 103-104, s. 122.
- Baştürk, F.: “Finansal Kiralama Sözleşmesinin Şekli ve Tescili veya Şerhi”, AUHF, C. 57, S. 4, s. 99, 2008.
- Bekman, A. K.: “Taşıt Kira Sözleşmeleri ve Taşıma (Navlun) Sözleşmeleri”, TNBD, 1976, S. 9, s. 30.
- Berlingieri, F.: “The New Italian Law on Temporary Registration of Bareboat Chartered Vessels”, Journal of Maritime Law and Commerce, Vol. 21, N. 2, April 1990, s. 199.
- Can, M.: “Mülkiyeti Finansal Kiralama Şirketine Ait Gemiler Üzerinde Gemi Alacaklısı Hakkının Doğup Doğmayacağı Meselesi”, XVI. Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu (14 Mayıs 1999) Ankara 1999, s.197. (Finansal Kiralama)
- Çabri, S.: “Kira Sözleşmesinde Kiralananın Mülkiyetinin El Değiştirmesinin veya Üçüncü Kişinin Kiralanan Üzerinde Sınırlı Ayni Hak Sahibi Olmasının Sözleşmeye Etkisi”, MÜHFHAD, C. 18, S. 3, İstanbul 2012. (Kiralananın Mülkiyetinin El Değiştirmesi)
- Çağa, B.: “Gemi Adamlarının Üçüncü Kişilere Verdikleri Zararlardan Donatanın Sorumluluğu”, BATİDER VII (1973), s. 449.
- Çelikkaya, A.: “Türk Vergi Hukuku Açısından Navlun Sözleşmelerinin Değerlendirilmesi”, AUHF, C. 54, S. 1, 2005, s. 73.
- Çetin, İ. B. / Cerit, A. G.: “Turkish Shipowners’ Perceptions of Third Party Ship Management Companies: A Market Research Study”, DEÜDFD, C. 6, S. 1, 2014, s. 111. (Third Party Ship Management Companies)
- Çetingil, E.: “Finansal Kiralama Konusu Gemiler Üzerinde Gemi Alacaklısı Hakkının Doğması ile İlgili Olarak Ortaya Çıkan Bazı Sorunlar”, Deniz Hukuku Dergisi, Y. 4 (1999), S. 1-2, s. 7. (Finansal Kiralama Konusu Gemiler)
- Çetingil, E. / Kender, R. / Ünan, S. A. / Yazıcıoğlu, E.: “Türk Ticaret Kanunu’nun Deniz Ticaretine Ayrılan Dördüncü Kitabında Hükümlerin Değiştirilmesine Dair Tasarı Taslağı”, Deniz Hukuku Dergisi 2002, Özel Sayı. (Tasarı Taslağı)
- Doğan, M.: “Adi Kirada Kiracının Kiralananı Geri Verme Borcu”, AÜEHFD, C. VIII, S. 1-2, Y. 2004, s. 443. (Kiracının Kiralananı Geri Verme Borcu)
- Doğan, M./ Baygın C. “Türk Borçlar Kanunu Tasarısı’nda Kira Sözleşmesine İlişkin Hükümler”, Hukuki Perspektifler Dergisi, S. 4, Ağustos 2005, s. 116.

- Doğanay, İ.: “Kaptan “Gemi Adamı” Değil midir?”, Yargıtay Dergisi 1975, S. 1, s. 49. (Kaptan)
- Doehring, S. J.: “Chartering of Vessels for Tidelands Operations”, Tulane Law Review, Vol. 32, N. 4, 1957-1958, s. 243.
- Durham, W. A.: “We Just Want Our Ship Back - Action for Possession in Admiralty”, Tulane Law Review, Vol. 15, 1990, s. 47.
- Erşan, G.: “Konışmento ve Çarterpartinin Hukuki Fonksiyonu”, Deniz Ticareti Dergisi, Y. 5 (1988), S. 20, s. 65.
- Göğ r, E.: “Denize Elverişli Gemi”, Adalet Dergisi 1961, S. 1-2, s. 47.
- Gebb, S. A.: “The Demise Charter: A Conceptual and Practical Analysis”, Tulane Law Review, Vol. 49, N. 4, 1974-1975, s. 765.
- Gökyayla, E.: “Türk Borçlar Kanunu’nun Kira Bedelinin Belirlenmesine İlişkin 344. Maddesinin Değerlendirilmesi”, KHHD, Y. 2013, C. 9, S. 103-104, s. 18. (Kira Bedelinin Belirlenmesi)
- Gram, P.: “Chartering Problems from an International Point of View”, Tulane Law Review, Vol. 49, N. 4, 1974-1975, s. 1076.
- Gümüş, M. A.: “6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu’na Göre Kira Sözleşmesinde Yan Giderler”, KHHD, Y. 2013, C. 9, S. 103-104, s. 7. (Yan Giderler)
- Hildebrandt, K. C.: “Chartering Cruise Ships for Special Occasions”, 29 Journal of Maritime Law and Commerce 205, 1998.
- İnceoğlu, M. M.: “Kira Hukukunda Ayıba Karşı Tekeffül Borcu”, KHHD, Y. 2013, C. 9, S. 103-104, s. 52. (Ayıba Karşı Tekeffül Borcu)
- Kalaidjian, E. C.: “Government Chartering and the Charter in Modern Finance”, Tulane Law Review, Vol. 49, N. 4, 1974-1975, s. 1021.
- Kaner (Deniz), İ.: “Çarter ve Kırkambar Sözleşmesi Ayrımı”, MÜHFHAD, C. 10, S. 1-3 (1996), s. 425. (Çarter ve Kırkambar Sözleşmesi Ayrımı)
- Kara, M. S.: “Genel İşlem Şartlarına İlişkin Haksız Rekabet Hükümleri”, GÜHFD, C. XVII, Y. 2013, S. 1-2, s. 723. (Genel İşlem Şartları)
- Karan, H.: “The Draft Turkish Maritime Law”, Journal of Maritime Law and Commerce, Vol. 36, N. 4, October 2005, s. 477.
- Karaman, M.: “Gemi Adamlarının Maaş ve  cret Alacaklarının  denmesinde Yaşanan Güncel Sorunlar ve Çözüm  nerileri”, Deniz Atı Dergisi, Y. 13 (1999), S. 3-45, s. 42.
- Kaya, A.: “Kiralayan ve Kiracının Kiralananda Yenilik ve Değişiklik Yapması” (Kiralanda Yenilik ve Değişiklik), TBBD, Y. 2014, S. 115, s. 315.
- Kender, R.: “Gemi”, 40. Yılında Türk Ticaret Kanunu, İstanbul 1997, s. 248.
- King, B. A.: “Ships as Property: Maritime Transactions in State and Federal Law”, Tulane Law Review, Vol. 79, N. 5-6, 2005, s. 1259.

- Kocağa, K.: “Sözleşmenin Kurulabilmesi için Tarafların İrade Beyanları Arasındaki Uygunluğun Kapsamında Yer Alması Gereken Noktalar”, TBBD, S.79, 2008, s. 73. (Sözleşmenin Kurulabilmesi)
- Koç, N.: “İsviçre Hukukunda Kira Süresinin Uzatılması Davası”, İzmir Barosu Dergisi, Y. 1994, S. 2, s. 22.
- LeRoy, L.: “Damages Arising from Breach of Contract, Loss of Revenue, and Indirect Damages”, Tulane Law Review, Vol. 72, 1997-1998, s. 759.
- Menteş, T.: “Gemi Adamı”, Deniz Atı Dergisi, Y. 6 (1992), S. 1, s. 28.
- Odeke, A.: “Are Bareboat Charter Registrations Flag of Convenience”, *Prof. Dr. Turgut Kalpsüz’e Armağanı*, 2003, s.321.
- Öktem Çevik, S.: “Kiralananın Sözleşmenin Bitiminden Önce Geri Verilmesi (TBK m. 325)”, KHHD, Y. 2013, C. 9, S. 103-104, s. 132.
- Özen, B.: “Kira Konusunun Devri”, KHHD, Y. 2013, C. 9, S. 103-104, s. 89.
- Slaughter, J. C.: “Basic Principles of the Law of Admiralty”, Arkansas Law Review and Bar Association Journal, Vol. 19, N. 2, Summer 1965, s. 93.
- Somer, M.: “Başkası Hesabına Sigortanın Gerçekleşme Şekilleri”, Fahiman Tekil’e Armağan, İstanbul 2003, s. 43.
- Şahin (Pasinli), M.: “Gemi Kiracıları Sorumluluk Sigortası”, Deniz Ticareti Dergisi, Y. 15 (1998), Eylül Sayısı, s. 39.
- Şenova, M.: “Gemisini Kiraya Veren Donatanı Bekleyen Önemli Bir Tehlike: Kiracı Yolsuzlukları”, Deniz Atı Dergisi, Y. 2 (1988), S. 20, s. 15.
- Toker, A. G.: “Yabancı Unsurlu Teminat Mektubu Sözleşmesine Uygulanacak Hukuk”, DEÜHFD, C. 12, Özel Sayı, 2010, s. 991. (Uygulanacak Hukuk)
- Topsoy, F.: “Serbest Bölgelerde İnşa Edilmekte Olan Gemilerin, Yapı Hâlindeki Gemilere Özgü Sicile Tescili Sorunu”, BATİDER, 2011, C. XXVII, S. 3, s. 170.
- Topsoy, F.: “Sigorta Primlerinin Zamanında Ödenmemesi ve Bu Nedenle Sigortacının, Gemi İpoteği Alacaklısına Karşı Tazminat Ödeme Borcundan Kurtulması”, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Özel Sayı, 2015, C. VI, s. 29.
- Topuz, S. / Canbolat, F.: “Taşınmazlara İlişkin Kira Sözleşmelerinin İçeriğinin Örtülü İrade Beyanlarıyla Değiştirilmesi (6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu ile 818 Sayılı Borçlar Kanunu ve 6570 Sayılı Gayrimenkul Kiraları Hakkında Kanunun İlgili Hükümlerinin Mukayesesiyle Birlikte)”, HÜHFD, 2011, Y. 1, S. 1, s. 1.
- Trowbridge, C. L.: “History, Development, and Characteristics of the Charter Concept”, Tulane Law Review, Vol. 49, N. 4, May 1975, s. 743.
- Turan Başara, G.: “Borçlunun Sorumlu Olmadığı Sonraki İmkansızlık Sebebiyle Borcun Sona Ermesi” Çankaya University Journal of Law, Mayıs 2010, s.1.

- Uluğ, İ.: “Taşıyanın Mutlak Sorumsuzluk Halleri”, GÜHFD (Haziran-Aralık 2012), C. 6, S. 1-2, (www.gazi.edu.tr/hukuk/dergi, erişim tarihi 14/10/2014)
- Ülgener, F.: “Çarter Mukavelelerinde Tarafların Uygulanacak Hukuku Belirlemeleri”, BATİDER XVIII/1-2, 1995, s. 93. (Uygulanacak Hukuku)
- Ülgener, F.: “Zaman Çarterinde Gecikmeden Dolayı Donatanın Sorumluluğu (Off-Hire Klotu)”, BATİDER C. XV, S. 3, s. 22. (Off-Hire Klotu)
- Ülgener, F.: “Zaman Çarterlerinin Gemiye Kullanma Yetkisi ve Bunun Sınırları”, MÜHFHAD, C. 10, S. 1-3 (1996), s. 451. (Zaman Çarterlerinin Gemiye Kullanma Yetkisi)
- Ülgener, F.: “Gemi Tahsis Sözleşmelerinin Hukuki Mahiyetleri ve Tarafların Vasıfları ile İlgili Yargıtay Kararlarının İncelenmesi”, (Deniz Hukukuna İlişkin Yargıtay Kararları Sempozyumu’nda Verilen Tebliğlerin Özetleri) Deniz Hukuku Dergisi, Y. 1 (1996), S. 3-4, s. 53. (Gemi Tahsis Sözleşmeleri ile İlgili Yargıtay Kararlarının İncelenmesi)
- Ülgener, F.: “Gemi İşletme Müteahhidi, Gemi Yöneteni ve Zaman Çarterleri Kavramları”, Deniz Hukuku Dergisi, Y. 6-7 (2001-2002), S. 1-4, s. 9. (Gemi İşletme Müteahhidi)
- Ülgener, F.: “Çarter Sözleşmesinin Kuruluşu”, Deniz Ticareti Dergisi, Y. 18 (2001), Mart Sayısı, s. 67.
- Ünan, S.: “Bareboat and Time Charters in the New Turkish Commercial Code (a short comparison to German Draft dated 2011), Recent Developments in Maritime Law, İstanbul 2012, s. 25.
- Watson, H. K.: “Admiralty Law”, 26 Texas Tech Law Review 321, 1995.
- Yeniocak, U.: “Borçlar Kanunu Hükümlerine Göre Genel İşlem Koşullarının Yargısal Denetimi”, TBBD, Y. 2013, S. 107, s. 75. (Genel İşlem Koşulları)
- Yılmaz, M.: “Haksız Fiillerde İlliyet Bağı”, Yargıtay Dergisi, Ocak-Nisan 2004, S. 1-2, s. 27.
- Yılmaz, S.: “Türk Borçlar Kanunu Tasarısında Sebep Sorumluluklarına İlişkin Yeni Hükümler”, AUHF, C. 59, S. 3, 2010, s. 551.

ÖZET

Deniz taşımacılığında gemiye duyulan ihtiyaç karşısında, yeni bir gemi inşa ettirmenin çok uzun zaman alması, gemi maliyetlerinin yüksekliği ve gemi sahibi olmanın getirdiği mali yükümlülük ve riskler, geminin kiralanması yoluyla teminini her zaman için daha avantajlı duruma getirmiştir. Söz konusu avantajları nedeniyle geminin, kira sözleşmesiyle temin edilmesi Dünyada olduğu gibi Türk denizciliğinde de oldukça sık başvurulmuş bir yoldur. Bu nedenle gemi kira sözleşmesi, ülkemiz denizciliği ve deniz hukuku açısından yeni bir kavram değildir. Buna rağmen sözleşme, ilk defa 01/07/2012 tarihinde yürürlüğe giren Türk Ticaret Kanunu ile düzenlenmiştir.

Türk Ticaret Kanunu gemi kira sözleşmesini, 1119 ile 1130. maddeleri arasında, genel hatları ile düzenlerken burada hüküm bulunmayan durumlarda Türk Borçlar Kanununun adi kira sözleşmesine ilişkin hükümlerinin nitelikleri elverdiği ölçüde uygulanmasını öngörmektedir. Uygulamada ise bu sözleşme, taraflarınca ayrıca hazırlanmak yerine genellikle bu konuda hazırlanmış tip sözleşmeler üzerinden yapılmaktadır. Söz konusu tip sözleşmelerin en çok kullanılanı ise Baltık ve Uluslararası Denizcilik Konseyi (The Baltic and International Maritime Council) tarafından ve “BARECON” ön adıyla anılan tip sözleşmelerdir. Bunlardan en günceli ve en çok kullanılanı “BARECON 2001” şeklinde isimlendirilen tip sözleşmedir.

Gemi kira sözleşmesi, bir deniz hukuku sözleşmesi olduğundan gerek hukuki yapısı gerekse tarafların yükümlülükleri bakımından diğer kira sözleşmelerinden farklıdır. Bu nedenle sözleşmenin akademik bir çalışmada incelenmesi ve benzer sözleşmelerden ayrılan hususlarının belirlenmesi Türk hukuk doktrini açısından faydalı olduğu gibi sözleşmeye ilişkin olarak uygulamada yaşanan sorunların çözümüne de katkı sağlayacaktır. Bu kapsamda tezin amacı, gemi kira sözleşmesinin hukukî niteliği, benzer sözleşmelerden farkları ile tarafların hak ve borçlarının maddi hukuk, uygulama ve doktrindeki mevcut görüşler ışığında ayrıntılı şekilde incelenmesidir.

ABSTRACT

Ships are vital for maritime commerce. Reasons such as long ship building periods, high costs for purchasing a ship, financial responsibilities and risks for owning a ship has made chartering of ships more advantageous. As a consequence, provision of the ships by way of bareboat charter is frequently applied recourse in Turkey like any other maritime country. Therefore, bareboat charter contract is not considered as a new concept for Turkish maritime law. However, this contract has been regulated in the Turkish law for the first time with the enactment of Turkish Commercial Code (Law No: 6102).

Articles between 1119 and 1130 of the Turkish Commercial Code regulates the bareboat charter contracts in general terms. Provisions of “Contract of Hire” that are found in the Code of Obligations acts as supplementary in the absence of applicable provision in the TCC. However in practice, standard contracts are used by the parties. The most common standard contract form is called the BARECON which is prepared by The Baltic and International Maritime Council. The latest version of this standard form came out in 2001 (i.e. BARECON 2001).

Bareboat charter contract has a maritime law character therefore it is distinct from contracts of hire both for its legal structure and obligations of the parties to the contract. For this reason, examining the bareboat charter contract and defining its distinct terms from similar contracts is significant for Turkish law. This will also contribute solving problems that are faced in practice. The aim of the thesis is examining the legal character and distinct features of the bareboat charter contract by making a comparison with other similar contracts and also examining the rights and obligations of the parties in the light of doctrine and practice.